

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ความสามารถด้านการสื่อสารของ
พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอมกัลยาโณ)
กับการระดมพลังการพัฒนาชุมชน ”

โดย

อาจารย์ทัศนีย์ เจนวิถีสุข และคณะ

เมษายน 2548

สัญญาเลขที่ RDG 4540008

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “ความสามารถด้านการสื่อสารของ
พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอมกัลยาโณ)
กับการระดมพลังการพัฒนาชุมชน ”

คณะผู้วิจัย

1.อาจารย์ทัศนีย์	เจนวิธิสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
2.อาจารย์แสงระวี	อิมทรัพย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
3.นายพงษ์รัตน์	วิสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
4.นางสาวนันทฐา	ถาวรนนท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ชุดโครงการ “การสื่อสารเพื่อชุมชน”

รหัสโครงการ : RDG 454008

ชื่อโครงการ : ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) กับ
การระดมพลังการพัฒนาชุมชน

ชื่อนักวิจัย : ทศนีย์ เจนวิธิสุข , แสงระวี อิมทรัพย์ , พงษ์รัตน์ วิสุทธิ์ , ัญญา ถาวรานันท์
ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

E-mail address : tjenwithisuk@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ : ธันวาคม 2544 – พฤษภาคม 2546

เมื่อสังคมประสบปัญหา แนวทางหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจนำมาใช้แก้ปัญหาของสังคมก็คือ การนำหลักศาสนา มาปรับใช้และแก้ปัญหา พระพิศาลธรรมพาทีหรือพระพยอม กัลยาโณ เป็นผู้หนึ่งที่ได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนา มาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม ทั้งทางด้าน นามธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาด้านจิตใจ และทางด้านรูปธรรม ซึ่งเป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพ ความเป็นอยู่ โดยใช้ความสามารถด้านการสื่อสารระดมให้เกิดพลังการพัฒนาขึ้น

ความสามารถด้านการสื่อสารที่พระพยอมใช้ในการระดมพลังเพื่อการพัฒนาชุมชน อาศัย ความรู้ด้านการวิเคราะห์ผู้รับสาร การกำหนดวัตถุประสงค์ และความเข้าใจในบริบทหรือสภาวะ การณ์ที่แวดล้อมอยู่ ร่วมกับทักษะในการสื่อสาร คือ การเลือกใช้สื่อ การเลือกสาร และทักษะ เฉพาะในสถานการณ์ต่างๆ เช่น การรับฟัง การให้คำแนะนำ การโน้มน้าวใจ การแก้ปัญหา และ การตัดสินใจ นอกจากนี้พระพยอมยังได้ใช้กลยุทธ์ในการสื่อสาร คือ การใช้อารมณ์ขัน การเล่า เรื่อง การใช้เหตุการณ์ปัจจุบัน การใช้ความรู้ประสบการณ์เดิม การถอนหรือความหมาย การผสม ผสาน การตลาดเพื่อสังคม และการจัดช่องทางสื่อสารให้เหมาะสม

การใช้ความสามารถด้านการสื่อสารดังกล่าว สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารและวัตถุประสงค์ ในแต่ละช่วงระยะเวลาของการทำงานที่แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงหอมดอกพยอม ช่วงน้อมจิตช่วย คนยาก และช่วงขยายรากฐานการพัฒนา โดยแต่ละช่วงของการทำงานนั้น แต่ละกลุ่มผู้รับสาร เป้าหมายและวัตถุประสงค์ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยสิ้นเชิง แต่มีลักษณะของการเพิ่มเข้า มา กล่าวคือ จากเดิมกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายคือคนชนชั้นล่างถึงชนชั้นกลาง ก็เพิ่มกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายเข้ามาคือผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบภัย ผู้ตกทุกข์ได้ยากต่างๆ และจากวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาทางด้านจิตใจ ก็เพิ่มการพัฒนาทางด้านกายภาพเข้ามา ซึ่งจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารดังกล่าว ทำให้เกิดการระดมพลัง 5 ประการ ซึ่งเป็นพลังที่ทำให้เกิดการพัฒนา ได้แก่ กายพลัง (พลังคน) โภคพลัง (พลังทุนทรัพย์) อมัจฉพลัง (พลังผู้ร่วมงาน/เครือข่าย) อภิชัจฉพลัง (การได้รับการยอมรับ/ชื่อเสียง) และปัญญาพลัง (ความรู้) โดยการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นเกิดใน 3 ด้าน คือ คน วัตถุ และสังคม

คำหลัก ความสามารถด้านการสื่อสาร, การระดมพลัง, การพัฒนาชุมชน

Project Code: RDG454008

Project Title: Communication Competence of Prapisandhammapathee
(Prapayom Kanlayano) with community development potency
mobilization

Researcher: Tatsanee Jenwithisuk, Sangrawee Aimsut, Pongrat Visut,
Nattha Thavaranan
Communication Arts Department, Faculty of Management Science,
Chandrakasem Rajabhat University

E-mail Address: tjenwithisuk@yahoo.com

Project duration: December 2001 – May 2003

Religion principle is used to apply and solve, is interesting way to analyze when the social problem is occurred. Prapisandhammapathee, Prapayom Kanlayano, is the one who applies the Buddhism principle to unravel and develop the social problem. An abstract means the way to advance the mind and spirit. Natural form is the mode to advance the physical and life style. It can be used by the capability of communication competence, which made the development potency.

Communication competence of Prapayom is applied to develop community by using receiver analyze knowledge, objective assignability and detail or surround situation understanding. Moreover, he also uses the tactic communication skills that are media selection, message election and especially skills. It means hearing, advise, persuasive, resolution and determine. Unless, Prapayom also uses communication strategy which are humor, narration, current issue, use of previous knowledge, reconstruction, hybrid, social marketing and communication channel in term of time and space.

Those capabilities are in agreement with receiver and objective. It can be separated to three sequences to work that are Homdokpayom (his reputation), Nomjitchuaykonyak (his perform) and down line providing. Each sequence is not completely changed receiver, goal and objective. However, he adds more receiver group who is inferior, disaster victim and suffering. It is different from the previous target receiver who is low class to medium class. As the objective to prove mind and spirit, he also adds physical development. These lead to gather the potency five things, the

power to develop, are Gaypala (manpower), Pokapala (wealth), Amajjapala (co-ordinator/network), Apichatjapala (agreement/reputation) and Panyapala (knowledge).

Aim is to develop the community in three ways, are human, subject and social.

Keywords: communication competence, potency mobilization, community development

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง	1
วัตถุประสงค์	5
นิยามศัพท์	5
ขอบเขตการวิจัย	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
หมวดแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร	10
หมวดการสื่อสารในองค์กร	29
หมวดแนวคิดตามหลักพุทธ	35
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	56
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	65
วิธีการดำเนินการวิจัย	65
การเลือกตัวอย่างที่ศึกษา	65
แหล่งข้อมูล	67
การเก็บข้อมูล	71
การวิเคราะห์ข้อมูล	76
การนำเสนอข้อมูล	80
บทที่ 4 ข้อมูลเบื้องต้นของเรื่องที่ศึกษา	81
ประวัติพระพิศาลธรรมพาที	81
การก่อตั้งวัดสวนแก้ว	88
การก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้ว	89
ลักษณะองค์กร และการบริหารองค์กร	100
สามยุคสมัยแห่งการดำเนินงานของพระพยอม	119

	หน้า
บทที่ 5 ความสามารถในการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที	117
วิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านกว้าง (ภาคตัดขวาง)	117
วิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านยาว (เชิงพัฒนาการ)	306
บทที่ 6 ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร	321
ผล 5 : ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร	321
ผล 5 : พลังในการพัฒนา	335
บทที่ 7 ประเมินความสามารถด้านการสื่อสาร	
ของพระพิศาลธรรมพาทีในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน	343
ผล 5 : ผลจากความสามารถด้านการสื่อสาร	343
การพัฒนาชุมชน : ผลจากความสามารถด้านการสื่อสาร	364
บทที่ 8 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรค	
ต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที	385
ปัจจัยภายใน หรือ ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวพระพยอมเอง	385
ปัจจัยภายนอก	393
บทที่ 9 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล	405
สรุปผลการวิจัย	405
การอภิปรายผล	445
ข้อเสนอแนะ	474

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการวิจัย

เมื่อสังคมประสบปัญหาแนวทางหนึ่งที่ได้รับคามสนใจนำมาใช้แก้ปัญหาของสังคม ก็คือการนำหลักศาสนา มาปรับใช้และแก้ไขปัญหา เป็นการย้อนกลับมาที่ภูมิปัญญาที่เคยมีอยู่แต่เดิม แต่วิธีการนำหลักศาสนา มาปรับใช้นั้นก็มีหลายแนวทาง เป็นต้นว่า แนวทางที่มุ่งเน้นหนักไปในทางธรรม โดยการนำเนื้อหาหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา มาปรับให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มีการตีความ และอธิบายเนื้อหาสาระในระดับโลกุตตรธรรมเสียใหม่ ด้วยแนวคิดสมัยใหม่ที่ผสมผสานแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ มนุษยนิยม และพุทธศาสนา มหายาน นิิกายเซน เข้าด้วยกันโดยท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งเป็นการปรับด้านเนื้อหาสาระอย่างมากจากพุทธศาสนาแบบทางการที่ถูกลดทอนสาระสำคัญต่างๆ ไปมาก จนไม่สามารถนำเนื้อหาหลักธรรมคำสอน มาปรับใช้แก้ปัญหาสังคมได้ พระสงฆ์ในแนวทางนี้นอกจากท่านพุทธทาสแล้ว ที่โดดเด่นก็ยังมีอีก เช่น ท่านปัญญานันทภิกขุ พระธรรมปิฎก เป็นต้น แนวทางที่มุ่งเน้นหนักไปในทางธรรมได้รับการเผยแพร่ไปอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในหมู่นักศึกษา ปัญญาชน เป็นการมุ่งแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมทั้งในระดับปัจเจกชนและสังคม โดยเน้นที่การพัฒนาจากความคิดจิตใจมากกว่าที่จะมุ่งปรับเปลี่ยนเพื่อพัฒนาทางกายภาพ อันได้แก่ วัตถุต่างๆ

แนวทางที่มุ่งเน้นหนักไปในทางธรรม ยังมีอีกลักษณะหนึ่งคือ หลีกเร้นออกจากสังคมมุ่งการปฏิบัติธรรมโดยแทบจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับสังคมภายนอก ซึ่งได้แก่ แนวทางแบบพระป่า เช่น พระนิโรธธรรมรังสี (หลวงปู่เทส เทสก์รังสี) พระโพธิญาณเถระ (หลวงพ่อชา สุภทโท) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในแนวทางนี้ หลังจากการทำความเพียรปฏิบัติธรรมแล้วก็กลับคืนสู่สังคม โดยยึดเนื้อหาคำสอน และแนวทางปฏิบัติเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตในสังคม เป็นการมุ่งพัฒนาที่ตัวตนของคนทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ยังมีแนวทางที่นำหลักธรรมมาเป็นแนวทางในแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นต้น พระสงฆ์ที่ใช้แนวทางนี้เป็นที่รู้จักกันดีในนามพระนักพัฒนา เช่น พระครูพิพิธประชานาถ (นาน สุทิสฺสโร) เจ้าอธิการสมพงษ์ กันตสีโล เป็นต้น ซึ่งมุ่งช่วยเหลือชุมชน พัฒนาชุมชนโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นจากปัญหาปากท้อง หนี้สิน ที่อยู่ที่ทำกิน และคุณภาพชีวิต ซึ่งมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการดำเนินชีวิตประจำวัน และสภาพปัญหาของประชาชน เป็นเรื่องทางกายภาพที่ปรากฏเป็นรูปธรรม เห็นชัดมากกว่าทางด้านจิตใจที่เป็นนามธรรม ถือเป็นบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ที่เมื่อช่วยเหลือทางจิตใจแล้วก็ต้องให้ความช่วยเหลือทางกายด้วย ซึ่งเป็นการรักษาสัมพันธภาพระหว่างบ้านกับวัดซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ในท่ามกลางแนวทางต่างๆ เหล่านี้ พระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ คืออีกผู้หนึ่งที่ได้นำหลักธรรมในพุทธศาสนามาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม โดยพระพยอมมุ่งเน้นให้เกิดการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยมุ่งพัฒนาจิตใจทางด้านนามธรรม ในขณะที่เดียวกัน ก็นำหลักธรรมมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันในลักษณะที่เป็นรูปธรรมแบบแนวทางของพระนักพัฒนา ก็ถือเป็นแนวทางหนึ่งที่ประสบความสำเร็จไม่น้อยโดยเป็นที่รู้จักและยอมรับในสังคมวงกว้าง

ในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเพื่อให้ประชาชนได้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันโดยมุ่งพัฒนาทางด้านจิตใจนั้น วิธีการเผยแผ่ของพระพยอมเป็นที่รู้จักและยอมรับจากสังคมในฐานะพระนักเทศน์ฝีปากกล้า หรือ นักเทศน์ดาราระดับซูเปอร์สตาร์ ฯลฯ มีผู้ฟังเทศน์ครั้งที่มากที่สุดร่วม 5 หมื่นคนที่ทุ่งศรีเมือง สกลนคร เทศน์แบบโชว์เดี่ยวโดยไม่หยุดพักนาน 16 ชั่วโมงติดต่อกันท่ามกลางผู้ฟังกว่า 3 หมื่นคน มีคิวการเทศน์ตลอดทั้งปี ในปีที่มีคิวการเทศน์มากที่สุด คือ 840 งานตลอดทั้งปี ออกอัลบั้มเทปธรรมะ ในระยะ 2 ปี จำนวนกว่า 100 อัลบั้ม ได้รับนิมนต์ขึ้นเวทีคอนเสิร์ตวงดนตรีศิรินครา นิยากร 3 ครั้ง และวงดนตรีแจ๊ ดนุพล แก้วกาญจน์ 2 ครั้ง แสดงธรรมในภาพยนตร์ไทย 2 เรื่อง คือ วลิตีเด็กหญิงยอดกตัญญู และ สามเณรใจสิงห์ รวมทั้งแสดงธรรมผ่านรายการโทรทัศน์หลายรายการ อาทิ รายการชี้ทางธรรม ในเคเบิลทีวีไทยสกาย 3 และร่วมในรายการทอล์กโชว์โด่งดัง ซึ่งจัดโดย ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล วิทวัส สุนทรวิเนตร์ นิรุติ ศิริจรรยา เศรษฐา ศิระฉายา ประภากร ศรีลัมพ์ กรรณิการ์ ธรรมเกษร ดร.เสรี วงษ์มณฑา แม้กระทั่งคณะตลกเทพ โพธิ์งาม (ไทยรัฐ , 30 ธันวาคม 2536)

ในขณะที่แนวทางด้านการพัฒนา พระพยอมก็เป็นที่รู้จักและยอมรับในวงกว้างเช่นกัน ในฐานะ “ พระสงฆ์จอมโปรเจกต์ ” หรือ “ กรมพยอมสงเคราะห์ ” อีกทั้งจากรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น รางวัลมูลนิธิดีเด่น จากสมาคมสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย รางวัลผู้สนับสนุนกรมประชาสัมพันธ์ดีเด่นจากนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี รางวัลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของคณะกรรมการเศรษฐกิจ และสังคมสำหรับเอเชียแปซิฟิก (เอเอสแคป) ฯลฯ และยังได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ในสาขาเกี่ยวกับการพัฒนาจากหลายสถาบัน เช่น จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ นอกจากนี้ พระพยอมยังได้รับรางวัลต่างๆ อีกมากมายที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในด้านการพัฒนาจิตใจ และทางกายภาพ ทั้งจากสถาบันทางศาสนา และจากหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน อีกทั้งได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่พระพิศาลธรรมพาที รวมทั้งรางวัลและปริญญาด้านการสื่อสาร จากกรมประชาสัมพันธ์ และสถาบันการศึกษาด้วย

ในมิติทางด้านการสื่อสาร พระพยอมเป็นสื่อบุคคลที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้หลากหลายกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่กล่าวได้ว่า เป็นกลุ่มผู้รับสารที่ห่างเหิน หรือไม่สนใจเรื่องของศาสนา มากที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็เป็นกลุ่มผู้รับสารที่ผู้ส่งสารส่งสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาให้เข้าถึงผู้รับสารกลุ่มนี้ได้ยากที่สุดเช่นกัน แต่พระพยอมสามารถทำได้ กลุ่มผู้รับสารเหล่านั้นได้แก่ กลุ่มเด็ก และวัยรุ่น ถึงกับได้รับสมญานามว่า “ พระนักเทศน์ขวัญใจวัยรุ่น ” และดังที่ท่านพุทธทาส (อ้างถึงในไพโรจน์ , 2534) ได้เคยให้ทัศนะในเรื่องนี้ว่า ท่านรู้สึกปลื้มใจที่เห็นวัยรุ่นหันมาฟังธรรมะกัน ขนาดเอาใส่ชาวดะเบาห์เข้ามาฟังในวัด ท่านทำมานานก็ยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากวัยรุ่นเช่นที่พระพยอมทำ ส่วนใหญ่จะสนใจกันในระดับปริญญาชั้นสูง การนำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาให้กับผู้รับสารกลุ่มนี้ พระพยอมมีจุดประสงค์ให้ผู้รับสารกลุ่มนี้ได้มีการพัฒนาตนด้านจิตใจ เนื่องจากเด็ก และวัยรุ่น จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นกำลังสำคัญของสังคมในอนาคต พระพยอมกล่าวว่า เป็นกลุ่มคนที่ยังมีโอกาสทำความชั่วและความดีได้อีกมาก

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้รับสารซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของสังคม ตัวอย่างเช่น เด็กกำพร้า คนชรา คนพิการ คนที่ประสบภัย ประสบปัญหาชีวิตครอบครัว หรือเศรษฐกิจ คนติดยา นักโทษ คนบ้า เป็นต้น ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ถูกมองข้ามไปแม้แต่จากสถาบันศาสนาเอง และผู้รับสารกลุ่มนี้ก็ประสบกับปัญหาเกี่ยวกับความจำเป็นพื้นฐานในชีวิต โอกาสที่จะหันหน้าเข้าวัดเพื่อศึกษาปฏิบัติธรรม

หรือเพื่อพัฒนาตนเองด้านจิตใจก็คงจะยังไม่ทำ พระพยอมจึงมุ่งที่การพัฒนาทางด้านกายภาพที่เป็นความจำเป็นพื้นฐานของผู้รับสารกลุ่มนี้เสียก่อน แล้วจึงค่อยพัฒนาทางด้านจิตใจ หรือทำไปพร้อมๆ กัน เนื่องจากผู้รับสารกลุ่มนี้ก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะเขาเหล่านั้นเป็นปัญหาของสังคมในปัจจุบัน ที่การช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่ที่มีอยู่ทั้งจากภาครัฐและเอกชนไม่เพียงพอ การช่วยเหลือ และการพัฒนาผู้รับสารกลุ่มนี้ให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสมควรย่อมยังประโยชน์ให้กับสังคมได้มาก เพราะช่วยลดปัญหาสังคม และที่สำคัญเขาเหล่านั้นก็เป็นสมาชิกของสังคม และมีศักยภาพที่จะยังประโยชน์ให้กับสังคมได้เช่นกัน หากได้รับการช่วยเหลือและพัฒนาที่เหมาะสม

อย่างไรก็ดีการนำหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาไปใช้ในการแก้ปัญหา หรือ ใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิต พระพยอมไม่ได้ชี้ดวงจำกัດอยู่แค่กลุ่มเด็ก วัยรุ่น และกลุ่มคนซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของสังคม แต่การนำเสนอเนื้อหาสารก็ได้เผยแพร่สู่กลุ่มผู้รับสารต่างๆ ในสังคมด้วย เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ และด้านกายภาพในระดับปัจเจกและชุมชน

การทำงานเผยแผ่ศาสนาจนเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น ส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากพระพยอมมีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่ ที่จำเป็นต้องพึ่งพาสื่อต่างๆ ในการเผยแพร่และรับข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดี มีการปรากฏตัวต่อสาธารณชนอย่างสม่ำเสมอ แต่เพียงแค่การปรากฏตัวต่อสาธารณชน หรือผ่านสื่อมวลชนเท่านั้นยังไม่พอ เพราะพระสงฆ์รูปอื่นๆ ก็มีการปรากฏตัวผ่านสื่อมวลชนด้วยเช่นกัน ดังที่ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ พระอื่นๆ ที่ออกอากาศบ่อยๆ ทำไม่มาดัง ” ดังนั้นลำพังการปรากฏตัวต่อสาธารณชน หรือผ่านสื่อมวลชนนั้น น่าจะยังไม่ใช้คำตอบของการได้รับการยอมรับ พระพยอมเป็นผู้ที่มีความโดดเด่นด้านการสื่อสาร เช่น การปรับเนื้อหาสารให้เหมาะกับสื่อ ผู้รับสาร และสถานการณ์ การเลือกใช้สื่ออย่างหลากหลายเพื่อใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม เช่น การสื่อสารกับกลุ่มเด็ก วัยรุ่น คนทั่วไป ที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านจิตใจทั้งในแง่ของปัจเจกและชุมชนสังคม กลุ่มผู้ทุกข์ยาก ไม่เป็นที่ต้องการของสังคมที่ต้องพัฒนาทางด้านกายภาพเสียก่อน แล้วจึงพัฒนาด้านจิตใจหรือพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ซึ่งต้องอาศัยความสามารถด้านการสื่อสารเป็นอย่างยิ่ง พระพยอมนำความสามารถด้านการสื่อสารนี้มาใช้เพื่อพัฒนาผู้รับสารกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวได้อย่างน่าสนใจ ดังนั้นการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในฐานะสื่อบุคคลทางพุทธศาสนาว่า ได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชนอย่างไร และผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร จึงน่าจะ

เป็นประโยชน์ต่อสื่อบุคคลทางพุทธศาสนาท่านอื่นๆ ที่ได้ร่วมกันพัฒนาสังคมจากฐานคิดทางด้านศาสนา

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
2. ศึกษาผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
3. ประเมินความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
4. วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

นิยามศัพท์

ความสามารถด้านการสื่อสาร

หมายถึง การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) และทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills)

การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) คือ ความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบ วิธีการสื่อสารในสถานการณ์หนึ่งได้อย่างเหมาะสม (Appropriateness) ซึ่งได้แก่ การเข้าใจกฎเกณฑ์ สัญลักษณ์ ความหมายต่างๆ ที่สมาชิกในองค์กร ชุมชน สังคม กำหนดขึ้น เช่น เข้าใจว่าควรจะทำติดต่อกับใคร หน่วยงานใด เวลาไหน ด้วยวิธีการอะไร จึงจะเหมาะสม รวมทั้งความสามารถในการพิจารณาความแตกต่างของบุคคล ในเชิงความคิดด้วย เช่น การเข้าใจสถานการณ์ และเข้าใจบุคคลอื่น ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับคนในวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทั้งนี้ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเข้าใจพื้นฐานลักษณะทางวัฒนธรรมของในสังคม เข้าใจรูปแบบ กฎ

เกณฑ์ บรรทัดฐานของปฏิสัมพันธ์ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เคารพระบบอาวุโส รู้จักแสดงความรู้ ความสามารถ และความรู้สึกรู้สึกนึกคิดในระดับที่เหมาะสม เป็นต้น

ทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) หมายถึง ทักษะที่จะนำความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบ วิธีการสื่อสารไปใช้ให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ได้แก่ ทักษะที่นำมาใช้ในปฏิสัมพันธ์ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น ทักษะในการให้คำแนะนำ / รับฟังคำแนะนำ ทักษะในการฟัง ทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะในการตัดสินใจ ทักษะการโน้มน้าวใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงความสามารถเชิงทักษะในการสื่อสาร ที่เรียกว่า เทคนิคการอ่านใจ (Mind reading technique) ซึ่งอาจจะไม่สื่อกันด้วยคำพูดตรงไปตรงมา แต่คาดหวังให้คู่ปฏิสัมพันธ์รู้ความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นแต่เพียงทักษะในการสื่อสารที่สามารถใช้ในการปฏิบัติงานทั่วไป แต่อาจเรียกได้ว่าเป็นทักษะเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญ เพราะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความประทับใจให้กับคู่ปฏิสัมพันธ์

การระดมพลังการพัฒนา

ในการวิจัยนี้ การระดมพลังการพัฒนา หมายถึง การรวบรวมพลัง หรือกำลัง ที่ทำให้มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาชุมชน มี 5 ประการ คือ

- 1) กายพละ คือ พลังกายคนในชุมชน ที่มาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อการพัฒนา หมายถึง การรวบรวมคน
- 2) โภคพละ คือ พลังทุนทรัพย์ที่นำมาใช้จ่ายเพื่อการพัฒนา หมายถึง การรวบรวมทุนทรัพย์ หรือสิ่งที่สามารถทำให้เกิดทรัพย์ เช่น วัตถุ สิ่งของต่างๆ
- 3) อมัจฉพละ คือ พลังผู้ร่วมงาน ได้แก่ การรวบรวมความร่วมมือจากบุคคลให้มาทำงาน หรือมีส่วนร่วมในงาน หรือในกิจกรรมโครงการต่างๆ ร่วมกัน ในรูปของการลงมือ ลงแรงปฏิบัติ หรือสนับสนุนในเชิงนโยบาย ความคิด วิธีการ หรือการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสาร ซึ่งบุคคลต่างๆ เหล่านั้นได้แก่ ผู้ที่ทำงานให้กับวัดหรือมูลนิธิสวนแก้ว หรือบุคคลจากองค์กรภายนอก รวมถึงเครือข่าย พันธมิตรหรือสื่อ
- 4) อภิชัจฉพละ คือ กำลังความมีชาติสูง ต้องด้วยความนิยมเชิดชูของมหาชน และได้รับการศึกษาอบรมมาดี หมายถึง ความมีชื่อเสียง การได้รับการยอมรับ เป็นที่รู้จักของสังคม
- 5) ปัญญาพละ คือ พลังปัญญา หรือ ความรู้ ความเข้าใจ

การพัฒนา

ในการศึกษานี้หมายถึง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งมุ่งไปที่การช่วยให้คนในชุมชน (กลุ่มเป้าหมาย) สามารถคิดเป็น พึ่งตนเองได้ มีพลังความสามารถในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และชุมชน ทั้งทางด้านกายภาพ เช่น การพัฒนาอาชีพ ตลอดจนปัจจัยแวดล้อมเพื่อการดำรงชีพ และทางด้านจิตใจ โดยอาศัยหลักธรรมคำสอนทางศาสนาพุทธเป็นแนวทาง เป็นการพัฒนาตามแนวพุทธ

ชุมชน

หมายถึง กลุ่มคนที่มารวมกันในขอบเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่ค่อนข้างระบุได้ชัดเจน เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งโดยระยะเวลาล้นๆ หรือระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน ในงานวิจัยนี้ หมายถึง คนที่ทำงานต่างๆ อยู่ในโครงการของมูลนิธิสวนแก้ว โดยพักอาศัยอยู่ในวัดสวนแก้ว หรือกลุ่มคนที่มีความสนใจร่วมกัน มีความคิดเห็น หรือ แนวคิดสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งโดยระยะเวลาล้นๆ หรือระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน แต่ไม่สามารถกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ชัดเจนแน่นอนได้ เช่น คนทั่วไปที่ไปวัดสวนแก้วเพื่อทำบุญ ฟังเทศน์ บริจาคสิ่งของ หรือเข้าค่ายอบรมจริยธรรม

ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

ในการวิจัยนี้ ผลดังกล่าว หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารทำให้เกิด พละ 5 ซึ่งเป็นพลังที่ทำให้มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาชุมชน และพละ 5 นี้ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาองค์ประกอบของชุมชนในด้านต่างๆ คือ คน ทูทหรือวัตถุที่นำมาใช้เป็นทุน และสังคม

การประเมินความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน และความสามารถด้านการสื่อสาร โดยความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะของสาเหตุและผล กล่าวคือ ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชนด้านนี้ เป็นผลมาจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารด้านใด

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) จากการทำงานของท่านตั้งแต่ก่อตั้งวัดสวนแก้ว ในปีพ.ศ. 2523 จนถึง ปี พ.ศ. 2545

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบกระบวนการและกลยุทธ์ในการสื่อสาร ที่พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ใช้ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
2. ได้แนวทางในกระบวนการและกลยุทธ์ในการสื่อสาร มาปรับใช้ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสม สอดคล้องกับแต่ละชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) กับการระดมพลังการพัฒนาชุมชน นี้ ได้นำแนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยแบ่งเป็น 4 หมวดดังนี้ คือ

1. หมวดแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร ได้แก่

- 1.1 ความสามารถด้านการสื่อสาร
- 1.2 แนวคิดด้านการสื่อสารเชิงวัจนะ และเชิงอวัจนะ
- 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเข้ารหัส – ถอดรหัส
- 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสาน
- 1.5 แนวคิดด้านการประชาสัมพันธ์
- 1.6 แนวคิดการตลาดเพื่อสังคม

2. หมวดการสื่อสารในองค์กร ได้แก่

- 2.1 การสื่อสารเพื่อการจัดการ
- 2.2 การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง

3. หมวดแนวคิดตามหลักพุทธ ได้แก่

- 3.1 ทฤษฎีการเทศน์ตามหลักพระพุทธศาสนา
- 3.2 การพัฒนาตามแนวพุทธ

4. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 วรรณกรรมคำสอนของพระพยอม กัลยาโณ
- 4.2 ภาษาเทศนาแบบพระพยอม กัลยาโณ : บทวิเคราะห์วัจนะลักษณะใน
ปาฐกถาธรรม

1. หมวดแนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

1.1 ความสามารถด้านการสื่อสาร

Cooley และ Roach (1984) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถด้านการสื่อสาร (Competence in Communication) ว่า เป็นการศึกษาในเรื่องของ

1.1.1 การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication)

1.1.2 ทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills)

1.1.1 การสื่อสารเชิงกลยุทธ์

การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) คือ การสื่อสารที่ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบ วิธีการสื่อสารในสถานการณ์หนึ่งได้อย่างเหมาะสม (Appropriateness) ซึ่งได้แก่

- การเข้าใจกฎเกณฑ์ สัญลักษณ์ ความหมายต่างๆ ที่สมาชิกในองค์กร ชุมชน สังคม กำหนดขึ้น เช่น เข้าใจว่าควรติดต่ออะไรกับใคร หน่วยงานใด เวลาไหน ด้วยวิธีการอะไร จึงจะเหมาะสม

- ความสามารถในการพิจารณาความแตกต่างของบุคคล รวมทั้งความแตกต่างในเชิงความคิดด้วย เช่น การเข้าใจสถานการณ์ และเข้าใจบุคคลอื่น

- ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับคนในวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทั้งนี้ต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเข้าใจพื้นฐานลักษณะทางวัฒนธรรมของในสังคม เข้าใจรูปแบบ กฎเกณฑ์ บรรทัดฐานของปฏิสัมพันธ์ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง เคารพระบบอาวุโส รู้จักแสดงความรู้ ความสามารถ และความรู้สึกนึกคิดในระดับที่เหมาะสม เป็นต้น

1.1.2 ทักษะในการสื่อสาร

ทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) หมายถึง ความสามารถ หรือทักษะที่จะนำความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบ วิธีการสื่อสารไปใช้ให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ได้แก่ ทักษะที่นำมาใช้ในปฏิสัมพันธ์ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น ทักษะในการให้คำแนะนำ / รับฟังคำแนะนำ ทักษะในการฟัง ทักษะในการแก้ปัญหา ทักษะในการตัดสินใจ ทักษะการโน้มน้าวใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจรวมถึงความสามารถเชิงทักษะในการสื่อสาร ที่เรียกว่า เทคนิคการอ่านใจ (Mind reading technique) ซึ่งอาจจะไม่สื่อกันด้วยคำพูดตรงไปตรงมา แต่คาดหวังให้คู่ปฏิสัมพันธ์รู้ความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งไม่ได้เป็นแต่เพียงทักษะในการสื่อสารที่สามารถใช้ในการปฏิบัติงานทั่วไป แต่อาจเรียกได้ว่าเป็นทักษะเชิงกลยุทธ์ที่สำคัญ เพราะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความประทับใจให้กับคู่ปฏิสัมพันธ์

1.2 แนวคิดด้านการสื่อสารเชิงวัจนะ และเชิงอวัจนะ

ถิรนนท์ อนุวัชรวิวงศ์ (2533) กล่าวว่า ตามปกติแล้วการสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์ที่เป็นถ้อยคำ หรือการสื่อสารเชิงวัจนะ (Verbal Communication) มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารที่ใช้สัญลักษณ์ที่ไม่ใช่ถ้อยคำ หรือ การสื่อสารเชิงอวัจนะ (Non-Verbal Communication) อยู่เสมอ ทั้งสองอย่างนี้มีความสัมพันธ์ต่อกันมาก

1.2.1 การสื่อสารเชิงวัจนะ

ในการสื่อสารเชิงวัจนะสภาพแวดล้อมของภาษาส่งผลต่อลักษณะของถ้อยคำ และเนื้อหาที่สื่อสาร เช่น ในทางศาสนา ประโยคที่ใช้ในการพูดคุยกันมีแนวโน้มเป็นไปในเรื่องของบาปบุญคุณโทษ ในทางวิทยาศาสตร์ ประโยคที่ใช้ในการพูดก็จะเป็นไปในลักษณะการคาดคะเนปรากฏการณ์ต่างๆ หรือเป็นการอธิบายด้วยเหตุและผล ถ้านักวิทยาศาสตร์ใช้ภาษาทางวิทยาศาสตร์สนทนารวมกับพระสงฆ์ การสื่อสารครั้งนั้นอาจจะไม่ราบรื่นเท่าที่ควร ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของภาษาก็คือ ความต้องการภาษา “ที่เหมาะสม” ถ้าเราคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของภาษาในข้อนี้ เราก็จะถามตัวเองว่า ใคร คือผู้ที่เรากำลังพูดด้วย และภาษาของเราจะเป็นไปในลักษณะใด หากเราไม่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ภาษาหรือถ้อยคำต่างๆ ที่ใช้ก็คงจะไม่สามารถทำหน้าที่สื่อความหมายได้ด้วยดี

ท่วงทีลีลาของวัจนภาษา เป็นผลผลิตของการเลือกสรรและเรียบเรียงถ้อยคำ ประโยคของบุคคล แต่ละคนจะเลือกใช้ถ้อยคำต่างกันในการแสดงออกถึงความคิดของเขา และคนเราทุกคนย่อมมีบุคลิกภาพในการพูดในแบบของตนเอง และยังมีความแตกต่างกันในแต่ละสภาพการณ์อีกด้วย นั่นคือในคนคนเดียวจะใช้ท่วงทีลีลาการพูดที่แตกต่างกันเพื่อให้เหมาะสมกับกาลเทศะต่างๆ

ความหมายของวัจนภาษา อิกรินันท์ ได้อธิบายว่า การที่จะให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายที่ผู้พูดพูด ผู้พูดจะต้องเข้าใจเสียก่อนว่าตนต้องการสื่อความคิดอะไรออกไป จากนั้นคำพูดจึงทำหน้าที่ในการสื่อสารความคิดนั้น ฉะนั้นความเข้าใจในการสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ควรจะประกอบไปด้วยขั้นตอน 2 ขั้นตอน คือ

1. ผู้พูดต้องเข้าใจในความคิดของตนเองอย่างกระจ่างชัด และสื่อความหมายออกไปได้อย่างถูกต้อง
2. ผู้ฟังต้องพยายามเข้าใจในความหมายที่ผู้พูดสื่อความมาให้ คือ ตั้งใจฟังในสิ่งที่ผู้พูดพูด

การสื่อสารมักจะเกิดความเข้าใจผิดอยู่เสมอ ความหมายของถ้อยคำจะเปลี่ยนไปได้เสมอในความคิดของแต่ละบุคคล เมื่อเรามีการรับรู้ใหม่ มีทัศนคติใหม่ หรืออาจสืบเนื่องมาจากการได้อ่าน ได้ฟัง หรือได้สัมผัสด้วยตนเอง ซึ่งความหมายของถ้อยคำมีระดับแตกต่างกัน Hubert G. Alexander (อ้างในอิกรินันท์ , 2533) ได้แบ่งระดับความหมายของถ้อยคำไว้เป็น 4 ระดับ คือ

1. ความหมายโดยเจตนาของผู้พูด (Intentional Meaning)
2. ความหมายโดยเนื้อหา (Content Meaning)
3. ความหมายโดยนัย (Significative Meaning)
4. ความหมายโดยการตีความของผู้ฟัง (Interpreted Meaning)

1. ความหมายโดยเจตนาของผู้พูด

หมายถึง ความหมายที่ถูกต้องสมบูรณ์ในความคิดของผู้พูดและเป็นการตีความที่ผู้พูดต้องการสื่อให้ผู้ฟังรับรู้ ซึ่งหากมีความชัดเจนในความคิด และมีทักษะการใช้ถ้อยคำมากเพียงใด ก็จะทำให้สามารถถ่ายทอดความคิดได้ดีเพียงนั้น สิ่งที่จะต้องคำนึงถึง คือ เนื้อหาหรือความคิดที่จะพูด ความสามารถรับรู้ของผู้ฟัง และการเลือกใช้ถ้อยคำ ซึ่งมีข้อควรพิจารณาประการสำคัญๆ คือ ความชัดเจน ความมีพลัง และความมีชีวิตชีวา

2. ความหมายโดยเนื้อหา

เราใช้ถ้อยคำสื่อความคิดหรือเนื้อหาต่างๆ ไปยังผู้รับสาร คำที่สามารถเข้าใจได้ง่าย ชัดเจน เข้าใจได้ทันที ไม่ต้องเชื่อมโยงไปยังความหมายอื่นๆ ของคำอีก เรียกได้ว่าเป็นคำที่มีความหมายโดยตรงสูง เป็นคำที่มีความหมายโดยเนื้อหา

3. ความหมายโดยนัย

คำบางคำเมื่อผู้ฟังได้ยินก็จะตีความได้ชัดเจนทันที แต่คำบางคำต้องนิยามความหมาย มิฉะนั้นอาจจะตีความไปคนละแง่คนละมุม ถ้อยคำประเภทนี้เป็นถ้อยคำที่มีความหมายโดยนัย สิ่งสำคัญที่สุดของความหมายโดยนัยก็คือ การตีความ ฉะนั้นในกรณีที่ผู้ใช้ถ้อยคำที่มีความหมายระดับนี้มาก จึงมีโอกาที่จะสูญเสียความหมายในการสื่อสารสูง

4. ความหมายโดยการตีความของผู้ฟัง

ความหมายของถ้อยคำจะเกิดขึ้นทันทีเมื่อเราได้ฟัง โดยจะเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์เดิมหรือกรอบอ้างอิงที่มีอยู่ก่อน แล้วเราก็จะสรุปเอาว่าความหมายที่เราตีความได้นั้น คือ ความหมายที่ผู้พูดต้องการ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วในบางครั้งอาจจะเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนขึ้น ถ้าผู้พูดและผู้ฟังมีกรอบอ้างอิงแตกต่างกัน

1.2.2 การสื่อสารเชิงอวัจนะ

ด้วยเหตุที่พฤติกรรมเชิงอวัจนะสามารถสร้างความหมายได้ พฤติกรรมทั้งหมดคือการสื่อสาร ความครอบคลุมของพฤติกรรมเชิงอวัจนะมีอยู่รอบด้าน การแสดงออกทางถ้อยคำยังมีขอบเขตจำกัด แต่การแสดงออกที่นอกเหนือจากการใช้ถ้อยคำ เช่น ทางด้านน้ำเสียง ท่าทาง สีหน้า เกือบจะไม่มีขอบเขตจำกัดเลยก็ว่าได้ และขณะเดียวกันก็มีความซับซ้อนอย่างมาก การสื่อ

สารเชิงอวัจนะนั้นมีแทรกอยู่ทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา และทุกสถานการณ์ กิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ล้วนเป็นข้อมูลแสดงออกถึงความหมายของการกระทำ

มิติต่างๆ ของการสื่อสารเชิงอวัจนะ ได้แก่

1. รูปลักษณ์ของบุคคล
2. พฤติกรรมของเสียง
3. อากัปกริยาท่าทาง
4. การแสดงออกทางใบหน้า

1. รูปลักษณ์ของบุคคล

รูปลักษณ์ของบุคคลได้แก่ ลักษณะรูปร่างและการแต่งกายของบุคคล ลักษณะรูปร่างของบุคคลอาจสร้างความหมายได้ แต่ไม่ใช่สิ่งที่ควบคุมได้ในสถานการณ์การพูด แต่เป็นเพียงข้อพึงระลึกไว้ว่า สิ่งทั้งหลายที่ปรากฏของผู้พูดสามารถสร้างความหมายแก่ผู้ฟังได้เสมอแทบทั้งสิ้น ส่วนรูปลักษณ์ที่สำคัญและควบคุมได้ก็คือ การแต่งกาย การสื่อสารระหว่างผู้รู้จักกันเป็นอย่างดี อยู่ในกลุ่มสังคมเดียวกัน การแต่งกายจะไม่ถูกพิจารณาเป็นพิเศษ แต่จะเกิดปัญหาขึ้นอย่างแน่นอนถ้าผู้พูดสวมเสื้อผ้าหรือแต่งกายไม่เหมาะสม ไม่สุภาพ

2. พฤติกรรมของเสียง

พฤติกรรมของเสียง หมายถึงถึงลักษณะต่างๆ ของการพูด คุณภาพของเสียง เช่น ระดับความดัง ความสูงต่ำของเสียง อัตราเร็วช้าในการพูด การหยุดเว้นระยะ เป็นต้น พฤติกรรมของเสียงมีผลกระทบต่อบุคลิกภาพ และมีอิทธิพลต่อการสื่อความ ในเรื่องระดับเสียง เสียงที่เปล่งออกมามีความสัมพันธ์กับความมีพลังและความภาคภูมิใจ ความดังของเสียงเป็นสิ่งที่สามารถใช้เรียกความสนใจจากผู้ฟังได้ ใช้เน้นส่วนสำคัญของสิ่งที่พูด แต่เสียงที่เปล่งออกมามากๆ จะถูกตัดสินว่าเป็นการแสดงความก้าวร้าวหรือต่อต้าน มีความโกรธหรือมีอารมณ์ขุ่นเคือง ดังนั้นระดับความดังจึงต้องเหมาะสม

3. อากัปกริยาท่าทาง

ส่วนประกอบของท่าทาง การวางตัว การเคลื่อนไหวร่างกายเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการสื่อสาร เช่น การพยักหน้าอย่างจริงใจแสดงถึงการยอมรับ อากัปกริยาท่าทางมีส่วนช่วยเสริมข้อมูล

ข่าวสาร ทำให้ข้อมูลข่าวสารที่ส่งออกไปมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ทำให้ผู้พูดและผู้ฟังเข้าใจตรงกันมากยิ่งขึ้น

4. การแสดงออกทางใบหน้า

การแสดงออกทางใบหน้าเป็นพฤติกรรมเชิงอวัจนะที่สำคัญอีกส่วนหนึ่ง สิ่งสำคัญของการแสดงออกทางใบหน้า ได้แก่ การสบสายตาระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ผลการศึกษาของ Argly และ Dean (อ้างในถิ่นันท์ , 2533) แสดงว่า ผู้ฟังจะมีการสบสายตาผู้พูดมากกว่าผู้พูดสบสายตาผู้ฟัง ยิ่งเป็นเรื่องส่วนตัวมากเท่าใด การสบสายตาก็จะมีน้อยลงมากเท่านั้น ในบางวัฒนธรรมจะห้ามการสบสายตา และบทบาทหนึ่งของการสบสายตาก็เพื่อค้นหาข่าวสาร และเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม การศึกษานี้แสดงให้เห็นระดับความแตกต่างของการสบสายตา และให้ข้อสรุปว่า การสบสายตามีความสำคัญอย่างมากต่อการควบคุม หรือเปลี่ยนแปลงความรู้สึกสันทนระหว่างบุคคล

ทักษะในการสื่อสารเชิงอวัจนะเป็นสิ่งสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการสื่อสารเชิงวัจนะ โดยมีข้อควรคำนึง คือ การแสดงออกของพฤติกรรมเชิงอวัจนะจะต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ เหมาะสมกับผู้พูดแต่ละคน เหมาะสมกับจุดประสงค์ของการสื่อสาร อวัจนสารที่แสดงออกจะต้องสอดคล้องกับวัจนสารที่แสดงออกในขณะนั้น และจะต้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของการสื่อสาร

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเข้ารหัส – ถอดรหัส

Hall (อ้างถึงในกาญจนา, 2541) ได้ปูพื้นฐานแนวคิดเกี่ยวกับ การเข้ารหัส - ถอดรหัส (Encoding - Decoding) ไว้ดังนี้

Hall มีข้อเสนอว่า ผู้ส่งสารสามารถจะโน้มน้าวใจผู้รับสารให้เห็นคล้อยตามตนเองได้นี้มิได้มาจากเหตุผลที่ว่าผู้รับสารมีลักษณะเฉื่อยชาไม่กระตือรือร้น หรือเป็นแบบตั้งรับ (passive) แต่อย่างใด หากแต่เนื่องมาจากบรรดากลยุทธ์ต่างๆ ในการใส่รหัส (Encoding) การเลือกใช้สื่อ การสร้างบริบทในการรับสาร เทคโนโลยีต่างๆ ที่ฝ่ายผู้ส่งสารต้องเลือกนำมาใช้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม Hall (อ้างถึงในกาญจนา , 2541) มีจุดยืนว่า ระบบรหัส (Code system) ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ไม่จำเป็นต้องเป็นรหัสเล่มเดียวกัน หรือชุดเดียวกันเสมอไป (กรณีส่วนใหญ่แล้วมักจะแตก

ต่างกัน) มีเหตุผลมากมายที่จะทำให้รหัสคู่มือในการส่งความหมายและถอดรหัสระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารไม่ตรงกัน ไม่สอดคล้องกัน จนถึงขั้นขัดแย้งกัน เช่น ภูมิหลัง ประสบการณ์ ระดับการศึกษา อาชีพ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ จุดยืนทางการเมือง เพศ ชนชั้น อุดมการณ์ ฯลฯ

ด้วยความแตกต่างจากแง่มุมต่างๆ ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทำให้การตีความหมายของผู้รับสาร มักจะผิดเพี้ยนไปจากความหมายที่ผู้ส่งสารเข้ารหัสไว้ ในประเด็นนี้ นอกเหนือจากความแตกต่างระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารแล้ว แม้แต่ในระหว่างกลุ่มผู้รับสารเองก็มีความแตกต่างกันในส่วนที่เกี่ยวกับการถอดรหัสนั้น Hall มีทัศนะว่าการจับกลุ่มของผู้รับสารจะสัมพันธ์กับรูปแบบและความหมายของสาร (forms and meaning) อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้ หน่วยการวิเคราะห์ของ Hall ไม่ใช่ปัจเจกบุคคลแต่ละราย แต่ Hall ใช้หน่วยการวิเคราะห์ที่เป็น “กลุ่มคน” ที่ถูกจัดระบบจากโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมและการเมืองให้มารวมกลุ่มกันตามประเด็นต่างๆ ตัวอย่างเช่น ถ้าเนื้อหาสารเป็นประเด็น “ชาตินิยม” ผู้รับสารจะจัดเรียงตัวเป็นกลุ่มต่างๆ ตามเกณฑ์เรื่องชาตินิยม เช่น รักชาติ คัดค้านชาติ ชาตินิยมแบบใจกว้าง ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ชาตินิยมทางวัฒนธรรม ฯลฯ ถ้าเป็นประเด็นเรื่อง “พฤติกรรมเบี่ยงเบน” ผู้รับสารกลุ่มเดิมก็อาจจะจัดเรียงตัวกันใหม่เป็นกลุ่มที่ป้องกัน (ครู) กลุ่มที่คอยลงโทษ (ตำรวจ / ผู้คุม) กลุ่มที่คอยให้อภัย (พระภิกษุ) ฯลฯ แนวคิดเรื่องการจับรวมตัวกันเป็นกลุ่มของผู้รับสารนั้นมิได้มีลักษณะหยุดนิ่ง (static) หากแต่เป็นการจับกลุ่มอย่างมีพลวัต (dynamic) และแปรเปลี่ยนอย่างสัมพันธ์ไปกับรูปแบบ และความหมายของสาร

ในเรื่องของการตีความ Hall คิดว่ากระบวนการถอดรหัสจากตัวสารออกมาเป็นความหมายนั้นไม่ได้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ แต่ Hall คิดว่ากระบวนการนี้เป็นเรื่องที่ถูกรว้างขึ้น (being constructed) จากระบบการสื่อสารในสังคมนั้นๆ ดังนั้นความหมายที่ถูกตีความอย่างผิดๆ จึงมิใช่ความหมายที่ไร้ทิศทางสะเปะสะปะไปคนละทิศละทาง หากทว่าเป็นการตีความหมายอย่างเบี่ยงเบนที่เป็น choices อยู่ชุดหนึ่ง (ไม่ได้ตีความเป็น (ก) แบบที่ผู้ส่งสารต้องการ แต่ก็ตีความเป็น (ข) (ค) (ง) เท่านั้น) ที่เรียกว่าเป็นกลุ่มของความหมายอันหลากหลายชุดหนึ่ง (Polysemic)

Hall ได้ให้ทัศนะใหม่แก่ผู้ส่งสารว่า ผู้ส่งสารมิใช่ ผู้ที่ทำหน้าที่ส่งผ่านข่าวสารเท่านั้น (transmitter) หากทว่าเป็น ผู้ที่ได้เข้ารหัส (encode) ข่าวสารที่ส่งไปให้ด้วย ดังนั้นเมื่อเวลาที่ผู้ส่ง

สารได้ ส่งสาร ถึงผู้รับนั้น เขาได้ทำงาน 2 อย่างไปพร้อมๆ กัน อย่างแรกที่เขาส่งไป คือ ข่าวสาร และอีกอย่างหนึ่งคือ การติดตั้งรหัสการถอดความหมายจากสาร ให้แก่ผู้รับด้วย

โดยมากความหมายหลักๆ หรือใจความสำคัญๆ ผู้รับสารจะสามารถถอดรหัสตามที่คุณส่งสารได้ใส่รหัสเอาไว้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สื่อภาษา สื่อภาพ สื่อเสียง หรือสื่ออื่นๆ ก็ตาม รหัสบางรหัสที่ถูกติดตั้งมานั้น จะถูกนำเสนอพร้อมกับเป็นธรรมชาติโดยไม่ต้องเรียนรู้เลย กลไกอีกตัวหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารถอดความหมายได้ตามความต้องการของผู้ส่ง ก็คือ เงื่อนไขของการรับรู้ (Condition of perception)

ในเรื่องของการใส่และถอดรหัสนั้น นอกจากจะวิเคราะห์ได้จากตัวเนื้อหาแล้วสารแล้ว แม้แต่ในเรื่องธรรมชาติของตัวสื่อ รวมทั้งรูปแบบการนำเสนอก็ยังเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าใจ-ถอดรหัสด้วย

Hall ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความหมาย เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ตัวบท (Text) และบริบท (Context) ต่างๆ ดังนี้

1.3.1 ขั้นตอนของการสร้างความหมาย

กาญจนา (2544) ได้อธิบายว่า โดยพื้นฐานแล้ว Hall ปฏิเสธแนวคิดด้านการสื่อสารที่ว่า “การสื่อสารคือกระบวนการที่ผู้ส่งเป็นคนสร้างความหมายลงไปในสาร แล้วก็ส่งผ่านความหมายนั้นผ่านสื่อไปยังผู้รับซึ่งจะทำการถอดความหมายนั้นออกมา (แบบจำลองการสื่อสารนี้เรียกว่า Transmission model) ซึ่งเปรียบเสมือนว่า ความหมายนั้นถูกสร้างในระดับผู้ส่งแล้วก็ห่อส่งให้ผู้รับ ซึ่งจะแกะห่อออกมา Hall กลับเสนอว่า การกระจายความหมายนั้นมีอยู่ 3 ช่วงตอน และแต่ละช่วงตอนล้วนมีลักษณะของตนเอง

1) ช่วงตอนแรกเป็นขั้นตอนเตรียมการเพื่อการผลิตสื่อ ซึ่งโดยปกติแล้วผู้ผลิตมักจะคิดว่าตนเองไปหยิบเอา “วัตถุดิบทั้งหมดที่มี” มานำเสนอ แต่อันที่จริงแล้วผู้ผลิตได้ “คัดเลือก” เอาวัตถุดิบบางอย่างเท่านั้นมานำเสนอ ในการคัดเลือกนี้จะถูกกำหนดจากอุดมการณ์ของผู้ผลิตเอง (ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นอุดมการณ์หลักของสังคม) ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการคัดเลือกจะมีหลายอย่าง นับตั้งแต่ความรู้ความเข้าใจเรื่องโลกของผู้ผลิต ความรู้ในการผลิต เทคนิคในการผลิต อุดมการณ์วิชาชีพที่ถูกปลูกฝัง ข้อกำหนดจากสถาบัน ความคิดเกี่ยวกับผู้รับ

สาร เป็นต้น ปัจจัยทั้งหมดนี้จะมาทำงานตามหลักแนวคิดของสำนักปรากฏการณ์นิยม ในเรื่อง “การนิยามสถานการณ์” (definition of situation) ซึ่งให้แนวทางแก่ผู้ผลิตว่าจะ “ใส่รหัส” ต่อวัตถุ ดิบที่มีอย่างไร (ตัวอย่างในทางปฏิบัติก็เช่น การเลือกภาพที่ถ่ายมาจากหลายๆ กล้องเพื่อจะแพร่ ภาพออกไปของโทรทัศน์ จะดำเนินการโดยพิจารณาปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวมานั้น และเมื่อตัดสินใจ เลือก “ภาพๆ หนึ่ง” ออกมาได้ ผู้คัดเลือกภาพก็ได้ใส่รหัสแล้วว่า ในภาพนั้นเมื่อดูแล้วจะให้ความ หมายอะไรบ้าง) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนการใส่รหัส (Encoding)

2) ช่วงที่สอง เป็นขั้นลงมือทำการผลิต ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลง “ความเป็นจริง” ที่เป็นโลก 3 มิติอันมีโครงสร้างและกรอบของตนเอง มีความหมายอันหลากหลาย (Polysemy) ให้แปรรูปมาอยู่ในสื่อแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งพิมพ์ สื่อเสียงเช่นวิทยุ หรือสื่อ เสียงและภาพเช่นโทรทัศน์ แต่ทว่าสื่อทั้งหมดนี้ล้วนเป็นโลก 2 มิติ ที่ความเป็นจริงในโลก 3 มิติ ไม่อาจบรรจุเข้ามาหมดได้ ฉะนั้น ความเป็นจริงนั้นก็ต้อง “ถูกผลิต” (produce) ออกมาในรูปแบบ หนึ่ง ขั้นตอนนี้ก็เป็นขั้นการใส่รหัสอีกเช่นกัน

3) ช่วงที่สาม เป็นขั้นการถอดรหัส (Decoding) Hall เชื่อว่า ขั้นตอนนี้เป็นอิสระ จาก 2 ขั้นตอนแรก โดยเขากล่าวว่า ความหมายและเนื้อหาสารนั้นไม่เคยถูก “ถ่ายทอด” หากแต่มี “การผลิตอยู่ตลอดเวลา” ปฏิกริยาของผู้รับสารในขั้นตอนของการถอดรหัสจะมีอยู่ 2 แบบ

() ถ้าผู้รับสารสามารถสร้างความหมายจากเนื้อหาสารได้ (รู้เรื่อง) ก็จะ บริโภคและให้ความหมายกับสารนั้น แต่ทว่าหากนำเอาความหมายนั้นไปใช้ในชีวิตประจำวันแล้ว ไม่ได้ผล ความหมายนั้นก็จะเป็น “ไม่มีผล” หรือ “ไม่มีความหมาย” สำหรับผู้รับสาร

() อีกปฏิกริยาหนึ่งก็คือ เนื้อหาข่าวสารนั้นไม่สามารถสร้างความหมายใดๆ ได้เลยแก่ผู้รับสาร (ไม่รู้เรื่อง) ในขั้นตอนนี้ก็จะเกิดแต่ “การเปิดรับ” (exposure) แต่ไม่มี “การ บริโภค” (consumption)

1.3.2 รหัสของแต่ละขั้นตอน

1) ในขั้นตอนของการผลิต การใส่รหัสนั้นจะมีรหัสหลายประเภทที่ทำงาน ประสานกัน เช่น Dominant code (รหัสของอุดมการณ์หลัก เช่น โทรทัศน์ต้องไม่สร้างความแตก

แยกในสังคม) Professional code (รหัสของวิชาชีพ) Technical code (รหัสทางเทคนิค เช่น มุมกล้อง วิธีการตัดต่อ) ฯลฯ แต่ไม่ว่าจะมีรหัสกี่แบบก็ตาม รหัสย่อยๆ ทั้งหมดนั้นก็ต้องอยู่ภายในกรอบใหญ่ของ Dominant code หากว่าต้องการทำงานอยู่ต่อไปในวัฒนธรรมหลัก (Dominant culture) ผู้ผลิตที่ฝ่าฝืน Dominant code โดยยี้ดรหัสย่อยเป็นหลัก มักจะถูกขจัดออกมาจากกลไกด้านอุดมการณ์

2) ในขั้นตอนของการถอดรหัส / การรับสาร จากแนวคิดที่ว่าในตัวเนื้อหาสารเองก็บรรจุความหมายที่หลากหลาย (Polysemy) ประสานกับแนวคิดเรื่องความเป็นอิสระของผู้รับสาร ทำให้ Hall เสนอว่า แบบแผนของการถอดรหัสนั้นจะมีได้ 3 รูปแบบ คือ

() แบบที่ผู้ส่งสารต้องการ (Preferred code) เป็นการถอดรหัสตามรหัสที่ผู้ผลิตสอดใส่มาให้ แบบนี้ผู้รับสารจะยืนอยู่ที่เดียวกับผู้ส่งสาร และจะใช้รหัสของผู้ส่งสารเช่นกัน ดังนั้นความหมายที่ผู้รับสารอ่านได้จึงเป็นอย่างที่ผู้ส่งสารต้องการเท่านั้น

() แบบที่ผู้รับสารจะต่อรองความหมายเสียใหม่ (Negotiated code) ในแบบแผนนี้ แม้ว่าผู้รับสารจะอ่านความหมายหลักๆ ตามที่ผู้ส่งสารต้องการ แต่ทว่าภายในขอบเขตความหมายดังกล่าว ผู้รับสารจะยังคงต่อรองรายละเอียดปลีกย่อย ตัวอย่างเช่น “การยอมรับว่าเห็นด้วยกับผู้ส่งสารกล่าวมา แต่ก็มีเงื่อนไขว่า จะเป็นจริงก็ต่อเมื่อ” หรือ “อาจจะมีย่อยกเว้นเหมือนกัน....” การตีความหมายแบบต่อรองนี้เป็นการพบกันครึ่งทาง เป็นการถอดรหัสโดยผสมผสานระหว่าง Preferred code กับการนำเอารหัสที่ต่อต้าน (Oppositional code) หรือปรับเปลี่ยนมาผสมด้วย

() แบบที่ผู้รับสารจะตีความคัดค้านต่อต้านความหมายที่ผู้ส่งสารใส่รหัสมา (Oppositional code) เป็นการถอดรหัสที่ผู้รับสารรู้ว่า Preferred code คืออะไร แต่ก็คัดค้านไม่เห็นด้วย

Hall (อ้างถึงในกาญจนา , 2541) กล่าวว่าในการส่งข่าวสารแต่ละครั้ง จะเกิดจุดยืนการตีความทั้ง 3 แบบอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่ว่าสัดส่วนของแต่ละอันจะมีมากน้อยอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใส่รหัสของผู้ส่งสาร

การตีความหมายที่แตกต่างกันของผู้รับสารนั้น Saussure ได้เริ่มนำร่องความคิดดังกล่าวเอาไว้แล้วในเรื่อง “ความหมายโดยนัย” (connotative meaning) ซึ่ง Hall ได้นำทัศนะดังกล่าวมาสานต่อว่า แม้ว่าเราจะพบการ “อ่านสาร” จากจุดยืนทั้ง 3 แบบ แต่ทว่า ในกรณีทั่วไปและโดยส่วนใหญ่แล้ว สัดส่วนของการอ่านแบบ preferred meaning ก็จะมีสัดส่วนมากกว่าอีกสองแบบ Hall อธิบายว่า แม้ว่าความหมายโดยนัยของผู้รับสารอาจจะแตกต่างกันไปบ้าง แต่ความหมายหลักๆ จะยังคงเป็นความหมายที่ผู้ส่งต้องการนั่นเอง สิ่งที่แตกต่างกันในความหมายโดยนัยของผู้รับสารแต่ละคน จึงเป็นรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น และเหตุที่เป็นดังนี้ (โดยเฉพาะในกรณีการส่งข่าวสารของสื่อมวลชน) ก็เนื่องมาจากกลไก 3 ประการ คือ

1. ฐานะตำแหน่งของผู้ส่งสาร ซึ่งมีความชอบธรรมในการนำเสนอข่าวสาร ถูกกฎหมาย ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสาร ถ่ายทอดค่านิยม มีความน่าเชื่อถือ
2. โครงสร้างในการเข้าถึง ซึ่งมีได้หมายความว่าถึงเพียงเรื่องขีดความสามารถในการเข้าถึงผู้รับสารเท่านั้น แต่ยังหมายความว่าถึงการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่จะนำเอาข่าวสารมาเผยแพร่อีกด้วย
3. กลไกในการควบคุมการผลิต ตัวอย่างจากกระบวนการสร้างสารของสื่อโทรทัศน์ เป็นที่ทราบว่ามีสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ แต่ทุกอย่างจะถูก “สร้าง” ขึ้น เริ่มตั้งแต่การสร้างฉาก การแต่งหน้าผู้มาออกรายการ บทสนทนาที่ปรากฏก็ต้องเป็นไปตามสคริปต์ที่เขียน (และสามารถควบคุมได้ หากแซกรับเชิญพูดนอกบท ก็สามารถจะตัดทิ้งได้ตอนตัดต่อ) ฯลฯ ทั้งหมดนี้เป็นการกำหนดทิศทางของการอ่านความหมายของผู้รับสารทั้งสิ้น

จากขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าว ยังมีขั้นตอนการผลิตซ้ำ ซึ่งหากพิจารณาในแง่ของ “ระบบความหมาย” อาจจะแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก เป็นการผลิตซ้ำขึ้นใหม่ แต่ยังคงความหมายเดิม อีกประเภทหนึ่ง คือ การผลิตซ้ำขึ้นใหม่แต่เพื่อต้องการจะเสนอความหมายใหม่ที่ขัดแย้งกับความหมายเก่าที่มีอยู่ หรือที่ขัดกับสามัญสำนึกที่ผู้รับสารมีอยู่ หรือคัดง้างกับความรู้ที่ยอมรับกันโดยปริยาย การผลิตซ้ำแบบสร้าง ความหมายใหม่นี้จะต้องจัดระบบความหมายให้ถูกอ่านจากจุดยืนแบบ preferred reading อย่างเข้มงวดมากกว่ากรณีแรก Hall สรุปว่ากระบวนการเข้ารหัส – ถอดรหัสนั้นจะต้องถูกควบคุมในทุกขั้นตอน เพื่อให้ความหมายสุดท้ายในขั้นตอนของผู้

รับสารตรงกับความหมายแรกของผู้ส่งสาร อย่างไรก็ตามในกรณีส่วนใหญ่วิธีการควบคุมนั้นจะไม่ปรากฏตัวให้เห็นอย่างเด่นชัด

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสาน

แ น วคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการผสมผสาน เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการรวมแนวคิด หรือ คุณลักษณะ หรือองค์ประกอบ หรือสิ่ง สองสิ่งหรือมากกว่าเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการใช้ได้เหมาะสมลงตัว

โดยการรวมนั้น ยังคงมีแนวคิด หรือ คุณลักษณะ หรือองค์ประกอบ หรือสิ่งเดิมบางประการอยู่ (some of the characteristics of the original) แต่ก็ได้รวมกันสร้าง แนวคิด หรือคุณลักษณะ ใหม่ที่มีความเฉพาะตัวขึ้นมา ซึ่งการที่ยังคงมีแนวคิด หรือคุณลักษณะ หรือองค์ประกอบ เดิมอยู่นั้น ได้ยังคงคุณสมบัติของสิ่งเดิม (some of the qualities of the original) อยู่ในสิ่งที่ยรวมกันเป็นสิ่งใหม่ด้วย แต่การรวมกัน หรือการผสมผสานกันนี้ทำให้สิ่งที่ถูกผสมผสานขึ้นมามีคุณสมบัติที่ดีกว่าเดิม หรือสามารถตอบสนองความต้องการที่เฉพาะเจาะจงได้เป็นอย่างดี

Canclini (2004) อธิบายว่า การผสมผสานได้เปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องลักษณะเฉพาะตัว วัฒนธรรม วัฒนธรรมหลากหลาย และคู่ตรงข้าม ซึ่งได้ทำให้เกิดคุณลักษณะใหม่ทางสังคมศาสตร์ แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานให้ความสนใจในเชิงโครงสร้าง และกระบวนการ ในส่วนของโครงสร้าง ได้สนใจศึกษาว่าองค์ประกอบใดที่คงอยู่ และองค์ประกอบใดที่มีคุณลักษณะร่วมกัน ในส่วนของกระบวนการเป็นการศึกษาในเรื่องของ ความแตกต่าง การปรับตัว และพลวัต Canclini อธิบายต่อว่า กระบวนการผสมผสานไม่ได้เกิดขึ้นมาเอง แต่เป็นผลมาจากความคิดสร้างสรรค์ในบริบทของความอยากรู้อยากเห็น ความจำเป็น โดยปราศจากอคติ

Bhabha (1990) อ้างถึงใน กาญจนาและสมสุข (2545) เคยกล่าวเอาไว้ว่า วัฒนธรรมทุกสายพันธุ์จะมีลักษณะเป็นแบบ “พันธุ์ทาง” (hybrid) ทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะโดยธรรมชาติแล้ว ไม่เคยมีวัฒนธรรมใดที่เป็นหนึ่งเดียว แต่ทุกวัฒนธรรมจะมีความหลากหลาย (diverse) และแตกต่าง (different) และที่สำคัญไม่เคยปรากฏว่ามีวัฒนธรรมใดๆ ที่ “สมบูรณ์ในตัว” หากแต่ทุกวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงอย่างสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอื่นๆ ตลอดเวลา วัฒนธรรมทั้งหลายในโลกจะยังยืนอยู่ได้ก็ด้วยลักษณะของความเป็นพลวัต (dynamic) และการปรับเปลี่ยนตลอดเวลา สัม

พันธภาพแห่งวัฒนธรรมจะสามารถก่อรูปลักษณะได้หลายรูปแบบ เช่น การผสมผสาน (articulation) การแลกเปลี่ยน (exchange) การขัดแย้ง (conflict) การเลือกบางสิ่งบางส่วน (co-optation) การต่อรอง (negotiation) เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมจึงอยู่บนพื้นฐานของ “ การผสมข้ามสายพันธุ์ ” (Hybridisation) และเป็นพื้นที่ใหม่ของการต่อรองทางความหมายและการแสดงตน (a new site of negotiation of meaning and representation)

1.5 แนวคิดด้านการประชาสัมพันธ์

แนวคิดด้านการประชาสัมพันธ์ ที่นำมาใช้ในการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของ พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับ ความหมายของการประชาสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ และเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ มาใช้ศึกษา

1.5.1 ความหมายของการประชาสัมพันธ์

วิรัช ลิขิตกมล (อ้างถึงใน พจน โชคสวัสดิ์ไพศาล, 2545) ให้ความหมายของประชาสัมพันธ์ว่า การประชาสัมพันธ์ คือ การติดต่อสื่อสาร หรือการสื่อความหมายทางด้านความคิดเห็น และข่าวสาร จากหน่วยงานหรือองค์การด้วยความพยายามอย่างจริงจัง โดยมุ่งหวังจะสร้างผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย คือ องค์การและกลุ่มประชาชน อีกทั้งยังเป็นการช่วยให้องค์การสามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกลมกลืนกับสังคมได้ ฉะนั้นวัตถุประสงค์สำคัญของประชาสัมพันธ์ คือ การสร้างสรรค์ความเข้าใจอันดีกับประชาชน ตลอดจนการเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่หน่วยงาน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อหน่วยงานและความร่วมมือสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานหรือองค์การนั้น

เสรี วงษ์มณฑา (2541) อธิบายคำว่าประชาสัมพันธ์ ว่าหมายถึง การกระทำทั้งสิ้นทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดจากการวางแผนล่วงหน้า ในการที่จะสร้างความเข้าใจกับสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี ภาพพจน์ที่ดีอันจะนำไปสู่สัมพันธภาพที่ดีระหว่างหน่วยงานและสาธารณชนที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการสนับสนุนและความร่วมมือกันเป็นอย่างดี

1.5.2 บทบาทหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์

บทบาทหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ มีมากมายหลายประการ เช่น หน้าที่ในการประกาศ เป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หรือ กิจกรรมใดๆ ขององค์การให้บุคคลภายนอกทราบว่างค์กรมี

ข่าวสารหรือกิจกรรมอะไรบ้าง หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร หน้าที่ในการจูงใจ เช่น จูงใจให้คนมาช่วยกันประหยัดน้ำมัน หน้าที่ในการให้การศึกษา สร้างภาพพจน์ที่ดี แก่ไขทศนคติเชิงลบ สร้างความเข้าใจ เป็นต้น

1.5.3 เครื่องมือการประชาสัมพันธ์

เครื่องมือที่ชักนำให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ และมีความนิยมชมชอบต่อบุคคล หรือหน่วยงานหรือธุรกิจ เครื่องมือการประชาสัมพันธ์มีมากมายไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ เช่น การเสนอภูมิหลัง การทำสมุดเล่มเล็กเผยแพร่ความเป็นมาของหน่วยงาน องค์กร ชุมชนสัมพันธ์ สื่อมวลชนสัมพันธ์ การเป็นสมาชิก การเผยแพร่รูปภาพ การจัดแถลงข่าว ข้อมูลรายละเอียดสำหรับสื่อมวลชน การเปิดโอกาสให้เยี่ยมชม การปรากฏตัวในรายการ เป็นต้น

1. การเสนอภูมิหลัง (Background)

เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์ หรือบริษัท และคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับสินค้า หรือองค์กรได้ บางสิ่งบางอย่างเมื่อเราไม่ทราบภูมิหลังก็อาจมีความรู้สึกเฉยๆ หรือมีความรู้สึกที่ไม่ค่อยดีกับสิ่งนั้น แต่พอทราบภูมิหลังแล้วก็จะอาจจะทำให้เราเกิดความพอใจ และชื่นชมกับสินค้าหรือองค์กรนั้นได้

2. การทำสมุดเล่มเล็ก (Booklet)

เป็นการเผยแพร่ข่าวสารวิธีหนึ่งที่จะใช้ในการเผยแพร่ความเป็นมาของบริษัท หรือประวัติความเป็นมาของสินค้าที่น่าทึ่ง โดยการจัดทำเป็นสมุดเล่มเล็ก เพื่อให้คนประทับใจในประวัติความเป็นมาขององค์กร หรือสินค้าหลักของบริษัท เมื่อใครมาเยี่ยมชมบริษัทก็แจกให้เป็นการเผยแพร่ให้คนรู้จักบริษัทด้วยความชื่นชมหรือรู้จักสินค้าเป็นอย่างดี การจัดทำสมุดเล่มเล็ก มักจะนิยมทำออกมาเป็นประวัติที่เสนอเรื่องราวที่ถาวร เป็นอดีตที่ไม่เปลี่ยนแปลงแล้ว ซึ่งแตกต่างจากการทำแผ่นพับ (Folders) หรือเอกสารเผยแพร่รายละเอียดสินค้า (Brouchures) หรือสมุดเสนอสถานภาพของบริษัท (Company profile) ที่มักจะเป็นของไม่ถาวร และจะเปลี่ยนแปลงไปปีต่อปีตามแต่สภาพของสินค้าและสถานภาพของบริษัท เป็นเรื่องของความก้าวหน้าในแต่ละช่วงปี

3. ชุมชนสัมพันธ์ (Community relations)

การสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชนที่ธุรกิจนั้นมีกิจการอยู่ ถือเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในยุคนี้ เพราะไม่ว่าเราจะไปทำธุรกิจที่ไหนก็ตาม เราต้องทำให้ธุรกิจของเราเป็นที่ยอมรับของชุมชนนั้นๆ

เป็นเพื่อนบ้านที่ดีของคนอื่นที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกับที่ทำการของเรา ความเป็นจริงในปัจจุบันที่เราต้องสร้างชุมชนสัมพันธ์ให้เป็นเครื่องมือหนึ่งของการทำประชาสัมพันธ์ เพราะว่าสังคมในปัจจุบันนั้นชุมชนต่างๆ ได้มีการพัฒนาจากชุมชนที่นิ่งเฉยไม่มีปฏิกิริยา (Passive community) ต่อปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มาเป็นชุมชนที่มีการแสดงออก มีปฏิกิริยา (Active community) ต่อการที่บริษัทใดบริษัทหนึ่งจะเข้าไปดำเนินกิจการใดๆ ในชุมชน ดังนั้นทุกบริษัทที่จะเข้าไปในชุมชนใดก็ตาม จะต้องให้ความสนใจกับชุมชนนั้น เนื่องจากความต้องการหรือความรู้สึคนึกคิดต่างๆ ชุมชนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลที่บริษัทจะต้องนำเอาใช้ในการตัดสินใจ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีนั้น ควรยึดหลักว่าเราต้องเป็นเพื่อนบ้านที่แสนดี เพื่อให้เกิดการต้อนรับที่ดีจากชุมชน

4. สื่อมวลชนสัมพันธ์ (Media relations)

การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชน ถือว่าเป็นรากฐานของการประชาสัมพันธ์ องค์กรต่างๆ ต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสื่อมวลชน ไม่ว่าบริษัทจะทำกิจกรรมที่ดีเพียงใดก็ตาม การประชาสัมพันธ์จะไม่สามารถประสบผลสำเร็จได้ ถ้าสื่อมวลชนไม่ให้ความสนใจในกิจกรรมของบริษัท หรือไม่เผยแพร่เรื่องราวต่างๆ กับบริษัท ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชน มีหลักการหลายประการ ตัวอย่างเช่น ให้ความสำคัญกับสื่อมวลชน ไม่แสดงอาการถือชั้นวรรณะแต่อย่างใด ให้ความร่วมมือในการให้ข่าว หรือในการให้สัมภาษณ์ เป็นต้น

5. การเป็นสมาชิก (Membership)

การจัดระบบสมาชิกขึ้นมากในการดำเนินธุรกิจนั้น ถือว่า เป็นการประชาสัมพันธ์ที่ดี เพราะสามารถเผยแพร่ข่าวสารได้หลายประเด็น

- 1) เราเป็นธุรกิจที่ดีจึงมีคนมาเป็นสมาชิก ยิ่งจำนวนสมาชิกมากเท่าใดก็แสดงถึงความนิยม
- 2) การจัดกิจกรรมให้ผู้บริโภคเป็นสมาชิกแล้วให้ผลประโยชน์พิเศษสำหรับผู้เป็นสมาชิก สามารถสร้างภาพพจน์ของการเอาใจใส่ลูกค้าได้ เมื่อเราให้อภิสิทธิ์กับสมาชิก ทำให้บุคคลที่เป็นสมาชิกรู้สึกภาคภูมิใจ สร้างความรู้สึกที่ดีแก่พวกเขา ทำให้เขากลายมาเป็นผู้ประชาสัมพันธ์สนับสนุนกิจการขององค์กร

3) การทำเอกสารเผยแพร่ในหมู่สมาชิกทำให้เรามีช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของบริษัทเพิ่มเติมอีกช่องทางหนึ่ง

4) กิจกรรมที่ทำร่วมกับสมาชิกรุ่น หากเป็นเรื่องเปิดเผยได้ ควรชวนสื่อมวลชนเข้าร่วมในกิจกรรมด้วย จะทำให้ได้รับการเผยแพร่ในสื่อมวลชนเป็นการขยายผลไปอีก

กลุ่มสมาชิกเหล่านี้ล้วนแต่มีกิจกรรมที่เป็นที่มาของการประชาสัมพันธ์ภายนอกและภายในได้เป็นอย่างดี ทำให้มีข่าวปรากฏในสื่อมวลชนได้ มีโอกาสในการที่จะทำกิจกรรมพิเศษต่างๆ ได้ เป็นกิจกรรมที่สามารถสร้างความรักความผูกพันระหว่างสมาชิกและองค์กรได้

6. การเผยแพร่รูปภาพ (Photo release)

การถ่ายรูปเหตุการณ์ บุคคล สินค้า แล้วเขียนคำบรรยายได้ภาพที่น่าสนใจแล้วแจกจ่ายไปยังสื่อมวลชนต่างๆ ให้เผยแพร่ให้ก็เป็นวิธีการประชาสัมพันธ์อีกแบบหนึ่งที่นิยมทำกัน

7. การจัดแถลงข่าว (Press conference)

การนัดสื่อมวลชนเพื่อทำการแถลงข่าวเกี่ยวกับเรื่องราวของบริษัท หรือชี้แจงการทำงานของ บริษัท เป็นเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ที่เป็นที่นิยมใช้กันมากในสมัยนี้ การแถลงข่าวมักมีการแจกข้อมูลรายละเอียดสำหรับสื่อมวลชน (Press kit) เพื่อให้สื่อมวลชนนำเอาไปย่อเป็นข่าว และนำไปตรวจสอบความถูกต้องที่ได้ยินมา

8. การเปิดโอกาสให้เยี่ยมชม (Company visit)

การเปิดโอกาสให้บุคคลมาเยี่ยมชมบริษัทเป็นอีกวิธีการหนึ่งซึ่งสามารถสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับบริษัทได้ เพราะนอกจากจะให้กลุ่มเป้าหมายได้มาเห็นกระบวนการทำงานของบริษัท การผลิตสินค้าของบริษัท เครื่องจักร เครื่องมือ เทคโนโลยีที่ทันสมัยของบริษัทแล้ว ยังมีโอกาสได้ทราบข้อเท็จจริงอื่นๆ ที่บริษัทต้องการให้ทราบ ไม่ว่าจะเป็นปรัชญาการทำงานของบริษัท ความเจริญก้าวหน้าของบริษัท ซึ่งเป็นข้อมูลที่ดีที่สร้างความน่าชื่นชมให้กับบริษัท นอกจากนั้นแล้วยังเปิดโอกาสให้ได้ทดลองใช้สินค้าอีกด้วย การเปิดโอกาสให้เยี่ยมชมอาจเป็นการจัดให้สื่อมวลชนดูงานหรือเยี่ยมชม (Press tour) ก็ได้ ซึ่งนับเป็นเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ที่คุ้มค่า เพราะ

- 1) สื่อมวลชนได้เห็นของจริงด้วยตัวเอง เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างดี
- 2) สื่อมวลชนสามารถเลือกมุมมองต่างๆ ที่จะนำเสนอได้ด้วยตัวเอง ไม่ใช่เป็นการกำหนดมุมข่าวจากฝ่ายประชาสัมพันธ์ของบริษัท ซึ่งจะทำให้สื่อมวลชนมีความเชื่อมั่น สบายใจ และข้อมูลที่สื่อมวลชนนำเสนอมีความน่าเชื่อถือมากกว่าการที่เราส่งข่าวไปให้เขาเขียน
- 3) พื้นที่ในสื่อ และจำนวนนาที่ที่สื่ออุทิศให้กับการทำรายการ หรือข่าวที่เขาไปพบประสบมาด้วยตัวเองนั้นมักจะมีมูลค่าสูงกว่าค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ไปกับการจัดนำเยี่ยมชมถึง 4-5 เท่าตัว
- 4) การจัดงานไปด้วยกันนั้นทำให้เกิดความสนิทสนมระหว่างผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของบริษัท กับสื่อมวลชน เป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดี
- 5) การที่สื่อมวลชนได้ไปถึงสถานที่จริงนั้น เรามีโอกาสที่จะให้ข้อมูลเขาได้อย่างเต็มที่ผ่านสื่อต่างๆ

9. การปรากฏตัวในรายการ (Appearance)

การที่ผู้บริหารของบริษัทต่างๆ ออกรายการใดรายการหนึ่งทางโทรทัศน์ หรือวิทยุ เพื่อให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็น หรือกล่าวสุนทรพจน์ หรือให้ข่าวสารในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องทางตรงหรือทางอ้อมเกี่ยวกับสินค้าของบริษัท นั้นก็เป็นการประชาสัมพันธ์ที่ได้ทั้งโอกาสในการเผยแพร่เรื่องราวของบริษัทและสินค้า และยังสามารถที่จะสร้างภาพพจน์ของการเป็นผู้บริหารที่เก่งที่มีวิสัยทัศน์ได้อีกด้วยการได้รับเชิญให้ออกรายการ

10. การจัดกิจกรรมพิเศษ (Special events)

การจัดกิจกรรมพิเศษ เช่น การประกวด การจัดงานฉลอง เป็นต้น มักจะมีการสื่อสารรูปแบบอื่นๆ ร่วมด้วย การจัดกิจกรรมพิเศษสามารถดึงดูดคนเข้าไปร่วมกิจกรรมได้ ถ้าสามารถสร้างสรรค์ได้ดี กิจกรรมที่ทำนั้นมีค่าควรแก่การเป็นข่าว ข่าวจะช่วยเผยแพร่ ถือว่าเป็นผลกระทบที่แรง

ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการสร้างสรรค์ ถ้ากิจกรรมพิเศษมีค่าควรแก่การเป็นข่าวรับรองว่าเหตุการณ์นั้นมีความครอบคลุมจากการใช้สื่อ จึงถือว่าเป็นสิ่งที่ควรนิยมใช้

11. การใช้ผลิตภัณฑ์เป็นสื่อ (Merchandising)

การนำเอาเครื่องหมายการค้า ชื่อสินค้า หรือคำขวัญ (Slogan) ของสินค้าไปพิมพ์ หรือปักให้ปรากฏอยู่บนสินค้าที่ได้เลือกสรรเอาไว้แล้ว และก็นำมาแจกจ่ายออกไปให้พนักงานใช้บ้าง ลูกค้าใช้บ้าง หรือผู้ที่มาเยี่ยมชมบริษัทใช้บ้าง ใช้เป็นของขวัญให้แขกผู้ใหญ่ที่มาเยือน ใช้เป็นของขวัญให้กับวิทยากรที่มาบรรยายที่บริษัท หรือใช้เป็นของขวัญแจกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริษัทในวาระต่างๆ ซึ่งทำให้สามารถเพิ่มความถี่ของการที่กลุ่มเป้าหมายจะได้เห็นชื่อยี่ห้อของสินค้า เครื่องหมายการค้า และคำขวัญของสินค้า สร้างการจดจำและระลึกถึงอยู่ตลอดเวลา เป็นสื่อเคลื่อนที่ที่ดีที่สามารถเพิ่มความถี่ของการรับรู้ ทำให้เกิดภาพว่าเป็นสินค้าที่โด่งดัง เป็นที่นิยม และยามที่ผู้บริโภคมีความจำเป็นต้องใช้สินค้าประเภทนั้นๆ เขาก็จะคิดถึงเราได้

12. การใช้พนักงาน (Employee)

พนักงานถือว่าเป็นผู้ให้การประชาสัมพันธ์ที่ดี ดังนั้นจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ที่ดีกับพนักงานในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมสินค้าของบริษัท มีการจัดทรัพยากรมนุษย์ที่ดี จะทำให้พนักงานมีความรู้สึกรักภักดีกับบริษัท และพร้อมที่จะส่งเสริมสินค้าของบริษัท จากคำกล่าวที่ว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) จะชนะสื่อทุกครั้ง ข้อความนี้เป็นจริงเพราะการติดต่อสื่อสารของเรากับบุคคลที่มีความหมายกับชีวิตเรา (Significant people) จะชนะการติดต่อสื่อสารด้วยสื่อมวลชนเสมอ (Mass media communication) เพราะบุคคลสำคัญนั้นสามารถให้คุณและโทษกับเราได้ ถ้าข้อความในสื่อมวลชนขัดแย้งกับบุคคลที่มีความหมายกับชีวิตเราเมื่อไร ข้อความสำคัญเหล่านั้นย่อมพ่ายแพ้ ดังนั้นพนักงานจึงเป็นผู้ติดต่อสื่อสารในตราสินค้าที่ดีในการสร้างคุณค่าให้กับตราสินค้า

1.6 แนวคิดการตลาดเพื่อสังคม

แนวคิดการตลาดเพื่อสังคม เป็นแนวคิดที่มีหลักการเกี่ยวกับการขายผลิตภัณฑ์ แนวความคิด ทศนคติ และพฤติกรรม ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการตลาดโดยทั่วไปตรงที่ว่า แนวคิดการตลาดเพื่อสังคมนั้นเน้นไปที่ความเคารพ และความสัมพันธ์กับตัวผู้ทำการตลาด ตลอดจนองค์กร

ของเขา การตลาดเพื่อสังคมมุ่งเน้นที่จะสร้างพฤติกรรมทางสังคมที่มีพลัง ไม่ใช่เพื่อตอบสนองประโยชน์ของนักการตลาด

การตลาดเพื่อสังคม มีองค์ประกอบที่เป็นส่วนผสมทางการตลาด ตามหลักสี่พี (Four Ps) คือ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) สถานที่ (Place) และการโปรโมท (Promotion) เช่นเดียวกับการตลาดทั่วไป แต่ได้เพิ่มเติมองค์ประกอบของพีบางประการเพิ่มขึ้น (more P's) ได้แก่ สาธารณะ – สังคม (Publics – Social) หุ้นส่วน – สังคม (Partnership – Social) นโยบาย – การตลาดเพื่อสังคม (Policy – Social marketing) และสายป่านทางการเงิน (Purse Strings) ดังนี้

ผลิตภัณฑ์สำหรับการตลาดเพื่อสังคมไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่เป็นรูปร่างจับต้องได้ อาจเป็นแนวความคิด หรือแนวทางการแก้ปัญหาก็ได้ ส่วนราคานั้น ถ้าเป็นราคาที่มีความเหมาะสมไม่ต่ำเกินไป หรือสูงเกินไป โอกาสที่ผู้รับสารจะตอบรับก็มีมากขึ้น โดยการกำหนดราคานั้นจะต้องคำนึงถึงเรื่องความคุ้มค่าทางความรู้สึก หรือการรับรู้เกี่ยวกับความมีคุณค่าที่ได้ซื้อ หรือใช้สินค้านั้น

ในขณะที่สินค้าที่ไม่สามารถจับต้องได้ เช่น แนวความคิด แนวทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นสินค้าของการตลาดเพื่อสังคมนี้ สถานที่อาจหมายถึงช่องทางที่ผู้บริโภคจะมีโอกาสเข้าถึง หรือได้รับข้อมูลข่าวสารเพื่อการตัดสินใจ หรือเพื่อการฝึกฝน ดังนั้นสถานที่ในกรณีนี้อาจหมายถึงสื่อต่างๆ นั่นเอง และในเรื่องของการโปรโมชัน อาจใช้วิธีการจัดเหตุการณ์ผ่านสื่อก็ได้ (media events)

ในส่วนของตัวพีที่เพิ่มขึ้น ซึ่งได้แก่ สาธารณะ – สังคม นั้น สาธารณะ หมายถึงทั้งกลุ่มที่อยู่ภายนอก และกลุ่มภายใน โดยที่กลุ่มสาธารณะภายนอกจะรวมถึงผู้รับสารเป้าหมาย ผู้รับสารลำดับที่สอง ผู้กำหนดนโยบาย และผู้ทำหน้าที่กลั่นกรองข้อมูลด้วย ในขณะที่กลุ่มสาธารณะภายใน หมายถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ หรือองค์กร

หุ้นส่วน – สังคม ในการตลาดเพื่อสังคม หมายถึงองค์กรต่างๆ ในชุมชน ที่มาทำงานร่วมกัน เป็นพันธมิตรกัน โดยอาจเป็นองค์กรที่มีเป้าหมายใกล้เคียงกัน

นโยบาย – การตลาดเพื่อสังคม สามารถเห็นผลได้ จากการจูงใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคล แต่นี่จะไม่ยั่งยืน ดังนั้นถ้าจะให้เกิดความยั่งยืนขึ้น ชุมชน สิ่งแวดล้อมต้องช่วยกันสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว

สำหรับตัวพิสูจน์ที่เพิ่มขึ้น คือ สายป่านทางการเงินนั้น องค์กรส่วนมากที่ดำเนินการตลาดเพื่อสังคม ต้องมีกองทุนซึ่งอาจได้จากแหล่งต่างๆ เช่น มูลนิธิ ทรัพย์สินที่ได้จากการโอนมาจากภาครัฐ หรือการบริจาค ซึ่งนี่เป็นอีกมิติหนึ่งที่จะกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงาน

2. หมวดการสื่อสารในองค์กร

2.1 การสื่อสารเพื่อการจัดการ

การสื่อสารเพื่อการจัดการเป็นการสื่อสารในการบริหารองค์กร เพื่อให้งานขององค์กรดำเนินไปได้ และสร้างความสัมพันธ์ความเข้าใจอันดีระหว่างบุคลากรภายในองค์กร

2.1.1 วิธีการสื่อสารในองค์กร

พรทิพย์ และคณะ (2541) กล่าวว่า วิธีการสื่อสารโดยทั่วไปที่ใช้ในองค์กรมักจะประกอบด้วยวิธีการสื่อสารหลักๆ คือ การสื่อสารด้วยภาษาพูด (Oral Communication) การสื่อสารด้วยภาษาเขียน (Written Communication) โดยมีลักษณะการสื่อสารทั้งที่ไม่เป็นทางการ (Informal) และเป็นทางการ (Formal)

1. การสื่อสารด้วยภาษาพูด

- การสื่อสารด้วยภาษาพูดที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสื่อสารส่วนตัว การสัมภาษณ์ การให้คำปรึกษา การสื่อสารทางไกล
- การสื่อสารด้วยภาษาพูดที่เป็นทางการ ได้แก่ การประชุม การให้คำสั่ง ข้อแนะนำ การให้นโยบายต่างๆ เป็นต้น ส่วนการสื่อสารด้วย

2. การสื่อสารด้วยภาษาเขียน

- ภาษาเขียนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ บอร์ดประกาศ ขวดย่อยรายวัน
- ภาษาเขียนที่เป็นทางการ ได้แก่ จดหมายข่าวบริหาร รายงานองค์กร เป็นต้น

2.1.2 พฤติกรรมการสื่อสารในองค์กร

การสื่อสารเพื่อการจัดการ ยังประกอบไปด้วย พฤติกรรมการสื่อสารในองค์กร ซึ่งหมายถึง การแสดงออกของบุคคลในองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการพูด น้ำเสียง การแต่งกาย การจัดสำนักงาน

เป็นต้น การสื่อสารจะเป็นไปตามข้อบังคับ กฎเกณฑ์ ที่กำหนดและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมขององค์กร อย่างใกล้ชิด โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ บุคลากร ได้แก่ ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ผลงานหรือจุดมุ่งหมายขององค์กร

1. บุคลากร

- ผู้บังคับบัญชา พฤติกรรมการสื่อสารของผู้บังคับบัญชา ไม่ว่าจะเป็นไปในระดับใด จะเป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมของบุคลากรในความควบคุมดูแล

- ผู้ใต้บังคับบัญชา พฤติกรรมการสื่อสารจากผู้ใต้บังคับบัญชาไปยังผู้ที่อยู่สูงกว่า จะมีประโยชน์ในการช่วยให้ผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการตัดสินใจ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์

2. การสื่อสาร

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เมื่อระบบการสื่อสารที่ดีทำให้การสื่อสารในองค์กรมีประสิทธิภาพ และจะส่งผลกระทบต่อภาพพจน์องค์กรนั้นๆ รวมทั้งส่งผลให้เกิดประสิทธิผลขององค์กรตามมา ทำให้องค์กรนั้นๆ บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้ได้

3. ผลงานหรือจุดมุ่งหมาย

ผลงานหรือจุดมุ่งหมายขององค์กรที่ดี เป็นจุดหมายที่มีความสำคัญสูงสุดขององค์กรทุกองค์กร แต่ผลงานที่ดีได้ก็ต้องมาจากการสื่อสารที่ส่งมาดี ผลงานนั้นจะเป็นตัวกระตุ้นเป็นแรงเสริมให้บุคลากรทุกคนทุกฝ่ายร่วมมือกันยิ่งขึ้น

2.1.3 วัตถุประสงค์ของการสื่อสารในองค์กร

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารในองค์กร วัตถุประสงค์หนึ่งคือ เพื่อใช้ในการออกคำสั่ง ทั้งนี้ เพราะการสื่อสารมีความสำคัญต่อองค์กรอย่างมากในแง่ของการเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อเป็นหลักในการกำหนดบทบาทของแต่ละคน บุคลากรแต่ละคนจะมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไปขึ้นกับการได้รับมอบหมาย การสื่อสารเพื่อใช้ในการออกคำสั่ง มี 2 ลักษณะด้วยกันคือ การสั่งการและการติดตาม เนื่องจากองค์กรประกอบด้วยบุคลากรจำนวนมาก คนถูกกำหนดบทบาทและหน้าที่ที่ที่แตกต่างกันไป การกระทำของแต่ละคนเกี่ยวข้องและมีผล

กระทบซึ่งกันและกัน องค์กรจึงต้องอาศัยหน้าที่ของการสื่อสารเพื่อช่วยในการกำหนดรูปแบบของการทำงานและการตัดสินใจ ซึ่งมีรูปแบบที่ปรากฏ ดังนี้

1. การสั่งการ

การสั่งการจะเป็นการระบุหน้าที่และขอบเขตในการทำงานของผู้ปฏิบัติงานทุกคนในองค์กร การสั่งการอาจสื่อสารด้วยการออกคำสั่งด้วยวาจา หรือออกคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร

2. การติดตามงาน

การติดตามงาน ก็นับเป็นการสื่อสารอีกลักษณะหนึ่งที่ต้องเกิดขึ้นเนื่องจากการสั่งการ เพราะการสั่งการอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องอาศัยการติดตามงานเพื่อให้รู้ว่าผลงานที่เกิดขึ้นตรงกับแผนงานหรือตามที่สั่งการไว้เพียงใด คำสั่งได้รับการปฏิบัติตามหรือไม่อย่างไร

2.1.4 การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร

การสื่อสารในองค์กร มีการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารที่แบ่งตามระดับของบุคลากรในองค์กรได้ 3 ระดับคือ

1. การสื่อสารจากผู้บังคับบัญชา ไปยังบุคลากรระดับต่างๆ

การสื่อสารจากผู้บังคับบัญชา ไปยังบุคลากรระดับต่างๆ เรียกว่าการสื่อสารในแนวตั้ง (Downward Communication) ที่เน้นการไหลเวียนข้อมูลข่าวสารจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง เช่น การสั่งงาน การกำกับดูแล การวางเป้าหมาย นโยบาย แนวปฏิบัติ การประเมิน เป็นต้น การสื่อสารลักษณะนี้ใช้กันมากที่สุด เพราะเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ผู้ส่งสารมีความตั้งใจ มีความชัดเจน และมีเป้าหมายของการสื่อสารในแต่ละครั้งอยู่แล้ว แต่ปัญหาที่มักพบคือ เป็นการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) ซึ่งทำให้ขาดข้อมูลย้อนกลับ

2. การสื่อสารจากบุคลากรระดับต่างๆ ไปยังผู้บังคับบัญชา

การสื่อสารจากบุคลากรระดับต่างๆ ไปยังผู้บังคับบัญชา หรือที่เรียกว่า การสื่อสารในแนวตั้ง (Upward Communication) เป็นการสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือสภาพปัญหาข้อขัดข้องต่างๆ หรือรายงานผลการปฏิบัติงาน

3. การสื่อสารระหว่างบุคลากรในระดับเดียวกัน

การสื่อสารระหว่างบุคลากรในระดับเดียวกัน หรือ การสื่อสารในแนวนอน (Horizontal Communication) จุดเน้นของการสื่อสารในแนวนอน คือ การประสาน และการร่วมกันในการแก้ไขปัญหา ข้อขัดข้อง หรือแม้แต่การปฏิบัติการที่ราบรื่นร่วมกันบนพื้นฐานของเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจนร่วมกัน เช่น การประชุมกรรมการ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การควบคุมคุณภาพงาน เป็นต้น

Gaunt และ Perrigo (1997) อธิบายเกี่ยวกับการสื่อสารที่เป็นทางการ (Formal Communication) ว่า การสื่อสารที่เป็นทางการโดยทั่วไปมีความสัมพันธ์กับการไหลของข้อมูลข่าวสาร (flow of information) และสายการบังคับบัญชาในองค์กร ซึ่งมี 3 ทิศทาง คือ

1. การสื่อสารในแนวดิ่ง (Downward communication)

การสื่อสารในแนวดิ่ง คือ การสื่อสารที่ข้อมูลข่าวสารไหลจากผู้บังคับบัญชาไปสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น การสั่งงาน นโยบายขององค์กร แนวทางปฏิบัติงานขององค์กร การจูงใจและติดตามการปฏิบัติงาน เป็นต้น

2. การสื่อสารในแนวตั้ง (Upward communication)

การสื่อสารในแนวตั้ง เป็นการสื่อสารที่ข้อมูลข่าวสารไหลจากผู้ใต้บังคับบัญชาไปสู่ผู้บังคับบัญชา เช่น การขอข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับคำสั่ง หรือการเสนอความคิดเห็นเพื่อปรับปรุงหน่วยงานองค์กร เป็นต้น

3. การสื่อสารในแนวนอน (Horizontal communication)

การสื่อสารในแนวนอน เป็นการสื่อสารที่มีการไหลของข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลที่อยู่ในระดับหรือสถานะเดียวกัน เช่น การประชุมบุคลากรในระดับเดียวกันเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา หรือให้คำแนะนำซึ่งกันและกัน หรือให้การสนับสนุนการตัดสินใจ เป็นต้น

2.2 การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง

พรทิพย์ เย็นจะบก กมลรัฐ อินทรทัศน์ และทิพย์ นิลนพคุณ (2541) นำเสนอว่า พฤติกรรมการแก้ไขความขัดแย้งของแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลและแต่ละคนก็จะใช้วิธีการแก้ไขปัญหาละเอียดละเอียดย่อยไม่เหมือนกันทุกครั้ง วิธีการที่ใช้กันวิธีหนึ่ง ได้แก่ การเผชิญหน้า โดยอาจใช้อำนาจที่เหนือกว่า ลงโทษ กลั่นแกล้ง ทำให้เกิดการแพ้ชนะ วิธีนี้อาจจะแก้ไขปัญหได้เพียงระยะสั้นๆ อาจจะมีคลื่นใต้น้ำและเหตุการณ์ต่อเนื่องภายหลังอีกได้

พรทิพย์ และคณะ กล่าวว่า ในการเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ นั้นมีเทคนิคในการแก้ไขปัญหามากมายประการ เราสามารถที่จะประยุกต์หลายๆ เทคนิคเข้าด้วยกันเพื่อให้การสื่อสารและการทำงานกับผู้อื่นมีประสิทธิภาพอย่างสูงสุด เทคนิคที่ควรนำมาใช้ คือ

1. การรับฟัง
2. การให้คำแนะนำผู้อื่น ให้สามารถคิดและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง
3. การทำให้ผู้อื่นสามารถคิดและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบ
4. เจรจาหาทางแก้ไขเมื่อมีปัญหา
5. มองตัวปัญหาเพื่อหาสาเหตุ

ถิรนนท์ (2533) กล่าวสรุปว่า การแก้ไขข้อขัดแย้งมีวิธีการแก้ไขอยู่หลายวิธีด้วยกัน แต่วิธีที่ใช้กันมากก็คือ การปรึกษาหารือ การเจรจา การตกลงกัน การไกล่เกลี่ย และวิธีตั้งผู้ตัดสินชี้ขาด ซึ่งแต่ละวิธีก็มีลักษณะเฉพาะตัวของมันเอง ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของผู้ที่มีส่วนร่วมในปัญหานั้นๆ

Gaunt และ Perrigo (1997) อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของความขัดแย้งว่ามี 5 รูปแบบ คือ

1. แบบแข่งขัน (competition)
2. แบบโอนอ่อนผ่อนตาม (accommodation)
3. แบบหลบเลี่ยง (avoidance)
4. แบบประสานประโยชน์ (compromise)
5. แบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือ (collaboration)

1. แบบแข่งขัน

การจัดการกับความขัดแย้งแบบแข่งขันมีลักษณะเป็นแบบ ชนะ - แพ้ (Win - Lose strategy) คือ มุ่งไปที่ความสำเร็จ หรือชนะสถานเดียว การจัดการความขัดแย้งแบบนี้เหมาะสำหรับกรณีที่วิธีการอื่นใช้ไม่ได้ผลแล้ว หรือประเด็นความขัดแย้งนั้นไม่เป็นที่ยอมรับหรือจำเป็นต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือในกรณีที่จำเป็นต้องตัดสินใจอย่างรวดเร็ว

2. แบบโอนอ่อนผ่อนตาม

ในทางตรงกันข้ามกับแบบแข่งขัน การจัดการความขัดแย้งแบบโอนอ่อนผ่อนตามมีลักษณะเป็นแบบ แพ้ - ชนะ (Lose - Win style) ซึ่งเรายอมที่จะแพ้ และยอมให้คู่ขัดแย้งเป็นฝ่ายชนะ การจัดการแบบนี้ใช้เมื่อต้องการรักษาความสัมพันธ์ หรือเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่งต่อผู้อื่นในขณะที่ไม่ใช่ประเด็นที่สำคัญนักสำหรับเรา ไม่เช่นนั้นก็มีความสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้อื่น

3. แบบหลบเลี่ยง

เป็นการจัดการความขัดแย้งแบบที่เรียกว่า แพ้ - แพ้ (Lose - Lose approach) แบบหลบเลี่ยงนี้เป็นการเลี่ยงที่จะไม่พูด ไม่ถามถึงประเด็นที่เป็นความขัดแย้งทั้งสองฝ่าย เมื่อใช้ตามลัทธิกลยุทธ์นี้ค่อนข้างได้ผลในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง อย่างไรก็ตามหลายคนใช้วิธีการนี้เพราะคิดว่าปัญหานั้นเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่เช่นนั้นก็เพราะไม่รู้จะจัดการอย่างไรกับปัญหาความขัดแย้ง แต่ปัญหาก็คือ ถ้าละเลยปัญหาหรือปล่อยทิ้งไว้เช่นนั้นนานเกินไปจะทำให้เกิดความอึดอัด คับข้อง และทำร้ายความสัมพันธ์ได้ อย่างไรก็ตามเวลาดูจะเป็นสิ่งที่เหมาะสมกับวิธีการแบบนี้ เพราะการหลบเลี่ยงปัญหาไปก่อนโดยอาศัยระยะเวลาทำให้แต่ละฝ่ายสงบลง และมีโอกาสวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้

4. แบบประนีประนอม

แบบประนีประนอมนั้น ทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งที่จะให้และรับ (give and take) หรือเรียกว่าแบบ ชนะ/แพ้ - ชนะ/แพ้ (Win/Lose - Win/Lose) การจัดการความขัดแย้งแบบประนีประนอมเหมาะที่จะใช้กับเรื่องทั่วไปที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องของอำนาจ หรือเพื่อแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่ยากลำบากที่ต้องการข้อสรุป หรือในกรณีที่จำเป็นต้องรักษาความสัมพันธ์ไว้

5. แบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือ

การจัดการความขัดแย้งแบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือ เป็นการจัดการที่ถือว่าเป็นแบบชนะ – ชนะ (Win – Win style) กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายต่างเข้าใจในจุดยืนหรือสถานการณ์ของอีกฝ่ายหนึ่ง และทำความตกลงร่วมกัน ด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การจัดการด้วยวิธีนี้ใช้เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างต้องการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ หรือเมื่อระดับความไว้วางใจซึ่งกันและกันมีสูง และเปิดใจกันทุกเรื่อง เพื่อสะสมปัญหาที่มีมาก่อนหน้าซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าในทางความสัมพันธ์

ในการใช้รูปแบบการจัดการความขัดแย้งรูปแบบต่างๆ เหล่านี้ ประการแรกต้องตระหนักว่า แต่ละรูปแบบก็มีกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับปัญหาที่มีความเฉพาะตัว โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องและผลที่จะเกิดขึ้น ประการต่อมาคือ ถ้าวิธีการหนึ่งล้มเหลว ก็สามารถเลือกวิธีการอื่นๆ มาจัดการกับความขัดแย้งได้

3.หมวดแนวคิดตามหลักพุทธ

3.1 ทฤษฎีการเทศน์ตามหลักพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สธิตฺต เขมจารี ป.ธ.9) ได้นิพนธ์ไว้ในหนังสือวิธินักเทศน์ (2542) ว่า นักเทศน์ ก็คือผู้นำเอาพระธรรมของพระพุทธเจ้ามาแสดงให้ผู้ฟังรู้และเข้าใจ สามารถปฏิบัติให้ได้รับผลจริงๆ นักเทศน์ มี 2 ประเภท คือ นักเทศน์อ่านหนังสือ และนักเทศน์ปฏิภาณ

นักเทศน์อ่านหนังสือ คือ อ่านตามหนังสือเทศน์ที่ท่านผู้รู้แต่งไว้เรียบร้อยแล้ว หรือที่ตนแต่งไว้เอง ไม่ต้องใช้ความคิดในเวลาเทศน์ เพราะคิดแต่งไว้เสร็จแล้ว

นักเทศน์ปฏิภาณ คือ นักเทศน์โดยไม่ต้องดูหนังสือ แต่มีหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ถือประคองเป็นที่เคารพไว้ เรียกกันว่าเทศน์ปากเปล่า คิดไปเทศน์ไป คือคิดแต่งในใจไปด้วย ปากก็ว่าไปด้วยพร้อมๆ กัน ซึ่งเป็นการทำได้ยากอยู่ เพราะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถจริงๆ จึงจะทำได้

3.1.1 จุดหมายของการเทศน์

ผู้เทศน์ต้องมีจุดหมายในการเทศน์ ว่าเทศน์เพื่ออะไร ด้วยความปรารถนาผลอะไร ตนมีความประสงค์อย่างไรบ้าง เมื่อมีจุดหมายเช่นนี้แล้วก็ต้องมีแนวทางที่จะดำเนินการไปให้ถึงจุดหมายให้จงได้

จุดหมายของการเทศน์ชั้นสูงสุด ได้แก่ วิมุตติ คือความหลุดพ้นจากกิเลสถึงมรรคผล และนิพพาน ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงผลของการฟังไว้ในทำนองตถลักขณสูตรและอาทิตตปริยาสูตรว่า เอวํ ปสฺสํ ภิกขเว สุตฺวา อริยสวโก ฯเปฯ นิพพิณฺทติ นิพพิณฺทํ วิราคา วิมุจฺจติ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกฟังแล้ว เมื่อเห็นอย่างนี้ย่อมเบื่อหน่าย ฯลฯ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจึงถึงวิมุตติ คือหลุดพ้น ดังนี้จุดหมายของการเทศน์ชั้นสูงสุดจึงต้องหมายถึง วิมุตติ

แต่การเทศน์ให้ผู้ฟังถึงวิมุตติ ความหลุดพ้นจากกิเลส นั้นเป็นของยากมาก ยากทั้งผู้เทศน์ ยากทั้งผู้ฟัง ผู้เทศน์ต้องมีความสามารถในการแสดงจริงๆ รู้จิตใจ รู้ความประสงค์ของผู้ฟังว่าต้องการฟังอย่างไร ผู้ฟังก็ต้องมีอุปนิสัยสมควรจะได้วิมุตติ เมื่อเป็นเช่นนี้ การเทศน์จะไม่ต้องมุ่งหมายถึงวิมุตติหรือไม่ทำเช่นนั้นไม่ได้ เพราะผิดหลักพุทธประสงค์ในการเผยแผ่พระธรรม ถึงอย่างไรในการแสดงธรรมทุกครั้ง ผู้แสดงต้องตั้งจุดหมาย คือ วิมุตติไว้เสมอ เพราะวิมุตติมิใช่อะไรอย่างใด ท่านแสดงไว้ถึง 5 อย่าง คือ

1. ตทังควิมุตติ พันชัฏคราว คือ ความพ้นจากกิเลสได้ชั่วคราว เช่น เกิดเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความสังเวชขึ้น หายกำหนดในกาม เกิดเมตตาขึ้น หายโกรธ แต่ความกำหนัดและความโกรธนั้นไม่หายทีเดียว ทำในใจถึงอารมณ์งาม ความกำหนัดกลับเกิดขึ้นอีก ทำในใจถึงวัตถุแห่งอาฆาต ความโกรธกลับเกิดขึ้นอีก อย่างนี้จัดเป็นตทังควิมุตติ แปลว่าพ้นด้วยองค์นั้นๆ

2. วิกัมภณวิมุตติ พันด้วยสะกดไว้ คือ ความพ้นจากกิเลสได้ด้วยกำลังฌาน อาจสะกดไว้ได้นานๆ กว่าตทังควิมุตติ แต่เมื่อฌานเสื่อมแล้วกิเลสอาจเกิดขึ้นอีก อย่างนี้จัดเป็นวิกัมภณวิมุตติ

3. สมุจเฉทวิมุตติ พ้นด้วยเด็ดขาด คือ ความพ้นจากกิเลสด้วยอำนาจอริยมรรค กิเลสเหล่านั้นขาดเด็ดไปไม่กลับเกิดอีก อย่างนี้จัดเป็นสมุจเฉทวิมุตติ

4. ปฏิปัสสัทธิวิมุตติ พ้นด้วยความสงบ คือ ความพ้นจากกิเลสเนื่องมาจากอริยมรรคถึงอริยผล ไม่ต้องขวนขวายเพื่อละอีก เพราะกิเลสเหล่านั้นสงบไปแล้ว อย่างนี้จัดเป็นปฏิปัสสัทธิวิมุตติ

5. นิสสรณวิมุตติ พ้นด้วยการออกไป คือ ความพ้นจากกิเลสเหล่านั้น ยั่งยืนมาตลอดถึงเวลานี้ชีพ คือ ถึงนิพพาน อย่างนี้จัดเป็นนิสสรณวิมุตติ

วิมุตติ 5 ประการนั้น 2 อย่างข้างต้นจัดเป็นวิมุตติขั้นโลกียะ 3 อย่างข้างปลาย จัดเป็นวิมุตติขั้นโลกุตระ การแสดงธรรมนั้น แม้จะแสดงให้ผู้ฟังถึงวิมุตติขั้นโลกุตระไม่ได้ ก็ต้องพยายามให้ถึงวิมุตติขั้นโลกียะ โดยเฉพาะก็คืออรรถวิมุตติให้จงได้ เมื่อตั้งจุดมุ่งหมายไว้เช่นนี้แล้ว การแสดงก็จะเป็นไปโดยตรงจุดมุ่งหมายเช่น ผู้ฟังมีทุกข์โทมนัส ก็แสดงให้คลายจากทุกข์โทมนัสได้ มีมัจฉริยะ ก็แสดงให้คลายจากมัจฉริยะได้ มีโทสะก็แสดงให้คลายจากโทสะได้ มีความหลงไหลไปในทางที่ผิด เช่น อบายมุข ก็แสดงให้คลายจากอบายมุขได้ มีความประพฤติเสียหายอย่างใด ก็พยายามแสดงให้คลายจากความประพฤติเสียหายอย่างนั้นได้ ถ้าแสดงได้อย่างนี้ จึงชื่อว่าได้แสดงถึงจุดหมายของการเทศน์แล้ว นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมายของการเทศน์อีกประการหนึ่ง คือ อานิสงส์แห่งการฟังธรรม 5 อย่าง คือ

1. ผู้ฟังธรรมย่อมได้ฟังในสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
2. สิ่งใดได้เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด
3. บรรเทาความสงสัยเสียได้
4. ทำความเห็นให้ถูกต้องได้
5. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส

การแสดงธรรมทุกครั้ง ต้องพึงให้ผู้ฟังได้รับอานิสงส์ 5 ประการนี้ ถ้าเทศน์แล้วผู้ฟังไม่รู้เรื่อง ไม่แจ่มแจ้ง ไม่หายสงสัย กลับเพิ่มความสงสัยขึ้น เคยเห็นมาอย่างไร ก็คงเห็นไปอย่างนั้น ไม่กลับความเห็นให้ถูกต้อง เคยมีทุกข์ร้อนอยู่อย่างใด ก็คงเป็นทุกข์อยู่อย่างนั้น จิตใจไม่แจ่มใสขึ้น

เช่นนี้เชื่อว่ายังแสดงธรรมไม่ถึงจุดมุ่งหมาย ดังนั้นการเทศน์จึงมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ มุ่งหมายวิมุตติและอานิสงส์ 5 ประการดังกล่าว

3.1.2 แนวทางที่จะไปให้ถึงจุดหมาย

แนวทางการเทศน์ให้ถึงจุดมุ่งหมาย มีอยู่ 3 ชั้น คือ อุเทศ นิเทศ และปฏินิเทศ

1. อุเทศ

อุเทศ คือ หัวข้อที่ยกขึ้นเป็นหลักในการแสดง หัวข้อธรรมหรือหัวข้อเรื่องที่จะยกขึ้นเป็นหลักในการแสดงนั้นมีส่วนสำคัญ ต้องให้เหมาะสมกับบุคคล กาละ เทศะ และภาระงาน จึงจะบังเกิดผลสมตามความมุ่งหมายของการแสดงธรรม

- บุคคล ต้องพิจารณาดูว่า เป็นบุคคลชั้นไหน ชาวนา ชาวสวน พ่อค้า ข้าราชการ คนในเมือง คือถิ่นที่เจริญด้วยความรู้ หรือคนนอกเมือง คนแก่หรือหนุ่มสาวมาก ผู้ชายหรือผู้หญิงมาก เลือกหัวข้อให้เหมาะสมกับอุปนิสัยและความต้องการของเขา
- กาละ พิจารณาถึงกาลเวลาว่า จะมีเวลาแสดงได้มากน้อยสักเท่าไร ถ้าเวลาน้อย เช่น แสดงในงานศพ ก็ต้องรักษาเวลา มิฉะนั้นจะเสียการงานของเจ้าภาพ
- เทศะ พิจารณาถึงภูมิประเทศในที่แสดงว่า ในกรุงหรือนอกกรุง ในตลาดที่ชุมนุมชน หรือในป่าในที่ที่มีคนน้อย ในตัวจังหวัด หรือนอกจังหวัดห่างไกลออกไป สถิติปัญญาของคนในที่ที่ต่างกันเช่นนี้ ย่อมแตกต่างกันอยู่บ้าง จึงต้องคำนึงถึงด้วย
- ภาระงาน พิจารณาถึงภาระงานว่า เทศน์ในงานอะไร งานศพหรืองานก่อสร้าง งานเรียไร งานฉลอง ถ้างานศพ ใครเป็นเจ้าภาพทำให้แก่ใคร ฟังเลือกหัวข้อให้เหมาะสมแก่การงานและเจ้าภาพ

2. นิเทศ

นิเทศ คือ การแสดงขยายความของอุเทศให้กว้างขวางออกไป การนิเทศ หรือการอธิบายความมีความสำคัญต่อการเทศน์ และเป็นของยาก จะต้องอธิบายอย่างแจ่มแจ้ง ให้ผู้ฟังรู้และเข้าใจจริงๆ จนถึงยินดีปฏิบัติตาม เช่น เทศน์เรื่องศีล ต้องอธิบายให้ผู้ฟังที่ยังไม่เคยรักษาศีล ยาก

รักษาศีล ส่วนผู้ที่เคยรักษาแล้ว ก็เพิ่มพูนปสาทรทัตถายิ่งขึ้น ไม่ย่อท้อในการที่จะรักษาต่อไป การที่จะอธิบายให้แจ่มแจ้งชัดเจนนั้น จะต้องอธิบายให้เป็นลำดับตามหลักทั้ง 3 ประการ คือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ และให้ครบองค์ประกอบของการเทศน์

ก. ลำดับการแสดงนิเทศ

1) ปริยัติ คือ ข้อที่ควรรู้และเข้าใจ ปริยัติธรรม จะแสดงธรรมเรื่องอะไร ก็บอกข้อที่ควรรู้ในธรรมข้อนั้น เช่น แสดงเรื่องศีล 5 ก็บอกข้อที่ควรรู้ในเรื่องศีล 5 เช่น ข้อไหนห้ามอะไร เป็นต้น มีอะไรที่ควรบอกให้รู้ และให้จดจำให้บอกเสีย เช่น องค์ของศีลแต่ละข้อ เป็นต้น ข้อเหล่านี้ในตำรามักบอกไว้แจ่มแจ้งแล้ว แสดงได้ดังในตำราก็นับว่าดีแล้ว

2) ปฏิบัติ คือ ข้อที่ควรปฏิบัติ ดำเนินตาม ปฏิบัติธรรม บอกข้อที่จะต้องปฏิบัติ เช่น แสดงเรื่องศีล 5 ก็บอกว่าควรปฏิบัติอย่างไร ศีลจึงจะบริสุทธิ เช่น ต้องมีสติสำรวมกาย วาจา ใจ คือความคิด อย่าได้ทำพุดคิดเกินขอบเขตของผู้รักษาศีล ถ้ามีเวลาอยู่ว่างๆ มาก มักจะทำพุดคิดเลยขอบเขตของผู้รักษาศีล จึงมีการฟังธรรมสวดมนต์ไหว้พระ สันทนาธรรม บำเพ็ญกรรมฐาน อ่านหนังสือธรรมสงบใจด้วยการพักผ่อนตามสมควร

บุคคลจะได้รับผลก็เพราะการปฏิบัติ หากเพราะปริยัติไม่ ดังภาษิตรับรองว่า *ธมโม หเว รกขติ ธมมจารี* ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ถ้ารู้แต่ไม่ประพฤติ ธรรมก็ไม่รักษา *ธมโม สุขิณเณ สุขมาวหาติ* ธรรมที่ประพฤติดีแล้วนำสุขมาให้ ต้องประพฤติดี ธรรมจึงจะนำสุขมาให้ ถ้ารู้ดีแต่ไม่ประพฤติดี ธรรมก็ไม่นำสุขมาให้ *ธมมจารี สุขํ เสติ* ผู้ประพฤติธรรมย่อมนอนเป็นสุข ไม่ใช้รู้ธรรมแล้วนอนเป็นสุข การปฏิบัติจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การแสดงธรรม ถ้าไม่แสดงการปฏิบัติด้วย ก็ไม่ได้ผลตามความมุ่งหมาย นักเทศน์บางคนได้รับสรรเสริญว่า เทศน์ให้เลิกลุสราได้ เทศน์ให้เลิกการพนันได้ เทศน์ให้เข้าวัดได้ เทศน์ให้บริจาคทรัพย์ทำบุญได้ เช่นนี้นับว่าได้รับเกียรติสูงมาก ยากที่จะได้ เช่น พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมในองค์คุณเลิกลุสราจากความเป็นโจร กลับมาเป็นพระให้พระราชาสละราชสมบัติ ซึ่งยากที่บุคคลจะสละได้

การแสดงธรรมให้รู้เรื่องพอแสดงได้ แต่จะแสดงให้ปฏิบัติตามด้วยเป็นการยาก ต้องสามารถในการแสดงจริง ๆ การที่จะเทศน์ให้ผู้ฟังปฏิบัติตามนั้น ต้องค้นให้พบว่าเพราะเหตุไรเขาจึงไม่ปฏิบัติตาม เช่น ศีล ความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นของดี ทำไมจึงไม่ชอบศีล การฟังเป็นบ่อเกิด

ของความฉลาด ทุกคนอยากเป็นคนฉลาด ทำไมจึงไม่ชอบฟัง เหตุของการไม่ปฏิบัติมีมากมาย อาจเป็นเหตุผลเฉพาะบุคคล เฉพาะเรื่อง แต่หลักใหญ่ๆ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ได้แก่ อกุศลมูล 3 คือ โลภะ ความอยากได้ โทสะ ความไม่พอใจ และโมหะ ความไม่รู้ ความเขลา ความหลงเข้าใจผิด รวมเรียกว่า มูลเหตุของการทำชั่ว คือ ไม่นับดีปฏิบัติตามคำแนะนำที่ดี ทำตามใจชอบของตน

ตัวอย่างเช่นคนดื่มสุรา แม้สุราจะให้โทษจนถึงกับเสียตำแหน่งหน้าที่การงาน เสียลาภยศ ก็ยังเลิกไม่ได้ ก็เพราะยังอยากดื่ม ยังติดใจในรสบ้าง เพราะเสียใจดื่มเพื่อระงับความเสียใจ หรือเพื่อความแค้นเคืองมีเรื่องกระทบกระเทือนใจบ้าง เพราะขาดเพื่อนไม่ได้ เกรงว่าจะเสียสังคมบ้าง รวมความแล้วดื่มด้วยอำนาจ โลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่งนั่นเอง เมื่อรู้หลักเช่นนี้ ก็พยายามคิดหาวิธีที่จะให้เลิกโทษของสุรา เขาก็รู้แล้ว จะแสดงโทษอีกก็คงเลิกไม่ได้และจะแสดงให้เลิกทันที ก็สำเร็จยาก เพราะดื่มมานานแล้ว ต้องแสดงไปในทางที่พอจะปฏิบัติตามได้ เช่น แม้ว่า จะดื่มเพราะไม่อาจเลิกได้ ก็ควรดื่มให้เป็นเวลา วันหนึ่งสักกี่ครั้ง ครั้งละเท่าไร ถ้าเขาปฏิบัติตามได้ ก็นับว่าคลายลงแล้ว เพราะการดื่มมีกำหนด ไม่เลยขอบเขตที่แนะนำ

3) ปฏิเวธ คือ ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ ปฏิเวธธรรม คือ ผลที่ได้รับจากการปฏิบัติ หรือ เรียกว่า อานิสงส์ มีอานิสงส์ 2 คือ อานิสงส์ปัจจุบัน และอานิสงส์อนาคต การเทศน์ต้องพึงแสดงถึงอานิสงส์ปัจจุบันเป็นสำคัญ เพราะผู้ปฏิบัติต้องการผลที่เห็นทันตา ผลของการปฏิบัติธรรมจะต้องได้รับในปัจจุบันก่อน แล้วจึงจะได้รับในอนาคตต่อไป ถ้าปัจจุบันไม่มี อนาคตก็ไม่มีได้ ฉะนั้นการแสดงชั้นปฏิเวธธรรม จึงต้องมุ่งผลในปัจจุบัน แสดงให้ผู้ฟังเห็นผลทันต้ายิ่งกว่าอนาคต จะทำให้เกิดความเชื่อเพื่อไปปฏิบัติตามยิ่งขึ้น

โดยมากการแสดงธรรมมักแสดงหลักปริยัติกับหลักปฏิเวธเป็นพื้น ส่วนหลักปฏิบัติแม้จะแสดงบ้างก็น้อย หรือบางทีมิได้แสดงเลย นักเทศน์จึงควรคำนึงถึงหลักปฏิบัติให้มากกว่าหลักปริยัติ และหลักปฏิเวธ ทุกครั้งที่แสดงควรใคร่ครวญว่า จะทำอย่างไรจึงจะแสดงให้ผู้ฟังปฏิบัติตามธรรมที่แสดงได้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมตามหลัก 3 ประการ คือ ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ดังกล่าวแล้ว ยังทรงแสดงธรรมประกอบด้วยองค์ 4 ประการ ด้วย คือ สันตสนา สมาทปนา สมุตเตสนา และสัมปังสนา

ข. องค์ประกอบของการเทศน์

1) สันทสสนา แสดงแจ่มแจ้งชัดเจน เข้าใจง่าย ทั้งส่วนปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มีอุปมาอุปไมย คือ ข้อเปรียบเทียบให้เล็งเห็น และอุทาหรณ์ คือ ตัวอย่างประกอบด้วย

2) สมาทปนา แสดงโน้มน้าวใจ ชวนให้อยากรู้ อยากปฏิบัติตาม อยากได้รับผลดังที่แสดง

3) สมุตเตชนา แสดงให้เกิดความกลัวหาญ ไม่ย่อท้อ ไม่เบื่อง่ายในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล

4) สัมปหังสนา แสดงให้เกิดความรำเริง เบิกบานแช่มชื่นในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล ในการแสดงธรรม ถ้าไม่มีความรื่นเริงเบิกบานเลยก็ยังไม่สมบูรณ์ เพราะพระพุทธเจ้ายังทรงแสดงให้มีความรื่นเริงเบิกบานด้วย แต่ต้องให้รำเริงในเนื้อธรรมอย่างทีพูดกันว่า สุนุกในตัวเองจะตัดออกเสียเลยไม่ได้ แต่ต้องถือธรรมเป็นเนื้อ คือ เป็นหลัก เอาความรำเริงเป็นเปลือกหุ้มเนื้อไว้ จะมีแต่เนื้อธรรมล้วนๆ ผู้ฟังก็ขาดความเบิกบานใจ ผลไม้ก็ต้องมีเปลือก บางทีเปลือกนั้นเองชวนให้น่ารับประทาน แต่เวลารับประทานจริงเขาก็ต้องปลอกเอาเปลือกออกรับประทานแต่เนื้อ การแสดงธรรมก็เช่นกัน ความรำเริงเบิกบานเป็นเหตุให้ชวนฟัง แต่เวลาปฏิบัติหาได้เอาความรำเริงเบิกบานไปปฏิบัติไม่ เอาแต่เนื้อธรรมไปปฏิบัติจึงจะได้รับผล นักเทศน์ต้องถือธรรมเป็นหลัก ความรำเริงเบิกบานเป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น อย่าแสดงเพื่อความสนุกสนานเป็นที่ตั้ง เพราะไม่ซ่มหรสพ แม้การแสดงมหรสพก็ยังแฝงคติสอนใจไว้ในเรื่อง ถ้ายิ่งฉลาดสามารถแสดงให้ขบขันได้ในเนื้อธรรมยิ่งดี คือ ยกธรรมขึ้นมาแสดงในแง่ขบขันได้ โดยไม่ต้องอาศัยความขบขันในทางอื่น

นอกจากนี้นักเทศน์ต้องเป็นนักคิด ใคร่ครวญหาเหตุผล หาแง่อธิบายตามหลักทั้ง 3 และองค์ทั้ง 4 ความคิดเป็นของใหม่เป็นของแปลก ชวนให้ฟัง ให้รู้สึกตื่นเต้น ถ้ายังคิดยั้งแลเห็นช่องทางที่จะอธิบาย ภาษิตต่างๆ ล้วนแต่เป็นจริงสมเหตุสมผล แต่พูดไว้สั้นๆ ต้องเอามาคิดจนเล็งเห็นแจ่มแจ้งสามารถอธิบายให้ผู้อื่นเล็งเห็นตามได้ ในเรื่องความคิดนี้ ควรจำภาษิตไว้ให้มาก แล้วคิดหาทางอธิบายให้เห็นชัดจริงตามภาษิต หรือคิดตั้งปัญหาแย้งภาษิตแล้วคิดแก้ แต่ต้องอธิบายให้ได้จริงทั้งสองทาง อย่าให้แย้งกันได้

ในการที่จะอธิบายได้แจ่มแจ้งชัดเจนในบางครั้งต้องอาศัยข้ออุปมาอุปไมย คือ ยกตัวอย่างขึ้นเปรียบเทียบ มิฉะนั้นการอธิบายจะไม่แจ่มแจ้งได้ บางทีพอยกข้ออุปมาอุปไมยขึ้นแสดง ผู้ฟังก็แลเห็นได้ทันทีโดยไม่ต้องอธิบายให้มากมาย ข้ออุปมาอุปไมยจึงเป็นส่วนสำคัญในการอธิบาย นักเทศน์ต้องสนใจคิดหาอุปมาอุปไมยประกอบการแสดงธรรมด้วย

3. ปฏินิเทศ

ปฏินิเทศ คือ กลับแสดงซ้ำ เป็นการรวบรวมข้อความที่แสดงแล้ว โดยเอาเฉพาะส่วนที่สำคัญมาย่อ แสดงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทบทวนความทรงจำของผู้ฟัง เรียกว่าสรุปความ ในส่วนนี้มักแสดงเป็นคาถา เรียกว่า นิคมคาถาแปลว่า คาถาย่อความ หรือคาถารวมความ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ฟังจำได้ง่าย

3.1.3 จรรยานักเทศน์

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สธิตฺต เขมจารี ป.ธ.9) (2542) ยังได้นิพนธ์ต่อไปด้วยว่า นักเทศน์ต้องมีจรรยา คือ ความประพฤติเรียบร้อยสมเป็นสมณะ และเป็นผู้เผยแผ่พระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่เลื่อมใสของผู้ยังไม่เลื่อมใส เป็นที่เพิ่มพูนความเลื่อมใสแก่ผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้ว แม้จะเทศน์ดี แต่ถ้าความประพฤติไม่เรียบร้อยก็เป็นที่รังเกียจ ทำให้ค่าของความเป็นนักเทศน์ตกลงไปด้วย

ระเบียบต่างๆ ที่นักเทศน์ที่มีจรรยาควรปฏิบัติ ตั้งแต่เริ่มจะขึ้นเทศน์ จนถึงเทศน์จบ คือ

1. ก่อนขึ้นธรรมาสน์

1.1) ถ้าเทศน์ในวัดมีพระพุทธรูปตั้งเป็นประธาน ฟังกราบพระพุทธรูปซึ่งสมมุติว่าเป็นองค์พระพุทธรเจ้า 3 ครั้งเสียก่อน เพราะถือว่าพระพุทธรเจ้าเป็นธรรมราชา เป็นเจ้าของพระธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบ ผู้จะนำพระธรรมของพระองค์มาเผยแผ่ จึงควรเคารพพระองค์ก่อน ถ้ามีพระเถระที่มีอาวุโสสูงกว่าอยู่ในที่นั้นด้วย ฟังกราบท่านเป็นการขอโอกาสก่อน เพราะถือว่าการแสดงธรรมควรเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่

1.2) ถ้าเทศน์ในบ้านและไม่มีพระพุทธรูป ก็ขึ้นธรรมาสน์โดยไม่ต้องกราบ แต่ถ้ามีพระพุทธรูปตั้งอยู่ด้วยเพียงแต่ยกมือขึ้นไหว้ก็ใช้ได้ ถ้ามีพระเถระที่มีอาวุโสกว่า ก็เพียงแต่ยกมือขึ้นไหว้

1.3) จะขึ้นธรรมาสน์เวลาไหน พึงสังเกตดังนี้ ถ้าเขาจุดเทียนที่ธรรมาสน์ ซึ่งเรียกว่าเทียนส่องธรรม ก็หมายความว่า เขาพร้อมที่จะฟังกันแล้ว เริ่มขึ้นธรรมาสน์ได้ ถ้าเขายังไม่จุดเทียนแต่มานิมนต์ให้ขึ้นธรรมาสน์ ก็แนะนำให้เขาจุดเทียน แม้ไม่ใช่เทียนส่องธรรม (เทียนซึ่งติดที่ธรรมาสน์) เป็นเทียนบูชาธรรม (เทียนซึ่งติดอยู่ ณ ที่บูชา) ก็ใช้ได้

1.4) ก่อนขึ้นธรรมาสน์ ควรดูบนธรรมาสน์ ถ้ายังไม่มีหนังสือสำหรับถือเทศน์ ต้องบอกให้เขาจัดมาวางไว้ก่อน เพราะพระธรรมต้องออกหน้าพระสงฆ์ ถ้าขึ้นนั่งบนธรรมาสน์แล้ว จึงเอาหนังสือเทศน์ตามขึ้นไป เช่นนี้ไม่ถูก แต่ถ้าเอาหนังสือของเราไปเอง ก็ต้องให้ศิษย์เอาไปวางไว้บนธรรมาสน์ก่อน ขณะเดินไปด้วยกันศิษย์ต้องแบกคัมภีร์เดินหน้าไป ขณะแบกให้แบกบ่าขวา ถ้าถือก็ต้องถือสองมือประคอง และขณะที่แบกหรือถือหนังสือไปในพิธีแสดงธรรมนั้น ผู้แบกหรือถือ ไม่ต้องเดินก้มตัวเพื่อเคารพใคร เพราะกำลังเชิญพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นของสูงสุดอยู่แล้ว

2. ขึ้นนั่งธรรมาสน์แล้ว

2.1) ถ้าหนังสือถูกวางไว้ข้างซ้าย ต้องเปลี่ยนไว้ข้างขวา ถ้ามีหีบ ต้องเอาทางเปิดหีบไว้ข้างในตัว หนังสือเทศน์ต้องวางไว้บนที่สำหรับวาง ถ้าไม่มีต้องวางไว้บนพาน ถ้าไม่มีจริงๆ จะวางไว้บนที่ที่ควร เช่น บนพานหมาก บนกาน้ำ หรือบนแก้วน้ำ ก็ยังดีกว่าวางกับพื้นที่นั่งเทศน์ เพราะต่ำมากเกินไป พระธรรมจะอยู่เสมอกับที่นั่งเท่านั้นดูไม่งาม แต่อย่าวางบนปากกระโถนเป็นอันขาด เพราะกระโถนที่เป็นที่รองรับของสกปรก ไม่สมควรวางพระธรรม

2.2) ถ้ามีพัดอยู่ด้วย ควรเอาวางไว้ซ้ายมือ เพื่อหยิบง่ายและไม่เกะกะทับที่วางหนังสือ

2.3) เมื่อจัดของที่วางไว้ถูกต้อง เป็นระเบียบเรียบร้อยแล้ว พึงสำรวมใจให้เป็นสมาธิ

2.4) เมื่อเขอาารานาศีลถึงหนที่ 3 (ตติยมป) พึงจับพัดมาตั้งไว้ ระวังอย่ากลับพัด เอาหน้าเป็นหลัง เอาหลังเป็นหน้า ยกเว้นไม่มีหน้าหลัง วิธีจับพัด ต้องจับได้ใบพัดลงมาประมาณ 5 นิ้ว คือฝ่ามือหนึ่ง เหยียดนิ้วหัวแม่มือไปตามด้ามพัด ส่วนอีก 4 นิ้วกำด้ามพัดไว้ ตั้งพัดให้ตรง อย่าเอียงไปเอียงมา หรือโย้หน้าโย้หลัง อย่าตั้งพัดให้ห่างหรือชิดตัวจนเกินไป ประมาณว่าทอดแขนออกไปพอสบายๆ ไม่ใช่ตั้งพัดห่างจนต้องทอดแขน หรือชิดจนต้องงอแขนมากไป

2.5) พอเขอาารานาจบ ก็หันไปทางหนังสือ ยกมือขึ้นไหว้เคารพพระธรรมแล้ว จึงหยิบหนังสือมาถือ ประนมมือประคองหนังสือไว้ แต่ผู้ใดสมัครใจจะหยิบหนังสือก่อนแล้วจึงยกขึ้นจบเคารพก็ไม่ผิด ข้อสำคัญมืออยู่ว่า ก่อนแสดงธรรมควรเคารพพระธรรมก่อน จากนั้นก็บอกศักราชซึ่งควรประนมมือประคองหนังสือไว้ด้วย บอกศักราชจบแล้ว ก็เริ่มตั้งนโม และขึ้น นิกเขปบท (คำบาลีภาษิตที่ยกขึ้นก่อน) ติดต่อกันไปที่เดียว

3. ในขณะเทศน์

3.1) ถ้าจะประนมมือประคองหนังสือไม่สะดวก เช่น เทศน์ปุจฉาวิสัชนา มีการโต้ตอบกัน จะไม่ประนมมือก็ได้ แต่ต้องประคองไว้ทั้งสองมือ จะขยายมือให้ห่างออกจากกันก็ได้ แต่อย่าถือมือเดียวโดยเฉพาะมือซ้ายด้วย อย่าถือหนังสือตั้งลงตรงๆ หรือถือแกว่งไปแกว่งมา หรือถือมือเดียวข้างขวาเหมือนถือไม้ตะบอง และอย่าวางบนตักเป็นอันขาด เพราะตักไม่สมควรวางพระธรรมเลย ตักก็คือขา ไม่ใช่ช่องสูง ถ้าจำต้องวางไว้ก่อน เช่น เทศน์กันหลายองค์ หน้าทีของเราหมด ต้องพักรอกจนกว่าจะถึงหน้าที่ จะถือไว้ก็ยังไม่ว่าเป็น พึงเอววางไว้บนที่วางแห่งเดิมก่อน เมื่อถึงหน้าที่เราจะต้องว่าต่อไปอีก พึงหยิบมาถือประคองไว้ โดยไม่ต้องประนมมือเคารพอีก ทำเช่นนี้จนกว่าจะจบ

3.2) ขณะเทศน์ พึงนั่งตัวตรงเป็นสง่าผ่าเผย อย่างนั่งโยกไปโยกมา จ้าหน้าจ้าหลัง รักษาภริยาให้สงบตามหลักสมณะ อย่าสอดส่ายสายตาไปๆ มาๆ เพราะขณะนั้นผู้ฟังย่อมเพ่งมองผู้เทศน์อย่างไม่วางใจ ถึงจำเป็นจะต้องเหลียวมองจริงๆ เพื่อรู้ว่ามิไครมาฟังบ้าง และผู้ฟังพอใจหรือ

ไม่พอใจ ก็ฟังมองเพื่อรู้เท่านั้น อาจารย์บางท่านแนะนำ ให้ทอดสายตาไปยังเทียนบูชาธรรม นักเทศน์บางองค์ชอบหลับตาวาเรื่อยไป ถ้าเทศน์องค์เดียวก็พอใช้ได้ ถ้าหลายองค์มัวหลับตาวอยู่ อาจไม่รู้ว่่าองค์ไหนกำลังทำอะไร บางทีถึงวาระถึงกับต้องเตือน แต่จะอย่างไรควรลืมหัดดีกว่า จะได้เห็นความเคลื่อนไหวของคู่เทศน์ และผู้ฟัง เป็นเหตุให้ระมัดระวังหน้าที่ เช่น เห็นผู้ฟังพลิกไปพลิกมา กระสับกระส่าย หรือลุกออกไปตามกัน จะรู้ตัวว่่าเราเทศน์ไม่ถูกใจผู้ฟังเสียแล้วหรือสมควรแก่เวลาแล้ว จะได้รับแก้ไขใหม่ หรือรีบจบหรือบางทีคู่เทศน์เห็นว่าเราเทศน์พลาดไป เช่น ดำเนินเรื่องจนเลยหน้าที่ตามที่ตกลงกันได้ จะบอกด้วยปากก็ไม่เหมาะ ต้องใช้สายตาตามองเป็นที่ให้รู้ ถ้ามัวแต่หลับตาวาเรื่อยไปก็ไม่ว่่าความประสงค์ของกันและกัน

3.3) เมื่อจวนจบจะเริ่มให้พร ต้องประนมมือประคองหนังสือด้วย เป็นการตั้งใจให้พรจริงๆ พรจึงจะศักดิ์สิทธิ์

4. เทศน์จบแล้ว

4.1) จะอนุโมทนา (ยถา สัพพี) ต้องวางหนังสือไว้ ณ ที่เดิมก่อน แล้วจึงตั้งพัดอนุโมทนา หรือจะไม่ตั้งพัดวางมือไว้บนตักแล้วอนุโมทนามาก็ได้ หรือแม้ประนมมืออนุโมทนามาก็ได้ อย่าเก็บหนังสือไปพลงอนุโมทนาไปพลง เช่นนี้ดูเหมือนไม่ตั้งใจอนุโมทนา ไม่ตั้งใจอำนวยความสะดวกเหมือนไม่ศักดิ์สิทธิ์ ดูเป็นการให้พรไม่จริง ผู้รับอาจแลเห็นว่าไม่น่ารับพรเสียเลย

4.2) อนุโมทนาจบแล้ว ลงจากธรรมาสันพึงปฏิบัติเหมือนเมื่อขึ้นธรรมาสัน เช่น กราบพระพุทธรูป กราบพระเถระ เป็นต้น เป็นการขอกุศลในการเทศน์ที่อาจจะมัวข้อผิดพลาดบกพร่องอย่างไรบ้าง

4.3) เวลาเจ้าภาพประเคนเครื่องกัณฑ์ ถ้าเป็นชายก็รับด้วยมือตามปกติ ถ้าเป็นหญิงพึงรับด้วยผ้ากราบ พับผ้ากราบเป็นสองทบ เอาทางที่มีลวดลายไว้ข้างนอก ทอดทางที่มีชายไปทางผู้ประเคน อย่าให้ห่างตัว ประมาณว่าต้องเป็นผู้ประเคนเข้ามาอยู่ในหัตถบาท วิธีจับผ้ากราบ ต้องจับ 2 มือเอานิ้วหัวแม่มือไว้ 2 นิ้ว เอานิ้วทั้งสี่ทั้ง 2 ข้างไว้ใต้ผ้ากราบ ถ้าไม่มีผ้ากราบไปด้วย พึงพับผ้าเช็ดหน้าแทนผ้ากราบ และใช้วิธีคล้ายผ้ากราบ อย่าจับมือเดียวแล้วก็โยนออกไปข้างหน้า โดยไม่ได้พับให้เรียบร้อย นั้นไม่ใช่ลักษณะของการเต็มใจรับ

3.2 การพัฒนาตามแนวพุทธ

อัจฉรา โพธิยานันท์ ได้ให้ความหมายการพัฒนาไว้อย่างกว้างๆ และสั้นๆ ว่า การพัฒนา หมายถึง การปรับปรุงให้เจริญดีขึ้นในด้านต่างๆ การพัฒนาชุมชน จึงหมายถึง การปรับปรุงให้ชุมชนเจริญขึ้น

ในงานวิจัยนี้ได้อาศัยแนวคิดในเรื่องการพัฒนาตามแนวพุทธ โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

3.2.1 สถานการณ์การพัฒนาของไทย ตามทัศนะในทางพุทธ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวว่า

การพัฒนาสมัยปัจจุบันนี้ เป็นที่รู้กันดีว่าเป็นการพัฒนาแบบตะวันตก คือ ประเทศตะวันตกเป็นผู้นำ ดังที่ประเทศพัฒนาแล้วทั้งหลายส่วนมากก็เป็นประเทศตะวันตก แล้ววิถีของการพัฒนาแบบตะวันตกนี้ก็ให้เป็นแบบอย่างประเทศทั้งหลายเอาจัง พยายามถือตามกันทั่วไปหมด ประเทศไทยเราก็เป็นไปอย่างนั้นเช่นกัน จนกระทั่งในช่วงเป็นสิบๆ ปีมานี้จึงได้เริ่มตระหนักเห็นปัญหาขึ้นมา เนื่องจากได้เกิดปัญหาขึ้นมากจากการพัฒนานั้นมากมาย ทั้งด้านชีวิตมนุษย์หรือตัวมนุษย์ และปัญหาสังคม แล้วมาสุดท้ายที่หนักที่สุด คือ ปัญหาธรรมชาติแวดล้อม

ประเทศไทยในยุคพัฒนาระยะที่ผ่านมาพัฒนาผิดพลาดไปมาก เพราะไปเอาต้นหามาเรา ให้คนอยากได้อะไรก็เอา อยากมีวัตถุอะไสมหาเสพบริโภคมากๆ นี่กว่าเขาอยากอย่างนั้นแล้วจะขยันทำงานพัฒนาประเทศชาติ แต่คนอยากได้อะไรก็เอา เขาไม่ยอมทำงาน เมื่ออยากร่ำรวยก็เลยเล่นการพนัน กูหนี้ยืมสินดีกว่า ไม่ต้องไปทำงานก็ได้เงิน ไม่ได้พัฒนาปัญญา ก็เลยกลายเป็นพัฒนาปัญหา

เวลานี้ประเทศไทยมีวิกฤติที่สำคัญยิ่งกว่าวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นวิกฤติที่แท้ คือ วิกฤติคุณภาพคน หรือวิกฤติในการพัฒนามนุษย์ อย่าให้การสูญเสียทางเศรษฐกิจนั้น มาซ้อนด้วยการสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ไปอีก เดี่ยวจะไม่มีทุนที่จะไปฟื้นเศรษฐกิจนั้นขึ้นมา แต่ถ้าเรายังหลงให้ดี เราเอาโอกาสนี้มาใช้ในการพัฒนาคน เราก็จะได้และจะเป็นการได้ที่เป็นแก่นสารที่ยั่งยืนดีกว่า

3.2.2 สาเหตุของการไม่พัฒนาตน

ตามธรรมดาโดยธรรมชาติ คนเรานั้นเวลาทุกข์บีบคั้นภัยคุกคามอยู่หนึ่งเฉยไม่ได้หรอก จะต้องดิ้น แต่ที่ดิ้นหรือไม่ค่อยมีกำลังดิ้นนั้นเกิดจากเหตุ 2 ประการ

1. สบายมานานจนเคยตัว จนเป็นคนเห็นแก่ง่าย หรือจะเอาแต่สบาย เคยตัวติดเป็นนิสัย อยู่กันในสังคมแห่งความสนุกสนานบันเทิง อยู่กันอย่างฟุ้งเฟ้อหรูหรา ไม่เคยเหนื่อยยาก ไม่เคยลำบาก ไม่เคยอดทน ก็เลยอ่อนแอ พอมาเจอทุกข์บีบคั้นภัยคุกคามเข้าก็เลยท้อแท้ พอไม่ได้ อย่างใจแทนที่จะดิ้นก็เลยอ่อนใจจะย่อหมดแรงหมดกำลัง ก็ซบเซา เหนงหงอย จับเจ่า หรือคร่ำครวญร้องทุกข์ไป นี่พวกหนึ่ง เรียกว่าพวกซ้าเติมตัวเอง

2. เจอทุกข์แล้ว เตรียมจะดิ้นรนชวนขวาย หรือภัยมา เตรียมจะลุกขึ้นสู้ แต่เกิดมียากล่อเข้ามา พอได้ยากล่อเข้าที่นี้ก็ลืมหืมแล้ว ไม่นึกถึงการที่จะต้องดิ้นรนชวนขวาย เลยติดอยู่กับยากล่อมนั่นเอง ยากล่อที่ทำให้คนเจอทุกข์ไม่ลุกขึ้นดิ้นนี้มีหลายระดับ คือ

) อย่างง่ายๆ ก็คือ สุรา ยาเสพติด การพนัน พวกนี้เป็นยากล่อขั้นหยาบ มีพิษรุนแรงมาก

) ลัทธิคอยโชค ก็มาปลอมกันว่าเป็นไรหรอก มันเสื่อมได้มันก็เจริญได้ ลัทธินี้ไม่ถูกหลักพระพุทธศาสนา พุทธศาสนาถือหลักเหตุปัจจัย สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามเหตุปัจจัย จะเสื่อมหรือเจริญ ย่อมเป็นไปตามเหตุปัจจัย ถ้ามนุษย์ต้องการผล มนุษย์ต้องเพียรพยายามทำเหตุให้ถูกต้อง

) ยากล่ออีกอย่างหนึ่งก็คือ ลัทธิรอคอยความช่วยเหลือ หรือหวังพึ่งอำนาจดลบันดาล ..หวังที่จะให้อำนาจยิ่งใหญ่ภายนอกมาดลบันดาล มัวแต่มองไปนอกตัว ไม่มองว่าตัวเราจะต้องทำอะไร คิดแต่รอให้ท่านช่วย ตัวเราก็ไม่ต้องทำอะไร มันจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จก็อยู่ที่ท่าน มันขึ้นต่อท่าน ไม่ได้ขึ้นต่อเรา

3.2.3 ความต้องการกับการพัฒนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้นำเสนอว่า พุทธศาสนาแยกชัดว่า ความต้องการมี 2 แบบ ความต้องการอย่างหนึ่งเรียกว่า ตัณหา ความต้องการอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า จันตะ และให้ความสำคัญแก่การแก้ปัญหาของมนุษย์ด้วยการปรับเปลี่ยน ลดละ ความต้องการแบบตัณหา และส่งเสริมความต้องการแบบจันตะขึ้นไป และจันตะนี้แหละทำให้พัฒนามนุษย์ได้ เมื่อพัฒนามนุษย์ให้มีความต้องการแบบจันตะแล้ว มนุษย์กลับเป็นองค์ประกอบในการกลับมาปรับอัตราความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจ กับการอำนวยความสะดวกธรรมชาติของระบบนิเวศน์ได้ ซึ่งจะแก้ปัญหาให้จบลงไปในขั้นหนึ่ง

การพัฒนาคนถือว่าสำเร็จผลขั้นพื้นฐานเมื่อคนพัฒนาความต้องการของเขา ที่ว่า “พัฒนาความต้องการ” นี้ มิใช่หมายความว่าเพิ่มขนาดหรือเพิ่มกำลังของความต้องการที่มีอยู่เดิมให้มาก หรือให้แรงขึ้น แต่หมายความว่าเปลี่ยนแปลงความต้องการให้เกิดความต้องการอย่างใหม่ที่เป็นความเจริญงอกงามของชีวิต และทำให้ชีวิตเจริญงอกงามยิ่งขึ้นต่อไป

3.2.4 แนวทางการพัฒนาตามแนวพุทธ

พระพุทธเจ้าสอนคนให้พึ่งตนเองได้ ให้เขาพัฒนาตนเองจนเป็นอิสระ ไม่ต้องขึ้นต่อพระองค์ คนที่ขออธิปไตยปาฏิหาริย์จะต้องมาขึ้นกับผู้แสดงฤทธิ์เรื่อยไป ไม่รู้จักพึ่งตนเอง ไม่พัฒนา ไม่เป็นอิสระ

พระธรรมปิฎก กล่าวว่า เราจึงจะต้องกู้คนขึ้นมา ทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพนี้แหละ ที่เราจะต้องสร้างขึ้นมา มนุษย์ที่มีคุณภาพนั้น ถ้าใช้คำสั้นๆ ก็คือ มนุษย์ที่มีธรรมนั่นเอง เช่น มีความเพียรสร้างสรรค์ มีความเข้มแข็งไม่พรั่นต่อทุกข์ภัย มีความไม่ประมาท เป็นคนใช้ปัญญาพัฒนาสร้างสรรค์ตลอดเวลา ไม่ว่าจะทุกข์บีบคั้นหรือภัยคุกคามหรือไม่ ถึงแม้จะเป็นยามสุขสบาย ก็ยังใช้สติปัญญาสร้างสรรค์ต่อไป ถ้าเราพัฒนาคนได้ ไม่ต้องเสียใจ เพราะเราได้คุ้ม เราได้สิ่งที่ประเสริฐกว่า มาพัฒนาคนให้เข้มแข็ง ไม่พรั่นต่อทุกข์ภัย เป็นคนที่รู้จักใช้ปัญญา และมีความเพียรสร้างสรรค์กันเถิด ถ้าทำได้อย่างนี้ นี่แหละคือวิฤติเป็นโอกาสอย่างแท้จริง

พุทธศาสนาเอามนุษย์เป็นศูนย์กลางโดยตลอด มุ่งความเข้าใจตัวมนุษย์ พัฒนาตัวของมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่มนุษย์

ถ้าไม่ระวังให้ดี ไม่ทำความเข้าใจกันให้ชัด การพัฒนาที่เอาคนเป็นศูนย์กลาง ก็จะกลายเป็นการพัฒนาที่ถือคนเป็นเจ้าใหญ่ ให้ทุกอย่างเป็นเครื่องสนองความต้องการของคน หรือเพื่อผลประโยชน์ของคน ซึ่งก็คือแนวความคิดเก๋านั่นเอง ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไร และผลของการพัฒนาก็คือหายนะ เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนเช่นเดิม

ในการพัฒนาสังคมไทยตามหลักพระพุทธศาสนา พระธรรมปิฎกได้สรุปจุดเน้นที่การพัฒนาคนให้มีคุณสมบัติพื้นฐาน ดังนี้

1. ถือหลักทำการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายาม ที่เรียกว่า หลักกรรม
2. ถือหลักเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยไป ทั้งทางพฤติกรรม ทางจิตใจ และทางปัญญา ที่เรียกว่า หลักไตรสิกขา
3. ถือหลักทำการทั้งหลาย อย่างเร่งรัดไม่รอเวลาด้วยความไม่ประมาท ที่เรียกว่า หลักอัปมาทะ
4. ถือหลักทำตนให้เป็นที่พึ่งเพื่อพึ่งตนเองได้ และเป็นอิสระ ที่เรียกว่า หลักอิสรภาพแห่งการพึ่งตนได้ หลักการดังกล่าวมานี้ ชาวพุทธต้องถือปฏิบัติอย่างจริงจังมั่นคง และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคมต้องพยายามช่วยกันแก้ปัญหา การช่วยกันแก้ปัญหาจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นมาเอง

พระพุทธศาสนามองว่ากิเลสเป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่เป็นธรรมชาติที่แก้ไขได้ เพราะธรรมชาติของคนเป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ แก้ไขปรับปรุงได้ เมื่อพัฒนาคนขึ้นไป ก็เปลี่ยนจากกิเลสไปเป็นคุณธรรมและปัญญาได้ จริยธรรมจึงไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องที่จำเจฝืนใจ แต่จริยธรรมที่แท้ต้องเป็นจริยธรรมแห่งความพอใจและความสุข ถ้าฝึกฝนพัฒนาถูกต้องมนุษย์จะเอาชนะธรรมชาติภายในตัวเองได้ดี และเป็นจริงยิ่งกว่าการเอาชนะธรรมชาติภายนอกอย่างที่เราเห็นได้พยายามมาจนเป็นปัญหาแก่ตัวมนุษย์เอง ดังที่เป็นอยู่กันนี้

มนุษย์เป็นยอดแห่งสัตว์ที่ฝึกได้ เรียกอย่างสมัยใหม่ว่า มีศักยภาพสูง สามารถฝึกได้ทั้งทางกาย ทางจิต และทางปัญญา ให้วิเศษ ทำอะไรๆ ได้ประณีตวิจิตรพิสดาร แสนอัจฉริยภาพ

แทบไม่น่าเป็นไปได้ การมัวเพลินหวังผลจากฤทธาภาพและเทวานุภาพดลบันดาล ก็คือ การตกอยู่ในความประมาท ละเลยปล่อยให้ศักยภาพของตนสูญไปเสียเปล่า

พระธรรมปิฎก กล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาคนว่า ในการพัฒนาที่ถูกต้อง คนจะต้องมีความสามารถในการมีความสุขมากขึ้น คือ เป็นคนที่สุขได้ง่ายขึ้น สุขง่ายด้วยวัตถุน้อย ซึ่งมีไข่มุมความหมายเชิงบังคับความเป็นอยู่ แต่เป็นคำแสดงความสามารถของจิตใจที่พัฒนาอย่างถูกต้อง ซึ่งสื่อโยงไปถึงอิสรภาพของจิตที่มีความสุขได้โดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุ ... เมื่อจิตมีความสามารถที่จะสุขง่ายด้วยวัตถุน้อย และมีอิสรภาพที่จะมีความสุขโดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุแล้ว ปัญญาจะทำหน้าที่จัดปรับการดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ด้านพฤติกรรมให้เหมาะสมและดีที่สุดได้อย่างเต็มศักยภาพของมัน เพื่อให้เกิดผลดีที่สุดแก่ชีวิต แก่สังคม และแก่สิ่งแวดล้อมทุกอย่าง

เป้าหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาคน จึงอยู่ที่ว่า ทำอย่างไรจะให้คนเรานี้ ทั้งที่สุขสบายก็ไม่ประมาท เพราะว่าแท้จริงนั้นสภาพสุขสบาย ก็คือ สภาพที่เอื้อโอกาส ตอนที่ทุกข์ยากจะทำอะไรก็ติด ก็ขัดข้องไปหมด เวลาทุกข์ ก็คือ เวลาที่ทำอะไรๆ ได้ยาก ทำได้ลำบาก จะทำอะไรก็ไม่คล่อง แต่ตอนที่ทุกข์นี้แหละ คนจะลุกขึ้นต่อสู้ดิ้นรนขวนขวาย

ถ้าใครไม่เคยประสบปัญหา ไม่เคยพยายามแก้ปัญหา ชีวิตจะเจริญพัฒนาได้อย่างไร คนที่คิดจะเอาแต่สบาย ไม่สู้ปัญหา ไม่สู้สิ่งที่ยาก ก็อยู่อย่างเดิมเท่านั้นแหละ อย่างคนที่ชอบทำแต่งงานง่ายๆ เขาจะพัฒนาตัวเองได้อย่างไร เขาอยู่อย่างไรรู้ได้แค่นั้น แต่คนที่สู้ปัญหา สู้สิ่งยากจะได้พัฒนาตัวเองตลอดเวลา

3.2.5 การพัฒนาที่ทำให้คนมีความสุข

แนวคิดเกี่ยวกับความสุข หรือสุขภาวะ ในทางพุทธศาสนานั้น ก็คือ การพ้นจากการบีบคั้น 4 ประการ คือ

1. พ้นจากการบีบคั้นทางกาย คือ ความหิว ความเจ็บปวดทางกาย ความต้องการปัจจัย 4 เป็นต้น ซึ่งประการนี้ กล่าวได้ว่าเป็นเรื่องทางกายภาพ

2. พ้นจากการบีบคั้นทางจิต คือ เรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกทางจิตใจ เช่น ความรัก ความเศร้า ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตในชีวิตประจำวัน

3. พ้นจากการบีบคั้นทางสังคม ได้แก่ สถานภาพต่างๆ ทางสังคม หน้าที่การงาน เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น

4. พ้นจากการบีบคั้นทางปัญญา ซึ่งเป็นระดับจิตวิญญาณ คือ มีปัญญารู้แจ้งในอวิชชา คือ โภภะ โลภะ หลง กิเลส ตัณหา

3.2.6 วิธีการพัฒนา

พระธรรมปิฎกกล่าวถึงแนวทางหรือวิธีการพัฒนาโดยอาศัยการปรับ 2 อย่างว่า คนเรานี้มีการปรับ 2 อย่าง คือ ปรับข้างนอก กับปรับข้างใน

ปรับข้างนอก หมายถึงว่า มีปัญหาความทุกข์ ความเดือนร้อนบีบคั้นชีวิตขึ้นมา เราก็ไปแก้ไขปัญหา ปรับชีวิตด้านนอก โดยปรับตัวเราเข้ากับสภาพภายนอก หรือปรับสภาพข้างนอก (แก้ไข) ให้เข้ากับตัวเรา ทำให้หมดปัญหาไป เพื่อจะอยู่ไปได้ด้วยดี ส่วนการปรับภายใน ก็คือ ปรับใจ สภาพข้างนอกก็คงอยู่ของมันอย่างนั้น ยังอยู่ในสภาพที่เดิม เคยทำให้เรามีความทุกข์ แต่ตอนนี้เราปรับใจของเราได้ ทำใจได้ ที่เคยเป็นทุกข์ ทั้งๆ ที่อยู่อย่างนี้ แต่ก่อนเคยเป็นทุกข์ แต่เดี๋ยวนี้กลับไม่ทุกข์ สบายใจได้ รู้จักปลง อย่างนี้เรียกว่าปรับภายใน

ถ้าปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา ก็จะทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างดีขึ้นอย่างประจักษ์นกลมกลืน และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ถ้าดำเนินตามวิถีของมนุษย์ปุถุชนที่ไม่ฝึกตน ก็หันไปคิดจะแก้ข้างนอก เอาชนะข้างนอก อย่างวิทยาศาสตร์ที่มุ่งหวังพิชิตธรรมชาติ คิดแต่จะจัดการกับโลกภายนอก ไม่เอาชนะธรรมชาติภายใน พ่ายแพ้ตกเป็นทาสแก่สภาพไร้การพัฒนาในตัวเอง ก็จึงทำให้เกิดปัญหายุ่งยากเพิ่มขึ้น

คนเรานี้ก็มีการปรับทั้งภายในและภายนอก บางเรื่องปรับภายนอกอย่างเดียวพอ บางเรื่องปรับภายในอย่างเดียวพอ ที่จริงข้างนอกมันก็เป็นไปตามปกติของมัน คนอื่นเขาไม่ทุกข์ แต่เราเป็นทุกข์ พอเราปรับใจได้ก็หมดเรื่อง อย่างนี้ปรับใจอย่างเดียวก็พอ แต่บางเรื่องต้องปรับทั้งภายในและภายนอก

3.2.7 ผลหรือตัวชี้วัดการพัฒนาตามแนวพุทธ

เมื่อมนุษย์พัฒนาตนขึ้นไป ก็จะใช้ความสามารถที่มีเพิ่มขึ้นนั้นมาช่วยเหลือทั้งตัวเองและสัตว์อื่น สิ่งอื่น ให้อยู่กันได้ดีมีความสุขยิ่งขึ้น เบียดเบียนกันน้อยลง เกื้อกูลกันมากขึ้น และทำให้โลกนี้มีสภาพที่เอื้ออำนวยยิ่งขึ้นต่อการเป็นอยู่ด้วยดี อย่างผาสุก แก่ผู้เป็นส่วนรวมทั้งหมด โดยวิธีนี้ก็จะเป็นการแสดงออกถึงความเป็นสัตว์พิเศษและความสามารถพิเศษของมนุษย์อย่างแท้จริง เพราะเขาสามารถทำให้โลกและชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม

คนยิ่งพัฒนาตนได้มากเท่าไร ก็ยิ่งพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อโลกได้มากเท่านั้น คือ จะช่วยให้โลกบรรลุจุดหมายด้วยการบำเพ็ญกิจตามอุดมคติที่ว่า “พหูชนหิตายะ พหูชนสุขายะ โลกานุกัมปายะ” ซึ่งแปลว่า ผู้พัฒนาตนดีแล้วทำกิจ เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก และเพื่อเห็นแก่ความสงบสุขของโลกทั้งหมด

เครื่องวัดการพัฒนาของมนุษย์ที่แท้จริง คือ การมีความสามารถมากยิ่งขึ้นๆ ในการทำให้ความเป็นอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ สัตว์ สิ่งทั้งหลายเกื้อกูลเอื้อประโยชน์แก่กันมากขึ้น เบียดเบียนกันน้อยลง และทำให้โลกอุดมสมบูรณ์งดงามเหมาะแก่การอยู่อาศัยอย่างผาสุกมากยิ่งขึ้น

3.2.8 แนวปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์เกี่ยวกับการพัฒนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดด้านการพัฒนาตามแนวพุทธที่เป็นหลักคิดหลักปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ว่า

พระพุทธศาสนาบอกว่า จงจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่อเห็นแก่ชาวโลก ไม่มีคำว่าจงไปทำให้เขาหันมานับถือ คือ มุ่งไปเพื่อประโยชน์แก่เขาอย่างเดียว “จงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก” จบเท่านั้น เขาจะนับถือหรือไม่นับถือเป็นเรื่องของเขา

พระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระศาสนา เป็นผู้ชี้นำประชาชนในการพัฒนา ศีล สมาธิ ปัญญา แต่แบบอย่างที่สำคัญของพระ ก็คือ เรื่องทางด้านจิตใจ เรื่องคุณธรรม ในด้านนี้พระสงฆ์ควรจะให้เขาเห็นแบบอย่างว่า เมื่อพระท่านพัฒนา มีจิตใจที่ประณีตงดงาม ดียังไง ท่านมีความสุขทางจิต

ใจ โดยพึ่งพาอาศัยวัตถุน้อย ท่านอยู่ได้อย่างไร มีชีวิตที่เป็นสุขได้อย่างไร เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน

ในการนี้ต้องพัฒนาจิตให้คิดถูก คิดดี ทั้งต่อตนเองและต่อชุมชน จิตที่พัฒนาดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้ รวมทั้งสามารถนำพาเราไปสู่การพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

ในการนำคนให้พัฒนาผ่านขั้นต่างๆ เหล่านี้ งานสำคัญก็คือ การสั่งสอนแนะนำ และผู้ที่ถือกันว่าเป็นหลักในการทำหน้าที่นี้ก็คือ พระภิกษุสงฆ์ การพัฒนาหรือกำหนดแนวทาง จะไปได้ช้าหรือเร็ว มากหรือน้อย ย่อมขึ้นต่อปัจจัยทั้งฝ่ายผู้แนะนำสั่งสอน และคนที่รับคำสอน

แนวคิดตะวันตกมองโลกมนุษย์ทำนองเดียวกับโลกของสัตว์ป่าในธรรมชาติ ที่มีการคัดเลือกโดยธรรมชาติ ตามหลักการที่ว่าใครดีใครอยู่ ใครแข็งใครรอด (natural selection ; the survival of the fittest) แต่พุทธศาสนาไม่มองอย่างนั้น เรามองว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่แตกต่างเหนือหรือสูงขึ้นไปกว่าสัตว์ป่า พูดสั้นๆ ว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะทำให้โลกคือสังคมมนุษย์เป็นเวทีแห่งการแข่งขันต่อสู้ แบบใครดีใครอยู่ใครแข็งใครรอดอย่างสัตว์ป่าก็ได้ หรือจะสร้างสรรค์โลกนี้ให้เป็นโลกคือสังคมแห่งการเกื้อกูลส่งเสริมและสร้างสรรค์ให้มีสันติสุขก็ได้

นอกจากนั้นพระสงฆ์ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล อนุเคราะห์เยี่ยมเยียน เวลาชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนตกทุกข์ได้ยาก หรือมีปัญหาเกิดขึ้น กิจกรรมใดที่ชาวบ้านได้พัฒนาขึ้น ถ้าสอดคล้องกับพระธรรมวินัยแล้วพระสงฆ์ต้องเข้าไปร่วมด้วย ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่พัฒนาเพื่อเอาหน้าเอาตาให้เขายกย่องสรรเสริญ ... พระสงฆ์นั้นถ้ามีจุดอ่อนจะเป็นนักพัฒนาช่วยเหลือชุมชนไม่ได้ บางทีพระสงฆ์ก็ติดวัตถุการปลูกสร้าง ไม่รู้ ไม่สนใจปัญหาชาวบ้านพัฒนาแต่ในวัดไม่พัฒนานอกวัด ชาวบ้านจะเป็นอะไรไม่เกี่ยวข้อง ถ้าพระสงฆ์มีจุดอ่อนอย่างนี้ก็ดึงชุมชนให้เข้าร่วมไม่ได้

ทุกวันนี้พระต้องรับรู้เรื่องปัญหา จะเป็นพระเทศน์อย่างเดียวไม่ได้ ต้องให้ชาวบ้านเทศน์ให้ฟังด้วย คือต้องรับรู้จากชาวบ้านด้วย ... ประยุตต์เอาธรรมะมาใช้กับชุมชนทุกวันนี้ไม่เหมือนแต่ก่อน วิชยุโททศน์สื่อต่างๆ เข้าครอบงำหมดแล้ว ถ้าพระสงฆ์ไม่มีการประยุกต์ธรรมะมาใช้ ยังคงเทศน์แบบโบราณ เทศน์แบบเดิมก็ไม่ไหวแล้ว แม้เป็นพระสงฆ์ก็ต้องรู้เท่าทัน

นอกจากนั้นก็มีการจัดปฏิบัติธรรม ... และพระสงฆ์ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี มีการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ไม่เห็นแก่ลาภสักการะ ให้เห็นว่าพระสงฆ์ก็เท่าเทียมกับชาวบ้าน และช่วยเหลือคนยากจนและคนมีปัญญา

พระครูสุภาจารวัฒน์ (2542) ได้แสดงปาฐกถาเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในชนบทท่ามกลางภาวะวิกฤติ ซึ่งสะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพุทธดังนี้

เห็นปัญหา จึงพัฒนาได้

“ เมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้อนุตรระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์น่าจะมุ่งความสุข มุ่งพระนิพพาน คือ ความสุขเฉพาะแต่พระองค์เอง แต่พระองค์ยังมีความห่วงใยเหล่าเวไนยสัตว์ คือ ห่วงชุมชน ห่วงให้ชุมชนพึ่งตนเอง ให้ชุมชนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หรือช่วยเหลือสังคม ดังคราวที่พระพุทธเจ้าได้ส่งพุทธสาวกไปประกาศพุทธศาสนาครั้งแรกว่า ‘ ท่านทั้งหลายจงเที่ยวไปในชนบทเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนเป็นอันมาก’

อาตมาเป็นพระบ้านนอก ได้เห็นชาวบ้านรับความทุกข์ยาก เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน เพราะอาตมาเองอยู่ในชุมชน จึงมองเห็นชุมชนว่าเป็นอย่างไร อาตมารู้หมดปัญหาของชาวบ้านมีอะไรบ้าง ... และถ้าพระสงฆ์ไม่เข้าไปช่วยเหลือแล้วจะทำอย่างไร อาตมาเห็นปัญหาอย่างนี้ แล้วก็เห็นชาวบ้านยังมีความอ่อนแอ พึ่งตนเองไม่ได้ หาทางออกไม่ถูกทาง ... เมื่อเห็นปัญหาอย่างนี้แล้ว พระสงฆ์จะมองดูตายไม่ได้ อาตมาตระหนักว่าพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นที่พึ่งทางใจของชุมชน ถ้าพระสงฆ์เข้าไปร่วมพัฒนาแก้ไขปัญหาก็จะมีส่วนช่วยได้และด้วยเหตุที่ทุนเดิมทางพุทธศาสนามีอยู่ พระพุทธศาสนายังลึกลงในสังคมไทยมานานพอสมควร และมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนมานาน ... ถ้าพระสงฆ์เข้าไปร่วมพัฒนาชุมชนมันจะมีส่วนช่วยได้มาก แต่ว่าพระสงฆ์ที่จะไปร่วมพัฒนาชุมชนนั้น ต้องเจริญรอยตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา เจริญรอยอย่างไร คือต้องมีคุณสมบัติหรือมีพุทธคุณสาม

พุทธคุณสาม : หลักประจำใจในการพัฒนา

ประการที่หนึ่ง วิสุทธิคุณ คือความบริสุทธิ์ พระสงฆ์ต้องดำรงตนให้มีความบริสุทธิ์ ประพฤติชอบ ปฏิบัติชอบ ถ้าพระสงฆ์ไม่มีความบริสุทธิ์แล้วจะช่วยเหลือชุมชนไม่ได้

ประการที่สอง พระสงฆ์ต้องมีกรุณาคุณ คือความเมตตาช่วยเหลือคนให้พ้นทุกข์ ... พระสงฆ์ที่จะไปร่วมพัฒนากับชุมชนต้องมีความเมตตา ช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชน

ประการที่สาม ปัญญาคุณ พระสงฆ์มีความบริสุทธิ์แล้ว กรุณาก็มีแล้ว แต่ถ้าขาดปัญญานี้ อันตรายมาก ... พระสงฆ์ต้องมีสติปัญญา รู้เท่าทันสังคม ว่ารัฐเป็นอย่างไร สังคม ชาวบ้าน ชุมชน คนยากจนเป็นอย่างไร พระสงฆ์ต้องรู้เท่าทันปัญหา การจะพัฒนาต้องยึดเอาธรรมะเป็นหลัก หรือเรียกว่าพุทธพัฒนา มิเช่นนั้นแล้วคงจะพัฒนาไปไม่รอด เพราะธรรมะสามารถสร้างคน คนก็สร้างงานได้ พัฒนาได้ งานดีก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคม พระสงฆ์ต้องเจริญรอยตามองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างนี้ พระสงฆ์ก่อนที่จะมาเป็นนักพัฒนาก็ต้องหยิบยกเอาธรรมะมาใช้ในการพัฒนา เช่น พระสงฆ์ต้องสอนชาวบ้านให้รู้เท่าทันและพึ่งตนเอง ทำเป็น คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความเสียสละต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความเมตตารักใคร่ซึ่งกันและกัน มีความสามัคคี มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน มีความสำรวมละเว้นจากสิ่งชั่วที่เป็นอบายมุข และมีความสันโดษ สมถะเรียบง่าย

การที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนานั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ทั้งๆ ที่เป็นพระ ป.4 อย่างอาตมา มีความรู้มาจากไหน ก็จากการเรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน อาตมาอยู่กับชาวบ้าน อยู่กับชุมชน เห็นปัญหาอะไรรู้หมด ถ้าเราไม่เห็นปัญหาก่อนก็จะแก้ปัญหาไม่ได้ เห็นทุกข์ซะก่อนจึงจะแก้ทุกข์ได้ และเกิดจากการศึกษาดูงานของกลุ่มพระสงฆ์ หรือองค์กรพัฒนาไปดูงานที่ต่างๆ เกิดจากการเข้าอบรมสัมมนา ... ความรู้เกิดขึ้นได้จากการแลกเปลี่ยนแนวความคิดจากองค์กรต่างๆ องค์กรหลายองค์กรที่เข้าไปพัฒนาในหมู่บ้านชนบทก็พยายามศึกษาแลกเปลี่ยนกัน ... นอกจากนั้นเกิดจากการอ่านหนังสือหรือประสบการณ์ทั่วไป”

ส.ศิริรักษ์ ได้สรุปในการกล่าวปิดปาฐกถา บทบาทพระสงฆ์ในชนบทท่ามกลางภาวะวิกฤติว่า การแก้ไขปัญหาทั้งหมดในแง่ของชาวพุทธจะต้องแก้โดยเอาตัวพุทธธรรมเป็นตัวกำหนด และสิ่งที่ท่านพระครูเริ่มวันนี้ ท่านพูดเหมือนกับสิ่งซึ่งพระมหาประยุทธ์ ปยุตโตพูดเมื่อปี พ.ศ. 2511 พระจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาวิกฤติได้ 1. พระจะต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ 2. พระจะต้องเป็นผู้เสียสละ 3. พระจะต้องเป็นผู้มีความรู้

4. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

4.1 วรรณกรรมคำสอนพระพยอม กัลยาโณ

จากการศึกษาวรรณกรรมคำสอนพระพยอม กัลยาโณ (สมบัติ เสริมศิลป์, 2532) พบว่า กลวิธีการนำเสนอธรรมของพระพยอม กัลยาโณนั้น มี 3 ประการคือ คำนำในการพูด การดำเนินเรื่อง และการสรุป

4.1.1 คำนำในการพูด

คำนำในการพูด ในการกล่าวนำนั้้นท่านจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลุกเร้าความสนใจของผู้ฟังให้เกิดความสนใจในธรรมที่ท่านจะแสดงปาฐกถาธรรมในครั้งนั้นๆ การใช้คำนำที่ใช้มากที่สุด คือ การให้พรผู้ฟัง ซึ่งจะต่างจากการให้พรของบุคคลทั่วไป กล่าวคือ ท่านจะไม่ให้พรให้ผู้ฟังได้รับความสุขหรือความสำเร็จจาก “ การให้พร ” ของท่าน แต่ท่านจะให้พรแก่ผู้ที่สนใจฟังธรรมให้มีความเจริญรุ่งเรืองในการปฏิบัติตามพระธรรมที่ท่านสั่งสอน และจะให้พรตามวาระและโอกาสที่ได้แสดงปาฐกถาธรรม การกล่าวนำของพระพยอมจะไม่ใช้การกล่าวนำเพียงอย่างเดียวแต่จะใช้หลายๆ วิธีรวมกัน เช่น ให้พรผู้ฟังแล้วสนทนาด้วยเรื่องต่างๆ ไป แล้วจึงบอกเรื่องที่จะบรรยายหรือกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมา หรือใช้คำถาม ที่ท่านใช้หลายๆ ลักษณะรวมกันเช่นนี้ ก็เพื่อเป็นการปลุกเร้าความสนใจของผู้ฟังก่อนการฟังธรรม

4.1.2 การดำเนินเรื่องในการแสดงปาฐกถาธรรม

การดำเนินเรื่องในการแสดงปาฐกถาธรรม สมบัติ เสริมศิลป์ มุ่งศึกษาในเรื่องการวางโครงเรื่อง และท่วงทำนองการพูด ซึ่งพบว่าพระพยอมมีการวางโครงเรื่องใน 3 ลักษณะ คือ แจกตามหมวดธรรม เป็นนิทานหรือเรื่องเล่า และสังเขปหัวข้อเรื่อง

1. การวางโครงเรื่อง

การวางโครงเรื่องตามหมวดธรรม พระพยอมจะบอกหัวข้อธรรมกับผู้ฟังก่อนหลังจากนั้นจะบรรยายธรรมไปตามหมวดธรรมนั้นทีละหัวข้อจนจบการบรรยาย แต่ระหว่างการบรรยายธรรมทีละหัวข้อนั้น ท่านจะสอดแทรกความคิดหรือธรรมหมวดอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องไปด้วย ส่วนการวางโครงเรื่องโดยผูกเรื่องทั้งหมดเป็นลักษณะนิทาน หรือเรื่องเล่า แล้วบรรยายเรื่องนั้นเรียงลำดับเวลาเรื่อยไป การวางโครงเรื่องด้วยนิทานหรือเรื่องเล่านี้ พระพยอมจะวางเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นโครงเรื่องหลัก

ไว้ แล้วจะแทรกธรรมข้อคิด หรือเรื่องย่อยๆ ลงในโครงเรื่องหลักอีกทีหนึ่ง การวางโครงเรื่องอีกลักษณะหนึ่ง คือ การสังเขปหัวข้อเรื่องนั้น พระพยอมใช้มากที่สุด โดยที่ท่านจะกำหนดธรรมหมวดต่างๆ ที่สัมพันธ์กับเรื่องที่จะบรรยายในครั้งนั้นๆ แล้วบรรยายให้ธรรมต่างๆ มีความสัมพันธ์กัน ทั้งตัวอย่างที่นำมากล่าวเสริมและข้อคิดที่จะได้จากการปฏิบัติธรรมหมวดต่างๆ

2. ท่วงทำนองการพูด

กลวิธีที่ทำให้พระพยอมประสบความสำเร็จในการพูดมากที่สุด คือ ท่วงทำนองการพูดของท่าน ซึ่งสมบัติ เสริมศิลป์ ได้ศึกษาใน 2 ลักษณะ คือ การเสนอธรรม และการปลุกเร้าความสนใจ

การเสนอธรรม พระพยอม เสนอธรรมกับผู้ฟังใน 4 ลักษณะ คือ อธิบายธรรม การใช้ตัวอย่าง การใช้การเปรียบเทียบ และการแทรกธรรมอื่นๆ ในการอธิบายธรรม พระพยอมบอกหัวข้อธรรมแล้วอธิบายถึงธรรมหมวดนั้นๆ ว่ามีผลอย่างไร สร้างธรรมได้อย่างไร การใช้ตัวอย่าง มักใช้ประกอบการอธิบายธรรม การเปรียบเทียบก็เช่นกัน ซึ่งเป็นวิธีที่พระพยอมใช้มาก ท่านจะเปรียบเทียบธรรมกับสิ่งต่างๆ ส่วนการสอดแทรกธรรม ท่านจะแทรกธรรมที่มีความสัมพันธ์กันหรือธรรมที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน เข้าด้วยกัน

การปลุกเร้าความสนใจ เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้การเสนอธรรมของพระพยอมประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี การเร้าความสนใจผู้ฟังท่านกระทำโดย กล่าวถึงเรื่องที่ประสบมา แทรกนิทานหรือเหตุการณ์ และใช้อารมณ์ขัน

การกล่าวถึงเรื่องที่ประสบมาให้ผู้ฟังฟังนั้น เป็นการเร้าใจให้ผู้ฟังไม่เกิดความเบื่อหน่ายได้ประการหนึ่ง และเพื่อเป็นตัวอย่างประกอบธรรมด้วย การสอดแทรกนิทานหรือเหตุการณ์ เป็นการสร้างแรงจูงใจและเป็นตัวอย่างประกอบธรรมเช่นเดียวกับการเล่าเรื่องที่ประสบมาให้ผู้ฟังฟังในตัวอย่างเรื่องเล่าต่างๆ ที่พระพยอมยกมาถาถนั้นจะแฝงไว้ด้วยธรรม และข้อคิดต่างๆ เพื่อให้ผู้ฟังนำไปประพฤติปฏิบัติด้วย ส่วนการเร้าความสนใจผู้ฟังด้วยอารมณ์ขัน พระพยอมใช้อารมณ์ขันในการแสดงปาฐกถาธรรมใน 7 ลักษณะ คือ การพูดเสียดสีบุคคลทั่วไป การพูดในสิ่งที่บุคคลอื่นไม่กล้าพูด การพูดถึงเคราะห์กรรม การพูดถึงข้อบกพร่อง การพูดหักมุม การพูดความจริง และการอุปมา การใช้อารมณ์ขันนั้นพระพยอมมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลุกเร้าให้ผู้ฟังเกิดความสนใจที่จะฟังธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย แต่การใช้อารมณ์ขันของท่านนั้นหาได้กล่าวเพียงเพื่อสร้าง

บรรยากาศในการบรรยายเท่านั้น ท่านได้สอดแทรกธรรม ข้อคิดต่างๆ ลงในอารมณ์ชั้นเหล่านั้น ด้วย การใช้อารมณ์ชั้นนี้มีส่วนช่วยให้การแสดงปาฐกถาธรรมของท่านประสบผลสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ประชาชนนิยมในการแสดงปาฐกถาธรรมของท่านเป็นอย่างมาก

4.1.3 การสรุปเรื่อง

การสรุปเรื่อง พระพยอมจะมุ่งเน้นที่ 3 ลักษณะ คือ การกล่าวถึงจุดสำคัญของเรื่อง การวิงวอนให้ผู้ฟังนำธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และการให้พรผู้ฟัง โดยท่านจะใช้ทั้ง 3 ประเด็นที่กล่าวมานั้นสรุปรวมกันบ้าง และแยกจากกันบ้าง แต่การให้พรผู้ฟังของท่านนั้นท่านจะอวยพรให้ผู้ฟังประสบความสำเร็จในการประกอบกรรมดี ท่านจะไม่อวยพรให้ผู้ฟังหวังผลสำเร็จจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออิทธิฤทธิ์ต่างๆ

4.2 ภาษาเทศนาแบบพระพยอม กัลยาโณ : บทวิเคราะห์จะลักษณะในปาฐกถาธรรม

เคิร์ก อาร์ เพอร์สัน (Kirk R. Person) (2539) ได้ศึกษาภาษาเทศนาแบบพระพยอม กัลยาโณ : บทวิเคราะห์จะลักษณะในปาฐกถาธรรม ได้เสนอผลการวิจัยว่า วิธีการเทศน์ของพระพยอมมิได้เป็นไปตามลักษณะโครงสร้างการเรียบเรียงความคิดอย่างเป็นระบบระเบียบ แต่เป็นรูปแบบที่นำเอาแนวคิดเรื่องต่างๆ มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน โดยใช้การเล่าเรื่องเพื่อถ่ายทอดคำสั่งสอนทางอ้อม และใช้เทคนิคให้ผู้ฟังเข้ามีส่วนร่วมด้วยการถามคำถามประเภทที่ไม่ต้องการคำตอบ กลวิธีเทศนาสั่งสอนเช่นนี้ถือได้ว่ามีประสิทธิภาพสำหรับผู้ฟังในสังคมไทย อันสะท้อนให้เห็นลักษณะโครงสร้างทางภาษาและสังคมของคนไทยได้อย่างชัดเจน

เคิร์ก กล่าวว่า พระพยอมเป็นพระนักเทศน์ซึ่งมีเอกลักษณ์พิเศษเพราะเป็นผู้หนึ่งในบรรดาพระไทยรุ่นแรกๆ ที่เริ่มใช้ภาษาไทยในการแสดงพระธรรมเทศนาแทนที่จะใช้ภาษาบาลีซึ่งถือว่าเป็นภาษาที่ศักดิ์สิทธิ์ การที่จะทำความเข้าใจในการสื่อสารซึ่งหวังผลเชิงปฏิบัติ เช่น การเทศนา นั้น เราจะศึกษาอย่างผิวเผินเพียงคำที่ใช้ในการเทศนาเท่านั้นไม่ได้ แต่จะต้องทำความเข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างภาษา ความคิด และวัฒนธรรมที่เป็นบริบทของการสื่อสารนั้นด้วย ซึ่งเคิร์กได้ศึกษาในเรื่อง องค์ประกอบระดับพื้นผิว กลุ่มบทตอนและหัวเรื่องสำคัญ เทคนิคในการนำผู้ฟังเข้าไปมีส่วนร่วม และจุดประสงค์ของการสั่งสอน

4.2.1 องค์ประกอบระดับพื้นผิว

องค์ประกอบระดับพื้นผิว แบ่งออกเป็นส่วนต่างๆ คือ คำทักทาย ฉาก เนื้อเรื่อง บทสรุป และคำส่งท้าย

1. คำทักทาย

คำทักทายของพระพยอมมีลักษณะเป็นรูปแบบตายตัว บ่อยครั้งจะมีคำอวยพรผู้ฟังแทรกอยู่ด้วย เคิร์กกล่าวว่า ถ้าจะวิเคราะห์ในเชิงสังคมวิทยาแล้ว การกล่าวคำทักทายเช่นนี้เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังรู้ได้ทันทีว่า ผู้พูดนั้นเป็นนักศาสนา เป็นผู้ทรงอำนาจ และตามโลกทัศน์ของคนไทยก็จะให้ความหมายเป็นนัยว่า ผู้พูดมีบุญญาบารมีมากพอที่จะกล่าวคำอวยพรผู้อื่น

2. ฉาก

ฉาก ประกอบไปด้วยการแจ้งหัวข้อเทศนา ซึ่งอาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ และสิ่งที่จะขาดไม่ได้เลยคือ การกล่าวนำถึงแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับหัวข้อที่จะพูด และการกล่าวอ้างถึงธรรมะของพระพุทธเจ้า

การหยิบยกสภาพปัญหาทั่วไปมากล่าว เป็นการกระทำเพื่อสร้างความชอบธรรมในเรื่องที่จะพูด ทำให้ผู้ฟังเกิดการตื่นตัว และให้ความสนใจต่อประเด็นปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ การกล่าวถึงสภาพปัญหาโดยทั่วไปนั้น พระพยอมมักจะใช้เทคนิคในการพูดอย่างหนึ่งอยู่บ่อยๆ นั่นคือ การใช้คำถาม แต่ไม่รอให้ผู้ฟังตอบ (rhetorical question) ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกว่าตนก็มีส่วนร่วมในกระบวนการเทศนาตั้งแต่เริ่มแรก คำถามแบบที่ไม่ต้องการคำตอบนี้อาจใช้ในลักษณะการถามผู้ฟังโดยตรง (ซึ่งเกิดขึ้นบ่อยที่สุดในส่วนที่เป็นเนื้อเรื่องของคำเทศนา) หรืออาจเป็นคำถามในเรื่องที่พระพยอมคิดว่า ผู้ฟังกำลังคิดหรือสงสัยอยู่ในขณะนั้น

หลังจากที่มีการกล่าวถึงสภาพปัญหาอย่างชัดเจนแล้ว พระพยอมจะนำความคิดของผู้ฟังไปพบกับคำตอบตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นจุดสำคัญอย่างยิ่งในการนำเสนอ เป็นการนำพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการนำความคิดของผู้ฟังเข้าสู่หลักธรรมของพระพุทธศาสนา คือ การใช้ “ภาษาวัด” หรือ “ภาษาธรรมะ” คือภาษาบาลีนั่นเอง ซึ่งภาษาบาลีนี้ จะถูกหยิบยกมากล่าวอยู่เรื่อยๆ ตลอดคำเทศนา จึงถือได้ว่า เป็นหัวเรื่องสำคัญประการหนึ่งของคำเทศนา ซึ่งมีจุด

ประสงค์เพื่อสร้างความชอบธรรมแก่เนื้อเรื่องที่นำมาพูด ทำให้ผู้เทศนามีสถานะอำนาจในการบรรยายธรรม ทำให้คำเทศนามีความน่าเชื่อถือ และยังแฝงไว้ซึ่งคำสั่งในลักษณะที่ว่า “ ฟังให้ดีนะ อาตมากำลังจะกล่าวถึงเรื่องที่สำคัญ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแล้วนะ ”

3. เนื้อเรื่อง

ส่วนที่ยาวที่สุดในคำเทศนาของพระพยอมคือส่วนที่เป็นเนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องยังแบ่งออกเป็น บทตอนย่อยๆ อีกหลายระดับ ได้แก่ กลุ่มบทตอน บทตอน บทตอนย่อย และย่อหน้า

4. บทสรุป

บทสรุปของคำเทศนาของพระพยอมแต่ละกัณฑ์นั้นเป็นการนำประเด็นต่างๆ ที่ได้บรรยายไปแล้วนั้นมากล่าวโดยย่ออีกครั้งหนึ่ง และอาจประกอบไปด้วยคำสั่งให้ประพฤติตามธรรมบรรยาย ทั้งแบบเปิดเผยหรือแฝงเป็นนัย หรือเป็นการย้ำถึงจุดที่เป็นใจความหลักของธรรมบรรยายก็ได้

5. คำสั่งท้าย

คำสั่งท้ายมีรูปแบบคล้ายกันกับคำทักทาย ซึ่งจะประกอบไปด้วยคำอวยพรเสมอ จากนั้นก็จะเป็นคำที่ระบุถึงกลุ่มผู้ฟังซึ่งอาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ แต่ส่วนที่ขาดไม่ได้เลยก็คือ การกล่าวถึงความสำคัญของธรรมบรรยายอีกครั้งหนึ่งรวมถึงคำสั่งกำชับให้คนประพฤติตามคำสอนทั้งในรูปแบบที่เปิดเผย หรือแฝงเป็นนัย

เคิร์กกล่าวว่า ส่วนที่เป็นฉากและบทสรุปนั้นมีลักษณะเป็นรูปแบบตายตัว ตามลักษณะที่พระสงฆ์ทั่วไปมักจะปฏิบัติกันในการแสดงธรรมเทศนา แต่ในส่วนบทตอนที่เป็นเนื้อเรื่องนั้นมีลักษณะโครงสร้างที่แตกต่างออกไป

4.2.2 กลุ่มบทตอน และหัวเรื่องสำคัญ

มีนักการเมือง ผู้นำ หรือครูอาจารย์จำนวนน้อยมากที่ปราศรัยในที่สาธารณะโดยการท่องจำบทปราศรัย หรืออ่านจากบทที่ได้เขียนไว้แล้วอย่างครบถ้วนทุกถ้อยคำ บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเขียนเพียงโครงร่างเพื่อเป็นแนวทางในการพูด หรือจดจำโครงร่างไว้ในสมองเท่านั้น โครงร่างที่กล่าวถึงนี้จะประกอบไปด้วยประเด็นหรือเนื้อหาสำคัญๆ ที่ต้องการนำเสนอต่อผู้ฟัง จากนั้นจึงกล่าวถึงส่วนประกอบอื่นๆ เช่น รายละเอียดเพิ่มเติม ตัวอย่าง ฯลฯ เพิ่มเข้าไป ซึ่งส่วนประกอบเพิ่มเติมเหล่านี้ เป็นส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญที่ต้องการนำเสนอ พระพยอม กัลยาโณ เป็นผู้

ที่มีชื่อเสียงมานานหลายปีในด้านการแสดงธรรมเทศนาโดยไม่จำเป็นต้องอ่านจากพระไตรปิฎก และไม่ต้องใช้โครงร่างใดๆ ทั้งสิ้น ท่านสามารถแสดงธรรมเทศนาได้เป็นชั่วโมงๆ โดยไม่ต้องใช้สิ่งบันทึกความจำใดๆ การนำเสนอเนื้อเรื่องของคำเทศนาของพระพยอมนั้น จะประกอบไปด้วยกลุ่มบทตอนหลายกลุ่มที่ไม่ปรากฏให้เห็นลักษณะโครงสร้างภายในที่ชัดเจนแต่อย่างใด ตรงกันข้ามบทตอนต่างๆ กลับดูเหมือนจะมีลักษณะเป็น “ กระแสของความคิด ” มากกว่า กล่าวคือ ในขณะที่บรรยายธรรมไป พระพยอมก็นำเอาเรื่องราวต่างๆ มาพูดต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า วิธีการเทศนาของพระพยอมไม่ได้เป็นไปตามลักษณะโครงสร้างการเรียบเรียงความคิดอย่างเป็นระบบระเบียบ แต่เป็นไปในรูปแบบที่นำเอาแนวคิดเรื่องต่างๆ มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างหลวมๆ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ สาระส่วนใหญ่ที่ประกอบอยู่ในกลุ่มของบทตอนต่างๆ (และในธรรมเทศนาทั้งหมด) นั้นเป็นเรื่องเล่า ใครได้ฟังคำเทศนาของท่านแล้วก็คงจะประมาณได้ว่า ท่านใช้เวลาในการเล่าเรื่องประกอบไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของเวลาในการเทศนาทั้งหมด

เนื่องจากธรรมเทศนาลักษณะนี้ไม่ใช้การอธิบายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่เป็นการเล่าเรื่องอย่างมีจุดประสงค์ จึงไม่น่าแปลกใจที่ไม่มีมีการกล่าวเรื่องของพุทธศาสนา นิพพาน หรือกรรม บ่อยนัก ในตรงกันข้ามกลับกล่าวถึงเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศไทยมากกว่า หลายครั้งพระพยอมจะกล่าวพาดพิงถึงพุทธศาสนาเพียงในตอนที่กำลังอ้างถึงหลักธรรมคำสอนในตอนอารมณ์บทเท่านั้น ซึ่งทำให้ท่านถูกคนวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องนี้อยู่บ่อยครั้ง

พระพยอมได้ใช้ความรู้พื้นฐานที่ผู้ฟังรู้จักกันดีอยู่แล้วมาประกอบในการเทศนาสั่งสอน เช่น หัวข้อธรรมต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องศาสนาพุทธแบบไทยๆ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนควรจะรู้อยู่แล้ว เช่น การทำบุญ ไม่จำเป็นต้องบอกว่าทุกคนควรจะทำบุญสุนทาน แต่กล่าวว่าเมื่อจะทำบุญควรจะทำอย่างไร นอกจากนี้ยังรวมไปถึงข่าวสารจากหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ ที่ผู้ฟังรู้เรื่องดีอยู่แล้วเช่นกัน พระพยอมเชื่อมโยงความรู้เหล่านี้เข้ากับหลักธรรมของพุทธศาสนาจึงทำให้ธรรมเทศนาของท่านมีพลังมาก หลักคำสอนและขนบธรรมเนียมทางพุทธศาสนาที่ผู้ฟังซึมซับมาแล้วตั้งแต่เกิด ก็กลายเป็นสิ่งที่เข้ากับยุคสมัยได้ดีขึ้นเมื่อท่านนำเอาหลักธรรมเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในเหตุการณ์ปัจจุบัน

4.2.3 เทคนิคในการนำผู้ฟังเข้าไปมีส่วนร่วม

ธรรมชาติของพระพยอมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมที่สามัญชนคนไทยทั่วไปเห็น สัมผัส และต้องเกี่ยวข้องอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ทำให้ท่านสามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ฟังได้เป็นอย่างดี เพราะผู้ฟังจะรู้สึกว่าคุณเองได้มีส่วนร่วมในธรรมชาติไปด้วย นอกจากนี้พระพยอมยังใช้เทคนิคอีกอย่างหนึ่งในการทำให้ผู้ฟังรู้สึกมีส่วนร่วม นั่นคือ การถามผู้ฟังอยู่เสมอๆ โดยใช้คำถามทั้งประเภทที่ไม่ต้องการคำตอบ และต้องการให้ผู้ฟังตอบยืนยัน การใช้เทคนิคเหล่านี้ จะทำให้ผู้ฟังเกิดความสนใจและรู้สึกมีส่วนร่วม เป็นความรู้สึกว่าพระพยอมกำลังพูดกับเขาโดยตรง กำลังถามเขาเป็นส่วนตัว กำลังสนใจสิ่งที่พวกเขาคิดอยู่ การใช้คำถามประเภทที่ไม่ต้องการคำตอบนี้ ปรากฏอยู่ในคำเทศนาอย่างต่อเนื่อง

4.2.4 จุดประสงค์ของการสั่งสอน

ถึงแม้ธรรมชาติของพระพยอมจะเต็มไปด้วยเรื่องเล่าต่างๆ มากมายหลายเรื่อง แต่บทวนะเหล่านี้คือคำเทศนา เป็นบทวนะเชิงสั่งสอน มุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ฟัง ถึงกระนั้นก็ตาม คำสั่งกำชับให้คนประพฤติตามคำสั่งสอนอย่างเปิดเผยมีปรากฏในคำเทศนาของพระพยอมอยู่น้อยมาก บางครั้งจะปรากฏอยู่ในตอนท้ายๆ ของคำเทศนาเพียงคำหรือสองคำเท่านั้น ที่จริงแล้วคำสั่งแบบเปิดเผยส่วนใหญ่ที่ปรากฏในเนื้อเรื่องของคำเทศนา มักจะเกี่ยวข้องกับสาระเสริม และมีความเกี่ยวข้องกับหัวเรื่องหลักน้อยมาก ถ้าเช่นนั้นพระพยอมใช้วิธีการใดในการถ่ายทอดคำสั่งสอนไปสู่ผู้ฟัง

คำตอบสำหรับคำถามนี้อาจอยู่ที่พลังของการเล่าเรื่อง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในการเทศนาตามปกติของพระพยอมนั้นจะเป็นเรื่องเล่า ซึ่งเรื่องต่างๆ เหล่านี้หลายเรื่องเป็นเรื่องจริง เป็นข่าวที่ตีพิมพ์ทางหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อใช้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการตั้งใจฟังคำสั่งสอนของพระพยอม การวินิจฉัยชี้ชัดสถานการณ์ รวมทั้งการชี้ให้เห็นถึงบทเรียนทางศีลธรรมต่างๆ อย่างสั้นๆ ซึ่งมักจะปรากฏก่อนหรือหลังการเล่าเรื่องในแต่ละครั้ง ทำให้ผู้ฟังไม่ยากถูกกล่าวเหยียดหยาม ไม่อยากถูกเยาะเย้ยว่าเป็นคนโง่ และไม่ยากถูกสังคมประณามว่ากระทำความผิดขั้นร้ายแรง ทำให้คนเกิดความรู้สึกอยากจะเป็นคนดี

เคิร์กกล่าวว่า เราอาจสรุปได้ว่า พระพยอมไม่ได้ถ่ายทอดประเด็นคำสั่งสอนของท่านไปสู่ผู้ฟังโดยการใช้คำสั่งกำชับโดยตรงมากเท่ากับการใช้ตัวอย่างและการวิเคราะห์สถานการณ์ทางอารมณ์อย่างแยบยล แม้แต่ในเรื่องตลกซึ่งท่านเล่า ซึ่งมีอยู่มากมายหลายเรื่องและบางเรื่องก็ตลก

มากนั้น ก็ยังอาจมีบทเรียนทางศีลธรรมหนักๆ สอดแทรกอยู่ด้วย อย่างไรก็ตามหากแนวทางในการเทศนาเป็นไปในลักษณะเรียบๆ และไม่มีการเน้นระดับเสียงต่างๆ กัน ก็คงจะพอสรุปได้ว่า การถ่ายทอดคำสั่งสอนในลักษณะทางอ้อมแบบนี้ น่าจะเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้ฟังในสังคมไทย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของผู้ส่งสาร คือ พระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ที่ปรากฏผ่านเนื้อหา สื่อและวิธีการนำเสนอ เนื้อหาสาร ในช่วงระยะเวลาการทำงานของท่านตั้งแต่ก่อตั้งวัดสวนแก้ว ในปี พ.ศ. 2523 จนถึง ปี พ.ศ. 2545 โดยมีวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการศึกษาสื่อบุคคล ซึ่งมีความพิเศษที่เป็นสื่อบุคคลทางศาสนา และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของสังคมในวงกว้าง มีผลงานในอดีตที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันมากมาย การศึกษานี้ส่วนหนึ่งจึงต้องย้อนไปในอดีตของบุคคล ทั้งเรื่องราวภูมิหลังด้านต่างๆ เช่น ครอบครัว การศึกษา ลักษณะอุปนิสัย ตลอดจนการทำงาน และผลงานที่ผ่านมา แม้บางส่วนจะเป็นเรื่องราวที่ย้อนเลยไกลไปจากจุดที่กำหนดในการศึกษา ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งต้องศึกษาปัจจุบัน (ช่วงระยะเวลาของการทำวิจัย พ.ศ. 2544 - 2545) ดังนั้นในการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสาร จึงมีการศึกษาทั้งในส่วนที่มองจากมิติด้านกว้างที่แวดล้อมตัวอย่างที่ศึกษาอยู่ เช่น ความรู้ ทักษะ และกลยุทธ์ต่างๆ เป็นเหมือนการมองในภาคตัดขวาง และมีการศึกษาในส่วนที่มองจากมิติด้านยาว คือในเชิงพัฒนาการที่เนื่องด้วยยุคสมัยของการทำงานจากอดีตถึงปัจจุบัน

การเลือกตัวอย่างที่ศึกษา

การศึกษานี้มุ่งศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของสื่อบุคคลเพียงคนเดียว คือ พระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ซึ่งแม้จะเป็นเช่นนั้น แต่ด้วยความเป็นสื่อบุคคลทางพุทธศาสนา ที่มีความโดดเด่นดังต่อไปนี้ ที่ทำให้ผู้วิจัยเลือกศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม

ประการแรก พระพยอมเป็นพระที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในสังคมกว้าง

ความมีชื่อเสียงของพระพยอมนี้เป็นที่ยอมรับอยู่แล้วของสังคม จากข้อมูลที่หนังสือพิมพ์คู่แข่งธุรกิจ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2540) ได้จัดทำแบบสอบถามประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2534 พบว่า พระภิกษุที่ชาวกรุงเทพมหานครรู้จักมากที่สุด คือ พระพยอม กัลยาโณ ในฐานะพระนักพูดและนักพัฒนา คือ มีผู้คนรู้จักพระพยอมสูงถึง 73% เหนือกว่าสมเด็จพระสังฆราช (31.5%) ท่านปัญญานันทะ (26%) พระประจักษ์ (25%) และท่านพุทธทาส (11%) ในส่วนที่นอกเขตกรุงเทพมหานครไป แม้ไม่มีผู้ทำการสำรวจไว้ แต่จากข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่ามีผู้ฟังเทศน์พระพยอมคราวละจำนวนมากๆ ดังเช่น การเทศน์ที่ทุ่งศรีเมือง สกลนคร ที่มีผู้ฟังร่วม 5 หมื่นคน มีกิจเทศน์ตามสถานที่ต่างๆ ปีละจำนวนมาก เช่น ในปี พ.ศ. 2529 มีกิจเทศน์ถึง 840 งาน มีการออกรายการวิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งออกอากาศไปทั่วประเทศบ่อยๆ แม้เมื่อคราวที่ถูกสั่งงดออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 9 เมื่อปี 2526 ก็ปรากฏเป็นข่าวดังทางหน้าหนังสือพิมพ์

ประการที่สอง บทบาทภาพลักษณ์ของพระพยอมที่ปรากฏ เป็นไปในลักษณะของความผสมผสาน

การทำงานเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์ในสังคมไทย มีหลายบทบาทภาพลักษณ์ บางกลุ่มมีลักษณะที่มุ่งในเชิงวิชาการ บางกลุ่มมีลักษณะมุ่งให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือ บางกลุ่มมุ่งเน้นด้านการพัฒนา บางกลุ่มมุ่งเน้นด้านการปฏิบัติเพื่อฝึกจิต การแสดงบทบาทภาพลักษณ์ต่างๆ เหล่านี้ มักจะมีความโดดเด่นในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ในขณะที่ความมีชื่อเสียงของพระพยอมนั้น มีทั้งที่ปรากฏในบทบาทภาพลักษณ์ของความผสมผสาน แต่การผสมผสานนั้นเป็นการผสมผสานระหว่างทางธรรมกับทางโลก กล่าวคือ เป็นทั้งพระนักเทศน์ ซึ่งเป็นบทบาทภาพลักษณ์ในทางธรรม และเป็นทั้งพระนักสงเคราะห์นักพัฒนา ซึ่งเป็นบทบาทภาพลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับทางโลก ในการแสดงบทบาทหน้าที่เหล่านี้ การสื่อสารที่พระพยอมใช้เป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การการแสดงบทบาทหน้าที่นั้นๆ ประสบความสำเร็จ กล่าวคือ เป็นที่รู้จัก มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับในสังคม

ประการที่สาม พระพยอมเป็นพระที่มีการใช้สื่อต่างๆ อย่างหลากหลาย

การสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมในบทบาทการทำงานหลายบทบาทของพระพยอมนั้นนอกจากใช้สื่อการเทศน์ สื่อมวลชนแขนงต่างๆ แล้ว พระพยอมยังได้ใช้สื่ออื่นๆ อีกอย่างหลากหลาย เช่น สื่อสถานที่ สื่อวัตถุ และสื่อกิจกรรม

ประการที่สี่ ซึ่งเป็นประการที่มีความสำคัญ คือ การใช้สื่อต่างๆ ของพระพยอมเกิดจากความสามารถที่ไม่ใช่ความสามารถเฉพาะตัว แต่เป็นความสามารถที่สามารถเรียนรู้กันได้

การใช้สื่อต่างๆ ของพระพยอมนั้นมีลักษณะของการ “ใช้เป็น ” โดยพิจารณาจากการใช้สื่อกับการทำงาน ซึ่งในกรณีของพระพยอมนั้นถือเป็นกรณีที่ประสบความสำเร็จ เพราะการทำงานของพระพยอมเป็นที่รู้จักและยอมรับอยู่ในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งแสดงว่าพระพยอมมีและใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร ที่ไม่ได้เกิดจากความสามารถส่วนบุคคล หรือ ใช้พรสวรรค์ แต่เป็นการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารที่มีแบบแผนสามารถเรียนรู้ได้ ดังเช่น นักพูดที่มีชื่อเสียงทั้งหลายย่อมต้องมีการฝึกฝนวิธีการพูดรูปแบบต่างๆ ที่สามารถฝึกฝนเรียนรู้ได้จนมีความชำนาญ ไม่ว่าจะฝึกฝนเรียนรู้ด้วยตนเองจากการขวนขวาย หรือเรียนรู้จากสถาบันฝึกฝนอบรมการพูดให้กับบุคคลทั่วไป ซึ่งจะต้องมีแบบแผน หรือหลักสูตรการอบรม ความสามารถในการสื่อสารของบุคคล ก็เปรียบได้กับความสามารถด้านการพูดของบุคคล ที่มีแบบแผน สามารถเรียนรู้ฝึกฝนเรียนรู้กันได้ ซึ่งพระพยอมเป็นตัวแทน สื่อบุคคลทางศาสนา ที่ได้แสดงความสามารถด้านการสื่อสารจนเป็นที่ยอมรับ และน่าจะศึกษาหาแบบแผนของความสามารถด้านการสื่อสารนั้น เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการสื่อสารทางศาสนาในบริบทของสังคมปัจจุบัน ที่มีมิติด้านเศรษฐกิจเป็นแกนหลักของสังคม ซึ่งต่างไปจากสังคมประเพณีแต่เดิมที่มีมิติด้านศาสนาเป็นแกนหลักของสังคม

แหล่งข้อมูล

ในการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมนั้น เนื่องจากส่วนหนึ่งของการศึกษาเป็นการศึกษาย้อนไปในอดีต และอีกส่วนหนึ่งเป็นการศึกษาปัจจุบัน ดังนั้นแหล่งข้อมูลจึงมีหลากหลาย ที่สำคัญคือ

1. แหล่งข้อมูลภาคเอกสาร

ข้อมูลภาคเอกสาร เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระพยอม และไม่เกี่ยวข้องกับพระพยอม แต่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา ดังนี้

1.1 ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพระพยอม

- ข้อมูลที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วในบางด้าน เช่น พระเฝ้าปากกล้า ชีวิตการต่อสู้ของพระพยอม โดย ไพโรจน์ อยู่มนเทียน พระพยอมกับสังคมไทย โดย สมบัติ จันทรวงศ์ วรรณกรรมคำสอน พระพยอม กัลยาโณ โดย สมบัติ เสริมศิลป์ ภาษาเทศนาแบบพระพยอม กัลยาโณ : บทวิเคราะห์ห้วงขณะลักษณะในปาฐกถาธรรม โดย เคิร์ก อาร์ เพอร์ชัน
- ข้อมูลที่ได้มีการรวบรวมไว้ ได้แก่ ประวัติ และผลงานพระพิศาลธรรมพาที เรียบเรียงโดย มูลนิธิสวนแก้ว
- ข้อมูลที่มีผู้เขียนถึง ได้แก่ ข่าว บทความ สารคดีต่างๆ
- ข้อมูลที่เป็นผลงานของพระพยอม ได้แก่ ข้อเขียน บทความในหนังสือพิมพ์ หรือวารสารร่วมโพธิ์แก้ว ผลงานหนังสือ ปุยมณุษย์
- ข้อมูลที่เป็นการบรรยาย หรือแสดงธรรมโดยพระพยอมจากเทป

1.2 ข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระพยอม

ข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับพระพยอม แต่เกี่ยวกับการศึกษานี้ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2. แหล่งข้อมูลบุคคล

แหล่งข้อมูลบุคคล ได้แก่ พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว และประธานมูลนิธิสวนแก้ว

นอกจากนี้ยังได้แก่บุคคลอื่นๆ ซึ่งจัดแบ่งเป็นแหล่งข้อมูลบุคคลภายใน และแหล่งข้อมูลบุคคลภายนอก ดังนี้

2.1 แหล่งข้อมูลบุคคลภายใน

แหล่งข้อมูลบุคคลภายใน คือ คนที่ทำงาน ทำกิจกรรมต่างๆ โดยพักอาศัยอยู่ทั้งในวัดสวนแก้ว หรือมูลนิธิสวนแก้ว เช่น พระ อุบาสก (พ่อขาว) อุบาสิกา (แม่ขาว) คนงานในมูลนิธิ

หรือคนที่แม่ไม่ได้พักอาศัยอยู่ในวัด แต่เป็นผู้ที่ทำงาน ทำกิจกรรมต่างๆ กับวัดและมูลนิธิมานาน หรือหลายครั้ง เช่น กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มนักเรียนจากโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ แหล่งข้อมูล บุคคลภายใน แบ่งเป็น

2.1.1 กลุ่มทางธรรม

กลุ่มทางธรรม ได้แก่ พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา อาสาสมัครช่วยงาน ผู้ที่ เข้าค่าย อบรมจริยธรรม ได้แก่

- คุณยายยุพิน เอี่ยมโอภาส ฆราวาสกล่าวนำถวายสังฆทาน
- คุณตี๋ ฆราวาสช่วยงานในวัดสวนแก้ว
- คุณอานันท์ อุบาสกวัดสวนแก้ว

2.1.2 กลุ่มทางโลก

กลุ่มทางโลก ได้แก่ กรรมการมูลนิธิ หัวหน้างาน และคนงานที่ทำงานใน มูลนิธิสวนแก้ว ได้แก่

- คุณดวงใจ ธิติยารักษ์ เลขามูลนิธิสวนแก้ว
- คุณยายยุพิน เอี่ยมโอภาส ผู้จัดการร้านขายน้ำ และมัดคุเทศก์นำชม

สวนอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช

- คุณประดิษฐ์ นันผั่น (พีตอน) หัวหน้าฝ่ายจุลินทรีย์ และหัวหน้างาน

ภาคสนามโครงการก่อสร้างบ่อบำบัดสิ่งปฏิกูล

- แม่ครูพิสนธ์ ผู้ดูแลตี๊กพิศาล
- น้ำสำรวย ผู้ดูแลสวนสมุนไพร
- พี่บัวเผื่อน แม่ครัว และแม่ครัว ลูกมือในครัวคนอื่นๆ
- พี่เดื่อน ภรรยาคุณประดิษฐ์ นันผั่น
- เด็กกำพร้าในมูลนิธิสวนแก้ว
- เด็กนักเรียนโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ที่เข้าร่วมในโครงการช่วยน้อง

ท้องถิ่น

- คนงานในมูลนิธิ ได้แก่ ช่างเฟอร์นิเจอร์ คนสวน

2.2 แหล่งข้อมูลบุคคลภายนอก

แหล่งข้อมูลบุคคลภายนอก คือ คนที่มาวัด หรือมูลนิธิเป็นครั้งคราว เช่น มาฟังบรรยายธรรม มาทำบุญ มาบริจาคของ มาเที่ยวพักผ่อน มาติดต่องาน แหล่งข้อมูลบุคคลภายนอก แบ่งเป็น

2.2.1 กลุ่มทางธรรม ได้แก่

- ผู้ที่มาฟังเทศน์ ทำบุญ บริจาคตามวาระโอกาสที่วัด ซึ่งเป็นบุคคลทั่วไปทุกเพศ ทุกวัย โดยมากมักจะมาเป็นครอบครัว และส่วนหนึ่งเป็นผู้สูงอายุ อาจมาเป็นประจำสม่ำเสมอ หรือมาเป็นบางครั้งบางคราวก็ได้ และจะมาเพื่อกิจกรรมทางธรรมเป็นหลัก

- กลุ่มที่ไปฟังพระพยอมเทศน์นอกสถานที่ เช่น ที่โรงพยาบาลรามาธิบดี และที่การทำเรือแห่งประเทศไทย

2.2.2 กลุ่มทางโลก

กลุ่มทางโลก ได้แก่ กลุ่มคนที่มาติดตอสัมพันธ์กับพระพยอม ในลักษณะต่างๆ คือ

- กลุ่มคนที่ทำงานร่วมกับพระพยอม โดยมีการทำโครงการ หรือกิจกรรมระยะยาวร่วมกันรองรับ ได้แก่ สำนักพระราชวัง กรมประชาสัมพันธ์ โรงพยาบาลศิริราชฯ ได้แก่ คุณชลธิชา เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลศิริราชฯ ซึ่งมาดูแลคนไข้ที่อยู่ประจำในมูลนิธิสวนแก้ว

- กลุ่มคนที่มาทำงานกับพระพยอม เป็นบางกิจกรรม มักเป็นกลุ่มที่เป็นองค์กรทางศาสนา หรือองค์กรสาธารณกุศล ได้แก่ สันติอโศก กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย (คพส.) เสถียรธรรมสถาน สถาบันปริทัศน์มยงค์ มูลนิธิไชยวณา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) และกลุ่มมอโรคยา

- กลุ่มคนที่มาติดต่อกับพระพยอม เป็นครั้งคราว เป็นบุคคล หรือกลุ่มคนที่มีการติดต่อกับพระพยอมเป็นการเฉพาะกิจ คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มาตรวจเยี่ยมวัดและมูลนิธิ สื่อมวลชน มาสัมภาษณ์ในเรื่อง หรือประเด็นต่างๆ

3. แหล่งข้อมูลสถานที่ บรรยากาศ เหตุการณ์ กิจกรรม

ข้อมูลสถานที่ บรรยากาศ เหตุการณ์ กิจกรรม ทั้งที่เป็นข้อมูลภายในวัดและมูลนิธิต่าง
แกว

- ภายในวัดและมูลนิธิต่างแกว ในส่วนสถานที่ ได้แก่ โบสถ์ธรรมชาติ ลานหินโค้ง
โรงมหรสพทางวิญญาน ถ้ำ สอน ที่พัก ส่วนบรรยากาศ ได้แก่ ความร่มรื่น เป็นธรรมชาติ ความ
เงียบสงบ ความไม่ตัดขาดจากโลกภายนอก และในส่วนเหตุการณ์ กิจกรรม ได้แก่ การทำบุญ
บริจาคของ การทำงานต่างๆ ของคนงาน

- ภายนอก ได้แก่ การบรรยายธรรมนอกสถานที่ คือ ที่โรงพยาบาลรามาริบัติ ที่การทำ
เรือแห่งประเทศไทย และที่มหาวิทยาลัยสยาม ช่วงก่อนคอนเสิร์ตพระพยอมปะทะคาราบาว ใน
วันแรงงาน

4. แหล่งข้อมูลวัตถุ

ข้อมูลวัตถุ ได้แก่ สื่อวัตถุที่พระพยอมใช้ในการสื่อสาร คือ กระบอกสำรอกกิเลส

การเก็บข้อมูล

ในการศึกษาเรื่องความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม
กัลยาณ) นี้ มีการทำงาน หรือเก็บข้อมูลใน 2 ส่วนใหญ่ คือ ภาคเอกสาร และภาคสนาม โดยใช้
วิธีดังนี้

1. การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร

การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร มี 2 ขั้นตอน คือ

1) รวบรวมและค้นคว้าจาก ห้องสมุด ศูนย์ข้อมูลสำนักพิมพ์มติชน ร้านหนังสือ
หรือแผงขายหนังสือและเทปทั้งในวัดสวนแก้ว และที่อื่นๆ

2) เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่างๆ แล้ว นำข้อมูลภาค
เอกสารเหล่านั้นมาศึกษา เพื่อนำไปวิเคราะห์และอ้างอิงตามแนวทางการศึกษา

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการเข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่ คือ ที่วัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งมีอาณาบริเวณต่อเนื่องรวมกันไป ไม่มีเครื่องหมายแบ่งอาณาเขต การเก็บข้อมูลในพื้นที่ ทำโดย 2 วิธีหลัก คือ การสังเกต และการสัมภาษณ์

2.1 การสังเกต

การสังเกต เป็นการสังเกตเพื่อเก็บข้อมูลทั้งในส่วนจากแหล่งข้อมูลสถานที่ บรรยากาศ เหตุการณ์ กิจกรรม และแหล่งข้อมูลบุคคล รวมทั้งแหล่งข้อมูลวัตถุ โดยใช้การสังเกตทั้งการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม โดยมากเป็นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และการพูดคุยร่วมกับการสังเกต ในการเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตนี้ ทีมผู้วิจัยเข้าพื้นที่ทั้งในวันธรรมดา วันเสาร์ อาทิตย์ วันสำคัญทางศาสนา เข้าพื้นที่แบบไป-กลับ และแบบค้างคืน โดยค้างคืนมากที่สุด คือ 3 วัน 2 คืน

2.1.1 การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เป็นการเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยเข้าร่วมกิจกรรม พร้อมๆ กับการสังเกตบรรยากาศ เหตุการณ์ และพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ ตลอดจนพูดคุยตามวาระโอกาสกับผู้ร่วมอยู่ในกิจกรรม หรือเหตุการณ์ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมที่ทีมผู้วิจัยได้ทำการสังเกต ได้แก่ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมจากกิจกรรม หรือเหตุการณ์ต่อไปนี้

1) เป็นผู้ช่วยขายน้ำและขนมต่างๆ ในร้านขายน้ำที่คุนยายยุพินเป็นผู้จัดการร้าน

2) เป็นเด็กวัด ช่วยพระพยอมจัดเตรียมและแจกของที่ระลึก และจัดเตรียมอุปกรณ์กรวดน้ำ สำหรับผู้มาทำบุญ ถวายสังฆทานกับพระพยอม ของที่ระลึกที่แจก ได้แก่ เทปธรรมะพระพยอม วารสารร่มโพธิ์แก้ว เป็นหลัก หากเกินกว่านี้แล้วแต่พระพยอมจะสั่ง ถ้าหากของหมด หรือไม่พอในที่จัดเตรียมวางไว้ ก็ไปเบิกของจากห้องเก็บของ นอกจากนี้ก็ขายของ คือ นมเปรี้ยวดัชมิลค์ ที่พระพยอมได้รับบริจาคมา ซึ่งขายในราคาถูกพิเศษให้กับผู้มาทำบุญ ในการขายของนี้ทีมผู้วิจัยรับและทอนเงินเอง โดยรับเงินใส่ในขันใบโต ทอนเงินก็หยิบจากขันนี้ หากเงินในขันมีจำนวนมาก ก็นำเงินส่งให้ป้าสมบัติ ชาตะรูปะชีวิน ผู้จัดการมูลนิธิซึ่งทำงานอยู่ในอีกห้องหนึ่ง การเป็นเด็กวัดช่วยงานพระพยอม ต้องทำงานแทบไม่ได้หยุด เพราะมีผู้มาทำบุญมาก

และอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อมีการขายสินค้าราคาถูก ผู้มาทำบุญก็ต้องการสินค้าเป็นจำนวนมาก บางครั้งก็มีสื่อมวลชนมาขอสัมภาษณ์พระพยอม ทีมผู้วิจัยก็ต้องเก็บข้อมูลในส่วนนี้

ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม จำเป็นที่ต้องมีบุคคลที่สามารถนำทีมผู้วิจัยให้เข้าถึงแหล่งข้อมูล หรือการเก็บข้อมูล ดังเช่น การเข้าไปทำหน้าที่เป็นเช่นเด็กวัด เนื่องจากทีมผู้วิจัยไม่ใช่คนในวัด หรือมูลนิธิ อีกทั้งเป็นผู้หญิง การที่จะได้เข้าไปช่วยงานพระพยอมใกล้ชิด ท่ามกลางผู้คนที่มาทำบุญมากมาย และยังหยิบจับเงินเอง โดยไม่มีคนของวัดคนอื่น อยู่ด้วยเลย ทีมผู้วิจัยคิดว่าเป็นการยากลำบากที่จะอาสาเข้าไปทำงานนี้ แม้ในฐานะอาสาสมัคร หากไม่มีผู้พานำเข้าไป ซึ่งทีมผู้วิจัยได้คุณยายยุพินเป็นผู้นำเข้าไป

3) เป็นผู้ช่วยมัคคุเทศก์ คือ ช่วยคุณยายยุพิน พาคนชมสวน
อนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช

4) เป็นผู้ช่วยแม่ครัว ช่วยเตรียมวัตถุดิบที่จะใช้ทำอาหาร เช่น
เด็ดผัก หั่นผัก

5) ช่วยติดสติ๊กเกอร์รูปพระพยอมบนกระบอกไม้ไผ่ ที่จัดเตรียม
เป็นกระบอกสำหรับออกกิลส์

6) ช่วยติดข้อความพื้นหลังบนเวที ในห้องประชุม

7) ช่วยงานกลุ่มผู้หญิงห่อข้าวต้มมัด และแกะระกำ

8) ทำงานพัฒนาบริเวณร่วมกับนักศึกษา คือ ขนดิน ขนหิน
ขนอิฐ ขนทราย หิ้วปูน ปูตัวนอน ตักขยะขยะพรวัว และบรรจุใส่ถุงเพื่อนำไปเทในสวน

9) เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา คือ ฟังเทศน์บ้ายวันอาทิตย์ ถือน้ำ
ศีล และบวชเป็นแม่ขาวในช่วงระหว่างวันสำคัญทางพุทธศาสนา ซึ่งมีทั้งที่ต้องค้างคืนหลายวัน
และแบบไม่ค้างคืน กิจกรรมในระหว่างการทำพิธี ได้แก่ สวดมนต์ ทำบุญ ใส่บาตร กวาดลานวัด
ฟังธรรม เวียนเทียน

2.1.2 การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม

การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม คือ การที่ทีมผู้วิจัยเข้าพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูล โดยการสังเกตแต่ไม่ได้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยมากเป็นการสังเกต บรรยากาศ สถานที่ หรือกิจกรรมที่ไม่สามารถเข้าร่วมด้วย หรือไม่สะดวกที่จะร่วมด้วย เช่น การบวชพระ การขายของในซูเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ การทำงานในสวน เช่น เก็บใบชา ลอกเลน นอกจากนี้ในบางครั้งเป็นการสังเกตพฤติกรรมของบุคคล เช่น คนไข้จากโรงพยาบาลศรีธัญญา ซึ่งโรงพยาบาลส่งมาอยู่ประจำในมูลนิธิสวนแก้ว เพื่อให้ใช้ชีวิตร่วมกับคนปกติในสังคม

ในการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมนี้ทีมผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลด้วยการพูดคุย หรือซักถามประกอบ

2.2 การสัมภาษณ์

ในการศึกษานี้ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลบุคคล มีทั้งการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ คือ ใช้การพูดคุย ส่วนมากใช้การพูดคุย โดยการพูดคุยนั่นในหลายๆ ครั้งทำร่วมกับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

2.2.1 การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ

การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการกระทำ 5 ครั้ง คือ

1) สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่มูลนิธิสวนแก้ว คือ คุณดวงใจ ธิติยารักษ์ เลขานุการมูลนิธิสวนแก้ว คุณวันชัย เณรทรัพย์ ผู้ช่วยคุณดวงใจ และคุณประติษฐ์ นันผั่น หัวหน้าฝ่ายจุลินทรีย์ เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินการมูลนิธิสวนแก้ว

2) คุณประติษฐ์ นันผั่น เพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการ และการบริหารงานภายในมูลนิธิสวนแก้ว เนื่องจากคุณดวงใจ และคุณวันชัย ไม่ได้อาศัยอยู่ประจำในมูลนิธิสวนแก้ว และไม่อยู่ในขณะนั้น แต่คุณประติษฐ์ ก็สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี เนื่องจากได้ทำงานร่วมกับคุณดวงใจ และรับผิดชอบงานในอีกหลายส่วน เช่น บรรยาย และพาชมโครงการของมูลนิธิ นอกจากนี้ยังรับคำสั่งการปฏิบัติงานบางอย่าง ตามแต่พระพยอมจะสั่ง ได้แก่ งานภาคสนาม งานช่าง

3) สัมภาษณ์พระพยอม เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานการบริหาร และการใช้สื่อของท่าน ตลอดจนแนวคิดอื่นๆ เช่น แนวคิดในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างไรก็ตามเนื่องจากข้อมูลภาคเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระพยอมนั้นมีเป็นจำนวนมาก ทั้งที่ปรากฏในรูปของสิ่งพิมพ์ และเทปการบรรยายธรรม ตามวาระโอกาสต่างๆ ทั้งในและนอกสถานที่ อีกทั้งผู้วิจัยยังได้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับพระพยอมจากแหล่งข้อมูลบุคคล คนอื่นๆ ด้วย

4) แม่ครูพิสนธ์ ผู้ดูแลเด็กพิศาล ซึ่งเป็นอาคารที่พักสำหรับหญิงที่ไม่มีครอบครัว รวมทั้งเด็กนักเรียนหญิงจากโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ซึ่งมาทำงานในช่วงปิดเทอม ในการเข้าพื้นที่หลายวันต่อเนื่องกันทีมผู้วิจัยก็พักที่ตึกพิศาลนี้เช่นกัน การสัมภาษณ์แม่ครูพิสนธ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับมูลเหตุที่แม่ครูเข้ามาทำงานอยู่ในมูลนิธิสวนแก้ว รวมถึงข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารงานด้านที่พักอาศัย

5) สัมภาษณ์คุณชลธิชา เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลศรีรัษฎา เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการประสานงานร่วมกันระหว่างโรงพยาบาลศรีรัษฎากับมูลนิธิวัดสวนแก้ว รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับคนไข้ที่มาอยู่ในมูลนิธิสวนแก้ว

2.2.2 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ในส่วนของ การเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ โดยมากทีมผู้วิจัยใช้การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ หรือ การพูดคุย ทั้งที่เป็นการพูดคุยโดยตรง คือ พูดคุยอย่างเดียว และการพูดคุยร่วมกับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม คือ ในขณะที่ทำการสังเกตจากการร่วมทำกิจกรรม พร้อมๆ กันนั้นก็พูดคุยไปด้วย การพูดคุยนั้น มีทั้งที่เป็นการพูดคุย ชักถามถึงประเด็นข้อมูลที่ต้องการเก็บข้อมูล หรือสงสัย รวมทั้งข้อมูลทั่วไป

แหล่งข้อมูลบุคคลที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการพูดคุยด้วยหลายๆ ครั้ง ได้แก่ คุณประดิษฐ์ นันผั่น คุณยายยุพิน เขียมโสภา ผู้จัดการร้านขายน้ำ และผู้ช่วยกล่าวนำคำถวายสังฆทานให้แก่ผู้ไปทำบุญ ถวายสังฆทาน รวมทั้งเป็นมัคคุเทศน์พาชมสวนด้วย นอกจากนี้ได้แก่ พี่เดือน ภรรยาของคุณประดิษฐ์ นันผั่น คุณสำรวย คนพิการที่ดูแลสวนสมุนไพรหน้าฝ่ายจุลินทรีย์ พี่บัว เพื่อน แม่ครัว คนงานคนอื่นๆ คุณตี๋ ฆราวาสช่วยงานวัด คุณอนันท์ พ่อขาว และผู้มาถือศีลในวันสำคัญ ผู้มาพึ่งพิงเทสนวันอาทิตย์คนอื่นๆ

การพูดคุย ทำให้เป็นที่จดจำได้ เกิดความสนทนสนม และไว้วางใจ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการเข้าถึงข้อมูล ดังเช่น ในการเข้าพื้นที่คราวหนึ่ง คุณยายยุพินก็เป็นผู้พาทีมวิจัยเข้าไปช่วยงานพระพยอมอย่างใกล้ชิด เสมือนเป็นคนใน คือ เป็นเด็กวัด หรือ ในยามที่ทีมวิจัยไม่ได้เข้าพื้นที่ คุณประดิษฐ์ หรือพีตอน ก็โทรมาถามว่า วันนี้ไม่ไปวัดหรือ บางครั้งก็บอกว่ามีงานอยากให้เข้าไปช่วย ซึ่งทีมวิจัยก็จะเข้าไปถ้าอยู่ในช่วงที่สะดวก หรือในบางครั้ง พีตอน หรือคุณอานันท์ ก็โทรมาแจ้งข่าวความเป็นไป เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัดให้ทราบ เช่น เรื่องน้ำท่วมสวน เรื่องมีระเบิดติดมากับของบริจาค พระพยอมไม่อยู่ไปต่างประเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคเอกสาร และภาคสนาม จากกรอบแนวคิด เรื่องความสามารถด้านการสื่อสาร การสื่อสารเชิงวัจนะ และเชิงอวัจนะ แนวคิดเกี่ยวกับการเข้ารหัส-ถอดรหัส แนวคิดเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง การสื่อสารเพื่อการจัดการ การพัฒนาตามแนวพุทธ แนวคิดเกี่ยวกับพลังตามแนวพุทธ ตามวัตถุประสงค์ ทั้ง 4 ข้อ คือ

1. ศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
2. ศึกษาผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
3. ประเมินความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน
4. วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

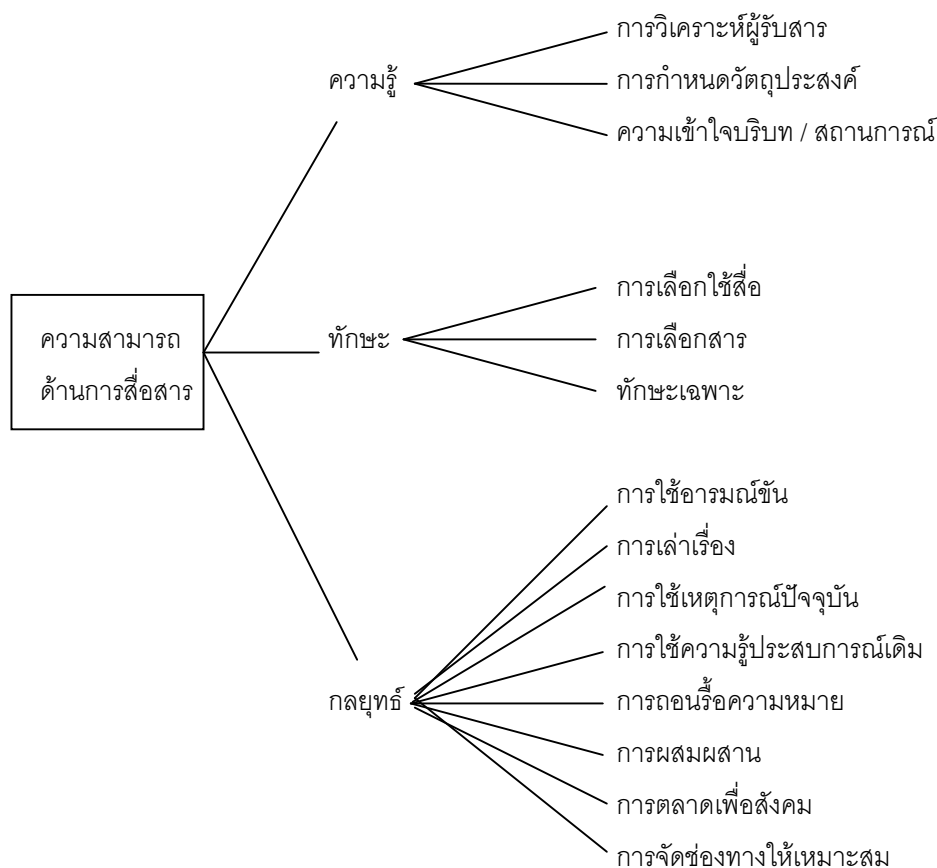
โดยมีแนวทางการวิเคราะห์ ซึ่งแบ่งเนื้อหาเป็นบท ตามลำดับ ดังนี้

1. การศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

เป็นการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ในเรื่องความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) โดยแบ่งแนวทางการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสาร เป็น 2 มิติใหญ่ๆ คือ

1.1 มิติด้านกว้างหรือภาคตัดขวาง ซึ่งจะวิเคราะห์เกี่ยวกับ ความรู้ ทักษะ และกลยุทธ์ ในการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ)

1.2 มิติด้านยาวหรือเชิงพัฒนาการ ซึ่งจะวิเคราะห์จากยุคสมัยของการทำงานของพระพยอมจากอดีตถึงปัจจุบันที่ทำการวิจัย (พ.ศ.2545) โดยมีแนวทางการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านกว้าง หรือภาคตัดขวาง ดังแผนภูมิ

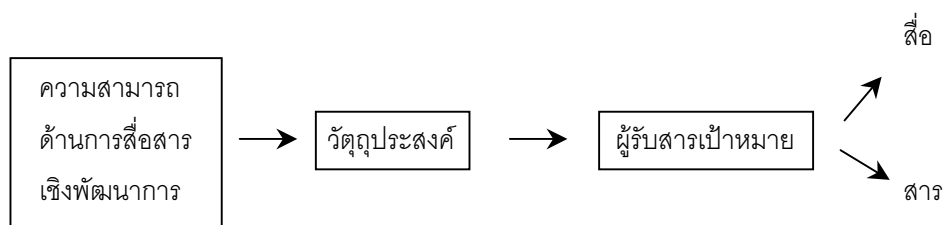
ในการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในมิติด้านกว้างหรือภาคตัดขวาง ได้ใช้แนวคิด ดังนี้

- ความสามารถในการสื่อสาร ในส่วนที่เป็นความรู้ ความเข้าใจ ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง การสื่อสารเพื่อการจัดการ การสื่อสารเชิงวัจนะ และการสื่อสารเชิงอวัจนะ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) และทักษะในการสื่อสาร (Tactical communication skills)

- ความสามารถในการสื่อสาร ในส่วนของทักษะด้านการสื่อสาร ใช้แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถด้านการสื่อสาร ได้แก่ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ และทักษะในการสื่อสารสาร ทฤษฎีการเทศน์ตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่ออธิบายความสามารถในการสื่อสารของผู้ทำการสื่อสารในเรื่องของการใช้สื่อ และเนื้อหา

- ความสามารถในการสื่อสารในด้านกลยุทธ์การสื่อสาร ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการเล่าเรื่อง การเข้ารหัส-ถอดรหัส แนวคิดเกี่ยวกับการถนอมหรือความหมาย แนวคิดด้านการประชาสัมพันธ์ การผสมผสาน โดยมีการนำเนื้อหา รูปแบบ วิธีการสื่อสาร แบบทางโลก ทางธรรมมาผสมผสานสอดแทรกหรือประยุกต์ใช้ในการทำงาน และใช้กับสื่อต่างๆ เพื่อให้เหมาะกับกลุ่มผู้รับสารกลุ่มต่างๆ และตามวัตถุประสงค์

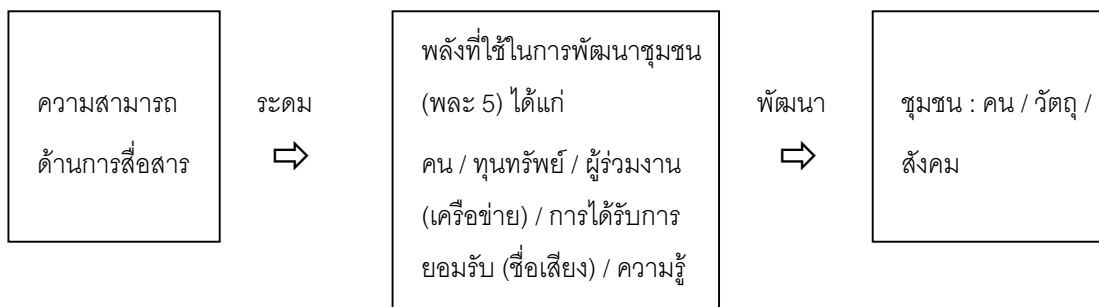
ในส่วนการวิเคราะห์มิติด้านยาวหรือเชิงพัฒนาการมีแนวทางการวิเคราะห์ ดังแผนภูมิ

โดยใช้การวิเคราะห์ เชิงประวัติศาสตร์ คือ ศึกษาจากยุคสมัยของการทำงานทั้ง 3 ช่วง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ และกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายของการทำงานแต่ละช่วง เพื่อทราบถึงความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ที่ปรากฏออกมาจากการเลือกใช้สื่อ และสาร

2. การศึกษาผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

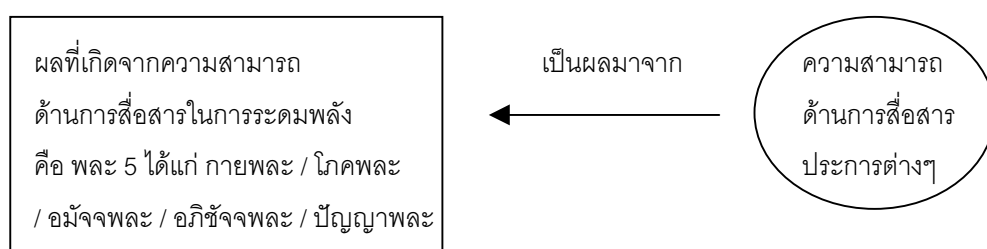
เป็นการมุ่งศึกษาผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ว่าทำให้เกิดผลประการใดที่สามารถเป็นพลังในการพัฒนาชุมชนได้ และเป็นการพัฒนาชุมชนในองค์ประกอบใดบ้าง ดังแผนภูมิ

โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการระดมพลังตามแนวพุทธ คือ พละ 5 และการพัฒนาตามแนวพุทธ ที่เน้นในเรื่องการพัฒนาคน โดยพิจารณาทั้งการพัฒนาทางกายภาพ และทางจิตใจ โดยให้เห็นเป็นเหตุ และผล ตามลำดับ

3. การประเมินความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างผลที่เกิดจากความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลัง และ ความสามารถด้านการสื่อสาร โดยพิจารณาความสัมพันธ์ในลักษณะของสาเหตุและผล กล่าวคือ ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชนด้านนี้ เป็นผลมาจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารด้านใด ดังแผนภูมิ

3. การวิเคราะห์ปัจจัย และเงื่อนไขที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของ พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

ในกรอบแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถด้านการสื่อสาร ซึ่งประกอบไปด้วยความสามารถ ทางด้านจิตวิทยาของบุคคล และความรู้ทางสังคมวัฒนธรรม โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ ภูมิหลัง ความเหมาะสม สถานการณ์ ในปัจจัยเรื่องความเหมาะสมนั้น พิจารณาจากการยอมรับของ สังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับบรรทัดฐานด้านศาสนา แบบแผนการปฏิบัติ ประเพณี และวัฒนธรรม ความเชื่อของสังคม เช่น การเทศน์ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไรต่อกลุ่มผู้รับสารแต่ละกลุ่ม นอกจากนี้พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ถือเป็นสื่อบุคคลทางศาสนา ย่อมต้องอยู่ ภายใต้อุปสรรค และความเหมาะสมของการทำหน้าที่ทางศาสนา ขอบเขตนี้มีผลต่อการส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ด้วยเช่นกัน

การนำเสนอ

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีลักษณะเป็นการศึกษาสื่อบุคคล ซึ่งส่วนหนึ่งต้องย้อนไปศึกษา เรื่องราวในอดีตของบุคคล ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งต้องศึกษาปัจจุบัน ดังนั้นในการนำเสนอผลการ ศึกษา จึงนำเสนอเป็นบทๆ ดังนี้

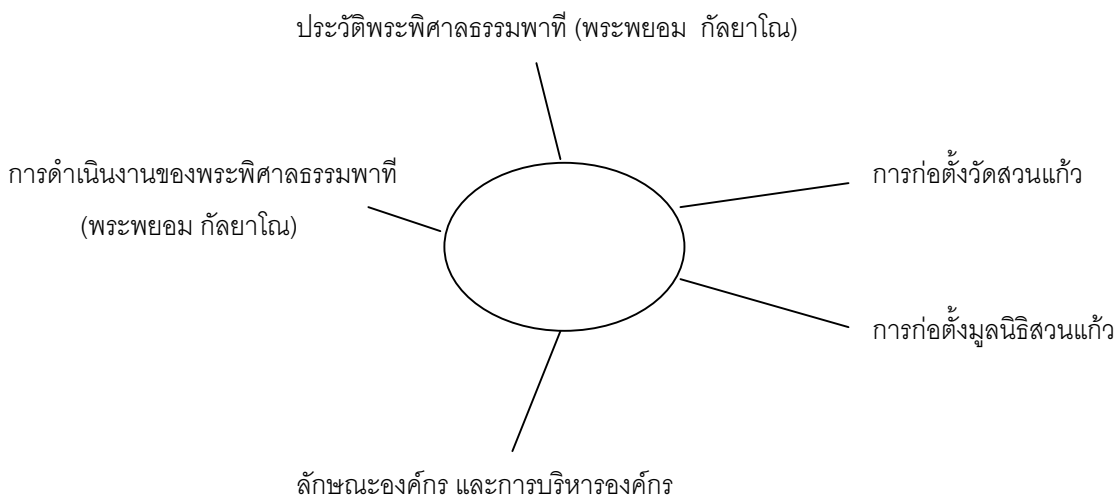
1. บทที่นำเสนอเนื้อหาส่วนที่เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา ซึ่งได้แก่ ข้อมูล เกี่ยวกับภูมิหลังของพระพยอม ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรและการบริหารองค์กร คือ วัดสวนแก้วและ มูลนิธิสวนแก้ว โดยนำเสนอในลักษณะของการพรรณนา มีแผนภูมิ และตารางประกอบ

2. บทที่นำเสนอเนื้อหาส่วนที่ศึกษาแยกเป็นบทตามวัตถุประสงค์ เป็นวัตถุประสงค์ละ บท โดยนำเสนอในลักษณะของการพรรณนา มีแผนภูมิ และตารางประกอบ

บทที่ 4

ข้อมูลเบื้องต้นของเรื่องที่ศึกษา

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคเอกสาร และการเข้าพื้นที่ ในขั้นต้นนำมาเรียบเรียงเป็นข้อมูลเบื้องต้นของเรื่องที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจในเบื้องต้นได้ โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังนี้

1. ประวัติพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ)

ประวัติพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) แบ่งเป็นหัวข้อต่างๆ ดังนี้

- 1.1 ครอบครัว และอุปนิสัยส่วนตัว
- 1.2 บุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิด และการทำงานของพระพยอม
- 1.3 การศึกษา
- 1.4 การทำงาน
- 1.5 รางวัลต่างๆ ที่ได้รับ

1.1 ครอบครัว และอุปนิสัยส่วนตัว

1.1.1 ครอบครัว

พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) เดิมชื่อ พยอม จันทเพชร เป็นคนจังหวัดนนทบุรี ชื่อเล่นว่า เปี้ย เกิดวันจันทร์ เดือนเมษายน พ.ศ. 2492 ปีฉลู พ่อชื่อ เปล่ง แม่ชื่อ ลำภา มีพี่น้องทั้งหมด 11 คน แต่ได้เสียชีวิตไปแล้ว 6 คน ยังเหลืออยู่เพียง 5 คน เป็นหญิง 2 คน เป็นชาย 3 คน อยู่ที่บ้านเลขที่ 71 หมู่ 13 ตำบลบางม่วง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ฐานะครอบครัวอยู่ในชั้นยากจน ประกอบอาชีพทำนาและทำสวน ซึ่งเป็นอาชีพที่ได้รับมรดกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมีที่นาของตนเองอยู่ที่ลากซ้อน อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี และมีสวนผลไม้ของตัวเองอยู่ที่อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

1.1.2 ลักษณะอุปนิสัย

จากงานของไพโรจน์ (2534) ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ และการทำงานของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ไว้ ได้กล่าวว่า พระพยอมเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยใจค่อน่ายกย่องมาตั้งแต่เด็ก สืบเนื่องจนถึงปัจจุบันหลายประการ ซึ่งทำให้ท่านมีชื่อเสียง และทำให้งานหลายๆ อย่างลุล่วงไปได้แม้จะเป็นงานที่ยากลำบาก นั่นคือ เป็นผู้ที่มีจิตน้อมทางธรรม มีความจำดี จดจำสิ่งต่างๆ ได้ง่าย เกลียดอบายมุข เป็นสุขอย่างประหยัด ยึดมั่นสัตย์ชื่อ เชื่อถือความจริง ทุกสิ่งต้องจริงจัง มีความคิดสร้างสรรค์ บากบั่นขยันดี และมีความอดทน

1.2 บุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการดำเนินงานของพระพยอม

1.2.1 พ่อเปล่ง

จากประวัติของพระพยอม ในหนังสือพระผีปากกล้า ชีวิตการต่อสู้ของพระพยอม (ไพโรจน์, 2534) ได้นำเสนอว่า พ่อของพระพยอมติดการพนัน ติดเหล้ามากถึงขนาดต้องดับแตกตายเพราะเหล้า ทำให้พระพยอมมีความคิดฝังใจเกลียดผู้ติดเหล้า ติดอบายมุข มาตั้งแต่เด็ก สังเกตได้จากเหตุการณ์ครั้งหนึ่งพ่อของพระพยอมเมามาก มีคนพายเรือมาส่งบ้าน แต่พ่อของพระพยอมไม่ยอมขึ้นบ้าน พระพยอมจึงต้องไปอุ้มพ่อขึ้นบ้านแต่ด้วยความโมโห จึงทิ้งพ่อกระแทกพื้นอย่างแรง พ่อเปล่งจึงพูดว่า “ที่ข้าเลี้ยงเอ็งมาตั้งแต่ตีนเท่าฝ่าหอย ชีรดเอวรตมือข้า ข้าไม่เคยทำเอ็งถึงขนาดนี้ ที่ข้าเมานิดเดียวมาทุ้มข้า” ทำให้พระพยอมคิดได้ว่า “เราเ็นทำบาปเพราะเหล้าแท้ๆ” พระพยอมจึงเกลียดเหล้าและคิดว่า จะไม่ยอมแตะต้องเหล้าอย่างเด็ดขาด

1.2.2 แม่สำเภา

แม่ของพระพยอมเป็นคนขยัน และได้สอนให้ลูกขยันตั้งแต่เด็กด้วยการทำงานอย่างหนักให้ลูกๆ เห็น อย่างเช่น วันหนึ่งหลังจากแม่สำเภาก็ออกไปทำสวนทำนาตั้งแต่ ตี 4 ตี 5 กลับบ้านก็ตะวันตกดินแล้ว แต่หลังจากกล่อมน้องให้นอนตอนดึกยังลงมา ปลุกกล้วยปลุกอ้อยให้ลูกได้กินกัน เมื่อพระพยอมตื่นขึ้นมากลางดึกเห็นจึงถามแม่ว่าลงไปซุกดินทำไม ตอนนั้นมันดึกแล้ว แม่พระพยอมตอบว่า “ลูกขึ้นไปนอนก่อนเถอะ แม่จะปลุกกล้วยปลุกอ้อยไว้ให้ลูกได้กิน ลูกจะได้มีกล้วยอ้อยกินกับเขาบ้าง” ทำให้พระพยอมประทับใจกับเหตุการณ์ครั้งนั้นและซึมซับเอาความขยันนี้มาจนติดเป็นนิสัย

และเนื่องจากพระพยอมถูกแม่ตบตอนเด็กเพราะรื้ออ่านสູບບຸຮື່ ทำให้พระพยอมจดจำและเกลียดการสູບບຸຮື່ตั้งแต่เด็ก

1.2.3 ปู่เรื่อง

ปู่ของพระพยอมเป็นนักเลงเก่า ที่ชำนาญการต่อสู้ดาบ หมัด มวย มีอาชีพปล้นสดมภ์ชาวบ้าน และมีลักษณะพิเศษคือ หนังเหนียว ยิงฟันไม่เข้า เพราะปู่เป็นผู้มีความรู้วิชาของขลังแต่เอาไปใช้ในทางที่ผิดเป็นโจรปล้นเขา และสุดท้ายก็มาตายเพราะถูกพวกมอญที่รับซื้อของที่ปู่เรื่องไปปล้นมาตีจนหูแตก น่วมไปทั้งตัวสุดท้ายต้องตายด้วยความทรมาน ทำให้พระพยอมเกลียดการเล่นเครื่องรางของขลัง

1.2.4 ย่า

ย่าจะคอยสั่งสอน ตักเตือนลูกหลานอยู่เสมอ และเนื่องจากย่าเป็นคนใจบุญ ทำบุญเข้าวัดเสมอทำให้พระพยอมจดจำและซึมซับเรื่องศีลธรรมเอาไว้มาก

1.2.5 ท่านพุทธทาส

เมื่อพระพยอมได้ไปศึกษาพระธรรมกับท่านพุทธทาสที่สวนโมกข์ พระพยอมประทับใจในวัตรปฏิบัติของท่านพุทธทาส ที่ทำประโยชน์เพื่อประโยชน์สุขของมหาชน ถือว่าการทำ工作是การปฏิบัติธรรม “ท่านอาจารย์เป็นนักปฏิบัติธรรมที่เยี่ยมยอด ทุกอริยาบทของท่านคือ การปฏิบัติธรรม และท่านเป็นนักคิดด้วย” พระพยอมจึงซึมซับแนวคิดที่ว่าทุกคนในวัดต้องทำงานมาใช้ จดจำหลักธรรมการสอนที่ส่วนใหญ่จะเน้นสอนเรื่องอุปทาน คือไม่ให้ยึดมั่นถือมั่น สอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล ไม่สอนให้ม่งาย ให้ทำบุญอย่างฉลาด เรียนรู้วิธีการจัดแบ่งกลุ่มผู้รับ

สารในการสอนหลักธรรม เช่น ถ้าผู้ฟังเป็นคนพื้นบ้านก็สอนธรรมแบบพื้นฐานง่ายๆ ถ้าผู้ศึกษาเป็นนักเรียนนักศึกษา ก็สอนสูงขึ้นไปอีก ฝึกฝนวิธีการใช้สื่อประกอบการเทศน์ เช่นการใช้ สไลด์ การบรรยายภาพในโรงมหรสพทางวิทยุญาณ ให้ผู้รับสารเข้าใจได้ง่ายขึ้น และใช้รูปแบบของสื่อและสารเพื่อการบรรยายธรรมได้หลายรูปแบบ

1.3 การศึกษา

การศึกษาของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) แบ่งเป็นการศึกษาทางโลก ก่อนที่จะบวช และการศึกษาทางธรรม เมื่อบวชแล้ว

1.3.1 การศึกษาทางโลก

พ.ศ.2500 เข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนวัดสังวรวิมลไพฑูริย์ เรียนจบชั้นประถม 4 ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดของโรงเรียนแล้ว ก็ไม่ได้ศึกษาต่อ เนื่องจากฐานะทางบ้านยากจน

1.3.2 การศึกษาทางธรรม

พ.ศ. 2502 บรรพชาสามเณรที่วัดสังวรวิมลไพฑูริย์ (7 วัน เป็นการบวชหน้าไฟงานศพของแม่)

พ.ศ. 2513 อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ที่วัดสังวรวิมลไพฑูริย์

พ.ศ. 2514 จบนักธรรมตรี ที่วัดอัมพวัน จ.นนทบุรี

พ.ศ. 2515 จบนักธรรมโท ที่วัดบางอ้อยช้าง และวัดบางไกร จ.นนทบุรี

พ.ศ. 2516 จบนักธรรมเอก ที่วัดบางอ้อยช้าง จ.นนทบุรี

จากประวัติการศึกษาของพระพยอม พบว่า พระพยอมเป็นผู้ที่กล่าวได้ว่าเรียนทางโลก หรือเรียนตามระบบการศึกษาแบบทางโลกมาน้อย คือ จบเพียงแค่ชั้นประถม 4 แต่การศึกษาแบบทางธรรม ถือว่าจบการศึกษาสูงสุดในการเรียนแผนกธรรม¹ อย่างไรก็ตาม พระพยอมแม้จะเรียนทางโลกมาน้อย แต่ก็เป็นผู้ที่ขวนขวาย และมีสติปัญญา ความทรงจำดี ทำให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องราวต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องราวทางโลก มากมาย

¹ ในการศึกษาของพระสงฆ์ แบ่งเป็น แผนกธรรม และแผนกบาลี แผนกธรรม แบ่งได้ 3 ระดับ คือ นักธรรมตรี นักธรรมโท และนักธรรมเอก ซึ่งเป็นระดับสูงสุด ส่วนแผนกบาลี มี 9 ระดับ ตั้งแต่เปรียญ 1 ถึง เปรียญ 9

1.4 การทำงาน

พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบสูง ขยันอดทน และตลอดชีวิตตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบัน ชีวิตผูกติดกับการทำงาน ทั้งนี้เพราะท่านได้รับการอบรม บ่มนิสัยให้เป็นคนรักในการทำงานมาตั้งแต่เด็ก โดยมีฐานจากความยากจนเป็นปัจจัยสนับสนุน ซึ่งการทำงานของท่านนั้นแบ่งได้เป็นช่วง คือ การทำงานสมัยเป็นฆราวาส และการทำงานขณะที่เป็นพระ ดังนี้

1.4.1 การทำงานสมัยเป็นฆราวาส

แบ่งได้ 2 ช่วง คือช่วงวัยเด็ก และช่วงที่จบการศึกษาทางโลกแล้ว

- งานที่ทำช่วงเป็นเด็กนักเรียน งานส่วนใหญ่เป็นงานที่ได้รับมอบหมายให้ทำ เช่นรดน้ำต้นไม้ ดายหญ้า เก็บผัก เก็บส้มหล่น มะพร้าวหล่น เน้นงานที่อยู่ในสวนเป็นหลัก และเป็นการแบ่งเบาภาระครอบครัว อีกทั้งเป็นการปลูกฝังการทำงานไปในตัว

- งานหลังจากจบการศึกษา งานที่ทำหนักมากขึ้น เนื่องจากเป็นงานที่ต้องหารายได้จุนเจือครอบครัว ได้แก่ รับจ้างขึ้นหมากขึ้นต้นมะพร้าว ทำตาลมะพร้าว แล ะ รับเหมาก่อสร้าง

1.4.2 การทำงานขณะที่เป็นพระ

การทำงานในขณะที่เป็นพระในระยะแรกเป็นการทำงานเพื่อเผยแผ่ศาสนา เช่น การเทศน์ การบรรยายธรรม ต่อมาจึงขยายเป็นการสงเคราะห์ผู้ทุกข์ยาก ในรูปของโครงการต่างๆ ของมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งลำดับกิจกรรมเด่นๆ ตามลำดับเวลาได้ดังนี้

พ.ศ. 2516	เริ่มบรรยายธรรมตามโรงเรียนต่างๆ ในสมัยที่ยังอยู่สวนโมกข์ โดยบรรยายประกอบสไลด์
พ.ศ. 2521	ขออนุญาตหลวงปู่เทียนจัดบวชสามเณรภาคฤดูร้อนที่วัดแก้ว ซึ่งขณะนั้นเป็นวัดร้างอยู่
พ.ศ. 2523	เริ่มบูรณะวัดแก้ว แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นวัดสวนแก้ว
พ.ศ. 2524	แนวการเทศน์ของพระพยอมได้แพร่หลายสู่สาธารณะชนอย่าง

- กว้างขวาง โดยมีมูลนิธิชีวิตประเสริฐช่วยค่าเดินทาง และมีผู้ขอ
อนุญาตบันทึกเทปการเทศน์เพื่อจำหน่าย
- พ.ศ. 2528 ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากสื่อมวลชนถึงแนวการเทศน์ของ
ท่าน แต่ก็ได้รับการยอมรับในที่สุด
- พ.ศ. 2529 รับกิจนิมนต์เทศน์ตามที่ต่างๆ มากที่สุด จัดตั้งมูลนิธิสวนแก้ว
- พ.ศ. 2530 เริ่มจัดทำโครงการสงเคราะห์ต่างๆ จนถึงปัจจุบันมีอยู่ 14 โครงการ

1.5 รางวัลต่างๆ ที่ได้รับ

ตลอดชีวิตการทำงานของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ท่านได้รับรางวัล
ต่างๆ จากการงาน และจากความสามารถของท่านในด้านต่างๆ ดังนี้ (ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.
2528 – 2545)

- พ.ศ. 2528 - รางวัลสังข์เงิน สมาคมนักประชาสัมพันธ์
- พ.ศ. 2531 - โล่โครงการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ จาก กรุงเทพมหานคร
- พ.ศ. 2535 - โล่เกียรติคุณบารมี จากสมเด็จพระสังฆราช เป็นโล่ พระผู้มีคุณ
ต่อแผ่นดินและสังคม
- โล่โครงการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ จากมูลนิธิหมอชาวบ้าน
- พ.ศ. 2536 - โล่สาขาการศึกษาของระบบบุคคลดีเด่นแห่งวงการศึกษาศาของ
ชาติสมาคมศึกษานิเทศน์แห่งประเทศไทย
- โล่ผลงานดีเด่นด้านวิชาภาษาไทยจากกรมสามัญศึกษา
- พ.ศ. 2537 - ปริญญามหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพุทธศาสน์จาก
จุฬาลงกรณ์
- ปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาพัฒนาสังคมจากสถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)
- พ.ศ. 2538 - รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่
พระพิศาลธรรมพาที
- รางวัลเหรียญอนามัยโลกการรณรงค์เลิกสูบบุหรี่ จากกรม
อนามัยโลก

- รางวัลมูลนิธิดีเด่นระดับภาค ลำดับที่ 3 จากสมาคมสันนิบาต
มูลนิธิแห่งประเทศไทย
- รางวัลโล่ผู้สนับสนุนกรมประชาสัมพันธ์ประจำปี 2538
จากนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี
- รางวัลชมเชยที่ 3 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ
คณะกรรมการการเศรษฐกิจ และสังคมสำหรับเอเชียแปซิฟิก
(เอสแคป) ประจำปี พ.ศ. 2538
- พ.ศ. 2539 - รางวัลมูลนิธิดีเด่นระดับภาค ลำดับที่ 2 จากสมาคมสันนิบาต
มูลนิธิแห่งประเทศไทย
- โล่ประกาศเกียรติคุณ “ผู้ร่วมรณรงค์สร้างสรรค์สังคมปลอดบุหรี่”
จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
- พ.ศ. 2540 - เกียรติบัตรยกย่องเชิดชูเกียรติในด้าน “อภิปรายถ่ายทอดเสียง
วิชาการทางพระพุทธศาสนา” จากสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก
- ประกาศนียบัตรทองคำเชิดชูเกียรติ “พระดีศรีสังคม”
จาก สมาคมสื่อมวลชนส่วนภูมิภาค (ประเทศไทย)
- โล่ประกาศเกียรติคุณ “นักสุศึกษา ดีเด่นแห่งชาติ สาขา
สื่อสารมวลชน” จากมหาวิทยาลัยมหิดล กระทรวงสาธารณสุข
- พ.ศ. 2541 - ได้รับการคัดเลือกเป็น อุทยานการศึกษาในวัด ประจำปี 2540
จากกรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ
- รางวัลมูลนิธิดีเด่น ภาคที่ 1 ลำดับที่ 1 จากสมาคมสันนิบาต
มูลนิธิแห่งประเทศไทย
- ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศึกษาศาสตร์
เพื่อพัฒนาชุมชน จากสภามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหาวิทยาลัย
วงษ์ชวลิตกุล
- พ.ศ. 2542 - “เสาเสมอธรรมจักร” ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา
- รางวัลชมเชยผู้ประพันธ์หนังสือเรื่อง เรือนผูกเรือนแก้ว จาก
คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

- พ.ศ. 2543 - รางวัลมูลนิธิดีเด่นภาคที่ 1 ลำดับที่ 1 จากสมาคมสันนิบาต
มูลนิธิแห่งประเทศไทย
- โล่รางวัล “มหิตลวรานุสรณ์” จากพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์
เจ้าโสมสวลีพระวรราชาทินัดดามาตุ
- พ.ศ. 2544 - โล่รางวัล ผู้สนับสนุนกรมประชาสัมพันธ์ดีเด่น ประจำปี 2544
จาก นายกรัฐมนตรีพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร
- โล่รางวัล อาสาสมัครดีเด่น พิเศษ ประจำปี 2544
จากผู้ว่าราชการ จ.จังหวัดนนทบุรี
- โล่รางวัล มูลนิธิภาคดีเด่นประจำปี 2543 – 2544
จากสมาคมสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย
- พ.ศ. 2545 - โล่ผู้สนับสนุนโครงการจัดการสิ่งปฏิกูลตามแนวพระราชดำริ
จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข
- เกียรติบัตรยกย่องเป็นครูภูมิปัญญาไทย ด้านปรัชญา ศาสนา
และประเพณีจาก สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ
- โล่รางวัลมูลนิธิดีเด่นที่ 1 ภาค 1
จากสมาคมสันนิบาตมูลนิธิแห่งประเทศไทย
- โล่รางวัลอาสาสมัครดีเด่น สาขากรรมการบริหารมูลนิธิ
จากสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย
- โล่เกียรติคุณองค์กรดีเด่น การสนับสนุนคนพิการ
จาก นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

2. การก่อตั้งวัดสวนแก้ว

วัดสวนแก้ว เดิมชื่อวัดแก้ว เป็นวัดร้างมา 80 ปี ภายหลังหลวงพ่อเทียน จิตตสุโก และ
พระภิกษุอีก 3-4รูปได้เข้ามาพำนัก แต่พื้นที่ของวัดเต็มไปด้วยเรือกลสวน หลวงพ่อก็ไม่สามารถจะ
บูรณะได้ เพราะขาดบุคลากรที่จะช่วยพัฒนา

ปี พ.ศ. 2521 พระพยอมและเพื่อนพระภิกษุอีก 2 รูป ได้เดินทางมากวบบหลวงพ่อเทียน
เพื่อขอทำโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน เมื่อเสร็จแล้วก็ลากลับสวนโมกข์ เมื่อหลวงพ่อเทียน

อนุญาตให้พำนักแล้ว หลวงพ่อยังได้ช่วยสนับสนุนงานบวชเนรภาคฤดูร้อนด้วย โดยช่วยเป็นพระพี่เลี้ยงให้ จนถึงปี พ.ศ. 2522 หลวงพ่อได้มอบหมายให้พระพยอมและเพื่อนเป็นผู้ดูแลรักษาวัดต่อไป แต่พระพยอมยังไม่ได้รับภารกิจนี้

การบรรยายธรรมของพระพยอมที่สวนโมกข์ได้รับความนิยมขึ้นเรื่อยๆ บางวันมีคนนั่งฟังถึง 4 ชั่วโมงไม่ยอมลุก จึงนำเทปออกเผยแพร่ว่า จะมีผู้สนใจนิมนต์ให้มาแสดงธรรมในกรุงเทพฯ เรื่อยๆ การเดินทางทำให้เกิดความเหนื่อยล้า และเสียเวลา จึงคิดจะตั้งศูนย์สักแห่งในกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2523 พระพยอมจึงรับภาระกิจที่ได้รับมอบหมายจากหลวงพ่อกุศล ท่านเตรียมพัฒนาพื้นที่ของวัดแก้ว จำลองตามแบบสวนโมกข์ให้เกิดขึ้นในเมือง การบูรณะวัดเป็นไปอย่างยากลำบาก ตอนเช้าหรือกลางวันพระพยอมออกไปทำงานนอกวัด ไปเผยแผ่ศาสนา อธิบายปาฐกถาตามที่ต่างๆ ที่มีผู้นิมนต์ไป รวมทั้งเป็นวิทยากรประจำของมูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐด้วย อีกทั้งเดินสายบรรยายธรรมตามโรงเรียน และวิทยาลัยครูทั่วประเทศเกือบจะทุกวัน พอกลับเข้าไปในวัดซึ่งจะเป็นเวลาบ่าย เย็น หรือกลางคืน ก็ต้องทำงานภายในวัด ทำงานก่อสร้างขนทราย ขนกรวด ผสมปูน เทปูน ตอกตะปู แบกไม้ด้วยตนเอง ทำแม้จะได้รับบาดเจ็บขาหัก เพราะตกลงมาจากที่สูง นอกจากนี้ชาวบ้านบางคนยังไม่ให้การสนับสนุน กลั่นแกล้งต่างๆ นานา พระพยอมเล่าว่า “ชาวบ้านบางคนไม่ให้การสนับสนุน เช่น ปลูกป้ายชื่อวัดทิ้งหรือเอาลูกศรชี้หันไปทางอื่น “หนักหน่วงก็ขโมยล่ำโพงวัด จนบางที่ต้องนอนเฝ้าล่ำโพง” ที่แย่ที่สุดคือถูกโกงราคาที่ดินจนสูงลิบลัว พระพยอมพิจารณาพบว่าสภาพที่เกิดเนื่องจากชาวบ้านยังขาดศรัทธา จึงหันมาสร้างศรัทธาก่อน โดยการจัดให้มีการบวชเนรภาคฤดูร้อนโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เมื่อชาวบ้านชอบ ก็ทำอะไรได้สะดวก ท่านทุ่มเทชีวิตจิตใจเพื่อบูรณวัดอย่างเต็มที่ แม้กระทั่งทรัพย์สินส่วนตัวก็นำมาพัฒนาวัด ซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อวัดใหม่เป็นวัดสวนแก้ว เมื่อพัฒนาวัดสำเร็จจึงมุ่งเผยแผ่พุทธศาสนาอีกครั้งหนึ่ง

3. การก่อตั้งมูลนิธิ

การก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้ว เริ่มมาจากการที่พระพยอมได้เดินทางไปเยี่ยมตามสถานียชนสงฆ์ ได้พบเห็นภาพอันไม่เจริญตาเจริญใจ ที่คนต้องอาศัยทางเท้าเป็นที่พักนอนหลับนอน ทั้งสภาพความหิว ขาดอนามัย ท่านจึงได้ร่วมมือกับทางกรุงเทพมหานครเพื่อช่วยเหลือคนเหล่านั้น พระพยอมได้มีเมตตาจิตสงเคราะห์ในเรื่องที่พัก อาหาร ยารักษาโรค ตลอดจนเครื่องมือ นุ่งห่ม ให้แก่ผู้เดือดร้อนโดยทั่วหน้า นอกจากนั้น ท่านยังอบรมปลูกฝังเสริมสร้างคุณธรรมไว้ประจำตัว สร้าง

งานให้เขาเหล่านั้นได้มีงานทำ เลี้ยงชีวิตและครอบครัวโดยอาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ในครั้งนั้นท่านได้สงเคราะห์และช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากไปหลายร้อยชีวิต

ด้วยปณิธานอันแน่วแน่ของพระพยอม ที่จะเผยแพร่วรรณกรรมคำสอนในทางพุทธศาสนา ตลอดจนใช้หลักธรรมแก้ปัญหา พัฒนาสังคมทั้งในแง่ปัจจัยอันเป็นพื้นฐานของชีวิตที่สำคัญ อันมีปัจจัย 4 แล้ว ท่านยังมอบปัจจัย 5 คือ ธรรมอันหมายถึงแสงสว่างนำทางชีวิตแก่ผู้เดือดร้อนทุกข์ยาก อีกด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าว พระพยอมจึงได้จัดตั้งมูลนิธิสวนแก้วขึ้นเพื่อเป็นฐานสนับสนุน ปณิธานที่ตั้งไว้

มูลนิธิสวนแก้ว ได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิ เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 โดยมีที่ทำการ ณ วัดสวนแก้ว อ.บางใหญ่ จ. นนทบุรี มีพระพยอม กัลยาโณ เป็นประธานกรรมการ

3.1 วัตถุประสงค์หลักในการจัดตั้งมูลนิธิ

1. เพื่อเผยแพร่วรรณกรรมในพุทธศาสนา
2. เพื่อสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้กระทำความดี
3. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนคนดีให้มีสัมมาชีพ

3.2 โครงการของมูลนิธิสวนแก้ว มีทั้งหมด 14 โครงการ

1. โครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2521

โครงการนี้ เป็นโครงการแรกสุดที่ได้จัดขึ้น โดยเริ่มมาก่อนการจัดตั้งมูลนิธิสวนแก้ว จัดทำเฉพาะช่วงฤดูร้อน ซึ่งโรงเรียนปิดเทอมทำให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา เป็นการอบรมบ่มนิสัยให้รู้จักว่าสิ่งใดชั่ว สิ่งใดถูกต้อง รู้จักควบคุมจิตใจให้มั่นคงหนักแน่น เพื่อเป็นกำลังที่ดีของชาติบ้านเมืองต่อไป สามเณรที่บวชภาคฤดูร้อนจะได้ความรู้พิเศษใหม่ๆ จากวิทยากรที่ทางวัดสวนแก้วเชิญมาให้ความรู้ บันเทิงธรรม ฝึกปฏิบัติธรรมด้านจิตใจ เติบงาม ฝึกสมาธิ เจริญสติ ตามหลักของพุทธศาสนามีเยาวชนสนใจเข้าร่วมโครงการ เฉลี่ยปีละ 200-250 คน

2. โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2530

การเข้าค่ายอบรมเด็ก มักจะนำเด็กเข้าค่าย ตั้งแคมป์ตามบทเรียนของวิชาลูกเสือ เนตรนารี แต่ที่วัดสวนแก้วจัดให้เยาวชนทั่วไปเข้าวัด เข้าค่ายอบรมจริยธรรม ฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบช่วยเหลือตัวเอง และเรียนรู้พื้นฐานของพุทธศาสนาจากพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิและเรียนรู้มารยาทที่เยาวชนควรจะต้องปฏิบัติต่อสังคมจากวิทยากรและคณะอาจารย์ที่ให้เกียรติมาร่วมอบรมให้แก่เด็กที่มาเข้าค่ายอบรมจริยธรรมจากวัดสวนแก้ว

โครงการนี้จะมีครูจากโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศติดต่อนำเด็กมาเข้าค่ายเป็นประจำทั้งภาครัฐ และ เอกชนตลอดจนถึงหน่วยงานบริษัท ห้างร้านทั่วไป มีผู้เข้าร่วมโครงการเฉลี่ยปีละ 9,000-10,000 คน

3. โครงการร่มโพธิ์แก้ว เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2530

โครงการนี้เป็นโครงการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ทางด้านสังคมสงเคราะห์ ร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ และภาคเอกชนโดยจัดที่พัก อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นให้โดยไม่คิดมูลค่าใดๆ ทั้งสิ้น อบรมปลูกฝังคุณภาพชีวิตด้วยจิตสำนึกที่ดีแก่ผู้เข้าร่วมพักอาศัยในโครงการด้วยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นการบรรเทาปัญหาการว่างงานของผู้ยากจน โดยเฉพาะคนด้อยที่พร้อมจะทำงานเป็นศูนย์กลางจัดให้นายจ้างและลูกน้องได้พบกัน เป็นศูนย์กลางแรงงานที่มีคุณภาพ และคุณธรรมให้บริการโดยไม่หักค่าใช้จ่ายใดๆ จากนายจ้างและลูกจ้าง แม้กระทั่งผู้ป่วยที่สังคมไม่ต้อนรับในความพิการทางร่างกายและสภาพจิตใจที่ไม่สมบูรณ์ ทางมูลนิธิก็ให้การเลี้ยงดูและการรักษาพยาบาลจนวาระสุดท้าย โครงการนี้มีผู้เข้ารับการช่วยเหลือ เฉลี่ยปีละ 2,500-3,000 คน

4. โครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2531

ทางมูลนิธิสวนแก้วได้จัดเปิดศูนย์ฝึกอาชีพให้แก่ผู้ที่เข้ามาพักอาศัยและผู้สนใจ แต่มีฐานะยากจนให้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอาชีพจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน โดยไม่คิดค่าเล่าเรียนเป็นการฝึกวิชาชีพพระยะสั้นที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพจนได้รับมอบวุฒิบัตรเป็นใบเบิกทางเปลี่ยนวิถีฐานะจากกรรมกรเป็นนายช่าง เพิ่มรายได้เพิ่มคุณภาพชีวิตให้เป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป การฝึกอบรมวิชาชีพที่ดำเนินการไปแล้ว และได้รับผลสมเจตนาคือ วิชา ช่างไม้ ช่างปูน ช่างตีเหล็ก ช่างเชื่อม และบรรดาคนงานที่ได้รับการอบรมต่างก็แยกย้ายไปประกอบอาชีพตามวิชาที่ทางมูลนิธิมอบให้เป็นการผ่อนปรนบรรเทาทุกข์ให้แก่ประเทศชาติได้อีกทางหนึ่ง ทั้งหมดที่กล่าว

มานี้ทางมูลนิธิสวนแก้วได้รับการสนับสนุนจากกรมประชาสัมพันธ์ กรมอาชีวศึกษา กรมแรงงาน และกระทรวงศึกษาธิการ โครงการนี้มีสมาชิกเฉลี่ยปีละ 1,000-2,000 คน

5. โครงการลอกคราบ เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2532

เป็นการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้หายจากโรคภัย โดย จะได้รับการบำบัดจากสิ่งชั่วร้ายที่ครอบงำชีวิตของตนอยู่ จะได้รับการบำบัดเอาเนื้อร้ายออกจากจิตใจ ร่างกาย โดยพระพยอมและคณะสงฆ์ของวัดสวนแก้ว ด้วยการให้หลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องขัดเกลา ดูดลอกคราบสิ่งชั่วร้ายให้สลายไป ซึ่งผู้ป่วยต้องให้ความร่วมมือและเชื่อฟังจะทำให้โรคภัยนี้บรรเทาและหายขาดไปได้ในที่สุด ขณะนี้โครงการลอกคราบได้ช่วยชีวิตของเพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากนรกโลกี้ได้หลายคนแล้ว โครงการนี้ได้ฟื้นฟูสุขภาพชีวิตเฉลี่ยปีละ 60-70 คน

6. โครงการกระบอกสารออกกิเลส เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2532

มีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนเก็บออมเพื่อตนเองและสังคม ซึ่งได้จัดทำกระบอกไม้ไผ่ขึ้นเจาะรูกลางกระบอกเป็นที่ใส่เหรียญแบบกระปุกออมสิน เมื่ออยากจะทำบุญวันละเล็กวันละน้อยก็สามารถทำได้ทันทีที่บ้าน เป็นการสำรวจความเห็นแก่ตัวของตนเองออกให้ชีวิตเราเบาสบายไม่หนักใจหนักกายวันละนิดหน่อย พอสำรวจความเห็นแก่ตัวได้เต็มกระบอกแล้วจะนำมาบริจาคที่วัดสวนแก้ว หรือจะทำที่ไหนก็ได้ ไม่มีการผูกมัดใดๆ ตามวัตถุประสงค์นี้

1. เพื่อสกัดมิจฉีพที่ปลอมเป็นพระ ชี ออกเรียไรเงินชาวบ้าน
2. เพื่อรวบรวมบุญที่กระจายเป็นเบี้ยหัวแตกให้เป็นกอบเป็นกำที่ได้จากการสะสม
3. เพื่อช่วยสงเคราะห์สังคมต่างๆ ในกรณีเร่งด่วนเฉพาะกาล เช่น ค่าอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียนผู้ประสบภัยจากอุบัติเหตุ เล็กๆ น้อยๆ
4. เพื่อประโยชน์ของผู้สะสมเอง ในเวลาที่เกิดขัดสนก็สามารถนำเงินที่อดออมนี้ช่วยตนเองได้ทันที โครงการนี้มีใช่เป็นการเรียไร หากแต่เป็นการสอนให้รู้จักเก็บออมทรัพย์ที่หามาได้ อันจะเป็นทางที่จะช่วยตนเองและผู้อื่นซึ่งเป็นวิธีที่แยบยล ก็นใจได้อย่างลึกซึ้งอีกวิธีหนึ่งที่พระพยอม กัลยาโณได้คิดขึ้นมาได้อย่างสวระ เป็นจิตศิลปะแขนงหนึ่งที่ควรศึกษา

โครงการนี้ใช้กระบอกแจกจ่ายไปหลายสถานที่ใช้กระบอกปีละ 12,000 กระบอก สรุปเป็นจำนวนเงิน 800,000 บาทต่อปี

7. โครงการช่วยน้องท้องหิว เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2534

ทางมูลนิธิสวนแก้วได้ให้โรงเรียนต่างๆ คัดเลือกเด็กนักเรียนที่เรียนดีแต่ยากจน ที่ประสงค์จะหารายได้พิเศษเป็นค่าอาหาร และทุนการศึกษาในวันหยุดโดยมูลนิธิได้จัดให้เด็กบำเพ็ญประโยชน์ภายในวัด ออกทุนให้ขายของหาผลกำไรเป็นทุนของเด็กต่อไป สอนให้เด็กรู้จักทำงานหาเงิน ให้รู้จักคุณค่าและความเหนียวแน่นในการที่จะได้เงินมา เป็นพื้นฐานนิสัยในการประหยัด

โครงการนี้ได้ส่งเสริมให้เด็กได้งานทำที่ดี มีความก้าวหน้าในอนาคตหลายคนแล้ว ทั้งนี้จากการสนับสนุนของห้างร้านบริษัทที่เด็กเหล่านี้ไปทำงานด้วย ซึ่งทางบริษัทได้มองเห็นความมีมานะ อดทน ขยันซื่อสัตย์ ที่เด็กเหล่านี้ได้ปฏิบัติตามที่ได้รับการอบรมมา มีเด็กหลายคนที่ได้รับการอุปการะให้ได้เล่าเรียนต่อในกรุงเทพมหานครจนจบมหาวิทยาลัย จากนายจ้างที่มีเมตตา โครงการนี้ช่วยเหลือเยาวชน เฉลี่ยปีละ 1,300 คน

8. โครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือ ให้ได้มีโอกาสเรียน เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2535

ขณะนี้พระพยอม ต้องรับภาระเลี้ยงดูเด็กและให้การศึกษาแก่ลูกๆ จำนวนมากโดยส่งให้ได้เรียนตามหลักกระทรวงศึกษาธิการ เด็กเหล่านี้แม้มิใช่บุตรโดยสายเลือดแต่เด็กเหล่านี้ก็ได้รับความรักความอบอุ่นจากหลวงพ่พยอมอย่างทั่วถึง

ปี พ.ศ. 2535 เป็นปีแรกของโครงการนี้ แต่พระพยอมท่านต้องมีลูกถึง ๑๘ คน ในเวลาเดียวกัน แม้จะเป็นภาระที่หนักแต่ท่านก็ให้คำตอบที่เป็นความตั้งใจว่า อาตมาไม่มีโอกาสได้เรียนก็ขอส่งเด็กเหล่านี้เรียนแทน แม้จะไม่ได้ผลตามที่ตั้งใจไว้เพราะเด็กเหล่านี้มักย้ายตามพ่อแม่ไปหากิน แต่ก็ยังดีที่สอนให้พออ่านออก เขียนชื่อสกุลตัวเองได้ เด็กต้องการเรียนต่อ ท่านก็ให้เรียนโดยทางโครงการจะเป็นผู้ดูแลแทนพ่อแม่จนกว่าจะเรียนจบหลักสูตรและถ้าเด็กเรียนดีท่านมีโครงการที่จะส่งให้เรียนถึงขั้นมหาวิทยาลัยต่อไป

การรับดูแลเด็กเหล่านี้แทนพ่อแม่ ในกรณีที่พ่อแม่จะต้องออกไปทำงานไกลๆ ท่านมิได้ถือเป็นสิทธิที่จะครอบครองเด็กเมื่อจบการศึกษาแล้ว ท่านก็จะคืนเด็กให้แก่พ่อแม่ที่แท้จริง ไม่มีการบังคับหรือเรียกร้องค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น เป็นที่น่าภูมิใจว่าแม้เด็กเหล่านี้จะเป็นเพียงลูกกรรมกรลูกคนยากคนจน แต่เขาสามารถเรียนได้ดีกว่าเด็กที่มีทุกอย่างสมบูรณ์ หลักฐานคือการกวาดรางวัลดีเด่นในการเรียนความประพฤติยอดเยี่ยม และทุนการศึกษาเด็กยากจนที่ทางโรงเรียนมอบให้นับว่าเป็นผลงานที่พระพยอม พอใจที่สุด เพราะท่านเล็งเห็นการณ์ไกลว่าป้องกันและให้มีการ

ศึกษาในวัยนี้เพื่อตัดปัญหาสังคมและเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในอนาคต เข้าตำรา “ไม้อ่อนดัดยาก ไม้แก่ดัดยาก”

นับว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จเกินคาด ได้มีเด็กที่ด้อยโอกาสจากทุกภาคเข้ามาฟัง ใบบุญชของหลวงพ่อยอมอยู่เป็นจำนวนมาก และยังเป็นที่ยอมรับของบรรดาผู้ปกครองทั่วไป ได้ส่งบุตรหลานเข้ามาอบรมปณิธานในโครงการนี้ด้วย โครงการนี้ได้อุปการะเด็กเฉลี่ยปีละ 60-70 คน

9. โครงการสละมาฟื้นฟู เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2535

จุดมุ่งหมายของโครงการนี้เพื่อสงเคราะห์คนที่ถูกไฟไหม้ น้ำท่วม โดยร่วมมือกับกรมประชาสัมพันธ์จัดตั้งเป็นบ้านพักฉุกเฉินที่ผู้ประสบเคราะห์กรรม สามารถขอความช่วยเหลือได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ซึ่งมูลนิธิสวนแก้วจะอนุเคราะห์ด้วย อาหาร ที่พัก เครื่องใช้ที่จำเป็นพร้อม ธรรมะแก่ผู้ที่ประสบเคราะห์กรรม จนกว่าจะมีกำลังกาย กำลังใจพร้อมที่จะออกไปต่อสู้กับการทำมาหากินของการดำเนินชีวิตต่อไป

ระหว่างพักฟื้นจิตใจ ทางมูลนิธิจะจัดงานอดิเรกเสริมให้เป็นรายได้ก่อนที่จะออกจากโครงการ จุดมุ่งหมายของโครงการมีดังนี้

1. เพื่อเป็นที่พักชั่วคราวแก่ผู้ประสบอุบัติเหตุต่างๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม มรสุม ลมพายุพัดบ้านเรือนเสียหาย
2. เพื่อช่วยเหลือบุคคลว่างงาน ซึ่งยังไม่มีที่พักอาศัยได้พักอาศัยชั่วคราว โครงการนี้ได้ให้การช่วยเหลือผู้เดือดร้อนเฉลี่ยปีละ 200-300 คน

10. โครงการบ้านพักฟื้นคนชรา เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2535

สมัยนี้ลูกหลานต่างมีภาระต้องไปประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวทำให้ไม่มีเวลาดูแลพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ผู้ใหญ่ทุกวันนี้มีความเหงาเป็นโรคร้ายทำลายจิตใจร่างกายให้ผุเร็วก่อนวัย เป็นโรคที่เกิดขึ้นได้กับคนชราทุกระดับฐานะ โครงการนี้จึงจัดตั้งขึ้นเพื่อทำเป็นสมาคมสโมสรไว้แลกเปลี่ยนทัศนะ เป็นที่รวมเรื่องอดีตที่คนชราผ่านมาแล้วนำมาเล่าให้ฟัง ผู้ใดยังพอมีกำลังยังสามารถช่วยกิจกรรมของวัดได้ซึ่งการช่วยกิจกรรมของวัดถือเป็นบุญกุศลที่สูงส่งที่คนชราจะได้รับเป็นช่วงสุดท้าย เป็นผลบุญที่จะทำให้จิตใจสดชื่นเมื่อสุขภาพจิตดีสุขภาพกายดีตามทำให้มี

อายุยืนนาน เป็นหลักชัยของลูกหลานต่อไป ฉะนั้นโครงการนี้จึงเป็นศูนย์รวมคนชราทุกระดับ สร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนชราว่า “ถึงจะแก่ก็แก่อย่างมีคุณภาพ” โครงการนี้ได้รับผู้ชราเฉลี่ย ปีละ 20-25 คน

11. โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาด เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2536

เป็นโครงการที่รับบริจาคสิ่งของเหลือใช้ ที่เจ้าของไม่ต้องการแล้วหรือของที่ทิ้งแล้วแต่ยังสามารถนำมาดัดแปลงให้เป็นประโยชน์ได้อีก เช่น

- เศษไม้ เศษอิฐ หิน ดิน ทราช และเศษอุปกรณ์ที่เป็นวัสดุก่อสร้างทุกชนิด เพื่อนำมาต่อเติมส่วนที่ขาดของโครงการ
- สิ่งของใช้ภายในบ้านเก่าๆ ที่เจ้าของไม่ใช่ทำประโยชน์แล้ว เช่น หม้อหุงข้าว เฟอร์นิเจอร์เก่า เสื้อผ้า รองเท้าเก่า
- หนังสือเก่าทุกประเภทเพื่อนำไปแจกห้องสมุดในชนบท
- บ้านเก่า และวงกบประตูหน้าต่าง โดยทางโครงการจะเป็นผู้รื้อถอนให้เพื่อสร้างที่พักให้แก่ผู้ประสบภัยและผู้ยากจน
- เศษใบไม้ เศษหญ้า เพื่อมาทำปุ๋ย

สิ่งของดังกล่าวแม้จะมีเพียงเล็กน้อย เช่น กระเบื้องเพียง ๑ แผ่นก็สามารถนำมาสะสมเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป การรับบริจาคของเก่าเหลือใช้เป็นโครงการที่จะรวบรวมน้ำใจและวัสดุเพื่อนำไปช่วยเหลือผู้ยากจน ในรูปแบบของการให้ การขายให้ราคาถูกสำหรับผู้ที่มีรายได้ไม่มากนัก

สะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาดนี้ ได้นำสิ่งของทั้งหลายที่ได้รับบริจาคมาช่วยเหลือผู้ประสบไฟไหม้และต้องการไม้ กระเบื้องสังกะสีเพื่อซ่อมแซมบ้านหลายรายแล้ว เศษไม้ อิฐ หิน ปูน ทราชยังนำไปซ่อมแซมแก้ไขเพิ่มเติมให้โรงเรียนต่างๆ ที่ขาดทุนทรัพย์ สิ่งของบางอย่างอาจจะไม่มีประโยชน์ในที่นี่แต่กลับเป็นประโยชน์อย่างมากในที่อื่นๆ โครงการนี้ได้ช่วยเหลือผู้ขาดแคลนเฉลี่ย ปีละ 3,000 คน

12. โครงการซูปเปอร์มาเก็ตผู้ยากไร้ เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2537

สืบเนื่องจากโครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาด และจากศรัทธาของญาติโยมที่มีจิตกุศลเข้าร่วมบริจาคปัจจัยและเครื่องอุปโภคบริโภคแก่มูลนิธิ พระพยอมได้จัดแจกให้แก่ผู้ยากไร้ในรูปแบบต่างๆ เช่น มอบเป็นรางวัลแก่ผู้ทำความดี ให้เป็นกำลังใจแก่คนงานที่มีความขยัน และลดเล็ ละ อบายमुख ด้วยการจัดทำซูปเปอร์มาเก็ตให้แก่ผู้มีรายได้น้อย และกรรมกรทั่วไปที่ยากจน

โดยสามารถหาซื้อได้ ในราคาถูกลงกว่าท้องตลาด แม้จะไม่มีเงินก็ซื้อได้ด้วยการมาช่วยพัฒนาวัดตามความสามารถและท่านจะแจกบัตรพิเศษนำไปแลกสินค้าในซูเปอร์มาเก็ตได้ โครงการนี้มีผู้มารับบริการเฉลี่ยปีละ 36,000 คน

13. โครงการสวนแก้วเนอร์สเซอรี่ เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2538

สมาชิกของโครงการต่างๆ ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ทุกเพศ ทุกวัย หลายคนสามารถได้งานที่ดีเลี้ยงดูครอบครัวได้ก็จะแยกตัวออกไป ส่วนผู้ที่ไม่สามารถแยกออกไปได้มักจะเป็นผู้หญิงแม่ลูกอ่อนหรือมีลูกหลายคน ซึ่งไม่มีนายจ้างผู้ใดต้องการ จึงตกเป็นภาระของมูลนิธิที่ต้องให้การอุปการะ พระพยอม จึงจัดตั้งศูนย์รับเลี้ยงเด็กขึ้น มีครูพี่เลี้ยงคอยดูแลอย่างใกล้ชิด ทุกเช้าพี่เลี้ยงจะรับเด็กจากแม่จนถึงเวลาเลิกงานผู้เป็นแม่ก็จะมารับเด็กทำให้การทำงานของแม่สะดวกขึ้น และทำงานได้เต็มที่ มีอาหารสามมื้อพร้อมนมจากท่านที่มอบให้เด็กเหล่านี้ เมื่อถึงเวลาฉีดวัคซีนก็จะนำแพทย์มาตรวจสุขภาพให้เด็กทั้งนี้ยังมีบุคคลภายนอกนำลูกหลานมาฝากเลี้ยงดูด้วยอีกหลายราย ฉะนั้น ค่าใช้จ่ายจึงค่อนข้างสูงเพราะพ่อแม่ของเด็กมีฐานะยากจน จึงเป็นการยากที่จะเก็บเงินเลี้ยงดูได้ แต่ปัญหานี้ไม่ได้เป็นอุปสรรคมากมายเพราะพระพยอมเห็นว่าการลงทุนครั้งนี้คุ้มค่าเพราะเป็นการวางรากฐานคุณภาพชีวิตให้แก่เด็กแต่เยาว์วัย ซึ่งเป็นการลดปัญหาสังคมในอนาคตได้มาก เมื่อถึงเวลาเข้าเกณฑ์ท่านยังส่งให้เด็กๆ ได้เรียนชั้นประถมศึกษาต่อไป เป็นวงจรย้อนกลับไปยังโครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือให้มีโอกาสได้เรียนตามเป้าหมาย โครงการนี้เริ่มเปิดดำเนินการเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2538 โครงการนี้มีสมาชิกหมุนเวียนเดือนละ 20-30 คน

14. โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม เริ่มโครงการปี พ.ศ. 2540

โครงการนี้เดิมชื่อ โครงการสวนสมุนไพร โครงการนี้เกิดจากปณิธานของพระพยอม ที่จะช่วยเหลือคนยากจนไม่มีเงินไปโรงพยาบาล หรือผู้ป่วยทั่วไปที่ไม่สามารถจะรักษาได้ด้วยยาแผนปัจจุบัน เพราะสมัยที่ท่านเยาว์วัยได้เห็นญาติผู้ใหญ่ใช้สมุนไพรรักษาโรคต่างๆ ได้ผลดี หากมีจำนวนมากพอก็จะจัดจำหน่ายนำรายได้มาช่วยค่าใช้จ่ายของมูลนิธิสวนแก้วต่อไป

ในเวลาเดียวกันท่านต้องการจะอนุรักษ์พันธุ์ไม้หายากไว้ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของสมุนไพรสำหรับการศึกษาค้นคว้า อันจะอำนวยประโยชน์สุขแก่เพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์ได้ อาศัยธรรมชาติร่มเย็น เนื่องจากสภาพบรรยากาศทั่วไปในสังคมเมืองเริ่มมีมลพิษที่เป็นภัยต่อสุขภาพชาวโลกมากขึ้น เทคโนโลยีมีวิวัฒนาการมากขึ้นเท่าใดสิ่งแวดล้อมก็ทรุดโทรมลงเท่านั้น หาก

ไม่รักษาคุณภาพของธรรมชาติให้สู่สภาพเดิม ไม่ชำนานธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีจะจากไปอย่างไม่มีวันเรียกกลับคืนมาได้ ในขณะที่ไร้สวนทั่วไปถูกภัยธรรมชาติรุกราน น้ำท่วมทำความเสียหายยับเยินทั้งนี้จากต้นเหตุมนุษย์ทำลายธรรมชาติ ธรรมชาติกำลังถูกรุกรานจากสภาวะการณ์ของโลกปัจจุบัน ทรัพยากรธรรมชาติจะสูญสลายไปอย่างน่าเสียดาย

นอกเหนือไปจาก ผลไม้ เรือกสวนท่ามกลางอากาศบริสุทธิ์ ยังเป็นการบริหารสุขภาพด้วยการเดินออกกำลังกาย ชิมปลาหลากหลายพันธุ์ในร่องสวนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนของคนกรุงและชนเมือง และบรรยากาศดังกล่าวสามารถเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันได้อย่างแนบเนียน นอกจากนั้นยังเป็นการเชิญชวนแก่นักทัศนอาจรทั้งไทยและต่างประเทศ เพราะการสัญจรเช่นนี้ไม่ไกลจากสังคมเมือง และนักท่องเที่ยวยังพึงพอใจที่ได้ศึกษาหาความรู้และได้สัมผัสกับความงดงามตามธรรมชาติเป็นการอนุรักษ์สภาพสวนจนสามารถเก็บความรู้สึที่ดีไว้ได้

ในเวลาเดียวกันบรรดาพืชผักผลไม้และเศษอาหารที่เหลือใช้ในโครงการต่างๆ ได้รวบรวมมาทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ซึ่งนำผลผลิตนั้นกลับมาใช้ในการเกษตรได้อีก โครงการนี้เป็นโครงการที่รักษาสิ่งแวดล้อมและเป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านพืชพันธุ์ไม้ เพื่อประโยชน์สุขของคนทั่วไป

ตารางสรุปโครงการของมูลนิธิสวนแก้ว ทั้ง 14 โครงการ

ลำดับ ที่	ชื่อโครงการ	รายละเอียดโครงการ	กลุ่มเป้าหมาย	รูปแบบการสื่อสาร
1	บวชเณรภาคฤดูร้อน	ให้เด็กมาบวชเณรในช่วงปิดภาคฤดูร้อน เพื่ออบรมปณิธย์ ฝึกปฏิบัติธรรม	เด็กนักเรียนชาย	สื่อกิจกรรมการอบรม / สื่อการเทศน์
2	ค่ายอบรมจริยธรรม	อบรมจริยธรรม ฝึกฝนให้มี ความรับผิดชอบ รู้จักช่วยเหลือตนเอง เรียนรู้มารยาท	เด็ก เยาวชน ทั้งชายหญิง ตลอดจน ข้าราชการ พนักงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน	สื่อกิจกรรมการอบรม / สื่อกิจกรรมการมอบหมายให้รับผิดชอบในภาระหน้าที่ที่กำหนด

ลำดับ ที่	ชื่อโครงการ	รายละเอียดโครงการ	กลุ่มเป้าหมาย	รูปแบบการสื่อสาร
3	ร่วมโพธิ์แก้ว	ร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ยากจน ด้อยโอกาสต่างๆ / จัดหางาน / อบรมปลูกฝังคุณภาพชีวิต	บุคคลทั่วไป ผู้ยากไร้ ด้อยโอกาสต่างๆ	สื่อกิจกรรมการสงเคราะห์ / การจัดกิจกรรมพบปะระหว่างผู้จ้างงานและผู้สมัครงาน / การอบรม
4	เวทีบำเพ็ญประโยชน์	ฝึกอาชีพให้แก่ผู้ที่เข้ามาพักอาศัยในมูลนิธิ และผู้สนใจทั่วไป	บุคคลทั่วไป ผู้สนใจ ผู้ยากไร้ ด้อยโอกาสต่างๆ	สื่อกิจกรรมการอบรมวิชาชีพ
5	ลอกคราบ	บำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้หาย ด้วยหลักธรรม	ผู้ติดยาเสพติด	สื่อกิจกรรมการทำงานต่างๆ / การอบรม / สื่อการเทศน์
6	กระบอกสารอกกิเลส	การออมเงินเพื่อตนเองและสังคม	ประชาชนทั่วไป	สื่อวัตถุ (กระบอกไม้ไผ่ออมสิน)
7	ช่วยน้องท้องหิว	ช่วยเหลือเด็กเรียนดี แต่ยากจน ให้มีรายได้พิเศษเป็นค่าอาหาร และทุนการศึกษา	เด็กนักเรียน เรียนดี แต่ยากจน	สื่อกิจกรรมการทำงานต่างๆ ภายนอกในมูลนิธิ
8	รณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือให้มีโอกาสได้เรียน	เลี้ยงดู และให้การศึกษา	เด็กกำพร้า / ลูกกรรมกร คนยากจน	สื่อกิจกรรมการทำงานต่างๆ ภายนอกในมูลนิธิ
9	สลับมาฟื้นฟู	สงเคราะห์ผู้ประสบภัยต่างๆ ด้วยอาหาร ที่พัก เครื่องใช้ที่จำเป็น และหลักธรรม เพื่อฟื้นฟูกำลังใจ	ผู้ประสบภัยต่างๆ	สื่อกิจกรรมการสงเคราะห์ / สื่อกิจกรรมการทำงานต่างๆ ภายนอกในมูลนิธิ
10	บ้านพักฟื้นคนชรา	เป็นสมาคม หรือสโมสร ไว้ให้คนชราได้แลกเปลี่ยนทัศนะ รวมถึงเรื่องราวในอดีต / ฟื้นฟูสภาพจิตใจ	คนชรา	สื่อกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูจิตใจ คลายเหงา และให้ตระหนักในคุณค่าของตนเอง / การสนทนา

ลำดับ ที่	ชื่อโครงการ	รายละเอียดโครงการ	กลุ่มเป้าหมาย	รูปแบบการสื่อสาร
11	สะพานบุญจากผู้เหลือ เจือจานผู้ขาด	รับบริจาคสิ่งของเหลือใช้ ที่ เจ้าของไม่ต้องการแล้ว ทุก ประเภท	บุคคลทั่วไป	สื่อวัตถุต่างๆ / การสื่อสารเพื่อ การป ระ ช า สัมพันธ์
12	ซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้	นำสิ่งของที่ได้รับบริจาค ที่ ซ่อมแซมแล้ว หรืออยู่ใน สภาพที่ยังสามารถใช้การ ได้ มาจำหน่ายในราคาถูก	คนยากจน รวมถึง บุคคลทั่วไป	สื่อวัตถุต่างๆ / การสื่อสารการ ตลาด
13	สวนแก้วเนอร์สเซอรี่	ศูนย์รับเลี้ยงเด็กเล็ก ที่พ่อ แม่ไม่มีเวลาดูแล	ลูกๆ ของคนงาน กรรมกร คนยากจน ที่ต้องไปทำงาน ไม่ มีเวลาดูแลลูก	สื่อกิจกรรม
14	เพื่อการเกษตร และ สิ่งแวดล้อม	การเรียนรู้ และอยู่กับธรรม ชาติ / การใช้ และอนุรักษ์ ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ดี	ผู้ที่พักอาศัยในมู ลนิธิ / บุคคลทั่วไป	สื่อกิจกรรมการ ทำสวน / การทำ ปุ๋ยชีวภาพ / การ สื่อสารทั้งเชิงวัจ นะ และอวัจนะ

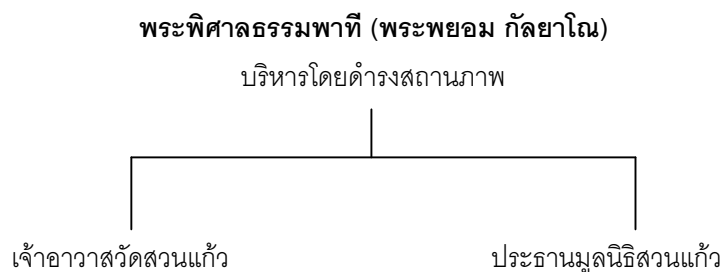
3.3 ที่มาของรายได้ในมูลนิธิ

1. รายได้จากการเทศน์
2. รายได้จากการจำหน่ายเทพปัฐกถาธรรม
3. รายได้จากการขายหนังสือและวารสาร
4. รายได้จากการรับบริจาค
5. รายได้จากการขายผลผลิตในสวน
6. รายได้จากการขายของในซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ (เป็นของเก่า ของที่คนไม่
ต้องการแล้วนำมาบริจาคแล้วนำมาซ่อมแซมก่อนออกขาย)
7. กองทุนพระพยอม
 - กองทุนเื้อนนาบุญ กองทุนละ 300 บาท
 - นักเรียนนักศึกษา กองทุนละ 100 บาท

4. ลักษณะองค์กร และการบริหารองค์กร

เนื่องจากวัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว มีผู้บริหารองค์กรสูงสุดคนเดียวกัน คือ พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) และอาจกล่าวได้ว่าอยู่บนพื้นที่เดียวกัน แต่งาน และกิจกรรมทั้งของวัด และมูลนิธิมีมากมาย มีเงินไหลเวียนเป็นจำนวนไม่น้อย คนที่อยู่ หรือทำงานภายในวัด และมูลนิธิก็มีมากเช่นเดียวกัน ภายใต้ผู้บริหารคนเดียวกันนี้ ที่ต้องบริหารงานมากมาย ทั้งตัวท่านเองก็ทำงานแทบไม่ได้หยุด จึงต้องมีการจัดการภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง ที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ สามารถดำเนินไปได้โดยไม่สะดุด ถึงแม้ว่าคุณดวงใจ ซึ่งเป็นเลขามูลนิธิฯ จะบอกว่าที่นี่ทำงานแบบไม่มีระบบก็ตาม แต่จากการศึกษา ด้วยวิธีพูดคุย และสังเกต ทั้งแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม สามารถสรุปลักษณะองค์กร และการบริหารงานของวัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว ได้ดังนี้

ผู้บริหารองค์กรสูงสุด คือ พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ดำรงสถานภาพ 2 สถานภาพ คือ เป็นเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว และเป็นประธานมูลนิธิสวนแก้ว โดยบริหารงานดังนี้

4.1 วัดสวนแก้ว

ในสถานภาพเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว พระพยอมบริหารองค์กร โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1.1 การบริหารองค์กร หรือการมอบหมายภารกิจหน้าที่ต่างๆ กับพระลูกวัด

4.1.2 การกำหนดแบบแผนปฏิบัติ หรือ กฎ ระเบียบในการอยู่วัดสวนแก้ว

4.1.1 การบริหารองค์กร

พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) บริหารงานวัดสวนแก้วโดยมอบหมายให้รองเจ้าอาวาส (ท่านเพิ่ม ภาสุโร) ทำหน้าที่บริหาร รับผิดชอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางด้านศาสนา และมีภารกิจที่ท่านปฏิบัติเอง ดังนี้

กิจกรรมทางวัดสวนแก้ว ที่มอบหมายให้รองเจ้าอาวาสบริหาร ได้แก่

- 1) ดูแล อบรมให้ความรู้ พระ เณร และอุบาสก อุบาสิกา เช่น สวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น แบ่งสายพระออกบิณฑบาตร บรรยายหรือสนทนาธรรมให้กับเณร อุบาสก อุบาสิกา
- 2) ดูแล อบรมให้ความรู้แก่สามเณร ในโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน
- 3) ดูแล อบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่มาเข้าค่ายอบรมจริยธรรม โดยมีพระที่ทำหน้าที่วิทยากร หลักๆ อยู่ 3-4 รูป
- 4) เทศน์ หรือบรรยายธรรมตอนบ่ายวันอาทิตย์ให้กับอุบาสก อุบาสิกา (ก่อนพระพยอมบรรยายธรรม)
- 5) รับถวายสังฆทาน เมื่อญาติโยมมาทำบุญ ในเวลาที่พระพยอมไม่อยู่ ซึ่งจะรับถวายสังฆทานที่ลานหินโค้ง แต่บางครั้งก็รับถวายสังฆทานที่บริเวณรับแขกหน้ามุขนิธิ

กิจกรรมทางวัดสวนแก้ว ที่พระพยอมปฏิบัติเอง ก็คือ

- 1) บรรยายธรรมวันอาทิตย์บ่าย (ประมาณ 13:30 – 15:30) ที่โบสถ์ธรรมชาติ
- 2) เทศน์ อบรมเณรในโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน
- 3) บรรยายธรรม แก่ผู้ที่มาเข้าค่ายอบรมจริยธรรม
- 4) รับกิจนิมนต์ไปบรรยาย หรือแสดงปาฐกถาธรรมตามที่ต่างๆ
- 5) รับถวายสังฆทานจากญาติโยมที่มาทำบุญ โดยเฉพาะในวันเสาร์-อาทิตย์ (ยกเว้นเดือนเมษายน พระพยอม ไม่รับกิจนิมนต์ไปบรรยายธรรมที่ไหน จะอยู่วัดแทบทุกวัน แต่อาจรับงานเล็กๆ เช่น ไปเทศน์งานศพที่วัดอื่น) ซึ่งจะรับถวายสังฆทานที่บริเวณหน้ามุขนิธิ ตั้งแต่เวลาประมาณ 09:30 – 15:30 หรืออาจเป็น 16:00 ไม่นาน บางครั้งอาจเริ่มตั้งแต่ 10:00 ก็ได้ แล้วแต่งานของท่าน ส่วนวันอาทิตย์ จะอยู่บริเวณหน้ามุขนิธิถึง 13:30 หรือ 14:00 แล้วก็ไป

บรรยายธรรมที่โบสถ์ธรรมชาติ จากนั้นก็จะกลับมาที่หน้ามุขนิริอีก จนถึงเวลาประมาณ 16:00 หรือนานกว่านั้น แล้วแต่ว่ามีญาติโยมมามากน้อยแค่ไหน

4.1.2 แบบแผนปฏิบัติ หรือกฎ ระเบียบในการอยู่วัดสวนแก้ว

ผู้ที่มาอยู่วัดสวนแก้วแบบอยู่ประจำ มี พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา ในการอยู่วัดสวนแก้วนั้น มีกฎใหญ่อยู่ว่า ต้องขยันทำงาน ถ้าขี้เกียจ ไม่ยอมทำงานอยู่ไม่ได้ จะไม่ให้อยู่ ไม่เว้นแม้เป็น พระ เณร หรือ อุบาสก อุบาสิกา งานในที่นี้เป็นงานที่เหมาะสมกับบทบาทของบุคคลเหล่านั้น และสอดคล้องกับกฎ ระเบียบหลักของวัดสวนแก้ว นั่นคือ

1) พระ เณร ต้องชวนขายศึกษาธรรมะ และปฏิบัติตามกิจของสงฆ์ และช่วยงาน หรือกิจกรรมของวัด

2) อุบาสก อุบาสิกา ก็เช่นกัน ต้องศึกษาธรรมะ และต้องช่วยงานของวัด เช่น เดียวกัน จะอยู่ว่างๆ ไม่ได้ งานที่อุบาสก อุบาสิกาสามารถทำได้ เช่น กวาดลานวัด ทำความสะอาดสถานที่ และศาสนวัตถุต่างๆ รดน้ำต้นไม้บริเวณวัด เป็นต้น นอกจากนี้อุบาสก ต้องไปช่วยพระในการบิณฑบาตรตอนเช้า ส่วนอุบาสิกา จัดดอกไม้ เป็นต้น

3) ผู้ที่จะมาบวชเป็นพระที่วัดสวนแก้ว มีระเบียบปฏิบัติ คือ จะต้องถืออุโบสถศีล หรือ ศีลแปด หรือที่เรียกว่าบวชเป็นพ่อขาวก่อน เป็นเวลาประมาณ 2 สัปดาห์ เพื่อดูความประพฤติ ก่อนจึงจะอนุญาตให้บวชได้ ส่วนพระที่บวชที่อื่น ประสงค์จะมาจำพรรษาอยู่วัดสวนแก้ว ก็ต้องปฏิบัติตามแบบแผนปฏิบัติของวัดสวนแก้ว ไม่เช่นนั้นก็จะได้รับนิมนต์ให้ไปอยู่ที่อื่น ส่วนอุบาสก อุบาสิกา นั้นเมื่อแรกเข้ามาบวช ต้องแสดงหลักฐานที่รู้ว่าเป็นใคร มาจากไหนก่อน คือ ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรอื่นใดที่สามารถระบุความเป็นตัวตนของบุคคลได้ ถ้าไม่มีไม่ให้บวช

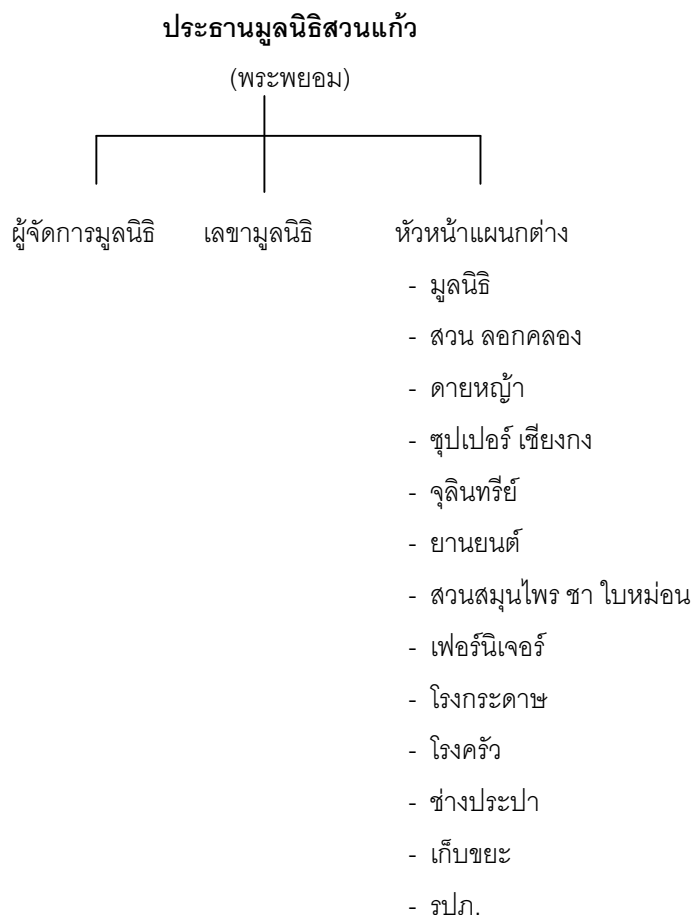
ตารางสรุปการบริหารวัดสวนแก้ว

การบริหารวัดสวนแก้ว		
เจ้าอาวาส (พระพยอม)		
การบริหารองค์กร (การมอบหมายภารกิจหน้าที่)		การกำหนดแบบแผนปฏิบัติ กฎ ระเบียบ
ผ่านรองเจ้าอาวาส (ท่าน เพิ่ม ภาสุโร)	พระพยอมปฏิบัติเอง	กฎ ระเบียบหลัก คือ ชยันทำงาน
ดูแล มอบหมาย ให้ความรู้ - พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา - เณรในโครงการบวชเณร ภาคฤดูร้อน - ผู้เข้าค่ายอบรมจริย ธรรม		พระ เณร - ต้องชวนถวายศึกษาธรรมะ - ปฏิบัติตามกิจของสงฆ์ - ช่วยงาน หรือ กิจกรรมของวัด - เป็นพระวิทยากร ดูแล มอบหมายให้ความรู้ แก่ เณร ตาม โครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน ผู้เข้าค่ายอบรมจริย ธรรม
เทศน์ บรรยายธรรม ป้าย วันอาทิตย์	เทศน์ บรรยายธรรม - ป้ายวันอาทิตย์ - เณรในโครงการบวชเณร ภาคฤดูร้อน - ผู้เข้าค่ายอบรมจริย ธรรม - ตาม กิจนิมนต์นอก สถานที่	อุบาสก อุบาสิกา - ศึกษาธรรมะ - ช่วยงานของวัด – กวาดลานวัด / ทำความสะอาด สถานที่ ศาสนวัตถุ / รดน้ำต้นไม้ / ติดตามพระ บิณฑบาตร / จัดดอกไม้
รับถวายสังฆทาน เมื่อ พระพยอมไม่อยู่	รับถวายสังฆทาน	ผู้ที่จะมาบวชเป็นพระอยู่วัดสวนแก้ว - ต้องถืออุโบสถศีล (ศีลแปด) ก่อน 2 สัปดาห์ - ระหว่างนั้น ต้องปฏิบัติตนเช่นเดียวกับอุบาสก
		ผู้ที่จะมาเป็นอุบาสก อุบาสิกา - ต้องมีเอกสารแสดงหลักฐานประจำตัว (บัตรประจำ ชน)
		พระสงฆ์ที่จะมาจำพรรษาที่วัดสวนแก้ว - ถือหลักปฏิบัติเช่นเดียวกับพระ เณร ในวัดสวนแก้ว

4.2 ฆูลนัธึสวณแก้ว

4.2.1 การบริหารองค์กร

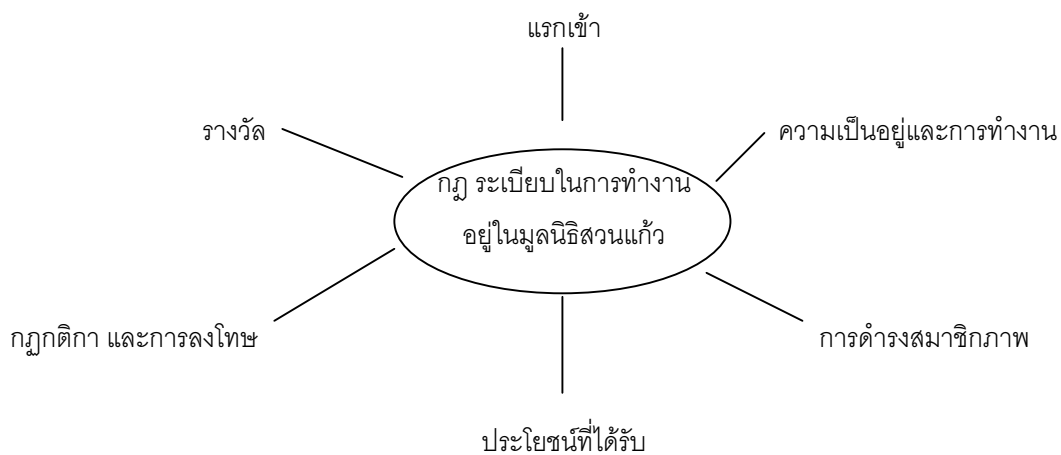
พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ดำรงตำแหน่ง ประธานมูลนิธิสวนแก้ว มีการบริหารองค์กร โดยกำหนดภาระหน้าที่ของบุคคลเป็นสายงานและแผนกต่างๆ คือคุณสมบัติ ชาติตระกูลประชีวิน เป็นผู้จัดการมูลนิธิ ดูแลเรื่องการเงิน คุณดวงใจ ธิติยารักษ์ เป็นเลขามูลนิธิ ทำหน้าที่ประสานงานโครงการ และกิจกรรมต่างๆ และคุณประดิษฐ์ นันฝัน เป็นหัวหน้างานภาคสนาม (ส่วนมากเป็นงานในสวน และงานก่อสร้าง) นอกจากนี้ยังแบ่งงานเป็นแผนกต่างๆ แต่ละแผนกมีหัวหน้าแผนกดูแล คนงานในความรับผิดชอบ บางแผนกมีการแยกเป็นฝ่าย หรือกลุ่มงานย่อยลงไปอีก ซึ่งมีหัวหน้างานดูแลด้วย ดังแผนภูมิ

นอกจากการแบ่งสายงานบริหารดังกล่าวแล้ว ยังมีแบบแผนการปฏิบัติ กฎ ระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ทั้งในส่วนของวัด และมูลนิธิ รวมทั้งการให้คำจ้าง รางวัล หรือการทำโทษ คนที่มาทำงานอยู่ในมูลนิธิด้วย

4.2.2 แบบแผนปฏิบัติ หรือกฎ ระเบียบในการทำงานอยู่ในมูลนิธิตัวส่วนแก้ว

ผู้ที่ทำงานอยู่ในมูลนิธิตัวส่วนแก้วนั้น ก็อยู่ภายใต้กฎใหญ่ข้อเดียวกันกับผู้ที่อยู่วัดนั่นเอง คือ ต้องขยันทำงาน ถ้าไม่ทำงานก็อยู่ไม่ได้ แต่เนื่องจากในมูลนิธินั้นมีคนทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก และมาจากต่างที่ ต่างถิ่น หลายระดับความรุนแรงของปัญหาสาเหตุที่เข้ามาอยู่ จึงมีกฎ ระเบียบบางอย่างเพิ่มขึ้น ดังนี้

1) แรกเข้า

การเข้ามาอยู่ ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชนแสดง ลงทะเบียนที่ทำกรมมูลนิธิ และแจ้งความประสงค์ที่จะทำงานในแผนกใดแผนกหนึ่ง ถ้าไม่ทราบว่าจำทำงานในแผนกใดทางมูลนิธิจะเป็นผู้จัดให้ตามความเหมาะสม

2) ความเป็นอยู่ และการทำงาน

คนที่มาพึ่งบารมีวัดสวนแก้ว โดยมาทำงานอยู่ในมูลนิธิตัวส่วนแก้วทุกคนจะมีที่อยู่ ที่กิน โดยทางมูลนิธิจัดหาให้โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ ไม่ปะปนกัน ชาย หญิงแยกกันอยู่ ยกเว้นที่เป็นสามี ภรรยาด้วยกัน ดังนี้

- หญิงโสด หรือที่มาคนเดียว (ไม่ได้มาเป็นคู่สามีภรรยา) เด็ก (ไม่เล็กมาก สามารถแยกจากแม่ได้) หรือวัยรุ่นหญิงให้พักอยู่ตึกพิศาล รวมทั้งผู้สูงอายุผู้หญิงที่ยังสามารถขึ้นตึกได้ ตึกพิศาลนี้พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) เป็นผู้ออกแบบ และควบคุมการก่อสร้างเองทั้งหมด สร้างมาได้ประมาณ 7 ปีแล้ว ตึกพิศาลนี้ยังใช้เป็นที่พักสำหรับเด็กนักเรียนหญิงในโครงการช่วยน้องท้องหิว ที่มาทำงานช่วงปิดเทอมด้วย บางครั้งก็ให้ผู้ที่มาอบรมค่ายจริยธรรมบางค่ายที่มีจำนวนมากพัก หรือใช้เป็นที่พักสำหรับผู้มาท่องเที่ยว หรือมาอบรมกันเป็นหมู่คณะด้วย

- ชายโสด รวมทั้งเด็ก และวัยรุ่นชายอยู่แฟลตข้างโรงครัว

- คู่สามี ภรรยา หรือเป็นครอบครัวที่มีลูกยังเล็กๆ (ลูกยังไม่สามารถอยู่ตามลำพังตนเองได้) และคนไข้ที่มาจากโรงพยาบาลศรีธัญญาให้อยู่ที่ตึกขาว ซึ่งเป็นตึกที่กรมประชาสัมพันธ์สร้างขึ้นบนที่ดินของวัด

นอกจากนี้ก็มีบางส่วนที่อยู่แยกออกไปไม่ได้อยู่ในขอบข่ายดังที่กล่าวมา แต่เป็นครอบครัวต่างหาก เช่น พวกโรงครัว จะพักที่โรงครัวเลย หัวหน้าแผนกจุลินทรีย์กับภรรยา (พี่ดอนกับพี่เดือน) มีบ้านพัก ในบริเวณแผนกจุลินทรีย์ กลุ่มผู้อาวุโสหญิงที่ช่วยงานวัดมาตั้งแต่แรกเริ่ม (คุณยายยุพิน คุณยายมะลิ คุณสมบัติ) พักที่ทาวน์เฮาส์เจ้าพระยา (คุณยายยุพิน กับคุณยายมะลิ ชื่อที่ดินถวายวัด เหมือนเป็นการแลกกัน คุณสมบัติไม่ได้ชื่อ แต่พระพยอมก็ให้อยู่ทาวน์เฮาส์เช่นกัน) และยังมีบางกลุ่มพักอยู่ในสวนด้วย ทั้งหมดนี้ เรียกได้ว่าอยู่ฟรี คือ ไม่เสียค่าเช่าแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามก็เสียบ้างนิดหน่อย คือ เสียค่าไฟ เดือนละ 150 บาท ส่วนผู้ที่มาพักที่ตึกพิศาล แบบชั่วคราว (เช่น ค่ายจริยธรรม หรือ ที่มาเป็นหมู่คณะ) ชำระเป็นค่าไฟคนละ 150 บาท ค่าที่พักแล้วแต่จะจ่ายให้ถ้ารับประทานอาหารด้วย คิด มื้อละ 15 – 20 บาท

ส่วนเรื่องอาหารการกิน ทางมูลนิธิมีอาหารให้กินฟรีทั้ง 3 มื้อ โดยมากินที่โรงครัว หรือไม่เช่นนั้นทางโรงครัวก็จะจัดอาหารให้เป็นจุดที่คนงานจะมารับประทาน และนำไปส่งให้ยังบริเวณที่ทำงานในกรณีที่ทำงานอยู่ในสวนลึกเข้าไป (บางคนก็มาตักเอาแต่ข้าวไปแล้วไปหากับข้าวเอาเองก็มี โดยเฉพาะถ้าเป็นมือเย็น)

ในเรื่องการทำงาน แต่ละคนจะมีสังกัดว่าทำงานอยู่แผนกไหน เวลาเริ่มงานในแต่ละแผนก โดยทั่วไปเริ่มงานเวลา 08:00 – 17:00 แต่ก่อนหน้านั้น และหลังเลิกงานมีภาระรับผิดชอบดูแลสวนตามที่แผนกของตนได้รับมอบหมาย โดยต้องตื่นตีสี่ เข้าสวนเพื่อรดน้ำต้นไม้ หรือดายหญ้าในหน้าฝน คนที่ไม่สามารถเข้าสวนได้ เช่น คนพิการ คนที่มาจากศรีธัญญา ก็กวาดลาน เก็บขยะ เรียกว่าทุกคนต้องทำงานพัฒนาเสียก่อน ทำงานเสร็จก็มาพัก ทำกิจวัตรส่วนตัว และเริ่มงานในแผนกของตนตอนแปดโมงเช้า พอเย็นเลิกงานแล้ว ก็เข้าสวนอีกครั้ง รดน้ำต้นไม้ ดายหญ้า เสร็จแล้วจึงพักได้

3) การดำรงสมาธิภาพ

เมื่อเข้ามาอยู่แล้ว จะต้องขยัน และจะต้องงดเว้นอบายมุขทุกอย่าง ไม่เล่นการพนัน ไม่เสพสิ่งเสพติดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น บุหรี่ เหล้า หรือยาเสพติด หากติดก่อนเข้ามาอยู่ ก็จะต้องลด และเลิกให้ได้โดยเร็ว เรื่องอบายมุข การพนัน สิ่งเสพติดทั้งหลาย เป็นสิ่งที่พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ไม่ชอบมากๆ นอกจากจะเป็นข้อห้ามทางศาสนาแล้ว ยังเนื่องมาจากท่านได้พบเห็นโทษของสิ่งเหล่านี้ตั้งแต่เป็นเด็ก และฝังใจถึงโทษภัยของมัน แม้แต่บุคคลนอกวัด ท่านก็เทศน์ด้านอบายมุขอย่างหนัก จนถึงขั้นถูกปองร้าย

4) ประโยชน์ที่ได้รับ

คนที่หนีร้อนมาพึ่งเย็นที่นี่ นอกจากจะมีที่อยู่ ที่กิน มีงานทำแล้ว ยังได้ค่าแรงด้วย ค่าแรงที่คิดเป็นรายวัน แต่จ่ายให้ราย 10 วัน (หมายถึงสิบวันจ่ายให้ครั้งหนึ่ง คือ ทุกวันที่ 10 20 หรือ 30) โดยเริ่มตั้งแต่วันละ 10 บาท สูงสุดวันละ 200 บาท แต่แรกเริ่มเข้ามาทำงานจะยังไม่ได้ค่าแรง ต้องทำงานให้พ้นระยะทดลองงาน ประมาณ 15 วันก่อน ทั้งนี้เพื่อดูความประพฤติ ค่าแรงจะคิดให้ตามความสามารถในการทำงาน ซึ่งขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางกาย และมีมือ ถ้าเป็นคนพิการ ช่วยตัวเองได้น้อย ก็จะทำหน้าที่พอจะสามารถทำได้ ไม่ต้องอาศัยทักษะอะไรมากนัก เช่น จิกก้ามมะพร้าว (ส่วนมาก หรือแทบทั้งหมดของคนพิการ ทำงานอยู่แผนกจุลินทรีย์) ประเภทนี้ถ้ามาอยู่ใหม่ หลังจากพ้นระยะทดลองงานแล้ว อาจได้ค่าแรงเริ่มต้นที่วันละ 10 บาท แต่บางแผนกค่าแรงอาจเริ่มต้นที่ 20 บาท หรือมากกว่านี้ก็ได้ แต่มักไม่สูงมากนัก โดยหัวหน้างานเป็นผู้พิจารณา ส่วนคนที่ทำงานมานานแล้ว และไม่ได้มีข้อบกพร่องในการทำงานแต่ประการใด ค่าแรงก็จะมากสักหน่อย เช่น ได้วัน 100 หรือกว่านั้น ทั้งนี้เพราะอาจได้ขึ้นค่าแรงมาเป็นลำดับ ส่วนค่าแรงสูงสุด มักเป็นระดับหัวหน้า

การขึ้นค่าแรง ขึ้นอยู่กับความขยัน เอาใจใส่ในการทำงาน หากเป็นงานฝีมือ ก็ขึ้นอยู่กับฝีมือด้วย โดยหัวหน้างานสามารถพิจารณาขึ้นค่าแรงให้ได้โดยตรง ขณะเดียวกันก็สามารถสั่งตัดค่าแรงได้ด้วย

การทำงานที่นี้ ทำงานทุกวัน ไม่มีวันหยุด แต่ใครต้องการจะลาไปไหน ไปทำธุระนอกวัด ก็ได้ จะลาครึ่งวัน หรือเต็มวันก็แล้วแต่ ต้องแจ้งแก่หัวหน้างาน ถ้าลางานครึ่งวัน มากกว่า 1 ครั้ง การคิดค่าแรง จะนำครึ่งวันที่ทำงานแต่ละครั้งมารวมกัน นอกจากนี้มีการทำงานล่วงเวลาด้วย ซึ่งจะได้ค่าล่วงเวลา 30 บาท งานล่วงเวลามักเป็นงานในสวน โดยเฉพาะช่วงที่เร่ง เช่น การปรับพื้นที่สวน ลอกเลน ใครจะทำก็ได้ไม่จำกัดแผน เพราะถือเป็นการทำงานล่วงเวลาจากงานประจำ

คนที่ทำงานในมูลนิธิสวนแก้ว แม้จะดูว่าได้ค่าแรงน้อย แต่ถ้าขยัน รู้จักประหยัด เก็บหอมรอมริบ (เพราะแทบไม่มีรายจ่ายอยู่แล้ว) ก็สามารถมีเงินเก็บเป็นกอบเป็นกำได้ บางคนใส่ทองเส้นใหญ่ บางคนสามารถผ่อนรถ (มอเตอร์ไซด์) ได้ ส่วนใครที่คิดว่าได้ค่าแรงน้อยมาก น้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดไว้มาก ทางมูลนิธิ ถือว่า การจ่ายค่าแรงให้คนงานที่ทำงานในมูลนิธิ ไม่อยู่ในกฎเกณฑ์นั้น เนื่องจากสิ่งที่มูลนิธิทำอยู่เป็นการสงเคราะห์คน ที่ไม่ได้ประกาศแจ้งรับแรงงาน แต่คนเหล่านี้สมัครใจเข้ามาเอง (หนีร้อนมาพึ่งเย็น หรือมาพึ่งบุญของวัด ของมูลนิธิ) ไม่ได้มีข้อผูกมัดใดๆ ในเมื่อเดือดร้อนมาจะเข้ามาอยู่ มูลนิธิก็ให้ที่อยู่ ที่กิน ให้งานทำ แต่ถ้าพอใจจะไปก็ไป ไม่มีการหวงห้ามแต่อย่างใด

5) กฎ กติกา และการลงโทษ

เป็นธรรมชาติของคนหมู่มาก ที่มาจากต่างถิ่นต่างที่ แต่มาอยู่ร่วมกัน ที่อาจก่อปัญหาขึ้นได้ อย่างไรก็ตามพบว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ที่นี่ ไม่มีเหตุทะเลาะวิวาทกันแต่อย่างใด แต่หากเกิดมีขึ้น จะต้องไปอยู่ที่อื่นทั้งสองฝ่าย กฎ กติกา และการลงโทษของที่นี่ มีดังนี้

- โทษผิดเล็กน้อย เช่น ไม่เข้าสวน ไม่เอาใจใส่ต่องาน บกพร่องในการทำงาน โทษพักงาน 5 วัน หรือ 9 วัน หรือ 1-2 สัปดาห์ แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่ต้องทำงาน ต้องทำงาน (ตามจำนวนวันที่ถูกสั่งพัก) แต่ไม่ได้ค่าแรง

- โทษผิดเป็นกรณี เช่น ตัดต้นไม้ ปรับแผลละ 500 บาท บกพร่องต่อหน้า ที่ หรือทำงานเสร็จล่าช้าไม่ทันตามกำหนด ถูกปรับหรือหักค่าแรง เป็นกรณีไป เช่น รดน้ำต้นไม้ไม่ ชุ่ม ไม่เข้าสวนพัฒนาเข้า- เย็น หัก 20 บาท ถ้าเป็นระดับหัวหน้าก็ยิ่งถูกหักมาก

- โทษผิดร้ายแรง เช่น เสพสังเสพติด โดยเฉพาะยาเสพติด เล่นการพนัน ก่อเหตุทะเลาะวิวาท ย้ายภายใน 24 ชั่วโมง คือ ให้ออกจากมูลนิธิไปอยู่ที่อื่นเลย หมดสมาชิกภาพ ของที่นี่ อย่างไรก็ตามก็อาจมีการเตือนก่อนสำหรับโทษผิดร้ายแรงนี้ กล่าวคือ จะเตือนครั้งที่ 1 ถ้าทำอีก เป็นครั้งที่ 2 ก็จะต้องย้ายภายใน 24 ชั่วโมง ส่วนการทะเลาะวิวาท บางทีก็ย้ายแผนกทั้งสองฝ่าย ก่อน แต่ฝ่ายที่ก่อเหตุจะโดนหนัก บางทีให้ไปทำงานที่กบินทร์ 3 วันบ้าง 9 วันบ้าง หรือ 1 เดือน ปรับเงิน เดือน 3 เดือนบ้าง ให้ไปปรับทำตัวใหม่ แล้วค่อยกลับมาอยู่ที่โครงการ ซึ่งพระพยอมจะ พิจารณาเป็นกรณีไป

นอกจากนี้ก็ยังมียุทธคดีเล็กน้อย ที่ไม่ได้ถูกสั่งพักงาน หรือปรับเงิน แต่จะเป็นคำตำหนิ ซึ่ง พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) จะตำหนิออกอากาศทันที โทษผิดทำนองนี้ มักจะเกิด ในขณะที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่ ตัวอย่างเช่น เด็กที่ขายของ แต่ไม่กระตือรือร้นในการทำหน้าที่ หรือ ท่านต้องการสิ่งใด แล้วเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น หรือล่าช้าไม่ทันการณ์ ทั้งๆ ที่สามารถเตรียมการ ไว้ก่อนได้ แต่ไม่ได้เตรียมไว้ บางครั้งก็ตำหนิ แจ้งโทษ และประกาศพักงาน หรือปรับเงินออก อากาศไปพร้อมกันด้วย ถ้าโทษผิดนั้นถึงขั้นต้องพักงาน หรือปรับเงิน แต่บางครั้งก็ไม่ได้ตำหนิออก อากาศ แต่ตำหนิต่อหน้าเลย

6) รางวัล

รางวัล เป็นสิ่งที่สร้างกำลังใจสำหรับคนทำงาน รางวัลที่มีทั้งที่เป็นคำชม (ในเมื่อ มีการลงโทษด้วยคำตำหนิ ก็มีการให้รางวัลด้วยคำชม) และเป็นตัวเงิน

- รางวัล สำหรับการทำงานดี ที่เห็นได้ในทันทีทันใด จะได้รับคำชมจาก พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ซึ่งมักจะเป็นคำชมที่ออกอากาศ เช่นเดียวกับการ ตำหนิ ทั้งนี้เพราะท่านกับคนงานมักไม่ได้อยู่ที่เดียวกัน จึงต้องใช้สื่อเครื่องกระจายเสียงภายในวัด และเช่นเดียวกัน นอกจากคำชม ท่านอาจประกาศให้รางวัลอื่นสำหรับการทำความดีที่ยิ่งขึ้นไป พร้อมกันไปด้วย

- รางวัลสำหรับความดีที่ยิ่งขึ้นไป เช่น ขยันหมั่นเพียรมากเป็นพิเศษ ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลา เช่น ผู้ที่ขยันที่สุดในรอบปี จะได้รางวัลเป็นเงินพิเศษ ซึ่งถือเป็นโบนัส สำหรับคนทำงาน เงินพิเศษนี้ไม่ได้กำหนดว่ามากน้อยเท่าใด เพราะไม่อาจรู้ได้ เนื่องจากพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) มักจะให้โบนัส เป็นกระบอก คือ กระบอกไม้ไผ่ที่มีผู้ออมเงินไว้ในกระบอกนั้น เมื่อเต็มแล้วก็นำมาบริจาคให้ที่วัด ตามโครงการกระบอกสัรอกกิเลส ซึ่งบางกระบอกก็มีเงินจำนวนไม่น้อยเลย อาจจะมีถึงพันบาท กระบอกนี้เด็กๆ มักอยากได้เป็นพิเศษ

นอกจากนี้รางวัลอาจอยู่ในรูปของการขึ้นค่าแรงก็ได้ ซึ่งทั้งหมด ถือเป็นการให้กำลังใจ และเป็นแรงจูงใจให้คนทำความดี ขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจทำงาน และมีความประพฤติดี

การบริหารงานในมูลนิธิยังดำเนินไปในรูปแบบของคณะกรรมการด้วย ซึ่งใช้ระบอบประชาธิปไตย มีการประชุมคณะกรรมการเพื่อร่วมตัดสินใจในเรื่องสำคัญๆ ด้วยการโหวตนับคะแนน โดยถือมติเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ นอกจากนี้ทั้งภายในวัด และมูลนิธิยึดหลักความโปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเงิน ยกตัวอย่าง คุณยายยุพิน เวลาส่งเงินเข้ามูลนิธิจะกระทำต่อนักธรรมการ และมีการลงลายมือชื่อรับทราบด้วย

5. สามยุคสมัยแห่งการดำเนินงานของพระพยอม

ตั้งแต่พระพยอมก่อตั้งวัดสวนแก้วมาจนถึงปัจจุบัน (2545) นับเป็นเวลา 22 ปี พระพยอมได้ทำงานและกิจกรรมต่างๆ มากมาย ผู้วิจัยแบ่งการดำเนินงานของพระพยอมออกเป็น 3 ช่วง คือ

- 5.1 ช่วงหอมดอกพยอม
- 5.2 ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก
- 5.3 ช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

5.1 ช่วงหอมดอกพยอม

ช่วงหอมดอกพยอมอยู่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2523 – 2529 คือนับตั้งแต่ก่อตั้งวัดสวนแก้ว มีชื่อเสียงในฐานะพระนักเทศน์ ที่มีลีลาการเทศน์แปลกใหม่ และได้รับความนิยม มาจนถึงช่วงปีที่ได้รับกิจนิมนต์ให้ไปเทศน์ตามที่ต่างๆ มากที่สุด แม้ว่าก่อนหน้าการตั้งวัดสวนแก้ว พระพยอมก็ได้ดำเนินกิจกรรมการเทศน์มาก่อนแล้ว และเริ่มมีชื่อเสียงแล้ว แต่ผู้วิจัย เริ่มนับช่วงนี้ตั้งแต่ท่านได้ก่อ

ตั้งวัด เพราะในระยะแรกนั้นพระพยอมยังอยู่ที่สวนโมกข์ และดำเนินกิจกรรมร่วมกับมูลนิธิเผยแผ่ชีวิตประเสริฐ ต่อเมื่อตั้งวัดสวนแก้วแล้วกิจกรรมด้านนี้ของท่านก็มีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ชื่อเสียงก็โด่งดังมากขึ้น มีการออกสื่อมวลชนมากมาย ทั้งได้รับการยอมรับ และต่อต้าน จากบุคคลต่างๆ รวมทั้งการวิพากษ์จากสื่อมวลชนด้วย แต่ในที่สุดก็ได้รับการยอมรับ ทั้งจากสื่อมวลชนเอง และหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะสถานศึกษา กล่าวได้ว่าช่วงนี้เป็นช่วงของการเทศน์เอาคน ดังที่ท่านกล่าวไว้เอง ด้วยการเทศน์ด้วยการใช้คำตามสมัยนิยม ไม่ยึดแบบแผนการเทศน์ตามธรรมเนียม และในบางครั้งเทศน์ในลีลาที่ดูไม่สำรวมนั้นมีเป้าหมาย คือ เป็นการเทศน์เอาคน อีกประการหนึ่ง คือ ท่านต้องการเอากลุ่มเด็ก กลุ่มวัยรุ่นด้วย ท่านให้เหตุผลว่า คนแก่นั้นเข้ามาเรียนรู้ธรรมอีกไม่นานก็ตายไป แต่เด็กและวัยรุ่นยังอยู่อีกนานมีโอกาสอีกนานที่จะทำทั้งความดี และความชั่ว จึงต้องเอาคน เอากลุ่มเด็ก กลุ่มวัยรุ่นไว้ก่อน (ซึ่งกลุ่มเด็ก กลุ่มวัยรุ่นนี้เป็นกลุ่มที่ไม่สนใจศาสนา หรือธรรมมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันบุคคลากรทางศาสนาก็เข้าถึงได้ยากที่สุดเช่นกัน - niche market) ถ้าได้คนแล้วจึงค่อยปรับวิธีการ ซึ่งปรากฏว่าในระยะต่อมามีท่านก็ได้ปรับลดวิธีการเทศน์ที่หิวหวานนั้นลงมา รวมทั้งได้ริเริ่มกิจกรรมใหม่ๆ เพิ่มขึ้น เช่น การจัดค่ายอบรมจริยธรรม

วิธีการที่ใช้ในสมัยแรกๆ นั้น เน้นการใช้ภาพประกอบ โดยนำสไลด์มาเป็นเครื่องดึงดูดความสนใจของเด็ก เพราะเด็กๆ มักจะอยากดูภาพมากกว่า ถึงขนาดบอกให้พระพูดน้อยๆ หน่อย แต่ขอรูปภาพมากๆ หน่อย แต่จะใช้วิธีให้ดูแต่ภาพมากๆ อย่างเดียวก็ไม่ได้ พระพยอมจึงได้ปรับวิธีการไปอีก คือ ใช้วิธีการถามตอบ เพื่อให้เด็ก และวัยรุ่นมีส่วนร่วม จะได้ไม่ง่วง ต่อมาก็เทศน์ให้มีอารมณ์ขัน และท่านยังคอยสังเกตดูตาของผู้มาฟังเทศน์ด้วยว่ามีปฏิกิริยาอย่างไร ก็ปรับวิธีการไปเพื่อให้ผู้ฟังมีความสนใจฟังมากที่สุด ในการเทศน์ให้มีอารมณ์ขันนี้ พระพยอมกล่าวว่าตามปกติพระพยอมไม่ใช่คนชอบสนุกสนาน ชอบอยู่อย่างสงบ แต่เมื่อเทศน์ให้เด็กฟัง ก็ต้องทำ แม้จะรู้สึกว่าเป็นว่าเหมือนมาเล่นตลกให้เด็กดู

วิธีการต่อมา ใช้กิจกรรม เช่น การจัดค่ายอบรมจริยธรรมให้แก่เด็ก และเยาวชน โครงการนี้เป็นโครงการที่ถือว่ามีส่วนร่วมมากที่สุด และเป็นโครงการที่สร้างความสุขใจให้พระพยอมมากที่สุด กล่าวคือ การเทศน์ การบรรยายธรรมทั่วไป พระพยอมถือเป็นการ “จิ้มดูด” แต่การนำเด็กมาเข้าค่ายอบรมจริยธรรม ถือเป็นการ “แซ่ฮิม” เพราะนำเด็กมาอยู่ค่าย 3 - 5 วัน เด็กมีเวลามากขึ้นที่จะได้ศึกษา เรียนรู้จริยธรรมและได้ฝึกปฏิบัติ ซึ่งพระพยอมจะเน้นเรื่องความขยัน อดทน และความเพียรมาเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นธรรมที่นำไปสู่การฝึกปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา และท่านเห็นว่า

เด็กเดี๋ยวนี้นี้ไม่ค่อยอดทน เพราะพ่อแม่ ผู้ปกครองส่วนมากเลี้ยงดูมาเช่นนั้น พระพยอมกล่าวว่า ในหลวงทรงโปรดชาดกเรื่องพระมหาชนก เพราะอยากให้เด็กมีความเพียร ถ้าไม่มีความเพียรจะทำงานสำเร็จไปไม่ได้

การทำงานของพระพยอมในช่วงหอมดอกพยอมนี้มีทั้งการถูกต่อต้าน และได้รับการยอมรับ พระพยอมเคยถูกต่อต้านจากนักคิดนักปราชญ์ของสังคม เช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช คุณสมักร สุนทรเวช เป็นต้น โดยต่อต้านว่าเทศน์อย่างพระพยอมฟังไม่ได้ ลูกทุ่ง อย่างไรก็ตามพระพยอมมีความเห็นว่า ลูกทุ่งยังมีคนฟังมากกว่าสุนทรภรณ์ และเพราะท่านสงสารคนลูกทุ่ง (จึงมุ่งเทศน์อย่างลูกทุ่งให้คนลูกทุ่งฟัง) คนเช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นปราชญ์อยู่แล้วย่อมไม่ต้องการท่าน ซึ่งท่านไม่ต้องห่วง (แต่ท่านห่วงคนลูกทุ่ง) เมื่อเทศน์อย่างลูกทุ่งให้คนลูกทุ่งฟังได้แล้ว ต่อไปอีกค่อยขยับขึ้นไปอีกระดับ ซึ่งในขณะนั้นผู้ที่สนับสนุนหรือเห็นด้วย เช่น ท่านพุทธทาส กล่าวว่า ให้นำพระพยอมไปซึ่งดูว่าได้หรือเสีย ซึ่งเห็นว่าเป็นการได้มากกว่าเสีย ท่านปัญญาชนทภิกขุ กล่าวว่าเทศน์มาไม่เคยมีบรรยากาศแบบนี้มาก่อนเลย (ที่มีคนจำนวนให้ความนิยมนับพระเทศน์) ในช่วงเวลาที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน มีพวกคณะตลกได้นำพระพยอมไปเล่นล้อเลียน พระพยอมไม่ได้โกรธ ท่านกล่าวว่า ถ้าตลกเล่นหยาบโลน กับเล่นตลกแล้วเอาธรรมะไปแทรก ถ้าซังกันแล้ว ดีกว่าการเล่นหยาบโลน เป้าหมายการพัฒนาในการทำงานช่วงนี้ จึงเป็นการมุ่งพัฒนาทางด้านจิตภาพของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ เด็ก วัยรุ่น คนธรรมดาทั่วไป เป็นหลัก

5.2 ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก

ช่วงน้อมจิตช่วยคนยากนี้เริ่มจาก พ.ศ. 2530 – 2542 ซึ่งเป็นช่วงของการก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้ว และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ทั้ง 14 โครงการ หลังจากที่พระพยอมเทศน์เอาคนแล้ว ท่านได้เห็นความทุกข์ยากเป็นจำนวนมาก อันมีสาเหตุมาจากความยากจน ตกงาน ไม่มีงานทำ ติดอบายมุข และสิ่งเสพติด ซึ่งคนเหล่านี้หากไม่ได้รับการช่วยเหลือก็อาจสร้างปัญหาให้กับสังคมเพิ่มมากขึ้น อีกประการหนึ่งหากคนเหล่านี้ยังประสบปัญหาทุกข์ยากเหล่านี้อยู่ โอกาสที่จะมาฟังธรรมเพื่อพัฒนาตนในระดับจิตใจก็คงเป็นไปได้โดยยาก พระพยอมจึงก่อตั้งมูลนิธิขึ้น ในปี พ.ศ. 2529 และเริ่มดำเนินกิจกรรมโครงการช่วยเหลือคนใน ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา ซึ่งมีทั้งช่วยผู้ประสบภัย คนตกงาน เด็กนักเรียนยากจน คนชรา (ไม่นับโครงการแรกสุด คือ โครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน ซึ่งทำมาตั้งแต่ก่อนสร้างวัด แต่เมื่อจัดตั้งมูลนิธิแล้ว ก็นำมารวมเข้าไว้เป็น 1 ใน 14 โครงการของมูลนิธิ โดยถือเป็นโครงการที่ 1 แต่โครงการช่วยเหลือผู้ประสบทุกข์ยากต่างๆ เริ่มต้นปี พ.ศ. 2530 คือ โครงการร่มโพธิ์แก้ว) จนกระทั่งปี พ.ศ.2540 ได้ก่อตั้งโครงการสวนสมุนไพรรื่น

เพื่อช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากจากความเจ็บป่วย แต่ไม่มีเงินไปโรงพยาบาล ซึ่งเป็นโครงการที่ 14 และดำรงอยู่ 14 โครงการมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2545) ลักษณะการทำเงินงานในช่วงนี้มีลักษณะเป็นงานสังคมสงเคราะห์ เป้าหมายของการพัฒนาในการทำงานช่วงนี้จึงเป็นการมุ่งพัฒนาด้านกายภาพของกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก แต่กลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ต่างจากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานในช่วงแรก กล่าวคือ เป็นกลุ่มผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ประสบภัย ประสบปัญหา ผู้ล้มเหลวในการประกอบอาชีพ ความรัก และรวมทั้งการดำรงชีวิต เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสมาชิกของสังคมแบบที่สังคมไม่ต้องการ เป็นผู้ที่ยูนิเซฟเสียทั้งทางกายภาพ เช่น คนพิการ ทางจิตภาพ เช่น คนพลัดรักทั้งจากคู่ครอง หรือ ลูกหลาน คนที่มีทุกชีวิตกักขังจากพิษภัยวิกฤตเศรษฐกิจ คนถูกทอดทิ้ง กล่าวได้ว่าเป็นผู้ที่สูญเสียความเป็นมนุษย์ หรือความเป็นมนุษย์ถูกลดทอนลง เช่น คนไข้จากโรงพยาบาล ศรีธัญญา คนติดยาเสพติด กลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มคนซึ่งไม่เป็นที่ต้องการของสังคม ไม่มีใครอยากจะได้สนใจดูแล ช่วยเหลือเอาใจใส่ (niche market) ทั้งๆ ที่หากคนกลุ่มนี้ได้รับการช่วยเหลือ ดูแลเอาใจใส่ ให้โอกาส และได้รับการพัฒนาที่เหมาะสม เขาเหล่านี้ก็สามารถที่จะแสดงศักยภาพของตน ของความเป็นคน เป็นมนุษย์ออกมาได้ ซึ่งผลการดำเนินงานของพระพยอมในช่วงการดำเนินงานช่วงนี้เป็นประจักษ์พยานได้

อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2542 เป็นปีที่พระพยอมเริ่มให้ความสนใจเรื่องเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติแวดล้อม และการใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น มีการเปลี่ยนชื่อโครงการสวนสมุนไพรม เป็นโครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับโครงการนี้ขยายตัวออกไปอีกอย่างกว้างขวาง

5.3 ช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

ช่วงขยายรากฐานการพัฒนาเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2542 – ปัจจุบัน (พ.ศ. 2545) เมื่อพระพยอมได้คนจากกิจกรรมการเทศน์ และจากการให้ความช่วยเหลือ สงเคราะห์แล้ว ซึ่งถือเป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพ และจิตภาพในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามการพัฒนานั้นต้องวางรากฐานให้มั่นคงต่อไป โดยดูจากองค์รวม จากวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์ก็เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น ประกอบกับประเทศไทยได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ และเป็นช่วงของการแก้ไขฟื้นฟูประเทศด้วยแนวคิดต่างๆ หนึ่งในแนวคิดแก้ไขและฟื้นฟูสภาพสังคมและผู้คนในสังคม คือ การใช้หลักศาสนา รวมทั้งการใส่ใจในคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม ความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ เป็นการหันมาพึ่งพาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักศาสนา แม้ว่าในสมัยหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ศาสนาถูกกีดกันว่าเป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ที่มีการปรับเปลี่ยนนี้ ทำให้การพัฒนาได้ให้ความสำคัญที่การพัฒนาคุณภาพคนมากกว่าการพัฒนาด้านวัตถุ หรือไม่ก็ต้องทำควบคู่กันไป

กิจกรรมช่วงต่อมาของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) จึงเป็นการวางรากฐานการพัฒนาคนตั้งแต่วิถีคิด และการปฏิบัติ ในส่วนของวิถีคิดนั้น อาจจะเข้าใจได้ไม่ถนัดนักสำหรับคนทั่วไป และโดยเฉพาะคนที่อยู่ในวัดสวนแก้ว ที่ทำงานในมูลนิธิสวนแก้ว เพราะคนเหล่านี้ส่วนมากอาจกล่าวได้ว่า เป็น ผู้มีดำหนิ หรือเป็นเช่นของเสียของสังคมแล้ว ดังนั้นท่านจึงใช้วิธีทำให้ดูเป็นตัวอย่างโดยนำธรรมที่ได้ฝึกฝนปฏิบัติมาจากสวนโมกข์ รวมทั้งอุปนิสัยส่วนตัวของท่านในเรื่องของการทำงานมาแสดงให้เห็นประจักษ์ นั่นคือ ธรรมะคือการทำงาน การทำงานก็คือการปฏิบัติธรรม ท่านจัดให้คนในวัด และมูลนิธิได้ทำงานตามหน้าที่ และตามความเหมาะสมกับความสามารถทางกาย เน้นในเรื่องของการอยู่กับธรรมชาติ ท่านให้ความสำคัญกับสวนมาก เพราะถือว่าสวนนั้นเปรียบได้ดั่งมารดาผู้ให้กำเนิด ให้ที่อยู่ ที่กินแก่คนเราถ้ารู้จักทำกิน ซึ่งเป็นการสอนให้คนขยันทำมาหากิน นอกจากนี้ท่านยังมองในเรื่องของการรักษาสุขภาพด้วยการใช้สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ อันได้แก่ สมุนไพร มาใช้รักษายามเจ็บป่วย คำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยการปลูกพืชหลากหลายชนิด รวมทั้งพันธุ์พืชที่หายาก ใช้ประโยชน์จากของเหลือหรือของเสียแล้วเพื่อรักษาสภาพแวดล้อม โดยนำมาใช้ประโยชน์ใหม่ (recycle) เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพจากเศษพืชผัก อาหารเหลือ ซากสัตว์ และยังได้ร่วมมือกับโครงการพระราชดำริของในหลวงสร้างบ่อน้ำดื่มสิ่งปฏิกูล เพื่อผลิตปุ๋ยจากของเสียจากมนุษย์ นอกจากนี้ยังสานเครือข่ายให้กว้างขวางออกไปหลายระดับ และหลายกลุ่ม เช่น กับชาวบ้าน กลุ่มเกษตรกร หน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ รวมทั้งราชสำนัก

ในเรื่องการนำของเสียมาทำประโยชน์ เพื่อใช้ใหม่นั้น หากมองที่ตัวสิ่งของ สามารถสร้างรายได้ให้กับมูลนิธิปีหนึ่งหลายสิบล้านบาท หากมองที่ตัวคน (คนที่มาอยู่วัดสวนแก้ว ก็เหมือนกับของเสียนั่นเอง) นับว่าช่วยให้คนจำนวนไม่น้อย ได้มีงานทำ มีที่อยู่ ที่กิน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นสามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ นับว่าเป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพในระดับหนึ่ง ส่วนการพัฒนาทางด้านจิตภาพนั้น ต้องพิจารณาต่อไปว่าสามารถพัฒนาไปได้ถึงระดับใด อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากแนวคิดที่ว่า ถ้าคนมีทุกข์มาก (ทางกายภาพ) เช่น ไม่มีกิน ไม่มีที่อยู่ เจ็บป่วยไม่ได้รับการรักษา จะให้มาพัฒนาระดับจิตใจก็เป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะคนที่ติดยาเสพติดจิตใจเขาไม่รับธรรมะ ต้องช่วยให้เขาพอจะพ้นทุกข์ทางกายภาพนี้ไปเสียก่อน จึงจะค่อยพัฒนาระดับจิตใจเขาได้ ก็น่าจะตั้งความหวังไว้ได้ว่า คนที่อยู่ในวัดสวนแก้วน่าจะได้รับการพัฒนาทาง

ด้านจิตภาพไปในระดับหนึ่ง กล่าวคือ มีชีวิตที่มีความสุข ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับความสุขในทางพุทธศาสนานั้น ก็คือ การพ้นจากการบีบคั้น ซึ่งมีอยู่ 4 อย่าง คือ สุขที่เกิดจาก

1. พ้นจากการบีบคั้นทางกาย คือ ความหิว ความเจ็บปวดทางกาย ความต้องการปัจจัย 4 เป็นต้น

2. พ้นจากการบีบคั้นทางจิต คือ เรื่องของอารมณ์ ความรู้สึกทางจิตใจ เช่น ความรัก ความเศร้า เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับสุขภาพจิต ในชีวิตประจำวัน

3. พ้นจากการบีบคั้นทางสังคม ได้แก่ สถานภาพต่างๆ ทางสังคม หน้าที่การงาน เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น

4. พ้นจากการบีบคั้นทางปัญญา ซึ่งเป็นระดับจิตวิญญาณ คือ มีปัญญารู้แจ้งในอริยชา ซึ่งก็คือ โลก โกรธ หลง กิเลส ตัณหา ตลอดจนสภาวะของสรรพสิ่งทั้งมวล การจะไปพ้นจากการบีบคั้นทางปัญญานี้ได้ ต้องอาศัยปัญญา

การพ้นจากการบีบคั้น ทั้ง 4 อย่างนี้ เรียกว่า สุขภาวะ ดังนั้นคนจะมีความสุขอย่างแท้จริงต้องไปให้ถึงระดับจิตวิญญาณ (ตามหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา แท้จริงไม่ได้สอนเรื่องสุข แต่สอนเรื่องทุกข์ คือ อะไรคือทุกข์ (ทุกข์) สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (สมุทัย) การดับไปของทุกข์ (นิโรธ) และหนทางหรือวิธีการดับทุกข์ (มรรค)) อย่างไรก็ตาม คนที่ทำงานในมูลนิธิสวนแก้ว ย่อมได้รับการบำบัดให้พ้นจากการบีบคั้นทางกายอย่างแน่นอน ส่วนสุขภาวะในด้านอื่นๆ คงต้องพิจารณากันต่อไป

เนื่องจาก คนที่จะพัฒนาจากการมีความสุขนั้นหาได้ยาก ท่านธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในหนังสือเราจะกู้แผ่นดินกันอย่างไร ว่า “คนเราเรียนรู้ได้มากจากปัญหา ได้ศึกษาจากความทุกข์ ถ้าไม่มีปัญหาให้คิด แล้วปัญญาจะพัฒนาได้อย่างไร... คนที่มีความทุกข์นั้นแหละทุกข์มันจะสอน คือ มันทำให้เราต้องค้นหาทางออก คิดแก้ไข ใช้กำลัง ใช้ฝีมือ เรียกได้ว่าได้ใช้ทั้งสมอง และมือเต็มที่ รวมทั้งเท้าก็ต้องเคลื่อนไหวไม่ได้หยุด จึงได้ฝึกตัวเองตลอดเวลา เป็นอันว่า คนเราเรียนรู้และพัฒนาตนเองจากการพยายามแก้ปัญหา ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ เมื่อเราพยายามแก้ไขปัญหาก็

ได้พัฒนาปัญญา เพราะเราต้องคิด พอเราคิดหาทางแก้ไขปัญหา ปัญญาก็ค่อยๆ เกิดขึ้นมา ยิ่งถ้าเป็นคนที่รู้จักคิด หรือคิดเป็น ยิ่งก้าวไปไกล”

นอกจากนี้ แนวคิดที่ว่าเมื่อมีทุกข์ มีปัญหา ต้องแก้ไข ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญานั้น การพยายามคิด หาวิธีแก้ไขก็คือการพัฒนานั่นเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาให้เกิดปัญญา เพื่อใช้แก้ทุกข์ เป็นการพัฒนาในระดับจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์มติชน ของพระอาจารย์เจฟฟรีย์ สุานิสสโร เจ้าอาวาสวัดเมตตาวันาราม วัดป่าแบบไทยที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อคำถามที่ว่า หลวงพ่อจะมีคำแนะนำให้กับคนที่จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโลกที่กำลังเกิดขึ้นอย่างมากมาอยู่ในขณะนี้อย่างไรบ้าง พระอาจารย์เจฟฟรีย์ ตอบว่า “ อยู่ที่การพัฒนาใจ การพัฒนาใจจะเป็นวิธีการแก้ไขปัญหที่ดีที่สุด ไม่ว่าปัญหาของตนเองแล้วขยายไปยังโลก...”

ตลอดการดำเนินงานของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ที่ผ่านนั้น แม้ว่าดูจะไม่ได้เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติแบบให้คนมานั่งสมาธิภาวนา แต่หากพิจารณาให้ลึกลงไป ท่านได้พยายามพัฒนาคนให้ไปสู่การพัฒนาในหลายระดับ (ระดับที่พ้นจากการบีบคั้นทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา) ด้วยเนื้อหา และวิธีการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เหมาะสมกับผู้รับสารที่หลากหลายนั้น (พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา ญาติโยมที่มาฟังธรรม คนทำงานในมูลนิธิ ทั้งระดับหัวหน้า และคนงาน ทั้งที่อยู่ประจำ และจร) เพื่อการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนอย่างแท้จริง

บทที่ 5

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที

ในการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที ได้ทำการศึกษาโดยวิเคราะห์ในมิติด้านกว้างหรือภาคตัดขวาง และมิติด้านยาวหรือเชิงพัฒนาการ

การวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านกว้างหรือภาคตัดขวาง เป็นการศึกษาศักยภาพด้านการสื่อสารในกระบวนการสื่อสารที่ประกอบไปด้วยผู้ส่งสาร (sender) เนื้อหาสาร (message) ช่องทางการสื่อสาร (channel) และผู้รับสาร (reciever) ในงานวิจัยนี้ ผู้ส่งสาร คือ พระพิศาลธรรมพาทีหรือพระพยอม กัลยาโณ ได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร ได้แก่ การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) และทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) ซึ่งปรากฏออกมาทางด้านความรู้ ทักษะ และกลยุทธ์ที่ใช้ในการสื่อสาร

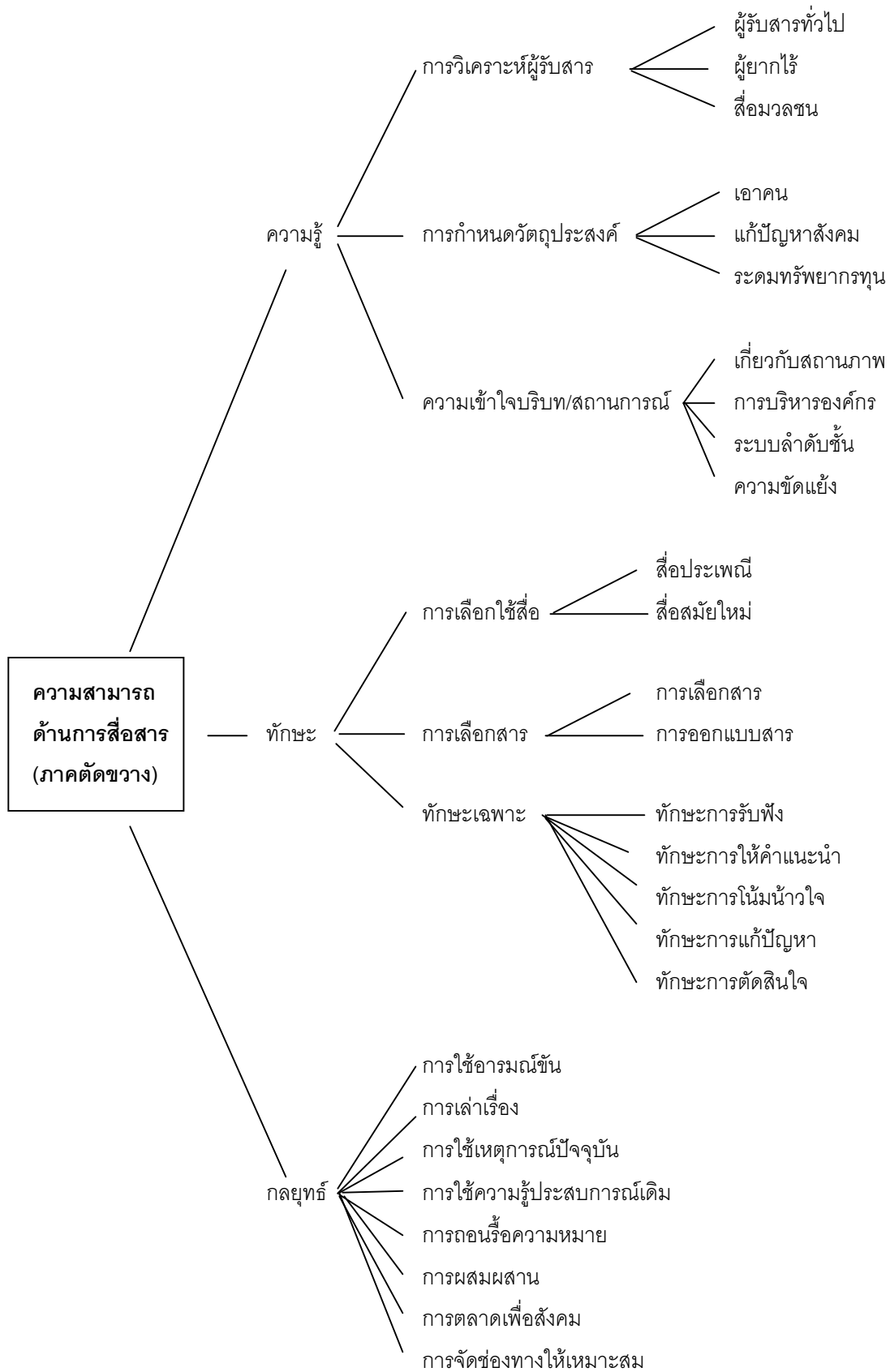
ส่วนการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านยาว หรือเชิงพัฒนาการ เป็นการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาทีหรือพระพยอม กัลยาโณ จาก 3 ยุคของการทำงาน คือ ช่วงหอมดอกพยอม ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก และช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

วิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านกว้าง (ภาคตัดขวาง)

การวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาทีในมิติด้านกว้าง หรือภาคตัดขวาง เป็นการวิเคราะห์จากแนวคิดการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) และทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) ซึ่งปรากฏออกมา 3 ด้าน คือ

1. ด้านความรู้ ความเข้าใจ
2. ด้านทักษะในการสื่อสาร
3. ด้านกลยุทธ์ที่ใช้ในการสื่อสาร

จากทั้ง 3 ด้านดังกล่าว ผู้ส่งสารใช้การสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) คือ ความรู้ในการวิเคราะห์ผู้รับสาร การกำหนดวัตถุประสงค์ และความเข้าใจในบริบท หรือสถานการณ์ต่างๆ และได้ใช้ทักษะในการสื่อสาร (Tactic communication skills) คือ ทักษะที่จะนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ให้บรรลุเป้าหมาย (objective) ได้แก่ ทักษะการเลือกใช้สื่อ การเลือกสาร และทักษะเฉพาะที่นำมาใช้ในปฏิสัมพันธ์ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย เช่น ทักษะในการให้คำแนะนำ/รับฟังคำแนะนำ (advise & hearing) ทักษะการโน้มน้าวใจ (persuasive) ทักษะในการตัดสินใจ (determine) ทักษะในการแก้ปัญหา (resolution) โดยใช้กลยุทธ์การสื่อสาร ได้แก่ การใช้อารมณ์ขัน การเล่าเรื่อง การใช้เหตุการณ์ปัจจุบัน การใช้ความรู้ประสบการณ์เดิม การถนอมหรือความหมาย (reconstruct) การผสมผสาน (hybrid) การตลาดเพื่อสังคม และการจัดช่องทางให้เหมาะสมในเรื่องของเวลาและสถานที่ (time and space) ดังแสดงในแผนภูมิ

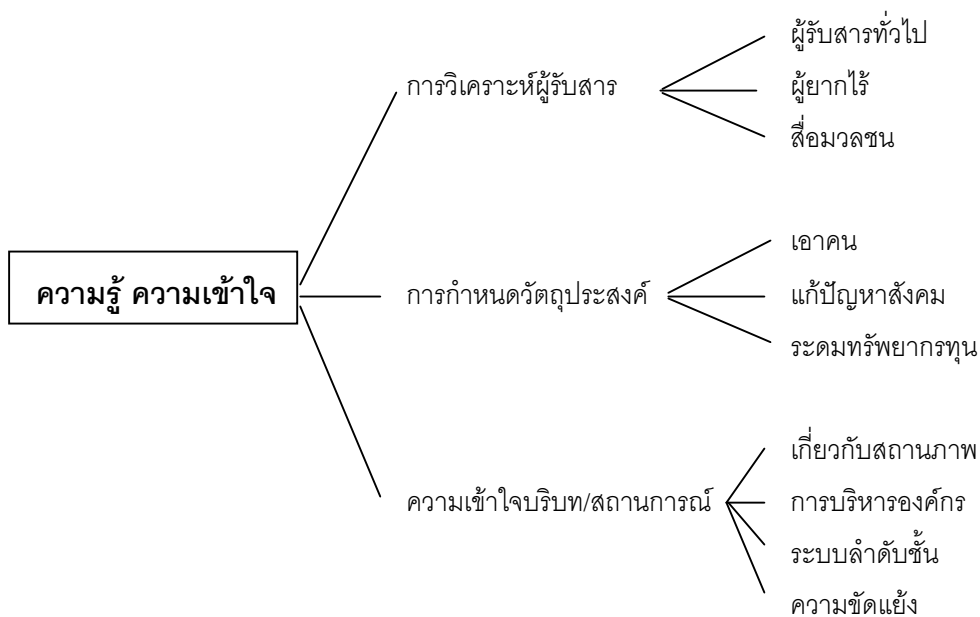
1. ด้านความรู้ ความเข้าใจ

ความรู้ที่เป็นความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมได้แก่

- 1.1 การวิเคราะห์ผู้รับสาร
- 1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์
- 1.3 ความเข้าใจบริบท หรือสถานการณ์

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในส่วนที่เป็นการวิเคราะห์ผู้รับสาร เป็นการวิเคราะห์ผู้รับสารที่พระพยอมทำการสื่อสารด้วย แบ่งเป็น ผู้รับสารทั่วไป ผู้ยากไร้ และสื่อมวลชน ส่วนการกำหนดวัตถุประสงค์นั้น พระพยอมได้กำหนดวัตถุประสงค์ย่อยตามบริบท หรือสถานการณ์ เป็น เพื่อเอาคน เพื่อแก้ปัญหาสังคม และเพื่อระดมทรัพยากรทุน ในขณะที่ความรู้ความเข้าใจในบริบท หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละสถานการณ์นั้น ก็ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ เพื่อทำการสื่อสารให้เหมาะสมสอดคล้อง โดยพิจารณาจากบริบท หรือสถานการณ์เกี่ยวกับสถานภาพ การบริหารองค์กร ระบบลำดับชั้น และความขัดแย้ง

หัวข้อในการศึกษาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ด้านความรู้ ความเข้าใจ แสดงตามแผนภูมิ

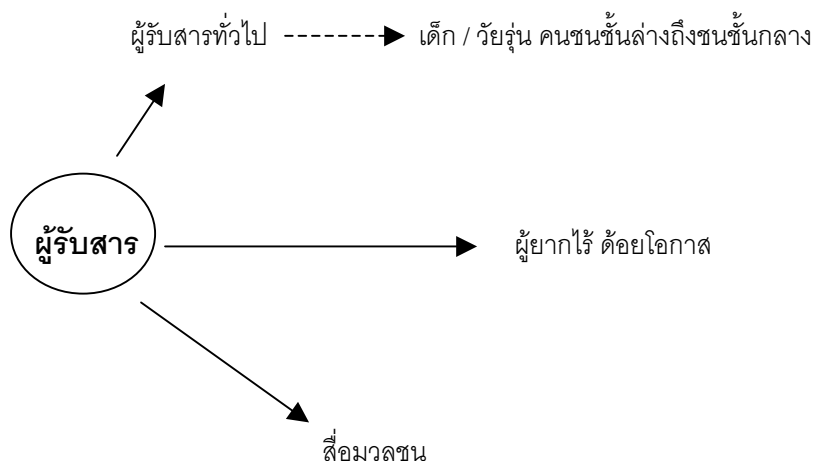

1.1 การวิเคราะห์ผู้รับสาร

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ในด้าน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้รับสาร เป็นความสามารถในการวิเคราะห์ผู้รับสาร ที่พระพยอมทำการสื่อสารด้วย คือ

- 1.1.1 ผู้รับสารทั่วไป
- 1.1.2 ผู้รับสารที่เป็นผู้ยากไร้
- 1.1.3 ผู้รับสารที่เป็นสื่อมวลชน

แผนภูมิแสดงกลุ่มผู้รับสารของพระพยอม

1.1.1 ผู้รับสารทั่วไป

สังคมประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับศาสนาหลายกลุ่ม ผู้ที่สนใจศาสนา และนำศาสนามาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเพื่อการพัฒนาตนก็มี ผู้ที่ไม่สนใจศาสนา ไม่สามารถนำหลักธรรมคำสอนในศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันก็มาก ในท่ามกลางกลุ่มคนในสังคมที่หลากหลายนั้น พระพยอมมีความเข้าใจในลักษณะของผู้รับสารที่เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม ว่าเป็นเป็นคนชั้นล่างถึงคนชั้นกลาง ที่มีชีวิตประจำวันต้องวุ่นวายอยู่กับการทำมาหากิน แต่ก็ไม่น้อยที่ยังมัวเมาอยู่กับอบายมุข และจำนวนไม่น้อยเป็นกลุ่มคนที่ยังอยู่ในวัยเยาว์ เช่น เด็ก วัยรุ่น ซึ่งมีความห่างเหินจากศาสนา ทำให้ไม่สนใจศาสนา หรือมีท่าทีและปฏิบัติตนต่อศาสนาไม่ถูกต้อง ไม่สามารถนำหลักธรรมคำสอนในศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนิน

ชีวิตประจำวัน หรือแก้ไขปัญหา ตลอดจนเพื่อพัฒนาตนเองได้ ซึ่งพระพยอมมองเห็นว่า “ เด็กวัยรุ่น เยาวชน เป็นผู้รับสารที่คนห่างวัด และยังมีแรงที่จะทำความชั่วหรือทำความดีได้อีกมาก ” (รายการจุดประกาย, 10 พฤษภาคม 2545) ท่านกล่าวว่า “ เด็กนั้นปลูกฝังง่าย เอาธรรมะสนุกๆ ไปให้เล่น เด็กก็จะเล่นอยู่ในร่องในรอย โตขึ้นก็จะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพ เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง ” (ไพโรจน์ , 2534)

พระมหาอุดม ปัญญาโก (ไพโรจน์ , 2534) ได้กล่าวถึงกลุ่มผู้รับสารของพระพยอมว่า

“ ท่านยกปัญหาขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ท่านมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะปัญหาของเยาวชน ซึ่งคนพวกนี้ห่างจากวัด แล้วท่านก็แก้ไขในจุดนี้เพื่อให้เยาวชนซึ่งเป็นรากฐานของบ้านเมืองเป็นคนดี มีคุณภาพ ... ส่วนผู้ที่สนใจธรรมะอยู่แล้ว ท่านจะไม่มองท่านจะไม่เข้าไปเพราะมีคนอื่นทำอยู่แล้ว ท่านก็ไปทำในจุดที่ยังไม่มีใครทำ ... ”

ดาหมอลอ (ไพโรจน์ , 2534) ได้พูดถึงกลุ่มผู้รับสารที่พระพยอมได้เลือกว่า

“ ท่านพุทธทาสและท่านปัญญานันทภิกขุ ท่านบรรยายธรรมสำหรับคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งผมอยากจะเรียกว่า ปัญญาชน ส่วนพระพยอมนั้น ท่านลดระดับลงมา สำหรับเด็กวัยรุ่นและหนุ่มสาวเยาวชน “

1.1.2 ผู้ยากไร้

ผู้รับสารที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ของสังคมที่เป็นคนชั้นล่างถึงคนชั้นกลาง มีจำนวนไม่น้อยที่เป็นผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส พระพยอมเลือกผู้รับสารกลุ่มนี้จากฐานความรู้ของตัวเองที่มีอยู่ กล่าวคือ ภูมิหลังของท่านก็เป็นหนึ่งในคนกลุ่มนี้เช่นกัน ซึ่งทำให้ท่านเข้าใจผู้รับสารกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี และเลือกที่จะทำการสื่อสารกับผู้รับสารกลุ่มนี้ เพราะเห็นว่านอกจากจะเป็นผู้ด้อยโอกาสแล้ว หากไม่ได้รับการช่วยเหลือ ก็อาจกลับกลายเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมได้ ดังที่ท่านกล่าวว่า (ยังเอ็กเช็กคิวทิฟ, ตุลาคม 2530)

“ คนงานชาวอีสานอพยพเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ มาก สังเกตดูที่ตลาดหมอชิต หัวลำโพง พวกนี้เข้ามาเผชิญโชคชะตาที่มองไม่เห็น ความรู้ก็ไม่มาก บางทีโดนหลอกเอา อาตมาเลย

เกิดความคิดว่า ทำไมเราไม่ช่วยคนเหล่านี้ เพราะพวกเขาต้องการมาหางานทำ คนพวกนี้ถ้าปล่อยไว้ไม่มีงานก็ไม่มีกิน อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้าน ...”

และพระพยอมเห็นว่าเป็นหน้าที่เป็นโอกาสที่จะเข้าถึงผู้รับสารกลุ่มนี้ ซึ่งพระพยอมได้เลือกวิธีการสื่อสารเพื่อนำเสนอเนื้อหาสารให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร ซึ่งต้องอาศัยวิธีการนำเสนอที่ต่างไปจากคนทั่วไปที่ไม่มีแรงบีบคั้นทางด้านความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ดังที่สมบัติ จันทรวงศ์ (2540) กล่าวว่า

“ เป็นธรรมชาติอยู่เองที่การสอนธรรมต่อผู้ที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ และการศึกษา ซึ่งเป็นคนหมู่มากของสังคมนั้น ย่อมยากลำบากและแตกต่างไปจากการสอนธรรมให้แก่ผู้คนที่ไม่มีแรงบีบคั้นทางด้านความจำเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่อยู่ในระดับล่างสุดของสังคม ด้วยเหตุนี้เอง จึงเห็นได้ว่า สำหรับคนเหล่านี้ พระพยอมไม่ได้พยายามเน้นธรรมชั้นสูง หรือการหลุดพ้น แต่เน้นเรื่องศีลธรรมขั้นต้น เรื่องของอบายมุข ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีชีวิตอยู่รอดในสังคมเสียก่อน”

ซึ่งในการสื่อสารของท่านนั้นพระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์ , 2534) กล่าวว่าพระพยอมเป็นแบบลูกทุ่ง อย่างไรก็ตามการสื่อสารก็ได้แพร่กระจายไปสู่ผู้รับสารที่เป็นบุคคลทั่วไปทุกชนชั้นในสังคมด้วย ดังเช่นที่เพลงลูกทุ่งนั้นแม้จะมีกลุ่มผู้ฟังหลักอยู่ แต่ก็มีผู้ฟังที่เป็นคนทุกชนชั้นในสังคมฟังอยู่ด้วย

ความเข้าใจในกลุ่มผู้รับสารและการกำหนดกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายของพระพยอม ซึ่งเป็นสื่อ หรือช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่เนื้อหาของสถาบันศาสนา ก็เปรียบได้กับการเลือกกลุ่มเป้าหมายของผู้ผลิตสื่อที่ต้องการนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อมวลชน ซึ่งเจียรชัย อิศรเดช (2545) ได้กล่าวถึงวัดว่าเปรียบเหมือนสื่อชนิดหนึ่ง ดังนี้

“ วัดเองก็มีสภาพเหมือนสื่อชนิดหนึ่งที่ต้องปรับตัวตามผู้รับสารของตนเอง วัดแต่ละวัดก็มีฐานะเสมือนรายการโทรทัศน์รายการหนึ่ง แม้จะมีผู้สนับสนุนรายการเป็นพื้นฐานอยู่บ้าง แต่ก็ต้องมุ่งหากกลุ่มผู้ชมเป้าหมายและอยู่รอดได้ด้วยกลุ่มผู้ชมของตนนี้ ”

ผู้รับสารในสังคมที่เป็นบุคคลทั่วไปนั้น อาจจะไม่สามารถเจาะจงได้ว่าผู้ส่งสารจะทำการสื่อสารกับใคร ซึ่งเปรียบได้กับผู้ชมทั่วไป แต่พระพยอมกลับเป็นผู้กำหนดกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายด้วยตนเอง กล่าวคือ พระพยอมเลือกที่จะสื่อสารกับผู้รับสารชนชั้นล่างถึงชนชั้นกลางที่เป็นเด็ก วัยรุ่น เยาวชน และผู้ยากไร้

1.1.3 สื่อมวลชน

พระพยอมนอกจากจะสามารถวิเคราะห์ และเลือกกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่จะทำการสื่อสารด้วยแล้ว ยังมีกลุ่มผู้รับสารที่พระพยอมต้องทำการสื่อสารด้วย นั่นคือ สื่อมวลชน ซึ่งพระพยอมมีความเข้าใจในธรรมชาติของสื่อมวลชนเป็นอย่างดี จึงสามารถทำการสื่อสารเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อวัตถุประสงค์ของท่าน กล่าวคือ สื่อมวลชนทำการสื่อสารกับพระพยอมโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะหลากหลาย ซึ่งโดยมากเป็นวัตถุประสงค์ของสื่อมวลชนในการมาติดต่อสื่อสารกับพระพยอม เช่น เพื่อนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับพระพยอม กิจกรรมที่พระพยอมทำ หรือที่พระพยอมมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือสื่อมวลชนใช้พระพยอมเป็นแหล่งข่าว เพื่อทราบความคิดเห็นต่อประเด็นซึ่งเป็นที่น่าสนใจของสังคม ซึ่งโอกาสที่พระพยอมจะเป็นข่าวนั้นมีอยู่สูง ทั้งนี้สืบเนื่องจากความมีชื่อเสียง และจากบทบาทหน้าที่ของท่าน กล่าวได้ว่า พระพยอมเป็นบุคคลสาธารณะ ซึ่งเป็นที่สนใจของประชาชน และสื่อมวลชน แม้ไม่มีเหตุการณ์ใดที่จะทำให้ท่านเป็นข่าว แต่เมื่อมีเหตุการณ์ซึ่งเป็นที่น่าสนใจ และมีผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง สื่อมวลชนก็มักมาสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากท่านเสมอในฐานะแหล่งข่าว ซึ่งพระพยอมเข้าใจดีว่านี่เป็นโอกาสที่ท่านสามารถทำการสื่อสารที่เป็นประโยชน์ เช่น ได้ทำการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้สาธารณชนได้ทราบ ได้สื่อสารเพื่อแก้ไขความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนหรือขัดแย้ง จากการสังเกต และศึกษาข้อมูลภาคเอกสารผู้วิจัยพบว่า เมื่อมีสื่อมวลชนมาสัมภาษณ์ท่านในประเด็นใดก็ตาม ท่านก็มักจะพูดเชื่อมโยงไปยังสิ่งที่ท่านต้องการสื่อสารด้วยเสมอ เช่น ข้อคิดเตือนใจ หรือ ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ หรือเนื้อหาเรื่องราวเหตุการณ์ เพื่อทำให้เกิดความกระจ่าง ต่อเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน หรือขัดแย้งต่อท่าน ดังเช่น ที่ท่านปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์มติชน (มติชน, 23 ธันวาคม 2538) ซึ่งพาดหัวข่าวว่า “ พระพยอมเผยเคล็ดลับทำงานตามรอยพระบาท ” ซึ่งพระพยอมได้ไปเทศน์ในหัวข้อ “ ธรรมะขโลมใจ สานสายใยการทำงาน ” ที่อาคารบริษัทมติชน ในเนื้อหาข่าวกล่าวถึงข้อคิดในการทำงาน นอกจากนี้พระพยอมได้กล่าวถึงพระราชดำรัสของในหลวงที่มีพระราชดำรัสถึงการเทศน์ของพระพยอมที่ว่า มีผู้พากษ์วิจารณ์กันมากว่าเป็นพระที่เทศน์หยาบ

แต่ทรงเข้าใจว่า พระหาวิธีให้คนสนใจธรรมะ จากนั้นได้พูดไปถึงเด็กที่ท่านนำมาเลี้ยงฝึกอาชีพร่ำ ว่า มีความขยันจนมีทองใส่ มีเงินเก็บ

เนื้อหาที่พระพยอมสื่อสารไปนั้น ก็เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องการทำงาน แต่การกล่าวถึง พระราชดำรัสของในหลวงเป็นเนื้อหาที่ช่วยยืนยันและสร้างความน่าเชื่อถือในวิธีการสื่อสารของท่านเป็นอย่างดี แม้เรื่องการทำงานของเด็กที่ท่านนำมาเลี้ยง ก็เป็นข้อมูลยืนยัน และประชาสัมพันธ์การทำงานของท่านด้วยเช่นกัน

กล่าวโดยรวมความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้รับสาร คือ พระพยอมมีความเข้าใจในลักษณะของผู้รับสารที่เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคม และพระพยอมเป็นผู้กำหนดกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายด้วยตนเอง คือ เป็นผู้เลือกที่จะสื่อสารกับผู้รับสารกลุ่มไหนเป็นกลุ่มหลัก แต่หากกลุ่มผู้รับสารนั้นไม่ใช่กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่ท่านเลือก ท่านก็เข้าใจดีว่าท่านสามารถจะทำการสื่อสารที่เป็นประโยชน์ได้อย่างไร ดังเช่น เมื่อทำการสื่อสารกับผู้รับสารที่เป็นสื่อมวลชน

1.2 การกำหนดวัตถุประสงค์

พระพยอมมีวัตถุประสงค์หลักในการสื่อสาร คือ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ยกย่องจิตใจของผู้รับสาร และให้ประพฤติถูกต้องตามหลักศาสนาพุทธศาสนา ตลอดจนให้ผู้รับสารมีสติปัญญา สามารถนำหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาไปเป็นหลัก หรือใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

อย่างไรก็ตามพระพยอมเป็นผู้ส่งสารที่มีความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารดีว่า ในการสื่อสารแต่ละครั้ง แต่ละบริบท สถานการณ์ หรือการสื่อสารกับผู้รับสารที่ต่างกลุ่มกันนั้น ย่อมต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป คือ

- 1.2.1 วัตถุประสงค์เพื่อเอาคน
- 1.2.2 วัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาสังคม
- 1.2.3 วัตถุประสงค์เพื่อการระดมทรัพยากรทุน

1.2.1 วัตถุประสงค์เพื่อเอาคน

ที่ท่านเลือกสื่อสารกับกลุ่มเด็ก วัยรุ่น คนชั้นล่างถึงคนชั้นกลางนั้น ก็เพราะมีวัตถุประสงค์ในการมุ่งเอาคน เนื่องจากกลุ่มผู้รับสารกลุ่มดังกล่าวเป็นผู้ที่ไม่สนใจศาสนาเท่าที่ควร หากสนใจก็ยังไม่สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งผู้รับสารกลุ่มนี้มีเป็นจำนวนมาก วัตถุประสงค์ในการเอาคนของท่าน ก็คือ การทำให้ธรรมะมีโอกาสได้แพร่กระจายไปยังบุคคลต่างๆ มากที่สุด เพื่อให้คนหันมาสนใจธรรมะให้มากขึ้น โดยใช้ทักษะความสามารถในการสื่อสารอย่างหลากหลาย ดังเช่นการใช้สื่อการเทศน์ที่มีวิธีการนำเสนอที่แปลกแหวกแนว ต่างไปจากการเทศน์ตามธรรมเนียมปฏิบัติ แต่ก็เป็นไปเพื่อให้คนสนใจธรรมะ พระพยอมได้เล่าว่า (มติชน, 23 ธันวาคม 2538)

“เมื่อเร็วๆ นี้ ในหลวงทรงรับสั่งถามกับอาตมาในงานสวดอภิธรรมพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ว่า ทรงเข้าใจพระ ที่ญาติโยมวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นพระเทศน์หยาบ เทศน์ตลกคึกคะนอง แต่ทรงเข้าใจว่าพระหาวิธีให้คนสนใจธรรมะ เพลิดเพลินเข้าใจในธรรมะใช่ไหม อาตมาก็กราบทูลไปว่า ใช่ “

1.2.2 วัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาสังคม

วัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาสังคมนั้นปรากฏเป็นวัตถุประสงค์หลักของมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งนอกจากมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่ศีลธรรมในพระพุทธศาสนาแล้ว เนื่องจากผู้รับสารที่พระพยอมได้เลือกทำการสื่อสารด้วยนั้นเป็นผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส พระพยอมก็มีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงลงไปอีก คือ เพื่อสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้กระทำความดี เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คนดีมีสัมมาชีพ ดังที่ได้ระบุไว้ในหนังสือพระเฝ้าปากกล้า ชีวิตการต่อสู้ของพระพยอม (ไพโรจน์, 2534) นอกจากนี้ในหนังสือประวัติและผลงาน พระพิศาลธรรมพาที ยังปรากฏวัตถุประสงค์ของโครงการต่างๆ แต่ละโครงการอีกด้วย เช่น โครงการสลับมาฟื้นฟู มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อเป็นที่พักชั่วคราวแก่ผู้ประสบอุบัติเหตุต่างๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม มรสุม ลมพายุพัดบ้านเรือนเสียหาย และเพื่อช่วยเหลือบุคคลว่างงาน ซึ่งยังไม่มีที่พักอาศัยได้พักอาศัยชั่วคราว

จากการที่พระพยอมได้พบเห็นผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส ตกทุกข์ได้ยากมากมาย ประกอบกับมีรายรับจากการขายเทป และหนังสือเป็นจำนวนมาก พระพยอมจึงคิดว่าน่าจะนำเงินเหล่านั้นมาเพื่อสงเคราะห์คนเหล่านั้น

“ เทปมันออกขายได้ หนังสือขายได้ ฮาสุดขีดขายได้ตั้งแสนกว่าเล่ม มันได้เงินเยอะ ได้เงินค่าเทปมา 20-30 ล้าน เราก็เลยคิดว่าเงินเหล่านี้เราจะเอาไปทำอะไร น่าจะมาสงเคราะห์เด็กกำพร้าคนก็เลยมาทำโครงการสงเคราะห์มวชน ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

1.2.3 วัตถุประสงค์เพื่อการระดมทรัพยากรทุน

ในขณะที่พระพยอมได้ให้การช่วยเหลือ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ทั้งหลายนั้น ก็ยังมียอดการเงินทุนสำหรับใช้จ่ายเพื่อการนั้น แม้ว่าพระพยอมได้เงินจากการขายเทป และหนังสืออยู่แล้วก็ตาม แต่การดำเนินงานมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือผู้รับสารที่เป็นผู้ยากไร้จำนวนมากมาย ก็ยังจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรทุนต่างๆ อีกมาก อีกทั้งเพื่อให้ผู้รับสารอื่นๆ ได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือ พระพยอมจึงได้ทำการสื่อสารเพื่อการระดมทรัพยากรทุนในรูปแบบต่างๆ ไปพร้อมๆ กับการเผยแพร่ศีลธรรม ซึ่งพระพยอมเห็นว่าท่านสามารถเป็นสื่อกลางได้

“ เราน่าจะเชื่อมต่อได้ ระหว่างชาวบ้านกับคนรวย เราน่าจะทำตัวเป็นสะพานบุญเอาจากผู้เลื่อมมาเจอผู้ขาด เลยลองเทศน์ๆ ไปว่าใครมีอะไรไม่ใช่เอามา ปรากฏว่ามันมาทะลักเลย ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในหลายๆ ครั้ง พบว่า พระพยอมได้พูดถึงและนำผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในมูลนิธิไปเสนอขายในขณะ หรือหลังจากการเทศน์เสมอ พระพยอมกล่าวว่า (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

“ เมื่อก่อนเราเทศน์แบบไม่มีการบอกว่าเราทำอะไร แต่เดี๋ยวนี้เราจะบอกทั้งท้ายว่าเราทำอะไร ผลิตอะไร ... เราไปเทศน์ที่ไหนเราใช้สื่อพูดหมด แล้วมันก็ไปออกข่าวกันใหญ่อีก ให้อารยการต่างๆ มันก็ออกกระพือกันใหญ่เลย ของขายดีมาก อาทิตย์ที่แล้วขายได้ 70,000 “

นอกจากนี้พระพยอมยังได้ใช้การสื่อสารต่างๆ เพื่อการระดมทรัพยากรทุนด้วย ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

1.3 ความเข้าใจบริบท หรือสถานการณ์

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือพระพยอม กัลยาโณ ที่เป็นความรู้ ความเข้าใจในบริบทต่างๆ คือ

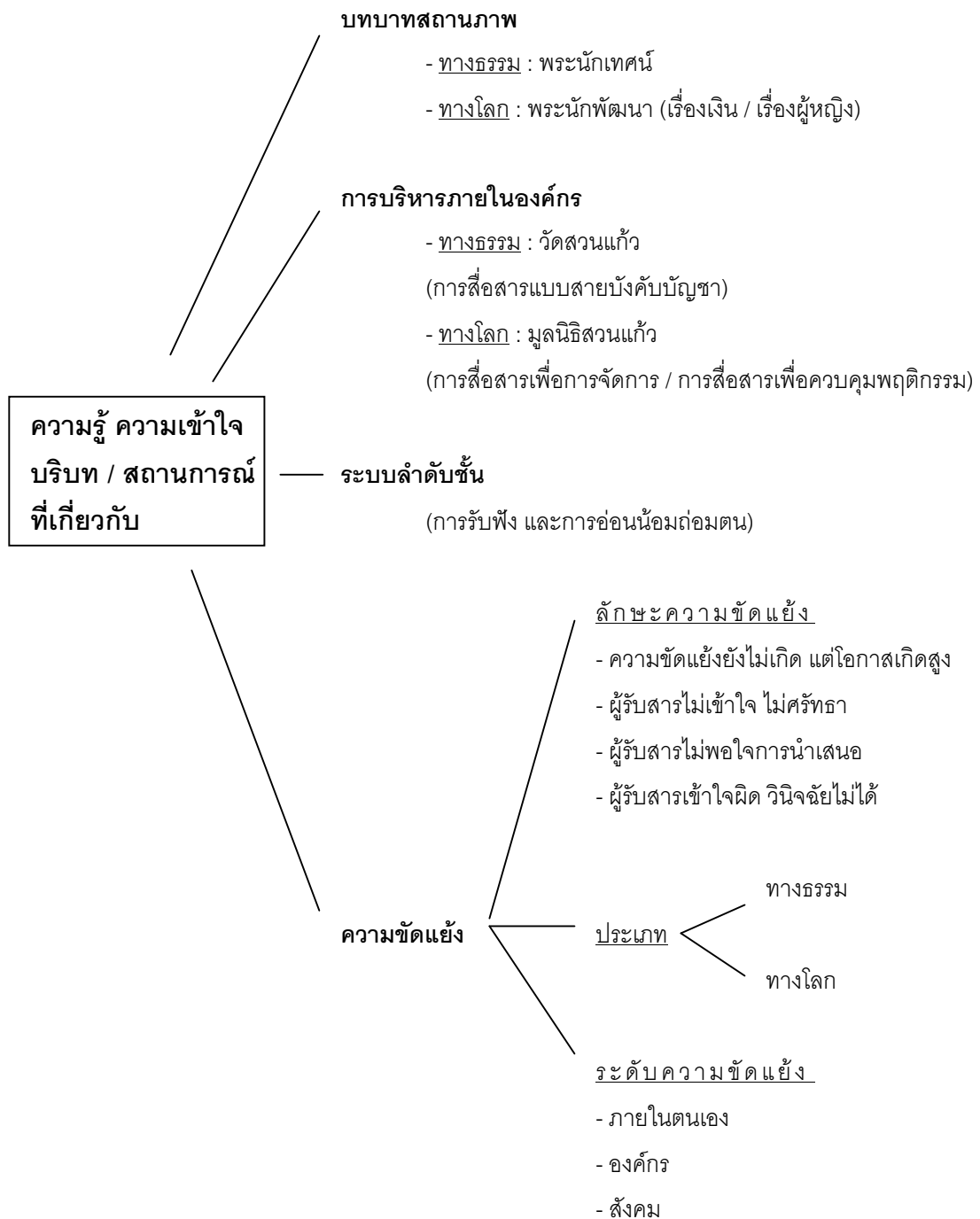
1.3.1 บริบทที่เกี่ยวกับบทบาทสถานภาพ (Status and Role) ซึ่งเป็นบริบทที่เกี่ยวข้องกับตัวบุคคล คือ บทบาทสถานภาพความเป็นพระของพระพยอมเอง

1.3.2 บริบทที่เกี่ยวกับการบริหารภายในองค์กร (Management) เป็นความรู้ ความเข้าใจในบริบทเกี่ยวกับองค์กรที่พระพยอมได้บริหาร

1.3.3 บริบทที่เกี่ยวกับระบบลำดับชั้น (Seniority) ซึ่งเป็นความรู้ ความเข้าใจในบริบทที่มีความเกี่ยวข้องในระดับสถาบัน ในที่นี้คือ สถาบันสงฆ์

1.3.4 บริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง (Conflict) ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวข้องในระดับสังคม

แต่ละบริบท ประกอบไปด้วยสถานภาพ และสถานการณ์ที่แตกต่างกันไปหลากหลาย ทั้งทางธรรม และทางโลก ดังแสดงในแผนภูมิ

1.3.1 บริบทที่เกี่ยวกับบทบาทสถานภาพ

บริบทที่เกี่ยวกับบทบาทสถานภาพ เป็นบริบทที่เกี่ยวกับตัวบุคคล คือ บทบาทสถานภาพความเป็นพระของพระพยอม ซึ่งในการทำงานด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ ทำให้พระพยอมเป็นพระที่มีหลายบทบาท จนได้รับฉายาหลายฉายาทั้งที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องทางธรรม และเรื่องทางโลก บทบาทที่เป็นเรื่องทางธรรม คือ เป็นพระนักเทศน์ ที่มีลีลาการเทศน์แหวกแนว ส่วนบทบาท

เป็นเกี่ยวเนื่องด้วยเรื่องทางโลก คือ เป็นพระนักพัฒนา พระนักธุรกิจ พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารให้ผู้รับสารส่วนใหญ่เกิดการยอมรับในบทบาทต่างๆ เหล่านั้นดังนี้

บทบาทที่เกี่ยวกับเรื่องทางธรรม

กิจกรรมที่สำคัญกิจกรรมหนึ่งในการเผยแผ่ธรรม คือ การเทศน์ พระพยอมได้เคยตั้งปณิธานไว้ว่า (ไพโรจน์, 2534) “ ชีวิตนี้จะต้องเป็นนักเทศน์ให้ได้ ” หลังจากที่ไม่ประสบความสำเร็จในการเทศน์ตั้งแต่พรรษาแรกๆ ของการบวช พระพยอมได้ปรับปรุงฝึกฝนและประยุกต์วิธีการเทศน์มาโดยตลอด จนกระทั่งกลายมาเป็นพระนักเทศน์ฝีมือปากกล้า และอีกหลายฉายาที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยลีลาการเทศน์ของท่าน เช่น พระนักเทศน์ขวัญใจวัยรุ่น พระนักเทศน์ดาราซูเปอร์สตาร์ รูปแบบวิธีการเทศน์ของท่านกลายเป็นประเด็นที่ถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมวงกว้าง ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่กับสถานภาพของพระที่รูปลักษณ์ที่ปรากฏต้องสละรวมทั้งกาย วาจา อีกทั้งยังมีแบบแผนธรรมเนียมการเทศน์เป็นกรอบอ้างอิงที่สังคมคุ้นเคยกันดี การวิพากษ์วิจารณ์นี้รุนแรงถึงขั้นมีจดหมายขู่ฆ่า และถูกงัดออกอากาศ ซึ่งเป็นวิธีการแสดงปฏิกิริยาตอบกลับจากสังคมทางโลก แม้สังคมของพระจะมีการวิพากษ์วิจารณ์กันบ้างก็เป็นส่วนน้อยที่เห็นว่าไม่เหมาะสม พระผู้ใหญ่ส่วนมาก แม้แต่ท่านพุทธทาส หรือท่านปัญญานันทภิกขุ หรือพระนักวิชาการทั้งหลายต่างไม่คัดค้าน และเห็นว่าเป็นการดีที่สามารถดึงเด็ก วัยรุ่นให้หันมาสนใจฟังธรรมะได้ แม้มหาเถรสมาคมก็ไม่มีปฏิกิริยาตอบกลับในเรื่องนี้

พระหลายรูป รวมทั้งฆราวาสหลายคนต่างเห็นว่าลีลาการเทศน์ของพระพยอมเป็นเพียงเทคนิควิธีในการดึงดูดความสนใจให้ผู้ฟังได้ติดตามเนื้อหาสาระเท่านั้น ส่วนตัวเนื้อหาที่เป็นหลักธรรมนั้นพระพยอมยังคงนำเสนอได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรมคำสอน ดังที่พระอมรเมธาจารย์ (ดร.พระมหานคร เขมปาลี) อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ไพโรจน์, 2534) กล่าวถึงการเทศน์ของพระพยอมว่า

“ อาจารย์พยอมท่านเทศน์สอนคน ท่านก็สอนให้คนเป็นคนดีนี่ เมื่อสอนให้เป็นคนดีแล้วเป็นใช้ได้ ตลกบ้าง ไม่ตลกบ้าง ก็เป็นเรื่องของผู้สอน เป็นเทคนิคการสอน เป็นวิธีการสอน อาจารย์พยอมเทศน์ก็มีคนเขานิยมกันเยอะนี่ ”

พระสุธีวรารักษ์ (พระมหาโกศล ป.ธ.9) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ประจำกองวิชาการกรรมการชำระพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬา (ไพโรจน์, 2534) แสดงความคิดเห็นดังนี้

“ การเทศน์ของพระพยอม นับว่าเป็นวิธีใหม่ที่แหวกประเพณีการเทศน์แบบเก่าออกมา ซึ่งมีข้อดีก็คือ เข้าใจง่าย เอาภาษานิยมเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาเทศน์กันเลย ... แม้การเทศน์ของท่านจะเป็นแบบตลาด แต่ก็ไม่แผลงออกไปเป็นอุตริมนุสธรรมอย่างที่บางสำนักเขากำลังมีปัญหาอยู่ๆ กันอยู่ นี่เป็นส่วนที่ดี “

การเทศน์โดยไม่นำเสนอเนื้อหาที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักธรรมคำสอนเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งทำให้พระส่วนมากไม่ติดใจว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้แม้พระและฆราวาสจะกล่าวว่าการเทศน์ของพระพยอมนั้นแหวกไปจากประเพณีการเทศน์แบบเก่า แต่แท้จริงแล้วพระเหล่านั้นต่างรู้ดีว่าในการเทศน์ หรือการแสดงธรรมนั้นมีองค์ประกอบที่พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงธรรมด้วยองค์ประกอบเหล่านั้น สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สันทิ เขมจารี ป.ธ. 9 (2542) ได้นิพนธ์ไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมประกอบด้วยองค์ 4 ประการ คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา

1. สันตัสสนา แสดงแจ่มแจ้งชัดเจน เข้าใจง่าย ทั้งส่วนปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มีอุปมาอุปไมย คือ ข้อเปรียบเทียบให้เล็งเห็น และอุทาหรณ์ คือ ตัวอย่างประกอบด้วย
2. สมาทปนา แสดงโน้มน้าวใจ ชวนให้อยากรู้ อยากปฏิบัติตาม อยากได้รับผลดังที่แสดง
3. สมุตเตชนา แสดงให้เกิดความกล้าหาญ ไม่ย่อท้อ ไม่เบื่อหน่ายในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล
4. สัมปหังสนา แสดงให้เกิดความร่าเริง เบิกบานแจ่มขึ้นในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล ในการแสดงธรรม ถ้าไม่มีความรื่นเริงเบิกบานเลยก็ยังไม่สมบูรณ์ เพราะพระพุทธเจ้ายังทรงแสดงให้มีความรื่นเริงเบิกบานด้วย แต่ต้องให้ร่าเริงในเนื้อธรรมอย่างที่สุดกันว่า สนุกในตัวเองจะดีออกเสียเลยไม่ได้ แต่ต้องถือธรรมเป็นเนื้อ

ในการแสดงธรรมของพระพยอมก็ประกอบไปด้วยองค์ประกอบเหล่านั้น ส่วนการเทศน์ตามแบบแผนที่เรียกว่าการเทศน์แบบเก่า ซึ่งพระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์ , 2534) กล่าวว่า “จะต้องมี คัมภีร์ มีพิธีการ มีตั้งธรรมมาสน์ ต้องอยู่ในกรอบของบาลี ยกบาลีขึ้นมาแล้วพูด ซึ่งผู้เทศน์จะต้องมีความรู้ทางด้านภาษาบาลี และแม้ผู้เทศน์จะเทศน์ปากเปล่าได้ก็ต้องมีคัมภีร์ยกขึ้นมา เป็นการเคารพพระธรรม “ นั้น แบบแผนพิธีการต่างๆ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่บัญญัติกันขึ้นในภายหลัง พระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์ , 2534) ได้ขยายความต่อว่า “ .. การเทศน์โดยไม่ต้องตั้งธรรมมาสน์

ใช้ไหวพริบปฏิภาณของผู้เทศน์ ใช้ความรู้ ความสามารถเฉพาะตัว เขาเรียกว่า ปาฐกถาธรรม “ไม่ว่าการเทศน์ของพระพยอมจะเรียกว่าอะไร การเทศน์ หรือ การแสดงธรรม หรือการบรรยายธรรม หรือการปาฐกถาธรรม แต่ทุกครั้งที่พระพยอมเทศน์ การเทศน์ของท่านจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบในการแสดงธรรม 4 ประการนั้น

การเทศน์ที่มีเนื้อหาไม่ผิดไปจากหลักธรรม และประกอบไปด้วยองค์ประกอบในการแสดงธรรม 4 ประการตามที่พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดงเช่นนั้น เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมเข้าใจได้ว่าการเทศน์ที่ดีจะให้สัดส่วนการแสดงธรรมให้เกิดความรื่นเริงมากอยู่สักหน่อยนั้น เป็นเพียงเทคนิควิธีการที่จะดึงดูดความสนใจจากผู้รับสารให้มาฟังธรรม โดยเฉพาะผู้รับสารที่เป็นเด็ก วัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ห่างศาสนามากที่สุด

บทบาทที่เกี่ยวกับเรื่องทางโลก

ในการทำกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมทางโลก คือ การบริหารงานมูลนิธิ ดำเนินกิจกรรมโครงการสงเคราะห์ต่างๆ มากมายหลายโครงการจนพระพยอมได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์สาขาพัฒนาสังคม จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ได้รับรางวัลด้านการพัฒนามากมาย ได้รับฉายาเป็นพระนักพัฒนา พระสงฆ์จอมโปรเจ็กต์ พระนักธุรกิจ ได้รับการพาดหัวข่าวเป็น กรมพยอมสงเคราะห์ ในบทบาทดังกล่าวกับสถานการณ์ความเป็นพระที่มาทำกิจกรรมทางโลก ซึ่งเป็นบริบทที่พระมีโอกาสพลัดจากความเป็นพระได้ง่าย เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการที่เป็นข้อขัดต่อสถานการณ์ความเป็นพระ เช่น ต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน และผู้คนมากมาย รวมทั้งผู้หญิง ตลอดจนข้อกังขาว่าสิ่งที่พระพยอมทำอยู่นี้เป็นกิจของสงฆ์หรือไม่ พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร ที่ให้ผู้รับสารเข้าใจ ดังนี้

- 1) บทบาทพระนักพัฒนากับภารกิจของสงฆ์
- 2) การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน
- 3) การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผู้หญิง

- 1) บทบาทพระนักพัฒนากับภารกิจของสงฆ์

พระพยอมเห็นว่าการสงเคราะห์ เป็นโอกาสที่จะทำให้ได้เผยแผ่ธรรมะอย่างเป็นรูปธรรม ให้กับชนชั้นล่างของสังคม ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ ผู้ที่สังคมไม่ต้องการ ซึ่งมีจำนวนมาก เพียงแต่ต้องให้การสงเคราะห์ความต้องการพื้นฐานแก่เขาเหล่านั้นเสียก่อน พร้อมๆ กับการอบรมสั่ง

สอนธรรมทั้งโดยถ้อยคำ และการกระทำที่แทรกอยู่ในการทำงาน ดังที่พระพยอมได้ให้สัมภาษณ์กับนิตยสารไฮคلاس (ตุลาคม , 2537) ไว้ว่า

“ เรามองเห็นประโยชน์ตรงที่ว่า เราเอาคนยากจนไว้โอกาสมาทำงาน คุณจะเห็นว่าที่นี่มีเด็กรุ่นๆ เยอะแยะ ... หากเราไม่ทำโครงการเขาก็จะไม่มา เมื่อเขาไม่มา เราก็ไม่มีโอกาสเทศน์สั่งสอนอบรม ดังนั้นการทำให้วัยรุ่นเข้าวัดเต็มวัด คุณว่ามีทางอื่นที่ดีกว่านี้อีกหรือเปล่า ทำให้เขามามีที่ทำงาน ที่กิน ที่นอน มีเงินใช้ เย็นว่างก็ได้รับการอบรม เรียนศีลธรรมภาคค่ำ กลางวันก็ประกอบอาชีพ คุณว่าดีไหม ”

พลตรี จำลอง ศรีเมือง (อ้างถึงในไพโรจน์ , 2534) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการทำงานสังคมสงเคราะห์ของพระพยอมไว้ดังนี้

“ วิธีการทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ ท่านดึงเอาคนที่พอมีเงินบ้างออกมาช่วยเหลือสังคม ในการช่วยเหลือสังคมนี้ ท่านก็มีความมุ่งหมายว่าเมื่อคนเขามีความเป็นอยู่ดีขึ้น ก็ย่อมจะมีโอกาสได้รับธรรมะมากขึ้น นี่เป็นวิธีการของท่าน ... การออกมาทำงานของท่านอย่างนี้ ไม่ผิดภาวะของพระ ไม่ถือว่าผิดพระธรรมวินัยแต่อย่างใด การช่วยคนก็เป็นหน้าที่ของพระอยู่แล้ว คือ พระช่วยเหลือให้คนเขามีธรรมะ นี่เป็นหน้าที่โดยตรงของพระ ... ในทางศาสนาพุทธ ก็มีหลักอยู่ว่า จงประพฤติปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเองและประโยชน์ท่านให้บริบูรณ์ การช่วยเหลือสังคม ก็คือ ช่วยประโยชน์ท่าน ซึ่งก็เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน เราจะเอาตัวรอดเพียงลำพังคนเดียวย่อมไม่ได้ สังคมจะสงบร่มเย็นได้ด้วยความช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ด้อยโอกาสกว่า อย่างคนยากจนขั้นแค้นไม่มีงานทำ แล้วพระพยอมเข้าไปช่วยเหลือนี่เป็นสิ่งที่ดี ... ”

และวีระศักดิ์ ทองสุทธิ์ (อ้างถึงในไพโรจน์ , 2534) หนาความจากสำนักงานสมจิตและเพื่อน ก็ได้แสดงความคิดเห็นไว้เช่นกันว่า

“ ในส่วนโครงการต่างๆ ที่ท่านได้ทำ ไม่ว่าจะเป็นโครงการร่มโพธิ์แก้ว เพื่อช่วยเหลือและสนับสนุนคนด้อยให้มีความทำ โครงการช่วยท้องน้องหิว เพื่อเป็นทุนอาหารกลางวันและทุนการศึกษา แก่เด็กยากจน โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรมเพื่อคุณภาพชีวิต ซึ่งร่วมกันระดมทุนมูลนิธิสวนแก้วกับกรมสามัญศึกษา รวมทั้งโครงการสลับมาฟื้นฟู เพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับอุบัติเหตุต่างๆ ไม่ว่า

จะเป็นไฟไหม้ น้ำท่วม ก็เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ประชาชน เป็นการช่วยสังคมให้ดีขึ้น เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยอยู่แล้ว ...”

และไม่ว่าจะเป็นกิจของสงฆ์หรือไม่ หรือ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมทุกคนย่อมต้องมีส่วนช่วยเหลือสังคม ตามแนวความคิดแบบทางธรรม เพียงแต่ว่าพระเป็นบุคคลที่จะทำได้ง่ายกว่า เพราะสถานภาพของพระสามารถระดมพลังได้ง่ายกว่า ดังที่ สุวลี เลิศตระกูล (สุวลี, 28 มิถุนายน 2545) ผู้ไปทำบุญที่วัดได้ให้ความเห็นว่า

“ ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสถานใด สมราวาส พระสงฆ์ เรามีส่วนที่จะช่วยสังคม ช่วยคนที่ด้อยโอกาสกว่า พี่มองว่าอย่างท่านพระพยอมท่านอยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือสังคมได้ง่ายกว่า ทำให้ท่านรวบรวมกำลังคนได้ง่ายกว่า ”

พระอมรเมธาจารย์ (ดร.พระมหานคร เขมปาลี) อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (อ้างถึงในไพโรจน์ , 2534) กล่าวว่า

“ สำหรับการทำงานทางด้านสังคมสงเคราะห์ ช่วยเหลือคนตกงานของท่านพระพยอม ถือว่าทำถูกแล้ว ท่านทำดีมาก ... ท่านเอาคนมาอยู่วัด อบรมให้ดี แล้วส่งให้เขาไปทำงานได้มีอาชีพอย่างนี้ไม่ดีหรือ คนเจ้านี้ จะทำดีคนชั่วก็ด่า ถ้าทำชั่วคนดีก็ด่า ถ้าไม่อยากจะให้เขาด่าก็จงอยู่เฉยๆ แต่คนก็ด่าอีกแล้วจะทำอย่างไรดี การกระทำของอาจารย์พยอมนั้น ต้องถือว่าเป็นการกระทำดี เพราะเป็นการกระทำเพื่อศีลธรรม สังคมและเศรษฐกิจด้วย ส่วนใครจะชอบไม่ชอบเป็นธรรมดาของโลก”

ใครจะชอบไม่ชอบเป็นธรรมดาของโลก คำกล่าวของพระอมรเมธาจารย์ ดูจะเป็นสิ่งที่สรุปได้ว่า การทำงานสงเคราะห์ในบทบาทพระนักพัฒนา จะทำโดยเป็นกิจของสงฆ์หรือไม่ไม่ได้เป็นจุดสำคัญหรือมีผลต่อการทำงาน แต่สิ่งสำคัญอยู่ที่การทำงานนั้นเป็นไปเพื่อสิ่งใด หากการทำงานนั้นเป็นไปเพื่อการทำประโยชน์ท่านให้บริบูรณ์ ก็เป็นการกระทำที่ดี เป็นการกระทำที่ถูกต้อง เป็นไปเพื่อศีลธรรมและสังคมส่วนรวม ส่วนใครจะด่าหรือชม เป็นเรื่องของโลกธรรมซึ่งเป็นธรรมดาของโลก พระพยอมย่อมเข้าใจในธรรมข้อนี้เป็นอย่างดี ดังนั้นในการสื่อสารที่จะให้สังคมเข้าใจบทบาทพระนักพัฒนา พระพยอมใช้การสื่อสารเชิงอวัจนะ ด้วยการทำให้ดู คำกล่าวที่พระ พยอมกล่าว

และถือเป็นแนวทางในการสื่อสารประการหนึ่งก็คือ “ ทำให้ดูนี้ดีกว่าพูด ” และพระพยอมก็ยึดมั่นในการทำงานสงเคราะห์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้รับสารโดยทั่วไปย่อมเข้าใจในสารที่พระพยอมสื่อออกมาได้เอง ดังเช่น จากการแสดงความคิดเห็นของบุคคลหลายๆ คน

2) การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน

เรื่องเงินเป็นเรื่องใหญ่ที่ไม่ว่าฆราวาสหรือพระสงฆ์ก็ล้วนแต่ต้องระมัดระวัง และมีวิธีการเกี่ยวกับเรื่องเงินให้ดี เพราะเงินเป็นมูลเหตุให้คนทำสิ่งที่ไม่ดีได้มากมาย หากมีวิธีคิดวิธีจัดการเกี่ยวกับเรื่องเงินไม่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ในบางนิกายมีข้อห้ามพระสงฆ์ถือเงิน หรือครอบครองเงิน แต่พระสงฆ์ก็จำเป็นต้องใช้เงิน และพระสงฆ์ก็อยู่ในสถานภาพที่จะหาเงินมาได้จากรัตนาของประชาชน พระพยอมเองก็เช่นกัน ซึ่งท่านตระหนักในข้อนี้ดี ดังนั้นในสมัยแรกๆ ของการเทศน์ พระพยอมจึงไม่รับเงิน แต่เมื่อจัดตั้งมูลนิธิสวนแก้วมีการดำเนินงานกิจกรรมโครงการสงเคราะห์ต้องใช้เงินมากมาย มีการเปิดบัญชีธนาคารโดยมีชื่อของท่านร่วมด้วย ซึ่งมีเงินในบัญชีเป็นตัวเลขหลักล้าน พระพยอมมีวิธีการจัดการเกี่ยวกับเรื่องเงินและการสื่อสารให้ผู้รับสารโดยทั่วไปรับทราบ โดยมีหลักปฏิบัติที่เน้นเรื่องความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ตามจุดมุ่งหมายนี้พระพยอมใช้การสื่อสารแบบเปิด (Open communication) ซึ่งเป็นบรรยากาศของการสื่อสาร (Communication Climate) ที่ผู้รับสารรู้สึกว่าจะสามารถมีส่วนร่วมในข้อมูลข่าวสารหรือการแสดงความคิดเห็น ซึ่งต้องอาศัยความไว้วางใจ และความเชื่อมั่นศรัทธา

การสร้างบรรยากาศของการสื่อสารแบบเปิด ที่ทุกคนจะมีส่วนร่วมในข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องเงินนั้น พระพยอมใช้การเปิดเผยแสดงยอดรายรับรายวันให้เห็นชัดเจนที่บริเวณรับแขก ซึ่งเป็นสถานที่เปิดมีผู้คนผ่านไปผ่านมาตลอดเวลา หรือผู้ที่เข้ามาทำบุญ มาพบปะพูดคุยกับพระพยอมก็มีโอกาสได้เห็น ส่วนการสร้างควมไว้วางใจและความเชื่อมั่นศรัทธา พระพยอมใช้การปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง และวางแนวทางปฏิบัติสำหรับตัวท่านและผู้เกี่ยวข้องบนฐานคิดหลัก คือ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

แนวทางปฏิบัติที่พระพยอมทำให้ดูเป็นตัวอย่าง คือ พระพยอมจะไม่รับเงินเอง ส่วนแนวทางปฏิบัติสำหรับตัวท่านและผู้ที่เกี่ยวข้องบนฐานคิดเรื่องความโปร่งใส ตรวจสอบได้ คือ ไม่อนุญาตให้พระในวัดรับหรือยุ่งเกี่ยวกับเงิน ไม่อนุญาตให้รับเงินเป็นของส่วนตัว เงินจะต้องเข้ากองกลางมูลนิธิ โดยให้มูลนิธิเป็นผู้จัดการเกี่ยวกับเรื่องเงิน มีผู้จัดการมูลนิธิเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ มี

การแยกบัญชีของวัดกับมูลนิธิออกจากกัน ในการรับและจ่ายมีการทำบัญชี ด้านการรับเงิน หากญาติโยมทำบุญ หรือบริจาคเงินทางมูลนิธิจะออกใบอนุโมทนาบัตรให้เป็นหลักฐาน เจ้าหน้าที่ที่มีรายได้จากการขายสินค้าที่ร้านของมูลนิธิ เวลาส่งเงินจะกระทำต่อหน้ากรรมการ และมีการลงลายมือชื่อรับทราบด้วย ส่วนในด้านการจ่ายเงิน หากทางวัดประสงค์สิ่งใดที่ต้องใช้จ่ายเงินให้เจ้าหน้าที่มูลนิธิ ส่วนคนงานในมูลนิธิต้องการเบิกเงิน หรือรับเงินค่าแรง จะมีการบันทึกไว้และจัดทำเป็นระบบ ในด้านการตรวจสอบ มีคณะกรรมการมูลนิธิตรวจสอบและพระพยอมจะตรวจบัญชีเป็นประจำทุกวัน

จากแนวทางปฏิบัติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพระพยอมมีความเห็นว่าเรื่องเงินเป็นเรื่องทางโลก พระไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว จึงให้มูลนิธิเป็นผู้ดำเนินการ และในการดำเนินการก็มีผู้รับผิดชอบดูแล ซึ่งก็เป็นบุคคลที่อยู่ทางโลก มีระบบตรวจสอบ คือ การออกเอกสารหลักฐานแสดงรายรับ และการจัดทำระบบบัญชี การออกเอกสารหลักฐานแสดงรายรับ คือ ใบอนุโมทนา หลักฐานการส่งเงิน เป็นการสื่อสารที่สามารถความไว้วางใจได้ เพราะใบอนุโมทนาหรือเอกสารหลักฐานการส่งเงินเป็นสื่อที่สามารถเก็บได้ยาวนาน และใช้เป็นหลักฐานได้ ส่วนการจัดทำระบบบัญชี เป็นการจัดระบบข้อมูลให้ง่ายต่อการตรวจสอบได้ ซึ่งรวมความได้ว่า เป็นการสื่อสารที่ทำให้เกิดความไว้วางใจ และเชื่อมั่นศรัทธา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบรรยากาศของการสื่อสารที่สื่อถึงความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ที่ผู้รับสารสามารถรู้สึกและรับรู้ได้

3) การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องผู้หญิง

มีคำกล่าวว่า สตรีคือศัตรูต่อเพศพหุหมจรรย์ ศีลของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา จึงมีหมวดที่เป็นพุทธบัญญัติป้องกันมิให้ความสัมพันธ์กับสตรีเป็นไปในทางที่จะเกิดความเสื่อมเสียหลายข้อ และหากละเมิดมีโทษขั้นสูงสุดถึงขาดจากความเป็นพระ

พระพยอมได้แสดงตนเป็นผู้ทำหน้าที่ ปราหมณ์บวชลงโลก จากกรณีที่มีพระทำผิดละเมิดศีลวินัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้หญิงหลายกรณี เช่น กรณีของนิกร ยศคำจู กับนางอรปวีณา บุตรขุนทอง กรณีพระยันตระ หรือ นายวินัย ละอองสุวรรณ กับนางจันทิมาและเหล่าสี่กา มาจนถึงพระภาวนาพุทโธ หรือนายจำลอง กับเด็กหญิงชาวเขาที่อุปการะไว้ แม้พระพยอมจะแสดงตนทำหน้าที่ดังกล่าวมาโดยตลอด แต่พระพยอมก็เป็นพระรูปหนึ่งที่ถูกจับตามองว่า “ อาจจะลงเอยเหมือนสามไล่นั่นเปื้อนงาม ” เพราะแต่ละกรณีนั้เกิดขึ้นกับพระที่มีชื่อเสียงโด่งดัง

ในสังคม พระพยอมก็เป็นพระที่มีชื่อเสียงโด่งดังมากและโด่งดังมานาน แม้พระพยอมเองก็รับรู้เช่นกัน โดยกล่าวว่า “ โอกาสอาตมาดีกว่า นิกร – ยันตระ เงินแทบก็ขายได้มากกว่า และดังมาก่อนพวกนั้นด้วยซ้ำไป เชื่อว่าไม่มีใครไม่อยากจะข่าวของพระพยอม ” แต่ก็ไม่มีข่าวพระพยอมเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์กับผู้หญิง พระพยอมกล่าวว่า “ ต้องทำความเข้าใจว่า เรื่องนี้ถ้าพระพยอมทำก็ทำไปแล้ว เพราะโอกาสที่ผ่านมาดีกว่า ” และพระพยอมยืนยันว่า “ ถ้าพฤติกรรมแบบนี้อาตมาไม่ใช่พวกเดียวกันแน่และก็ไม่อยากจะเป็นด้วย ”

การสื่อสารที่พระพยอมใช้เพื่อประกาศและยืนยันจุดยืนนี้ คือ การไม่ทำผิดละเมิดศีลวินัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้หญิง ซึ่งพระพยอมได้ปฏิบัติตามโดยตลอดนั้น พระพยอมใช้การสื่อสารทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะและเชิงอวัจนะ ในลักษณะของการสื่อสารแบบเปิด

ในส่วนของการใช้วัจนสาร พระพยอมจะแจ้งให้ผู้อื่นทราบถึงวัตรปฏิบัติตามหลักการที่ท่านถือปฏิบัติ ทั้งนี้ทำให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมในข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบท่านได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยกันไปในตัวในการป้องกันท่านจากเรื่องความสัมพันธ์กับผู้หญิง

ส่วนการสื่อสารเชิงอวัจนะ พระพยอมยึดหลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในศีลวินัย เช่น ศีลที่บัญญัติไว้ว่า

“ ภิกษุใด แสดงธรรมแก่หญิง เกินกว่า 5-6 คำ ต้องปาจิตตีย์ เว้นแต่มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่ด้วย ” (วินย.๒/๓๐๐/๒๐๖)

“ ภิกษุใด นั่งในอาสนะปกปิดในที่ลับกับผู้หญิง (ไม่มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่เป็นเพื่อน) ต้องปาจิตตีย์ ” (วินย.๒/๕๓๙/๓๕๖)

“ ภิกษุใด นั่งในที่ลับตัวต่อตัวกับผู้หญิง ต้องปาจิตตีย์ ”
(วินย.๒/๕๔๓/๓๕๙)

“ ภิกษุใด ขวนผู้หญิงเดินทางด้วยกัน แม้ชั่วระยะหมู่บ้านหนึ่ง ต้องปาจิตตีย์ (เว้นแต่ทางมีอันตราย) ” (วินย.๒/๖๕๙/๔๒๙)

แม้ว่าพระพยอมจะมีผู้มาพบมากทั้งชายและหญิง ก็จะไม่พบในสถานที่เปิดโล่ง มีได้ปกปิดมิดชิด สามารถอยู่ในการเห็น และการได้ยินของบุคคลอื่นตลอดเวลา และในการพบปะบุคคล พระพยอมได้จำกัดช่วงเวลาไว้ด้วย กล่าวคือ ท่านจะออกมาต้อนรับทั้งชายหญิง ในวันอาทิตย์ช่วงเช้า ประมาณ 9 : 00 – 12: 00 น. ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงที่อยู่ในวัด (ซึ่งเป็นเด็กกำพร้าที่มูลนิธิอุปการะอยู่) ก็ไม่ให้ใกล้ชิดและเวลาที่จะพบกับท่านก็ไม่สามารถมาพบพร่ำเพรื่อ ในการพบปะสนทนากับผู้หญิงต้องมีคนกลางอยู่ด้วยตลอด อีกทั้งไม่ชวนและไม่อนุญาตให้ผู้หญิงร่วมทางไปไหนต่อไหนด้วย

อย่างไรก็ดีพระพยอมไม่ได้ปิดโอกาสผู้หญิงในการมาวัด หรือพบพูดคุยกับพระ ดังนั้นการสื่อสารเชิงอวัจนะในลักษณะของการสื่อสารแบบเปิด พระพยอมจึงจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศ และที่พักที่ไม่เอื้อต่อการพบปะกับผู้หญิงแบบลับหลังตาคนอื่น คือ กฎที่พักรวมทั้งหมดของพระรูปอื่นในวัด มีขนาดเล็กแค่นอนได้ ไม่เหมาะสำหรับการขลุกอยู่ในกุฏิ พระส่วนมากจึงอยู่นอกกุฏิ และเมื่ออยู่นอกกุฏิก็ต้องทำงาน หรือศึกษา การที่มีผู้หญิงหรือใครมาพบก็จะอยู่ในสายตาของบุคคลอื่น เนื่องจากบริเวณวัดเป็นที่เปิดโล่ง และพระพยอมยังใช้การทำงานเป็นเครื่องกั้นสงฆ์ออกจากผู้หญิง ดังที่ท่านกล่าวว่า “ ถ้าพระองค์ไหนคิดแก้ปัญหาสังคม พระองค์นั้นจะไม่แก้ผ้าถุงสีกา ”

กล่าวโดยสรุป ในบริบทที่มีความเสี่ยงต่อการกระทำผิดต่อศีลวินัย เช่น เรื่องเกี่ยวกับเงิน และผู้หญิง พระพยอมใช้การสื่อสารแบบเปิด ทั้งวัจนสาร โดยแจ้งให้ผู้รับสารทราบถึงวัตรปฏิบัติ เพื่อให้ทราบข้อมูล ซึ่งถือเป็นการควบคุมพฤติกรรมของพระในทางอ้อม ในขณะเดียวกัน ก็ใช้วัจนสาร ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามวัตรที่ได้แจ้งให้ผู้รับทราบ ด้วยหลักการของความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ เช่น ใช้ระบบตรวจสอบ หรือจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการตรวจสอบ เช่น จัดระบบข้อมูล หรือสถานที่ บนฐานคิดของความไว้วางใจและศรัทธาต่อกัน ซึ่งการสื่อสารแบบเปิดและหลักการของความโปร่งใสสามารถตรวจสอบได้นี้ เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคมของพระ คือ ข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์เรื่องการสวดปาฏิโมกข์ หรือทำปาริสุทธอุโบสถ ในการทำอุโบสถทุกกึ่งเดือนหรือทุก 15 วันนั่นเอง

1.3.2 บริบทที่เกี่ยวกับการบริหารภายในองค์กร

พระพยอมมีความรู้ ความเข้าใจในบริบทของการดำเนินงานองค์กร ในที่นี้คือ วัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งเป็นองค์กรที่มีลักษณะแตกต่างกันบางประการ กล่าวคือ วัดสวนแก้วนั้นเป็นองค์กรทางธรรม ส่วนมูลนิธิเป็นองค์กรทางโลก พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการบริหารภายในองค์กร ดังนี้

การบริหารภายในองค์กรทางธรรม

องค์กรทางธรรม ในที่นี้คือ วัดสวนแก้ว พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการบริหารวัดสวนแก้ว ซึ่งผู้วิจัยได้ประมวลจากการสังเกตและพูดคุย ได้ดังนี้

ในฐานะเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ต้องบริหาร และปกครองพระลูกวัด พระพยอม ได้ใช้การสื่อสารในองค์กรในลักษณะการสื่อสารอย่างเป็นทางการ (Formal communication) ที่มีการจัดลำดับตำแหน่งหน้าที่และสถานภาพในแนวดิ่ง (vertical communication) คือ มีเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระลูกวัด และฆราวาสช่วยงาน อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งเป็นการสื่อสารที่สัมพันธ์กับทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารในลักษณะของสายบังคับบัญชา ที่มีทิศทางในแนวดิ่ง (downward communication) กล่าวคือ มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ของแต่ละบุคคลในแต่ละลำดับ ซึ่งบุคคลแต่ละคน แต่ละลำดับจะมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไปขึ้นกับการได้รับมอบหมาย เช่น พระพยอมได้วางระเบียบปฏิบัติไว้ และมอบหน้าที่ให้รองเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแล พระลูกวัดให้อยู่ในระบบระเบียบ พระลูกวัดมีการแบ่งภารกิจหน้าที่กัน เช่น มีการแบ่งสายการbinทบาตร พระรูปไหนจะไปสายไหน อุบาสกมีหน้าที่ต้องไปช่วย ใคร (อุบาสกผู้ช่วย) จะไปด้วย ค่ายอบรมจริยธรรม พระรูปใดมีหน้าที่เป็นพระวิทยากร ฆราวาสผู้ช่วย ชื่อ คุณดี มีหน้าที่จัดตารางกำหนดการ จัดระบบข้อมูลทะเบียนและดูแลอุบาสก อุบาสิกาบวชใหม่ อำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของวัด คุณดีเล่าว่า (ตี, 24 กรกฎาคม 2545) “ ทำทุกอย่างในวัด รับผิดชอบผู้ที่มาติดต่ออะไรที่เกี่ยวกับวัด เช่น คนมาบวชพ่อขาว แม่ขาว ก็จะทำประวัติ ออกใบบริสุทธิให้สำหรับผู้ที่มาใหม่ จัดหาที่พักให้ ดูแลช่วยหน้าช่วยหลัง ” อุบาสก อุบาสิกา มีหน้าที่นอกเหนือจากศึกษารธรรมะแล้ว มีหน้าที่ช่วยงานภายในวัด เช่น อุบาสกไปช่วยพระbinทบาตร และงานที่ต้องใช้แรง หรืองานอื่นๆ แล้วแต่พระจะเรียกใช้ อุบาสิกา มีหน้าที่ทำความสะอาดลานวัด จัดดอกไม้ เป็นต้น

แมนสกี (Manske , 1987 อ้างถึงใน เดบอราห์ (Deborah , 1997) กล่าวถึง นักจัดการ (manager) ว่า เป็นบุคคลที่ทำให้การปฏิบัติการต่างๆ ในแต่ละวันดำเนินไปอย่างราบรื่น ซึ่งเป็นสิ่ง

ที่สำคัญในองค์กร ในการบริหารวัดสวนแก้ว พระพยอมในฐานะเจ้าอาวาส มีบทบาทเป็นนักจัดการซึ่งต้องทำให้การปฏิบัติการต่างๆ ภายในวัดเป็นไปอย่างราบรื่นเรียบร้อย ในการที่จะทำเช่นนั้นได้จำเป็นต้องมีกฎระเบียบบางประการเป็นสิ่งควบคุม ซึ่งหากบุคคลใดไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบนี้ ก็จะมีการลงโทษ กฎระเบียบของวัดสวนแก้วมีกฎใหญ่อยู่ข้อหนึ่ง คือ ต้องขยันในกิจการกิจของตนและของวัด ส่วนการลงโทษ คือ การไม่อนุญาตให้อยู่ในวัดอีกต่อไป ซึ่งเป็นวิธีการลงโทษที่มีฐานคิดมาจากสังคัมของพระนั่นเอง

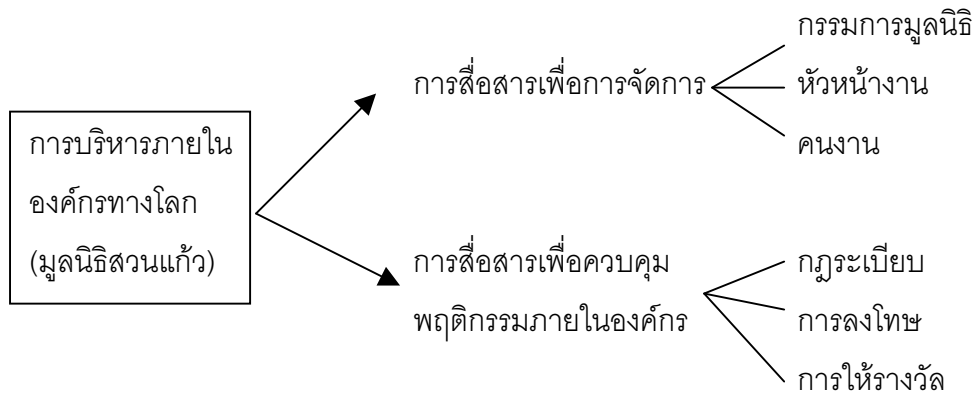
อย่างไรก็ดี ในสังคัมของพระมีศีลวินัยเป็นเครื่องกำกับอยู่แล้ว พระพยอมจึงดูเหมือนจะปล่อยให้ระบบดำเนินไปเองโดยไม่ต้องควบคุม ภายใต้ระบบปฏิบัติการต่างๆ แม้พระพยอมเองก็ปฏิบัติตามระบบระเบียบนั้นด้วย โดยได้ทำการสื่อสารเชิงอวัจนะ ในมิติบุคคลลักษณะที่เป็นคนเคร่งครัด เอาจริงเอาจัง และลงมือปฏิบัติสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการควบคุมโดยไม่ต้องใช้วัจนสารได้อย่างดี

การบริหารภายในองค์กรทางโลก

องค์กรทางโลก คือ มูลนิธิสวนแก้ว พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารเพื่อการจัดการ ในการบริหารมูลนิธิสวนแก้ว ในฐานะประธานมูลนิธิ ดังนี้

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกต และพูดคุยกับสมาชิกในมูลนิธิหลายๆ ครั้ง ผู้วิจัยได้ประมวลการสื่อสารเพื่อบริหารภายในองค์กรมูลนิธิสวนแก้วของพระพยอม พบว่า พระพยอมในฐานะประธานมูลนิธิสวนแก้วซึ่งมีหน้าที่ต้องบริหาร และปกครองบุคลากรภายในมูลนิธิ พระพยอมได้ใช้การสื่อสารในองค์กรเช่นเดียวกับการบริหารวัด คือ ใช้การสื่อสารในลักษณะการสื่อสารอย่างเป็นทางการ (Formal communication) ที่มีการจัดลำดับตำแหน่งหน้าที่และสถานภาพในแนวดิ่ง (vertical communication) ได้แก่ ประธานมูลนิธิ กรรมการมูลนิธิ หัวหน้างาน และคนงาน ซึ่งเป็นการสื่อสารที่สัมพันธ์กับทิศทางการไหลของข้อมูลข่าวสารในลักษณะของสายบังคับบัญชา ที่มีทิศทางในแนวดิ่ง (downward communication) เพื่อให้การดำเนินงานต่างๆ สามารถดำเนินไปได้ และเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ พระพยอมได้ใช้การสื่อสารดังนี้

- 1) การสื่อสารเพื่อการจัดการ
- 2) การสื่อสารเพื่อการควบคุมพฤติกรรมภายในองค์กร

1) การสื่อสารเพื่อการจัดการ

ในการการดำเนินงานต่างๆ เพื่อให้สามารถดำเนินงานไปได้และบรรลุตามวัตถุประสงค์ ต้องอาศัยการสื่อสารเพื่อการจัดการ หรือการสื่อสารในการทำงาน ทั้งนี้เพราะการสื่อสารช่วยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ นโยบาย ความเข้าใจความสัมพันธ์ต่อกันที่สำคัญคือช่วยให้การทำงานของทุกหน่วยทุกคนเป็นไปได้ และเกิดประสิทธิภาพตลอดจนเกิดการพัฒนาในการทำงาน จากการพูดคุยกับคุณดวงใจ เลขามุลินี คุณดวงใจ (ดวงใจ, 8 กุมภาพันธ์ 2545) กล่าวว่า “ที่นี่ไม่มีระบบ ” อย่างไรก็ตามจากการสังเกตและพูดคุยกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในมุลินี ผู้วิจัยพบว่า การสื่อสารกับภายในมุลินีส่วนแก้ว มีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามลำดับชั้นของบุคลากร คือ การสื่อสารกับกรรมการมุลินี หัวหน้างาน และคนงาน ซึ่งการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นไปตามลักษณะของผู้รับสาร และวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน

กรรมการมุลินี

กลุ่มกรรมการมุลินี มีทั้งที่อาศัยอยู่ในมุลินี และไปกลับ ส่วนมากเป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาดีพอสมควร มีสถานภาพทางสังคม มีการกำหนดหน้าที่ของกรรมการแต่ละคนในมุลินี แต่กรรมการบางคนมีหน้าที่การงานของตนเองภายนอกด้วย ดังนั้นกรรมการบางคน จึงมีลักษณะเป็นเหมือนอาสาสมัคร เช่น คุณดวงใจ ซึ่งเป็นเลขามุลินี มีหน้าที่ในมุลินี คือ ติดต่องานกับหน่วยงาน หรือบุคคลภายนอก หาทุนให้มุลินี ในขณะที่เดียวกันคุณดวงใจก็เป็นอาจารย์พิเศษสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต และที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตวังน้อยด้วย ส่วนกรรมการบางคนอาศัยอยู่ในวัด โดยมากไม่ได้ทำงานข้างนอก แต่ก็ดำรงสถานภาพสูงในมุลินี เช่น คุณสมบัติ มีตำแหน่งเป็นผู้จัดการมุลินี ดูแลการเงิน และงานบุคคล หรือบางคนมีวิทยุสูง เช่น แม่ครูพิสนธ์ ผู้ดูแลเด็กพิศาล เป็นต้น

เนื้อหาส่วนมากเป็น เรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงานมูลนิธิ เช่น การติดต่อประสานงานต่างๆ การดำเนินกิจกรรมโครงการ การจัดการ ความเป็นไปภายในองค์กร สถานะการเงิน เรื่องที่ต้องตัดสินใจ เช่น การซื้อที่ดินเพิ่ม เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการบริหารและดำเนินงานมูลนิธิ ในการสื่อสาร แม้ว่าพระพยอมจะดำรงตำแหน่งเป็นประธานมูลนิธิ แต่ในการปฏิบัติงานนั้นมีการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการ และคณะกรรมการแต่ละคนก็มีสถานภาพทางสังคม หรือ ตำแหน่งความรับผิดชอบสูงในมูลนิธิ แต่อย่างไรก็ตามผู้มีอำนาจตัดสินใจ และสั่งการก็ยังคงเป็นพระพยอม ดังนั้นลักษณะการสื่อสารจึงมีทั้งลักษณะที่เป็นการสื่อสารแนวตั้ง (vertical communication) และการสื่อสารแนวนอน (horizontal communication) แต่เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) เนื่องจากต้องมีการประชุม หรือปรึกษาหารือกัน โดยมากเป็นการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) โดยใช้ถ้อยคำที่สามารถตีความหมายได้ชัดเจนทันที สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของภาษาที่เป็นเรื่องของการทำงาน และภูมิหลังของผู้รับสาร

ส่วนการสื่อสารเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) มีความสอดคล้องกับวัจนสารที่นำเสนอ ในมิติของรูปลักษณ์ของบุคคล เนื่องจากวัจนสารที่นำเสนอนั้นเป็นเรื่องของการทำงาน ต้องการความจริงจัง ชัดเจน และมุ่งให้เกิดการปฏิบัติทันที ซึ่งโดยบุคลิกภาพและประวัติของพระพยอมที่ปรากฏ ก็ปรากฏว่าท่านเป็นคนทีพุดน้อย มุ่งมั่น เคร่งครัด เอาจริงเอาจัง แคล่วคล่องว่องไว ขยันทำงาน ทั้งวัจนสารและอวัจนสารมีความสอดคล้องกัน ประกอบกับสถานภาพของท่าน จึงมีส่วนทำให้ท่านเป็นผู้ควบคุมการสื่อสาร รวมทั้งอำนาจในการตัดสินใจด้วย ทั้งนี้ทำให้การดำเนินงานของมูลนิธิเป็นไปด้วยความคล่องตัว รวดเร็ว

หัวหน้างาน

กลุ่มคนทำงานในมูลนิธิระดับหัวหน้างาน ส่วนมากเป็นคนเก่าแก่ ร่วมทำงานกับพระพยอมมานาน ถ้าเป็นคนใหม่ที่มาอยู่ได้ไม่กี่ปีก็เป็นคนที่ได้พิสูจน์ฝีมือ และความรับผิดชอบให้เป็นที่ประจักษ์แก่ใจพระพยอมแล้ว หัวหน้างานอาจเป็นผู้ที่มีการศึกษาไม่สูงนัก แต่มีทักษะในการทำงาน หรือมีความสามารถเฉพาะทาง เนื้อหาในการสื่อสารส่วนมากเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการต่างๆ ในมูลนิธิ โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งหมายให้เกิดผลในทางปฏิบัติ ความรับผิดชอบในหน้าที่ การพัฒนาตน ดังนั้นเนื้อหาจึงได้แก่ คำสั่ง การติดตามความก้าวหน้าในการทำงาน การติดตามและประเมินผลการทำงาน เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้มีการให้คำแนะนำในการทำงานหรือในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

ลักษณะของการสื่อสารเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) เนื่องจากหัวหน้างานบางครั้งต้องทำงานหรือรับคำสั่งงานจากพระพระพยอมโดยตรง ซึ่งเป็นลักษณะของสายการบังคับบัญชา ทำให้การสื่อสารมีลักษณะเป็นการสื่อสารแนวตั้ง (vertical communication) จากบนลงล่างแบบทางเดียว (top-down, one-way communication) ในการสื่อสารระหว่างบุคคล หากอยู่ในระยะใกล้ จะทำการสื่อสารแบบต่อหน้าเลย แต่หากอยู่ในระยะไกล จะสื่อสารผ่านสื่อกลาง เช่น ไมโครโฟน เสียงตามสาย หรือบุคคล อย่างไรก็ตามในการสื่อสารผ่านสื่อกลาง หากเนื้อหาสาระที่จะสื่อสารมีรายละเอียดมาก จะใช้เพียงแค่เรียกให้มาพบ แล้วจึงทำการสื่อสารระหว่างบุคคล การใช้ไมโครโฟน มีระยะของความใกล้ไกลแตกต่างกัน ในบางครั้งก็มีการสื่อสารแบบกลุ่ม (Group communication) เกิดขึ้น คือ มีการประชุมปรึกษางานกัน หรือฟังความเห็นเพื่อการตัดสินใจ เช่น การปรับค่าแรงคนงาน อีกทั้งหัวหน้างานบางคนเป็นคนเก๋าคณแก่ ทำให้บางครั้งมีการสื่อสารแนวตั้งแบบสองทางเกิดขึ้นได้ (vertical, two-way communication) แต่โดยมากเป็นการสื่อสารแนวตั้งจากบนลงล่างแบบทางเดียว

การนำเสนอเนื้อหาที่มีทั้งที่เป็นการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) และเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) การสื่อสารเชิงวัจนะ ได้แก่ คำสั่งต่างๆ ถ้อยคำชักถามเพื่อการติดตามความก้าวหน้าของการทำงาน และประเมินผล ตลอดจนคำแนะนำต่างๆ ในส่วนของ การสื่อสารเชิงอวัจนะ มีความสอดคล้องกับวัจนสาร ในลักษณะเดียวกันกับการสื่อสารกับกรรมการมูลนิธิ แต่นอกจากนั้นพระพยอมยังได้แปรอวัจนสารในมิติของรูปลักษณะออกมาเป็นรูปธรรม เพื่อสื่อให้เห็นและเข้าใจได้โดยไม่ต้องใช้วัจนสารใด กล่าวคือ จากบุคลิกที่เห็นว่าท่านเป็นคนพูดน้อย มุ่มมั่น เคร่งครัด เอาจริงเอาจัง แคล่วคล่องว่องไว ขยันทำงาน นั้น ท่านได้ทำให้ดูเป็นตัวอย่างจริงๆ ซึ่งมีผลให้ผู้รับสารเข้าใจได้เป็นอย่างดี ท่านกล่าวว่าการสอนโดยทำให้ดูนั้นบางครั้งดีกว่าการพูดเสียอีก และงานสามารถสอนให้คนทำงานได้ ตัวอย่างเช่น ท่านต้องการสอนให้เอาใจใส่การทำงานทุก ขั้นตอน ตั้งแต่เริ่ม ขณะดำเนินการ และการติดตามผล ต้องสังเกตและเรียนรู้ว่าการทำงานนั้นมีปัญหาหรืออุปสรรคใด เพื่อหาทางแก้ไข ท่านทำให้ดูเป็นตัวอย่าง โดยหลังเสร็จสิ้นภารกิจนอกวัด เมื่อกลับมาถึง ท่านจะเดินตั้งแต่ประตูวัด ตรวจงานที่สั่งไว้ในตอนเช้าทันที หากพบปัญหาก็มักจะเรียกผู้รับผิดชอบออกมาชี้แจง บางคืนเมื่อกลับจากเทศน์ข้างนอก ท่านยังคงต้องควบคุมการก่อสร้างในวัดจนดึก บางคืนถึงตีหนึ่งตีสอง พอเช้าขึ้นมาก็ออกตรวจพื้นที่วัด ในการตรวจตราควบคุมงานนั้นท่านถือหลักว่า ต้องติดตามงานให้ทั่วถึง ถ้าติด

ตามงานไม่ทั่วถึงก็แย่ ซึ่งการติดตามงานจะทำให้รู้ว่ทำงานก้าวหน้าไปแค่ไหน มีปัญหาอะไรหรือไม่ เมื่อมีปัญหาก็ต้องใส่ใจหาสาเหตุและแก้ไข ดังเช่น

“ ... ตอนนี้ก็มีปัญหา คนแต่ละคนนั้นต้องแนะนำเขา ต้องให้ขวัญ ให้กำลังใจเขาอย่างเต็มที่ ให้ขวัญ กำลังใจ ทั้งแนะนำนโยบาย ตั้งหลักเกณฑ์ให้เขาปฏิบัติ ...”

นอกจากเนื้อหาในเรื่องที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานโดยตรง เช่น คำสั่ง แล้ว พระพยอมยังได้นำเสนอเนื้อหาทั้งที่เป็นวัจนสารและอวัจนสารในเรื่องเกี่ยวกับแนวคิดในการทำงานด้วย กล่าวคือ พระพยอมได้เน้นให้มีความรักในงาน ปรับปรุงพัฒนาการทำงานอยู่ตลอดเวลา มีความอดทนจะรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายมา ทำงานด้วยความมั่นใจ และใช้ปัญญาในการทำงาน

คนงาน

คนงาน หรือ ผู้เข้าร่วมในโครงการต่างๆ ของมูลนิธิ มีทั้งที่อยู่มานาน อยู่ได้ไม่นานนัก และมาอยู่แบบชั่วคราว คนกลุ่มนี้โดยมากเป็น ผู้ด้อยโอกาส การศึกษาดำ ยากจน ไม่มีงานทำ ประสบภัยพิบัติต่างๆ เช่น ไฟไหม้ ลมพายุ น้ำท่วม หรือประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตบางประการ พิกัด ถูกทอดทิ้ง กำพร้า ติดยาเสพติด เป็นเอดส์ ผู้ต้องขังที่ใกล้จะพ้นโทษที่ทางเรือนจำส่งมา หรือแม้แต่เป็นผู้ที่ต้องได้รับการบำบัดจากโรงพยาบาลศรัทธาญญา กล่าวได้ว่าผู้รับสารกลุ่มนี้เปรียบเสมือนของมีตำหนิ หรือของที่เสียแล้ว เพราะบางคนสภาพร่างกายก็ถือว่าไม่เต็มร้อย สภาพจิตใจ และสังคม เศรษฐกิจก็พร่องไปเช่นกัน เป็นผู้ที่ยังคงไม่ต้องการ เป็นกลุ่มผู้รับสารที่ดูเหมือนถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลง

วัตถุประสงค์ในการสื่อสารกับผู้รับสารกลุ่มนี้ คือ เพื่อให้เกิดการฝึกฝน พัฒนาตนเอง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่จากภูมิหลังของผู้รับสาร ทำให้ในการสื่อสารพระพยอมต้องใช้สื่อ กิจกรรม และคนงานต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารด้วยการทำงาน ในการทำงานนั้น คนงานอาจได้พบและรับคำสั่งจากพระพยอมโดยตรง ในลักษณะของการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) ที่มีการพบหน้ากันในขณะที่สื่อสาร แต่มีจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้พบหรือรับคำสั่งจากพระพยอมโดยตรง อย่างไรก็ตามจากสื่อที่พระพยอมใช้ ก็เป็นการสื่อสารโดยตรง เช่น การประกาศสั่งงานทางเสียงตามสาย หรือไม่พระพยอมก็สั่งงานผ่านหัวหน้าคนงานไป ลักษณะการเป็นแบบแนวตั้ง (Downward communication) ลักษณะของผู้รับสารเป็นแบบตั้งรับ

(passive) คือ ทำตามคำสั่ง ไม่ว่าจะมีความเข้าใจในเนื้อหาที่พระพยอมนำเสนอหรือไม่ก็ตาม ไม่ค่อยจะทำการสื่อสารกลับ

อย่างไรก็ตามมีการสื่อสารแบบกลุ่ม (Group communication) ในบางโอกาส เช่น การประชุมในวันพระช่วงเช้าพรรษา เพื่อการอบรม การติดตามงาน รับทราบสถานการณ์ และนโยบาย การดำเนินงานต่างๆ การประชุมในโอกาสพิเศษ เช่น หลังจากที่พระพยอมกลับจากต่างประเทศ และมีเนื้อหาต้องการถ่ายทอดให้ทราบ

เนื้อหาที่พระพยอมสื่อสารออกไปเป็นเรื่องเกี่ยวกับงาน ได้แก่ คำสั่งให้ปฏิบัติงาน การติดตามความก้าวหน้าในการทำงาน และผลของการปฏิบัติงาน พระพยอมใช้วัจนสารในการออกคำสั่ง ชักถาม และใช้วัจนสารในลักษณะของการลงมือปฏิบัติให้ดู และให้ผู้รับสารได้ปฏิบัติด้วย ทั้งนี้จากลักษณะของผู้รับสาร การใช้ถ้อยคำแต่เพียงอย่างเดียวอาจไม่ได้ผลดังหวัง การสื่อสารด้วยอวัจนสารทำให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมและเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจด้วยตนเอง

สรุปภาพรวมของการสื่อสารเพื่อการจัดการ ตามลำดับชั้นของบุคลากร ได้ดังนี้

การสื่อสาร	กรรมการมูลนิธิ	หัวหน้างาน	คนงาน
เนื้อหาของการสื่อสาร	การบริหารและดำเนินงานมูลนิธิ - การติดต่อประสานงานต่างๆ - การดำเนินกิจกรรมโครงการ - การจัดการความเป็นไปภายในองค์กร	- คำสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่ / ภาระงานต่างๆ - การติดตามงาน - การปรึกษาหารือ - อบรม / แจ้งนโยบาย	- คำสั่งให้ปฏิบัติหน้าที่ - ติดตามงาน - อบรม / แจ้งนโยบาย
รูปแบบการสื่อสาร	การประชุม / ปรึกษาหารือ	สั่งการ - ต่อหน้า - ผ่านคนกลาง - เสียงตามสาย - ไมโครโฟน การประชุม	สั่งการ - ต่อหน้า - ผ่านคนกลาง - เสียงตามสาย - ไมโครโฟน การประชุม

การสื่อสาร	กรรมกรมูลนิธิ	หัวหน้างาน	คนงาน
ทิศทางการสื่อสาร	สองทาง ทั้งแนวดิ่ง และแนวนอน	- ทางเดียว แนวดิ่ง จากบนลงล่าง - สองทาง แนวดิ่ง (บางครั้ง)	- ทางเดียว แนวดิ่ง จากบนลงล่าง

ในส่วนของการสื่อสารภายในองค์กร กล่าวโดยรวม วิธีการที่พระพยอมใช้เป็นหลัก คือ การสื่อสารเชิงวัจนะ ทั้งในลักษณะที่เป็นทางการ (formal) และไม่เป็นทางการ (informal) และการสื่อสารเชิงอวัจนะ ดัง นี้

ลักษณะการสื่อสาร	กรรมกรมูลนิธิ	หัวหน้างาน	คนงาน
การสื่อสารเชิงวัจนะ	<u>เป็นทางการ</u> - การประชุม <u>ไม่เป็นทางการ</u> - การปรึกษาหารือ	<u>เป็นทางการ</u> - การประชุม / แจ้งข่าว สาร นโยบาย <u>ไม่เป็นทางการ</u> - การสั่งการ - การติดตามงาน	<u>เป็นทางการ</u> - การประชุม / แจ้งข่าว สาร นโยบาย <u>ไม่เป็นทางการ</u> - การสั่งการ - การติดตามงาน
การสื่อสารเชิงอวัจนะ	- มิติด้านรูปลักษณะของบุคคล หรือบุคลิก ลักษณะที่สื่อความหมาย (มุ่งมั่น / จริงจัง / เอาใจใส่ / ขยัน / อดทน เคร่งครัด / คล่องแคล่ว / ตัดสินใจเร็ว ทำอะไรทำทันที / รวดเร็ว / เด็ดขาด)	- มิติด้านรูปลักษณะของบุคคล หรือ บุคลิก ลักษณะที่สื่อความหมาย (มุ่งมั่น / จริงจัง / เอาใจใส่ / ขยัน / อดทน เคร่งครัด / คล่องแคล่ว / ตัดสินใจเร็ว ทำอะไรทำทันที / รวดเร็ว / เด็ดขาด) - มิติด้านการกระทำ คือ ทำให้ดู และติดตามงานด้วยตนเองอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยประสบการณ์ ภูมิหลังส่วนตัว	- มิติด้านรูปลักษณะของบุคคล หรือ บุคลิก ลักษณะที่สื่อความหมาย (มุ่งมั่น / จริงจัง / เอาใจใส่ / ขยัน / อดทน เคร่งครัด / คล่องแคล่ว / ตัดสินใจเร็ว ทำอะไรทำทันที / รวดเร็ว / เด็ดขาด) - มิติด้านการกระทำ คือ ทำให้ดู และติดตามงานด้วยตนเองอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยประสบการณ์ ภูมิหลังส่วนตัว

2) การสื่อสารเพื่อการควบคุมพฤติกรรมภายในองค์กร

ในการสื่อสารภายในองค์กรเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีการสื่อสารเพื่อควบคุมพฤติกรรมการทำงาน เช่น กฎระเบียบ การลงโทษและการให้รางวัล

2.1) กฎระเบียบ

เนื่องจากผู้รับสารภายในกลุ่มทางโลก คือ ผู้ที่เข้าร่วมในโครงการของมูลนิธิสวนแก้ว เป็นใครก็ได้ที่เดือดร้อนมา ไม่ว่าจะเป็นหญิง หรือชาย เป็นโสด หรือมีครอบครัว ไม่จำกัดวัย และสภาพร่างกาย ผู้รับสารมีความหลากหลายในภูมิหลังมาก ดังนั้นจึงต้องมีกฎระเบียบในการอยู่อาศัยร่วมกันและในการทำงาน แต่เนื่องจากผู้รับสารส่วนมากเป็นผู้ที่เป็นชนชั้นล่างของสังคม ระดับการศึกษาไม่สูงมาก การสื่อสารจึงเป็นการสื่อสารเชิงวัจนะ และเชิงอวัจนะ คือ การบอกกล่าวให้ทราบ และใช้การกระทำเป็นสิ่งที่กำหนด ภายใต้แนวคิดหลัก คือ ต้องขยันทำงาน ถ้าไม่ทำงานก็อยู่ไม่ได้ อย่างไรก็ตามก็ยังมีกฎระเบียบอื่นๆ อีก ได้แก่

2.1.1) การสมัครเข้าร่วมอยู่ในโครงการ เช่น การเตรียมหลักฐาน คือ ต้องมีบัตรประจำตัวประชาชนมาแสดง ขั้นตอนการเข้าร่วมโครงการ เพียงแจ้งความประสงค์ที่จะทำงานในแผนกใดแผนกหนึ่ง ถ้าไม่ทราบว่าจะทำงานในแผนกใด ทางมูลนิธิจะจัดให้ตามความเหมาะสม

2.1.2) การจัดบริเวณ (zone) อยู่อาศัย เช่น บริเวณอยู่อาศัยสำหรับหญิงโสด ชายโสด คู่สามี-ภรรยา หรือครอบครัว ผู้สูงอายุ เป็นต้น หญิงโสด และผู้สูงอายุหญิงที่ยังขึ้นตึกได้ พักอยู่ตึกพิศาล ชายโสด เด็กและวัยรุ่นชาย พักที่แฟลตข้างโรงครัว คู่สามี-ภรรยา หรือครอบครัวที่มีลูกยังเล็ก พักที่ตึกขาว การจัดแบ่งบริเวณที่พักนั้นเพื่อความเป็นสัดส่วนและความเป็นระเบียบเรียบร้อย คนงานต่างรู้บริเวณที่จัดแบ่งนี้และไม่ไปอยู่อาศัยปะปนกัน

2.1.3) แนวปฏิบัติตนในการเป็นสมาชิกของโครงการ เช่น ต้องขยันและดวนอบายมุขทุกประเภท ไม่เสพสิ่งเสพติด หากใครติดอบายมุขหรือสิ่งเสพติดมาก่อน ต้องลดและเลิกให้ได้โดยเร็ว คนงานมีเวลาทำงานตามที่กำหนด แต่ก็ต้องตื่นตามเวลาที่กำหนดด้วย และต้องทำงานพัฒนาสถานที่ หรือดูแลสวนในช่วงก่อนและหลังเลิกงาน แนวปฏิบัตินี้

จะสอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนที่พระพยอมเทศน์อยู่เป็นประจำ และสอดคล้องการอวัจนสารในมิติด้านบุคลิกภาพของบุคคล ที่สื่อสารออกมา คือ บุคลิกของพระพยอม

2.1.4) การกำหนดสิ่งตอบแทน คือ ค่าแรงการทำงาน ซึ่งกำหนดเริ่มต้นจากความสามารถในการทำงานได้ ซึ่งขึ้นกับสมรรถภาพทางกายและฝีมือ ไม่ได้เริ่มจากคุณวุฒิทางการศึกษาของผู้รับสาร เช่น คนพิการช่วยตัวเองได้น้อย ก็จะทำหน้าที่พอจะสามารถทำได้ ไม่ต้องอาศัยทักษะอะไรมากนัก เช่น จีกาบมะพร้าว ค่าแรงคิดเป็นรายวันแต่จ่ายให้เป็นรายสัปดาห์ เริ่มตั้งแต่ 10 บาท เช่นกรณีคนพิการที่ทำงานพันธะเขตคลองสานแล้ว ค่าแรงสูงสุด คือ วันละ 200 บาท แต่แรกเริ่มเข้ามาทำงานจะยังไม่ได้ค่าแรง ต้องทำงานให้พันธะเขตคลองสาน ซึ่งเป็นเวลาประมาณ 15 วันก่อน ทั้งนี้เพื่อดูความประพฤติ การขึ้นค่าแรงขึ้นอยู่กับคุณสมบัติด้านบุคลิกภาพ คือ ความขยัน เอาใจใส่ รับผิดชอบงาน หากเป็นงานฝีมือ ก็ขึ้นอยู่กับฝีมือด้วย คนงานในมูลนิธิจะได้พักอาศัยโดยไม่ต้องจ่ายค่าที่พัก จ่ายแต่ค่าน้ำและไฟเดือนละ 150 บาท และมีอาหารให้กินฟรีทั้งสามมื้อ

2.2) การลงโทษ

เป็นธรรมชาติของคนหมู่มาก ที่มาจากต่างถิ่นต่างที่ แต่มาอยู่ร่วมกัน ที่อาจก่อปัญหาขึ้นได้ อย่างไรก็ตามพบว่าผู้คนที่อาศัยอยู่ที่นี่ ไม่มีเหตุทะเลาะวิวาทกันแต่อย่างใด แต่หากเกิดมีขึ้น จะต้องไปอยู่ที่อื่นทั้งสองฝ่าย กฎ กติกา การลงโทษมีดังนี้

2.2.1) โทษผิดเล็กน้อย เช่น ไม่เข้าสวณ ไม่เอาใจใส่ต่องาน บกพร่องในการทำงาน โทษพักงาน 5 วัน หรือ 9 วัน หรือ 1-2 สัปดาห์ แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่ต้องทำงาน ต้องทำงาน (ตามจำนวนวันที่ถูกสั่งพัก) แต่ไม่ได้ค่าแรง

2.2.2) โทษผิดเป็นกรณี เช่น ตัดต้นไม้ ปรับแผลละ 500 บาท บกพร่องต่อหน้าที่ หรือทำงานเสร็จล่าช้าไม่ทันตามกำหนด ถูกปรับหรือหักค่าแรงเป็นกรณีไป เช่น รดน้ำต้นไม้ไม่ชุ่ม ไม่เข้าสวณพัฒนาเข้า-เย็น หัก 20 บาท ถ้าเป็นระดับหัวหน้าก็ถูกหักมาก

2.2.3) โทษผิดร้ายแรง เช่น เสพสิ่งเสพติด โดยเฉพาะยาเสพติด เล่นการพนัน ก่อเหตุทะเลาะวิวาท ย้ายภายใน 24 ชั่วโมง คือ ให้ออกจากมูลนิธิไปอยู่ที่อื่นเลย

หมดสมาชิกภาพของที่นี่ อย่างไรก็ตามก็อาจมีการเตือนก่อนสำหรับโทษผิดร้ายแรงนี้ กล่าวคือ จะเตือนครั้งที่ 1 ถ้าทำอีกเป็นครั้งที่ 2 ก็จะต้องย้ายภายใน 24 ชั่วโมง ส่วนการทะเลาะวิวาท บางทีก็ย้ายแผนกทั้งสองฝ่ายก่อน แต่ฝ่ายที่ก่อเหตุจะโดนหนัก บางทีให้ไปทำงานที่กบินทร์ 3 วันบ้าง 9 วันบ้าง หรือ 1 เดือน ปรับเงิน เดือน 3 เดือนบ้าง ให้ไปปรับทำตัวใหม่ แล้วค่อยกลับมาอยู่ที่โครงการซึ่งพระพยอมจะพิจารณาเป็นกรณีไป

นอกจากนี้ก็ยังมียุทธคดีเล็กน้อย ที่ไม่ได้ถูกสั่งพักงาน หรือปรับเงิน แต่จะเป็นคำตำหนิ ซึ่งพระพยอม จะตำหนิออกอากาศทันที โทษผิดทำนองนี้ มักจะเกิดในขณะที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่ ตัวอย่างเช่น เด็กที่ขายของ แต่ไม่กระตือรือร้นในการทำหน้าที่ หรือท่านต้องการสิ่งใดแล้วเกิดความไม่เรียบร้อยขึ้น หรือล่าช้าไม่ทันการณ์ ทั้งๆ ที่สามารถเตรียมการไว้ก่อนได้ แต่ไม่ได้เตรียมไว้ บางครั้งก็ตำหนิ แจ้งโทษและประกาศพักงาน หรือปรับเงินออกอากาศไปพร้อมกันด้วย ถ้าโทษผิดนั้นถึงขั้นต้องพักงาน หรือปรับเงิน แต่บางครั้งก็ไม่ได้ตำหนิออกอากาศ แต่ตำหนิต่อหน้าเลย

2.3) การให้รางวัล

รางวัล เป็นสิ่งที่สร้างกำลังใจสำหรับคนทำงาน รางวัลที่มีทั้งที่เป็นคำชม (ในเมื่อมีการลงโทษด้วยคำตำหนิ ก็มีการให้รางวัลด้วยคำชม) และเป็นตัวเงิน

2.3.1) รางวัล สำหรับการทำงานดี ที่เห็นได้ในทันทีทันใด จะได้รับคำชมจากพระพยอม ซึ่งมักจะเป็นคำชมที่ออกอากาศ เช่นเดียวกับการตำหนิ ทั้งนี้เพราะท่านกับคนงานมักไม่ได้อยู่ที่เดียวกัน จึงต้องใช้สื่อกระจายเสียงภายในวัด และเช่นเดียวกันนอกจากคำชม ท่านอาจประกาศให้รางวัลอื่นสำหรับการทำความดีที่ยิ่งขึ้นไปพร้อมกันไปเลย

2.3.2) รางวัลสำหรับความดีที่ยิ่งขึ้นไป เช่น ขยันหมั่นเพียรมากเป็นพิเศษ ซึ่งอาจต้องใช้ระยะเวลา เช่น ผู้ที่ขยันที่สุดในรอบปี จะได้รางวัลเป็นเงินพิเศษ ซึ่งถือเป็นโบนัส สำหรับคนทำงาน เงินพิเศษนี้ไม่ได้กำหนดว่ามากน้อยเท่าใด เพราะไม่อาจรู้ได้ เนื่องจากพระพยอม มักจะให้โบนัส เป็นกระบอก คือ กระบอกไม้ไผ่ที่มีผู้ออมเงินไว้ในกระบอกนั้น เมื่อเต็มแล้วก็นำมาบริจาคให้ที่วัด ตามโครงการกระบอกสัรอกกิเลส ซึ่งบางกระบอกก็มีเงินจำนวนไม่น้อยเลย อาจได้ถึงพันบาท กระบอกนี้เด็กๆ มักอยากได้เป็นพิเศษ

นอกจากนี้รางวัลอาจอยู่ในรูปของการขึ้นค่าแรงก็ได้ ซึ่งทั้งหมด ถือเป็นการให้กำลังใจ และเป็นแรงจูงใจให้คนทำความดี ขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจทำงาน และมีความประพฤติดี

ตารางสรุปการสื่อสารเพื่อควบคุมพฤติกรรมภายในองค์กร

กฎระเบียบ	การลงโทษ	การให้รางวัล
การสมัครเข้าร่วมอยู่ในโครงการ - การเตรียมหลักฐาน	โทษผิดเล็กน้อย (ทำงานบกพร่อง / ไม่เข้าสวน) - คำตำหนิ - พักงาน (ทำงานแต่ไม่ได้ค่าแรง)	ความดีที่เห็นทันที - คำชม
การจัดบริเวณอยู่อาศัย - คนโสด (ชาย / หญิง) - ครอบครัว / คู่สามี – ภรรยา - ผู้สูงอายุ	โทษผิดเป็นกรณี (ตัดต้นไม้) - ปรับเงิน / หักค่าแรง	ความดีที่ยิ่งขึ้นไป ใช้ระยะเวลา สะสม (ขยัน หมั่นเพียรมาก) - ขึ้นค่าแรง - โบนัส
กฎระเบียบ	การลงโทษ	การให้รางวัล
แนวปฏิบัติในการเป็นสมาชิก ของโครงการ - งดเว้นอบายมุข - ขยัน ไม่ขี้เกียจ	โทษผิดร้ายแรง (ทะเลาะวิวาท / เสพสิ่งเสพติด / เล่นการพนัน) - ปรับเงิน - ย้าย - ไล่ออก	
การกำหนดสิ่งตอบแทน ค่าแรง การทำงาน - เมื่อพ้นระยะทดลองงานแล้ว - การขึ้นค่าแรง		

ในการสื่อสารเพื่อการบริหารองค์กร ทั้งในด้านการจัดการ และการควบคุมพฤติกรรมของ ผู้รับสาร ภายในองค์กร พระพยอมใช้ทั้งวัจนสารและอวัจนสาร โดยใช้การผสมผสาน (hybrid) วิธี คิดแบบทางธรรม เข้ากับวิธีคิดวิธีการแบบทางโลก โดยการให้โอกาส แต่เมื่อได้โอกาสแล้ว ไม่ดีขึ้น ทำความผิด ก็ต้องถูกลงโทษ แต่หากทำความดี ก็ได้รับรางวัล ตัวอย่างเช่น แนวปฏิบัติในการ

เป็นสมาชิกของโครงการ มีการกำหนดแนวปฏิบัติในมิติด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล เช่น ต้องขยัน และงดเว้นอบายมุขทุกประเภท ไม่เสพสิ่งเสพติด ซึ่งในทางโลกอาจถือว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคล การกำหนดสิ่งตอบแทน ค่าแรง การลงโทษ และการให้รางวัล เน้นการควบคุม และการพัฒนาใน มิติด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล และคุณภาพของผลงานเป็นสำคัญ มากกว่าจะคำนึงถึงวุฒิทางการ ศึกษา หรือปริมาณของผลงาน เช่น การให้โบนัส ให้เพราะมีความขยันมากเป็นพิเศษ ส่วนผลงาน นั้นต้องเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาการในมิติด้านพฤติกรรมส่วนบุคคล เช่น ขยันก็ได้อะไรมาก เอาใจใส่งานดี ผลงานก็ออกมาดี

นอกจากนี้พระพยอมยังใช้ประสบการณ์เดิมส่วนตัวเป็นแนวทางในการทำงานและติดตาม ผลการทำงานของคณาน ส่วนการจัดการกับความขัดแย้งภายในระหว่างคณานด้วยตนเอง ซึ่งมัก มาจากเหตุส่วนตัว เช่น การทะเลาะวิวาทกัน พระพยอม ใช้การสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้งนี้ใน แบบเผชิญหน้า โดยใช้ทักษะด้านการรับฟังก่อน จากนั้นใช้อำนาจที่เหนือกว่า ตัดสิน หรือลงโทษ

1.3.3 บริบทที่เกี่ยวกับระบบลำดับชั้น

บริบทที่เกี่ยวกับระบบลำดับชั้น (Seniority) เป็นความรู้ ความเข้าใจในบริบทที่มี ความเกี่ยวข้องในระดับสถาบัน ในที่นี้คือ สถาบันสงฆ์ พระพยอมเป็นพระที่มีความเข้าใจในบริบท ทางวัฒนธรรมของสังคมเกี่ยวกับระบบลำดับชั้นเป็นอย่างดี สังคมไทยให้ความสำคัญกับระบบ ลำดับชั้น หรือระบบอาวุโส (seniority) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมของพระ มีระบุไว้ในพระ วินัยที่ผู้อ่อนอาวุโสพรรษาต้องเคารพผู้ที่พรรษาอาวุโสมากกว่า ความรู้เกี่ยวกับบริบทในเรื่อง ระบบอาวุโส (seniority) ของพระพยอมนี้ได้ใช้ทักษะการสื่อสารในมิติของการรับฟัง (hearing) ร่วมด้วย ซึ่งปรากฏออกมาในหลายสถานการณ์ ดังนี้

- 1) เรื่องความประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่
- 2) เรื่องการรับสมณศักดิ์
- 3) การสร้างวัดสวนแก้ว
- 4) เหตุการณ์ที่มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้าน และงดออกอากาศการแสดง

ธรรม

- 1) เรื่องความประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่

พระพยอมแม้จะเป็นผู้ที่มิใช่ชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในสังคมกว้างทั้งทางฝ่าย ฝ่ายพระสงฆ์เองและฆราวาส อย่างไรก็ตามพระพยอมก็ยังประพฤติตนอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ ดังที่

พระครูนนทประภากร เจ้าอาวาสวัดพิบูลเงิน เจ้าคณะอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี (ไพโรจน์ , 2534) ได้กล่าวถึงความประพฤติของพระพยอมในข้อนี้ไว้ว่า

“ ในด้านความประพฤติ ในฐานะศิษย์ของข้าพเจ้า เธอได้ให้ความเคารพ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ลื้มตัว แม้ในวงการปกครองก็ประพฤติเรียบร้อย มิได้สร้างความยุ่งยากหรือหนักอกหนักใจ แต่ประการใด ข้าพเจ้าแสดงความชื่นชม และขออนุโมทนาในความวิริยะ อุตสาหะ เพื่อการเผยแพร่พุทธธรรมอันจัดเป็นเหตุนำสันติสุขมาสู่สังคมไทยเราไว้ ณ ที่นี้ ”

ในเรื่องความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ โดยเฉพาะฝ่ายปกครองของคณะสงฆ์ พระพยอมได้แสดงทัศนะ ซึ่งแสดงถึงความเข้าใจในบริบทตลอดจนการแสดงออกที่สื่อสารถึงการนำความรู้ความเข้าใจของท่านในข้อนี้มาใช้ได้เป็นอย่างดี ว่า

“ อันที่จริง การขึ้นอยู่กับการปกครองของคณะสงฆ์ ก็ได้หมายความว่าชีวิตจะหมดอิสระในการปฏิบัติธรรม มิใช่ว่าจะเผยแพร่ศาสนาไม่ได้ ... การอยู่ในสังคมนั้น จะต้องรู้จักยืดหยุ่น มีวิญญูณนักประชาธิปไตย ส่วนที่จะประนีประนอมได้ ก็ต้องประนีประนอม ไม่ใช่แข็งไปทุกเรื่อง ความอ่อนน้อมนั้นทำประโยชน์ได้มาก แต่ความแข็งกระด้าง มักจะทำอะไรไม่ค่อยได้ การทำดีนั้นดีแน่ แต่ต้องเป็นดีที่เข้ากับเขาได้ด้วย ดีที่เข้ากับใครไม่ได้มีแต่ความขรุขระ แต่ดีที่เข้ากับผู้อื่นได้ด้วย ย่อมเป็นดีที่ราบรื่น ”

ความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนของพระพยอม เป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะในบริบทเกี่ยวกับลำดับชั้น ที่ทำให้เป็นที่ประทับใจ ดังที่พระครูนนทประภากรก็ยังกล่าวชื่นชมท่าน และเป็นเหตุที่จะทำให้ได้รับการสนับสนุน ร่วมมือ หรือไม่คัดค้านจากผู้ใหญ่ในสถาบันสงฆ์ รวมทั้งจากบุคคลทั่วไป ทำให้การทำงานราบรื่น

2) เรื่องการรับสมณศักดิ์

เรื่องการรับสมณศักดิ์ คุณยายยุพิน ผู้จัดการร้านขายน้ำในมูลนิธิสวนแก้ว และผู้ช่วยเหลืองานพระพยอม (ยุพิน, 20 มีนาคม 2545) ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“ พระพยอมไปเทศน์งานศพสมเด็จย่า ในหลวงทรงโปรด รับสั่งถามถึง และพอรู้ว่ายังไม่
ได้เป็นเจ้าคุณ จึงโปรดเกล้าแต่งตั้งให้เป็น ในตอนแรกพระพยอมก็ไม่อยากรับ เพราะเห็นว่าอายุก็
ยังน้อย (อายุ 48) อาจขำมหน้าขำตา และอาจทำอะไรไม่เหมาะสมแก่สมณศักดิ์ ”

ซึ่งพระพยอมเคยให้สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือพิมพ์มติชน (มติชน, 25 พฤศจิกายน 2538) ว่า
เคยตั้งใจว่าถ้าอายุยังไม่ครบ 50 ปี ยังไม่อยากรับสมณศักดิ์ใด แม้จะดูว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องของ
ความคิด ความตั้งใจส่วนบุคคล แต่เนื่องจากเป็นเรื่องที่สำคัญ และยากต่อการตัดสินใจ แม้จะเคย
ตั้งปณิธานไว้ แต่หากทำตามที่ตั้งปณิธานก็จะเป็นเป็นการขัดพระบรมราชโองการ ถึงจะไม่ต้องพระ
ราชอาญาใด แต่การประพฤติเช่นนั้นเท่ากับไม่มีความควรไม่ควร พระพยอมเองก็คงเข้าใจใน
เรื่องนี้ดี แต่พระพยอมก็ยังขอปรึกษาและรับฟังคำแนะนำจากพระผู้ใหญ่ก่อน ไม่ได้ตั้งต้นทำตาม
ความคิดของตนเองแต่ฝ่ายเดียว ดังที่คุณยายยุพินได้เล่าว่า (ยุพิน, 20 มีนาคม 2545) “ เจ้าคณะ
จังหวัดได้ให้ข้อคิดว่า ในหลวงทรงโปรดเกล้าพระราชทานให้แล้ว จะขัดได้อย่างไร ” พระพยอมยัง
รับฟังคำแนะนำจากท่านพุทธทาส ซึ่งเป็นอาจารย์ของท่านด้วย ที่ได้กล่าวกับท่านไว้ว่า (มติชน,
25 พฤศจิกายน 2538)

“ เหมือนอย่างที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเคยบอกว่า การพูดหรือการเทศน์ระหว่างเจ้าคุณกับ
พระธรรมดา น้ำหนักคำพูดของเจ้าคุณจะมีมากกว่า ถ้าหากเรารับสมณศักดิ์แล้วเป็นประโยชน์ใน
การพูดจาให้มีน้ำหนักในการเผยแผ่ ช่วยเหลือศาสนาและสังคมได้ ก็จะเป็นประโยชน์ ถ้าหากรับ
สมณศักดิ์มาด้วยการวิ่งเต้นก็ไม่สบายใจ ”

ซึ่งเป็นคำแนะนำที่มีค่ามากและแสดงให้เห็นถึงบริบทเกี่ยวกับระบบลำดับชั้นในสังคมไทย
ได้เป็นอย่างดี พระพยอมเล่าให้ญาติโยมฟังในการเทศน์เรื่องสุขง่ายทุกข์ยาก ว่า

“ วันที่ไปเทศน์งานศพสมเด็จย่าแล้วในหลวงท่านโปรด ชอบใจมาก ท่านเลยให้เจ้าคุณ แล้ว
ให้เราในเวลาที่เราเลยแล้วด้วย เค้าแต่งตั้งเนี่ย เค้าขึ้นบัญชีหมดทุกรูปแล้ว ... อาตมาว่าชาตินี้จะไม่
เป็นเจ้าคุณ ขอเป็นพระ พยอมยันตาย หลวงพ่อปัญญาบอกว่า ถ้าสังฆราชให้ เถรสมาคมให้ คุณ
ไม่ไปรับไม่เป็นไร แต่เป็นพระราชโองการส่วนพระองค์ ท่านโปรดเป็นกรณีพิเศษ ถ้าไม่ไปรับมัน
จะเหมือนขัดพระราชโองการ แล้วต่อไปทำอะไรจะลำบาก ไปรับเถอะ ไม่รู้ใครไปบอกท่าน หรือ
บังเอิญเราพูดไปเนี่ยท่านรู้ ท่านก็บอกว่า ‘ โยมก็รู้แล้วนะว่าพระนะไม่ต้องการได้ยศ ได้ลาภ แต่
โยมเชื่อว่าชาวบ้านคนไทยเนี่ย เค้ายังเชื่อถือว่าถ้าเจ้าคุณ ก. พูดเนี่ยมีน้ำหนักน่าเชื่อถือกว่าพระ

ก. พุด โยมให้เพื่อให้พระไปทำงานให้มีน้ำหนักรู้ขึ้น ' เราเลยตอบท่านไปเพราะมีพระลัทธิเราว่าพระพยอมนี้ไม่ขึ้นบันไดที่ละชั้น เล่นขึ้นลิฟท์ทำเลย พระครูไม่ได้เป็น อะไรก็ไม่ได้เป็นพรวดขึ้นเป็นเจ้าของคุณได้ไง เราเลยพูดท่านไปว่า ' มหาบพิตร อาตมานะถูกลัทธิว่าพระพยอมไม่ขึ้นบันไดที่ละชั้นเล่นขึ้นลิฟท์ ' ปฏิภาณในหลวงนี้ท่านไวเหลือเกิน ท่านบอกว่า ' แล้วทำไมพระไม่บอกเค้าไปเลยว่าเรารับขึ้นลิฟท์ไปทำงาน ไม่ได้ไปเบียดเบียนใคร ' ในหลวงนี้ปฏิภาณไวเหลือเกิน เรายังคิดไม่ทันเลย "

3) การสร้างวัดสวนแก้ว

ก่อนที่พระพยอมจะมาสร้างวัดสวนแก้ว แม้ว่าจะเป็นการตัดสินใจของท่านกับพระเพื่อนอีก 2 รูป แต่ในขณะนั้นท่านยังอยู่ที่สวนโมกข์ และวัดที่ท่านตั้งใจบูรณะสร้างขึ้นก็ต้องการจำลองย่อส่วนสวนโมกข์มาบางส่วนด้วย พระพยอมจึงไปกราบลาท่านพุทธทาส ซึ่งท่านพุทธทาสได้ฝากความหวังไว้ว่า (ไพโรจน์, 2534) "เฮ้า! ไปทำสวนโมกข์ให้เกิดขึ้นในเมืองบ้าง บ้านเกิดเมืองนอนของใครก็ไปทำ ไปทำสวนโมกข์ให้อยู่แถวชานเมือง เพราะวัดป่าแบบนี้ในเมืองมันไม่มี แนวการสอนอย่างนี้ก็ไม่ค่อยมีอยู่ในเมือง เฮ้า! ไปช่วยกันทำให้เกิดขึ้น"

การแสดงออกถึงความรู้ความเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรมของพระพยอมในสถานการณ์นี้ คือ การไปกราบลาท่านพุทธทาส ซึ่งนอกจากเป็นพระผู้ใหญ่แล้วยังเป็นอาจารย์ของท่านด้วย พร้อมทั้งขออนุญาตเลียนแบบสวนโมกข์ ด้วยความเคารพว่าท่านพุทธทาสเป็นผู้สร้างสวนโมกข์ ซึ่งการได้รับอนุญาตพร้อมทั้งฝากความหวังไว้ ทำให้พระพยอมสบายใจ เกิดกำลังใจ และถือเสมือนเป็นพันธกิจที่ต้องปฏิบัติให้สำเร็จ เพราะเป็นความหวังของอาจารย์ด้วย ไม่ใช่เป็นเพียงความตั้งใจส่วนตัวเท่านั้น ไพโรจน์ (2534) ได้เล่าเรื่องนี้ไว้ว่า " ไปทำสวนโมกข์ให้เกิดขึ้นในเมือง อันเป็นความหวังของอาจารย์พุทธทาสนี้ เป็นเสียงที่กึกก้องอยู่ในหูของพระพยอมตลอดเวลา ทำให้พระพยอมมีกำลังใจมากขึ้นในการต่อสู้อุปสรรค "

4) เหตุการณ์ที่มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้านและงดออกอากาศการแสดงธรรม

การที่มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ และต่อต้านการแสดงธรรมของพระพยอมแสดงว่ารูปแบบวิธีการนำเสนอของท่านได้ล้ำเส้นทางสังคมวัฒนธรรมไปบ้าง เพราะในสังคมย่อมประกอบไปด้วยผู้รับสารหลากหลายกลุ่ม การนำเสนอของท่านอาจเหมาะสมถูกกลุ่มผู้รับสารบาง

กลุ่ม แต่ในเมื่อนำเสนอของท่านนั้นผ่านสื่อมวลชน ผู้รับสารก็กลายเป็นผู้รับสารมวลชน ดังนั้นรูปแบบวิธีการนั้นจึงไม่ได้เหมาะสมสอดคล้องกับผู้รับสารทุกกลุ่มในสังคม แต่สิ่งสำคัญคือ พระพยอมเข้าใจดีว่า ในท่ามกลางผู้รับสารมวลชนที่มีหลากหลายนั้น ท่านสื่อสารกับผู้รับสารกลุ่มไหน อย่างไรก็ดีเมื่อมีปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้รับสาร ท่านได้ใช้ทักษะการสื่อสารในมิติของการรับฟัง (hearing) ดังเช่นที่ท่านพุทธทาสได้ให้คำตักเตือนไว้ว่า (ไพโรจน์, 2534) ให้พระพยอมอย่าเอาแต่สนุกนัก ถ้าจะเทศน์แบบนี้ต้องมีเนื้อหาสาระ ก็ไม่ถึงกับมากจนคนเขาหลับ บางทีมีโอกาสไข่มุกก็ใส่บ้าง และท่านปัญญานันทภิกขุ ก็ได้เตือนว่า (ไพโรจน์, 2534) “ การพูดจาตลกมากเกินไป ทำให้คนบางประเภทไม่ชอบใจ เขาหาว่า พระอะไรพูดจาอย่างนั้น บางคนก็รักและหวังดีต่อท่านพยอม ได้มาขอให้เอาตมาช่วยเตือนว่า ให้ลดการตลกไปกฮาลงไปเสียบ้าง ให้มีการสำรวจมาจาในการพูด มีสนุกแต่พอประมาณ พอแก่วงก็พอแล้ว อีกอย่างหนึ่ง เขาบอกว่าอย่ายกตัวอย่างคนจริงๆ โดยออกชื่อเขาอันล่อแหลมต่อการหมิ่นประมาทบุคคล ควรพูดในแง่ธรรม ขอให้เตือนด้วยก็ได้เตือนแล้ว”

และหลังจากที่ถูกคณะกรรมการบริหารกิจการวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) สั่งระงับการออกอากาศรายการโทรทัศน์ วิธีการหนึ่งในการแก้ปัญหาของพระพยอมก็คือ การรับฟัง (hearing) ผสานกับมิติด้านระบบอาวุโส (seniority) คือ นำเรื่องราวเข้าปรึกษาพระผู้ใหญ่หลายท่าน ซึ่งก็ได้รับคำแนะนำ ตักเตือนมา ซึ่งพระพยอมได้นำไปปฏิบัติตาม คือ มีการปรับปรุงวิธีการนำเสนอเนื้อหา อย่างไรก็ดีในส่วนเนื้อหาของเนื้อหาที่เป็นส่วนของหลักธรรมคำสอนนั้น พบว่าพระพยอมไม่ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ทางด้านลบในประเด็นนี้

1.3.4 บริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง

บริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้งเป็นบริบทที่มีประเด็นเกี่ยวข้องในระดับสังคม จากการทำงานเผยแผ่ธรรมของพระพยอมตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2545) มีการขัดแย้ง หรือมีบริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้งเกิดขึ้นหลายสถานการณ์ ทั้งที่เป็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องทางธรรม และทางโลก พระพยอมมีความรู้ และเข้าใจในบริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้งในแต่ละระดับของความขัดแย้ง ลักษณะของสถานการณ์ความขัดแย้ง และใช้การสื่อสารเพื่อจัดการกับความขัดแย้งในสถานการณ์ต่างๆ ดังนี้

ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องทางธรรม

ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องทางธรรม บางสถานการณ์อาจยังไม่ดำเนินไปถึงขั้นของความขัดแย้ง บางสถานการณ์ก็ดูเหมือนจะไม่ใช่ความขัดแย้งแต่ประการใด ในขณะที่บางสถานการณ์ปรากฏความขัดแย้งอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามพระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์ต่างๆ ได้แก่

- 1) ความขัดแย้งในตนเอง กรณีการรับสมณศักดิ์
- 2) ความขัดแย้งในระดับองค์กร กรณีการสร้างวัดสวนแก้ว
- 3) ความขัดแย้งในระดับสังคม กรณีการถูกวิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้านการเทศน์ และถูกงดออกอากาศรายการโทรทัศน์
- 4) ความขัดแย้งในระดับสังคม กรณีการทำหน้าที่ปรามนักบวชลงโลก

1) ความขัดแย้งในตนเอง ในกรณีการรับสมณศักดิ์

พระพยอม กัลยาโณ ได้กล่าวถึง (มติชน, 25 พฤศจิกายน 2538) กรณีที่มีการเสนอชื่อท่านเข้ารับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 5 ธันวาคม 2538 ว่า เคยตั้งปณิธานไว้ว่าถ้าอายุยังไม่ครบ 50 ปี ยังไม่ยอมรับสมณศักดิ์ใดๆ อยากจะทำงานให้ศาสนาและสังคมอย่างเต็มที่ แต่ถ้าไม่รับจะเป็นการขัดพระบรมราชโองการหรือเปล่า

“ อาตมาเคยปฏิเสธไปครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อเจ้าคุณวัดเทพศิรินทร์ โทรศัพท์มาบอก อาตมาบอกว่ารอไปอีก 3-4 ปีไม่ได้หรือ แต่เมื่อมีข่าวออกมาอย่างนี้ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร แต่ก็ต้องปรึกษากับทางพระผู้ใหญ่ก่อน ”

เหตุการณ์นี้เป็นความขัดแย้งภายในตนเอง (intrapersonal conflict) คือ การที่บุคคลเกิดความรู้สึกขัดแย้งในตัวของเขาเอง อันเนื่องจากเกิดความต้องการ 2 อย่างในเวลาเดียวกัน และจำเป็นต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น จึงเกิดความขัดแย้งที่จะต้องตัดสินใจขึ้น ในการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งนี้ ในขั้นต้นพระพยอมใช้วิธีปฏิเสธ ในขณะที่สถานะของเรื่องยังถือว่าเป็นการภายใน แต่เมื่อสถานะของเรื่องปรากฏออกไปสู่สาธารณะแล้ว ในขั้นตอนนี้พระพยอมใช้ทักษะในมิติของการรับฟัง (hearing) ผสานกับมิติด้านระบบอาวุโส (seniority) ในการแก้ปัญหาความขัด

แย่งภายในตนเอง คือ ปรีชากับทางพระผู้ใหญ่ก่อน และจากการรับฟังท่านพุทธทาส ที่ได้กล่าวกับท่านไว้ว่า (มติชน, 25 พฤศจิกายน 2538) “เหมือนอย่างที่ท่านอาจารย์พุทธทาสเคยบอกว่าการพูดหรือการเทศน์ระหว่างเจ้าคุณกับพระธรรมดา น้ำหนักคำพูดของเจ้าคุณจะมีมากกว่า ถ้าหากเราได้รับสมณศักดิ์แล้วเป็นประโยชน์ในการพูดจาให้น้ำหนักในการเผยแพร่ ช่วยเหลือศาสนาและสังคมได้ ก็จะเป็นประโยชน์ ถ้าหากได้รับสมณศักดิ์มาด้วยการวิ่งเต้นก็ไม่สบายใจ “

การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งภายในของพระพยอม ท่านใช้ทักษะในการตัดสินใจ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก การปฏิเสธ ในขณะที่เรื่องยังถือว่าการภายใน ขั้นตอนที่สอง ยอมรับโดยใช้ทักษะในการรับฟัง (hearing) ผสานกับทักษะในการเข้าหาผู้ใหญ่ (seniority) ร่วมด้วยเมื่อสถานะของเรื่องแพร่กระจายสู่สาธารณะแล้ว

2) ความขัดแย้งในระดับองค์กร กรณีการสร้างวัดสวนแก้ว

การสร้างวัดสวนแก้วมีความยากลำบาก และอุปสรรค คือ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านหลายคน เนื่องจากที่วัดที่เกือบร้างนั้นมีสภาพเป็นสวน แต่มีชาวบ้านมาเช่าที่จากกรมการศาสนา ถากถางเป็นสวนทุเรียน สวนผลไม้ไปจนเกือบหมดแล้ว พระพยอมได้ขอซื้อสิทธิ์ในการเช่าจากผู้เช่าคนก่อนเพื่อบูรณะวัด โดยขอซื้อสิทธิ์ในราคาที่แพง และยังซื้อที่ดินพร้อมปลูกบ้านให้เขาอยู่ด้วย ไพโรจน์ (2534) กล่าวว่า “ถ้าจะว่ากันในแง่ของกฎหมายแล้ว พระพยอมไม่จำเป็นต้องจ่ายให้เขาถึงขนาดนั้น เพราะที่นั่นเป็นที่ดินของกรมการศาสนา พระพยอมมีสิทธิเอามาได้อยู่แล้วตามกระบวนการแห่งกฎหมาย ...” ในขณะที่พระพยอม (ไพโรจน์, 2534) บอกว่า “เป็นพระต้องเมตตา เราถนอมน้ำใจของเขาไว้ รู้สึกเขาพอใจมาก บ้านนั้นเขาก็ยังใส่บาตรพระวัดสวนแก้วเป็นประจำ ชีวิตของเขาก็ดีขึ้นด้วย “

ในสถานการณ์นี้พระพยอม ได้วิเคราะห์สถานการณ์ก่อนเพื่อป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น แม้จะกล่าวว่าในทางกฎหมาย ซึ่งเป็นวิธีคิดแบบทางโลก พระพยอมไม่จำเป็นต้องทำเช่นนั้น แต่พระพยอมใช้วิธีคิดแบบทางธรรม คือ ความเมตตา อีกประการหนึ่ง พระพยอมตระหนักดีว่าวัดนั้นต้องอาศัยบ้าน หากบ้านไม่ใส่บาตร ไม่สนับสนุน กิจกรรมต่างๆ ของวัด ก็จะดำเนินไปด้วยความลำบาก และความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้านก็อาจมีปัญหาหากขาดศรัทธาของญาติโยม โดยเฉพาะญาติโยมรอบๆ วัด

การสื่อสารเพื่อจัดการกับความขัดแย้งในครั้งนี้ พระพยอมใช้รูปแบบการสื่อสารแบบปรองดอง หรือโอนอ่อนผ่อนตาม (Accommodation style) ซึ่งเดโบราห์ (Deborah, 1997) นำเสนอว่าการสื่อสารเพื่อจัดการกับความขัดแย้งแบบปรองดอง มีลักษณะแบบแพ้ - ชนะ (Lose – Win style) คือยอมเป็นผู้แพ้ ซึ่งการสื่อสารเพื่อจัดการกับความขัดแย้งในลักษณะนี้เกี่ยวข้องกับเรื่องทางจิตใจเป็นส่วนมาก จึงเหมาะสมที่จะใช้เพื่อการป้องกันหรือรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่นมิให้เกิดการขัดแย้ง โดยที่ความสัมพันธ์กันทางจิตใจมีความมากกว่าเรื่องของผลประโยชน์ การแก้ปัญหาที่พระพยอมได้ดำเนินการไปนั้นพระพยอมได้คำนึงถึงเรื่องทางจิตใจ ความสัมพันธ์ระยะยาวมากกว่าผลประโยชน์ที่จะได้ที่ดินมาโดยไม่เสียเงิน แต่อาจเสียศรัทธา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากในทางศาสนา โดยการใช้การสื่อสารทั้งเชิงวัจนะและอวัจนะร่วมกัน

แม้ว่าพระพยอมจะพยายามป้องกันและรักษาความสัมพันธ์กับชาวบ้าน แบบ “ซื้อใจกัน” เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีอุปสรรคจากการไม่ได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านบางส่วน เนื่องจากมีวัดในชุมชนซึ่งอยู่ใกล้ๆ กับวัดสวนแก้วอยู่แล้ว และแนวทางการสอนของวัดสวนแก้วต่างไปจากวัดอื่นๆ ซึ่ง ไม่เป็นที่ถูกใจของชาวบ้านบางส่วน กล่าวคือ ชาวบ้านบางส่วนอยากให้วัดจัดงานประจำปี มีมหรสพ มีหนังมีลิเก แต่ท่านไม่ทำ ก็เกิดเป็นความขัดแย้งขึ้น กล่าวคือ ถูกด่า ถูกแกล้ง ถูกขโมยของ และถูกโกงราคาค่าที่ดิน

ลักษณะความขัดแย้งครั้งนี้ต่างไปจากครั้งแรก ครั้งแรกความขัดแย้งยังไม่เกิด เพียงแต่มีโอกาสสูงที่จะเกิดขึ้นได้ แต่ครั้งนี้ความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว พระพยอมได้ใช้วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งนี้โดย วิเคราะห์ปัญหาก่อนเช่นเดียวกันกับที่ได้ทำมาแล้ว จากนั้นใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งแบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือกัน (Collaboration style) เดโบราห์ (Deborah, 1997) จัดการสื่อสารแบบนี้ว่ามีลักษณะแบบชนะ – ชนะ (Win – Win style) ด้วยการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งวิธีนี้ ทั้งสองฝ่ายต้องเข้าใจในสถานะของแต่ละฝ่าย และทำความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งต้องมีความไว้วางใจกันอย่างสูง วิธีการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาวิธีนี้เป็นการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

การทำความเข้าใจสถานะของแต่ละฝ่าย ก็คือการที่พระพยอมได้วิเคราะห์ปัญหาแล้วพบว่า เป็นเพราะชาวบ้านยังมีศรัทธาไม่เพียงพอ แม้ว่าที่ผ่านมาท่านจะได้เพียรสร้างศรัทธาด้วยการบูรณะวัดอย่างจริงจัง พร้อมๆ ไปกับเทศน์เผยแผ่พระธรรมคำสอน จนมีผู้ศรัทธาบ้างแล้วก็ตาม ดัง

นั่นท่านจึงหันกลับมาสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชาวบ้านเสียก่อน ด้วยการจัดให้มีการบวชสามเณรภาคฤดูร้อนขึ้นโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ทำให้พ่อแม่ ปู่ย่าของเด็กที่มาบวชเห็นเจตนาและความตั้งใจของท่าน และวัดสวนแก้ว จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ถึงกับมีผู้ศรัทธาจะออกทุนสร้างโบสถ์ วิหาร และหอระฆังให้ (ไพโรจน์, 2534)

การที่วิธีการแก้ปัญหาเป็นการสื่อสารแบบ ชนะ – ชนะ ก็เพราะพระพยอมสามารถดำเนินการสร้างวัดต่อได้ และยังได้ศรัทธาจากชาวบ้านเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังได้ผลในการปลูกฝังอบรมจริยธรรมแก่เด็กๆ ด้วยซึ่งเป็นกิจกรรมที่พระพยอมได้ดำเนินการมาก่อนการสร้างวัดสวนแก้วแล้ว ส่วนชาวบ้านก็ได้บวชลูกหลานเป็นสามเณรโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

วิธีการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งทั้งแบบแรก และแบบที่สองที่พระพยอมใช้นั้น หากพิจารณาในเชิงการประชาสัมพันธ์ เป็นการใช้การประชาสัมพันธ์แบบชุมชนสัมพันธ์ (Community relations) ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนที่อยู่รอบๆ ด้วยการเป็นผู้อุปถัมภ์ (Sponsorship)

3) ความขัดแย้งในระดับสังคม กรณีการถูกวิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้านการเทศน์ และถูกงดออกอากาศรายการโทรทัศน์

พระพยอมถูกวิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้าน เนื้อหาและวิธีการนำเสนอเนื้อหาอย่างรุนแรง ถึงขนาดถูกวาจาประทุษร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง รวมทั้งจดหมายขู่ฆ่า และถูกส่งระดับออกอากาศรายการโทรทัศน์ที่พระพยอมไปร่วมในรายการ ถือว่าเป็นปฏิกิริยาตอบกลับที่รุนแรง การวิพากษ์วิจารณ์รูปแบบวิธีการเทศน์ของท่านเป็นไปในวงกว้าง มีทั้งผู้ที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วย แม้จะมีผู้แสดงความเห็นว่าถ้านำวิธีการเทศน์ที่หือหาว ใช้ถ้อยคำไม่สุภาพ ตลกโปกฮาไม่สำรวม ของท่านกับผลที่ได้ คือ มีผู้สนใจฟังเทศน์กันมาก แม้แต่เด็ก และวัยรุ่นก็ยังฟัง มาซึ่งน้ำหนักเทียบกันแล้ว ถือว่าได้ประโยชน์มากกว่าเสีย ก็ตาม

ในสถานการณ์ความขัดแย้งเช่นนี้เป็นการขัดแย้งทางความคิดเห็นของผู้รับสารจำนวนมากที่มีต่อรูปแบบวิธีการนำเสนอของผู้ส่งสาร ความขัดแย้งนี้มีลักษณะเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal conflict) ถิรนันท์ (2533) กล่าวว่า ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเกิดจากการที่คน 2 คนหรือมากกว่า มีความคิดเห็นในเรื่องเดียวกันแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ความขัดแย้งแบบนี้

อาจมีสาเหตุมาจากสถานการณ์ทางการเมือง ปัญหาเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ วิธีการแก้ไขปัญหาคือ ความขัดแย้งโดยใช้วิธีการสื่อสาร วิธีหนึ่งก็คือ การใช้ความมีทักษะและความไหวพริบของการสื่อสารในตัวบุคคล โดยการปรึกษาหารือ การเจรจา การตกลงกัน การไกล่เกลี่ย และวิธีตั้งผู้ตัดสินชี้ขาด

สำหรับพระพยอมท่านใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งในสถานการณ์นี้ โดยการปรึกษาหารือ ไพโรจน์ (2534) แสดงไว้ในหนังสือพระผีปากกล้าว่า

“ เมื่อปฏิกริยาออกมาในรูปดังกล่าว ท่านจึงได้นำเรื่องราวเข้าปรึกษาพระผู้ใหญ่หลายท่าน ซึ่งต่างได้ให้ความร่วมมือตักเตือนขอให้ท่านอดทนอีกสักพัก เพราะสิ่งที่ท่านทำอยู่เหมือนกับการเริ่มบุกเบิกอะไรสักอย่างหนึ่ง มันต้องใช้เวลาและความพยายาม เพื่อให้ทุกคนเข้าใจ “

กล่าวได้ว่าพระพยอมได้ใช้ทักษะในเรื่องของการเข้าหาผู้ใหญ่ (seniority) คือ การปรึกษาพระผู้ใหญ่ และการรับฟัง (hearing) คือ รับฟังคำแนะนำที่พระผู้ใหญ่แนะนำมาให้อดทน ในการแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้ง

หลังจากนั้นพระพยอมไม่ออกแสดงธรรมนอกสถานที่ ซึ่งเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับแบบที่ เดโบราห์ (Deborah, 1997) เรียกว่าการจัดการกับความขัดแย้งแบบหลีกเลี่ยง (Avoidance style) ซึ่งมีลักษณะ แพ้ – แพ้ (Lose – Lose approach) การจัดการกับความขัดแย้งในลักษณะนี้คือการหลีกเลี่ยงที่จะไม่พูดถึงปัญหาที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการไม่พูดถึงหากปล่อยไว้นานอาจสร้างความอึดอัดและทำลายความสัมพันธ์ลงได้ วิธีการนี้จึงใช้เมื่อทั้งสองฝ่ายต้องการ “เย็นลง” ก่อนเพื่อที่จะหาทางแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการอื่นต่อไป สถานการณ์วิพากษ์วิจารณ์ต่อต้านมีความรุนแรง พระพยอมใช้วิธีการหลีกเลี่ยงโดยไม่ออกแสดงธรรมนอกสถานที่ จนมีข่าวลือว่าพระพยอมยุติบทบาทตัวเองแล้ว แต่ในความเป็นจริงพระพยอมกำลังทำให้เรื่องเงียบลงแต่ในขณะเดียวกันก็ปรับปรุงวิธีการนำเสนอใหม่ ดังที่ไพโรจน์ (2534) ได้บันทึกไว้ว่า

“ ในปี 2527 จึงมีข่าวลือออกมาว่า พระพยอมหยุดแสดงธรรมเสียแล้ว เพราะทนต่อแรงขู่ไม่ไหว หรือบางข่าวก็ว่า หมดยุค พระพยอมเหมือนดาราตกกระป๋องอะไรต่างๆ นานา แต่ในความ

จริง สาเหตุที่ช่วงปีดังกล่าวท่านไม่ออกแสดงธรรมนอกสถานที่ ก็เพื่อใช้เวลาในการปรับปรุงอุปกรณ์เผยแผ่ธรรมะให้ทันสมัยยิ่งขึ้น ”

ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใด แต่ก็กล่าวได้ว่าพระพยอมได้ใช้วิธีการทำตัวให้เรียบง่าย หลบหลีกไปจากปัญหาไปในชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่สำหรับพระพยอมแล้วนี่คงไม่ใช่วิธีการที่เรียกว่า แพ้ เพราะท่านได้ใช้เวลาในช่วงนั้นจัดทำวิดีโอธรรมะขึ้นเพื่อต่อต้านวิดีโอลามกที่กำลังแพร่ระบาดอยู่ในสังคมขณะนั้น และในปีถัดมาท่านก็ออกแสดงธรรมนอกสถานที่อีก และไปไกลยังต่างประเทศด้วย ซึ่งก็ยังคงได้รับการตอบรับที่ดี

4) ความขัดแย้งในระดับสังคม กรณีการทำหน้าที่ปราชญ์บวชลงโลก

ในการทำหน้าที่ปราชญ์บวชลงโลกของพระพยอม คือ ปกป้องคุ้มครองรักษาศาสนา ไม่ให้ใครทำผิดเพี้ยน เลื่อมสลาย โดยการออกมาวิพากษ์พฤติกรรมของพระที่ทำผิดต่อสถานภาพของพระ ทำผิดต่อพระธรรมวินัยและปรากฏเป็นข่าวที่สะท้อนวงการสงฆ์ และสถาบันศาสนา ทำให้พระพยอมเหมือนเป็นคู่ชกกับพระที่เป็นข่าวอื้อฉาวเสียเอง ดังกรณีของพระยันตระ

“ คนที่ออกมาร้องเรียนนั้นไม่ใช่อาตมา แล้วคนก็ฟังไม่ถูก กลายเป็นว่า อาตมาเป็นคู่กรณีกับพระยันตระไป คู่กรณีจริง ๆ นั่นคือ สีกาที่เป็นลูกศิษย์ลูกหาของท่านเอง แต่หนังสือพิมพ์เขาไปเขียนลงไปว่า พระพยอมตามไล่บ๊อบ 1-2-3 คนก็เลยมองเบน แล้วถูกเบนประเด้นไป อาตมาเป็นเพียงผู้ตั้งประเด็น แล้วปรับทุกข์ ”

ซึ่งผู้ศรัทธาในพระนั้นๆ แสดงความไม่พอใจพระพยอม ถึงกับต่อว่า กล่าวร้าย ชูฆ่า พระพยอมกันมากมาย สถานการณ์ความขัดแย้งนี้แม้จะมีความคล้ายคลึงกันกับสถานการณ์ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้านการเทศน์ ซึ่งมีผู้ไม่พอใจพระพยอมในสิ่งที่พระพยอมสื่อสารออกมา แต่ก็มีแตกต่างกัน เนื่องจากสถานการณ์นั้น ในส่วนเนื้อหาที่มีผู้ไม่พอใจ ก็เพราะเนื้อหาที่พระพยอมเทศน์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นไปกระทบตัวเขา แต่เป็นสิ่งที่สังคมส่วนใหญ่เห็นด้วย ส่วนวิธีการก็ถือว่าเป็นเพียงเทคนิคในการนำเสนอเนื้อหา มีการวินิจฉัยให้น้ำหนักเปรียบเทียบแล้ว ได้ประโยชน์มากกว่าเสีย พระพยอมเพียงแค่เจียบลง และปรับปรุงวิธีการนำเสนอ ก็สามารถกลับมาเย็นในพื้นที่เดิมของท่านได้ แต่ในสถานการณ์การทำหน้าที่ปราชญ์บวชลงโลก ผู้รับ

สารมีความเข้าใจผิดต่างๆ ต่อตัวพระพยอม เช่น พระพยอมอิจฉา หรือ พระพยอมทำให้ยิ่งเกิดความเสียหายต่อศาสนา เพราะไม่ทำตัวเจียบๆ ไว้ เนื่องจากเป็นเรื่องไม่ดีของบุคคลทางศาสนา ซึ่งน่าจะถือว่าเป็นพวกเดียวกัน แต่กลับมาเที่ยวพูดให้เรื่องยิ่งดัง ที่สำคัญคือ ผู้รับสารไม่สามารถวินิจฉัยได้ว่าการกระทำของใครถูก การสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้งในสถานการณ์นี้ พระพยอมใช้วิธีการหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะความเข้าใจผิดส่งผลกระทบต่อตัวท่านและงานของท่าน ในขณะที่ผู้รับสารไม่สามารถวินิจฉัยได้ว่าการกระทำของใครถูก กลับส่งผลกระทบเป็นความเสียหายต่อสถาบันศาสนา ซึ่งถือว่ามีความสำคัญกว่า ดังนั้นในการแก้ปัญหา ท่านจึงใช้การสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้งด้วยการทำให้ผู้รับสารสามารถคิดและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง โดยการนำเสนอเนื้อหาที่อ้างถึงพระธรรมวินัยโดยตรง เพื่อให้ผู้รับสารใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการทำความเข้าใจ และพิจารณาวินิจฉัยการกระทำของทั้งตัวท่านและพระที่เป็นชาวอื้อฉาว

“...เรื่องอย่างนี้ชาวบ้านเขาไม่รู้หรอกว่า วัฒนธรรมหรือสังคมของพระอยู่กันอย่างไร อุดมคติของพระต้องสัจย์ซื่อ ไม่ลวงโลก ต้องอยู่อย่างประกาศความบริสุทธิ์ ความจริงใจกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง สำหรับพระ ทุก 15 วันจะลงปาฏิโมกข์ตามพระวินัย กล่าวแจ้งบอกความบริสุทธิ์กัน ถ้าองค์ไหนเกิดอาพาธมาไม่ได้ ก็ยังมอบฉันทะบอกยังอยู่บริสุทธิ์อยู่

ถ้าหากว่ามีพระนั่งฉันอาหารกัน 5 รูป ถ้าพระองค์ไหนถูกใจทักขึ้นว่า ไปมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาว ฉันอาหารไม่ลงเลย ต้องลุกเลย สังคมพระเป็นอย่างนั้น ไม่เหมือนชาวบ้าน ชาวบ้านนั้นหัวหน้าโก่ง ลูกพี่โก่ง ลูกน้องไม่โก่ง ก็อยู่กันได้ “

พระพยอมยกการลงปาฏิโมกข์ตามพระวินัย ก็เพราะถือว่าพระธรรมวินัยต้องเป็นหลักสำคัญและมาก่อนสิ่งอื่นใด ในการดำเนินกิจกรรมของคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นการอ้างถึงความชอบธรรมในการทำหน้าที่ปรามนักบวชลงโลกที่ท่านทำอยู่ อีกทั้งยังเป็นข้อมูลให้ผู้รับสารได้ทราบวัตรปฏิบัติของพระ ที่แม้พระที่ตกเป็นข่าวก็ต้องปฏิบัติเช่นกัน ซึ่งถ้าหากปฏิบัติตามพระวินัยนี้ เรื่องก็จะกระจ่างได้ในทันที แต่เรื่องที่เป็นข่าวนั้นไม่กระจ่างทั้งที่มีผู้ใจทักขึ้นแล้ว ก็ยอมสะท้อนถึงวัตรปฏิบัติของพระรูปนั้นในหลายประการ

“ ถ้าหากว่าพระองค์หนึ่งถูกใจทักขึ้นมาจากชาวบ้าน จากสีกา พระจะต้องรีบหาข้อมูลและความจริงสอบสวนกันว่า ท่านไปทำจริงอย่างที่เขาวาท่านหรือไม่ ก็ต้องมาปรับทุกข์กันก่อนว่าเป็นจริง หรือว่าถูกใส่ร้ายกันแน่ “

สมบัติ จัทรวงศ์ (2540) กล่าวว่า โดยสรุป กรณีนี้พระพยอมถือเป็นเรื่องของธรรมวินัยในหมู่สงฆ์อย่างแน่แท้ และเมื่อเป็นเรื่องของพระวินัยแล้ว ก็ไม่เข้าใครออกใคร หรือจะให้เก็บเงียบๆ ไว้ก็ทำไม่ได้

“ มันเป็นเรื่องของการชำระล้างความถูกต้องความเป็นธรรม ให้ความเป็นไปมันกระจ่าง เป็นเรื่องของพระวินัยไม่ใช่เรื่องของความที่จะต้องอิจฉา และบางคนก็ว่า เอ้าแล้วทำไมไม่เงียบๆ ไว้ ไม่ปิดๆ กันไว้บ้าง พวกเดียวกัน เอ้า หลังคาบ้านทำดีมุงดี ฝนยอมไม่รั่วไม่ซึมราดรด แต่ความชั่ว ยิ่งทำ ยิ่งปกปิด ความชั่วมันก็จะยิ่งรั่วรด “

นอกจากบอกแนวปฏิบัติตามพระวินัยแล้ว พระพยอมทำการสื่อสารเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิด ด้วยการบอกจุดประสงค์ของการกระทำของท่านว่า การออกมาวิพากษ์นั้น ถือเป็นการหาข้อมูล เพื่อทำความจริงให้กระจ่าง หากเป็นจริงดังที่มีผู้โจมตี ท่านก็อยู่เฉยไม่ได้

“ อาตมาเคยเปรียบเทียบตัวเองอยู่เสมอว่า เราเหมือนสุนัขเฝ้าบ้านให้พระพุทธเจ้า และมีสิ่งทีผดปรกติเข้ามา สุนัขที่ดีก็ต้องเห่ากระโชกบอกเจ้าของบ้าน ว่าเป็นโจรหรือพระ ถ้าเป็นพระเราก็สาธุ แต่ถ้าเป็นโจร เราก็จะได้รับจับ...”

แต่หากไม่จริง ถูกใส่ร้าย พระรูปนั้นก็จะได้พ้นมลทิน

“...อาตมาเป็นเพียงผู้ตั้งประเด็น แล้วปรับทุกข์เพื่อให้ท่านบริสุทธิ์ได้กับบริสุทธิ์ไป ถ้าหากว่าท่านผิดจริง เราก็จะได้รักษาพระธรรมวินัย ”

แม้ว่าต่อให้พระรูปนั้นทำผิดจริงพระพยอมกล่าวว่า ท่านก็ไม่ได้ทำเพราะความอิจฉาเกลียดชัง แต่เพราะอยากให้เขารู้จักผิดชอบชั่วดี

“... อาตมาพูดจาไม่เข้าหูคนชั่ว ที่เป็นอย่างนี้ไม่ใช่เกลียดชังเขา แต่อยากให้เขาได้ดีกลับเนื้อกลับตัว ถ้าแม่ดีลูกแล้วบอกว่าแม่เลว ครูดาศิษย์แล้วบอกว่าครูเลว หรือ พระพยอมด่าคนได้ ศัตรูแล้วมันดีแล้วหรือ ที่ทำอย่างนี้ก็เพราะอยากให้เขารู้จักผิดชอบชั่วดี..”

จากกรณีพระยันทระ นอกจากวิธีการสื่อสารดังกล่าวแล้ว พระพยอมยังได้สื่อสารเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิด ด้วยการนำเสนอข้อมูล อธิบายเรื่องราวเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้รับสารมีข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อสามารถพิจารณาวินิจฉัยเหตุการณ์ด้วยตนเองได้

กล่าวได้ว่า การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากความเข้าใจผิด หรือไม่เข้าใจในบทบาทที่พระพยอมแสดงออกอยู่นี้ ท่านใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง แบบการบริหารภาวะวิกฤติ (Crisis management) คือ ชี้แจงให้ข้อมูลรายละเอียดแก่ผู้รับสาร ถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ บอกวัตถุประสงค์ในการแสดงบทบาทนั้น พร้อมทั้งอธิบายเรื่องราวเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้รับสาร และให้ผู้รับสารมีหลักที่จะใช้เป็นแนวทางในการวินิจฉัย

กล่าวโดยสรุปความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือพระพยอม กัลยาโณ ที่ปรากฏในการสื่อสารเชิงกลยุทธ์และทักษะการสื่อสาร ในบริบทของการจัดการกับความขัดแย้งที่เกี่ยวกับเรื่องทางธรรม พระพยอมใช้ความสามารถด้านการสื่อสารคือ การวิเคราะห์สถานการณ์ก่อน จากนั้นใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมกับสภาพปัญหา คือ

1. ความขัดแย้งภายในตนเอง

พระพยอมใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง โดยใช้ทักษะในการตัดสินใจ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก การปฏิเสธ ขั้นตอนที่สอง ยอมรับ โดยใช้ทักษะในการรับฟัง (hearing) ผสานกับทักษะในการเข้าหาผู้ใหญ่ (seniority) ร่วมด้วย จากตัวอย่างกรณีรับสมณศักดิ์

2. ปัญหาความขัดแย้งยังไม่เกิด แต่มีโอกาสสูงที่จะเกิดขึ้นได้

พระพยอมทำการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งแบบปรองดอง หรือโอนอ่อนผ่อนตาม (Accommodation style) ซึ่งมีลักษณะแบบ แพ้ – ชนะ (Lose – Win style) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง เนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ ความศรัทธา เช่น กรณีการสร้างวัดสวนแก้ว

3. ความขัดแย้งที่เกิดจากผู้รับสารยังไม่เข้าใจ ยังไม่ศรัทธา

พระพยอมใช้การสื่อสารแบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือ (Collaboration style) หรือ แบบชนะ – ชนะ (Win – Win style) ด้วยการให้ความช่วยเหลือเพื่อสร้างความเข้าใจและศรัทธา จากกรณีการสร้างวัดสวนแก้วเช่นกัน

4. ความขัดแย้งที่เกิดจากผู้รับสารมีความไม่พอใจในเนื้อหา รูปแบบวิธีการนำเสนอ

ในกรณีนี้พระพยอมทำการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง แบบหลบเลี่ยง (Avoidance style) หรือ แบบ แพ้ – แพ้ (Lose – Lose style) โดยใช้ร่วมกับทักษะในการรับฟัง (hearing) จากการปรึกษาผู้ใหญ่ (seniority) ตัวอย่างจากบริบทความขัดแย้งในการถูกวิพากษ์วิจารณ์ ต่อด้านการเทศน์ และถูกงดออกอากาศรายการโทรทัศน์

5. ความขัดแย้งที่เกิดจากผู้รับสารมีความเข้าใจผิด เพราะไม่สามารถวินิจฉัยในบทบาทที่แสดงออก

พระพยอมใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง ด้วยการชี้แจงให้ข้อมูลรายละเอียดแก่ผู้รับสาร ถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ บอกวัตถุประสงค์ในการแสดงบทบาทนั้น พร้อมทั้งอธิบายเรื่องราวเพิ่มเติมเพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้รับสาร และให้ผู้รับสารมีหลักที่จะใช้เป็นแนวทางในการวินิจฉัย ตัวอย่างจากความขัดแย้งในการทำบทบาทปรัมนักบวชลงโลก

ตารางสรุปการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง ในสถานการณ์ทางธรรม

ลักษณะความขัดแย้ง	บุคคล (ภายในตนเอง)	องค์กร	สังคม	วิธีสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง
	กรณีรับสมณศักดิ์			ตัดสินใจ 2 ขั้นตอน - ปฏิเสธ - ยอมรับ โดยใช้ทักษะการรับฟังและเข้าหาผู้ใหญ่
ความขัดแย้งยังไม่เกิด แต่โอกาสเกิดสูง		กรณีการสร้างวัดสวนแก้ว		แบบปรองดอง หรือโอนอ่อนผ่อนตาม
ผู้รับสารไม่เข้าใจไม่ศรัทธา		กรณีการสร้างวัดสวนแก้ว		แบบให้ความช่วยเหลือร่วมมือ เพื่อสร้างความเข้าใจและศรัทธา

ลักษณะความขัดแย้ง	บุคคล (ภายในตนเอง)	องค์กร	สังคม	วิธีสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง
ผู้รับสารไม่พอใจการนำเสนอ			กรณีถูกวิพากษ์วิจารณ์ต่อต้านการเทศน์ และถูกงดออกอากาศรายการโทรทัศน์	แบบหลบเลี่ยง ร่วมกับ ทักษะในการรับฟัง การปรึกษาผู้ใหญ่
ผู้รับสารเข้าใจผิดวินิจฉัยไม่ได้			กรณีการทำหน้าที่ปรามนักบวชหลวงโลก	แบบบริหารภาวะวิกฤต - ชี้แจง ให้ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ - บอกวัตถุประสงค์ในการแสดงบทบาท

ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องทางโลก

ในชีวิตประจำวัน และการทำงานของคนเราย่อมมีเรื่องขัดแย้งเกิดขึ้นได้เสมอ โดยเฉพาะเรื่องราวความเป็นไปที่เกี่ยวข้องกับทางโลก ความขัดแย้งที่พบได้เสมอ คือ ความขัดแย้ง เพราะผลประโยชน์ขัดกัน เพราะเป็นเรื่องความต้องการของบุคคล พระพยอมทำงานสงเคราะห์คนผู้ด้อยโอกาส ทุกข์ยาก ไม่มีงานทำเป็นจำนวนมาก ในการสงเคราะห์นั้นต้องการพื้นที่สำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อการสงเคราะห์ต่างๆ ดังนั้นความขัดแย้งที่เด่นชัดและปรากฏเป็นข่าวครึกโครมทางหน้าหนังสือพิมพ์ ก็คือ ความขัดแย้งเรื่องที่ดิน อีกประการหนึ่งก็คือ ในการดำเนินงานมูลนิธิมีเงินไหลเวียนและทรัพย์สินของบริจาคเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นมูลเหตุที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ดังที่ปรากฏเป็นข่าวดังเช่นกัน นั่นคือ ข่าวพระพยอมขัดแย้งกับเจ้าอาวาส นอกจากนี้ก็มีข่าวเกี่ยวกับความขัดแย้งอันเนื่องมาจากผลประโยชน์ขัดกันอีก เช่น ข่าวพระพยอมขัดแย้งกับนายทุนรถบรรทุกดิน ความขัดแย้งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เนื่องมาจากผลประโยชน์ขัดกัน ซึ่งดูไม่สอดคล้องกับความเป็นพระเลย เพราะเนื้อหาของความขัดแย้งเป็นเรื่องทางโลกทั้งสิ้น พระพยอมอาศัยทักษะการสื่อสารในบริบทความขัดแย้ง ในแต่ละกรณีดังนี้

- 1) ความขัดแย้งเรื่องนายทุนรทบรทุกดินทำถนนหน้าวัดพัง
- 2) ความขัดแย้งเรื่องที่ดินวัดร้างวัดป่าศรีราษฎร์
- 3) ความขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว

- 1) ความขัดแย้งเรื่องนายทุนรทบรทุกดินทำถนนหน้าวัดพัง

เรื่องนายทุนรทบรทุกดินทำถนนหน้าวัดพัง ปรากฏเป็นข่าวในวันที่ 6 มิถุนายน 2535 โดยมีชาวบ้านย่านวัดสวนแก้วไปแจ้งข่าวกับหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ว่า พระพยอม พระลูกวัด และชาวบ้านร่วมกันประท้วงโดยเขียนป้ายแขวนคอประท้วงที่นายทุนขายดินถมที่ ให้รทบรทุกดินนำหนักเกินจนทำให้ถนนลาดยางมะตอยที่ทางวัดกับชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นใหม่เสียหาย และยังทำดินตกเกลื่อนถนน ทำให้ถนนเกิดความสกปรก ชาวบ้านกับพระต้องออกมาเก็บทุกวัน ในกรณีเหตุการณ์นี้พระพยอมใช้การสื่อสารดำเนินการกับความขัดแย้งเป็นขั้นตอน ดังนี้

- (1) ใช้การประนีประนอมด้วยการสื่อสารระหว่างบุคคล ไปเจรจากับนายทุน แต่ไม่เป็นผล
- (2) ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่จัดการ โดยไปแจ้งความกับตำรวจ ก็ยังไม่เป็นผล
- (3) สร้างประเด็น (set agenda) ให้สื่อมวลชนสนใจ โดยการแขวนป้ายประท้วง ผลคือสื่อมวลชนให้ความสนใจ และมีการระดมพระ เณร ชาวบ้านมาช่วยกันทำความสะอาดเศษดินที่ตกหล่น เป็นการสร้างแนวร่วม และตามด้วยการแจ้งตำรวจอีก คราวนี้ได้ผลนายทุนถูกจับปรับเงิน
- (4) ทำความเข้าใจกับสื่อและประชาชน ว่าทำการแขวนป้ายประท้วงด้วยเหตุใด เนื่องจากมีผู้คิดว่าการที่พระมาแขวนป้ายประท้วงมีความเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งท่านชี้แจงว่าไม่ได้เป็นการทำเพื่อตนเองหรือเพื่อวัด และชาวบ้านรอบวัดเท่านั้น แต่ต้องการสร้างจิตสำนึกให้กับนายทุนทั้งหลายให้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมด้วย จึงต้องมีการออกสื่อมวลชน การทำความเข้าใจนี้ก็จะได้ไม่ทำให้เกิดภาพในทางลบ หรือเกิดความขัดแย้งในใจของประชาชนทั่วไปอีก

จากวิธีการที่พระพยอมใช้ พระพยอมเริ่มด้วยจัดการกับความขัดแย้งแบบประนีประนอม โดยเจรจาทะลุกำแพงปัญหา แต่เมื่อไม่เป็นผล จึงเปลี่ยนกลยุทธ์มาเป็นการสื่อสารเพื่อแก้ไขความขัดแย้งแบบแข่งขัน (Competition style) หรือแบบ ชนะ - แพ้ (Win - Lose strategy) ด้วยการ

เผชิญหน้า แบบใช้อำนาจที่เหนือกว่า คือ ใช้อำนาจรัฐเข้าจัดการ ด้วยการแจ้งตำรวจ แต่เมื่อไม่เป็นผลอีก ก็ต้องเปลี่ยนวิธีการใหม่ แต่ยังคงเป็นแนวทางการจัดการแบบเดิมคือ แบบ แพ้ – ชนะ พระพยอมเข้าใจบริบทของสังคมไทยดีเกี่ยวกับการพึ่งพาผู้มีอำนาจ ว่าถ้าไม่สามารถพึ่งผู้ใช้ อำนาจรัฐได้ ก็ต้องพึ่งสื่อมวลชน ซึ่งมีอำนาจในมิติของความสนใจจากมวลชน แล้วใช้อำนาจทั้งสองประเภทนั้นผสมผสานกัน อย่างไรก็ตามอำนาจในมิติของความสนใจจากมวลชน ก็เป็นเหมือนดาบสองคม ที่สามารถสร้างความเข้าใจผิดพลาดคลาดเคลื่อนขึ้นได้ ดังนั้นพระพยอมจึงต้องทำการสื่อสารเพื่อป้องกันความเข้าใจผิดด้วย โดยการชี้แจงให้ทราบในคราวเดียวกันถึงวัตถุประสงค์ในการสร้างประเด็น

2) ความขัดแย้งเรื่องที่ดินวัดร้างวัดป่าศรีราษฎร์

ความขัดแย้งเรื่องที่ดินวัดร้างวัดป่าศรีราษฎร์ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2536 มีความรุนแรงขนาดที่ว่าพระพยอมถูกขู่ฆ่า และต้องมีบุคคลหลายฝ่ายทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและพระผู้ใหญ่เข้ามาดำเนินการ เนื่องจากพระพยอมเห็นว่าที่ดินของวัดป่าศรีราษฎร์ซึ่งเป็นวัดร้างนั้น รกร้างว่างเปล่าอยู่จึงต้องการใช้ประโยชน์จากที่ดินนั้นเพื่อขยายโครงการ แต่ปรากฏว่าที่ดินดังกล่าวมีผู้เช่าอยู่หลายราย และสัญญาเช่าได้หมดลงแล้ว แต่เนื่องจากเป็นที่ดินที่มีการออกเอกสารสิทธิมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และต่อมามีการออกโฉนดทับซ้อนกัน 3 ฉบับ จากความไม่ชัดเจนเรื่องเอกสารสิทธิ ผู้เช่าจึงถือโอกาสต้องการครอบครองที่ดินเพื่อทำประโยชน์ในการปลูกสร้างอาคาร ทำสวน และขายที่ดิน เพราะที่ดินนั้นมีราคาสูงถึง 50 – 60 ล้านบาท แต่เมื่อพระพยอมต้องการเช่าที่ดินเพื่อไปใช้ประโยชน์เช่นกัน โดยเห็นว่าเป็นที่ธรณีสงฆ์ ก็ควรจะนำมาใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวกับศาสนา เกิดผลประโยชน์ขัดกัน โดยพระพยอมถูกมองว่าไปขัดผลประโยชน์ของผู้เช่าเดิม จึงถูกขู่ฆ่า ตั้งแต่ระยะแรกๆ ของเหตุการณ์พระพยอมได้นำเรื่องเสนอและปรึกษาต่อรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง หลายครั้งหลายคน แต่เรื่องไม่คืบหน้า จนพระพยอมถูกขู่ฆ่า พระพยอมได้แจ้งแก่ผู้มาทำบุญและฟังเทศน์ด้วยว่า ถ้าท่านมีอันตรายเป็นอะไรไปก็ขอให้รับรู้ว่าเป็นฝีมือใคร เพราะท่านไม่มีศัตรู ยกเว้นคนที่หวังเข้าครอบครองที่ดินของวัดเก่าแก่ซึ่งอยู่ติดกับวัดสวนแก้ว และหากเรื่องยังไม่คืบหน้าพระพยอมกล่าวว่า จะขอความร่วมมือไปยัง ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง เลขาธิการพรรคกิจสังคม ให้ช่วยติดตามเรื่อง เพื่อให้รู้ว่ามีรัฐบาลไม่สามารถช่วยเหลือในเรื่องนี้ได้ อย่างไรก็ตามในที่สุดของเรื่องนี้คือ ผู้เช่าเดิมในแปลงที่พระพยอมจะเช่านั้นยินดีที่จะให้วัดสวนแก้วเช่าที่ดินวัดศรีราษฎร์โดยไม่เรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น และทางกรมการศาสนาได้ให้ผู้ว่าราชการ

การจังหวัดนนทบุรี เป็นผู้ทำสัญญาเช่าที่ระหว่างกรมการศาสนากับพระพยอม โดยเนื้อหาข่าวไม่ได้ระบุว่าเหตุใดผู้เช่าเดิมจึงยินยอม และประเด็นพระพยอมถูกขู่ฆ่า ก็มีประเด็นสาเหตุใหม่ว่า อาจเกิดจากการที่พระพยอมเปิดโปงขบวนการ 18 มงกุฎที่อ้างชื่อวัดสวนแก้วหากิน

กรณีความขัดแย้งเรื่องที่ดิน เป็นความขัดแย้งที่พระพยอมไม่สามารถจัดการคลี่คลายเรื่องเองได้ เพราะเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนืออำนาจที่พระพยอมจะจัดการได้ และไม่สามารถใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งแบบประนีประนอม (Collaboration style) ได้ พระพยอมเลือกใช้กระบวนการสื่อสารเพื่อจัดการกับความขัดแย้งแบบแข่งขัน (Competition style) หรือแบบชนะ – แพ้ (Win – Lose style) ด้วยการเผชิญหน้า แบบใช้อำนาจที่เหนือกว่า ประกอบกับความเข้าใจเป็นอย่างดีในบริบทที่เกี่ยวกับเรื่องลำดับชั้นของผู้มีอำนาจ หรือการคานอำนาจ โดยการเข้าหาผู้ใหญ่ระดับผู้บังคับบัญชา (seniority) ของหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรง แต่เมื่อไม่เป็นผล หรือเกิดผลซ้ำ พระพยอมก็หาช่องทางใหม่ คือ เข้าหาฝ่ายที่อยู่ตรงกันข้าม เพื่อหวังให้เกิดการกระตุ้นการทำงาน นอกจากนี้พระพยอมใช้วิธีเข้าหามวลชน คือ แจ้งให้ผู้มาทำบุญทราบ และเมื่อเป็นข่าวเรื่องก็แพร่กระจายไปยังสาธารณชน ซึ่งเป็นการปรัมเปรุร้ายที่อาจเกิดขึ้นได้ และเป็นการกระตุ้นการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐทางอ้อม

3) ความขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว

ความขัดแย้งระหว่างพระพยอมกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว เป็นข่าวดังเกี่ยวกับพระพยอมอีกข่าวหนึ่งที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2543 ที่สะท้อนวงการสงฆ์ เนื่องจากสาเหตุของความขัดแย้งมาจากเรื่องเงิน ซึ่งเป็นที่ทราบโดยทั่วไปในสังคมชาวพุทธว่า เงินเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับพระสงฆ์ และนอกจากเรื่องเงินแล้วสาเหตุประกอบของความขัดแย้งกับเจ้าอาวาส ก็คือการลดอำนาจบทบาทพระลูกวัดที่ใกล้ชิดเจ้าอาวาส ความขัดแย้งนี้ส่งผลให้เกิดการแยกส่วนการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ออกจากกันระหว่างวัดสวนแก้วกับมูลนิธิสวนแก้ว เช่น แยกพื้นที่ แยกกิจกรรม แยกบัญชี และถูกบีบบังคับกดดันแก่กล้า แม้แต่การเทศน์ในวันอาทิตย์พระพยอมก็ต้องย้ายสถานที่เทศน์จากลานธรรมไปยังบริเวณด้านหน้ามูลนิธิ และถูกรบกวนในขณะเทศน์ พระพยอมให้สัมภาษณ์ในเนชั่นสุดสัปดาห์ว่า พระประเสริฐเป็นพระที่ดีซึ่งพระพยอมไว้วางใจและมอบให้ทำหน้าที่เจ้าอาวาสวัดแทนพระพยอม แต่เมื่อเกิดความขัดแย้งกันพระประเสริฐทำเหมือนต้องการยึดวัดจากพระพยอม ถึงแม้ขณะนี้ยังไม่ถึงกับไล่ท่านออกจากวัด แต่ก็ใกล้เคียง หากไม่มีที่อยู่นานก็จะกลับไปอยู่สวนโมกข์ หรือวัดหรือสำนักสงฆ์ใดก็ได้ ก็วัดสวนแก้วพระพยอมก็ยังสร้างมากับมือ

โดยอาศัยศรัทธาจากญาติโยมที่มีต่อตัวท่าน ความขัดแย้งบาดหมางกันนี้ทำให้พุทธศาสนิกชนในย่านอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ไม่สบายใจ พยายามขอให้กรมการศาสนาเข้ามาไกล่เกลี่ย อย่างไรก็ตามจากความขัดแย้งนี้พระพยอมกล่าววาทะขึ้นอยู่กับประชาชนว่าอยากให้วัดสวนแก้วกลับไปรุ่งเรือง มีอุดมการณ์ มีกิจกรรมเหมือนเดิม ก็ต้องให้เจ้าอาวาสออก แต่ถ้าอยากให้วัดเป็นเหมือนเดิม ก็ให้พระประเสริฐเป็นเจ้าอาวาสต่อไป อย่างไรก็ตามในที่สุดของความขัดแย้งคือ พระประเสริฐลาออกจากเจ้าอาวาสและย้ายสังกัดออกจากวัดสวนแก้ว เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ได้ทำหนังสือถึงกรมการศาสนา แต่งตั้งพระพยอมกลับเป็นเจ้าอาวาสวัดสวนแก้วตามเดิม และอนุญาตให้เดินสายเทศน์ตามที่ต่างๆ ได้ โดยให้ตั้งผู้ช่วยเจ้าอาวาสมาประชุมพระสังฆาธิการภายในจังหวัดแทน

การคลี่คลายความขัดแย้งนี้ อาศัยการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งแบบแข่งขัน (Competition style) หรือ ชนะ – แพ้ (Win – Lose style) ด้วยการเผชิญหน้า แบบใช้อำนาจที่เหนือกว่า เพราะพระพยอมไม่อยู่ในสถานะที่จะแก้ไขความขัดแย้งด้วยตนเองได้ แม้ท่านจะเป็นผู้ก่อตั้งวัดสวนแก้ว แต่ขณะนั้นท่านไม่ได้เป็นเจ้าอาวาส ไม่มีอำนาจ หรือการตัดสินใจในสายบังคับบัญชาในมิติด้านการปกครอง และการบริหารวัด แต่การบริหารและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัดกับมูลนิธิมีความเกี่ยวพันกัน แล้วท่านขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัด ซึ่งถือว่าดำรงสถานภาพสูงสุดขององค์กร พระพยอม และพุทธศาสนิกชนที่ไม่สบายใจทั้งหลายจึงต้องให้ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า คือ พระผู้ใหญ่ กรมการศาสนาเข้ามาสอบสวนสาเหตุของความขัดแย้งนี้ พร้อมทั้งตัดสินความ

ตารางสรุปการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง ในสถานการณ์ทางโลก

ลักษณะความขัดแย้ง	บุคคล	องค์กร	สังคม	วิธีสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง
ไม่ไว้วางใจกัน / ไม่โปร่งใสในการทำงาน	กรณีขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว	กรณีขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว	กรณีขัดแย้งกับเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว	- แบบแข่งขัน ด้วยการเผชิญหน้า โดยใช้อำนาจที่เหนือกว่า - หาแนวร่วมจากมวลชน

ลักษณะความขัดแย้ง	บุคคล	องค์กร	สังคม	วิธีสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง
ผลประโยชน์ขัดกัน	กรณีนายทุนรถบรรทุกติดทำถนนหน้าวัดพัง			เป็นขั้นตอน - ประนีประนอมด้วยการเจรจา - ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่จัดการ - หาแนวร่วม และสร้างประเด็นให้สื่อมวลชนสนใจ
	กรณีที่ดินวัดร้างวัดป่าศรีราษฎร์	กรณีที่ดินวัดร้างวัดป่าศรีราษฎร์		- แบบแข่งขัน ด้วยการเผชิญหน้า โดยใช้อำนาจที่เหนือกว่า - หาแนวร่วมจากมวลชน
ความขัดแย้งยังไม่เกิด แต่โอกาสเกิดสูง จากความเข้าใจผิด หรือเข้าใจคลาดเคลื่อน			กรณีนายทุนรถบรรทุกติดทำถนนหน้าวัดพัง	ชี้แจง ทำความเข้าใจ

กล่าวโดยรวมการใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้ง ในกรณีที่เป็นประเด็นเนื้อหาแบบทางโลก ซึ่งโดยมากเป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ขัดกัน พระพยอมใช้การสื่อสารแบบประนีประนอม (Collaboration style) หรือ ชนะ – ชนะ (Win – Win style) ก่อนถ้าสามารถทำได้ ทั้งนี้อาจสืบเนื่องมาจากฐานคิดแบบทางธรรม ที่ใช้สันติวิธี แต่ถ้าไม่ได้ผล หรือไม่สามารถใช้วิธีนั้นได้ พระพยอมจะใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งแบบแข่งขัน (Competition style) หรือ ชนะ – แพ้ (Win – Lose style) ด้วยการเผชิญหน้า แบบใช้อำนาจที่เหนือกว่า เพราะต้องเลือก ต้องตัดสินใจชี้ขาดกันไปเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจน และเกิดผลปฏิบัติ ซึ่งในระหว่างกระบวนการนั้นหากวิธีใดไม่ได้ผล พระพยอมก็จะเปลี่ยนวิธีการโดยอาศัยความรู้ ความเข้าใจและทักษะเกี่ยวกับบริบทแวดล้อมในมิติด้านลำดับชั้น (seniority) ชั่วอำนาจ ธรรมชาติของสื่อ และมวลชน

2. ด้านทักษะในการสื่อสาร

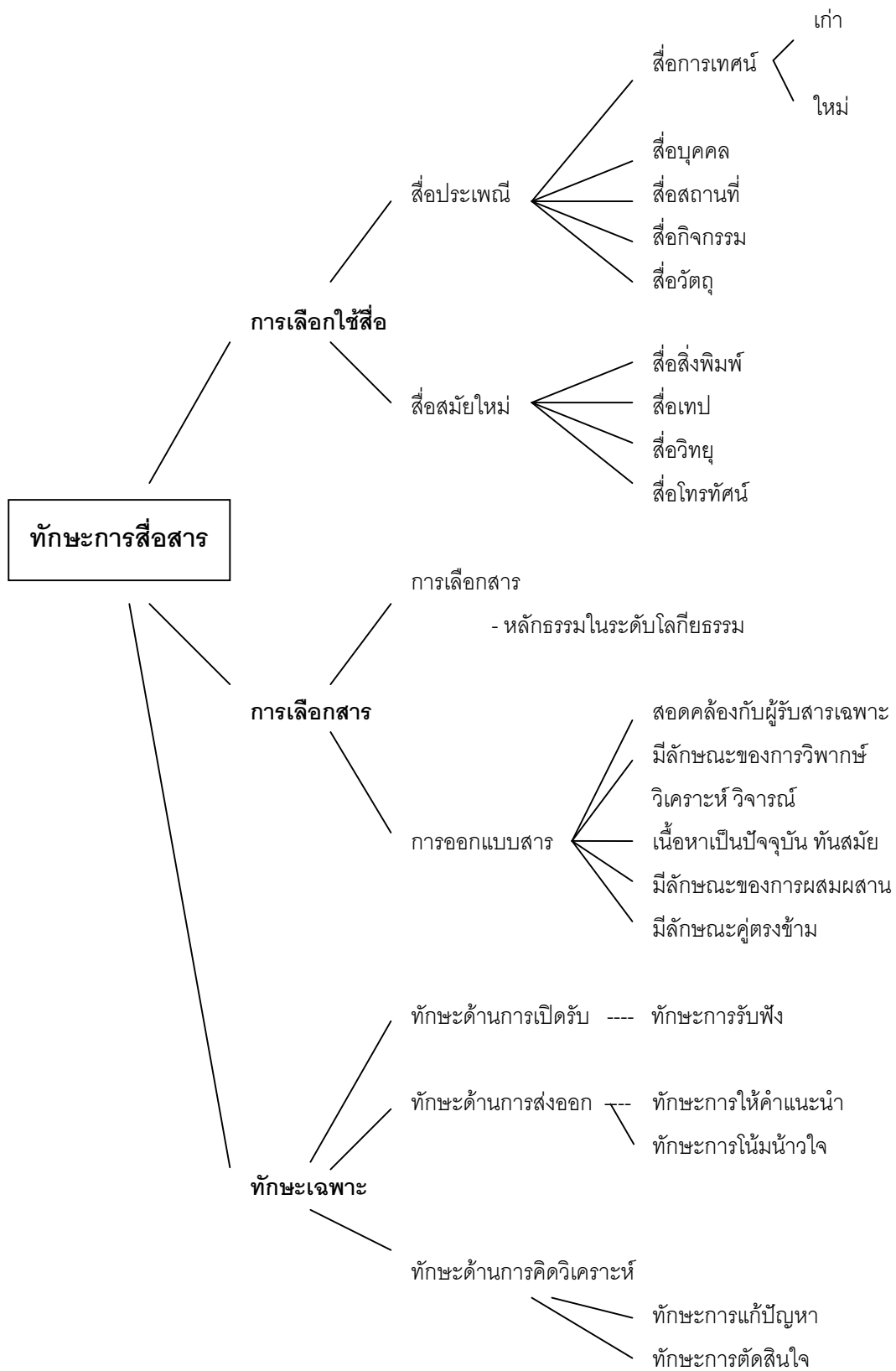
ทักษะที่เป็นความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ได้แก่

2.1 การเลือกใช้สื่อ

2.2 การเลือกสาร

2.3 ทักษะเฉพาะ

ทักษะในการสื่อสารทั้ง 3 ด้าน เป็นทักษะที่แสดงถึงความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ที่นำมาใช้ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ที่ได้วางไว้

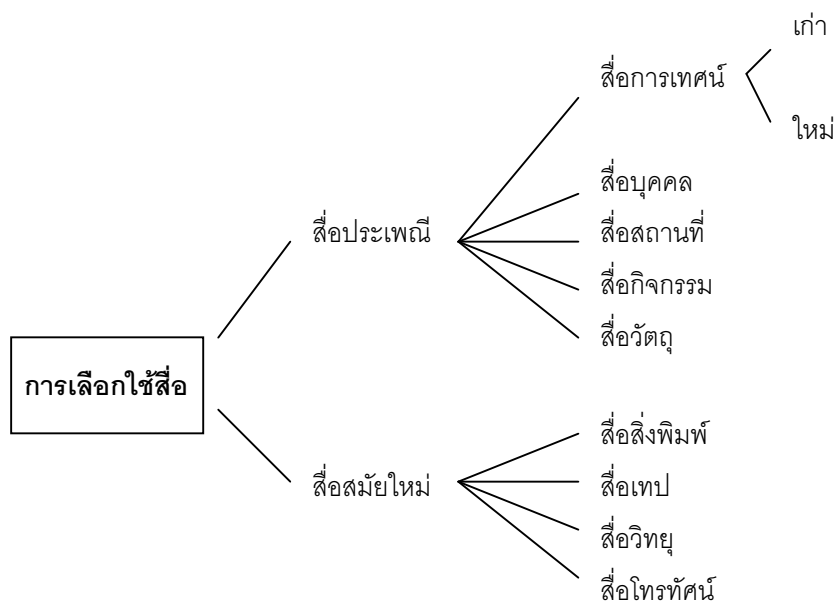
2.1 การเลือกใช้สื่อ

เนื่องจากการสื่อสารนั้น กลุ่มผู้รับสาร และวัตถุประสงค์ในการสื่อสารมีความแตกต่างกันไป ดังนั้นการเลือกใช้สื่อรวมไปถึงรูปแบบวิธีการนำเสนอจึงมีความหลากหลาย สื่อต่างๆ ที่พระพยอมนำมาใช้ แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่

2.1.1 สื่อประเพณี

2.1.2 สื่อสมัยใหม่

สื่อที่พระพยอมเลือกใช้ ทั้งสื่อประเพณี และสื่อสมัยใหม่ ยังมีประเภทของสื่อย่อยละเอียดลงไปอีก ดังแสดงในแผนภาพ

2.1.1 สื่อประเพณี

สื่อประเพณี คือ สื่อที่ใช้อยู่ในการสื่อสารทางศาสนาโดยมากมาแต่เดิม ได้แก่ สื่อการเทศน์ สื่อบุคคล สื่อสถานที่ สื่อกิจกรรม และสื่อวัตถุ

1) สื่อการเทศน์

การเทศน์ คือ การแสดงธรรม มีลักษณะเทียบได้กับการบรรยายเนื้อหาเรื่องราวในหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง ให้กับผู้รับสารฟัง และผู้รับสารนั้นมีลักษณะเป็นกลุ่ม จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะการสื่อสารของการเทศน์ คือ การสื่อสารแบบกลุ่ม ในการสื่อสารแบบกลุ่ม โดยมากมักเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) การนำเสนอด้วยสื่อการเทศน์เป็นการบรรยายเพื่อแสดงเนื้อหา ไม่อยู่ในลักษณะของสายบังคับบัญชา การสื่อสารจึงมีทิศทางการสื่อสารในแนวนอน (horizontal communication) โดยใช้รูปแบบวิธีการสื่อสาร ด้วยการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) คือ การถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราวด้วยถ้อยคำการพูด และ การสื่อสารเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) ได้แก่ รูปลักษณ์ พฤติกรรมของเสียง อากัปกริยา และการแสดงออกทางใบหน้า

การเทศน์ซึ่งเป็นช่องทางหลักช่องทางหนึ่งของการสื่อสารทางศาสนา มีรูปแบบวิธีการสื่อสารทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) และเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) เป็นแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติที่ถือเป็นกรอบ หรือแนวทางปฏิบัติสืบต่อกันมาที่เรียกว่าเป็นการเทศน์แบบเก่า อย่างไรก็ตามก็ดีพระพยอมมีวิธีการสื่อสารด้วยสื่อการเทศน์ที่ต่างออกไปจากแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติดังกล่าว ซึ่งหลายคนเรียกว่า เป็นการเทศน์แบบใหม่

การเทศน์แบบเก่า

การเทศน์แบบเก่าที่มีรูปแบบการสื่อสารทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) และเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) ประกอบกันนั้น มีข้อที่จะพิจารณา คือ รูปแบบการเทศน์ องค์ประกอบในการเทศน์ และโอกาสที่จะเทศน์

(1) รูปแบบการเทศน์

การเทศน์แบบเก่าที่มีรูปแบบเฉพาะ เป็นแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติ ซึ่งเป็นทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) และเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) นั้น พระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“ การเทศน์มี 2 แบบ คือ การเทศน์แบบเก่า กับ การเทศน์แบบใหม่ การเทศน์แบบเก่าจะต้องมีคัมภีร์ มีพิธีการ มีตั้งธรรมมาสน์ ต้องอยู่ในกรอบของบาลี ยกบาลีขึ้นมาแล้วพูด ซึ่งผู้เทศน์จะ

ต้องมีความรู้ทางด้านภาษาบาลี และแม้ผู้นั้นจะเทศน์ปากเปล่าได้ ก็ต้องมีคัมภีร์ยกขึ้นมา เป็นการเคารพพระธรรม “

และในการเทศน์ พระนักเทศน์ต้องมีจรรยานักเทศน์ ซึ่งโดยมากเป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สธิตฺต เขมจารี ป.ธ.9) (2542) ได้นิพนธ์ไว้ว่า

“ นักเทศน์ต้องมีจรรยา คือ ความประพฤติเรียบร้อยสมเป็นสมณะ และเป็นผู้เผยแผ่พระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นที่เลื่อมใสของผู้ยังไม่เลื่อมใส เป็นที่เพิ่มพูนความเลื่อมใสแก่ผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้ว แม้จะเทศน์ดี แต่ถ้าความประพฤติไม่เรียบร้อยก็เป็นที่ยังเกียจ ทำให้ค่าของความ เป็นนักเทศน์ตกลงไปด้วย “

(2) องค์ประกอบในการเทศน์

สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สธิตฺต เขมจารี ป.ธ.9) (2542) ได้นิพนธ์ถึงองค์ประกอบในการเทศน์ หรือการแสดงธรรม ซึ่งเป็นการสื่อสารที่รวมทั้งการสื่อสารเชิงอวัจนะ และเชิงอวัจนะเข้าไว้ด้วยกัน ไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมประกอบด้วยองค์ 4 ประการ คือ สันตัสสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา

1. สันตัสสนา แสดงแจ่มแจ้งชัดเจน เข้าใจง่าย ทั้งส่วนปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มีอุปมาอุปไมย คือ ข้อเปรียบเทียบให้เล็งเห็น และอุทาหรณ์ คือ ตัวอย่างประกอบด้วย

2. สมาทปนา แสดงโน้มน้าวใจ ชวนให้หยากรู้ อยากปฏิบัติตาม อยากได้รับผลดังที่แสดง

3. สมุตเตชนา แสดงให้เกิดความกล้าหาญ ไม่ย่อท้อ ไม่เบื่อง่ายในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล

4. สัมปหังสนา แสดงให้เกิดความร่าเริง เบิกบานชุ่มชื่นในการฟัง การรู้ การปฏิบัติ และการได้รับผล ในการแสดงธรรม ถ้าไม่มีความรื่นเริงเบิกบานเลย ก็ยังไม่สมบูรณ์ เพราะพระพุทธเจ้า

ยังทรงแสดงให้เห็นถึงความรื่นเริงเบิกบานด้วย แต่ต้องให้ว่าเรลงในเนื้อธรรมอย่างที่สุดกันว่า สนุกในตัว จะตัดออกเสียเลยไม่ได้ แต่ต้องถือธรรมเป็นเนื้อ

ไพโรจน์ (2534) ได้ศึกษาว่า “ ในการแสดงธรรม พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักเกณฑ์อย่างสำคัญไว้ 4 ประการ คือ แสดงธรรมให้เห็น แสดงธรรมให้สมาทาน แสดงธรรมให้อาหาญ และแสดงธรรมให้รื่นเริง ” ซึ่งเทียบได้กับที่สมเด็จพระธีรญาณมุนีได้นิพนธ์ไว้นั่นเอง ไพโรจน์ (2534) ได้กล่าวต่อไปว่า “ หลักเกณฑ์ 4 ประการนี้ พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าได้ใช้ตลอดมา มากบ้างน้อยบ้างตามสมควร ”

(3) โอกาสในการเทศน์

โอกาสในการเทศน์ หรือแสดงธรรมนั้นโดยมากมีการเทศน์ในวันพระ ที่บางครั้งเรียกว่าวันธรรมสวนะ คือ วันฟังธรรมนั่นเอง นอกจากนี้ก็มีการเทศน์ตามวาระโอกาส เช่น ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา หรือตามที่ได้รับนิมนต์

การเทศน์แบบใหม่

พระพยอมเป็นพระที่มีชื่อเสียงในการเทศน์มาตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งวัดสวนแก้ว เมื่อตั้งวัดสวนแก้วแล้ว ท่านก็ยังใช้สื่อการเทศน์มากที่สุด ซึ่งมีทั้งการเทศน์ที่วัด และไปเทศน์ตามสถานที่ต่างๆ ตามที่ผู้นิมนต์ไปสื่อการเทศน์เป็นช่องทางสื่อสารหลักของการสื่อสารทางศาสนาที่มีมาแต่เดิม ซึ่งพระพยอมก็ได้ใช้สื่อการเทศน์มาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน และการเทศน์ของพระพยอมนั้นเป็นสื่อที่ผู้รับสารให้ความสนใจเสมอมา ทั้งการเทศน์ภายในวัดหรือนอกสถานที่

(1) รูปแบบการเทศน์

การเทศน์ของพระพยอมมีรูปแบบวิธีการเทศน์ที่แตกต่างไปจากแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติ เช่น การเทศน์โดยไม่ยกบาไล หรือยกบาไลน้อยมาก ใช้คำหรือภาษาอย่างที่เราคุ้นหูไปพูดกัน ซึ่งพระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวถึงการเทศน์ของพระพยอมว่า

“ การเทศน์ของพระพยอม นับว่าเป็นวิธีใหม่ที่แหวกประเพณีการเทศน์แบบเก่าออกมา ซึ่งมีข้อดีก็คือ เข้าใจง่าย เอาภาษานิยมเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาเทศน์กันเลย พูดโดยใช้ภาษาธรรมดาๆ “

และในบางครั้งภาษาที่ใช้ก็มีความห้วนหามาก เช่น คำดำ ในขณะที่เดียวกันก็มีการคิดคำใหม่ๆ หรือใช้สำนวนที่เชื่อมโยงกับเรื่องราว เหตุการณ์ หรือคำที่ใช้กันทั่วไปในสังคม ซึ่งทำให้สะดวกผู้ฟัง มีการแทรกมุขตลก หยิบยกเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาเป็นตัวอย่าง หรือหัวข้อในการเทศน์ ทำให้ได้รับความสนใจ มีการพยายามให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมด้วยการถาม หรือชวนผู้ฟัง เป็นการทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง (two-way communication) แต่ในกรอบเดิมที่สื่อการเทศน์ถูกใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารทางศาสนา นั้น มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication)

การเทศน์ใช้รูปแบบวิธีการสื่อสาร ด้วยการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) คือ การถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราวด้วยถ้อยคำการพูด และ การสื่อสาร เชิงอวัจนะ (non-verbal communication) ได้แก่ รูปลักษณ์ พฤติกรรมของเสียง อากัปกริยา และการแสดงออกทางใบหน้า ประกอบกัน ในการเทศน์แบบเก่า มีรูปแบบและจรรยาของนักเทศน์เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติ ในการเทศน์แบบใหม่พระพยอมได้ใช้การสื่อสารเชิงวัจนะ และการสื่อสารเชิงอวัจนะ ดังนี้

ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2533) กล่าวถึงการสื่อสารเชิงวัจนะว่า สภาพแวดล้อมของภาษาส่งผลกระทบต่อลักษณะของถ้อยคำและเนื้อหาที่สื่อสาร คือ ต้องการภาษาที่เหมาะสม กล่าวคือ ใครคือผู้ที่เรากำลังพูดด้วย และภาษาของเราจะเป็นไปในลักษณะใด หากไม่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ภาษาหรือถ้อยคำต่างๆ ที่ใช้ก็คงจะไม่สามารถสื่อความหมายได้ด้วยดี ส่วนการสื่อสารเชิงอวัจนะ ก็เป็นกระบวนการสื่อความหมายที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และมีส่วนอย่างสำคัญต่อความเข้าใจกันในการสื่อสารของคนเรา ยิ่งไปกว่านั้นยังสามารถเน้นถึงจุดสำคัญของการสื่อสารเชิงวัจนะได้ด้วย

โดยทั่วไปการเทศน์มีระเบียบแบบแผนปฏิบัติดังกล่าวแล้ว ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่ทำให้ผู้เทศน์ และผู้ฟัง รู้ว่าลักษณะการสื่อสารจะเป็นไปในรูปแบบใด ผู้เทศน์รู้ว่าอยู่ในสถานการณ์ไหน เนื้อหาเป็นเรื่องใด ดังนั้นภาษาควรจะพูดไปในลักษณะอย่างไร จึงเหมาะสมกับสถานการณ์ และเนื้อหา

การสื่อสารเชิงวัจนะ

การเทศน์มีสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องด้วยเรื่องของหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา และวัฒนธรรมแบบแผนการปฏิบัติทั้งของผู้ส่งสารและผู้รับสาร พระพยอมเป็นพระที่ได้ชื่อว่าเป็นพระนักเทศน์ดาราซูเปอร์สตาร์ เพราะมีผู้ฟังมาก พระพยอมประมาณว่าต้องมีผู้ฟังมากกว่า 5 ล้านคนที่เคยฟังธรรมจากพระพยอม แต่ไม่ใช่เพียงแค่จำนวนผู้ฟังที่มากเท่านั้น ในจำนวนที่มากนั้นเป็นผู้รับสารที่หลากหลาย ซึ่งมีความชื่นชมในการเทศน์ของท่าน แม้กระทั่งผู้ฟังที่เป็นเด็ก วัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ห่างจากศาสนา มาก ก็ยังชื่นชอบการฟังเทศน์จากท่าน จนท่านได้รับฉายาว่า เป็นพระนักเทศน์ขวัญใจวัยรุ่น แต่ก็มีผู้วิพากษ์ด้วยเช่นกันว่าพระพยอมเป็นพระที่เทศน์ไม่ถูกแบบแผน ในขณะที่หลายคนมองว่าเป็นการเทศน์แบบใหม่ หรือปฏิวัติการเทศน์ให้เป็นที่สนใจของคนหมู่มากได้ ข้อวิพากษ์ใหญ่ๆ เรื่องหนึ่งก็คือ การใช้ถ้อยคำในการเทศน์

พระพยอมมีการใช้คำพูดที่หลายคนกล่าวว่า แรง หวือหวา ภาษาตลาด หยาบ ใช้คำที่เจ็ๆ ฟังแล้วสะดุ้ง สะดุดหู หรือ ตลก สะใจ เช่น “ ้วย ” “ ชิบหาย “ “ มึงกะกู ” “ สมองแนวนอน ” หรือ “ ...กลับมาอนกับผัว นอนละเมอร้องพีสมศักดิ์กอดที่ พีสมศักดิ์กอดที่ นอนกะผัว ผัวเลยถีบตะตงเดียวเลย...” หรือเช่น “ ...ฉันบวชลูกฉันเนี่ยฉันจะมีกลองยาว ฉันจะเลี้ยงเหล้า ฉันจะมีหนัง ฉันจะมีไซน พระพุทธเจ้าเสด็จมาเห็นงานฉันแล้วจะอนุโมทนากะฉันมัย นึกถามดู ถ้าพระพุทธเจ้าบอกสาธุ มึงมีเข้าไปเถอะกูชอบเหลือเกิน จัดให้มโหฬารเลย แต่ถ้าพระพุทธเจ้าบอกจัดอย่างจี้ชิบหาย กูไม่มาอีกแล้วละก็ เลิก หยุด อย่าทำ...” (สมบัติ เสริมศิลป์, 2532)

การใช้ถ้อยคำเหล่านี้ ฟังแล้วไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของภาษา ซึ่งเป็นเรื่องหลักธรรมคำสอนทางศาสนาเลย และไม่สอดคล้องกับการเทศน์ตามแบบแผนปฏิบัติ แต่กลับเป็นที่ถูกใจผู้รับสารจำนวนมาก ซึ่งก็เป็นผู้รับสารที่อยู่ในสังคมที่แวดล้อมไปด้วยบริบทความเชื่อความศรัทธาในแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติทางศาสนานั้นเอง แต่ก็ยังชอบใจรูปแบบวิธีการนำเสนอของพระพยอม ซึ่งมีข้อพิจารณาประการสำคัญในเรื่องการเลือกใช้ถ้อยคำสำนวน ดังนี้ คือ ความชัดเจน ความมีพลัง และความมีชีวิตชีวา

- ความชัดเจน

ถ้อยคำที่พระพยอมใช้ในการเทศน์ แม้จะถูกวิพากษ์ว่าไม่ถูกแบบแผน หรือไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของภาษา แต่มีความชัดเจน ตรงกลุ่มผู้ฟังเป้า

หมาย คือ การที่ท่านใช้ถ้อยคำ ภาษาที่คนในสังคมใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน ทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ทันที หรือเข้าใจได้ในเวลาอันรวดเร็ว ดังที่วีระศักดิ์ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า “สามารถสื่อความหมายได้โดยทันที ไม่ใช่ฟังแล้วยังจะต้องมาแปลความกันอีก”

แม้ถ้อยคำภาษา ที่เป็น ภาษาวัด ภาษาธรรม หรือภาษาบาลีนั้น ท่านก็นำมากล่าวถึงโดยให้ฟังเข้าใจง่าย อธิบาย หรือมีเหตุการณ์เรื่องราวเป็นตัวอย่าง เปรียบเทียบ อธิบายเชื่อมโยงถึงหลักธรรมคำบาลีนั้น ทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ตัวอย่างเช่นท่านเทศน์เกี่ยวกับหลักธรรม “ทมะ” คือ การข่มใจ ท่านยกตัวอย่างว่า

“ ... ถ้าใครอยากก้าวหน้าขึ้นไปสูงๆ ไปเป็นเหนือคน นายคน เนี่ยมันต้องเริ่มจากการบังคับตัวเอง ... ในภาษาบาลีเค้าเรียกว่ามี ทมะ แปลว่าข่มใจข่มความรู้สึก ...”

หรือเทศน์เรื่อง “อรรถจริยา” คือหลักธรรมที่เสนอให้สร้างประโยชน์ให้บังเกิดขึ้นแก่ส่วนรวม ท่านยกตัวอย่าง พร้อมทั้งเปรียบเทียบ ดังนี้

“ ... เราเกิดมาชาติหนึ่งเราจะให้อะไรแก่แผ่นดินที่เราอาศัย เรามาอยู่เป็นทหารจังหวัดลพบุรี เราอย่าถามว่าไอ้จังหวัดลพบุรีจะให้อะไรเราบ้าง เราควรจะถามว่าเราจะให้อะไรแก่จังหวัดทหารบกลพบุรีของเราบ้าง ถ้าเขาขอร้องให้เราช่วยอะไรเราก็ให้ ตันหน้าหน่อยๆ มันยังให้ออกซิเจนแก่โลก แล้วเราจะเอาแต่ประโยชน์ใส่ตัวหรือ ...”

- ความมีพลัง

ถิรนนท์ (2533) กล่าวว่า พลังของถ้อยคำ หมายถึง ความสามารถที่จะกระตุ้นผู้ฟังได้ ถ้อยคำที่มีพลังจะทำให้ผู้ฟังเห็นจริงเห็นจัง ตื่นเต้น เร้าใจ เห็นภาพพจน์ และเกิดจินตนาการ พระพยอมสามารถสร้างพลังในการพูดโดยเลือกสรรถ้อยคำ มาสื่อความหมายได้อย่างดี ถ้อยคำเหล่านั้นอาจเป็นคำพูดที่คนทั่วไปใช้อยู่แต่สามารถสื่อความหมายเหตุการณ์ได้ดี เช่น “ ผัวเลยถีบชะตกเตี๋ยงเลย ” บางครั้งก็ใช้คำที่ผูกขึ้นเป็นสำนวน เช่น “ โกรธคือโง่ โมโหคือบ้า ” หรือ “ เมาเทศหมดราคา เมาสุราหมดสำคัญ เมาการพนันหมดตัว เมาเพื่อนชั่วหมดดี เมาสเภาณี ชูปเปอร์โกโนเรีย ” หรือใช้คำที่สะดุดหูผู้รับสาร เช่น “ สมองแนวนอน ” หรือ “ เอดส์ทางอารมณ์ ” “ ปฏิรูปบุญ ” เป็นต้น

- ความมีชีวิตชีวา

วิชชุตา ดวงพรหม (ไพโรจน์, 2534) พูดถึงการเทศน์ของ พระพยอมว่า

“ ... ท่านสามารถยกอุทาหรณ์ตามเหตุการณ์ ให้มองเห็นภาพพจน์ได้ชัดเจน ไม่ต้องแปลเหมือนสมัยก่อน เทศน์แบบสมัยก่อนนั้นฟังแล้วงง คนรุ่นใหม่ส่วนมากเมื่อฟังพระเทศน์จะมีความรู้สึกเหมือนกับการกินยาขม เลยไม่ฟังมันเสียเลย แต่ในยุคของท่านอาจารย์พยอมนั้น ไม่ว่าเป็นชาวบ้านระดับไหนก็ให้ความสนใจติดตามการเทศน์ของท่านโดยไม่ต้องโฆษณา ...”

ผู้รับสารมักมีความรู้สึกว่าการเทศน์เป็นการสื่อสารที่ไม่น่าสนใจ ไม่มีชีวิตชีวน่าติดตาม แต่พระพยอม กลับทำให้ผู้รับสารให้ความสนใจกับการเทศน์ได้ ซึ่งวิธีการก็คือ การพูดโดยใช้มุขตลกต่างๆ ทำให้ผู้ฟังเข้าเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความมีชีวิตชีวาในการฟังเทศน์ ทั้งนี้ ประสงค์ ราชณสุข (อ้างถึงใน สมบัติ เสริมศิลป์, 2532) กล่าวว่า

“ อารมณ์ขันทำให้เกิดบรรยากาศที่เป็นมิตร ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด และสร้างกำลังใจให้แก่ผู้พูดและผู้ฟัง ผู้พูดที่สามารถสอดแทรกอารมณ์ขันในการพูดของตนได้อย่างเหมาะสม จะเรียกร้องความสนใจและความนิยมชมชอบจากผู้ฟังได้เป็นอย่างดี ...”

สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) กล่าวว่า

“ พระพยอม ท่านใช้อารมณ์ขันเรียกความสนใจจากผู้ฟังอยู่เสมอ อารมณ์ขันที่ท่านใช้ในการแสดงปาฐกถาธรรมแต่ละครั้งนั้นจะปลุกเร้าผู้ฟังให้เกิดความสนุกสนานในการฟังธรรม และไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายอีกด้วย ...”

การสื่อสารเชิงวัจนะที่ทำให้ผู้รับสารมีส่วนร่วม ทำให้เกิดความมีชีวิตชีวาในการฟังด้วย ที่พระพยอมมักใช้อยู่เสมอ คือ การใช้คำถามประเภทที่ไม่ต้องการคำตอบ เช่น “ อันนี้หมายความว่าอย่างไร ” “ สองอย่างนี้จะดีกว่ากัน ” เป็นต้น หรือใช้คำถามประเภทที่ต้องการให้ผู้ฟังตอบยืนยัน ซึ่งพระพยอมมักใช้คำว่า “ นะ ” เคิร์ก (2539) กล่าวว่า การใช้เทคนิคเหล่านี้ จะทำให้ผู้ฟังสนใจ เกิดความสนใจ และรู้สึกมีส่วนร่วม เป็นความรู้สึกว่าพระพยอมกำลังพูดกับเขาโดยตรง กำลังถามเขาเป็นส่วนตัว กำลังสนใจสิ่งที่พวกเขาคิดอยู่

การเทศน์เป็นการสื่อสารแบบกลุ่ม ซึ่งโดยมากเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) และการเทศน์แบบเก่าก็มีรูปแบบการเทศน์ที่เป็นการสื่อสารทางเดียว คือ จากผู้เทศน์ไปยังผู้ฟัง และผู้ฟังก็มักจะนั่งฟังไปอย่างตั้งใจไม่ซักถาม มีโอกาสไม่มากนักที่จะเกิดการสื่อสารสองทาง (two-way communication) ในการเทศน์แบบใหม่พระพยอมพยายามทำให้เกิดการสื่อสารสองทางขึ้น โดยการตั้งคำถาม ดังนั้นคำถามแม้จะไม่ต้องมีการคำตอบ ก็เป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้ฟังให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารได้

กล่าวได้ว่าความสามารถในการสื่อสารเชิงวัจนะ ในด้านรูปแบบการเทศน์แบบใหม่ของพระพยอม คือ การเลือกใช้ถ้อยคำสำนวน ที่มีความชัดเจน มีพลัง และมีชีวิตชีวา

การสื่อสารเชิงอวัจนะ

การสื่อสารเชิงอวัจนะ เป็นกระบวนการสื่อความหมายที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และมีส่วนอย่างสำคัญต่อความเข้าใจกันในการสื่อสาร ในขณะที่พระพยอมใช้การสื่อสารเชิงวัจนะในการเทศน์ ท่านก็ใช้การสื่อสารเชิงอวัจนะไปด้วยในขณะเดียวกัน ซึ่งการสื่อสารเชิงอวัจนะของท่านนี้เป็นการสื่อสารที่มีส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของความมีชื่อเสียงในด้านการเทศน์ของท่าน ซึ่งแสดงออกในมิติต่างๆ ดังนี้คือ พฤติกรรมของเสียง อาทิ ปกิริยาท่าทาง และการแสดงออกทางใบหน้า

- พฤติกรรมของเสียง

พฤติกรรมของเสียง หมายถึงถึงลักษณะต่างๆ ของการพูด คุณภาพของเสียง เช่น ระดับความดัง ความสูงต่ำของเสียง อัตราเร็วช้าในการพูด การหยุดเว้น ระยะเวลา เป็นต้น พฤติกรรมของเสียงมีผลกระทบต่อบุคลิกภาพ และมีอิทธิพลต่อการสื่อความ เช่นในเรื่องระดับเสียง เสียงที่เปล่งออกมามีความสัมพันธ์กับความมีพลังและความภาคภูมิใจ ความดังของเสียงเป็นสิ่งที่สามารถใช้เรียกร้องความสนใจจากผู้ฟังได้ ใช้เน้นส่วนสำคัญของสิ่งที่พูด แต่เสียงที่เปล่งออกมามากๆ จะถูกตัดสินว่าเป็นการแสดงความก้าวร้าวหรือต่อต้าน มีความโกรธหรือมีอารมณ์ขุ่นเคือง ดังนั้นระดับความดังจึงต้องเหมาะสม พระพยอมเป็นผู้ที่พูดเสียงดังฟังชัด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงพลัง ความมั่นใจในการเทศน์ของท่าน และเรียกร้องความสนใจจากผู้ฟังได้

นอกจากนั้น การหยุดหรือการเว้นระยะในการพูด ถิรนนท์ (2533) ได้นำเสนอว่า การหยุดแสดงให้เห็นว่าการหยุดคิดในระหว่างที่พูด โดยอาจมีเสียงออกมา เช่น เออ อืม ฯลฯ ซึ่งเป็นผลจากสภาพจิตใจหรืออารมณ์ในขณะนั้นเพื่อไม่ให้คนอื่นดึงเอาบทบาทของการเป็นผู้พูดไป ในขณะที่มีการหยุดทำให้ควบคุมสถานการณ์ในการพูดได้ดีขึ้น แต่ก็ลดคุณภาพของการสื่อสารลงด้วย อย่างไรก็ตามการหยุดหรือเว้นระยะเป็นช่วงๆ ในบางครั้งระหว่างการเทศน์ของพระพยอมไม่ได้เป็นไปดังกรณีที่กล่าว เนื่องจากลักษณะการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารทางเดียว พระพยอมเป็นผู้มีบทบาทในการพูด การหยุด เว้นระยะของพระพยอมนั้นเป็นไปโดยจงใจ กล่าวคือ เพื่อให้ผู้ฟังคิดหรือต่อข้อความด้วยตนเอง หรือตอบรับ เป็นการดึงความสนใจของผู้รับสารให้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งลักษณะการพูดแล้วหยุด เป็นช่วงๆ ของพระพยอมนี้ เป็นวิธีการพูดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับวิธีการพูดของนักจัดรายการเพลง (ดีเจ) ที่พูด และหยุด หรือเปิดเพลงคั่นจังหวะการพูด ซึ่งเป็นวิธีการพูดที่วัยรุ่นคุ้นเคย จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การเทศน์ของพระพยอมสามารถเจาะเข้าถึงผู้รับสารที่เป็นวัยรุ่นได้

- อากัปกิริยาท่าทาง

ส่วนประกอบของท่าทาง การวางตัว การเคลื่อนไหวร่างกายเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อการสื่อสาร เช่น การพยักหน้าแสดงถึงการยอมรับ การเคลื่อนไหวร่างกายในขณะพูดสามารถดึงดูดความสนใจจากผู้รับสารได้ ในการแสดงธรรม พระพยอมมักมีการเคลื่อนไหวร่างกาย โดยเฉพาะการยกมือ อย่างไรก็ตามโดยบริบทแวดล้อม สถานภาพของความเป็นพระนั้นจะต้องสำรวม เมื่อพระพยอมมีการเคลื่อนไหวร่างกายโดยการยกมือในขณะเทศน์ประกอบกับวิธีการพูดแล้วหยุดเป็นช่วงๆ ซึ่งกลายเป็นรูปแบบที่เข้ากับกลุ่มผู้รับสารที่เป็นเด็ก และวัยรุ่นได้ จึงนับเป็นการสร้างรูปแบบใหม่ในการสื่อสารทางศาสนาด้วยสื่อการเทศน์ ซึ่งต่างไปจากการเทศน์แบบเก่าตามแบบแผนปฏิบัติ

อย่างไรก็ตามการแสดงอากัปกิริยาดังกล่าวของพระพยอมกลายเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันในวงกว้าง เพราะไม่สอดคล้องกับแบบแผนตามธรรมเนียมปฏิบัติในการเทศน์ ถึงขนาดที่รายการที่พระพยอมจะออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ถูกสั่งงดออกอากาศ ด้วยเหตุผลหนึ่งนอกจากเรื่องถ้อยคำแล้วก็คือ พระพยอมยกมือประกอบ ซึ่งถือว่าไม่เหมาะสม

“ กบว. เบรคพระพยอมขาดสำรวจ” และ “ช่อง 9 งดพูดกันสนั่นเมืองกระทันหัน” อนุกรรมการพิจารณาภาพยนตร์ สั่งระงับแถบบันทึกภาพ-เสียง ระบุหยาบคาย สองแ่งสองงาม ส่อเสื่อมเสียศาสนา และการบรรยายที่ใช้มือประกอบนั้นเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม...” (สมบัติ เสริมศิลป์ : 36)

อย่างไรก็ดีในช่วงเวลาต่อมาพระพยอมมีการปรับการแสดงออกกับปฏิกิริยาท่าทาง และสามารถออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ได้อีก

- การแสดงออกทางใบหน้า

สิ่งสำคัญของการแสดงออกทางใบหน้า ได้แก่ การสบสายตาระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง ถิรนนท์ กล่าวถึงผลการศึกษาของ อาร์กลี และดิน (ถิรนนท์, 2533) ว่า ผู้ฟังจะมีการสบสายตากับผู้พูดมากกว่าผู้พูดสบสายตากับผู้ฟัง ยิ่งเป็นเรื่องส่วนตัวมากเท่าใด การสบสายตาก็จะมีน้อยลงมากเท่านั้น ในบางวัฒนธรรมจะห้ามการสบสายตา และบทบาทหนึ่งของการสบสายตาก็เพื่อค้นหาข่าวสาร

ในวัฒนธรรมไทย ที่เคารพผู้อาวุโส การสบตาผู้อาวุโสกว่า หรือมีสถานภาพสูงกว่าถือว่าไม่สุภาพนัก โดยเฉพาะผู้พูดเป็นพระ ในขณะที่เดียวกันผู้พูดซึ่งเป็นพระก็ยังสบตาผู้ฟังน้อยมาก บางครั้งถึงกับหลบตาเทศน์ พระพยอมก็เช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม พระพยอมก็มีการมองผู้ฟังเทศน์ด้วย ซึ่งเป็นการค้นหาข่าวสาร คือ ปฏิกริยาตอบกลับจากผู้รับสารนั่นเอง ดังที่ท่านกล่าวว่า “ เวลาเทศน์สนุกๆ จะมีการขี้กเด็ก การหัวเราะ คือ การถึงอารมณ์ร่วม แล้วก็จะมีการขี้กเรื่องให้เด็กเค้าเศร้าซึม คิดได้ “

กล่าวโดยสรุปการสื่อสารเชิงอวัจนะในส่วนที่เป็นการสื่อสารจากตัวบุคคล หรือสื่อบุคคล ในการเทศน์ พระพยอมมีการใช้ชุดกลจากคำพูด ซึ่งไม่ได้เป็นอารมณ์ขันจากบุคลิกภาพส่วนตัว แต่เป็นการฝึกฝนพัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นเทคนิคในการนำเสนอเนื้อหาและสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้รับสาร ในด้านพฤติกรรมเสียง มีการพูดโดยหยุดเว้นเป็นระยะอย่างจงใจ อีกทั้งมีการยกมือประกอบเพื่อดึงดูดความสนใจ ในขณะเดียวกันก็มีการสังเกตปฏิกริยาตอบกลับจากผู้รับสารด้วย

อย่างไรก็ตามจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสังเกต พบว่า หากเป็นการเทศน์ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันอาสาฬหบูชา พระพยอมก็เทศน์บนธรรมาสน์ คุณดี ซึ่งเป็นฆราวาสช่วยงานในวัดสวนแก้ว (ตี, 24 กรกฎาคม 2545) กล่าวถึงการเทศน์ของพระพยอมว่า

“ ถ้าเป็นวันสำคัญก็ต้องเทศน์บนธรรมาสน์ ตามรูปแบบสักระยะ แต่ถ้าปกติ หรือวันอาทิตย์ไม่ต้องก็เรียกว่า บรรยายธรรม “

ตารางสรุปเปรียบเทียบรูปแบบการเทศน์ แบบเก่า และแบบใหม่ ตามที่พระพยอมได้ปรับให้เข้ากับบริบททางสังคม

รูปแบบการเทศน์แบบเก่า	รูปแบบการเทศน์แบบใหม่
- มีคัมภีร์	- ไม่มีคัมภีร์
- มีพิธีการ	- ไม่มีพิธีการมากมาย
- มีตั้งธรรมาสน์	- ไม่มีตั้งธรรมาสน์
- อยู่ในกรอบของบาลี	- ยกบาลีน้อย หรือไม่ยกบาลี / ใช้ภาษานิยม / ยกเหตุการณ์ปัจจุบัน / แทรกมุขตลก
- ต้องเรียบร้อย สำรวม	- ยกมือ แสดงท่าทางประกอบ ไม่สำรวม
- เป็นการสื่อสารทางเดียว	- พยายามทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง เช่น ใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ

(2) องค์ประกอบในการเทศน์

พระพยอมได้ใช้หลักเกณฑ์องค์ประกอบในการเทศน์เป็นประจำ แต่ท่านได้นำมาเรียงลำดับความมากน้อยเสียใหม่ นั่นคือ แสดงธรรมให้เห็น แสดงธรรมให้รื่นเริง แสดงธรรมให้อาหาญ และแสดงธรรมให้สมาทาน

ไพโรจน์ (2534) ได้ศึกษาไว้ดังนี้ คือ ในเวลาเทศน์ท่านพยายามยกเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตของชาวบ้านมาวิพากษ์วิจารณ์ แล้วนำธรรมะเข้ามาประยุกต์ใช้ปรับเปลี่ยนให้เท่าทัน ซึ่งแจ่มแจ้งเหตุผลให้เข้าใจ บอกให้รู้คุณรู้โทษแล้วบอกหลักปฏิบัติในชีวิต ผู้ฟังฟังแล้วก็เข้าใจทันที นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้เห็น ซึ่งท่านใช้มากเป็นอันดับหนึ่ง

ในขณะที่ท่านเทศน์ให้ผู้ฟังเห็นจริงเห็นจังนั้น ท่านจะไม่ยอมให้ผู้ฟังเกิดความเครียดเป็นอันขาด จะพยายามแทรกมุขตลก เล่าเรื่องขบขัน หรือนิทานสนุกๆ ไปตลอดเรื่อง ผู้ฟังก็ได้รับความบันเทิงรื่นเริงใจ นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้รื่นเริง ท่านใช้มากเป็นอันดับสอง

ผู้ฟังได้ฟังเรื่องสนุกๆ กันแล้ว ก็เฮฮาเก๋นพอหอมปากหอมคอ ในที่สุดท่านจะพูดกระทั่งเรื่องนั้นอย่างรุนแรง ให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมในทันที จนรู้สึกเกลียดชังความชั่วอย่างรุนแรง แล้วอาจหาญอยากทำดีเป็นกำลัง นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้อาจหาญ

เมื่อผู้ฟังเกิดความกล้าหาญในทางจริยธรรมขึ้นมาแล้ว ในตอนท้ายท่านจะพูดฝากผู้ฟังให้นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จะได้รับความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตตลอดกาลนาน นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้สมิทาน ท่านใช้เป็นอันดับที่ 4 น้อยกว่าข้ออื่นๆ

จากหลักเกณฑ์ในการเทศน์ที่พระพยอมได้เรียงลำดับความมากน้อยของแต่ละองค์ประกอบเสียใหม่ จนดูราวกับว่าพระพยอมเน้นการเทศน์ โดยแสดงธรรมให้เห็นและรื่นเริงเท่านั้น แต่ไม่เน้นให้เกิดผลปฏิบัติ แท้จริงนั้นพระพยอมก็ต้องการให้ผู้รับสารได้นำหลักธรรมที่ท่านนำเสนอไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ท่านไม่ได้ใช้คำพูดในเชิงสั่งสอนโดยตรง แต่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ไตร่ตรองด้วยปัญญาตน ตามประสบการณ์ภูมิหลังของแต่ละคน เป็นลักษณะเปิด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารสบายใจในการฟังเทศน์ ไม่รู้สึกถูกบังคับ ทั้งๆ ที่ท่านก็ได้สั่งสอนไปแล้วโดยทางอ้อม ดังที่เคิร์ก (2539) ได้ศึกษาไว้ คือ

“ แม้การเทศน์ของพระพยอมจะมีลักษณะเป็นเรื่องเล่า แต่ก็มุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ฟัง เนื้อหาเรื่องเล่าเหล่านั้นหลายเรื่องเป็นเรื่องจริง เป็นข่าวที่ดีพิมพ์ทางหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการตั้งใจฟังคำสั่งสอนของพระพยอม การวินิจฉัยชี้ชัดสถานการณ์ รวมทั้งการชี้ให้เห็นถึงบทเรียนทางศีลธรรมต่างๆ อย่างสั้นๆ ทำให้ผู้ฟังไม่อยากจะถูกกล่าวอย่างเหยียดหยาม ไม่อยากถูกเยาะเย้ย ไม่อยากถูกสังคมประณาม และทำให้คนรู้สึกอยากเป็นคนดี เรื่องเล่าที่พระพยอมยกมาเล่าประกอบหรือเป็นตัวอย่าง แม้แต่เรื่องตลกที่ท่านนำมาเล่าหรือพูดถึงด้วยความตลกเพื่อดึงดูดความสนใจ ก็ยังแทรกบทเรียนทางศีลธรรมด้วย เรื่องเล่าเหล่านี้จึงทำหน้าที่ถ่ายทอดคำสั่งสอนในลักษณะทางอ้อม แทนการใช้คำสั่งกำชับโดยตรง ซึ่งเคิร์กสรุปว่า การถ่ายทอดคำสั่งสอนในลักษณะทางอ้อมแบบนี้ น่าจะเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้ฟังในสังคมไทย “

และดังเช่นที่ไพโรจน์ สังวริบุตร (ไพโรจน์, 2534) แสดงความคิดเห็นจากการได้ฟังเทศน์จากพระพยอมไว้ว่า

“ การบรรยายธรรม ต้องใช้เวลาสอน ชี้แนะให้ค่อยๆ ซึมซาบ ฝากแง่คิดที่ละเอียดละน้อย ให้เขากลับไปคิดแล้วลองปฏิบัติ ค่อยๆ ดึงให้เข้าทางที่ถูกที่ควร แต่จะไม่มีประโยชน์อันใดเกิดขึ้นเช่นกัน ถ้าไม่มีใครยอมฟัง ... ท่านใช้ศิลปะในการพูด ศิลปะในการสอน ชักชวนให้คนมาฟัง มารับของฝากที่ละเอียดละน้อยไว้ในใจ ไม่ใช่ที่ท่านจะทำให้ใครมาปฏิบัติอย่างที่ท่านหวังได้หมด แต่อย่างน้อยทุกครั้งที่มีเหตุการณ์อะไรที่ไม่ถูกไม่ควรมากระทบ เราก็จะอุกคิดถึงอารมณ์ขันที่ท่านฝากธรรมไว้ในใจเรา และมันก็ทำให้เราอุกใจได้บ้างไม่มากนักน้อย “

ตารางสรุปเปรียบเทียบองค์ประกอบในการเทศน์ ที่พระพยอมได้นำมาปรับใช้ในการสื่อสารโดยเรียงลำดับองค์ประกอบเสียใหม่

ลำดับองค์ประกอบในการเทศน์แบบเก่า	ลำดับองค์ประกอบในการเทศน์แบบใหม่
1. แสดงธรรมให้เห็น (สันตัสสนา)	1. แสดงธรรมให้เห็น (สันตัสสนา)
2. แสดงธรรมให้สมาทาน (สมาทปนา) ☹️	2.แสดงธรรมให้รำเริง (สัมปหังสนา) 😊
3. แสดงธรรมให้อาจหาญ (สมุตเตชนา)	3. แสดงธรรมให้อาจหาญ (สมุตเตชนา)
4.แสดงธรรมให้รำเริง (สัมปหังสนา) 😊	4. แสดงธรรมให้สมาทาน (สมาทปนา) ☹️

(3) โอกาสในการเทศน์

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า พระพยอมไม่ได้เทศน์ประจำทุกวันพระ แต่มีกิจเทศน์ หรือบรรยายธรรมที่วัดเป็นประจำทุกวันอาทิตย์ เวลาประมาณ 14:00 น. และในเวลาเช้าประมาณ 05:30 น. ให้กับผู้ที่มาเข้าค่ายอบรมจริยธรรม ซึ่งเป็นไปตามวาระโอกาส นอกจากนี้ก็ตามที่ผู้นิมนต์ไป

การเทศน์วันอาทิตย์ ตามปกติหากไม่มีกิจนิมนต์ที่อื่นพระพยอม จะอยู่ประจำที่วัด โดยเฉพาะในวันอาทิตย์ ช่วงเช้าท่าน “รับแขก” ญาติโยมที่มาทำบุญ ถวายสังฆทานที่บริเวณหน้ามูลนิธิ จนถึงเวลาประมาณ 14:00 น. จึงไปเทศน์ที่โบสถ์ธรรมชาติ ระหว่างที่ท่านรับถวายสังฆทาน รองเจ้าอาวาส คือ ท่านเพิ่ม ภาสุโร จะเทศน์ให้พ่อชาว แม่ชาว และญาติโยมที่สนใจในเนื้อหา

ธรรมะฟัง ที่บริเวณโรงมหรสพทางวิญญาณ และมีการกระจายเสียงได้ยินทั่วบริเวณใกล้เคียง โดยเทศน์เวลาประมาณ 13:00 น. ถึงเวลา 13:30 หรือ 13:45 น. โดยประมาณ จากนั้นมัททายกประกาศเชิญชวนญาติโยมทั้งหลายที่มาวัดให้ไปร่วมฟังเทศน์จากพระพยอม ญาติโยมก็จะทยอยไปนั่งรอที่โบสถ์ธรรมชาติ ระหว่างรอพระพยอม มัททายกหรืออาสาสมัครช่วยงานซึ่งโดยมากจะมาเป็นเฉพาะวันอาทิตย์ ชื่อ คุณบรรลือ จะพูดเล่าเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับหัวข้อธรรมะ บางครั้งเป็นนิทานธรรมะ กิจต่างๆ ของพระพยอม จนได้เวลาซึ่งพระพยอมปลีกตัวจากการรับถวายสังฆทานแล้ว พระพยอมก็ขึ้นเทศน์ ซึ่งใช้เวลาประมาณ 1.30 – 2.0 ชั่วโมง การเทศน์ในวันอาทิตย์นี้ได้รับความสนใจจากญาติโยมและร่วมฟังเทศน์ตามสมควร

การจัดให้มีการเทศน์ในวันอาทิตย์นั้นสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในยุคสมัยปัจจุบันที่ไม่ได้หยุดวันพระ แต่หยุดวันเสาร์หรืออาทิตย์ ทำให้มีโอกาสมาฟังธรรมได้ และมาได้ทั้งครอบครัว การเทศน์ช่วงบ่าย ทำให้คนที่จะมาวัดไม่ต้องรีบร้อน สามารถทำกิจธุระของตนที่อาจต้องทำในช่วงวันหยุดในเสร็จก่อนได้ หากผู้ใดมาเช้า ก็จะได้พบและทำบุญกับพระพยอม จากนั้นก็พักผ่อนหย่อนใจ ชมโครงการหรือหาซื้อสินค้าต่างๆ ได้ หากเวลายังเหลือก็ฟังพระรูปอื่นแสดงธรรมไปก่อนเพื่อรอเวลา

ตารางสรุปเปรียบเทียบโอกาสในการเทศน์ ที่พระพยอมได้ปรับให้เข้ากับบริบททางสังคม

โอกาสในการเทศน์แบบเก่า	โอกาสในการเทศน์แบบใหม่
- วันพระ	- ทุกวันอาทิตย์บ่าย
- ตามวาระโอกาส วันสำคัญทางศาสนา	- ตามวาระโอกาส วันสำคัญทางศาสนา
- ตามที่ได้รับนิมนต์ (โดยมากอยู่ในละแวกชุมชนใกล้เคียง / ตามงานที่จัดให้มีศาสนพิธี เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ)	- ตามที่ได้รับนิมนต์ไป (ทั่วประเทศ / ไม่จำกัดว่าเป็นงานที่มีศาสนพิธี เช่น เทศน์เกี่ยวกับเรื่องการขายรัฐวิสาหกิจ ที่การทำเรือ

2) สื่อบุคคล

สื่อบุคคลเป็นสื่อที่ใช้ในการสื่อสารทางศาสนาแต่เดิม ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็ทรงเป็นสื่อบุคคลด้วยพระองค์เองที่นำสาร คือ หลักธรรมต่างๆ เผยแพร่สู่ผู้รับสาร สื่อบุคคลเป็นสื่อที่มีระยะห่างระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารน้อย ไม่ต้องรอให้ผู้รับสารเข้ามา

หา แต่สามารถเข้าหาผู้รับสารได้ คือ เป็นสื่อรุก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่พระพยอมรับกิจนิมนต์ไปเทศน์ตามสถานที่ต่างๆ นอกวัด ยังเป็นการรุกไปถึงที่ของผู้รับสาร

ทิศทางการสื่อสารที่เกิดขึ้น เนื่องจากพระพยอมมีสถานภาพเป็นพระ ซึ่งในทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นบุคคลที่มีสถานภาพสูงกว่าฆราวาสโดยทั่วไป เนื่องจากมีศีลสูงกว่า แต่เนื่องจากเนื้อหาที่ทำการสื่อสารนั้นเป็นเรื่องที่ไม่มีลักษณะของการบังคับบัญชา ผู้รับสารเมื่อรับสารแล้วจะปฏิบัติตามหรือไม่มีการบังคับ ดังนั้นทิศทางการสื่อสารจึงเป็นไปในลักษณะที่เป็นการสื่อสารในแนวนอน (horizontal) ส่วนการไหลของข้อมูลข่าวสารจากสื่อบุคคลนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะการสื่อสารที่เกิดขึ้นว่าเป็นลักษณะใด ถ้าเป็น

- การสื่อสารระหว่างบุคคล การไหลของข้อมูลข่าวสาร เป็นแบบสองทาง (two-way communication)
- การสื่อสารแบบกลุ่ม การไหลของข้อมูลข่าวสาร โดยมากเป็นแบบทางเดียว (one-way communication) แต่ก็สามารถมีการไหลของข้อมูลข่าวสารแบบสองทางได้ แต่โอกาสที่เกิดขึ้นมีค่อนข้างน้อย
- การสื่อสารมวลชน การไหลของข้อมูลข่าวสาร เป็นแบบทางเดียว (one-way communication)

สื่อบุคคลนั้นมีความใกล้ชิดกับผู้รับสาร และโอกาสที่จะทำการสื่อสารให้ประสบความสำเร็จก็มีสูงมาก ทั้งนี้เพราะสื่อบุคคล เป็นสื่อที่มีความคล่องตัวในการนำเสนอ สามารถรับทราบปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้รับสารได้ทันที ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือแบบกลุ่ม ซึ่งทำให้สื่อบุคคลมีโอกาสรูปแบบวิธีการสื่อสารให้เหมาะกับผู้รับสาร และสถานการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นในขณะทำการสื่อสารได้ในเวลาอันรวดเร็ว ดังที่ธนพนธ์ (ธนพนธ์, 28 มิถุนายน 2545) กล่าวว่า

“ ในขณะที่ผมกำลังนั่งฟังท่านเทศน์ ผมสังเกตว่าท่านจะคอยดูพฤติกรรมของคนฟังอยู่ตลอดเวลา ท่านจะคอยฟังว่าคนฟังมีอาการเป็นอย่างไร ถ้าอยู่ในอาการที่เริ่มเบื่อ ท่านก็จะพูดเป็นมุขตลก ทำให้เราได้หัวเราะกัน “

แต่ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับว่าสื่อบุคคลนั้นสามารถเข้าถึงผู้รับสารได้หรือไม่ การเข้าถึงก็คือการทำให้ผู้รับสารไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นคนละพวก คนละกลุ่ม แต่เป็นคนที่พูดจาภาษาเดียวกัน พูดกันรู้เรื่อง เข้าใจกัน ซึ่งสื่อบุคคลต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติและคุณลักษณะอื่นๆ ที่ประกอบกันขึ้นหรือแวดล้อมผู้รับสารอยู่ เช่น ภูมิหลัง อายุ เพศ อาชีพ การศึกษา สถานภาพทางสังคม ตลอดจนบริบททางสังคมที่แวดล้อมอยู่ด้วย นอกจากนี้สื่อบุคคลก็ต้องเป็นผู้ที่ผู้รับสารให้ความนับถือ ศรัทธา ไว้วางใจได้ด้วย ซึ่งมาจากวัตรปฏิบัติของตัวสื่อบุคคลเอง

เมื่อพิจารณาจากกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายหลักที่พระพยอมได้กำหนดไว้ พระพยอมในฐานะที่เป็นสื่อบุคคลได้นำเสนอเนื้อหา ประเด็นหัวข้อธรรมที่สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารและสถานการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การนำเสนอเนื้อหาในระดับศีลธรรม เพราะสังคมอยู่ในภาวะที่มีความย่ำแย่ทางศีลธรรม แต่หันหาบทยมุขเพิ่มขึ้น ทำบุญด้วยความเข้าใจผิด เป็นต้น เนื้อหาหรือประเด็นที่นำเสนอที่พระพยอมมีการปรับให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยหยิบยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นมาเป็นตัวอย่าง และปรับวิธีการนำเสนอ เช่น แทรกมุขตลก ใช้ภาษาตามที่กลุ่มผู้รับสารใช้กันอยู่ประจำ ทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกรู้ว่าเนื้อหาที่พระพยอมนำเสนอเป็นเรื่องใกล้ตัว เป็นเรื่องที่พบเห็นได้จริง สามารถทำความเข้าใจได้ และไม่ยากจนเกินไป

“ ท่านสามารถยกอุทธาหรณ์ตามเหตุการณ์ ให้มองเห็นภาพพจน์ได้ชัดเจน ไม่ต้องแปลเหมือนสมัยก่อน “ (วิฑูดา อ้างถึงในไพโรจน์, 2534)

“ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่ที่นำมาพูดก็เป็นเรื่องใกล้ตัว ไม่ต้องคิดอะไรมาก ถ้าผู้ฟังเป็นคนอีกระดับหนึ่ง ท่านก็จะหยิบยกเรื่องที่มีนัยสอดคล้องกับชีวิตประจำวันวันให้มากขึ้น ” (ธนพนธ์, 28 มิถุนายน 2545)

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อต้องการนำเสนอเนื้อหาอื่น สื่อบุคคลก็สามารถปรับเชื่อมโยง หรือสอดแทรกเข้าไปได้โดยไม่ยาก ดังเช่น การที่พระพยอมได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการของ

มูลนิธิแทบทุกครั้งที่มีโอกาสนำเสนอ จากการสังเกต พบว่า แม้กระทั่งในการแสดงธรรม หรือ การรับแขก พบปะกับผู้มาทำบุญ หรือปรากฏตัวผ่านสื่อมวลชน พระพยอมจะพูดถึงกิจกรรมโครงการต่างๆ หรือผลิตภัณฑ์ ผลิตผลภายในมูลนิธิเสมอ ดังเช่นตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ท่าน

“ ตอนนี้กำลังจะวางแผนว่า จะขยายผลตรงที่ว่า ตรงที่ทำขมนี่จะต้องติดแอร์ ยุงไม่กวนเค้า แล้วสะอาด มัดข้าวต้ม ทำขมน มันจะได้สะอาด เพราะว่าเดี๋ยวนี้ ยย. เค้าต้องติดตามเรื่องความสะอาด ... ตอนนี้อ้าวต้มขายดี พรึบหมด ๆ ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

และเมื่อไปเทศน์นอกสถานที่ ก็ได้นำเสนอข้อมูลพร้อมทั้งได้นำผลิตภัณฑ์ ผลิตผลต่างๆ ไปนำเสนอเป็นตัวอย่างและจำหน่ายด้วย

“ เราไปเทศน์ที่ไหน เราใช้สื่อพูดหมด แล้วมันก็ไปออกข่าวกันใหญ่อีก ใ้รายการต่างๆ มันก็ออกกระพือกันใหญ่เลย ของขายดีมาก ... เมื่อก่อนเราจะเทศน์แบบไม่มีการบอกว่าเราทำอะไร แต่เดี๋ยวนี้เราจะบอกทั้งทำว่าเราทำอะไร ผลิตอะไร ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

พระพยอมเป็นสื่อบุคคลที่มีการปรากฏตัวมากไม่เพียงแต่ในการเทศน์เท่านั้น พระพยอมยังได้ปรากฏตัวผ่านสื่อมวลชนด้วยเหตุหลายประการ คือ ได้รับนิมนต์ให้ไปร่วมในรายการเพื่อแสดงธรรม หรือเผยแพร่กิจกรรมที่ทำอยู่ เป็นแหล่งสารให้กับสื่อมวลชน เมื่อมีประเด็นความเสียหายเกิดขึ้นในทางพุทธศาสนา ตัวอย่างจากกรณีอิทธิฤทธิ์พระยันตระ หรือพระภวนาพุทธโธ การเป็นสื่อบุคคลในกรณีเช่นนี้ ท่านถือว่าเป็นการทำหน้าที่ในงานอย่างหนึ่ง นั่นคือ งานปราชญ์นักบวชลงโลก และนี่ทำให้ในเวลาต่อมาเมื่อมีประเด็นอะไรที่พาดพิงมาทางเรื่องของศาสนา สื่อมวลชนก็มักจะมาสัมภาษณ์ให้ท่านแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นเหล่านั้นอยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากวิธีการนำเสนอของท่านนั้นสอดคล้องกับลักษณะบางประการของสื่อมวลชน เช่น พูดตรงประเด็น สั้น กระชับ มีการใช้คำที่สามารถสรุปเรื่องราวลงได้ในคำหรือประโยคสั้นๆ แต่ละเอียด และจดจำได้ง่าย ซึ่งก็ยิ่งทำให้ท่านเป็นสื่อบุคคลที่เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปมากขึ้น

นอกจากนี้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า พระพยอมในฐานะสื่อบุคคลยังได้ทำหน้าที่เป็นภาคีเทศน์นำชมกิจกรรมโครงการของมูลนิธิให้แก่ผู้รับสารที่เป็นบุคคลสำคัญ หรือกลุ่มคณะบุคคลด้วย ในลักษณะเดียวกันกับการเปิดโอกาสให้บุคคลมาเยี่ยมชมองค์กร (Company

visit) ในบางครั้งผู้ที่มาเยี่ยมชมก็เป็นสื่อมวลชน (Press tour) ในการเยี่ยมชมโครงการ อาจมีการบรรยายนำก่อน จากนั้นพาเข้าพื้นที่ หรือบรรยายไปพร้อมๆ กับการเข้าพื้นที่ก็ได้ ขึ้นกับขนาดของกลุ่ม วัตถุประสงค์ และเวลา การพาเยี่ยมชมโครงการ หรือสถานที่ สื่อบุคคลสามารถให้รายละเอียดข้อมูลต่างๆ ประกอบของจริง สามารถสร้างความเข้าใจและประทับใจให้กับผู้รับสารได้เป็นอย่างดี

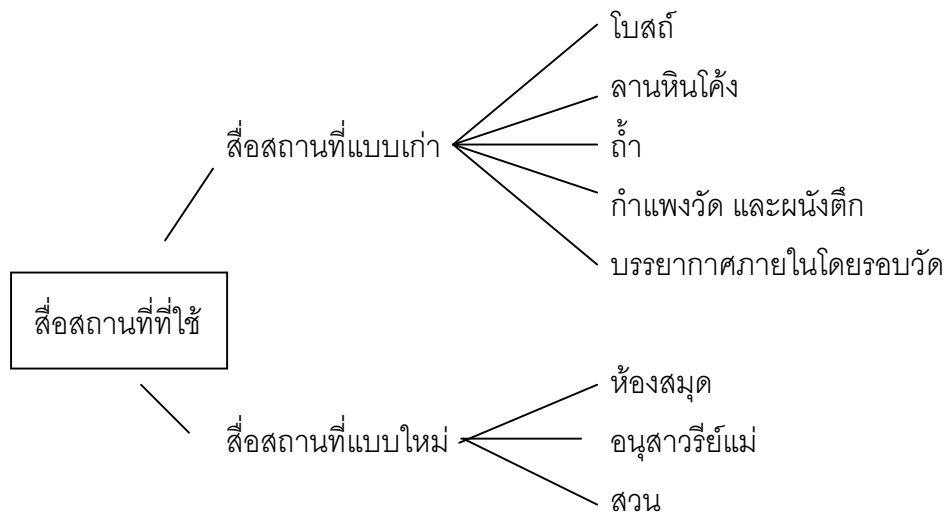
3) สื่อสถานที่

สื่อสถานที่ในทางพุทธศาสนาได้แก่ อาคาร สิ่งก่อสร้างต่างๆ รวมทั้งบรรยากาศภายในวัด สื่อสถานที่อาจไม่ใช่สื่อรุก แต่ก็สามารถสร้างความประทับใจ และดึงดูดผู้รับสารให้หันมาสนใจศาสนาหรือหลักธรรมคำสอนเพิ่มขึ้นได้ โดยทั่วไปสื่อสถานที่ เป็นสื่อตั้งรับ ที่ผู้รับสารต้องเข้าไปหาสื่อชนิดนี้เอง และทำการสื่อสารภายในตนเอง (Intrapersonal communication) การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารทางเดียว (onw-way communication) ในแนวนอน (horizontal communication) เนื้อหาไม่ปรากฏชัดเจน ผู้รับสารต้องตีความจากลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรม การใช้ประโยชน์จากสื่อสถานที่ โดยอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร หรือกรอบอ้างอิงที่มีอยู่

สื่อสถานที่ในวัดสวนแก้วที่สื่อถึงความเป็นศาสนสถาน หรือสื่อสถานที่แบบเก่า ได้แก่ โบสถ์ ลานหินโค้ง ถ้ำ กำแพงวัดและผนังตึก รวมไปถึงการจัดบริเวณพื้นที่ใช้สอย และบรรยากาศภายในวัดด้วย นอกจากนี้ยังมีสื่อสถานที่แบบใหม่ด้วย คือ ห้องสมุด อนุสาวรีย์แม่ และสวน อย่างไรก็ตามในสื่อสถานที่แต่ละประเภท ไม่ว่าจะเป็นสื่อสถานที่แบบเก่า หรือสื่อสถานที่แบบใหม่ ล้วนแต่มีการปรับปรุงยุคตีใช้ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม และการสื่อสารทั้งสิ้น โดยวิเคราะห์จาก

- รูปลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์
- รูปแบบและวิธีการสื่อสาร หรือรูปแบบวิธีการนำเสนอ

สื่อสถานที่ประเภทต่างๆ ที่เป็นสื่อสถานที่แบบเก่า และ สื่อสถานที่แบบใหม่ จำแนกได้ตามแผนภูมิ

3.1) สถานที่แบบเก่า

3.1.1) โบสถ์

รูปลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์

โบสถ์เป็นสถานที่ที่ใช้เพื่อนำเสนอเนื้อหาด้านธรรมะ

และประกอบสังฆกรรม สังฆพิธีต่างๆ จากการสังเกตพบว่า โบสถ์วัดสวนแก้วเป็นโบสถ์ธรรมชาติ เป็นลานเรียบปูกระเบื้องได้หมดทุกมุม ไม่มีหลังคา ไม่มีผนังหรือกำแพง มีเพียงแนวรั้วเตี้ยๆ ไม่มีประตู มีเพียงทางเข้าที่เป็นสะพานข้ามน้ำ 2 ด้าน ไม่มีโต๊ะ เก้าอี้ สิ่งประดับตกแต่ง แม้แต่ยอดฉัตร มีเพียงแท่นที่ประดิษฐานพระประธานองค์ไม่ใหญ่นัก และรูปปั้นพระศรีอริยเมตไตรย (เป็นรูปปั้นท่านพุทธทาส) บริเวณโดยรอบโบสถ์ธรรมชาติเป็นคูน้ำที่ขุดขึ้น จึงดูว่ามีน้ำล้อมรอบโบสถ์ ในน้ำ จะแลเห็นลูกนิมิต อยู่รายรอบโบสถ์ จึงถือว่าการสร้างโบสถ์ที่ถูกต้องตามแบบแผนการสร้างโบสถ์ สามารถใช้ประกอบสังฆกรรมได้ พระพยอมได้บรรยายลักษณะของโบสถ์ธรรมชาติไว้ว่า

“ โบสถ์ของวัดสวนแก้วเป็นแบบไม่มีโรงเรือน แต่มีการปลูกต้นไม้คลุม เป็นโบสถ์ธรรมชาติ ตรงกลางเป็นเหมือนเกาะ เป็นโบสถ์แล้วรอบนอกมีทางเดินรอบหนึ่ง ... ข้างในไม่มีอาคาร ไม่มีหลังคา ไม่มีข้างฝา คุณนึกภาพเกาะกลางน้ำ ... เข้าไปเกาะกลางน้ำ คือ ตัวโบสถ์ ข้างในมีพระพุทธรูปเหมือนโบสถ์ทั่วไป แต่ไม่มีหลังคาเท่านั้น มีต้นไม้คลุมสวย ร่มเย็น ” (พระพยอม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

โบสถ์ธรรมชาตินี้ใช้งบประมาณในการสร้างเพียงแค่ 1 แสนบาท ถึงแม้การสร้างโบสถ์นี้จะจำลองมาจากสวนโมกข์ แต่ก็มีมีการปรับเปลี่ยนไปบ้าง เช่น มีคูน้ำล้อมรอบ พื้นปูกระเบื้องเรียบ การสร้างโบสถ์ธรรมชาตินี้ แม้ว่าส่วนหนึ่งจะเป็นเพราะต้องการจำลองสื่อสถานที่ในสวนโมกข์ แต่อีกส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะ พระพยอมต้องการให้เป็นสื่อที่ทำประโยชน์ทางปัญญาตามหลักแนวคิดในพุทธศาสนาแต่ดั้งเดิม พระพยอมกล่าวว่า

“ เรากะว่าทำวัดให้มันเป็น อาตมาพูดมาแล้วอีกว่า วัดต้องมีสถานภาพเป็นแหล่งทำประโยชน์ทางปัญญา ให้เค้ารอบรู้ในอดีตปัจจุบันต่างๆ ว่าในสมัยพุทธกาล โบสถ์มันมี 2 อย่าง อย่างมีโรงเรือนกับไม่มีโรงเรือน อย่างนี้เค้าเรียกว่าไม่มีโรงเรือน ถ้ามีข้อฟ้าใบระกา เค้าเรียกว่าอย่างมีโรงเรือน ในสมัยพุทธกาลมันมีอย่างไม่มีโรงเรือนเยอะ แต่ว่าตอนนี้มันบ้าแข่งกัน ” (พระพยอม , 22 พฤศจิกายน 2545)

รูปแบบและวิธีการสื่อสาร

ลักษณะธรรมชาติของสื่อสถานที่จัดเป็นตั่งรับ ที่มีความห่างจากผู้รับสาร ผู้รับสารโดยทั่วไปต้องเข้าไปหาเอง แต่สำหรับโบสถ์ธรรมชาตินี้เมื่อผู้รับสารเข้าไปหาแล้วก็สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย อีกทั้งอาศัยธรรมชาติแวดล้อมเป็นสื่อ กล่าวคือ ธรรมชาติที่ร่มรื่นช่วยทำให้ผู้รับสารรู้สึกผ่อนคลาย เกิดความสงบได้ง่าย จึงเป็นการสื่อสารในเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก และการสื่อสารภายในตนเอง (Intrapersonal communication)

พระพยอมกล่าวว่า

“ โบสถ์วัดสวนแก้วไม่เหมือนที่อื่น โลง บรรยายาคมนต์ดี เป็นธรรมชาติ มันจูงใจ มันเร้าใจ มันได้บรรยายาค ” (พระพยอม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

ไพโรจน์ (ไพโรจน์, 2534) ได้กล่าวถึงโบสถ์ธรรมชาตินี้ว่า

“ โบสถ์ของท่านไม่มีหลังคา ซึ่งได้จำลองมาจากสำนักสวนโมกข์ โดยทำให้ดีกว่า นั่งเย็นสบาย ที่พื้นนั่งทำเป็นลานหินอย่างดีสะดวกแก่การนั่ง บริเวณกว้างขวาง บรรจุคนได้มากมาย แล้วมีรางน้ำอยู่ล้อมรอบ จึงเย็นตลอดกาล ที่สำคัญมีไทรย้อยห้อยลงมาปกคลุมพื้นล่างอย่างร่มรื่น ผู้เขียนลองเข้าไปนั่งแล้ว ช่างสะดวกสบายและร่มเย็นดีจริงๆ หากใครชอบทำสมาธิแบบนั่งนิ่ง ถ้าได้เข้าไปนั่งฝึกสมาธิกันตรงนี้ รับรองว่าจิตของท่านจะต้องเข้าสู่ความสงบภายในเวลาอันรวดเร็ว ”

แม้โบสถ์ธรรมชาตินี้จะจำลองมาจากสวนโมกข์ แต่สวนโมกข์จะมีสภาพเป็นธรรมชาติมากที่สุด ดังนั้นการนั่ง หรือการฟังธรรมอาจไม่สะดวกสบายนัก ดังที่ไพโรจน์ (ไพโรจน์, 2534) ได้กล่าวว่า

“ ที่สวนโมกข์ การนั่งไม่ค่อยจะสะดวกสักเท่าใด เพราะปล่อยตามธรรมชาติ มิได้ปรับพื้นให้ราบเรียบ มีต้นไม้วรื้อนพอสสมควร ท่านอาจารย์พุทธทาสต้องการให้มีสภาพอย่างนั้น เพื่อให้เป็นธรรมชาติมากขึ้น ที่ลานไทรวัดสวนแก้ว¹ พัฒนาขึ้นมา นั่งสะดวกสบายกว่า มีต้นไม้วรื้อนมากกว่า มีน้ำอยู่รอบๆ ทำให้เย็นกว่า ... ลานหินโค้งที่สำนักสวนโมกข์ นั่งยังไม่ค่อยสะดวก เพราะพื้นไม่ราบเรียบ เมื่อท่านมาทำ ลานไทร ท่านก็ทำเสียอย่างดี ปรับพื้นเรียบร้อย นั่งเย็นสบาย “

ความไม่สะดวกในการนั่งอาจกลายเป็นสิ่งรบกวนการสื่อสาร (noise) ได้ พระพยอมมีความเข้าใจในกระบวนการสื่อสาร และบริบทแวดล้อมเป็นอย่างดี จึงได้พยายามขจัดสิ่งรบกวนในการสื่อสารออกไป หรือทำให้เกิดมีขึ้นน้อยที่สุด หรือเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสื่อสารให้มากที่สุด ด้วยการปูพื้นโบสถ์ด้วยกระเบื้องเรียบ ทำให้ผู้รับสารไม่ต้องพะวักพะวนกับเรื่องที่นั่ง ทำให้การฟังธรรม หรือการพิจารณาไตร่ตรองสิ่งต่างๆ ไม่ถูกขัดจังหวะจากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทั้งนี้เพราะผู้รับสารที่เข้าไปในวัด มักอยากหาความสงบ เย็น ร่มรื่น และแสวงหากำลังใจ สิ่งดีงาม บุญกุศล ตลอดจนปัญญาที่จะทำให้ตนเองสามารถแก้ปัญหา หรือเผชิญกับทุกข์ หรือมีความสุขในชีวิต การที่ผู้รับสารสามารถเข้าไปนั่งในโบสถ์ธรรมชาตินี้ได้อย่างสะดวกเพื่อไตร่ตรองพิจารณาเรื่องราวต่างๆ หรือรับฟังธรรมเพื่อนำมาเตือนสติเตือนใจตนเองให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันให้เป็นปกติสุขได้ ถือว่าโบสถ์ธรรมชาตินี้เป็นสื่อสถานที่ที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสารโดยทั่วไป เพราะธรรมชาตินั้นสามารถเข้าถึงจิตใจ และเป็นที่ต้องการของบุคคลทั่วไป

นอกจากนี้บรรยากาศแวดล้อมที่ประกอบกันขึ้นเป็นโบสถ์ธรรมชาตินี้ ความแปลกแตกต่างจากโบสถ์โดยทั่วไป เป็นสิ่งที่สร้างความน่าสนใจ และประทับใจให้เกิดขึ้น เมื่อผู้รับสารได้มีความพึงพอใจในสถานที่เช่นนี้ โอกาสที่ผู้รับสารจะมายังสถานที่นี้อีกก็มีมากขึ้น และหากมาบ่อยๆ โอกาสที่จะซึมซับเอาบรรยากาศ ธรรมชาติแวดล้อม และโอกาสที่จะได้ไตร่ตรองเรื่องราวต่างๆ ของ

¹ ไพโรจน์ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า คุณวรกมล ได้ให้ชื่อว่า ลานไทร ซึ่งพระพยอมก็เห็นด้วยที่จะเรียกอย่างนั้น ถ้าอยากจะเห็นลานหินโค้ง ก็ต้องไปที่สำนักสวนโมกข์ หรือ ที่วัดชลประทานรังสฤษฎ์ แต่ถ้าอยากจะดู ลานไทร ให้ไปวัดสวนแก้ว อย่างไรก็ตามปัจจุบันไม่ได้เรียกว่าลานไทร เรียกโบสถ์ธรรมชาตินี้ - ผู้วิจัย

ตน และสิ่งรอบตัวก็มีเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ มีโอกาสที่จะได้ใช้ปัญญาพิจารณาสິงต่างๆ ก็มีมากขึ้นนั่นเอง แม้กระทั่งโอกาสที่จะได้มาฟังเทศน์ฟังธรรมก็มีเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน

3.1.2) ลานหินโค้ง

รูปลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์

ลานหินโค้งนี้ก็เช่นกันที่ได้รับอิทธิพลมาจากสวนโมกข์ มีลักษณะเป็นลานกว้าง ล้อมรอบด้วยแท่นที่นั่งแผ่นใหญ่ แต่เว้นไว้ตรงช่วงที่เป็นทางเข้าตรงกลางของแถวแท่นที่นั่งนี้มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ ลานหินโค้งใช้เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมหลากหลาย คือ ใช้เป็นสถานที่ให้ญาติโยมมาทำบุญ ไส้บาตร โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา ถวายสังฆทาน พบะ และพระใช้เป็นสถานที่ฉันอาหาร

รูปแบบวิธีการสื่อสาร

ลานหินโค้งมีลักษณะเปิดโล่ง การทำกิจทั้งปวง ณ สถานที่นี้ จึงสามารถถูกพบเห็นได้โดยบุคคลต่างๆ ตลอดเวลา การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีลักษณะเปิด (Open communication) เป็นสาธารณะ ทำให้ต้องสำรวม ระวัง หรือต้องมีเหตุอันควรแก่การสื่อสารจริงๆ เช่น มีการทำบุญ ถวายสังฆทาน ไม่เช่นนั้นก็จะดูแปลกปลอมไม่เข้ากับสถานที่ หากมีการพบปะ สนทนาระหว่างพระกับฆราวาส ก็ต้องเป็นไปในลักษณะที่ค่อนข้างเป็นทางการ เช่น การสั่งงาน หรือการสนทนาธรรม ซึ่งจะใช้เวลาอย่างมากไม่ได้ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ลานหินโค้งเป็นสื่อสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการสื่อสารแบบกลุ่ม แต่ไม่เอื้อให้เกิดการทำการสื่อสารระหว่างบุคคล แต่หากมีการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารที่เกิดขึ้นค่อนข้างเป็นทางการ

3.1.3) ถ้ำ

รูปลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์

จากการสังเกตผู้วิจัยพบว่า เป็นที่น่าประหลาดใจของผู้คนส่วนใหญ่ที่มาเยือนวัดสวนแก้ว เมื่อเห็นป้ายชี้บอกทางไปถ้ำ เนื่องจากเป็นที่ทราบกันดีว่าวัดสวนแก้วเป็นพื้นที่สวน แต่ถ้ามักเกิดอยู่ตามภูเขา ดังนั้นถ้ำจึงเป็นสิ่งดึงดูดใจผู้มาเยือนได้เป็นอย่างดี ถ้ำนี้เป็นถ้ำที่สร้างขึ้นอยู่สุดปลายเขตวัดติดกำแพง ต้องผ่านเขตสังฆาวาสไป ภายในถ้ำไม่มีพระพุทธรูปอย่างที่ปรากฏตามถ้ำส่วนมาก แต่มีภาพคนตายหลายลักษณะ หลายอาการ มีโลงศพพร้อมข้อความเตือนสติเกี่ยวกับการมีชีวิตอยู่และความตาย โลงศพโลงหนึ่งฝาโลงเปิดออก

ให้เห็นโครงกระดูกอยู่ภายใน ที่ผนังถ้ำด้านหนึ่งทำเป็นลือๆ ตกแต่งกลมกลืนกับสภาพภายในถ้ำ แต่ละลือก็มีตู้ดูสไลด์ ซึ่งก็เป็นภาพคนตายนั่นเอง

เหตุในการสร้างถ้ำ คุณตี ฆราวาสช่วยงานวัดสวนแก้ว ได้เล่าให้ฟังว่า

“ พระพยอมให้สร้างขึ้น เมื่อก่อนตรงนั้นมีน้ำพุ แล้วมีท่อน้ำถึงน้ำอะไรอยู่ ก็เลยออกความคิดทำเป็นถ้ำปิดไว้ สร้างมาตั้งแต่สร้างวัดได้ 2-3 ปี “ (24 กรกฎาคม 2545)

อย่างไรก็ดีพระพยอมพูดถึงถ้ำว่า

“ ถ้ำไว้ปลงศพพระ คือ พระที่มรณภาพ แล้วท่านบริจาศพให้ทำเป็นตัวอย่างเอาศพใส่โลง ให้เหมือนกับศิราษเขาเนื่อออก ... พวกตู้ดูสไลด์ ... บางคนชอบกรรมฐานเจี๊ยบๆ สอนให้เค้าเห็นภาพศพ “ (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

รูปแบบวิธีการสื่อสาร

สื่อสถานที่เป็นสื่อตั้งรับ มีความห่างจากผู้รับสาร ผู้รับสารต้องเข้าไปหาสื่อชนิดนี้เอง และต้องให้ความสนใจ พิจารณาที่จะรับสาร เนื่องจากเนื้อหาสารที่สื่อความหมายโดยตรงนั้น คือ ภาพคนตายและข้อความเกี่ยวกับความตาย เป็นเนื้อหาที่ผู้รับสารโดยทั่วไปไม่ค่อยมีใครอยากรับสาร อาจรู้สึกว่ามันน่ากลัว ไม่เจริญตาเจริญใจ เป็นเรื่องไกลตัว ยังไม่อยากจะคิดถึง ดังนั้นพระพยอมจึงต้องหาวิธีสร้างความดึงดูดใจให้ผู้รับสารเกิดความสนใจที่จะเข้าไปรับสารเสียก่อน โดยอาศัยความเข้าใจลักษณะธรรมชาติของคน และลักษณะธรรมชาติของสภาพธรรมชาติ กล่าวคือ

- ความเข้าใจลักษณะธรรมชาติของคน โดยเฉพาะ เด็ก และวัยรุ่น ที่มีความอยากรู้อยากเห็นและชอบการทำทาย ถ้ำให้ความรู้สึกลึกลับ น่าค้นหา หรือผจญภัย ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมตามวัยของผู้รับสารทั่วไป จากการสังเกตในการเก็บข้อมูลภาคสนาม บริเวณถ้ำนี้อยู่สุดเข้ามาในเขตวัด ถ้าไม่ค่อยมีใครมาก็จะดูเจี๊ยบ สงบ อาจกลัวได้ แต่ก็ดึงดูดความสนใจของคนไม่น้อย โดยเฉพาะเด็ก มีเด็กผู้ชาย 2 คนมาป่วนเป๊ยนแถวนี้ และเดินเข้าไปดูในถ้ำ จากนั้นก็มีเด็กผู้หญิงอีกกลุ่มหนึ่ง 3 คนได้เดินมาเพื่อที่จะไปดูถ้ำ โดยเห็นจากป้ายที่เขียนไว้

หากผู้รับสารเป็นพระ เณร ก็ทำท่ายความกล้า ที่จะอยู่ในที่สงัด วิเวก เพื่อมุ่งปฏิบัติสมาธิ
กรรมฐาน

- ความเข้าใจลักษณะธรรมชาติของสภาพธรรมชาติ กล่าวคือ ถ้าเป็นสถานที่ที่เกิดขึ้นตาม
ภูเขา ไม่ใช่พื้นที่สวน ในขณะที่วัดสวนแก้วมีพื้นที่เป็นสวนย่อมไม่สามารถมีถ้ำเกิดขึ้นได้ การสร้าง
ถ้ำขึ้นโดยขัดกับลักษณะธรรมชาติที่จะเกิดมีถ้ำขึ้นได้ เป็นอีกสิ่งที่สร้างความสนใจให้แก่ผู้รับสาร

เมื่อผู้รับสารเข้าไปยังสื่อสถานที่ คือ ถ้ำ แล้ว เนื่องจากการสื่อสารกับผู้รับสารเป็นเป็นการ
สื่อสารทางเดียว (one-way communication) ในแนวนอน (horizontal communication) ผู้รับสาร
ต้องทำการสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal communication) เนื้อหาสารที่ปรากฏจะสามารถ
สื่อกับผู้รับสารได้ ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของเนื้อหาสาร และภูมิหลังประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร
หรือกรอบอ้างอิงที่มีอยู่

3.1.4) กำแพงวัด และผนังตึก

รูปลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์

จากการสังเกตพบว่า ตามกำแพงวัด และผนังตึกมี
ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดสวนแก้ว คือ ใช้กระเบื้องสีและโมเสกประดับ และส่วนมากจะ
ประดิษฐ์เป็นตัวอักษรข้อความแสดงข้อคิดเตือนสติ และภาพปริศนาธรรม จึงนับเป็นสื่ออย่างหนึ่ง
ที่สามารถสื่อสารออกมาได้โดยตรง

รูปแบบวิธีการนำเสนอ

กำแพงวัดและผนังตึก มีหน้าที่ตามปกติ คือ กำแพงวัด
มีหน้าที่บ่งบอกอาณาเขต ป้องกันการบุกรุก ส่วนผนังตึกเป็นส่วนหนึ่งของอาคาร มีหน้าที่ในด้าน
โครงสร้างและกำหนดขอบเขตพื้นที่ของอาคาร กำแพงวัดอาจมีหน้าที่เพิ่มเติมในแง่ของการบ่ง
บอกสถานภาพของวัดและระดับความศรัทธาของผู้คนที่มาวัด อีกทั้งอาจบ่งบอกสถานภาพของผู้
ศรัทธาด้วย นอกจากหน้าที่เหล่านั้นแล้วกำแพงวัดและผนังตึกถือว่าเป็นพื้นที่ว่างที่มีพื้นที่มาก
ที่อาจไม่ได้ใช้ประโยชน์อื่นอีก พระพยอมซึ่งมีลักษณะนิสัยที่จะต้องให้ประโยชน์สูงสุดจากสิ่งที่มีอยู่
จึงได้ทำให้กำแพงวัดและผนังตึก เป็นสื่อสถานที่ที่ผู้รับสารเมื่อเข้ามาแล้วจะต้องได้รับสารที่มีเนื้อ
หาด้านธรรมะกลับไปด้วย โดยประดิษฐ์ข้อความและภาพปริศนาธรรมไว้บนกำแพงวัดและผนังตึก

ซึ่งผู้รับสารสามารถรับสารได้ทันที แต่การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารภายในตนเองของผู้รับสาร คือ เมื่ออ่านข้อความ หรือดูภาพปริศนาธรรมแล้วนำไปคิดต่อ หรือจดจำไว้เตือนสติเตือนใจตนเอง

อย่างไรก็ตามเนื่องจากสื่อสถานที่เป็นสื่อตั้งรับ มีความห่างกับผู้รับสาร โอกาสที่ผู้รับสาร จะไม่เปิดรับสารก็มีหากสารนั้นไม่น่าสนใจเพียงพอ แต่จากสีสันของวัสดุที่ใช้ประดิษฐ์ข้อความหรือรูปภาพ และขนาดที่ต้องมีขนาดใหญ่ตามพื้นที่ ก็ทำให้สารที่ต้องการสื่อเข้าใกล้ผู้รับสารมากขึ้น ผู้รับสารสามารถรับสารได้ง่ายขึ้น ทั้งที่อาจยังไม่ได้เข้าไปถึงสื่อสถานที่นั้น เพราะสามารถรับสารได้แต่ไกล

3.1.5) บรรยายกายภายในโดยรอบวัด

รูปลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์

จากการสังเกตในการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า ภายในวัดสวนแก้วมีสิ่งก่อสร้างที่อาคารใหญ่โตที่สุด อยู่เพียงอาคารเดียว คือ ตึกเฉลิมพระเกียรติ นอกนั้นสิ่งก่อสร้างอื่นๆ มีขนาดเล็กๆ เช่น กุฏิของพระ เณร และอุบาสก มีขนาดเล็กเพียงพอเป็นที่อาศัยนอนได้คนเดียวเท่านั้น หลายสิ่งถูกสร้างให้มีลักษณะผสมกลมกลืนไปกับธรรมชาติ เช่น โบสถ์ธรรมชาติ ลานหินโค้ง ห้องสมุด สิ่งก่อสร้าง และพื้นที่ใช้สอยต่างๆ ภายในบริเวณวัดไม่มีรั้วหรือกำแพงใดๆ กัน แม้แต่ที่ระบุว่าเป็นเขตสังฆาวาสก็ตาม (วัดอื่นๆ บางวัดจะกันอาณาเขตอย่างชัดเจน บางวัดทำกำแพงกันไว้เลย และมักเป็นเขตหวงห้ามสำหรับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะผู้หญิง) หากจะแสดงอาณาเขตจะใช้คูน้ำที่ขุดขึ้นเป็นเครื่องหมาย เช่น บริเวณโบสถ์ธรรมชาติ ด้านหนึ่งของพื้นที่สาธารณะประโยชน์ (ลานหินโค้ง) กับเขตสังฆาวาส แม้ว่าจะดูไม่เป็นการกันอาณาเขตเลยก็ตาม แต่จะดูเป็นทัศนียภาพที่งดงามแทน เพราะมีคูน้ำสร้างความชุ่มชื้น และรู้สึกผ่อนคลาย (มีการใช้ประโยชน์จากคูน้ำด้วย โดยการใช้น้ำในคูรดต้นไม้ที่อยู่ในบริเวณนั้น)

หน้าวัดรวมทั้งฝั่งตรงข้ามไม่มีประตู ทางเข้าวัดอยู่ข้างๆ ที่ทำการมูลนิธิ เดินเข้าไปพบโรงทานอยู่ทางซ้าย ตึกเฉลิมพระเกียรติอยู่ทางขวาดิดกำแพงด้านถนนที่ตัดผ่านหน้าวัด โรงทานอยู่หลังที่ทำการมูลนิธิ ซึ่งมีทางเดินออกไปด้านหน้าที่ทำการมูลนิธิได้ แนวพื้นที่ที่เลยต่อไปเป็นทางเดินไปจรดทางเข้าสวนอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช สิ่งก่อสร้าง และพื้นที่ใช้สอยต่างๆ ในบริเวณวัดไม่มีรั้วหรือกำแพงใดๆ มากัน พื้นที่ที่ถือว่าเป็นเขตวัดนั้น อยู่ตรงกลางรายล้อมด้วยพื้นที่ใช้สอยสำหรับกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิ และพื้นที่สวน คนที่มาวัด เพื่อบริจาคสิ่งของ หรือมาทำบุญใส่บาตร ถวายสังฆทาน ฟังธรรม สามารถเดินไปเดินมาได้ทุกที่ แม้แต่เขตสังฆาวาส หรือในสวน ที่นี้มีรูปก. แต่

คนทั่วไปจะไม่รู้เลยว่าใครเป็นรปภ. เพราะไม่มีการแต่งเครื่องแบบ ทำให้ผู้ที่เข้ามาในบริเวณวัดและมูลนิธิรู้สึกเป็นกันเอง ไม่เคร่งเครียด หรือต้องระมัดระวังตัว แต่สบายใจ เหมือนวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่ง (บางคนพาสมาธิกในครอบครัวมาเที่ยวพักผ่อนในวันหยุด) ซึ่งทำให้ไม่เกิดการแบ่งแยก แม้แต่อุบาสก อุบาสิกา หรือพระ เณร ก็จะเดิน หรือทำงานอยู่ให้เห็น ซึ่งสามารถพูดคุยกับผู้ที่มาเยี่ยมชม หรือทำบุญ บริจาคได้

การแบ่งพื้นที่ไม่ได้เป็นไปด้วยการกันอาณาเขต แต่พื้นที่จะถูกแบ่งโดยกิจกรรม และบทบาทของคนที่อยู่ในวัดหรือมูลนิธิ ทั้งนี้เพราะในพื้นที่เดียวกันนี้ มีคนหลายกลุ่มทำกิจกรรมหลายอย่างโดยใช้พื้นที่ร่วมกัน แต่เป็นสัดส่วนของแต่ละกลุ่ม ไม่ปะปนกัน ทั้งๆ ที่ไม่มีเครื่องกันแบ่งแยกอาณาเขต หรือมีข้อห้ามใดๆ แต่ความเป็นสัดส่วนเกิดจากลักษณะของกิจกรรมในการใช้พื้นที่ ยกตัวอย่างจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยได้ไปถือศีลในระหว่างวันวิสาขบูชา พบว่า พระ เณร และผู้ที่มาถืออุโบสถศีล จะทำกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนา เช่น ทำวัตรสวดมนต์ กวาดลาน หรือแม้แต่นั่งพักผ่อน อยู่แต่ในบริเวณที่ถือว่าเป็นเขตวัดเท่านั้น แม้จะไม่มีข้อห้ามใดๆ ห้ามออกไปนอกเขตวัด ในขณะที่คนทำงานในมูลนิธิก็จะไม่เข้าไปยุ่งย่ามในเขตวัด แม้ว่าสามารถเข้าไปได้ การทำงาน หรือกิจกรรมต่างๆ แม้แต่เส้นทางเดิน ก็ไม่ปะปนกัน ทั้งๆ ที่ไม่มีการกันอาณาเขต และข้อห้าม

รูปแบบวิธีการนำเสนอ

เนื่องจากบรรยากาศภายในโดยรอบวัดเป็นสื่อที่เรียกว่า สื่อบรรยากาศ เป็นการสื่อสารด้วยบรรยากาศของการสื่อสาร (Communication climate) ที่อธิบายความรู้สึก และการให้คุณค่าหรือความรู้สึกต่อคุณค่าของสิ่งที่แสดงออกมาจากองค์ประกอบต่างๆ ในองค์กร ไม่ว่าจะเป็นบุคคล ระบบการทำงาน ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทั้งหมด เนื้อหาที่ผ่านสื่อประเภทนี้ ดูเหมือนไม่ได้สื่อออกมาอย่างชัดเจน เพราะเป็นเรื่องของการรับรู้ทางอารมณ์ ความรู้สึก และสิ่งแวดล้อมทั้งหมดที่เป็นบรรยากาศภายในวัดสวนแก้วนี้ สื่อความหมายว่า วัดสวนแก้วเป็นวัดเปิด ที่ใครเข้ามาก็ได้ มีความโปร่งใสในการทำกิจกรรมทั้งปวง เป็นวัดที่ไม่ตัดขาด หรือแยกตัวเองออกจากชุมชน หรือสังคมภายนอก แต่กลมกลืนกับชุมชน และสังคม ทั้งชุมชนรอบวัด และผู้คนในสังคมที่ไม่ได้อยู่ใกล้วัดแต่อย่างใด และแม้แต่ผู้ที่อยู่ในวัดเองก็ไม่รู้สึกตัดขาดจากโลกภายนอกด้วย จากการพูดคุยกับชาวอเมริกันคนหนึ่ง ชื่อ Mr.Donald ที่เข้ามาอยู่วัดสวนแก้วเป็นครั้งแรก ครั้งที่ผู้วิจัยได้พบกับ Mr. Donald นั้น (15 พฤษภาคม 2545) เขามาอยู่วัดสวนแก้วเป็นครั้งที่

3 โดยบอกว่า มาเพราะชอบที่นี่ ชอบบรรยากาศ และไม่เจียบเกินไป เคยไปอยู่สวนโมกข์ แต่เลือกมาที่นี่ เพราะไม่ชอบเจียบเกินไป ชอบที่จะพูดคุยกับคนอื่นๆ ด้วย (พูด และฟังภาษาไทยได้เล็กน้อย อยู่ที่นี่มีพระรูปหนึ่งที่พูดภาษาอังกฤษได้ ก็จะคุยกับพระรูปนั้น และพ่อชาวบางคน) สวนโมกข์มันเจียบเกินไป และไม่ใช่อะไรโลกแห่งความเป็นจริง (real world) เวลาไปอยู่แล้ว ออกมามันขัดกันมาก แต่ที่นี่ การที่ได้คุยกับคนอื่นๆ และมีคนมาอยู่เรื่อยๆ ทำให้ไม่เกิดความแตกต่างกันมากนัก

เนื้อหาสารที่ผู้รับสารได้รับไม่ได้สื่อออกมาจากตัวสถานที่โดยตรง แต่สื่อออกมาจากบรรยากาศของสถานที่ ซึ่งสื่อความหมายว่าวัดสวนแก้วเป็นวัดเปิด มีการสื่อสารแบบเปิด (Open Communication) ซึ่งผู้รับสารมีความรู้สึกอิสระในการมีส่วนร่วม ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การสื่อสารด้วยสื่อบรรยากาศของวัดสวนแก้ว เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ทำการสื่อสารภายในตนเอง เลือกที่จะรับข้อมูลข่าวสารหรือตีความ โดยอาศัย ความคิด ความรู้สึกของผู้รับสารเองว่าวัดสวนแก้วเป็นอย่างไร เป็นวิธีการที่เหมาะสมกว่าจะใช้วิธีการสื่อสารโดยวัจนสารจากผู้ส่งสาร ตัวอย่างเช่น การที่สื่อความหมายว่าวัดสวนแก้ว เป็นวัดที่เปิดรับทุกคน เป็นวัดที่มีการทำงาน หรือปฏิบัติตนโปร่งใส พระ เณร อุบาสก อุบาสิกา เป็นผู้ที่ไม่เกียจคร้านดูดยา แต่ขยันและมักน้อยสันโดษ ผู้ที่เข้ามาในวัดจะได้พบกับความร่มรื่น เบิกบานใจ สงบ สบาย แล้วผู้ส่งสารใช้วิธีการสื่อสารโดยวัจนภาษา ผู้รับสารอาจไม่รู้สึกเช่นนั้นก็ได้ อาจไม่เชื่อ และอาจเกิดข้อสงสัยต่างๆ ตามมามากมาย การสื่อสารที่เกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก จึงต้องสื่อออกมาด้วยบรรยากาศให้ผู้รับสารรับรู้เนื้อหาสารที่ต้องการสื่อ ด้วยตัวผู้รับสารเอง

การสื่อสารกับความรับรู้ทางอารมณ์ ความรู้สึกของผู้รับสาร หากผู้รับสารมีความพึงพอใจในบรรยากาศของสถานที่ดังกล่าว โอกาสที่ผู้รับสารจะมายังสถานที่นี้อีก ก็มีมากขึ้น หากผู้รับสารมาบ่อยๆ โอกาสที่จะรับสารจากบรรยากาศของสถานที่ก็มีเพิ่มขึ้นเช่นกัน รวมไปถึงโอกาสที่จะได้รับเนื้อหาสารอย่างอื่นที่พระพยอม หรือทางวัดและมูลนิธิต้องการจะสื่อสารก็มีเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน

สื่อประเภทนี้เหมาะสมกับผู้รับสารทั่วไป อีกทั้งมีความสอดคล้องกับหน้าที่บางประการของวัดด้วย กล่าวคือ ผู้รับสารบางกลุ่มต้องการวัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และสำหรับผู้รับสารที่เป็นสมาชิกที่อยู่วัดและมูลนิธิสวนแก้วแล้ว บรรยากาศที่ถูกจัดไว้เช่นนี้ นับว่ามีความเหมาะสมกับพวกเขาเป็นอย่างยิ่ง เพราะบรรยากาศเช่นนี้สร้างความรู้สึกเป็นกันเอง ผู้รับสารเป็นส่วนหนึ่งของ

สถานที่นี้ มีความไว้วางใจ และปลอดภัย อีกทั้งยังฝึกฝนผู้รับสารในเรื่องของกาลเทศะ และความรับผิดชอบต่างๆ โดยไม่ต้องอาศัยการสื่อสารที่เป็นวัจนภาษา แต่ใช้บรรยากาศ และการกระทำ ซึ่งเป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะ ซึ่งเหมาะกับผู้รับสาร กล่าวคือ หากเป็นผู้รับสารภายนอกวัดหรือมูลนิธิ โดยมากต้องการความสงบ เย็นใจ ความเบิกบาน รื่นรมย์ใจ ความดีงาม บุญกุศล และสามารถคิดใคร่ครวญเรื่องราวต่างๆ จากสิ่งที่เห็นด้วยตนเอง ส่วนผู้รับสารภายในวัดหรือมูลนิธิ โดยมากเป็นผู้ที่มาพึ่งพิงวัด เป็นผู้ที่ประสบความทุกข์มาก่อน บางคนเป็นผู้ที่มีการศึกษาน้อย มีปัญหาทางครอบครัว หรือมีปัญหาในการดำรงชีวิต (คนไข้จากโรงพยาบาลศรีธัญญา) ความพร้อมในการรับเนื้อหาสารที่ฟังดูไกลตัว หรือเข้าใจยาก เช่น เรื่องระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ บางครั้งไม่อาจสื่อสารด้วยวัจนภาษาเพียงอย่างเดียว จำเป็นต้องอาศัยอวัจนภาษา ในเรื่องของการสร้างบรรยากาศ สถานที่ที่เป็นสื่อประกอบ

3.2) สื่อสถานที่แบบใหม่

3.2.1) ห้องสมุด

รูปลักษณ์ที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์

ห้องสมุดต้องการความเงียบ ไม่มีเสียง หรือสิ่งรบกวน คนที่จะเข้าห้องสมุดต้องมีความตั้งใจที่จะเข้า ห้องสมุดของวัดสวนแก้วก็เป็นเช่นเดียวกัน แต่จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า ห้องสมุดของวัดสวนแก้วมีความแตกต่างกับห้องสมุดทั่วไป คือ ห้องสมุดของวัดสวนแก้วเป็นห้องสมุดแบบเปิด เป็นห้องสมุดที่แผ่ตัว และกลมกลืนไปกับสภาพแวดล้อม ไม่มีผนัง ไม่มีขอบเขตที่แน่ชัด มีเพียงมุมหนึ่งของสิ่งก่อสร้าง จึงทำให้ส่วนนี้มีผนังเพียงสองด้าน ใช้เป็นที่เก็บหนังสือ และเทพธรรมะ ซึ่งไม่ได้อยู่ในตู้ปิดมิดชิด ในบริเวณนี้มีชาตั้งแบบชาตั้งกระดาศเขียนรูป ติดตั้งกระดาศปักหนึ่ง และปากกาไว้ ไม่มีเจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ ผู้ที่จะใช้บริการห้องสมุดต้องบริการตัวเอง หากต้องการยืมหนังสือหรือเทพกลับบ้าน ให้มาจดข้อความลงบนกระดาศปักนั้น จะยืมไปนานเท่าใดไม่กำหนด แล้วแต่ผู้ยืม นอกจากนี้มีชั้นหนังสือกระดาศอยู่ตามจุดต่างๆ ใต้ร่มไม้ หรือใกล้ทางเดิน สะดวกแก่การหยิบมาอ่าน เพราะที่นั่งก็มีอยู่แถวนั้น หากไม่ได้ยืมกลับบ้านอ่านเสร็จก็นำไปคืนที่เดิมด้วยตนเอง

รูปแบบวิธีการสื่อสาร

ผู้รับสารซึ่งต้องการรับสารจากหนังสือต่างๆ ภายในห้องสมุด และต้องการความเงียบ ปราศจากเสียง หรือสิ่งรบกวน หรือแม้แต่อยากจะอ่านหนังสือพร้อมๆ ไปด้วยกับการทำกิจกรรมอื่นเช่น กิน หรือคุยกับเพื่อน ผู้รับสารสามารถเป็นผู้กำหนดได้เองว่าจะอ่านหนังสือที่บริเวณใด เวลาไหน นานเท่าใด และด้วยอิริยาบถใด (ที่ไม่เป็นส่วนตัวจนเกินไป) ห้องสมุดแบบเปิดนี้ จึงเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้เป็นผู้รับสารแบบกระตือรือร้น (active) คือสามารถกำหนดรูปแบบการสื่อสารได้เอง

เนื่องจากห้องสมุดไม่มีอาณาเขตที่ชัดเจนแน่นอน ผู้รับสารอาจเข้าไปอยู่ในบริเวณห้องสมุดแล้วโดยไม่รู้ตัว แต่กระนั้นเมื่อผู้รับสารทราบว่าเป็นห้องสมุดก็จะเกิดความสนใจได้โดยง่าย ทั้งนี้เพราะเป็นห้องสมุดที่ไม่ได้ติดยึดอยู่กับรูปแบบของห้องสมุดโดยทั่วไป แต่เป็นห้องสมุดธรรมชาติ มีบรรยากาศน่าสบาย และดูสงบร่มรื่นด้วยหมู่ไม้ ซึ่งให้ความรู้สึกผ่อนคลาย และอยากหยิบหนังสือมาอ่าน ถือว่าเป็นสื่อที่สร้างโอกาสให้ผู้รับสารได้มีโอกาสรับสารอย่างอื่น (จากหนังสือ) เพิ่มเติม

3.2.2) อนุสาวรีย์แม่

รูปลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์

อนุสาวรีย์แม่ตั้งอยู่ในสวนอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช ซึ่งเป็นสวนส่วนที่มีผู้เข้ามาเที่ยวมากที่สุด อนุสาวรีย์แม่ที่พระพยอมให้สร้างขึ้นนี้ เป็นแผ่นดินเผาที่เอามาต่อกันเป็นรูปเหมือนแผ่นจิกซอว์ ที่ติดตั้งอยู่ในระดับเพดานด้านหน้าของศาลาโถงสี่เหลี่ยมโถงๆ ศาลาหลังนี้มีสองชั้นขนาดไม่ใหญ่ ชั้นบนยังสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์ดี ถ้าเสร็จสมบูรณ์ตัวศาลาจะใช้เป็นที่พัก ที่พูดคุยหรือประชุมกลุ่มย่อยในบรรยากาศสบายๆ ภายในสวน

รูปที่ปรากฏบนจิกซอว์ดินเผานี้ เป็นภาพพระพยอมกับน้องยืนอยู่ที่หน้าต่างกระท่อมในสวน แม่ของพระพยอมกำลังปลุกกล้วยอยู่ทุกๆ ที่ขณะนั้นเป็นเวลาค่ำ ภาพนี้บอกเล่าเรื่องราวในสมัยเด็กของพระพยอมกับน้องที่ชื่อพยุ และแม่ คุณยายยุพิน (ยุพิน, 20 มีนาคม 2545) ผู้จัดการร้านขายน้ำในมูลนิธิได้พาผู้วิจัยชมและเล่าเรื่องราวบนแผ่นจิกซอว์ดินเผาให้ฟังว่า

“ คือนี่สมัยที่พระพยอมยังเด็กพระพยอมอยู่กับน้องชื่อพยุในกระท่อม น้องตื่นขึ้นมาด้วยความหิว พระพยอมมองหาแม่ไม่พบ มาดูที่หน้าต่างก็เห็นแม่กำลังทำสวน ปลุกกล้วยอยู่ ก็

ร้องเรียกแม่ให้มาให้นมน้องกิน แม่บอกว่าให้พระพยอมดูแลน้องไป แม่จะทำสวนไว้ให้เจ้าจะได้มีกิน เวลาเห็นคนอื่นเค้ากินอะไร เราก็มีกิน “

พระพยอมให้สร้างอนุสาวรีย์แม่ด้วยความประทับใจในความขยันขันแข็งและเสียสละ ที่กอบปรึภด้วยความรักของแม่ และต้องการให้ทุกคนได้ระลึกถึงพระคุณของแม่ พระพยอมเล่าไว้ตอนหนึ่งในการเทศน์ให้นักเรียนจากพาศิษย์พระนครที่มาเข้าค่ายอบรมจริยธรรมฟัง ถึงความประทับใจที่เป็นสาเหตุในการสร้างอนุสาวรีย์แม่ว่า

“ อาตมานี่โชคดีแล้วที่เกิดมามีแม่เป็นผู้หญิงสุดยอดน่าบูชาในความขยัน อาตมาเลย ซาตินี้ไม่รู้ยังงั้นนะ อาตมาเลยไม่ได้สร้างอะไรให้แม่ นอกจากสร้างอนุสาวรีย์ นี่ถือว่าสุดยอดแล้วสาเหตุที่อาตมาทำอนุสาวรีย์แม่นี้ เพราะว่า มีอยู่คืนหนึ่งกับน้องกับแม่ แล้วแม่ก็ลูกหายไปแล้วน้องก็ร้อง ดึกแล้ว คือนั่นเดือนหงาย โผล่หน้าต่างไปดูได้ยินเสียงตึกตัก แม่พันดินกลางคืน ชัก 4-5 หุ่่ม เราไปบอกว่า แม่ไปนอนเถอะน้องร้องแล้ว แกตะโกนมาว่าไอ้ยอมแกนอนเป็นเพื่อนน้องก่อนนะ แม่จะพันดินปลุกกล้วยปลุกอ้อยให้เอ็งกิน เอ็งจะได้ไม่ต้องไปดูปากลูกคนอื่นเขากิน โอ้โฮ แม่ขยัน ภาพนั้นติดตามาไม่รู้หาย ทำสวนทำอะไรไว้ นุ่นคิดถึงแม่ ก็ไปด้านเกวียน นี่จะทำอย่างนี้ได้ไหม มีผู้หญิงวัย 40 พันดินกลางคืน แล้วมีเด็กหางจุกกับหางเปี้ย ตอนนั้นอาตมาไว้หางเปี้ย น้องไว้หางจุก ถ้าใครไปเห็นนะ เดี่ยวนี้คนไปเดินดู ไปไหว้ก็มีนะ พออธิบาย เราอธิบายว่าแม่เราขยันอย่างนี้ๆ นะ พออธิบายเสร็จก็ไหว้ ไหว้ความขยันของแม่เรา .. ภูมิใจเห็นคนไปไหว้แม่ที่อนุสาวรีย์เล่าที่ไรคนไปไหว้ “ (พระพยอม, 29 มิถุนายน 2545)

อย่างไรก็ดี พืดอนหรือประดิษฐ์ (ประดิษฐ์, 9 เมษายน 2545) หัวหน้าฝ่ายจุลินทรีย์ ได้อธิบายความหมายของอนุสาวรีย์แม่ เมื่อครั้งที่ผู้วิจัยได้เข้าไปในสวนกับพืดอน ว่า เจตนาไม่ใช่แค่อยกย่องแม่ของพระพยอม แต่หมายถึงแม่ทุกคน และนอกจากนี้ยังหมายความลึกลงไปอีกว่า สวนก็เปรียบกับแม่ของทุกคนนั่นเอง ซึ่งเป็นความหมายแฝงอยู่ที่พระพยอมได้บอกพืดอน

รูปแบบวิธีการสื่อสาร

อนุสาวรีย์แม่มีเนื้อหาที่ต้องการจะทำการสื่อสาร คือ เรื่องการระลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณ ซึ่งอาจเป็นบุคคล (แม่) หรือธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมก็ได้ และการตอบแทนคุณ เนื้อหาสารเหล่านี้มีผู้ทำการสื่อสารมากมาย การใช้สื่อสถานที่มาเป็นช่องทางหนึ่ง นับว่าสร้างความน่าสนใจ ประทับใจ และจดจำได้อย่างมาก ถ้าเทียบกับการใช้วัจนสาร

สื่อสารในเรื่องเหล่านี้ซึ่งมีมากแล้วนั้น อาจไม่เป็นที่จดจำได้มากเท่าการได้ไปดู ไปเห็น พร้อมๆ กับเรื่องเล่าประกอบ เพราะการเปิดรับสื่อเช่นนี้ อาศัยประสาทสัมผัสทั้งทางตา (ดู) หู (ฟังเสียง) จึงสามารถดึงดูดความสนใจ จดจำ ได้ดีกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว อีกทั้งเรื่องที่น่าสนใจก็เป็นเรื่องใกล้ตัว ทุกคนมีแม่ ไม่ว่าผู้หญิงหรือผู้ชาย ไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็ก ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด อย่างไรก็ดีผู้รับสารที่ไปเยี่ยมชมอนุสาวรีย์แม่ มักเป็นผู้รับสารภายนอกที่เข้าไปทำบุญหรือไปเที่ยว ไปดูงานที่วัดสวนแก้ว แต่เนื่องจากอนุสาวรีย์แม่ตั้งอยู่ในสวน โอกาสที่ผู้รับสารทั่วไปที่เป็นบุคคลภายนอกจะได้พบเห็นนั้น ไม่ถือว่าสื่อนี้จะถูกพบเห็นได้โดยง่าย ต้องอาศัยสื่อบุคคลพาไป หากไม่มีใครพาไป ผู้รับสารอาจไปเองได้ แต่โอกาสที่จะไปก็น้อยลง และผู้ส่งสารไม่สามารถควบคุมเนื้อหาสาระได้ พระพยอมได้ใช้สื่อและรูปแบบวิธีการนำเสนอหลากหลายร่วมกัน ในการให้ผู้รับสารได้มีโอกาสเปิดรับสาร และรับทราบเนื้อหาความหมาย นั่นคือ

(1) ใช้การโน้มน้าวใจด้วยวัจนสาร จากชื่อเรียก

พระพยอมมักจะทำการสื่อสารโดยทำให้ผู้รับสารเกิดการสะดุดใจ สะดุดคิดเสียก่อน โดยการใช้คำพูดสะดุดหู ให้ผู้รับสารหยุด เพื่อฟัง เพื่อคิดตาม ชื่อเรียกอนุสาวรีย์แม่ เป็นชื่อเรียกที่สร้างความสนใจได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากผู้รับสารมีประสบการณ์เดิม และกรอบอ้างอิงเดิมเกี่ยวกับคำว่าอนุสาวรีย์อยู่แล้วว่ามีรูปลักษณะอย่างไร ผู้รับสารย่อมเกิดความสะดุดใจว่าอนุสาวรีย์แม่จะมีรูปลักษณะแบบไหน และตั้งอยู่ที่ใด เกิดความสนใจในเบื้องต้นที่จะไปดู

(2) ใช้สื่อบุคคลเพื่อเล่าเรื่อง และควบคุมเนื้อหาสาระ

เนื่องจากอนุสาวรีย์แม่นั้นถูกสร้างขึ้นจากการผสมผสาน (hybrid) วิธีคิดแบบทางธรรมเข้ากับสื่อแบบทางโลก มีวิธีคิดอยู่บนกรอบอ้างอิงชุดหนึ่ง วัตถุประสงค์ที่ต้องการทำการสื่อสาร คือ นำเสนอเนื้อหาใหม่ หน้าที่ใหม่บนสื่อเก่า คือ อนุสาวรีย์ แต่มีรูปลักษณะใหม่ เก่าเพียงชื่อเรียกเท่านั้น ดังนั้นจึงต้องมีสื่อบุคคลทำหน้าที่สื่อสารความหมาย และควบคุมความหมาย (control meaning) จากเนื้อหาสาระอีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้ผู้รับสารได้ทราบความหมายตามที่คุณส่งสารต้องการสื่อ ซึ่งจะได้ผลดีกว่าการให้ผู้รับสารทำการสื่อสารภายในตนเองจากสื่อสถานที่ซึ่งผู้รับสารอาจตีความหมายผิดไปจากที่คุณส่งสารต้องการ เพราะลำพังสื่อสถานที่อนุสาวรีย์แม่นี้ยังไม่สื่อความหมายตามเจตนาของคุณส่งสาร ที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อออกไป

นอกจากการใช้สื่อบุคคลเพื่อนำเสนอเนื้อหาสาระและควบคุมความหมายแล้ว การใช้สื่อบุคคลนำเสนอด้วยวิธีการเล่าเรื่อง โดยใช้สื่อสถานที่อนุสาวรีย์แม่เป็นสื่อประกอบในการสื่อสาร ทำให้ผู้รับสารสนใจที่จะเปิดรับเนื้อหาสาระ โดยติดตามเรื่องต่อไป อีกทั้งทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง (two-way communication) จากการซักถามของผู้รับสาร ซึ่งจะทำให้การสื่อสารน่าสนใจและเกิดความเข้าใจตรงกันได้มากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะนำเนื้อหาสาระไปสู่การปฏิบัติ ผู้รับสารที่เป็นผู้ใหญ่รับสารแล้วประทับใจ ระลึกถึงพระคุณของแม่ของตนเอง และอยากนำเนื้อหาไปถ่ายทอดต่อให้กับลูกหลานของตน ผู้รับสารที่เป็นเด็ก รับสารแล้วระลึกถึงพระคุณของแม่ของตนเองและตั้งใจอยากตอบแทนพระคุณแม่

สื่อบุคคลที่ทำหน้าที่ผู้ส่งสาร อาจเป็นพระพยอมเอง หรือเป็นผู้ส่งสารลำดับที่ 2 คือ เป็นผู้รับสารมาจากพระพยอม แล้วทำการถ่ายทอดเนื้อหาสารนั้นให้กับผู้รับสารอีกทอดหนึ่ง จึงต้อง ารสื่อบุคคลมาทำการสื่อสารอีกชั้นตอนหนึ่ง โดยใช้สื่อสถานที่เป็นสื่อประกอบในการสื่อสาร หากไม่มีสื่อบุคคล ผู้รับสารอาจไม่เข้าใจเนื้อหาและหน้าที่ของสื่อนี้เลย การใช้สื่อบุคคลเล่าเรื่องยังเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารสนใจที่จะเปิดรับเนื้อหาสารด้วย

3.2.3) สวน

รูปลักษณะที่ปรากฏ และกิจกรรมหรือการใช้ประโยชน์

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า สถานที่ที่ตั้งวัดสวนแก้ว เป็นพื้นที่สวนมาแต่เดิม ปัจจุบันพระพยอมได้ซื้อที่เพิ่มเติมอีก ขณะนี้มีพื้นที่สวนอยู่ทั้งหมดประมาณ 150 ไร่ ปลูกพืชสวนไปแล้วประมาณ 100 ไร่ พื้นที่ที่เหลือ อยู่ในระหว่างการปรับสภาพพื้นที่ พื้นที่สวนทั้งหมดนี้ผู้วิจัยแบ่งเป็น 3 เขตใหญ่ๆ คือ พื้นที่สวนในส่วนอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช (เดิมชื่อสวนนนท์) ถือเป็นสวนชั้นในสุด โดยเทียบกับระยะห่างจากที่ตั้งของวัด พื้นที่นี้ปลูกพืชหลายชนิดทั้งสมุนไพร พืชหายาก พืชพันธุ์พื้นเมืองของจังหวัดนนทบุรี พืชที่ให้ผลหรือให้ดอก สวนชั้นในนี้เป็นพื้นที่ที่มีผู้มาเที่ยวชมมากที่สุด เนื่องจากอยู่ติดกับวัด ระยะและพื้นที่การเดินทางไม่ไกลมาก มีการปูพื้นทางเดินด้วยซีเมนต์ ทำให้เดินสะดวก ถัดออกไปเป็นพื้นที่สวนชั้นกลาง ปลูกพืชที่ให้ผลผลิตสามารถนำมาขายได้ ส่วนที่สามเป็นพื้นที่สวนชั้นนอกสุด คนที่มูลนิธิสวนแก้วเรียกว่าสวนใหม่ เนื่องจากเป็นพื้นที่สวนที่ซื้อเพิ่มเติม หรือบางครั้งบางคนอาจเรียกว่าสวนใน เพราะอยู่ลึกเข้าไปข้างใน พื้นที่สวนใหม่ยังอยู่ในช่วงของการปรับพื้นที่สวน เนื่องจากเดิมเป็นพื้นที่ลุ่มมากเป็นสวนที่ลุ่มจมน้ำ ในช่วงระยะของการปรับสภาพพื้นที่ พืชที่ลงได้ คือ กล้วย ซึ่งสามารถให้ผล

ผลิตเร็ว เก็บขายได้เร็ว แม้กระทั่งนอกกล้วยก็สามารถขายได้ พื้นที่สวนชั้นกลาง และสวนชั้นนอกไม่ค่อยมีบุคคลภายนอกเข้าไปเนื่องจากอยู่ไกลจากวัดมาก

สวนเป็นสื่อสถานที่ที่พระพยอมมีจุดประสงค์ในการใช้เพื่อสื่อสารทั้งกับผู้รับสารภายในมูลนิธิ และผู้รับสารภายนอก กล่าวคือ

- ผู้รับสารภายใน พระพยอมใช้สวนเป็นสื่อสถานที่สำหรับผู้รับสารได้ฝึกฝนช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด ไม่หวังพึ่งแต่ความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรม อัตตาหิ อัตตาโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน ซึ่งเป็นการพัฒนาจากตัวตนของตนเอง และยืนยันว่าการรอรับความช่วยเหลือแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังมุ่งให้ผู้รับสารได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองทางด้านคุณธรรมต่างๆ ด้วย เช่น ความเพียร ความอดทน เป็นต้น

- ผู้รับสารภายนอก พระพยอมต้องการให้สวนเป็นสถานที่ที่ให้ผู้รับสารได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติ ผ่อนคลายความเครียด และซึมซับความงามตามธรรมชาติ ขณะเดียวกันก็เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ของคน สังคม กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการรักษาคูณภาพของธรรมชาติ นอกจากนี้ก็ยังเป็นการระดมทรัพยากรทุนอย่างหนึ่งจากการขายผลผลิตในสวน

รูปแบบวิธีการสื่อสาร

รูปแบบวิธีการสื่อสาร พิจารณาตามจุดประสงค์ที่สื่อสารกับผู้รับสาร คือ

- ผู้รับสารภายใน พระพยอมใช้สื่อกิจกรรม คือ การทำสวน เป็นสื่อร่วม ให้ผู้รับสารภายในได้ฝึกปฏิบัติพัฒนาตนตามวัตถุประสงค์ โดยการดูแล เอาใจใส่สวน ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผล ดังนี้

(1) สวนเป็นแหล่งสร้างผลผลิต ที่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นรายได้ให้กับมูลนิธิ โดยทั่วไปวัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว ไม่มีการเรียกรายเงิน ไม่มีการทอดผ้าป่า หรือทอดกฐินเพื่อสร้างนั่นสร้างนี่ ไม่ทำวัตถุมงคลออกขาย ดังนั้นรายได้ที่จะนำมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ รวมทั้งซื้อที่ดินด้วย (ขณะนี้พระพยอมจะมีหนี้ค่าที่ดินอยู่อีก 102 ล้านบาท) ได้มาจากเงินบริจาค เงินกัณฑ์เทศน์ เงินที่ได้จากการขายเทปธรรม หนังสือ วารสารร่วมโพธิ์แก้ว ของเก่า

ที่ได้รับบริจาคแต่ซ่อมแซมแล้ว รวมทั้งจากการขายผลผลิตที่ได้จากสวนด้วย ดังนั้นสวนจึงเป็นแหล่งสร้างรายได้แหล่งหนึ่งที่สำคัญ ที่จะทำให้ผู้รับสารภายในหรือคนงานในมูลนิธิ ตลอดจนมูลนิธิเองมีรายได้ที่สามารถเลี้ยงดูตนเองหรือทำกิจกรรมต่างๆ ต่อไปได้ แม้ว่าในอนาคตจะไม่มีพระพยอมก็ตาม

(2) สวนเป็นสถานที่สร้างและทดสอบการทำงาน เป็นสถานที่บ่มเพาะคุณธรรมหลายอย่างให้กับคนทำงาน กล่าวคือ มีคนที่ตักงาน หรือเดือดร้อนเป็นจำนวนมากมาอยู่วัดสวนแก้ว ในลักษณะของการหนีร้อนมาพึ่งเย็น คนเหล่านี้จำเป็นต้องมีงานทำ เมื่อเข้ามาอยู่ในวัดสวนแก้ว หรือมูลนิธิสวนแก้ว สวนจึงเป็นแหล่งสร้างงาน ทำให้คนเหล่านี้มีงานทำ ในขณะที่เดียวกันก็ทดสอบการทำงานของคนเหล่านี้ด้วย คือ สวนนั้นถ้าไม่ดูแล ไม่หมั่นถางหญ้า หญ้าก็จะขึ้นรก ไม่รดน้ำ หรือรดไม่ชุ่ม ต้นไม้ก็จะเหี่ยวแห้ง งานในสวนนั้นสามารถตรวจสอบคุณภาพงานได้ทันที ฟ้องทันทีถ้าทำงานไม่ดี หรือไม่เอาใจใส่ ฟ้องด้วยคุณภาพงานไม่ต้องอาศัยใครมาฟ้อง นอกจากนี้การทำงานในสวนยังบ่มเพาะคุณธรรมหลายอย่าง เป็นต้นว่า ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน ความมีวินัย และความรักในธรรมชาติ นอกจากนี้สวนยังได้สร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับธรรมชาติด้วย คือ เข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับธรรมชาติ เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อม และสำนึกในคุณค่าของธรรมชาติของสวน ที่เปรียบดั่งมารดาผู้ให้ที่อยู่ที่พัก เพราะหากเราไม่ดูแล ไม่ขยันทำกิน ก็จะไม่มียอดผลิตไปขายเป็นรายได้เลี้ยงชีวิต

- ผู้รับสารภายนอก พระพยอมใช้สวนเป็นสื่อสถานที่ ให้ผู้รับสารได้เรียนรู้ และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการดูแลรักษาสมดุลธรรมชาติ เนื่องจากในกิจกรรมการทำสวน มีกิจกรรมเสริม คือ การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพจากวัสดุเหลือใช้จากธรรมชาติ เช่น เศษอาหาร พืชผัก สัตว์ตาย ซึ่งนำไปใช้ในสวนได้ดี โดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ผู้รับสารจะได้ความรู้ในส่วนนี้ที่เป็นรูปธรรมจากการเห็นผลจริง นอกจากนี้ยังมีความเข้าใจในกิจกรรมโครงการของมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมด้วยการซื้อผลผลิตจากสวน รวมทั้งน้ำชีวภาพด้วย ตามวัตถุประสงค์ในการระดมทรัพยากรทุนของพระพยอม

พื้นที่สวนที่ผู้รับสารภายนอกเข้าไปเยี่ยมชมมากที่สุด คือ สวนชั้นใน อย่างไรก็ตามการที่จะให้ผู้รับสารภายนอกเข้าไปในสวนเพื่อชื่นชมธรรมชาติ และเห็นผลผลิตนั้น พระพยอมได้จัดสภาพของ

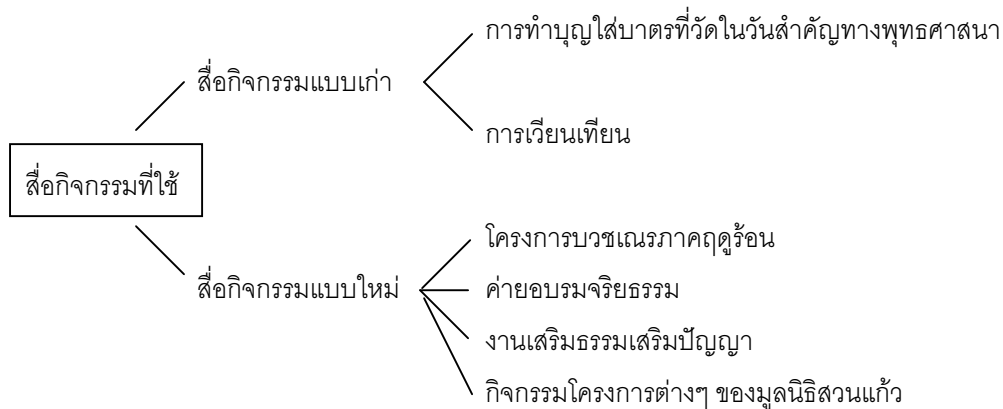
สถานที่ให้มีความสะดวกในการเยี่ยมชม กล่าวคือ จัดสร้างศาลาสำหรับการแวะพัก มีการปูพื้นทางเดินด้วยซีเมนต์ ซึ่งแม้จะขัดกับธรรมชาติ แต่ทำให้การเดินเป็นไปด้วยความสะดวก เหมือนการเล่นในสวน ทำให้ผู้รับสารซึ่งอาจไม่ได้เตรียมตัวมาสำหรับการเดินในพื้นที่สวนที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งส่วนมากจะเป็นเช่นนั้น ไม่ต้องพะวักพะวน เกรงว่าจะเดินไม่สะดวก โอกาสที่จะได้ชื่นชมธรรมชาติ หรือแสวงหาความรู้เป็นไปได้อย่างสะดวก เป็นการขจัดสิ่งรบกวน (noise) ในการสื่อสาร หรือทำให้เกิดมีน้อยที่สุด ทั้งนี้เห็นได้ว่าในพื้นที่สวนชั้นกลาง หรือสวนชั้นนอก ไม่ค่อยมีบุคคลภายนอกเข้าไป และเป็นพื้นที่สร้างผลผลิตอย่างแท้จริง มีสภาพเป็นสวนตามธรรมชาติ ปราศจากการตกแต่งทางเดิน

นอกจากนี้พระพยอมยังได้จัดสร้างสิ่งก่อสร้างภายในสวนชั้นใน เพื่อสร้างความดึงดูดให้ผู้รับสารเข้าไปดู ซึ่งก็จะทำให้ได้ดูสวนไปด้วย พร้อมทั้งได้ข้อคิดหลักธรรมกลับไป สิ่งก่อสร้างนั้นคืออนุสาวรีย์แม่

4) สื่อกิจกรรม

โดยทั่วไปสื่อกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับทางศาสนา มักปรากฏเกี่ยวข้องกับสื่อประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง รวมไปถึงงานวัดประจำปี อย่างไรก็ตามสื่อกิจกรรมที่เป็นสื่อทางศาสนาโดยตรง ได้แก่ การทำบุญใส่บาตรที่วัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การเวียนเทียนในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา นอกจากนี้บางวัดยังมีการเทศน์มหาชาติ การสวดต่างๆ เช่น สวดภาณยักษ์ สวดปลุกเสก

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่าที่วัดสวนแก้ว สื่อกิจกรรมที่พระพยอมใช้เป็นช่องทางในการสื่อสาร มีทั้งสื่อกิจกรรมที่เป็นสื่อทางศาสนาตามที่ปฏิบัติกันมาแต่เก่าก่อน และสื่อกิจกรรมแบบใหม่ ซึ่งมีกิจกรรมย่อยประกอบ ดังแสดงในแผนภูมิ

4.1) สื่อกิจกรรมแบบเก่า

สื่อกิจกรรมแบบเก่า ที่พบจากการสังเกต ได้แก่ การทำบุญใส่บาตรที่วัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา และการเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนาดังกล่าว

4.1.1) การทำบุญใส่บาตรที่วัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมด้วยการไปถือศีลในช่วงวันวิสาขบูชา พบว่า การใส่บาตรในวันสำคัญนี้มีญาติโยมมาเป็นจำนวนมากหลายร้อยคน การใส่บาตรทำที่ลานหินโค้ง มีการแยกอาหารคาว หวาน ผลไม้ น้ำ ออกเตรียมไว้หน้าอาสนะของพระ ซึ่งจะมีบาตรตั้งอยู่ ส่วนข้าวแยกไว้ตักบาตร พระนั่งตามลำดับอาวุโสเวียนไปทางขวาของพระพุทธรูปท่านเพิ่ม รองเจ้าอาวาส (ในขณะนั้นพระพยอมไม่อยู่) สันทนาธรรมรอเวลาพระพยอมมา เมื่อญาติโยมเริ่มใส่บาตร และในระหว่างการใส่บาตร พระที่นั่งอยู่บนอาสนะสวดมนต์บทอิติปิโส และพาหุงมหากา เมื่อใส่บาตรเสร็จพระฉันที่ลานหินโค้ง ในขณะนั้นพ่อชาว แม่ชาวและชาวบ้านสวดมนต์ทำวัตรเช้า และบทอื่นๆ อีกบางบท จบแล้วจึงนำอาหารมารับประทานที่ลานหินโค้งเช่นเดียวกัน

4.1.2) การเวียนเทียน

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามทั้งวันวิสาขบูชา และวันอาสาฬหบูชา ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาที่มีการเวียนเทียน พบว่า หลังจากทำบุญใส่บาตร

เข้าแล้ว ช่วงบ่ายมีการเทศน์ ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาเช่นนี้ การเทศน์มีรูปแบบค่อนข้างเป็นไปตามธรรมเนียมปฏิบัติ คือ มีการเทศน์บนธรรมาสน์ และใช้ภาษาที่ไม่หือหวาโลดโผนเท่าใดนัก เมื่อเทศน์จบ มีการประกาศให้ญาติโยมเวียนเทียน ระหว่างที่ญาติโยมเวียนเทียน พระและพ่อชาวแม่ชาวลดมนต์ร่วมกันโดยสวดอิติปิโสวนไปเรื่อยๆ เพื่อเป็นกำลังใจแก่ญาติโยมที่เดินเวียนเทียนรอบโบสถ์อยู่ เมื่อสวดมนต์ไปได้สักพักหนึ่ง พระ และพ่อชาวแม่ชาวก็นึกย้ายกันไป ชาวบ้านที่มาแล้วยังไม่ได้เวียนเทียน บางคนก็เวียนเทียนไปเลย ส่วนบางคนก็รอตอนค่ำ หลังจากพระและพ่อชาวแม่ชาวยุติวัตรเย็น ฟังเทศน์แล้ว จึงเวียนเทียน

การเวียนเทียนที่มีมาแต่เดิมกระทำกันในเวลาค่ำ ที่วัดสวนแก้วมีการเวียนเทียนกันตั้งแต่ช่วงบ่ายไปจนถึงค่ำ ซึ่งบางวัดในกรุงเทพฯ ปัจจุบัน ก็เป็นเช่นนี้ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกของผู้ที่ต้องการเวียนเทียน แต่ส่วนหนึ่งของสื่อกิจกรรมนี้ที่ยังคงดำรงอยู่คือ การเทศน์ก่อนหรือหลังการเวียนเทียน ดังที่พระพยอมได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่อง ข้อเตือนใจวันมาฆบูชา ซึ่งเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาอีกวันหนึ่งที่มีการเวียนเทียน ว่า

“ วัดนี้มีพระเทศน์ที่มีชื่อเสียงของด้านนี้อยู่แล้ว ก็จุใจ และคนที่มาเวียนเทียนก็ยังไม่วายกลับบ้านเลย แต่อยากฟังว่าพระจะเทศน์บอกอะไรบ้าง ไม่เหมือนกับวัดอื่น การปฏิบัติตนของแต่ละคนจะไม่บังคับ ใครมีเวลาช่วงไหนก็ไปช่วงนั้น ศาสนาพุทธไม่ใช่ศาสนาบังคับ แต่บางคนมีไปอยู่วัด 3 วัน 2 คืนเลย อยู่ตลอดเลย ในช่วงวันมาฆบูชา บางคนบวชชีพรหมณ์ จะไปบวชล่วงหน้าคอกก่อนล่วงหน้า 1 วัน เวียนเทียนเสร็จแล้ว รุ่งอีกวันถึงจะกลับบ้าน ” (พระพยอม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

ส่วนสื่อกิจกรรมอื่น เช่น การเทศน์มหาชาติ การสวดต่างๆ ที่วัดสวนแก้วไม่มีสื่อกิจกรรมประเภทนี้ แม้กระทั่งงานศพในวัด เหตุที่วัดสวนแก้วไม่มีสื่อกิจกรรมที่เป็นการสวดต่างๆ เช่นการสวดภาณยักษ์นั้น เป็นเพราะพระพยอมได้พิจารณาถึงสิ่งที่สมณะไม่พึงปฏิบัติ โดยเฉพาะการเสกเครื่องรางของขลัง อันเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการเสื่อมเสียแก่ศาสนาอย่างยิ่ง สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) ได้กล่าวถึงคำสอนของพระพยอมตอนหนึ่งในเรื่อง ความมั่นคงภายใน พระพยอมกล่าวว่า

“ วัดเดียวเนี่ยก็ต้องดูกันนะมันมีหลายวัด เอาแค่ ส. อย่างเดียวเท่านั้น วัดสร้าง วัดสวด วัดเสก วัดสนุก วัดสอน วัดสงบ เดียวนี้ดูวัดเสก ก็เสกกันไฟแลบโบสถ์ ”

คุณบันลือ อาสาสมัครช่วยงานพระพยอมวันอาทิตย์ กล่าวในช่วงหนึ่งของการพุทธธรรมะ
รอเวลาพระพยอมมาเทศน์ว่า

“ วัดมีหลายๆ แบบ ให้เลือกเอาว่าจะเข้าวัดไหน มีวัดสวด วัดเสก วัดสร้าง วัดสงบ อย่าง
วัดสวนแก้วนี้เป็นวัดสงบ แต่ไม่ใช่สงบโดยการนั่งหลับตาภาวนา แต่เป็นการสงบจากกิเลส”
(บันลือ, 25 พฤษภาคม 2545)

ส่วนการที่วัดสวนแก้วไม่จัดให้มีงานศพ เพราะพระพยอมเห็นว่างานศพเป็นการทำให้พระ
ต้องการแต่จะมาสวดศพเพื่อรับปัจจัย พระพยอมต้องการให้พระสอนคนมากกว่า ท่านกล่าวว่า

“ ทำไปเพราะความไม่โลกของพระ เป็นการป้องกัน พระวัดนี้ไม่ให้ไปสวดศพ สอนเด็ก
อย่างเดียว ให้สอนคน อบรมคน ... อย่าไปสวดเลยคนตาย วัดอื่นเค้าก็สวดได้กันเยอะเยอะ แต่
สอนเด็กนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย มีไม่กี่วัดหรอก ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

และจากการเทศน์ในหลายๆ ครั้ง พระพยอมก็กล่าวถึงเสมอ เช่น ความตอนหนึ่งในการ
เทศน์เรื่องชีวิตต้องสู้ ท่านเทศน์ว่า

“ พระสวดอย่างเดียว จ้องดูใครตาย จัดคิวสวดกันตะพึด นี่อาตมาเลยขอเอาวัดนี้ไว้วัด
หนึ่งไม่ให้มีเมรุ ไม่ให้มีศาลาสวดศพ ไม่อย่างนั้นพระแย่งกันทะเลาะกันเรื่องจัดคิวสวดไม่เป็นธรรม
เล่นพรรคเล่นพวกทะเลาะกันวุ่นวาย ที่วัดนี้ไม่เอา ให้ทำหน้าที่สอนเด็ก ทำงานด้านเผยแผ่ ด้าน
สงเคราะห์กัน ”

และจากความตอนหนึ่งในการเทศน์เรื่องสุขง่ายทุกข์ยาก ว่า

“ วัดนี้ไม่มีเมรุ ไม่มีเฌอศพ ทุเรศ ได้ข่าวบางวัดยิงกันตายจัดคิวพระสวดไม่เป็นธรรม อยู่
วัดนี้ต้องไม่งก พระวัดนี้มีหน้าที่สอนเด็กอย่างเดียว ... พระวัดนี้ไม่ยุ่งกับผี ถ้าอาตมายังไม่ตาย
ห้ามวัดนี้มีเมรุ วัดนี้จะพูดกับคนเป็นให้ดี ตายแล้วไปวัดอื่น พระสวดมีเยอะ พระสอนหนีหายาก
พระที่จะแสดงธรรมนั้นหายาก วัดที่จะมีมุ่งหมายอย่างนี้หายาก ”

ซึ่งผู้ที่สมัครใจจะมาบวชอยู่ที่วัดสวนแก้วก็เห็นว่าเป็นเรื่องดีที่วัดสวนแก้วไม่มีกิจกรรมงานศพ พ่อขาวโรจน์ ผู้มาถือศีลแปดเพื่อเตรียมตนเองก่อนจะบวชได้กล่าวว่า

“ ไม่อยากบวชที่วัดแถวบ้าน (ที่จังหวัดกาญจนบุรี) เพราะวัดแถวนั้นไม่เคร่งครัด พระดูดีโอแป้ แล้วก็มีการศพ บวชไปไม่มีประโยชน์อะไร อยู่วัดนี้รู้สึกดีกว่าดี มีการสอนธรรมะด้วย ” (โรจน์, 25 พฤษภาคม 2545)

4.2) สื่อกิจกรรมแบบใหม่

จากการสังเกตในการเก็บข้อมูลภาคสนาม และภาคเอกสาร พบว่า ที่วัดสวนแก้วพระพยอมได้จัดให้มีโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน ค่าตอบแทนจรรยาบรรณ งานเสริมธรรมเสริมปัญญา และการใช้สื่อกิจกรรมโครงการต่างๆ ในมูลนิธิ โดยพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้เป็น วัดอุปประสงค์ เนื้อหา และรูปแบบวิธีการนำเสนอ

4.2.1 โครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน

จากหนังสือเล่มเล็กแสดงประวัติและผลงานพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน ว่า เป็นโครงการที่จัดทำเฉพาะช่วงฤดูร้อน ซึ่งโรงเรียนปิดเทอม ทำให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ให้ใกล้ชิดพระศาสนา เป็นการอบรมบ่มนิสัยให้รู้จักว่าสิ่งใดชั่ว สิ่งใดถูกต้อง รู้จักควบคุมจิตใจให้มั่นคงหนักแน่น

จากการศึกษาของไพโรจน์ (2534) ได้ให้ข้อมูลไว้ว่า โครงการนี้เป็นโครงการแรกที่สุดที่จัดทำกันมา ได้เริ่มโครงการนี้มานานแล้วก่อนจัดตั้งวัดและมูลนิธิสวนแก้วเสียอีก ในระหว่างที่บวชอยู่ สามเณรจะได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้เป็นคนดี มีมารยาทงาม รู้จักเชื่อฟังพ่อแม่ ผู้หลักผู้ใหญ่ อยู่บ้านให้ทำตนให้เป็นประโยชน์ด้วยการช่วยงานของพ่อแม่หรือพี่ โดยจะได้รับการฝึกฝนให้เป็นคนรู้จักรับผิดชอบ โดยจะมอบหมายงานให้ทำโดยมีพระพี่เลี้ยงคอยควบคุม งานที่ให้ทำมีรดน้ำต้นไม้ เก็บขยะ และทำงานเล็กๆ น้อยๆ นอกจากนี้มีการฝึกปฏิบัติด้านจิตใจ โดยให้เดินจงกรม นั่งสมาธิ เจริญสติ เพื่อให้เป็นคนจริงจัง มีใจคอหนักแน่น รู้จักควบคุมจิตใจให้อยู่ในร่องในรอย

4.2.2 ค่ายอบรมจริยธรรม

ค่ายอบรมจริยธรรมเป็นสื่อกิจกรรมโครงการแรกๆ ของการก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้ว จากการศึกษาของไพโรจน์ (2534) ได้นำเสนอไว้ว่า โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม เป็นโครงการเอาเด็กนักเรียนมาเข้าค่าย โดยเริ่มเมื่อเดือนกรกฎาคม 2532 โรงเรียนแรกที่มาเข้าค่าย คือ โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย กำหนดการเข้าค่ายจะมีประมาณ 2 คืน 3 วัน มีกิจกรรมหลายอย่าง ที่เป็นเรื่องของการฝึกเด็กให้เป็นคนดีมีน้ำใจ มีวินัยความรับผิดชอบ และเรียนรู้พื้นฐานของพุทธศาสนาจากพระสงฆ์ผู้ทรงคุณวุฒิและคณาจารย์ ซึ่งพระพยอมเปรียบการมาวัดทำบุญฟังเทศน์แล้วกลับเป็นการมาวัดแบบจุ่มดูด แต่การเข้าค่ายอบรมจริยธรรมนั้นเป็นแบบซ้ำเติม เพราะมีกิจกรรมหลายอย่าง จากการสังเกต พบว่า พระพยอมแสดงธรรมให้ผู้เข้าค่ายอบรม จริยธรรมฟังตอนเช้า หรือบางครั้งเป็นตอนค่ำแล้วแต่เวลาที่พระพยอมสะดวก ช่วงกลางวันมีพระวิทยากรให้การอบรม และในตอนค่ำมีพิธีจุดเทียนปัญญา ผู้ประกอบพิธีคือ ท่านเพิ่ม รองเจ้าอาวาส โดยมีการจุดเทียนขึ้นเฉพาะหน้าของผู้เข้าค่ายอบรมแต่ละคน เนื้อหากล่าวถึงพระคุณของครู และพ่อแม่ ในระหว่างที่ท่านเพิ่มพูดนั้นจะมีเสียงดนตรีบรรเลงคลอเบาๆ และมีการเปลี่ยนเสียงดนตรีเป็นบางช่วงเพื่อให้เข้ากับเนื้อหาที่พูด เช่น เมื่อพูดถึงพระคุณของแม่ ดนตรีบรรเลงเปลี่ยนเป็นเพลงคำน้านม

ผู้เข้าค่ายอบรมจริยธรรมนั้น โดยมากโรงเรียนและสถานศึกษาต่างๆ มักพานักเรียน นักศึกษามาเข้าค่าย ครั้งหนึ่งๆ เป็นจำนวน 200 – 400 คน อย่างไรก็ตามก็ได้มีหน่วยงานต่างๆ ภาครัฐและเอกชน นำบุคคลากรในหน่วยงานมาเข้าค่ายอบรมจริยธรรมด้วย

4.2.3 งานเสริมธรรมเสริมปัญญา

งานเสริมธรรมเสริมปัญญาจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2530 ซึ่งพระพยอมจัดขึ้นในทุกวันอาทิตย์ตลอดเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่วัดสวนใหญ่นิยมจัดงานฝังลูกนิมิต งานเสริมธรรมเสริมปัญญามีชื่อเดิมว่า งานฝังความชั่วให้มิด ไม่ใช่งานฝังลูกนิมิตเหมือนวัดอื่นๆ

วัตถุประสงค์

งานเสริมธรรมเสริมปัญญาถูกจัดขึ้นเพื่อให้วัดได้ทำหน้าที่ด้านพัฒนาปัญญา ซึ่งเป็นหน้าที่ที่แท้จริงของวัด เนื่องจากในสังคมมีวัดจำนวนมากที่ทำ

หน้าที่ผิดเพี้ยนไป หรือไม่ทำหน้าที่ที่วัดควรจะทำ ดังที่ ซึ่งพระพยอมได้แสดงวัตถุประสงค์ที่มาที่ไปไว้ดังนี้

“ ช่วงเทศกาลตรุษจีน ตามวัดแต่ละแห่งมักจะจัดงานเพื่อให้คนชนเงินมาทຸ່ມให้วัดเยอะๆ มีทั้งจัดคอนเสิร์ตให้คนมาเดินข้างโบสถ์ มีชาอ๋อนมาไชว์ว๊บบๆ แวมๆ บนเวที เพื่อให้คนมาเที่ยวงาน ถูกลากไปขึ้นใจหลังวัดตอนงานเลิก สิ่งเหล่านี้อาตมาอยากถามว่า วัดได้ทำหน้าที่ดังสถานภาพเดิมที่เคยเป็นมาหรือไม่ นั่นคือ เป็นแหล่งที่ให้สติและประโยชน์ทางปัญญาแก่ประชาชน รูปแบบของวัดส่วนใหญ่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อยากจะพูดว่า เราเสียหลักเกณฑ์และวินัย หรือเรามีได้ยึดในสิ่งที่เคยประพฤติปฏิบัติมา แต่กลับไปยึดเงินไว้เป็นสำคัญ แทนที่จะยึดความถูกต้อง ด้วยอาตมาเห็นว่าทุกวันนี้เรากำลังหลงทางบุญกันเป็นจำนวนมาก จึงได้คิดจัด งานเสริมปัญญาขึ้นมา “

เนื้อหา

เนื้อหาที่บรรยายในงานเสริมธรรมเสริมปัญญา เปลี่ยนไปตามหัวข้อที่บรรยาย แต่โดยมากเป็นการเชื่อมโยงธรรมะเข้ากับประเด็นหรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจ เช่น ธรรมะกับสื่อ ธรรมะจากศพ ความรักดีอย่างไร ปัญญาและทรัพย์ เป็นต้น ดังที่พระพยอมกล่าวถึงงานนี้ไว้ว่า

“ งานฝังความชั่วให้มิด หรืองานเสริมปัญญาของวัดสวนแก้ว เน้นความสะอาด สว่าง สงบ ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ และได้รับหลักในการดำรงชีวิตจากผู้ທີ່ประสบความสำเร็จสูงสุดของแต่ละสาขาอาชีพ มาถ่ายทอดสิ่งดีๆ ให้ฟังกัน “

รูปแบบวิธีการนำเสนอ

งานเสริมธรรมเสริมปัญญา มีลักษณะเหมือนการจัดสัมมนาอย่างเป็นทางการเพื่อพูดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งซึ่งเป็นที่สนใจของสังคม โดยเชิญพระสงฆ์ หรือฆราวาสที่มีความรู้ ประสบการณ์ และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน หรือการดำเนินชีวิต มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ผู้รับสารฟัง สถานที่ที่ใช้จัดงานโดยมากจัดที่บริเวณโบสถ์ธรรมชาติ และลานอเนกประสงค์ ซึ่งเป็นที่เปิดโล่ง มีทั้งพระและฆราวาสมานั่งฟัง

จากข้องานในครั้งแรก และช่วงเวลาของการจัดงาน แม้จะเป็นการล้องานประจำปีของวัดโดยทั่วไป แต่ก็เป็นที่สะดุดตาให้คนหยุดเพื่อฟัง คิด และสงสัยว่าเป็นงานอะไร เรียกความสนใจได้

ดี อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนชื่อเป็นงานเสริมธรรม หรืองานเสริมธรรมเสริมปัญญา ก็จะตรงกับวัตถุประสงค์มากกว่า ส่วนชื่อแรกนั้นสื่อถึงเจตนาในการล้อเลียนและเปรียบเทียบมากเกินไป

อย่างไรก็ดีการจัดงานเสริมธรรมเสริมปัญญาเป็นงานประจำปีของวัด เพื่อให้วัดได้ทำหน้าที่ตามที่วัดจะต้องทำ เป็นการถนอมหรือบพาทหน้าที่ยของวัดขึ้นมาใหม่ (reconstruct) จากการบออ้างอิงที่คนทั่วไปในสังคมเคยชินว่า งานวัดจะต้องมีความบันเทิง เต็มไปด้วยมหรสพต่างๆ และร้านขายของ ดังที่บพิตร เกาฏีระ กล่าวว่า

“ ในขณะที่วัดอื่นๆ มีการแจกวัตถุมงคล เป่าน้ำมนต์พ่นน้ำหมากเรียกคนเข้าวัดมีมหรสพหลายชนิด ตลอดจนออกงานแสดงสินค้าต่างๆ รวากับเป็นศูนย์รวมความบันเทิงและจับจ่ายขนานยกษ์มาอยู่ในสถานที่เดียวกัน พระพยอมกลับจัดงานวัดด้วยมิติใหม่ในรูปของการมอบภูมิปัญญา”

จากคำเรียกงาน เนื้อหาที่น่าสนใจ และวิธีการนำเสนอ พระพยอมได้นำวิธีการแบบทางธรรมกับทางโลกมาผสมผสานเข้าด้วยกัน (hybrid) กล่าวคือ แม้จะใช้คำเรียกงานว่าเป็นงานวัดประจำปีเช่นเดียวกับงานวัดทั่วไป แต่รูปแบบของงานนั้นแตกต่างไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ด้านเนื้อหาให้ธรรมะ ให้ปัญญา แทนการบันเทิง ด้านรูปแบบนำเอาวิธีการแบบทางโลกมาใช้ คือ การเชิญวิทยากรมาให้แง่คิด ความรู้ ประสบการณ์ในรูปแบบเหมือนการสัมมนาทางวิชาการ บรรยายโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นทางการ เพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมของเนื้อหา ที่เป็นเรื่องของปัญญา ไม่ใช่เป็นเรื่องเล่น หรือบันเทิง อย่างไรก็ตามการจัดงานในสถานที่เปิดโล่ง แวดล้อมไปด้วยต้นไม้ในบรรยากาศธรรมชาติ ช่วยผ่อนคลายความเคร่งขรึมเป็นทางการของงานลงบ้าง ทำให้ผู้รับสารไม่เครียดจนเกินไป และไม่รู้สึกรำคาญบังคับยัดเยียดให้ฟัง เพราะที่เปิดโล่งเปิดโอกาสให้ผู้รับสารสามารถเดินออกไปจากบริเวณนั้น หรือกลับเข้ามาใหม่ได้อย่างสะดวกใจ

4.2.4 กิจกรรมโครงการต่างๆ ของมูลนิธิสวนแก้ว

เนื่องจากผู้รับสารภายในโครงการของมูลนิธิสวนแก้ว ส่วนใหญ่มีทั้งผู้ด้อยโอกาส คนยากจน ไม่มีงานทำ ประสบภัยต่างๆ พิกัด ถูกทอดทิ้ง ติดยาเสพติด เป็นเอดส์ ผู้ต้องขังหรือแม้แต่เป็นผู้ที่ต้องได้รับการบำบัดจากโรงพยาบาลศรีธัญญา กล่าวได้ว่า ผู้รับสารกลุ่มนี้เป็นผู้ที่สังคมไม่ต้องการ เป็นกลุ่มผู้รับสารที่ดูเหมือนถูกลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ลง สื่อกิจกรรมมีความเหมาะสมกับผู้รับสารกลุ่มนี้เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้รับสาร

กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีปัญหาที่มีความทุกข์อยู่ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ การที่จะฟื้นฟูหรือพัฒนาคนกลุ่มนี้จึงต้องแก้ปัญหหรือผ่อนคลายความทุกข์ให้เบาบางลงก่อน ทั้งนี้สื่อกิจกรรมมีส่วนช่วยได้มาก คือ

- สามารถแก้ปัญหาโดยตรง เช่น คนที่ตกงาน ก็มีงานทำ คนถูกทอดทิ้งก็มีที่อยู่อาศัยมีคนดูแล จากโครงการสงเคราะห์ต่างๆ ได้แก่ โครงการร่มโพธิ์แก้ว โครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ โครงการสลับมาฟื้นฟู

- เบี่ยงเบนความสนใจของผู้ที่อยู่ในความทุกข์ ทั้งนี้โดยมากผู้ที่กำลังทุกข์ก็มักคิดถึงเรื่องราวความทุกข์ของตนเอง การเข้าร่วมกิจกรรม หรือการทำงานต่างๆ สามารถเบี่ยงเบนความสนใจได้ ตัวอย่างเช่น คนไข้จากโรงพยาบาลศรีธัญญา สามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้โดยไม่มีอาการกำเริบรุนแรง ผู้รับสารกลุ่มนี้จะได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่กวาดใบไม้ หรือเก็บใบชา คือ กิจกรรมที่ทำจะอยู่กับต้นไม้เป็นส่วนใหญ่ เพราะต้นไม้ไม่กระตุ้นให้เกิดความรุนแรง แต่จะให้ความรู้สึกสงบ ไม้ริบร้อน ซึ่งเหมาะสมกับผู้รับสารกลุ่มนี้เป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่ผู้รับสารกลุ่มนี้ทำก็ไม่ได้ตัดขาดออกจากสังคม การกวาดใบไม้ต้องช่วยกันทำ มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจน บริเวณที่กวาดคือลานจอดรถ ซึ่งจะมีบุคคลไปมาในบริเวณนั้นเป็นประจำ ทำให้มีโอกาสได้พูดคุยกับคนอื่นๆ เป็นการช่วยฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้รับสารกลุ่มนี้ให้ดีขึ้น ซึ่งหากไม่ใช่สื่อกิจกรรมอาจไม่ได้ผลดีเท่าที่เป็นอยู่

จากการสังเกตคนไข้จากโรงพยาบาลศรีธัญญาที่มาอยู่ในมูลนิธิ ชื่อ ก่อ กับ นุช ก่อมีความผิดปกติบางประการที่แสดงออกทางนัยตา และการพูด การออกเสียงไม่ชัดเจน บางครั้งทำอะไรซ้ำๆ กัน เช่น สวัสดีแล้ว สวัสดีอีก ซ้ำๆ อยู่อย่างนี้ ส่วนนุชไม่ค่อยพูดและเดินไม่ถนัดนัก ก่อจับคู่กับนุชในการพัฒนาตอนเช้า โดยมีหน้าที่ทำความสะอาดลานจอดรถ ก่อทำหน้าที่กอบใบไม้ที่มีคน (คนไข้ศรีธัญญาคนอื่น) กวาดกองเอาไว้แล้ว ใส่ถุงปุ๋ย นุชทำหน้าที่ถือถุงปุ๋ย 2 คนนี้จะไปพร้อมๆ กัน แต่บางครั้งก็ไม่พร้อม ก่อไปถึงกองใบไม้ก่อน ก่อจะกอบใบไม้ไว้ในมือทั้งสองข้างยื่นรอนุชอยู่ตรงนั้น จนกว่านุชจะมาถึง เมื่อผู้วิจัยผ่านไป ก่ออยากสวัสดี แต่ใบไม้ก็อยู่ในมือทั้งสองข้าง เขาก็ไม่รู้จะทำอย่างไรดี ต้องบอกเขาว่าไม่เป็นไร เรารู้แล้วว่าเขอยากสวัสดีที่ทักทายเรา ทั้งก่อและนุชมีความจำดี จำผู้วิจัยได้ดี จำได้แม้กระทั่งรถ และจะพูดให้คนอื่นฟังด้วยว่าผู้วิจัยชื่อขนมและน้ำให้เขา บางครั้งเขาก็แบ่งผลไม้ให้ผู้วิจัยด้วย (10 กรกฎาคม 2545)

- กระตุ้นเชื่อมโยงให้เกิดการคิดพิจารณาไตร่ตรองเรื่องราวที่เกิดขึ้นเอง เนื่องจากสื่อกิจกรรมโดยมากมีการสอดแทรกข้อคิดต่างๆ ให้ผู้รับสารได้นำไปคิดพิจารณาต่อได้ด้วย ซึ่งเป็นการค่อยๆ ฟึ้นฟูและพัฒนาผู้รับสารกลุ่มนี้ค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการจัดทำโครงการต่างๆ เป็นไปเพื่อ

- เผยแผ่หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา

- ให้การช่วยเหลือและพัฒนาผู้รับสารที่อยู่ในมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งแต่ละโครงการมีวัตถุประสงค์เฉพาะโครงการด้วย

- ระดมทรัพยากรตลอดจนความร่วมมือจากผู้รับสารภายนอก แม้ว่าสื่อกิจกรรมจะไม่ได้เป็นสื่อที่ใช้กับผู้รับสารภายนอกโดยตรง แต่ก็มีวัตถุประสงค์ให้ผู้รับสารภายนอกมีส่วนร่วมด้วย โดยให้การสนับสนุน เพื่อการระดมทรัพยากรทุนที่จะใช้ดำเนินกิจกรรมการช่วยเหลือและพัฒนาผู้รับสารภายใน สื่อกิจกรรมเป็นสื่อที่สร้างความสนใจได้ง่าย เมื่อมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน และผู้รับสารภายนอกสามารถประจักษ์ด้วยตนเองว่าสื่อกิจกรรมนั้นๆ ก่อประโยชน์อย่างไร ก็ยินดีที่จะให้ความร่วมมือ ดังเช่น โครงการสะพานบุญจากผู้เลื่อมใสจากต่างชาติ ที่ให้บุคคลต่างๆ นำของที่ไม่ใช้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นสภาพใดมาบริจาคให้กับทางวัดหรือมูลนิธิ เพื่อเป็นวัตถุดิบให้กลุ่มผู้รับสารภายในได้นำไปทำกิจกรรมอื่นต่อ เช่น คัดแยก ซ่อมแซม จำหน่าย เป็นต้น หรือโครงการซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ ไม่เพียงแต่ช่วยเหลือผู้รับสารภายในให้สามารถหาซื้อสินค้าราคาถูกมากได้ แต่ผู้รับสารภายนอกที่เป็นกลุ่มแรงงานที่มีรายได้น้อยก็ได้รับประโยชน์จากสื่อกิจกรรมโครงการนี้ด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้ว่ามีผู้ซื้อจากภายนอกจำนวนมากมารอเวลาที่ซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้เปิด เมื่อเปิดแล้วก็รูกันเข้าไปจับจ่ายซื้อหาสินค้าที่ตนต้องการ วันหนึ่งๆ ทางซูปเปอร์ฯ สามารถขายสินค้าได้เป็นจำนวนเงินหลายหมื่นบาท สินค้าส่วนมากก็เป็นสินค้าที่ได้มาจากโครงการสะพานบุญฯ นั่นเอง และการที่มีบุคคลภายนอกมาซื้อสินค้าก็เป็นการให้ความร่วมมือ เพราะเงินที่ได้ก็นำไปใช้หมุนเวียนในการดำเนินสื่อกิจกรรมต่างๆ ต่อไป ส่วนผู้ที่ต้องการบริจาคของเหลือใช้ ก็ยินดีบริจาค เพราะนอกจากวัตถุดิบของนั้นจะไม่ใช่แล้ว แต่ยังสามารถทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมได้

เนื้อหา

เนื้อหาของสื่อกิจกรรมโครงการแบ่งได้ 3 ประเภท สอด

คล้องกับวัตถุประสงค์ คือ

- เนื้อหาที่เป็นหลักธรรมคำสอน ซึ่งมักไม่ปรากฏชัดเจน เช่น หลักธรรมมะ หรือ ความอดทน
- เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เช่น คำสั่ง การอธิบายงาน การซักถามติดตามผล
- เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ของโครงการ

อย่างไรก็ดีเนื้อหาที่เป็นหลักธรรมคำสอน ซึ่งมักไม่ปรากฏชัดเจนนั้น เป็นเนื้อหาที่มีความหมายโดยนัย ที่ผู้รับสารจะสามารถอ่านความหมายโดยนัยได้หรือไม่ ขึ้นกับภูมิหลังของผู้รับสาร ซึ่งพระพยอมตระหนักดีว่าต้องมีการอธิบาย หรือบอกกล่าวเพิ่มเติม เพื่อให้การสื่อความหมายสมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะผู้รับสารอาจไม่สามารถอ่านความหมายโดยนัยได้อย่างชัดเจนตามที่พระพยอมต้องการสื่อความหมาย

รูปแบบวิธีการนำเสนอ

สื่อกิจกรรมเป็นสื่อที่ต้องลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล ในการปฏิบัตินั้นอาจใช้รูปแบบวิธีการสื่อสารหลายรูปแบบร่วมกัน ได้แก่ มีทั้งการสื่อสารที่เป็น วัจนภาษา เช่น การประชุม การสั่งการ การซักถาม อธิบาย และติดตามงาน และอวัจนภาษา เช่น การสาธิต การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง การติดตามงานจากผลงานที่เกิดขึ้นเป็นต้น สื่อกิจกรรมเปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมด้วยเป็นอย่างมาก เพราะต้องลงมือปฏิบัติเองจึงจะสามารถรับสารได้

โดยมากสื่อกิจกรรมเป็นการสื่อสารในแนวนอน (horizontal) อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับลักษณะของสื่อกิจกรรมนั้นๆ ว่ามีลักษณะอย่างไร อาจมีการสื่อสารในแนวตั้ง (vertical) ผสมผสานอยู่ด้วยก็ได้ เช่น มีการสั่งการให้ปฏิบัติ ตัวอย่างที่พบจากการสังเกต คือ การที่พระพยอมสั่งงานคนงานให้นำบาบมะพร้าวไปเทในสวน ส่วนการไหลของข้อมูลข่าวสารก็ขึ้นกับลักษณะของสื่อกิจกรรมเช่นกัน อาจมีทั้งการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) และการสื่อสารสองทาง (two-way communication) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการสื่อสารและผู้รับสาร โดยมากถ้าการ

สื่อสารนั้นมีพระพยอมเป็นผู้ส่งสาร ส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารทางเดียว เนื่องจากพระพยอมดำรงตนอยู่ในสถานภาพที่สูงกว่า และขณะที่ทำการสื่อสารนั้นหลายครั้งท่านทำการสื่อสารตัวกลาง เช่น ผ่านหัวหน้าคนงาน หรือ ผ่านเสียงตามสายภายในวัด อย่างไรก็ตามหากในกระบวนการสื่อสารนั้นผู้รับสารมีความไม่เข้าใจ หรือต้องตอบข้อซักถามจึงจะเกิดการสื่อสารแบบสองทาง

5) สื่อวัตถุ

ในการสื่อสารทางศาสนามีการใช้วัตถุ หรือที่เรียกว่าศาสนวัตถุ เป็นสื่อในการสื่อสารเพื่อการเตือนใจเตือนสติ หรือให้เกิดการระลึกถึง สื่อวัตถุที่เป็นสื่อประเพณี หรือสื่อวัตถุแบบเก่า ก็เช่น พระเครื่อง และอาจรวมไปถึงพวกเครื่องรางของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ด้วย ซึ่งพระพยอมไม่ได้ใช้สื่อวัตถุเหล่านี้เลย แต่พระพยอมก็ใช้สื่อวัตถุเพื่อการสื่อสารทางศาสนาด้วยเช่นกัน เพียงแต่ว่าเป็นสื่อวัตถุที่มีรูปลักษณะใหม่ ได้แก่ กระบอกสำรอกกิเลส

กระบอกสำรอกกิเลส มีทั้งที่เป็นกระป๋องโลหะทรงกระบอกพิมพ์ภาพพระพยอม เจาะรูตรงกลางด้านบนในลักษณะของกระป๋องออมสิน และที่เป็นกระบอกไม้ไผ่ ติดสติ๊กเกอร์รูปพระพยอมตรงกลาง ส่วนบนของกระบอกไม้ไผ่เจาะรูในลักษณะของกระบอกออมสินเช่นกัน โดยมากที่แพร่กระจายออกไปเป็นกระบอกไม้ไผ่

กระบอกสำรอกกิเลสนี้ยังคงทำหน้าที่ของสื่อวัตถุเช่นเดียวกับสื่อวัตถุแบบเก่า คือ เพื่อเตือนสติ และให้สามารถจดจำ หรือระลึกได้เกี่ยวกับวัดและมูลนิธิสวนแก้ว เพราะมีรูปพระพยอมติดอยู่ แต่กระบอกสำรอกกิเลสนี้ไม่ได้ถูกใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในด้านความขลัง หรือเพื่อเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มภัย กระบอกสำรอกกิเลสกลับถูกใช้เพื่อสื่อให้ผู้รับสารได้รู้จักการออมเงิน ในขณะเดียวกันก็เพื่อการฝึกตนในด้านการเสียสละด้วย กล่าวคือ การออมเงินนั้นไม่ใช่เป็นการออมเงินเพื่อตัวเอง แต่เป็นการออมเพื่อผู้อื่น ซึ่งเป็นใช้สื่อวัตถุเพื่อการปฏิบัติตามแนวคิดทางศาสนาโดยตรง ไม่ใช่เพียงแค่การเตือนสติ เตือนใจเท่านั้น กล่าวตามแนวทางของศาสนาก็คือ มุ่งให้เกิดกายกรรมด้วย มิใช่เพียงแค่มโนกรรมเพียงอย่างเดียว

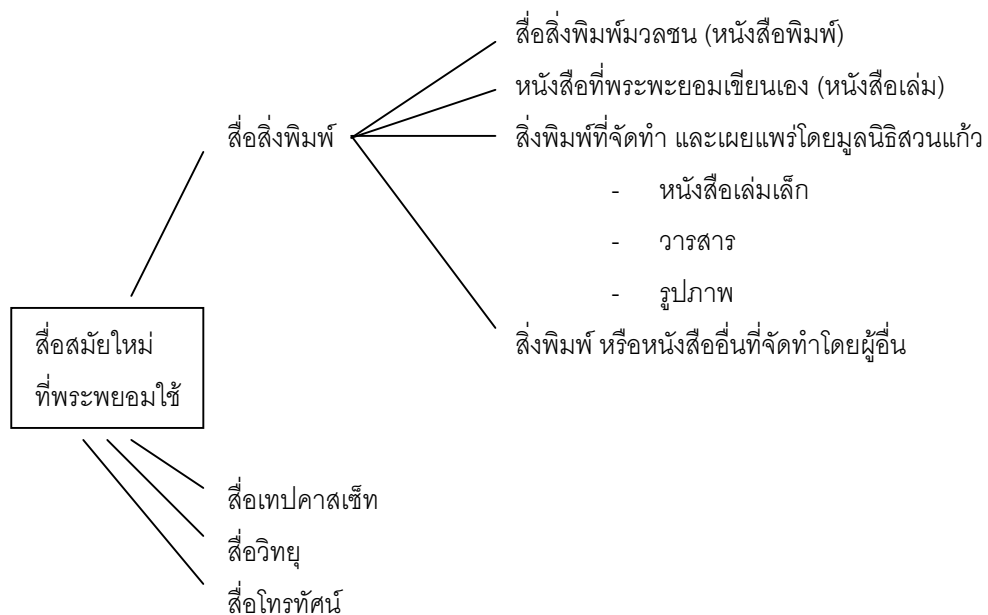
การแพร่กระจายสื่อวัตถุที่เป็นสื่อประเพณี โดยเฉพาะพระเครื่อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ มักทำโดยผู้รับสารต้องทำบุญ หรือบริจาค แล้วได้สื่อวัตถุเป็นที่ระลึก ซึ่งโดยมากมีการกำหนด

จำนวนตัวเลขเหมือนลักษณะของการตั้งราคา และมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสื่อวัตถุนั้นๆ ผ่านสื่อต่างๆ อย่างเป็นระบบ จนมีการเรียกว่าเป็นพุทธพาณิชย์

อย่างไรก็ดี สำหรับการแพร่กระจายสื่อกระบอกสำรอกกิเลสนี้ ไม่มีการกำหนดราคา หรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างสื่อวัตถุแบบเก่า จากการสังเกต พบว่า กระบอกไม้ไผ่นี้ก็มีการกำหนดราคาเช่นกัน แต่เป็นราคาพื้นฐาน คือ กระบอกละ 20 บาท โดยมากหากผู้รับสารต้องการกระบอกไม้ไผ่นี้ไป ผู้รับสารจะเป็นผู้ให้ราคาเอง ตามแต่ศรัทธา แต่มักไม่ต่ำกว่าราคาพื้นฐานที่ตั้งไว้

2.1.2 สื่อสมัยใหม่

สื่อสมัยใหม่ ที่นำมาใช้ในการสื่อสารทางศาสนา ส่วนมากได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทป สื่อวิทยุ และสื่อโทรทัศน์ ดังแสดงในแผนภูมิ

1) สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อที่มีการนำเสนอด้วยข้อความตัวอักษรเป็นหลัก อาจมีภาพประกอบบ้าง ผู้รับสารต้องเป็นผู้ที่สามารถอ่านหนังสือได้ การเปิดรับสื่อนี้ ผู้รับสารสามารถกำหนดได้ว่าจะเปิดรับเวลาใด ณ สถานที่ใด และเมื่อเปิดรับสามารถเลือกได้เช่นกันว่าจะเปิดรับซ้ำในช่วงใด ตอนใด หรือทั้งหมด หรือจะยุติการเปิดรับในขณะใดก็ได้ สื่อสิ่งพิมพ์ยังเปิดโอกาสให้ผู้รับ

สารได้มีเวลาไตร่ตรองหรือทำการสื่อสารภายในตนเองต่อได้อย่างไม่จำกัดเวลา การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) ในแนวนอน (horizontal communication) ผู้รับสารที่เปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นผู้รับที่ไม่สามารถระบุชัดเจนแน่นอนได้ แต่ก็อาจจะกว้างๆ ได้จากประเภทของสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ที่นำเสนอข่าวหนัก ข่าวเบา หนังสือพิมพ์ที่เสนอตามกลุ่มความสนใจ เช่น หนังสือพิมพ์เกี่ยวกับธุรกิจ หนังสือพิมพ์เกี่ยวกับกีฬา หนังสือพิมพ์เกี่ยวกับความบันเทิง ซึ่งก็พอจะทำให้จัดกลุ่มผู้รับสารอย่างกว้างๆ ได้

อย่างไรก็ตามพระพยอมมีกลุ่มเป้าหมายหลักที่ท่านกำหนดไว้อยู่บ้าง คือ กลุ่มเด็ก วัยรุ่นหนุ่มสาวคนทำงานซึ่งมีทั้งระดับรายได้ปานกลางถึงรายได้น้อย

เนื่องจากผู้รับสารมีโอกาสที่จะทำการสื่อสารภายในตนเองต่อได้ มีเวลาที่จะไตร่ตรอง ทำความเข้าใจ หรืออ่านซ้ำๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ดังนั้นการนำเสนอผ่านสื่อสิ่งพิมพ์จึงสามารถนำเสนอเนื้อหาทางธรรมที่เป็นหัวข้อธรรมในระดับที่สูง หรืออธิบายให้ลึกซึ้งได้ อย่างไรก็ตามดีจากกลุ่มเป้าหมายหลักที่พระพยอมได้กำหนดไว้ ก็ทำให้พระพยอมเลือกที่จะนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้วยเนื้อหาที่ใกล้ตัว เข้าใจได้ไม่ยาก คือเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ด้วยรูปแบบและวิธีการนำเสนอเป็นภาษาที่สามารถเข้าใจได้โดยง่าย

ในส่วนที่เป็นคอลัมน์ที่พระพยอมเขียนเอง มีวิธีการนำเสนอโดยใช้ภาษาที่สามารถเข้าใจได้ง่ายสำหรับผู้รับสารทุกกลุ่ม ใช้ภาษาที่ค่อนข้างเป็นทางการ ไม่ได้ใช้ภาษาที่หยาบคาย ไม่สุภาพแต่อย่างใด มีลักษณะการนำเสนอคล้ายการพูดคุยให้ฟัง มีโครงสร้างคล้ายกับการเทศน์ คือ มีการเกริ่นนำ โดยมากเป็นการนำเสนอประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคม มีการเล่าเรื่อง ยกตัวอย่าง เปรียบเทียบ พร้อมกับฝากให้ปฏิบัติ

ส่วนหนังสือเล่มที่พระพยอมได้เขียน หรือเรียบเรียงขึ้นเองท่านก็ใช้ภาษาที่สามารถเข้าใจได้โดยง่าย พระพยอมได้เขียนไว้ในคำนำหนังสือปุณมุนษย์ (2542) ความตอนหนึ่งว่า

“ ต้องขออภัยท่านผู้อ่านที่เป็นผู้รักภาษาหรือคำพูดคำจาในระดับสูง เพราะหนังสือเล่มนี้ อาจจะใช้สำนวนเป็นภาษาชาวบ้านเกินไปหน่อย เนื่องจากมีเจตนาว่า จะให้เป็นหนังสือแพร่หลายไปอยู่กระทั้งห้องสมุดตามโรงเรียน ตั้งแต่โรงเรียนเด็กเล็กๆ ซึ่งเด็กๆ อาจจะไม่ถนัดกับศัพท์สูงๆ หรือราชาศัพท์ เช่น เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรู หรือเรื่องอื่นๆ ที่ใช้คำธรรมดาว่า พ่อ แม่ ลูก ฯลฯ

ไม่ใช่คำว่า บิดา มารดา บุตร ธิดา พระราชบิดา พระราชมารดา พระราชโอรส ฯลฯ บางแห่งจะเห็นว่าการกล่าวซ้ำหรือซ้ำๆ ขอให้ท่านผู้อ่านให้อภัยด้วย เพราะมีเจตนาใช้ภาษาอย่างนี้และต้องการย้ำเพื่อประโยชน์แก่ลูกเล็กๆ จะได้อ่านเข้าใจง่ายและประทับใจ จ “

จากการสำรวจข้อมูลภาคเอกสาร พบว่า การสื่อสารของพระพยอมที่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ โดยมากได้แก่

- สื่อสิ่งพิมพ์มวลชน หรือสื่อหนังสือพิมพ์
- หนังสือที่พระพยอมเขียนเอง
- สื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดทำ และเผยแพร่โดยมูลนิธิสวนแก้ว
- สิ่งพิมพ์ หรือหนังสือที่จัดทำโดยผู้อื่น

สื่อสิ่งพิมพ์มวลชน หรือสื่อหนังสือพิมพ์

การสื่อสารของพระพยอมที่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์มวลชน โดยมากปรากฏเป็นข่าว หรือเป็นแหล่งข่าว ซึ่งพระพยอมเป็นผู้สื่อสารโดยตรงบ้าง เช่น คอลัมน์พระพยอมชี้ทางธรรม ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ คอลัมน์ธรรมะจากข่าวในหนังสือพิมพ์คมชัดลึก คอลัมน์พระพยอมชี้ทางธรรม ในวารสารร่มโพธิ์แก้ว

หนังสือที่พระพยอมเขียนเอง

สิ่งพิมพ์ที่พระพยอมเขียนเอง ที่จัดทำเป็นหนังสือเล่มมีจำนวนไม่มากนัก โดยมากมีเนื้อหาเป็นหลักธรรมในพุทธศาสนา ได้แก่

- หนังสือปฎิมนุชย์ เป็นการเขียนเล่าเรื่องต่างๆ ทั้งที่ท่านประสบกับตัวเอง หรือจากการอ่าน การค้นคว้า หรือได้รับฟังมา เป็นเรื่องเล่าสั้นๆ ประกอบการแทรกหลักธรรมข้อคิดต่างๆ
- การ์ตูนชุดนิทานธรรมจากพระพยอม กัลยาโณ เรื่องเรียนผูกเรียนแก้ เรื่องโดยพระพยอม กัลยาโณ ภาพโดยวัชรินทร์ เรียม

สื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดทำ และเผยแพร่โดยมูลนิธิสวนแก้ว

- หนังสือเล่มเล็ก (booklet)

หนังสือเล่มเล็กเป็นการเผยแพร่ข่าวสารวิธีหนึ่งที่ใช้ในการเผยแพร่ประวัติความเป็นมาขององค์กร บุคคลสำคัญขององค์กร จุดเด่นลักษณะพิเศษที่ไม่เหมือนใคร เป็นสาระที่ต้องการให้อยู่ในความประทับใจของผู้รับสารตลอดไป เพราะข้อมูลมักจะไม่เปลี่ยนแปลงแล้วสามารถใช้ข้อมูลนี้ได้ยาวนาน หนังสือเล่มเล็กใช้แจกควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ หรือแจกแก่บุคคลที่มาเยี่ยมชมองค์กร ทำให้ได้รับรู้เรื่องราวดีๆ ขององค์กรเพิ่มเติม นอกจากนี้หนังสือเล่มนั้น ผู้รับสารสามารถนำติดตัวไปด้วยได้โดยไม่รู้สึกเป็นภาระ เพราะผู้รับสารอาจต้องการทำกิจกรรมอื่นๆ

หนังสือเล่มเล็กที่พระพยอมแจกจ่ายให้กับผู้ที่มาทำบุญถวายสังฆทาน หรือมาบริจาคของ ในลักษณะเหมือนกับแจกของชำร่วย ของที่ระลึกที่วัดหลายๆ วัดทำกัน แต่แทนที่จะเป็นพระเครื่องบูชา หรือเครื่องรางของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ พระพยอมกลับแจกหนังสือเล่มเล็กนี้แทน ซึ่งได้แก่ หนังสือประวัติและผลงานพระพิศาลธรรมพาที หนังสือมุขเด็ดเกร็ดธรรม หนังสืออมตวาที พระพยอม

- วารสาร (journal)

วารสารมีเนื้อหาที่หลากหลายกว่าหนังสือเล่มเล็ก และเนื้อหามีความเคลื่อนไหวเป็นปัจจุบัน ทำให้ผู้รับสารทราบข้อมูลข่าวสาร ความเป็นไปเกี่ยวกับองค์กรที่เป็นปัจจุบัน เช่น การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ความหลากหลายของเนื้อหาทำให้ผู้รับสารสามารถเลือกรับสารที่ตรงกับความสนใจของตนเองได้ วารสารร่มโพธิ์แก้วมีเนื้อหาที่หลากหลายทั้งด้านทางธรรมและด้านทางโลก ทั้งที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัดและมูลนิธิ ตลอดจนเนื้อหาด้านทางโลกอื่นๆ เช่น การสอนภาษาอังกฤษ เรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย มารยาทต่างๆ เนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมโครงการของมูลนิธิ มักเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นแล้วในเวลาที่ผ่านไปไม่นาน โดยนำเสนอทั้งข้อความและภาพประกอบ ทำให้ผู้รับสารได้ทราบ และเข้าใจกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิได้อย่างชัดเจน พระพยอมแจกวารสารร่มโพธิ์แก้วควบคู่ไปกับหนังสือเล่มเล็ก โดยให้วารสารร่มโพธิ์แก้วเป็นสื่อกลางระหว่างผู้รับสารกับมูลนิธิ ในส่วนของการนำเสนอเนื้อหาที่เป็นปัจจุบัน ในขณะที่หนังสือเล่มเล็กนำเสนอเนื้อหาที่เป็นอดีต วารสารร่มโพธิ์แก้วยังถูกจัดส่งไปให้สมาชิกด้วยเพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างผู้รับสารกับมูลนิธิเช่นกัน

- รูปภาพ (photo release)

โดยทั่วไปการถ่ายรูปเหตุการณ์ บุคคล หรือผลิตภัณฑ์ แล้วเขียนคำบรรยายได้ภาพให้น่าสนใจ แจกจ่ายไปยังสื่อมวลชน ให้เผยแพร่เป็นวิธีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับองค์กรวิธีหนึ่ง แต่พระพยอมไม่ได้ใช้สื่อนี้เพื่อแจกจ่ายไปยังสื่อมวลชน พระพยอมแจกรูปภาพตัวท่านเอง ให้แก่ผู้รับสารที่มาทำบุญถวายสังฆทานหรือบริจาคของ ในลักษณะของของชำร่วยตอบแทน และในบางโอกาสยังมีภาพจิตรกรรมวัดอินทารามวรวิหารแม่ จำหน่ายในงานเองเดียวกับกระบอกสำรอกกิเลส คือตามแต่ศรัทธา แต่ไม่ต่ำกว่าภาพละ 10 บาท

นอกจากนี้ยังมีสิ่งพิมพ์ที่น่าสนใจเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา วัตถุประสงค์ ตลอดจนรายละเอียดของกิจกรรมโครงการต่างๆ ของมูลนิธิ โดยทางมูลนิธิได้เป็นผู้จัดทำเผยแพร่ ได้แก่ ขาว บทสัมภาษณ์ สารคดี สกู๊ปพิเศษ คอลัมน์พิเศษ ที่ปรากฏตามหนังสือพิมพ์ นิตยสารต่างๆ ซึ่งทำให้ผู้รับสารบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้ไปวัดมีโอกาสได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร

สิ่งพิมพ์ หรือหนังสืออื่นที่จัดทำโดยผู้อื่น

สิ่งพิมพ์ หรือหนังสืออื่นที่เกี่ยวกับพระพยอม หรือวัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว ที่เป็นการจัดทำ หรือรวบรวม หรือเรียบเรียงโดยผู้อื่น ได้แก่

- หนังสือเคล็ดไม่ลับในการเข้าวัด วัดสวนแก้ว เรียบเรียงโดย บรรลือ ดีเวช
- หนังสือฮาสุตซิด 4 อารมณ์ขันพระพยอม กัลยาโณ เป็นหนังสือที่รวบรวมอารมณ์ขันจากการเทศน์ของพระพยอม รวบรวมและบรรณาธิการโดยสมคิด ลวางกูร
- หนังสืออย่ากัดกู เป็นการถอดคำบรรยายจากเทปและเรียบเรียงโดย พระมหาแผน ปัญญาภูโธ บัณฑิต พินทอง และพิชัย ไชยสงคราม

2) สื่อเทปคาสเซ็ท

หลังจากที่พระพยอมเดินสายบรรยายธรรมตามสถานศึกษา ได้มีพวกครูอัดเทปคาสเซ็ทการบรรยายธรรมของท่านไว้และนำมาเปิดฟังกันเป็นที่สนุกสนาน และมีนักจัดรายการวิทยุนำไปออกอากาศทางวิทยุ ปรากฏว่าประชาชนเกิดชอบฟังกันขึ้นมา ได้สั่งจองเทปกันมากมาย จนมีการอัดเทปขายกันแทบไม่ทัน แต่ในช่วงแรกนั้นเทปของท่านยังเป็นแบบเสรี ใครอยากจะทำก็ขายกันไป ต่อมาพระพยอมได้ดำเนินสื่อกิจกรรมโครงการต่างๆ จึงได้นำมาทำเอง

ประเภทและลักษณะธรรมชาติของสื่อ

เทปคาสเซ็ทเป็นสื่อกระจายเสียง ที่มีการบันทึกเนื้อหาสารบรรจุไว้เรียบร้อยแล้วก่อนการแพร่กระจาย และผู้รับสารต้องเปิดฟังจึงจะสามารถรับสารได้ ผู้รับสารอาจมีเพียงคนเดียว หรือหลายคน หรือเป็นกลุ่มก็ได้ ไม่จำกัดว่าใครจะเป็นผู้รับสาร ในการเปิดรับอาจไม่ได้เปิดรับสารในเวลาเดียวกัน ไม่จำกัดสถานที่ และเวลาในการรับสาร นอกจากนี้ผู้รับสารสามารถเปิดฟังกี่ครั้งก็ได้ หรือเลือกฟังเฉพาะช่วงใดช่วงหนึ่งก็ได้ หรือฟังพร้อมกับทำกิจกรรมอื่นก็ได้ และเมื่อไม่ต้องการฟังไม่ว่าเนื้อหาจะจบแล้วหรือไม่ก็ตาม ก็สามารถยุติการฟังได้ การเปิดรับสื่อเทปคาสเซ็ทจึงขึ้นอยู่กับตัวผู้รับสารเอง คือ ผู้รับสารเป็นคนกำหนด แต่อย่างไรก็ตามเมื่อใดที่ผู้รับสารมีความสนใจในเนื้อหาสาร หรือต้องการทำความเข้าใจเนื้อหาสารช่วงใดโดยเฉพาะ ผู้รับสารต้องตั้งใจเปิดรับสารนั้น (ฟังอย่างตั้งใจ) เป็นพิเศษ และสามารถเปิดฟังซ้ำๆ กันได้ การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) ในแนวนอน (horizontal communication)

เทปคาสเซ็ทเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงตัวบุคคลได้ง่าย เนื่องจากมีความสะดวกในการพกพา ประกอบกับเครื่องเล่นก็มีราคาไม่แพงและแพร่หลาย ทั้งสามารถเลือกเปิดรับได้โดยไม่จำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่ (time and space) อีกทั้งราคาจำหน่ายก็ไม่แพงและมีช่องทางจำหน่ายมาก โอกาสที่ผู้รับสารจะมีไว้เฉพาะตน หรือโอกาสที่จะได้รับฟังจากแหล่งอื่นก็มีมาก เทปคาสเซ็ทจึงเป็นสื่อที่ทำให้ผู้รับสารได้รับความพึงพอใจโดยง่ายที่จะเปิดรับสาร แม้พระพยอมจะไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มบันทึกเทปการเทศน์ลงในเทปคาสเซ็ทเอง แต่ท่านก็เห็นว่าเทปคาสเซ็ทเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพมากในการเผยแผ่ธรรม กล่าวคือ สื่อเทปคาสเซ็ทมีลักษณะเป็นสื่อต่อเนื่อง และอเนกประสงค์ คือ สามารถนำไปออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง กลายเป็นสื่อมวลชนไป หรือ นำไปฟังที่บ้าน ในรถ ก็กลายเป็นสื่อใช้เฉพาะบุคคลไป

วิธีการนำเสนอ

การนำเสนอผ่านสื่อเทปคาสเซ็ท พระพยอมไม่ได้จัดทำโดยผ่านกระบวนการผลิตที่ซับซ้อน ดังเช่น การทำเทปเพลง หรือเทปธรรมะของบุคคลอื่น ที่มีการผสมเสียงพูดกับเสียงดนตรี แต่เทปพระพยอมมีการจัดทำโดยการบันทึกเทปการเทศน์สดในวาระโอกาสต่างๆ ซึ่งทำให้สามารถผลิตได้อย่างรวดเร็ว และสามารถแพร่กระจายหลังจากการเทศน์สดได้ในเวลาไม่นาน

3) สื่อวิทยุ

หลังจากที่มีนักจัดรายการนำเทปบรรยายธรรมของพระพยอมไปเปิดออกอากาศ ซึ่งส่งผลให้มีการทำเทปเผยแพร่และเดินสายบรรยายธรรมทั่วประเทศแล้ว พระพยอมยังได้เผยแพร่ธรรมผ่านสื่อวิทยุด้วย จึงยิ่งทำให้พระพยอมเป็นที่รู้จักของสาธารณชนมากยิ่งขึ้น

ประเภทและลักษณะธรรมชาติของสื่อ

วิทยุเป็นสื่อกระจายเสียง ที่จัดเป็นสื่อมวลชน ลักษณะธรรมชาติของสื่อวิทยุมีความคล้ายคลึงกับสื่อเทปมาก จะต่างกันตรงที่สื่อวิทยุนี้มีเวลาเวลาที่แน่นอน และเมื่อออกอากาศแล้วไม่มีการย้อนหรือทวนซ้ำ ซึ่งผู้รับสารต้องเปิดรับตามเวลาที่ออกอากาศ และไม่สามารถย้อนกลับมาฟังใหม่ได้ อีกทั้งในการนำเสนอจะไม่ต่อเนื่องยาวตลอด แต่จะมีการคั่นด้วยเนื้อหาสารอย่างอื่น เช่น ข่าว หรือโฆษณา หรือเพลง หรือสาระอื่นๆ ขณะเปิดรับสื่อผู้รับสารอาจทำกิจกรรมอื่นไปพร้อมๆ กันด้วย ทำให้ผู้รับสารต้องตั้งใจฟัง หากต้องการรับเนื้อหาสารเต็มที่ สื่อวิทยุมีกระบวนการผลิตที่ไม่ซับซ้อนมากนัก โอกาสที่จะได้รับปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้รับสารในปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยทั่วไปเป็นการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) แต่ในปัจจุบันสามารถทำการสื่อสารสองทางได้ (two-way communication) แต่ขึ้นกับผู้ส่งสารว่าจะเปิดโอกาสหรือไม่ การสื่อสารเป็นการสื่อสารในแนวนอน (horizontal communication)

สื่อมวลชนเป็นสื่อที่สามารถแพร่กระจายไปได้ในวงกว้าง สำหรับสื่อวิทยุนี้ผู้รับสารมีโอกาสเข้าถึงได้ง่ายเนื่องจากมีราคาไม่แพง อีกทั้งสื่อมวลชนมีความสม่ำเสมอในการแพร่กระจายทำให้เนื้อหาสารสามารถแพร่กระจายไปได้ในวงกว้าง และอาจมีผู้รับสารที่จะติดตามรายการประจำได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร หรือรูปแบบรายการ และวิธีการนำเสนอ ซึ่งผู้ส่งสารที่เป็นผู้ดำเนินรายการ หรือร่วมในรายการต้องมีความเข้าใจและสามารถปรับวิธีการนำเสนอให้เข้ากับลักษณะธรรมชาติของสื่อและการนำเสนอผ่านสื่อชนิดนี้

ประเภทของสื่อกับประเภทของเนื้อหา

เนื่องจากกลุ่มผู้รับสารของสื่อมวลชนนั้นกว้างมากไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเป็นใครแน่นอน อย่างไรก็ตามอาจจะพอกำหนดกว้างๆ ได้ รายการวิทยุที่มีเนื้อหาในทางศาสนา มักถูกจัดสรรให้ออกอากาศทางวิทยุด้วยระบบเอ.เอ็ม. (A.M.) และในเวลาที่ผู้รับสารโดยทั่วไปอาจไม่สะดวกในการฟัง เช่น เช้ามีด หรือดึกๆ ดังนั้นกลุ่มผู้รับสารจึงค่อนข้างเฉพาะกลุ่ม

ที่มีความสนใจทางด้านศาสนา และพึงพอใจในรูปแบบและวิธีการนำเสนอ ตลอดจนเนื้อหาสาระที่ผู้ส่งสารเสนอ

วิธีการนำเสนอ

การนำเสนอผ่านสื่อวิทยุซึ่งเป็นสื่อมวลชน มีความสัมพันธ์กับเรื่องของเวลาเป็นอย่างมาก กล่าวคือ มีเวลาจำกัดในการนำเสนอ และยังไม่สามารถนำเสนอได้ต่อเนื่องยาวตลอด คือ มีการคั่นด้วยเนื้อหาอื่น เช่น สปอตโฆษณา แต่เนื้อหาทางธรรมนั้นมักอาศัยเวลาในการเปิดรับ ในการไตร่ตรองทำความเข้าใจ ดังนั้นเมื่อนำเนื้อหาทางธรรมมานำเสนอผ่านสื่อวิทยุ จึงต้องมีการปรับเนื้อหา ตลอดจนรูปแบบวิธีการนำเสนอให้เข้ากับลักษณะธรรมชาติของสื่อประเภทนี้ โดยเนื้อหานั้นต้องมีความกระชับ เข้าใจง่าย สามารถสื่อสารได้ตรงจุดในเวลาอันจำกัด และสามารถสร้างความประทับใจได้ด้วย ในขณะเดียวกันก็ต้องทำให้ผู้รับสารสามารถเชื่อมต่อเนื้อหาสาระได้ ดังนั้นเนื้อหาทางธรรมที่นำเสนอโดยมากจึงเป็นหัวข้อธรรมในระดับที่ไม่สูงจนเกินไป แต่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวัน หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นๆ จึงจะอยู่ในความสนใจของผู้รับสาร และผู้รับสารสามารถทำความเข้าใจได้ไม่ยากนัก

วิธีการนำเสนอผ่านสื่อวิทยุมีความคล้ายคลึงกับการนำเสนอผ่านเทปคาสเซ็ท แต่สดกว่าเป็นปัจจุบันมากกว่า อย่างไรก็ตาม วิทยุเป็นสื่อมวลชนที่ออกอากาศไปโดยไม่ระบุ หรือจำกัดกลุ่มผู้รับสาร ดังนั้นภาษาที่ใช้จึงต้องมีความสุภาพ ไม่ห้วนหวามากนัก เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางภาษา

การนำเสนอผ่านสื่อวิทยุของพระพยอม มีทั้งที่พระพยอมจัดรายการเอง และที่มีผู้นำเอาบางช่วงของการเทศน์ไปออกอากาศ

4) โทรทัศน์

ประเภทและลักษณะธรรมชาติของสื่อ

โทรทัศน์เป็นสื่อกระจายทั้งเสียงและภาพ ที่จัดเป็นสื่อมวลชน ลักษณะธรรมชาติของสื่อโทรทัศน์มีความคล้ายคลึงกับสื่อวิทยุในบางประการ จะต่างกันตรงที่สื่อโทรทัศน์มีความดึงดูดใจมากกว่า อีกทั้งภาพและเสียงก็สร้างความสมจริงได้มาก แต่ไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ทำการสื่อสารภายในตนเองต่อเท่าใดนัก เพราะการนำเสนอเนื้อหาสาระต่างๆ ที่ผ่านสื่อนี้เป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่มีช่วงของการหยุด (หากมีเกิดขึ้น ที่เรียกว่า dead air มักจะสื่อ

ความหมายถึงมีเหตุขัดข้อง หรือสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นทางสถานี หรือเครื่องรับ หรือระบบไฟฟ้า) สื่อโทรทัศน์ต้องอาศัยกระบวนการผลิตที่ซับซ้อนหลายขั้นตอน และโอกาสที่จะได้รับปฏิกิริยาตอบกลับจากผู้รับสารเป็นไปได้ช้า เนื่องจากการสื่อสารทางเดียว (one-way communication) การสื่อสารเป็นการสื่อสารในแนวนอน (horizontal communication) สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความสัมพันธ์กับเวลาเป็นอย่างมาก มีขั้นตอนการผลิตซับซ้อนหลายขั้นตอน และมีค่าใช้จ่ายสูง

ประเภทของสื่อกับประเภทของเนื้อหา

โดยทั่วไปแล้วดูไม่เข้ากันที่สื่อมวลชนประเภทนี้ถูกใช้เป็นช่องทางในการนำเสนอเนื้อหาทางธรรมะ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากความเป็นมาของสื่อโทรทัศน์ หรือเนื้อหาที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ โดยมากเป็นเนื้อหาเพื่อความบันเทิง ตื่นเต้น สนุกสนาน ธุรกิจ ข่าวสารต่างๆ ซึ่งมักถือว่าเป็นเรื่องทางโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากลักษณะธรรมชาติของสื่อประเภทนี้เองที่ต้องผ่านกระบวนการผลิตหลายขั้นตอน และมีรูปแบบวิธีการนำเสนอที่สัมพันธ์กับเรื่องของเวลาเป็นอย่างมาก กล่าวคือ มีเวลาจำกัดในการนำเสนอ และยังไม่สามารถนำเสนอได้ต่อเนื่องยาวตลอด เนื่องจากมีเนื้อหาอื่นคั่นเช่นเดียวกับสื่อวิทยุ ซึ่งเนื้อหาทางธรรมะนั้นมักอาศัยเวลาในการเปิดรับเพื่อการไตร่ตรองทำความเข้าใจ

ดังนั้นเมื่อนำเนื้อหาทางธรรมมานำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ จึงต้องมีการปรับเนื้อหา ตลอดจนรูปแบบวิธีการนำเสนอให้เข้ากับลักษณะธรรมชาติของสื่อประเภทนี้ โดยเนื้อหานั้นต้องมีความกระชับ เข้าใจง่าย สามารถสื่อสารได้ตรงจุดในเวลาอันจำกัด และสามารถสร้างความประทับใจได้ด้วย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องทำให้ผู้รับสารสามารถเชื่อมต่อเนื้อหาสารได้ ดังนั้นเนื้อหาทางธรรมที่นำเสนอโดยมากจึงเป็นหัวข้อธรรมในระดับที่ไม่สูงจนเกินไป แต่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวัน หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้นๆ จึงจะอยู่ในความสนใจของผู้รับสาร และผู้รับสารสามารถทำความเข้าใจได้ไม่ยากนัก

วิธีการนำเสนอ

เนื่องจากสื่อโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชน ที่มีบริบทแวดล้อมเป็นแบบทางโลก มีวัฒนธรรมแบบแผนการนำเสนอแบบหนึ่งที่ต่างไปจากการนำเสนอเนื้อหาผ่านสื่อแบบทางธรรม อีกทั้งการนำเสนอทางสื่อโทรทัศน์สัมพันธ์กับเวลาเป็นอย่างยิ่ง และมีศักยภาพในการให้สถานภาพแก่บุคคล กาญจนนา แก้วเทพ (2544) กล่าวว่า “ ในกรณีของไทย การคัดเลือกพระภิกษุมาออกสื่อ

นั้นมีเส้นทางที่หลากหลายอย่างมาก ตามหลักการของ Boorstin เรื่อง hero and celebrity โดยที่พระภิกษุบางองค์มักจะเป็น “วีรบุรุษ” (hero) มาก่อน ด้วยวีรกรรมแบบต่างๆ กัน เช่น มีคาถาอาคมแก่กล้า มีเมตตามหานิยม ปลุกเสกเครื่องรางของขลัง เทคนิคลังสอนเก่ง เป็นพระนักพัฒนา ฯลฯ .. หรือมี “บุคลิกภาพ” (personality) ที่เหมาะสมกับสื่อ จากนั้นสื่อจึงช่วยแปรสภาพ “วีรบุรุษ” เหล่านี้ให้กลายมาเป็น “คนเด่นคนดัง” (celebrity) นอกจากนี้สื่อมวลชนมีศักยภาพในการให้สถานภาพแก่บุคคล (Status Conferral) ดังนั้น พระภิกษุที่ออกเทศน์ก็จะกลายเป็น “ผู้เชี่ยวชาญ” ไปโดยปริยาย และต้องพร้อมที่จะให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็น (อย่างเข้าท่าและแหลมคม) ต่อประเด็นปัญหาต่างๆ

อย่างไรก็ดีแม้ว่าพระบางองค์จะมีความเป็น “วีรบุรุษ” มาก่อน แต่หากไม่มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับสื่อโทรทัศน์แล้วก็ทำให้รายการมีความน่าสนใจลดน้อยลงหรือทำให้ไม่ได้รับความนิยม ดังที่อารียา (2544) ซึ่งได้ศึกษาการวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบรายการธรรมะทางโทรทัศน์ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวไว้ว่า

“เกณฑ์การเลือกพระข้างต้นนี้ (เลือกจากความมีชื่อเสียง) มีส่วนทำให้พระที่เทศน์หรือบรรยายธรรมไม่ดึงดูดใจ แต่มีชื่อเสียงได้ออกรายการ ซึ่งการเล่าเรื่องหรือลักษณะที่เป็นการสอนอย่างตรงไปตรงมา หรือการพูดในจังหวะที่ช้าและค่อนข้างยานคาง หรืออย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ทำให้รายการคลายความน่าสนใจลง “

พระพยอมเป็นพระที่เป็นวีรบุรุษ ด้วยวีรกรรมด้านการเทศน์มาก่อน นอกจากนี้ยังมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับสื่อด้วย คือ เป็นคนคล่องแคล่วว่องไว กระฉับกระเฉง ทำอะไรรวดเร็ว มีคำพูดสั้นๆ ที่เฉียบคม ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมเวลาช่วงสั้นๆ ของสื่อโทรทัศน์ (clock culture) มีหน้าตาดีพอสมควร และชอบออกท่าทาง ไม่อยู่นิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับสื่อโทรทัศน์ที่เป็นสื่อภาพเคลื่อนไหว ซึ่งจะพบว่าพระพยอม ได้กลายเป็น “ดาราชาประจำ” ของสื่อ สื่อมวลชนมักจะสัมภาษณ์ความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ จากพระพยอมเสมอ แม้บางประเด็นจะไม่เกี่ยวกับพระ หรือเรื่องทางธรรมเลย ดังที่ปรากฏทางสื่อต่างๆ เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์อยู่บ่อยๆ และจากการสังเกตในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยก็พบว่า มีสื่อมวลชนทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์มาสัมภาษณ์พระพยอมอยู่เสมอ บางครั้งในวันเดียวกันมีสื่อมวลชนมาขอสัมภาษณ์ 2-3 ราย นอกจากนี้ก็ได้รับเชิญไปออกรายการโทรทัศน์ต่างๆ เช่น รายการจุดประกาย (10 พฤษภาคม 2545) และรายการชิงร้อย

ซึ่งล้าน (9 มิถุนายน 2545) ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 รายการไอทีวี ทอล์ก (25 มิถุนายน 2545) และรัฐบาลหุ่น ทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และก่อนหน้านี้มีรายการธรรมะพระพยอม ทางสถานีโทรทัศน์สี ช่อง 3

อย่างไรก็ตามจากบุคลิกของพระพยอม และลีลาการใช้วจนสารในการเทศน์ของท่านแม้จะสอดคล้องเหมาะแก่สื่อโทรทัศน์ แต่จากสถานภาพความเป็นพระ และแบบแผนการเทศน์ตามธรรมเนียมปฏิบัติที่เป็นกรอบอ้างอิงของสังคม ประกอบกับสื่อโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชน ที่ไม่จำกัดผู้รับสาร ทำให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทสถานภาพขึ้น จนถึงกับถูกห้ามออกอากาศ แม้ว่าการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับบทบาทสถานภาพนี้จะมีอยู่แล้ว แต่ก็มีผู้ให้ทัศนะว่า เป็นเพียงเทคนิคการนำเสนอเนื้อหาทางธรรม ซึ่งต้องมีการปรับให้เข้ากับยุคสมัย และการนำเสนอในลักษณะนี้หากเป็นการเทศน์ที่ไม่ได้ผ่านสื่อมวลชนก็สามารถทำได้ อย่างไรก็ตามหากผ่านสื่อมวลชนก็ไม่เหมาะสม ดังเช่นที่คามหุโณ (ไพโรจน์ , 2534) ได้ให้สัมภาษณ์ไว้

“ ... พระพยอมมีข่าวดังขึ้นในหน้าหนังสือพิมพ์ กรณีคณะกรรมการควบคุมสถานีวิทยุกระจายเสียงและสถานีวิทยุโทรทัศน์รับการแพร่ภาพและเสียงของท่านออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 ด้วยเหตุผลว่า ท่านเทศน์ไม่สำรวม เช่น เวลาเทศน์มีการยกมือประกอบท่าทาง และถ้อยคำที่ท่านเทศน์บางคำและบางสำนวน ไม่เหมาะจะนำออกอากาศ ... พระพยอมเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเทศน์ให้ชาวบ้านฟังตามศาลาวัด และตามหอประชุมขององค์กรและสมาคมทุกแห่ง เปรียบความให้เห็นแล้วก็คือ เหมือนรายการปราชัยและการอภิปราย ตลอดถึงปาฐกถาของคณะบุคคลที่สาธารณชนฟังได้ในสถานที่นั้นๆ เช่น สนามหลวง และหอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น แต่จะนำมาออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ไม่ได้ ถ้านำมาออกต้องเจียระไนบางส่วนหรือหลายส่วนออก “

2.2 การเลือกสาร

ในการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ศาสนานั้น จากวัตถุประสงค์ต่างๆ โดยเฉพาะเพื่อเอาคน พระพยอมได้มีการเลือกสารเพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสาร โดยมีรูปแบบวิธีการนำเสนอในหลายลักษณะ ซึ่งจะพิจารณาในประเด็นต่อไปนี้

2.2.1 การเลือกสาร (Message selection)

2.2.2 การออกแบบสาร (Message design)

2.2.1 การเลือกสาร

ในการนำเสนอเนื้อหาสาร พระพยอมได้ทำการเลือกสารให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่พระพยอมตั้งใจสื่อสารด้วย จากงานวิจัยของสมบัติ เสริมศิลป์ (2532) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องวรรณกรรมคำสอนพระพยอม กัลยาโณ พบว่า พระพยอมนำเสนอหลักธรรมขั้นศีล และหลักธรรมต่างๆ สำหรับผู้ที่ยังข้องเกี่ยวกับเรื่องทางโลก หลักธรรมเหล่านั้น ได้แก่ ศีล 5¹ พรหมวิหาร 4² อิทธิบาท 4³ สมรวาสธรรม 4⁴ สังคหวัตถุ 4⁵ กุศลมูล 3⁶ อกุศลมูล 3⁷ อบายมุข 6⁸ โลกธรรม 8⁹ โดยนำเสนอในระดับโลกียธรรม คือ ธรรมอันเป็นวิสัยของโลก เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ยิ่งไปกว่านั้นพระพยอมได้เน้นเนื้อหาที่ต่อต้านอบายมุข และการปฏิบัติตนต่อศาสนาอย่างถูกต้อง

การเลือกสารดังกล่าวของพระพยอมสอดคล้องกับความรู้เกี่ยวกับผู้รับสาร และความรู้ด้านบริบท ตลอดจนสืบเนื่องจากอุดมการณ์ส่วนตัวจากภูมิหลังของท่านร่วมกับอุดมการณ์หลักของสังคม ที่เล็งเห็นโทษของอบายมุข โดยเฉพาะจากการดื่มสุรา และเล่นการพนัน ว่าเป็นหนทางแห่งความเสื่อมอย่างแท้จริง ส่วนการปฏิบัติตนที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา ทำให้ผู้คนหลงมกายเป็นเหตุให้เสียทรัพย์ ที่สำคัญไม่เกิดปัญญาพัฒนาตน ตามแนวคิดทางพุทธศาสนา

¹ ศีล 5 เป็นศีลสำหรับทุกคน คือ เว้นจากทำลายชีวิต เว้นจากถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากประพฤติผิดในกาม เว้นจากพูดเท็จ เว้นจากของเมา คือ สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

² พรหมวิหาร 4 แปลว่า ธรรมเป็นที่อยู่ของพรหม หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ประเสริฐ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา

³ อิทธิบาท 4 แปลว่า คุณธรรมที่เป็นเหตุให้สำเร็จตามประสงค์ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

⁴ สมรวาสธรรม 4 หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ผู้ครองเรือนพึงปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ เกิดความดีงาม ได้แก่ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ

⁵ สังคหวัตถุ 4 หมายถึง เรื่องสงเคราะห์กัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา

⁶ กุศลมูล 3 คือ ต้นเหตุของกุศล หรือต้นเหตุของความดี มี 3 ประการ คือ อโลภะ (จาคะ) อโทสะ (เมตตา) อโมหะ (ปัญญา)

⁷ อกุศลมูล 3 คือ ต้นเหตุของอกุศล หรือต้นเหตุของความชั่ว มี 3 อย่าง คือ โลภะ โทสะ โมหะ

⁸ อบายมุข 6 คือ เหตุแห่งความฉิบหาย หมายถึง ต้นเหตุของความไม่ดี ถ้าปฏิบัติแล้วจะทำให้ชีวิตของผู้คนเสื่อมลง หาคความเจริญได้ไม่ได้ อบายมุข 6 ได้แก่ ตีมน้ำเมา เทียวกลางคืน เทียวดูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำงาน

⁹ โลกธรรม 8 คือ ธรรมที่มีประจำโลก ธรรมตาของโลก ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก และสัตว์โลกก็เป็นไปตามมัน มี 8 อย่าง คือ มีลาภ ไม่มีลาภ มียศ ไม่มียศ นิมนทา สรรเสริญ สุข ทุกข์

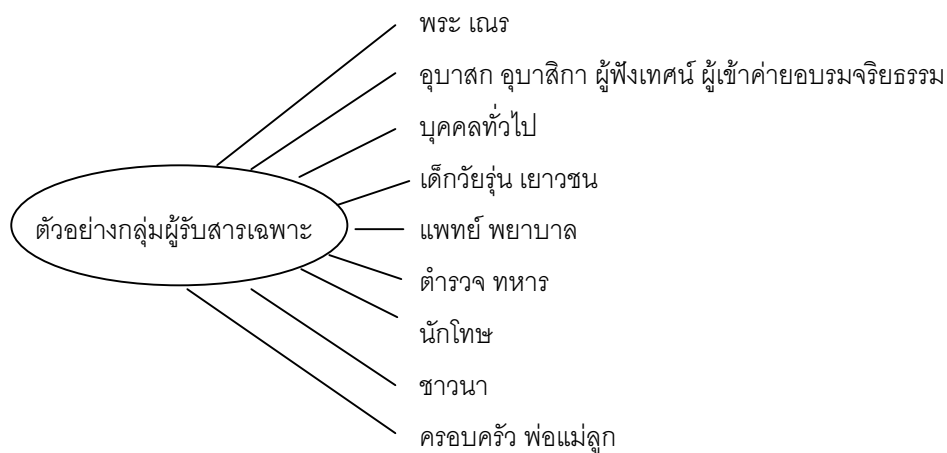
2.2.2 การออกแบบสาร

ในแง่ของการออกแบบสาร พบว่า เนื้อหาที่พระพยอมได้นำเสนอ ปรากฏในหลายลักษณะ คือ

- 1) เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารเฉพาะ
- 2) เนื้อหาที่มีลักษณะของการวิพากษ์ วิเคราะห์ วิวิจารณ์
- 3) เนื้อหาที่เป็นปัจจุบัน ทันสมัย
- 4) เนื้อหาที่มีลักษณะของการผสมผสาน
- 5) เนื้อหาที่มีลักษณะคู่ตรงข้าม

- 1) เนื้อหาที่สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารเฉพาะ

ในการนำเสนอเนื้อหานั้น แม้บริบทหรือสิ่งแวดล้อมของการนำเสนอเนื้อหาจะเป็นเรื่องหลักธรรมทางศาสนา แต่ผู้รับสารก็ยังมีหลากหลายกลุ่ม ซึ่งผู้ส่งสารต้องทราบว่าจะทำการสื่อสารกับใคร ซึ่งนำไปสู่วัตถุประสงค์ และเนื้อหาที่ต่างกันด้วย พระพยอมเป็นผู้ที่มีความเข้าใจลักษณะผู้รับสารที่แตกต่างกัน เช่น เทศน์ให้พระ เณร หรือผู้มาฟังเทศน์ที่เป็นบุคคลทั่วไป หรือผู้เข้าค่ายอบรมจริยธรรม ซึ่งมักเป็นกลุ่มเฉพาะ เช่น นักเรียน ตำรวจ หรือไปเทศน์ตามที่หน่วยงาน องค์กร ต่างๆ นิมนต์ไป เช่น คณะแพทยศาสตร์ศิริราช มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เรือนจำ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น

พระ เณร

เมื่อพระพยอมเทศน์ให้พระ เณรฟัง เนื้อหาที่เทศน์มีเนื้อหาที่มุ่งเน้นให้ศึกษาพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามพุทธบัญญัติ ซึ่งมีความเหมาะสมกับผู้รับสารดี เพราะเหตุผล

สำคัญที่แท้จริงของการบวชก็คือ เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม และเมื่อศึกษาแล้วก็ต้องศึกษาให้ถูกต้องเพื่อจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง ซึ่งตามคติความเชื่อของพุทธศาสนิกชนถือว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่อยู่ในสถานภาพที่สูงกว่าฆราวาสผู้ครองเรือน เป็นผู้ที่ฆราวาสให้ความเคารพ ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและพุทธบัญญัติ เพื่อเป็นนือนานุญและเป็นตัวอย่างแก่สาธุชนทั่วไป ดังที่ปรากฏในงานวิจัยของสมบัติ เสริมศิลป์ (2532) ที่ได้นำเสนอว่า พระพยอมเทศน์ให้พระ เณร มีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่เพื่อระงับกิเลสไม่ให้บังเกิดขึ้น เช่น พอใจหรือยินดีในอาหาร

“... บรรพชิตจะต้องพิจารณาอยู่เนืองๆ ว่า บัดนี้เราเป็นผู้พิจารณาความเลี้ยวชีวิต หรือการเลี้ยวชีวิตของเรานั้น บัดนี้เนื่องจากผู้อื่น เราควรทำตัวให้เค้าเลี้ยวง่าย...”

เทศน์เพื่อให้เกิดความเพียรในการประกอบภารกิจของสงฆ์

“... บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า วันคืนล่วงไปๆ ๆ ขณะนี้เรากำลังทำอะไรอยู่เนี่ย เข้าพรรษาล่วงมาเป็นเวลาเกือบเดือนแล้วนะ เราได้ทำอะไรบ้างแล้ว เรียนนวโกวาทได้แค่ไหน พาหุงสวดมนต์อะไรนั้นเป็นยังไง ล่วงมาปานนี้ได้หรือยัง เราต้องสำรวจตัวเองว่าเจ็ดวันล่วงมาเนี่ยได้อะไรเพิ่มขึ้นมาอีก ท่องสุภาวชิตติดปากอะไรได้บ้าง ...”

เทศน์แนะพระใหม่ให้ถูกทาง และปฏิบัติให้ถูกต้อง

“... เหมือนอย่างเมื่อคืนเนี่ย ผมอ่านหนังสือไปตั้งดึกยังมีน้องเณรบางองค์ ยังไม่ตื่นขึ้นมาทำวัตรนะ อย่างเนี่ยถือว่าตายโคม ขี้เกียจนะ ผิดธรรมวินัยเข้าข้อขี้เกียจ เกียจคร้าน ไม่เป็นไปเพื่อความเพียรเผากิเลส ...”

“... ต่อไปนี้ต้องยินดีมักน้อย สันโดษนะ คือไม่มีความอยากได้นั้น ได้นี้จนของในกุฏิเต็มไปหมด ...”

“... พระที่ดีไม่มานั่งปลุกเสกทำเลขยันต์ลงหอย ลงเบอร์ พ่นน้ำมนต์ ทำอะไรก็ทำกันไป เรียนตัดวิภารตน้ำมนต์ พ่นน้ำมาก ปลุกกระเบื้อง เสกทองเหลืองไป พอไปอยู่วัด ก็ทำวัตรชะเป็นอะไรก็ไม่รู้ วัดเดียวเนี่ยก็ต้องดูกันนะมันมีหลายวัด เอาแค่ ส. อย่างเดียวเท่านั้น วัดสร้าง วัดสวด วัดเสก วัดสุมัง วัดสอน วัดสงบ เดียวนี้ดูวัดเสก ก็เสกกันไฟแลบโบสถ์ ...”

เทศน์ให้พระ เณร คำนึงถึงเป้าหมายของการบวช

“... พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าที่ได้มีจีวรน้อย มีปัจจัยเล็กน้อย แต่ที่นั่นมีกุศลธรรมเจริญ เธอจงอยู่ที่นั่นเถอะ แต่ที่ได้มีจีวรมาก มีอาหารบริณทบาตสะดวก ภูฏีหลังใหญ่ ยารักษาโรคครบครัน แต่อกุศลธรรมเจริญ ภิกษุเอ๋ยจงรีบไปเถิด อย่าอยู่เลย เพราะจุดมุ่งหมายของเราอยู่กับนิพพาน....”

กล่าวโดยรวมคือ พระพยอมนำเสนอเนื้อหาที่มุ่งให้พระ เณร ละความโลภ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ทำจิตให้สงบ และสิ่งที่เหมาะสมไม่พึงปฏิบัติ ได้แก่ เล่นการพนัน สูบบุหรี่ เสกเครื่องรางของขลัง อันเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ศาสนายิ่ง นอกจากนี้ยังได้นำเสนอเนื้อหาที่มุ่งให้พระ เณร ไม่ยึดมั่นถือมั่นในอัตตาตัวตน

“... เป็นพระต้องพยายามทำให้หมดตัว พระควรจะทำให้หมดตัว ถ้ายังมีตัวอยู่ ก็ยังมีปัญหาอยู่ ต้องทำลายความเห็นแก่ตัวลงเรื่อย ๆ “

อุบาสก อุบาสิกา ผู้ฟังเทศน์ ผู้เข้าค่ายอบรมจริยธรรม

ผู้รับสารกลุ่มนี้เป็นผู้รับสารกลุ่มทางธรรมทั่วไป ซึ่งเป็นกลุ่มที่กว้างมากหลากหลายด้วยวัย อาชีพ สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ดังนั้นหลักธรรมที่พระพยอมนำเสนอจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ยกกระตือรือร้นจิตใจของผู้รับสาร และประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามหลักศาสนา ตลอดจนให้ผู้รับสารมีสติ ปัญญา สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปเป็นหลักหรือแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ท่านจึงนำเสนอเนื้อหาหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข โดยละเอียดรอบคอบ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ชมใจจะไม่ล่องลอยความชั่ว และต้องมีความเพียรในการประกอบกิจ เนื้อหาหลักธรรมที่นำเสนอ ได้แก่ อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 ขรรวาสธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 กุศลมูล 3 อปายมุข 6 ศีล 5 ทิศ 6 และโลกธรรม 8

ดังกล่าวแล้วผู้รับสารกลุ่มทางธรรมที่เป็นผู้ฟังเทศน์ และผู้เข้าค่ายอบรมจริยธรรมนั้นมีความหลากหลาย เนื้อหาที่นำเสนอก็มีเนื้อหาที่มุ่งเน้นที่หลากหลายตามกลุ่มผู้รับสารด้วย

บุคคลทั่วไป

สำหรับบุคคลทั่วไปนอกจากหลักธรรมที่นำเสนอแล้ว เนื้อหาหลักธรรมที่สื่อสารออกไปมาก คือ เรื่องเกี่ยวกับอบายมุข ทั้งที่เป็นสุรา และการพนัน ทั้งนี้สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) อภิปรายว่าอาจมีสาเหตุมาจากสภาพความสับสนวุ่นวายในสังคม ดังจะเห็นได้จากข่าวหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏเสมอว่าผู้คนในสังคมหลงมัวเมาการเล่นการพนัน นอกจากนี้ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้สาเหตุหนึ่งนั้นมาจากการหักหลังเกี่ยวกับการพนัน และการเมาสุราจนไม่สามารถครองสติได้ ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นอย่างมากในสังคม พระพยอม กัลยาโณ จึงแสดงปาฐกถาธรรมให้ผู้ฟังทั้งหลายตระหนักถึงโทษของอบายมุขเหล่านี้ และมุ่งเสนอให้ผู้ฟังละจากอบายมุขนี้ด้วย ดังเช่น ที่ท่านเทศน์ถึงผลเสียของการดื่มสุราประการหนึ่งว่า ทำให้ถูกตำหนิ

“... คนไหนที่เมาแล้วๆ เนี่ยหมดเลย เป็นคนล่าสอน เป็นคนมักมาก ยิ่งเมาสุรายิ่งหมดความสำคัญ ข้าราชการบางคนเนี่ยแหมแต่งตัวดีดี แต่โง่เผลอกลางถนน เมาแล้วยังกะสุนัขตัวหนึ่งเลย ...”

หรือ

“... บางคนเป็นพ่อคนยังไม่รู้ เด็กเขียนจดหมายมาถามอาตมา บอกท่านช่วยที ผมจะฆ่าใครดี ระหว่างผมกับพ่อผม เพราะพ่อมันกินเหล้าทุกวัน ขอสวดศีลข้อที่ห้ากับข้าวไม่มี เวลาซื้อเหล้ามี เมามาแล้วตีแม่ตีน้องอะไรยุ่งไปหมด ...”

หรือทำให้ขาดสติ

“... คูชี้ไฉ่ไฉ่เมื่อยอดชั่ว เมื่อเร็วๆ หนังสือพิมพ์ลงฉบับเดียวไฉ่ไฉ่มา ผัวเมาเมียล้ามไซ้ ตาแก่เมาข่มขืนเด็ก ไฉ่หลานเมาละลานยาย ยายแทงชะตาย ไฉ่ที่ร้ายที่สุด ไฉ่ไฉ่เมื่อยอดชั่วคนหนึ่งเข้าไปเที่ยวในสวนสัตว์ ถือเหล่าไปกินด้วย ไปกรอกข้างชะเมาไปอีกตัวหนึ่ง ...”

สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) ได้เสนอต่อไปว่า นอกจากนี้ยังปรากฏหลักธรรม วิริยะ (อิทธิบาท 4) เมตตา (พรหมวิหาร 4) ทมะ (ฆราวาสธรรม 4) และขันติ (ฆราวาสธรรม 4) อย่างหลากหลาย พระพยอมได้เน้น เมตตาธรรม เพราะท่านเห็นว่า สังคมปัจจุบันมีแต่การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น อันก่อให้เกิดการเห็นแก่ตัว ท่านต้องการให้ลักษณะเช่นนี้หมดไปจากสังคม

“... ถ้ามีเมตตากรุณาขึ้นมาจิตใจก็จะเกลี้ยงเกลามาจากการอาฆาตมาดร้าย โกรธเคืองเท่ากับ
นั่งจุดไฟเผาตัวเอง อิจฉาเขาเท่ากับนั่งจุดไฟเผาตนเอง อาฆาตจองเวรเขาเท่ากับนั่งจุดไฟเผาตัว
เอง แม่เมตตาให้เค้า เท่ากับจิตใจของเราเอาน้ำทิพย์มาชะโลมให้มันเยือกเย็นนะ นั่นทำจิตใจให้
บริสุทธิ์ แล้วได้บุญยิ่งกว่าการสร้างวิหารสร้างศาลา ...”

พระพยอมเห็นว่า เมื่อมีคนมีความรักมอบให้แก่กันแล้ว ปัญหาอาชญากรรม การเข่นฆ่า
จะลดลง เมื่อมีความรักความเมตตาอยู่ในจิต การอาฆาต พยาบาท จองเวรจะหมดไป เมื่อจิต
ปราศจากการอาฆาตเคียดแค้นชิงชังแล้วบุคคลก็จะไม่วิวาทกัน

“... ความรักผู้อื่นเนี่ยมันทำให้ตัวเราเองไม่กระวนกระวาย ไม่โกรธง่าย ไม่เกลียดชังหน้า
ใครง่าย ถ้าเรามีความรักผู้อื่นเนี่ย เราจะไม่มัวนั่งเกลียดชังหน้าคนอื่นง่ายๆ ...”

เด็ก วัยรุ่น หรือเยาวชน

จากผลการศึกษาของสมบัติ เสริมศิลป์ (2532) พบว่าพระพยอมนำเสนอ
เนื้อหาหลักธรรมคำสอนที่เด่นชัด คือ ทมะ ขันติ และ วิริยะ โดยมุ่งให้เยาวชนเข้าใจและอดทนที่จะ
ไม่ประพฤตินิสัยชั่ว ผิดกฎหมาย ศีลธรรม และจารีตประเพณี ทั้งนี้เพราะสภาพสังคม โดย
เฉพาะสังคมเมืองมีสิ่งยั่วยวนต่างๆ ที่จะชักจูงให้เยาวชนล่องลงสู่ความชั่วร้าย เช่น สิ่งเสพติด การ
พนัน ู้สาวหรือสถานเริงรมย์ต่างๆ สิ่งเหล่านี้จะจูงชีวิตของเยาวชนไปสู่ความหายนะ นอกจากนี้ยัง
เสนอให้เยาวชนมีวิริยะ ความเพียรในการประกอบกิจต่างๆ ให้สำเร็จถึงแม้จะพบอุปสรรคต่างๆ
ต้องต่อสู้อุปสรรคนั้นๆ พระพยอมยกตัวอย่างการพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ กิจการต่างๆ
จะสำเร็จตามความมุ่งหวังได้นั้นจะต้องใช้ความเพียรพยายามของตนให้ถึงที่สุด อย่าหวังพึ่ง หรือ
คอยขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น

“... โยมต้องระวังกันให้ดีนะ อะไรที่เราควรจะช่วยตัวเองได้ก่อนก็ช่วยก่อน นักเรียนจะ
สอบได้ก็ไม่ใช่ว่าหลวงพ่อกำลังใจ มันจะต้องนึกถึงหลวงพ่อกำลังใจ มองดูนึกถึงว่าโอ้ พระพุทธเจ้า เมื่อ
ตอนออกบวชนั้นท่านพยายามด้วยตนเองเหลือเกิน พยายามอดอาหาร เพื่อทดลองว่าทางนี้ใช้ไม่ได้
ที่ตรัสรู้ บางทีอดจนกระทั่งเอามือลูบขนนี้รากขนเน่าลวง เวลาลุกขึ้นเชยชนล้มหน้าล้มหลัง เอามือ
ลูบหนังท้องก็แทะสันหลัง เมื่อเอามือแตะสันหลังก็แทะหนังหน้าท้อง โอ้ กว่าจะค้นพบโพธิญาณได้
ไม่มีใครหรอกมาดลบันดาล ...”

ส่วนหลักธรรมขันติ พระพยอมนำเสนอให้เด็ก วัยรุ่น หรือเยาวชนอดทนต่อสิ่งยั่วยวนเพื่อป้องกันชีวิตไม่ให้วิบัติ ดังเช่น

“... เคยเห็นมั๊ยหมากับแมว เนี่ยพอเราเอาเชือกแกว่งมันจะวิ่งจับตะปบ ใต้นั้นก็เหมือนกัน เชือกแกว่งมันคว่ำปับ พอรรถสตารท์ปิด ปากแหกเลย นี่เพราะมันทนยั่วยวนไม่ไหวแล้วไปจับเข้า จั นพวกเราก็เหมือนกับใคร เค้าเอายาเสพติดมายั่ว แหย่สูบหน่อย ไม่สูบไม่ใช่ลูกผู้ชาย ไม่สูบไม่ใช่ แมน เราต้องเถียงมันทันที แมนมีสองอย่างวิ๊ว แมนโง่กับแมนฉลาด แมนโง่ต้องสูบบุหรี่ ต้องเตะ ทำตัวยังงั้นตัวยังงี้ถึงจะเป็นแมน แต่ถ้าคนฉลาดมีความเข้มแข็งคืออยู่ในตัวแล้วเนี่ยไม่ต้องไปสูบ ไม่ต้องไปทำตามเค้าก็เป็นแมนได้ เรียกว่า เรามีความเข้มแข็งบังคับความรู้สึกดี ...”

นอกจากนี้พระพยอมยังได้เทศน์แสดงความเห็นเกี่ยวกับสื่อต่างๆ กับเด็กและวัยรุ่น ว่าสื่อ โดยเฉพาะสื่อบันเทิงเป็นสิ่งที่มอมเมาเด็กและวัยรุ่น ไม่ส่งเสริมให้เด็กและวัยรุ่นได้ใช้ปัญญาคิด ไตร่ตรอง หรือคิดแก้ไขสิ่งต่างๆ แต่ใช้ชีวิตแบบสบายๆ ไม่ชวนชวาย หรือต่อสู้ดิ้นรนอะไรเลย ทั้งๆ ที่เป็นวัยที่มีพลังมาก สามารถจะนำพลังนั้นไปสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามได้

“ เวลานี้หากว่าเราดูสื่อสารเพื่อความสนุก ก็เป็นสื่อไร้สาระ สื่อสารเพื่อข้อคิดสติปัญญา เรียกว่าสื่อให้ประโยชน์ทางปัญญา เดียวนี้่น่าอนาใจที่เราดูสื่อเพื่อเอาแต่คึกคัก ไม่ได้ดูเอาข้อ คิด พอดูเอาคึกคักกันหนักๆ เข้าก็จะสิ้นคิดกัน ... เวลานี้ความสิ้นคิดมันเยอะ ถึงได้ขี้บ่อออกมาว่า ถนนไม่พอใช้ น้ำประปาไฟฟ้าไม่พอใช้ บางทีนี้่น้ำเคยท่วม ลำลักน้ำเดือนตุลา แต่ต้องหิวหาน้ำ เดือนเมษา ที่เดียวกัน ... ห่างกันเพียงห้าหกเดือน อันนี้มันเป็นเรื่องน่าสะเทือนใจขนาดไหน แสดงให้เห็นว่า เราอยู่กันอย่างสิ้นคิดนั่นเอง ”

อย่างไรก็ตามพระพยอมก็ยังตระหนักถึงพลังของเด็ก และวัยรุ่น อยากให้พวกเขาได้นำ พลังนั้นมาทำประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ดูเหมือนว่า พลังของเด็ก และวัยรุ่นนั้นจะถูกคลื่นของสื่อ บันเทิงแทรก จนพวกเขาไม่ได้นำพลังนั้นมาใช้ทำประโยชน์อะไร

“... อยากให้วัยรุ่นหันมาสนุกกับการทำประโยชน์เสียที เมื่อไหร่วัยรุ่นสนุกกับการทำ ประโยชน์ เมื่อนั้นสังคมบ้านเมืองเราจะกระโดดเลย เดียวนี้ให้มันทำประโยชน์ มันไม่สนุกกันเลย เด็กไม่มีอารมณ์สนุกกับการทำประโยชน์ ไม่เหมือนแต่ก่อน เวลาไปขอแรงขนทรายเข้าวัด เมื่อก่อน มันสนุก เดียวนี้ขอแรงทำอะไรกับวัด กับศาสนา มันจะหงอย ... ธรรมะก็แผ่ไป แต่มันไม่มีเวลาที่

จะรับ เครื่องไม้รับสถานียธรรมะเข้าไป มันมีสถานียอื่นเข้าแทรกมาก คอนเสิร์ตมั่ง อะไรมั่ง รายการ ชักจูง โน้มน้าวในทางเสียหายมันมาแรงมาก ดีใจ นักจัดรายการ ล้วนแต่ทะเล่ถึงดั่งดั่ง สนุกสนาน สรวลเสเฮฮา จนกระทั่งเด็กแทบจะคิดว่า ชีวิตมันต้องเป็นอย่างนี้ ชีวิตไม่ต้องต่อสู้...” (กรุงเทพธุรกิจ , 10 กันยายน 2537)

“...เพลงชนิดที่ว่ากระชากกระชี่ หรือว่าเพลงที่เราอ่อนแรงเราให้เกิดเพลิงกิเลสมากขึ้น จนเป็นเหตุให้น่ากลัวว่า วันใดวันหนึ่งถ้าคนพวกนี้โตขึ้นเขาจะรับผิดชอบบ้านเมืองได้อย่างไร เพราะจิตใจของเขาไผ่แต่เรื่องจะเป็นนักร้องดารา แบบชนิดที่เรียกว่า ไม่ได้ดูตัวเองว่ามันจะไปได้ถึงดวงดาวกันทุกคนได้อย่างไร ... ความถูกต้องอย่างนี้ไม่มีในสมองเด็ก เพราะเด็กถูกมอมเมาให้หลง หลง สนุกสนาน โดยไม่มีใครให้ข้อคิด รายการต่างๆ น่าจะเตือนสติให้ข้อคิด ”

อย่างไรก็ตามพระพยอม มีความเข้าใจถึงอิทธิพลของสื่อที่มีต่อเด็ก และวัยรุ่น ท่านจึงไม่ได้สิ้นหวังกับสภาพการณดังกล่าว และท่านยังมีความเชื่อมั่นว่าหากเด็ก และวัยรุ่นได้นำพลังของตนมาใช้ในทางสร้างสรรค์ พวกเขาก็จะเป็นผู้ที่สร้างสิ่งที่ดีงามให้แก่โลกได้

“... มันไม่สิ้นหวังหรอก ต้องต่อสู้กันไป ก็ยังมีเด็กกลุ่มหนึ่งที่ถูกดึงออกมาได้ เพราะสิ่งที่เราพูดออกไป สื่อออกไปเยอะ สามารถที่จะศึกษาศดับตรับฟังแล้วแก้ไข มีคนกลุ่มหนึ่งที่สนใจแก้ไข ทำอย่างจริงจังอยู่ “ (กรุงเทพธุรกิจ, 10 กันยายน 2537)

“... วัยรุ่นเป็นนิสัยที่มีพลังแรง มีพลังสูง ถ้าเขารู้จักเอาแรงพลังนั้นมาสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ เช่น มาช่วยกันเก็บกวาดขยะ หรือช่วยกันปลูกต้นไม้ให้เกิดบรรยากาศสีเขียวขึ้น อาตมาเชื่อแน่ว่าเด็กเหล่านี้จะเป็นผู้สร้างโลกอย่างยอดเยี่ยมและดีงาม...”

ในการแสดงทัศนะต่อกลุ่มบุคคลต่างสถานะ อาชีพ หลักธรรมที่พระพยอมเน้น ก็คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของตนอย่างดี ซึ่งอาศัยธรรมหมวดต่างๆ เข้าช่วยเกื้อหนุนกัน ดังเช่น

แพทย์ พยาบาล

พระพยอมกล่าวว่า แพทย์ พยาบาล และบุคลากรที่เกี่ยวข้องควรช่วยกัน คิดว่าจะเสริมจริยธรรมในวิชาชีพเพื่อช่วยจรรโลงสังคมได้อย่างไร โรงพยาบาลสร้างขึ้นเพื่อบำบัดความเจ็บป่วย ไม่ใช่เพื่อผลกำไรหรือตำแหน่งตอบสนอง ถ้าจับจุดกันไม่ถูกก็ตกเหว ถีบคุณธรรม

วิชาชีพแพทย์ทั้งหมด ดังนั้นแพทย์ พยาบาลต้องคำนึงถึงคุณธรรมในวิชาชีพ ดังที่ท่านได้เคยเทศน์ไว้ปรากฏในงานของสมบัติ เสริมศิลป์ (2532) ว่า

“ ... มีชาวนึงนะที่เค้าบอกคนไข้ไม่มีค่ารักษาแล้วหมอที่โรงพยาบาลต่างจังหวัดแห่งหนึ่ง กระชากผ้าพันแผลของคนไข้ออกเลือดโชกเพียงแค่นี้ไม่มีเงินให้นิดเดียว หมอนั้นต้องมีคุณธรรมของโพธิสัตว์ โพธิสัตว์นี้เกิดมาแล้วก็คิดแต่จะช่วยคนอื่นไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่รายได้ หมอที่ยอดเยียมต้องมีเมตตาปราณีกับคนไข้ มีความสุขกับการบริการผู้ป่วยผู้เจ็บ เห็นผู้ป่วยมาแล้วแหมคันไม้คันมือ อยากจะช่วยให้เค้าหาย ...”

ตำรวจ ทหาร

จากงานของสมบัติ เสริมศิลป์ (2532) ได้เสนอข้อมูลไว้ว่า พระพยอมเทศน์ให้ตำรวจ ทหาร คำนึงถึงเกียรติยศของตนเอง โดยไม่ทำงานเพื่อมุ่งหวังสินจ้างรางวัล

“... ตำรวจบางคนเนี่ยมีวิญญาณของความเป็นตำรวจ โธ่ ไปตามอะไรๆ มาได้ เช่น ขโมยลักเงินไปได้ เศรษฐีมาแจ้งตำรวจ ตำรวจตามจับและได้ทรัพย์คืนมา เจ้าของเงินให้ตำรวจ สมมุติได้เงินแสนหนึ่งให้ห้าบาทยัง เจ๊ยะ ตำรวจที่มีวิญญาณของความเป็นตำรวจจะต้องพูดออกมาอย่างอาภางญาว่า ผมมิได้มีการช่วยใครเพื่อจะได้สินจ้างรางวัล ...”

“... ถ้าทหารอุบาทว์ทำตัวผิดศีล แล้วก็ขัดแย้งกับศีลธรรมคนเดียวมันก็เกิดความไม่มั่นคง เช่นการยัดค่ายขึ้นแล้วไปพบกระสุนอาวุธ อ้ออย่างที่ยิงข้างอะไร ปรากฏว่าเป็นกระสุนของฝ่ายเราไปตกอยู่ในฝ่ายนั้น ก็ไอ้คนนั้นทหารคนนั้นมันต้องไม่มีศีล มันถึงได้ขนอาวุธนี้ไปเลี้ยงฝ่ายนั้น แล้วก็เชื่อเหอะคนนั้นนะมันไม่ได้มีคุณธรรมอะไร ไม่ได้รัก ไม่ได้กตัญญูต่อชาติ แล้วมันได้เงินจากการเอาอาวุธไปขายให้ศัตรูมากมาย มันคงไม่ได้เอาไปเลี้ยงแม่หรือ พ่อพวกนั้นนะ คงเอาไปเลี้ยงอะไรต่ออะไรด้วยความเลวของมัน ...”

นักโทษ

พระพยอมได้เทศน์เรื่องเป้าหมายของชีวิตให้กับนักโทษเรือนจำจังหวัดเพชรบูรณ์ (ข่าวสด, 29 กันยายน 2539) ฟังเมื่อได้รับนิมนต์ไปเทศน์ คือ ชีวิตจะต้องมีเป้าหมายปลายทางว่าจะไปในทางไหน เพื่ออะไร ควรจะตั้งเป้าหมายว่าเกิดมาเพื่ออะไร ทำอะไรให้แก่ชีวิต ชีวิตควรจะได้อะไร ต้องใช้สติปัญญาและพิจารณาวิเคราะห์ให้เห็นความจริง ที่สำคัญต้องรู้จัก

ฉลาดใน 3 เรื่อง คือ ฉลาดพูด ฉลาดทำ และฉลาดคิด สร้างความสุข ความสงบ ความร่มเย็นให้แก่ชีวิต ตรงนี้เชื่อว่าได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคม แก่ชีวิตและทำคุณให้แก่ชาติบ้านเมืองแล้ว

นอกจากนี้ พระพยอมได้เทศน์ให้นักโทษเรือนจำกลางบางขวาง (ข่าวสด, 25 มกราคม 2544) ฟังว่า ไม่ให้วูบ ให้ควบคุมผัสสะเวลาตาเห็นรูป หูฟังเสียง ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่พอเห็นเมียเขา สวยก็วูบจะไปข่มขืนเขา เห็นผิวเขาหล่อก็วูบจะไปแย่งเขา เห็นข้าวของเงินทองมีค่าก็วูบจะไปขโมย ไปปล้นฆ่า นักโทษบางคนเป็นถึง ทนาย ตำรวจ ทหาร แต่ต้องมาติดคุกแค่อากรรมชั่ววูบ และเน้นเรื่องชีวิตอิสระ ชีวิตกับอิสระภาพเป็นสิ่งสำคัญที่สุด รวยไม่รวยช่างมัน แต่ขอให้มียิสระภาพ อยู่บ้าน พังยังดีกว่ามีทุกข์เมื่อต้องอยู่ในคุก

กลุ่มชาวนา

พระพยอมได้เทศน์ให้เห็นถึงความสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างชาวนากับพุทธศาสนาซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล

“ ข้าวทุกจาน อาหารทุกอย่าง ได้มาด้วยความลำบากของชาวไร่ชาวนา เด็กที่วัดที่มานี้ให้เขาท้องให้เห็นใจชาวไร่ชาวนา เห็นคุณค่าของข้าวปลาอาหารกว่าจะได้มาทาน ชาวไร่ชาวนาเสียเหงื่อเหน็ดเหนื่อยกว่าจะได้มาแต่ละเม็ดแต่ละรวง ... พระพุทธเจ้าแสดงธรรมหลายหมวด หลายส่วนเกี่ยวกับชาวไร่ชาวนา เกี่ยวกับตัวอย่างเปรียบเทียบ แล้วก็ถึงขั้นว่ามีการจัดพรรษาในฤดูที่ชาวนาทำนา ชาวนาทำนา พระเดินไปเดินมาย่ำข้าวกล้า ต้องจำพรรษาสามเดือน ... ” (พระพยอม, 21 เมษายน 2545)

และยังได้เทศน์โดยเชื่อมโยงเปรียบเทียบการปฏิบัติธรรมกับการทำนา ว่า

“ พระพุทธเจ้าเคยเปรียบเทียบเรื่องชาวไร่ชาวนา ถ้าโยมชาวไร่ชาวนา เราจะพูดจะสอนเปรียบเทียบว่า ... ญาติโยมทำนาถอนข้าวถอนกล้าในนา แต่ไม่เคยถอนรักหักขัง ถอนรักหักขังนั้นยากกว่าถอนข้าวในนา อะไรไปยั่ว พวกชาวนาถอนข้าวไปก็ขึงหัวพัดหัวเหวี่ยง มีอะไรมายั่วให้รัก ก็รักหัวปักหัวปำ แต่ถอนรักหักขังซึ่งถอนยากกว่าข้าวในนา ท่านก็เปรียบ ตถาคตก็ถอนรักหักขังเหมือนถอนข้าวในนาซึ่งถอนยากกว่า ... ” (พระพยอม, 21 เมษายน 2545)

ครอบครัวพ่อแม่ลูก

ความตอนหนึ่งของธรรมบรรยาย เรื่อง สร้างธรรมะในใจลูก : ต้องใช้ ธรรมะเลี้ยงลูก ที่พระพยอมได้แสดงที่คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน 2545 ได้เน้นให้ทั้งพ่อแม่และลูกปฏิบัติต่อกัน

“ คนหน้านี้เคยให้ทุกข์แก่พ่อแม่มัย เคยทำให้พ่อแม่ร้องไห้ไหมลูก ... เอกภพแห่งกรรม มาบอกไว้ว่า คนไหนทำให้พ่อแม่ น้ำตาหยดนี้ ถ้าไปทางเรือ มักจะเรือล่ม เรือจม จมน้ำตาย เพราะ ว่าทำพ่อแม่ น้ำตาไหลไว้เยอะ ... เล่าให้เด็กกลัวบาปกลัวกรรมไว้บ้าง แล้วจะไม่กล้าทำให้พ่อแม่ น้ำตาไหล แล้วจะได้ระมัดระวังบังคับตัวเองให้ทำสิ่งที่พ่อแม่ชอบใจ พ่อแม่ก็เหมือนกัน ถ้าลูกทำ อะไรให้เราถูกใจ เราก็ เออวันนี้ดี ๆ ลูกทำให้พ่อแม่มีความสุขแล้วก็ขอให้ความสุขนั้นกลับคืนไปสู่ ลูกด้วยนะ ที่ทำให้พ่อแม่มีความสุข ... “ (พระพยอม, 22 มิถุนายน 2545)

สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) ยังได้เสนอต่อไปว่า ยังมีเนื้อหาหลักธรรมที่พระพยอมนำเสนอ แก่ผู้รับสารทุกกลุ่มก็คือ วิริยะ และขันติ ซึ่งจะช่วยให้ผู้รับสารสามารถประกอบกิจต่างๆ ได้สำเร็จ เมื่อนำหลักธรรมนั้นไปปฏิบัติ

“ ... อาตมาเคยพูดปลุกเด็กว่าเราอยากจะมีอนาคตโชติช่วงชัชวาล ไม่ใช่เพราะมัวแต่ไป บนบานศาลกล่าว เราต้องมีนิสัยชอบช่วย พอช่วยตนเองได้แล้วหัดช่วยคนอื่นบ้าง หนักๆ เข้าเราก็ เกิดความเชี่ยวชาญ จากการชอบช่วย หนักๆ เข้า ความเชี่ยวชาญมันจะส่งเสริมให้เราประกอบ อาชีพได้อย่างคล่องตัว จนเกิดความโชติช่วงในชีวิต ... ”

“ ถ้าเราไม่เคยทนเลยต่อไปทำอะไรก็ทำไม่ได้ เป็นคนเหยียบขี่ไถไม่ฝ่อ ทำอะไรนิดๆ หน่อยๆ ก็ปล่อย “

“ ... วันนี้คุณครูได้พาเด็กเข้าวัดแล้วนักเรียนหลายคนแสดงการอดกลั้น อดทนแตร้อนก็ สวดมนต์อยู่ได้ ไม่เป็นคนน้อยตลกง่าย ๆ นะ อดกลั้น อดทนกันดีนะ เด็กคนนี้ยกกำลังน้อยตลก ง่าย คือ ไม่มีการบังคับความรู้สึก ฝนตกก็แข่งฝนแล้งก็ดำ แต่คนมีธรรมะอย่างเราที่มาฝึกฝนนี้ เรา ห้ามฝนไม่ให้ตกไม่ได้ แต่เราห้ามใจไม่ให้เป็นทุกข์เมื่อโดนแดดสวดมนต์ก็ยังทนได้นะ ... ”

ส่วนธรรมในหมวดกุศลมูล พระพยอมนำเสนอให้ผู้ฟังตระหนักถึงผลเสียหายเมื่อจิตของบุคคลมีกิเลส มีความโลภ ความโกรธ ความหลง จึงให้ละเสีย แต่หากนำไปปฏิบัติตามก็จะช่วยให้บุคคลไม่ประพฤติล่วงสู่ความชั่วได้ ดังที่ท่านได้เทศน์ เกี่ยวกับธรรม อโลภะ ว่า

“ ... ต้องทำตนให้เป็นผู้อยากน้อย เคঁาเรียกสันโดษ มักน้อยเ็นชอบอะไรน้อยๆ ที่สุดในเรื่องของการกิน เรื่องการงาน เรื่องเกียรติ น้อยที่สุด จะพยายามให้น้อยที่สุดในเรื่องนี้ อย่าไปอยากใหญ่...”

นอกจากธรรมะในหมวดต่างๆ ที่กล่าวแล้ว สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) ยังได้พบว่า มีธรรมอีกประการหนึ่งที่แฝงอยู่ในคำสอนเสมอ คือ โลกธรรม 8 อันประกอบไปด้วย มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์

อย่างไรก็ดีหลักธรรมบางข้อบางหมวดนั้นพระพยอมมุ่งสื่อสารกับผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของผู้รับสารและบริบทแวดล้อม แต่บางข้อธรรม ก็เป็นเนื้อหาที่สามารถสื่อสารได้กับผู้รับสารทุกกลุ่ม เพียงแต่นำเสนอต่างกันตามความเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสารแต่ละกลุ่ม ดังเช่น เนื้อหาที่ว่าด้วยความอดทน

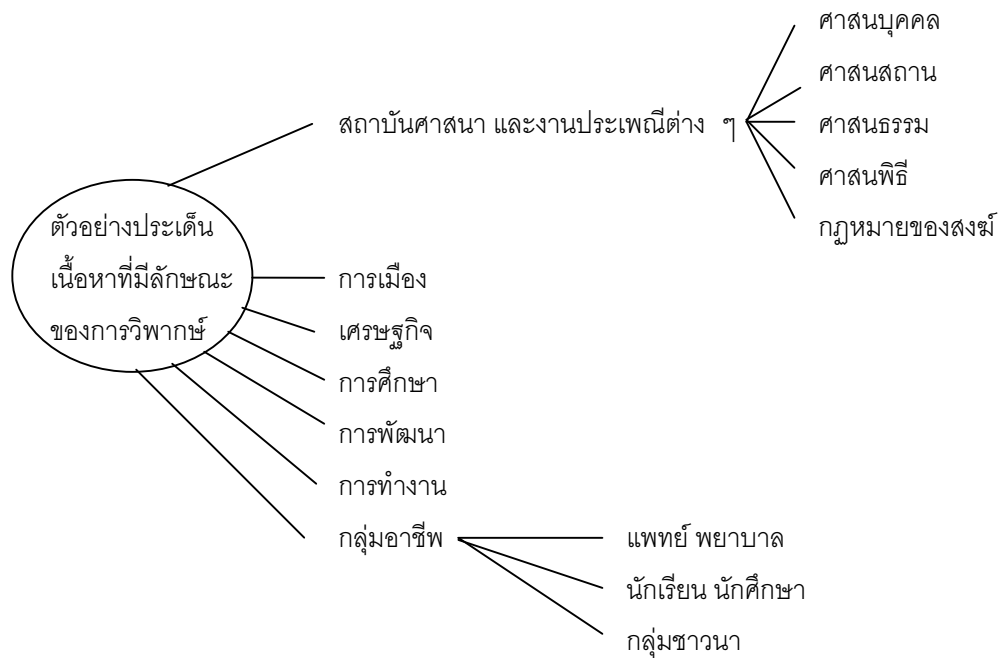
“ ... คนระดับใช้แรงงาน ท่านให้อดทนด้วยการทำงานที่ถูกต้องเป็นสัมมาชีพ คนระดับมีการศึกษา ท่านให้ความอดทน และให้ทนต่อโลกธรรมทั้ง 8 ... ”

2) เนื้อหามีลักษณะของการวิพากษ์ วิเคราะห์ วิจารณ์

เนื้อหาที่พระพยอมเสนอไม่ว่าจะเป็นการเทศน์ หรือการให้สัมภาษณ์ พูดคุย มักมีลักษณะของการวิพากษ์ (critical) ทั้งต่อสถาบัน กลุ่มอาชีพ แนวคิดแนวทางปฏิบัติ หรือประเด็นต่างๆ

พระพยอมมักจะวิพากษ์ วิเคราะห์ วิจารณ์ แนวคิดแนวทางปฏิบัติหรือประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันโดยยึดหลักธรรมเป็นแนวทาง แต่สามารถกะเทาะแก่นของเรื่องนั้นๆ ออกมาได้ อย่างแหลมคม ชัดเจน เป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย ซึ่งการออกแบบสารในลักษณะนี้ของพระพยอมเป็นความสามารถด้านการสื่อสารที่โดดเด่น เนื่องจากทำให้เกิดการกระตุกความคิดของสังคมให้หันมาสนใจ และไตร่ตรองพิจารณาเนื้อหา หรือได้ข้อคิดจากเนื้อหาที่พระพยอมได้นำเสนอใน

ลักษณะดังกล่าว การที่ผู้รับสารได้รับสารที่มีลักษณะของการวิพากษ์ วิเคราะห์ วิวิจารณ์อยู่เสมอ อาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมาก ในขณะที่พระโดยทั่วไปมักจะไม่ได้นำเสนอเนื้อหาสารในลักษณะนี้ ประเด็นเนื้อหาที่มีลักษณะของการวิพากษ์ที่พระพยอมนำเสนอ มีตัวอย่างดังนี้

สถาบันศาสนา และงานประเพณีต่างๆ

จากงานของสมบัติ เสริมศิลป์ (2532) 'ได้แสดงให้เห็นแนวความคิดของพระพยอมที่มีต่อสถาบันศาสนาในหลายด้าน คือ ศาสนบุคคล ศาสนวัตถุ ศาสนธรรม และศาสนพิธี

- ศาสนบุคคล

ในด้านแนวทางประพฤติปฏิบัติของศาสนบุคคล พระพยอมมุ่งไปที่แนวประพฤติปฏิบัติ และบทบาทหน้าที่ของพระและเณร โดยให้ยึดหลักธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน ดังที่ได้กล่าวแล้วส่วนในด้านสืบทอดของศาสนบุคคล พระพยอมไม่ได้ให้ความสำคัญกับจำนวนปริมาณ แต่ให้ความสำคัญกับคุณภาพมากกว่า

“ ... ปัญหาไม่ได้อยู่ที่มากหรือน้อย เพียงแต่ขอให้หลักเกณฑ์อยู่อย่างถูกต้อง มันคง มีมากแล้วละอะ ละอะเลือนก็ไม่ได้ มีน้อยแต่หลักเกณฑ์ไม่ดีด้วย ยิ่งแย่ใหญ่ ถ้ามีน้อยแล้วมันคงในหลักเกณฑ์ ย่อมดีกว่ามีมากแล้วละอะ ...”

ในส่วนของผู้ที่จะก้าวเข้ามาเป็นศาสนบุคคลนั้น พระพยอมเห็นว่า อาจมิได้หลายเหตุผลแล้วแต่บุคคล บางคนเห็นทุกข์ก็มาบวช บางคนเพียงแค่เป็นการปฏิบัติตามประเพณีเท่านั้น ซึ่งพระพยอมเห็นว่ายังดี ถ้าหากมีการพัฒนาคุณภาพต่อไปเป็นลำดับขั้น

“ ... การบวชตามประเพณี เป็นตัวอย่างหนึ่ง ค่อยๆ เขยิบไป ทีแรกอาจจะผ่านทางประเพณี ต่อไปมันเกิดขาบซึ่งในการศึกษา ปฏิบัติ ก็ก้าวไปสู่ความถูกต้อง จะมันคงยิ่งขึ้น ”

อย่างไรก็ตาม แต่หากมีศาสนบุคคลใดประพฤติดนินทาผิดเพี้ยน ไม่ประพฤติตามหลักเกณฑ์ ความถูกต้องแล้ว พระก็มีหน้าที่ที่จะต้องจัดการกับบุคคลเหล่านั้น เพื่อปกป้องรักษาศาสนาไว้ไม่ให้เสียหาย ดังเช่นที่พระพยอมกล่าวว่า เป็นหน้าที่หนึ่งของท่านที่ต้องทำ คือ งานปราชญ์นักบวชลงโลก ซึ่งท่านได้ออกมาให้ข้อคิดและหลักเกณฑ์ที่ถูกต้องตามธรรมวินัย ให้ประชาชนได้ใช้เป็นหลักในการพิจารณาแนวประพฤติของพระที่เกิดขึ้นชาวอีสาน ในหลายกรณีตัวอย่าง เช่น นิกร ยันตระ พุทธโธภาวนา และธรรมกาย เป็นต้น ซึ่งในบทบาทหน้าที่นี้พระพยอมได้ชี้แจงให้เห็นว่าเป็นการปฏิบัติตามวัฒนธรรมของพระ คือ ตามพระธรรมวินัยที่ว่า

“ เรื่องอย่างนี้ชาวบ้านเขาไม่รู้หรอกว่า วัฒนธรรมหรือสังคมของพระอยู่กันอย่างไร อุดมคติของพระต้องสัตย์ซื่อ ไม่ลงโลก ต้องอยู่อย่างประกาศความบริสุทธิ์ ความจริงใจกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง สำหรับพระ ทุก 15 วันจะลงปาฏิโมกข์ตามพระวินัย กล่าวแจ้งบอกความบริสุทธิ์กัน ...” (สมบัติ จันทรวงศ์, 2540)

ดังนั้นเมื่อมีพระที่ประพฤติผิดเพี้ยนออกนอกกลุ่มนอกรอย สร้างความเสียหายแก่พระศาสนา ท่านจึงถือเป็นหน้าที่ที่ต้องออกมาปราชญ์ ไม่สามารถอยู่เฉยได้ โดยเปรียบตนเองเป็นเช่นสุนัขเฝ้าบ้าน ที่ต้องระวังถึงคุณของเจ้าของบ้าน

“ ... ในเมื่อสังคมมันมีพระชั่วๆ อยู่ จะให้อาตมานั่งเฉยอยู่ได้อย่างไร ..” (แนวหน้า, 4 กันยายน 2539)

“ อาตมามีความสำนึกอยู่ว่าเราสวดมนต์กันทุกวัน พุทธัสสาหัสสมิตทาโส ว พุทธโธเม สามี กิสสโร เราขอเป็นทาสพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ รับใช้พระศาสนา อาตมาเคยเปรียบเทียบตัวเองอยู่เสมอว่า เราเหมือนสุนัขเฝ้าบ้านให้พระพุทฺธเจ้า และมีสิ่งที่มีผิดปรกติเข้ามา สุนัขที่ดีก็ต้องเห่ากระโหกบอกเจ้าของบ้าน ว่าเป็นโจรหรือพระ ถ้าเป็นพระเราก็สาธุ แต่ถ้าเป็นโจร เราก็จะได้รับจับ เป็นเรื่องของจิตใต้สำนึก เราเป็นผู้เฝ้าบ้านเรือนให้พระพุทฺธเจ้า เราระลึกถึงพระคุณธรรมพระพุทฺธเจ้า ” (สมบัติ จันทรวงศ์, 2540)

นอกจากนี้ท่านยังเรียกร้องให้สังคมออกมามีส่วนจัดการกับพระที่ประพฤติผิดอีกด้วย ท่านอยากให้สังคมช่วยกันผลักดันให้มีกฎหมายคุ้มครองศาสนา ให้จัดการกับพระที่ทำผิด สักแล้วต้องมีการลงโทษด้วย ไม่ใช่ปล่อยจบแค่สึก ทั้งนี้เพราะชีวิตของพระนั้นต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ฆราวาส และหากช่วยกันปกปิดก็จะเกิดผลเสียหายต่อส่วนรวม

“... มันไม่ถูกหรือที่บ้านเมืองเราเดือดร้อนก็เพราะเรื่องอย่างนี้ โจรผู้ร้าย พวกก่อกรรมทำชั่วมันถึงได้เต็มบ้าน เต็มเมืองอยู่อย่างนี้ เพราะการที่ช่วยกันปกช่วยกันปิดนี้แหละ ...” (แนวหน้า, 24 มกราคม 2537)

นอกจากนี้พระยังจะต้องทำหน้าที่นักสังคมสงเคราะห์ด้วย เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ผู้เดือนร้อน มีทุกข์ ซึ่งถือเป็นกิจของสงฆ์อย่างหนึ่ง คือ การทำประโยชน์ท่าน

- ศาสนสถาน

จากการศึกษาของสมบัติ เสริมศิลป์ (2532) เรื่องของอาคารต่างๆ เช่น พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ หรือกุฏิสงฆ์ พระพยอมได้เสนอให้สร้างเพียงเพื่อกระทำกิจของสงฆ์เท่านั้น ท่านไม่สนับสนุนให้สร้างวัตถุเพื่อการแข่งขันกัน และได้เสนอแนวความคิดว่า ถ้าหยุดสร้างโบสถ์ สร้างวิหาร แล้วนำเงินมาสร้างสิ่งที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ ในการเผยแผ่พระศาสนาจะก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่า นอกจากนี้ยังได้กล่าวว่า วัดควรจะเป็นวัดที่มุ่งสอนให้ศาสนิกชนละจากความชั่วต่างๆ สร้างบรรยากาศภายในวัดให้เป็นธรรมชาติเพื่อความสงบ ให้ประชาชนมีสมาธิในการปฏิบัติธรรม ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ ท่านได้บรรยายธรรมให้กับประชาชนทั่วไปได้ทราบ และได้ทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง ดังเช่น การสร้างโบสถ์ธรรมชาติที่วัดสวนแก้ว พระพยอมกล่าวว่า

“ อาตมาพูดมาแล้วซ้ำอีกว่า วัดต้องมีสถานภาพเป็นแหล่งทำประโยชน์ทางปัญญา ... แต่ว่าตอนนี้มันบ้าแข่งกัน วัดต่างๆ แข่งกันอุตุลุด “ (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

- ศาสนธรรม

สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) กล่าวว่า ทศนะของพระพยอม กัลยาโณ เกี่ยวกับการนำพระธรรมไปสั่งสอนนั้น ต้องนำธรรมที่สามารถประพฤติปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ไปสั่งสอนพุทธบริษัท นอกจากนี้ท่านยังได้แสดงความคิดคัดค้านการมอมเมาทางไสยศาสตร์ หรือมกยาย เช่น เครื่องรางของขลัง หรือ การมอมเมาให้ประชาชนเล่น หวยเบอร์

- ศาสนพิธี

พระพยอม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศาสนพิธี จากงานพิธีที่สำคัญ 4 งาน คือ งานพิธีทางศาสนา งานบวช งานศพ และงานแต่งงาน (สมบัติ เสริมศิลป์, 2532) งานพิธีทางศาสนา พระพยอมมีความคิดเห็นว่า พิธีกรรมทางศาสนานั้นต้องไม่เป็นพิธีที่มอมเมาประชาชนให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติผิดไปจากพุทธบัญญัติ เช่น พิธีสวดภาณยักษ์ พระพยอมไม่เห็นด้วยเพราะเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำที่พระพุทธรูปไม่ควรทำ บัญญัติไว้ พิธีตักบาตรกรรม ซึ่งตามหลักธรรมคำสอนได้แสดงให้เห็นว่า การตักบาตรจะทำได้ด้วยการลดกิเลสไม่ใช่ตักด้วยพิธีกรรม นอกจากนี้การจัดงานพิธีเกี่ยวกับศาสนานั้นต้องกระทำโดยตลอด อย่าจัดพิธีต่างๆ เพียงเทศกาลใดเทศกาลหนึ่งเท่านั้น และไม่ควรให้มีอบายมุขต่างๆ ในงานพิธีทางศาสนา แต่ควรจะเป็นงานที่ทำให้ประชาชนได้ปัญญา ดังเช่น ที่ท่านได้จัดงานเสริมธรรมเสริมปัญญา ซึ่งเป็นงานประจำปีของวัดสวนแก้วขึ้น แทนการจัดงานฝังลูกนิมิต

“... งานที่วัดจัดให้มีขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2530 และจัดสืบเนื่องกันมาทุกปี เฉพาะในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่วัดสวนใหญ่นิยมจัดงานฝังลูกนิมิต ในขณะที่งานเสริมธรรมเสริมปัญญาที่จัดอยู่มีชื่อเดิมว่า งานฝังความชั่วให้มิด ไม่ใช่งานฝังลูกนิมิตเหมือนวัดอื่นๆ โดยเลือกเอาเฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์ตลอดเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปีเป็นวันจัดงาน .. โดยเน้นความสะอาด สว่าง สงบ ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ และได้รับหลักในการดำรงชีวิตจากผู้ประสบความสำเร็จสูงสุดของแต่ละสาขาอาชีพ มาถ่ายทอดสิ่งดีๆ ให้ฟังกัน ... “

นอกจากพิธีกรรมทางศาสนา สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) ยังได้เสนอแนวความคิดของพระพยอม ที่มีต่องานที่มีศาสนพิธีเข้าไปเกี่ยวข้องกับงานอื่นๆ อีก คือ

งานบวช พระพยอมเสนอความคิดเห็นว่า ควรจัดอย่างประหยัด เรียบง่าย และควรเลิกจัดพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การทำขวัญนาคน การแห่หน้าคน และการจัดเลี้ยงสุราในงานบวช เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธรูปทรงบัญญัติไว้

งานศพ เป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งและการทำบุญเนื่องในพิธีงานศพก็ได้จัดทำกันอย่างฟุ่มเฟือย พระพยอม จึงได้รณรงค์โดยแสดงทัศนะต่อการจัดพิธีงานศพ ให้จัดงานอย่างประหยัด เลิกนำพวงหรีดไปวางหน้าศพ เพราะเป็นการสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ เลิกใช้จ่ายฟุ่มเฟือยด้วยการนำการละเล่น และปี่พาทย์ มโหรีต่างๆ มาแสดงในงานศพ ตลอดจนให้เลิกเลี้ยงสุรา และงดการพนัน นอกจากนี้ยังเสนอให้เลิกการบวชหน้าศพด้วย เพราะแทนที่จะทำให้ได้บุญกุศลกลับจะทำให้ศาสนาเสียภาพพจน์ที่ดี

งานแต่งงาน เป็นอีกงานหนึ่งที่พระพยอมเสนอให้จัดงานอย่างประหยัด เลิกจัดงานฟุ่มเฟือย เพื่อการแข่งขันและโอ้อวด และควรเลิกพิธีกรรมความเชื่อบางประการออกไปเสีย เช่น บ่าวสาวแย่งกันจับทัพพีที่ปักข้าวใส่บาตร เพราะเชื่อว่าจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเกรงใจ พระพยอมแสดงความเห็นว่าบ่าวสาวควรเรียนรู้หน้าที่ที่จะต้องกระทำเมื่อต้องใช้ชีวิตคู่ร่วมกันจะดีกว่า

กล่าวโดยสรุป เกี่ยวกับแนวความคิดของพระพยอมที่มีต่อศาสนพิธี ในงานต่างๆ นั่นก็คือ ให้จัดงานอย่างประหยัด เรียบง่าย ละเว้นสุรา การพนัน และพิธีกรรมที่ไม่จำเป็น ไม่ตรงกับพุทธบัญญัติ หลักธรรม หรือที่จะทำให้ภาพลักษณ์ของศาสนาต้องเสียไป

- กฎหมายของสงฆ์

ในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย การปกครองของสงฆ์ พระพยอมได้แสดงทัศนะไว้ว่า

“ พรบ.สงฆ์ก็เถียงกันอูตลุตทุกวันนี้ พรบ.สงฆ์ อยากจะฟังธงเบรียง ถ้าผู้ใหญ่ได้อำนาจไปแล้วตอบให้หน่อยได้ไหมว่า ได้อำนาจแล้วทำยาเสพติดให้ลดลงได้หรือเปล่า ทำอบายมุขให้ลดลง

ได้ไหม ถ้าได้จะประเคนให้ทุกตำแหน่งที่อยากได้ ถ้ารวบรวมอำนาจไปแล้วทำยาเสพติดให้ลดลง ... นี่ รวบรวมอำนาจไปแล้วเหล้าก็เพียบ ยาเสพติดก็เพียบ แล้วก็อยากได้อำนาจ อะไรๆ ก็เพื่อผลประโยชน์ของอำนาจ ก็เลยร่างกฎหมายอะไรเพื่อรวบๆ อำนาจกันไว้ แล้วก็ไปขัดใจกับบางพวกบางกลุ่ม ไม่รู้ว่าขัดใจแล้วจะรักษาปัญหาหรือรักประโยชน์มัน ก็เลยขวางประโยชน์กัน ขัดประโยชน์กัน ก็เลยแย่งกันอุตลุด กลายเป็นแค้นกันอุตลุดแล้วตอนนี้ พระมหานิกายก็ถูกธรรมยุตแฉว่า มีอาบัติอย่างนั้นอย่างนี้ ตอนนี้เลยยุ่งกันใหญ่ ... “ (พระพยอม, 21 เมษายน 2545)

การเมือง

เนื้อหาที่เป็นความคิดเห็นของพระพยอมที่มีต่อการเมืองนั้น ท่านเห็นว่า นักการเมืองมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่ฟังแม้เสียงแนะนำตักเตือนจากพระมีการเล่นเกมการเมืองกันมากเกินไป มีการแบ่งพวกแบ่งฝ่ายกันมากแม้ในพรรคเดียวกัน และทางออกคือ การเมืองต้องยึดหลักศาสนา ดังที่หนังสือพิมพ์ได้ลงทัศนะของท่านว่า

“ ...ในส่วนของนักการเมืองก็ทำตัวเป็นปิศาจทางการเมือง พอเทศน์สั่งสอนก็หาว่า พระเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมือง ... พรรคการเมืองทำให้ประชาชนสับสน จะเป็นรัฐบาลก็เป็นไป ไม่ใช่ทำตัวเป็นหัวมังกุท้ายมังกร ในขณะที่พรรคเดียว อยู่ 7 – 8 คน ก็กัดกันจะตาย แล้วจะมารวมกันอีก ในที่สุดก็จะเป็น พรรคเดียวแต่หลายฝ่าย ส.ส. สมัยนี้บ้าบอตรเชียว เลี้ยงฉลองก็ต้องมีโสเภณี อาตมาเห็นว่าพระน่าจะเข้ามาปัดเป่ารังควาญทางการเมือง และขอ빈ทบาตเรื่องไม่ดีเหล่านี้ ...” (มติชน , 17 กันยายน 2536)

“ การเมืองนี้มันจะทิ้งศาสนาไม่ได้ เพราะรากฐานของศาสนามันอยู่ที่ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ต้องช่วยกัน เพราะฉะนั้นถ้าคุณเป็นนักการเมืองซึ่งมีพื้นฐานความคิดที่ว่าเข้ามาเพื่ออาสาช่วยเหลือเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย แต่ถ้าคุณช่วยไม่ถูก ช่วยผิด เราก็ต้องบอกแทน ที่คุณจะต้องใจช่วยเหลือประชาชน คุณเสือกมาทะเลาะกันเรื่องแย่งตำแหน่ง เดียวนี้แม้แต่ในหลวงยังต้องออกมาเตือน นี่พระองค์ทรงทำถูกต้องแล้ว พระก็เหมือนกัน ถ้าเห็นนักการเมืองทำอะไรไม่ถูกก็ต้องเตือน ท่านอาจารย์พุทธทาสท่านบอกว่า หากนักการเมืองทำไม่ถูกร่องถูกรอย เขาไม่ได้เรียกว่านักการเมือง เขาเรียกว่าภูติผีปิศาจทางการเมือง ไม่เป็นมนุษย์บุคคล ในเมื่อเป็นภูติผีปิศาจ หน้าที่ของพระก็จำเป็นต้องร้ายมนต์แล้วปัดรังควาน...” (ไฮคลาส, ตุลาคม 2537)

“ ตอนนี้การเมืองอยู่ในภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออก เพราะเล่นเกมกันมากเกินไปจนแพ้ชนะ พรรคไหนรับสถานการณ์ไม่ทันก็ยุ่ง พลิกที่ไปเล่นว่าจาวาจะถอนตัวทั้งที่ใจไม่ยอมถอน เมื่อเกมพลิกก็ต้องออก น่าเสียดายเพราะเวลาที่จะแก้ปัญหาบ้านเมืองมีน้อยเต็มที เพราะต่างฝ่ายมัวแต่เล่นเกมกันเอง แก่กันระหว่างพรรคต่อพรรค รัฐบาลกับฝ่ายค้าน แม้กระทั่งพรรคเดียวกัน คงจะมีแต่ศีลธรรมที่จะช่วยได้ ถ้ามีศีลธรรมเข้ามาแทนเล่ห์เหลี่ยม คงจะดีกว่าที่เป็นอยู่ แต่ตอนนี้คงลำบาก ” (ข่าวสด, 22 มิถุนายน 2539)

เศรษฐกิจ

พระพยอมมีแนวความคิดและความเห็นด้านเศรษฐกิจว่า เศรษฐกิจของสังคมโดยรวมนั้น มีรากฐานมาจากประชาชน ไม่เว้นแม้จากระดับล่างสุด หรือจากผู้ด้อยโอกาส แต่หากสังคมมีผู้ด้อยโอกาสมาก สภาพเศรษฐกิจจะดีได้อย่างไร การที่เศรษฐกิจโดยรวมจะสดใสก้าวหน้าได้ ต้องมาจากการประกอบอาชีพที่สุจริตของประชาชน ตลอดจนความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระหว่างผู้มีโอกาสดีและผู้ด้อยโอกาส

“ เศรษฐกิจของประเทศทุกวันนี้ ขึ้นกับการประกอบอาชีพของประชาชน ถ้าอาชีพของประชาชนเป็นอาชีพสุจริต ไม่มีผู้เสียหายที่ไปกระทบต่อเศรษฐกิจ บรรยาการของเศรษฐกิจก็สดใส ถ้าประชาชนประกอบอาชีพที่ส่อไปทางทุจริต ไม่ถูกไม่ควร นั่นหมายความว่า ลางร้ายของเศรษฐกิจมีสภาพที่หมิ่นเหม่ต่อความล้มจม ...”

“ ...ถ้าบ้านเมืองมีบุคคลที่ด้อยโอกาสมาก สภาพเศรษฐกิจจะดีได้อย่างไร มีการรวบกันเป็นกระจุก แต่จนกันกระจาย แล้วจะเกิดการสมดุลได้อย่างไร ผู้ที่มีโอกาสดี มีฐานะการงานดี ควรร่วมช่วยกันพุงผู้ด้อยโอกาส ให้สภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม ... อย่างน้อยเขาเหล่านั้นคงไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคมอีก ถ้าเขามีสภาพที่ดีในการอยู่รอด สร้างฐานะด้วยอาชีพที่สุจริต ...”

นอกจากนี้ ในส่วนของผู้ประกอบการ นักธุรกิจทั้งหลาย พระพยอมมีหลักธรรมเตือนใจในการประกอบธุรกิจว่า การทำธุรกิจซึ่งมองว่าเป็นเรื่องทางโลกนั้น สามารถที่จะทำไปบนฐานคิดทางธรรมได้ เช่น การไม่มุ่งแต่ผลกำไรแต่เพียงอย่างเดียว แต่คำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันด้วย และการประกอบธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์ ก็สามารถสร้างความเจริญให้กับธุรกิจได้

“ ... อยากให้นักธุรกิจทำงานแบบ มือประกอบกิจ จิตนัมัสการพระธรรม คือ อย่ามีมือประกอบกิจ จิตคิดแต่กำไร ชูตริตจนเกินไป ธุรกิจใดที่เป็นอันตรายต่อเพื่อนมนุษย์ ขอให้บอกว่าเป็นอันตราย เช่น ธุรกิจเครื่องดื่มชูกำลัง อย่าดื่มเกิน 2 ขวด ขอให้บอกให้ชัดเจน อย่าอู้ๆ ผ่านไปแต่ที่อ้างสรรพคุณอาหาร 10 ชนิดอะไรนั่น กลับชัดเจนเหมือนจงใจให้เขาดื่มความเป็นพิษร้าย ...”

“ ... โลกานุวัตร กับ ธรรมานุวัตร ก็ขอให้ไปด้วยกัน โลกไปถึงไหน ธรรมะก็ขอให้ตามติด ขอให้รู้จักใช้คำว่า “โลก กับ ธรรม” ต้องไปด้วยกัน ... นักธุรกิจไม่จำเป็นต้องหลอกหลวง ไม่จำเป็นต้องชูตริต ไม่จำเป็นต้องคดโกง อยู่ในคุณธรรมก็สามารถจะเจริญก้าวหน้าได้ ...”

การศึกษา

พระพยอม มีความเห็นว่าการศึกษายังไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาสังคมได้ โดยเฉพาะปัญหาเด็กกบฏพวกตีกัน

“ พ่อแม่อุตส่าห์ส่งเสียให้ลูกเรียน แต่เด็กก็ยกพวกไปตีกัน ฆ่ากันตาย แสดงให้เห็นว่า การศึกษายังไม่สามารถไถ่ถอนความเกิ่อนอกจากตัวได้ ” (มติชน, 17 กันยายน 2536)

ท่านมีความเห็นว่าน่าจะเน้นเรื่องศีลธรรม จริยธรรมแก่เด็กๆ ให้มากขึ้น ในขณะเดียวกัน การศึกษาก็ควรจะต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมด้วย

“ อยากให้เอาใจใส่เด็ก ๆ โดยเน้นเรื่องศีลธรรม จริยธรรม ให้เด็กตั้งหน้าตั้งตาเรียน และบำเพ็ญประโยชน์ไปด้วยในเวลาเดียวกัน สำหรับการศึกษาเน้นไม่ควรมุ่งเน้นให้การศึกษาเหมือนกันทุกๆ จุด อย่างที่กัณดาควรเรียนคนละอย่างกับที่ที่เจริญแล้ว ”

จากแนวคิดดังกล่าวท่านจึงอยากจัดหลักสูตรการศึกษาที่คิดว่าน่าจะตอบสนองความต้องการของสังคม และทำให้ผู้เรียนมีโอกาสประสบความสำเร็จ และมีความสุขจากการศึกษา ขึ้นเป็นตัวอย่าง นั่นคือ

“ สิ่งที่ยากทำตอนนี้คือ การจัดการศึกษาแบบกลุ่มเล็กๆ ของเราเอง สัก 30 – 50 คน ทำเป็นโรงเรียนทักษะชีวิต เน้นสอนกลุ่มวิชาใหญ่ๆ 2 กลุ่ม คือ ภาษาอังกฤษ และเทคโนโลยี พวกคอมพิวเตอร์ อาจจะทำให้มีการสอนทางดาวเทียม แบบโครงการไกลกังวลก็ได้ นอกจากนี้ จะ

สอนการเกษตร การค้าขาย การอยู่ร่วมกันโดยไม่ทะเลาะกัน ... ตอนนี้งมองๆ ไว้แล้ว 20 – 30 คน เพื่อเป็นการพิสูจน์ว่าหลักสูตรที่เราจัดทำขึ้นประสบความสำเร็จแค่ไหน ถ้าเด็กที่เรียนจบจากการเรียนที่เรา ไม่ติดยา สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้โดยไม่มีความสุข ไม่มีวามจน ก็ถือว่าประสบความสำเร็จ ” (มติชน, 10 กรกฎาคม 2545)

และ

“ ปีน้าอาตมาจะเป็นที่แรกของประเทศไทยที่จะเอาเด็กนักเรียน ม.3 ออกจากโรงเรียน แล้วอาตมาจะตั้งหลักสูตรสอนเอง จะคงวิชาที่ทันสมัยในสถานการณ์ปัจจุบันไว้ 2 อย่าง 1. ภาษาอังกฤษ 2. เทคโนโลยี พวกคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ เทคโนโลยี นอกนั้นเราจะสอนเอง ... เดียวนี้เค้าเปลี่ยนแปลงให้เด็กเรียนรู้นอกสถานที่ ตรงไหนเราไปเทศน์ข้างนอก ควรจะพาเด็กไปเราก็พาไป เช่นในกระทรวง หรือในโรงงานอุตสาหกรรม ไปติดต่อว่าอยากพาเด็กไปดูโรงงานอุตสาหกรรมได้มั๊ย .. ในวัดนี้อาจจะสอนแบบไม่อยู่ในห้องสี่เหลี่ยม เช่น พาเค้าไปว่าตรงนั้นควรจะทำอะไร ที่ดินแปลงนี้ควรจะทำอะไร ให้มันมีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งอย่างนี้ที่อื่นไม่มี เราจะตั้งชื่อว่าโรงเรียนทักษะชีวิต ยุคนี้ถ้าเอาไปไว้ที่ใดที่หนึ่ง หูตาวีสัยทัศน์มันไม่สามารถไปได้หรอก มันจะเป็นการเรียนที่ดีของนักเรียน สถานที่ที่ควรไปดู ไปแล้วไปทำวิจัยกลับมาว่าเค้าจะมาแอฟฟลาย (apply) ใช้กับชีวิตเค้าได้ไง ... ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

การพัฒนา

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระพิศาลธรรมพาที หรือพระพยอม กัลยาโณ นั้น ท่านเน้นที่การพัฒนาคน พระพยอมได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“ ที่นี้เราพัฒนานั่นคน วัดฤๅ เจดีย วิหารที่นี้ไม่เอา โบสถ์ใหญ่ วิหารใหญ่ เจดียใหญ่ที่นี้ไม่เอาเงินสร้างโบสถ์แสนเดียว แทนที่จะสร้าง 10 ล้าน เหมือนที่เค้าทำ เราก็เอาเงิน 9 ล้านมาสร้างคน ตอนนีเราว่าเยาวชน ทรัพยากรเด็กน่าสร้างให้ดีที่สุด ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน 2545)

พระพยอมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ว่า

“ มันมีการพัฒนาที่เราเจออยู่อย่างหนึ่งก็คือว่า บ้ากันทางวัตถุเกินเหตุ มันเป็นเหตุให้คนจิตใจแย่มาก เวลานี้รัฐบาลมาจะแก้เศรษฐกิจ แก้ให้คนกินอยู่ หรือหรรว้ารววย แต่การพัฒนาความเป็นมนุษย์ไม่พอ มันพัฒนาวิชาการวิชาชีพ แต่วิชาชีพที่มนุษย์จะอยู่กันอย่างสุขมันไม่พอ เดียวนี้หมดหมาหมอ ครูเล่นซู้เด็กไปเห็นก็จะวางแผนฆ่าเด็ก แย่งนมเด็กกิน ผีตายไปแล้วยังจะจับ

โลงมาข่มขึ้น หมูถูกข่มขึ้นขาหักตาย เวลานี้จิตใจมันเสื่อมทรามขนาดหนัก เพราะฉะนั้นเราอยาก
ให้แบ่งการพัฒนาให้มันบาลานซ์ (balance) สมบูรณ์หน่อย วัตถุประสงค์ให้มันมี จิตใจก็ให้มันสูง ...
เพราะฉะนั้นการพัฒนาทุกวันนี้มันเป็นห่วง แผนพัฒนาประเทศ แผน 1-7 วัตถุประสงค์นั้น พอขึ้นแผน
8-9 พัฒนาคน พอดีเศรษฐกิจพังโครม หมาเงินหมดทองจะไปพัฒนา “ (พระพยอม, 22
พฤศจิกายน 2545)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระพยอมไม่ได้ชี้ดวงอยู่เพียงแค่การพัฒนาตัวบุคคลเท่า
นั้น แต่ได้กว้างออกไปถึงชุมชน สังคม ประเทศชาติด้วย ดังที่สมบัติ จันทรวงศ์ (2540) ได้กล่าวว่า

“ ... พระพยอมเองได้ก้าวล้ำเกินขอบเขตของพระที่จะเป็นเพียงแค่ผู้นำทางจิตใจของชุมชน
ใดชุมชนหนึ่งไปแล้ว นั่นคือ การมองปัญหาที่แต่เดิม มักจะคิดกันว่าเป็นปัญหาศีลธรรม
ส่วนตัวบุคคล ว่า แท้จริงแล้วเป็นปัญหาที่มีสาเหตุ และในที่สุดแล้วจะมีผลกระทบต่อไปถึงสังคม
ทั้งสังคม ...”

พระพยอมเห็นความสำคัญของการพัฒนาตนของบุคคลแต่ละคน ในฐานะที่เป็นองค์
ประกอบย่อยๆ ของส่วนรวม ซึ่งคุณภาพขององค์ประกอบย่อยแต่ละส่วนนี้สามารถส่งผลกระทบ
ต่อส่วนรวมได้ทั้งด้านดีและไม่ดี ถ้าส่วนรวม หรือสังคมประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อยที่ไม่มีคุณ
ภาพ เช่น ไม่รู้จักคิด ไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ ศีลธรรมจริยธรรมเสื่อม มีผู้ด้อยโอกาส ตกงาน ติดสิ่ง
เสพติดเป็นจำนวนมาก สังคมก็จะพัฒนาไปได้ยาก ระบบต่างๆ ของสังคมก็จะได้รับความเสียหาย
ไปด้วย ซึ่งก็จะย้อนมาส่งผลกระทบต่อไปในสังคมอีกเช่นกัน ดังนั้นในการพัฒนานั้น พระพยอมจึงมี
ความคิดว่าต้องพัฒนาคนในสังคมให้เป็นคนดี มีคุณภาพ สามารถทำประโยชน์ได้ ซึ่งจะส่งผลให้
สังคมโดยรวมดีตามไปด้วย โดยการพัฒนานั้นต้องพัฒนาทั้งทางด้านจิตภาพและกายภาพควบคู่
กันไป

“ ... นำเอาหลักพุทธศาสนามาพัฒนาจิตใจ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่ประชาชนและ
เยาวชนของชาติ ขณะเดียวกันต้องไม่ละเลยช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม และผู้ยากไร้ เพราะ
ภาระทั้งสองดังกล่าวต้องดำเนินควบคู่กันไปท่ามกลางการพัฒนาจิตใจและช่วยเหลือทาง
เศรษฐกิจแก่ประชาชน ...”

ในส่วนของการพัฒนาด้านคุณธรรมนั้น พระพยอมเห็นว่า การพัฒนาคนนั้น ถ้าไม่สร้างให้คนมีคุณธรรม แล้วเราจะทำให้คนมีประโยชน์ไม่ได้ ส่วนโครงการที่เกี่ยวเนื่องกับการช่วยเหลือหรือการสงเคราะห์ด้านต่างๆ นั้น ก็ยังต้องมีจุดมุ่งหมายในด้านจิตใจ คุณธรรมจริยธรรม

อย่างไรก็ตามการพัฒนาทางกายภาพด้วยการสงเคราะห์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น พระพยอมมีแนวความคิดว่าไม่ก่อให้เกิดการชวนชวายพัฒนาตนเองของบุคคล ดังเช่นที่ท่านกล่าวว่า

“ ถ้าเราไม่让他ทำอะไรเลย มีแต่แจกๆ คนไทยจะเสียนิสัยหมด ”

การทำงาน

ในเรื่องเกี่ยวกับการทำงาน พระพยอมได้เน้นให้มีความรักในงาน ปรับปรุงพัฒนาการทำงานอยู่ตลอดเวลา มีความอดทน รับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำงานด้วยความมั่นใจ และใช้ปัญญาในการทำงาน ดังความที่ท่านได้บรรยายธรรมเกี่ยวกับหลักในการทำงานว่า

“ ... การทำงานต้องมีความวิริยะอดทน รักในอาชีพการงาน ขยันและอดออม โดยโฟกัสไปที่งานที่ได้รับมอบหมาย ไม่ย่อท้อ ... การทำงานต้องจับให้ได้ว่าตรงไหนดี ตรงไหนสร้างสรรค์ ตรงไหนบกพร่องเป็นปัญหา ตรงไหนต้องแก้ไขได้ การสานสายใยของโครงการต่างๆ ต้องทำจิตใจให้ไปกับงานนั้นจนเกิดความรู้สึกรักงาน ชอบงาน ..” (มติชน, 23 ธันวาคม 2538)

“ ... การทำอะไรต้องถูกต้องดีงามไว้ เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ ไม่มีใครอยากอยู่กับคนโง่ๆ เซ่อๆ ซึ่งน่ารำคาญ ดังนั้นการที่คนเรามาทำงาน ต้องคิดว่านอกจากได้งาน ได้เงินแล้ว ยังต้องได้ปัญญาด้วย เพราะปัญญาย่อมเกิดแก่ผู้เพ่งพินิจในกิจของตน หมั่นประกอบและใคร่ครวญ ทำงานต้องคิดว่าวันนี้ต้องทำให้ดี พรุ่งนี้ต้องดีกว่าวันนี้ ตื่นเข้ามาต้องนึกว่าจะทำอะไรให้ดีกว่าวันที่ผ่านมา อย่าคิดว่าแค่นี้ดีที่สุดแล้ว ต้องพัฒนาตนเองต่อไปเรื่อยๆ อย่าคิดว่าตนเองไม่มีค่า ไม่มีความสามารถ การทำงานต้องทำอย่างฉลาดและมีปัญญา การต่อสู้โดยหยาดเหงื่อและแรงกายของตนเท่านั้นที่ทำให้เราอยู่ได้ คนโง่มักเป็นเหยื่อของคนฉลาด การทำงานจึงต้องฝึกใช้ปัญญาให้เข้มแข็ง ...” (ไทยโพสต์, 26 ตุลาคม 2542)

ในส่วนการทำงานที่ตัวท่านเองปฏิบัติอยู่นั้น ท่านมีแนวคิดที่ว่า งานสามารถสอนคนให้ทำงานได้ ดังเช่นที่ท่านเองก็ได้เรียนรู้การทำงานจากงานที่ท่านทำ

“ ... อาตมาเองนั้น ในชีวิตไม่ได้ร่ำเรียนรัฐศาสตร์การบริหารอะไรทั้งสิ้น มีหลักอยู่อย่างหนึ่งว่า งานมันก็สอนให้คนเป็นของมันในตัว ได้อย่างอัศจรรย์ ... ”

และในการทำงานนั้นต้องเอาใจใส่ การทำงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่ม ขณะดำเนินการ และการติดตามผล ต้องสังเกตและเรียนรู้ว่าการทำงานนั้นมีปัญหา หรืออุปสรรคใด เพื่อหาทางแก้ไข

แพทย์ พยาบาล

เมื่อพระพยอมไปบรรยายธรรมในงานประชุมวิชาการประจำปี 2539 ของคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลศิริราช เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2539 ในการประชุมนั้นมีการอภิปรายเรื่องโรงพยาบาลเอกชน : ความรับผิดชอบต่อสังคม ความตอนหนึ่งว่า

“ แพทย์ พยาบาล และบุคลากรที่เกี่ยวข้องควรช่วยกันคิดว่าจะเสริมจริยธรรมในวิชาชีพ เพื่อช่วยจรรโลงสังคมได้อย่างไร โรงพยาบาลสร้างขึ้นเพื่อบำบัดความเจ็บป่วย ไม่ใช่เพื่อผลกำไรหรือตำแหน่งตอบสนอง ถ้าจับจุดกันไม่ถูกก็ตกเหว ถีบคุณธรรมวิชาชีพแพทย์ทั้งหมด ‘ ขณะนี้ภาพพจน์พระก็สุดกู่อยู่แล้ว อย่าให้ภาพพจน์แพทย์เข้าไปแข่งกับพระเลย .. ’ พระพยอมกล่าวและว่าไม่รู้เมื่อไหร่แพทย์และพยาบาลจะกลับใจได้ ทำงานอย่างมีความสุข ไม่เกิดการขัดแย้งและเรียกร้องสูง มัวไปชวนขายสิ่งต่างๆ มากมายและทิ้งคุณธรรม ” (มติชน, 9 มีนาคม 2539)

นักเรียน นักศึกษา

พระพยอมได้เทศน์โดยนำเสนอเนื้อหาให้นักเรียน นักศึกษา ได้ตั้งใจเอาใจใส่มุ่งมั่นในการเรียน จากความตอนหนึ่งในการเทศน์ให้นักเรียนจากพาณิชยพระนคร ซึ่งมาเข้าค่ายอบรมจริยธรรมที่วัดสวนแก้วฟังว่า

“ ตอนนี้เธอจุดมุ่งหมายปลายทางอยู่กับการศึกษาใช่ไหม อีก 3 ปี 4 ปีจบใช่ไหม แล้วเหยียบคันเร่งกันนำคู่มือ หรือยังแวะชมข้างทางเอื่อยเฉื่อย เข้าเขตบ้าง เข้าฝับบ้าง เข้าบาร์บ้าง รับรองว่าไม่ถึงปลายทางหรอก ถึงก็มีดีค่า ไข้ไหม บางคนนี่ต้องออกไปเลี้ยงลูก พักหนึ่งกลับมาเรียนต่อ มาเรียน กศน. แล้วลอกหลาน นั่งเรียนโต๊ะเดียวกับหลานอะไรอย่างนี้ ... ตอนนี้พ่อ แม่

เขาเปิดทางว่างให้พวกเธอเรียนใช้ไหม ให้เรียนให้เต็มที่ เขาไม่กักตัวไว้หุงข้าว เขาไม่กักตัวไว้ค้าขาย คำว่าไม่กักตัวไว้ทำนา แหมโอกาสว่างอย่างนี้ไม่แรงก็กรรมของมัน มันก็ไปถึงมีด ... “ (พระพยอม, 29 มิถุนายน 2545)

และยังได้กล่าวถึงพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษาอีกด้วยว่า

“ โอ้โฮ บางโรงเรียนนี้ทุเรศไม่อยากจะเทศน์เลย พระเทศน์อยู่ก็ กริ่ง ไม่หยุดเลย นี่พวกเธอไม่ดีหน่อย พระเทศน์นี้หยุดคุยหยุดเล่นอะไรกันบ้าง บางโรงเรียนนี้ยังกับย้ายตลาดเข้าห้องประชุม คุยกันแซดยังกับแรดฟังเทศน์แฉะ คุยกันยังไม่พอยังอุตส่าห์คุยโทรศัพท์ตอนพระกำลังเทศน์อีก ... อยากจะเปรียบเทียบชีวิตเรานี้สมมติว่าสมองเรามี 2 ชีก ชีกหนึ่งมันจะเป็นสมองเลื่อยคลาน สมองแนวนอน อีกชีกหนึ่งมันจะเป็นสมองแนวคิด ประดิษฐ์ ผลิตทำ แก๊ซ เราจะต้องทำยังงี้ไอ้สมอง 2 ชีกเรานี้ สมองเลื่อยคลานนี้เราต้องคอยควบคุมแน่นนอน ไม่ให้ออกมาเพ่นพ่านรำคาญคนอื่นเขา ไอ้สมองแนวคิดประดิษฐ์ผลิตทำนี้ต้องคอยกระตุ้นเขี่ยลูกให้มัน ให้มันผลิตคิด แก๊ซปรับปรุงให้มัน ไอ้สมองเลื่อยคลานนี้มันอันตรายอยู่ 2 เรื่องย่อยๆ เรื่องหนึ่งคือ สมองเลื่อยคลานประเภทก้าวร้าวรุนแรง ล้างผลาญทำลาย เดี่ยวนี้ต่างสถาบันกัน นักเรียนดูสิจังไรจิงๆ เทคโนกับเทคนิคอยุธยาตีกันจนกระทั่งต้องปิดหมดทั้งจังหวัดเลย ... ไอ้สมองเลื่อยคลานอีกเรื่องคือ เรื่องหลงไหลใฝ่ต่ำ ... คึนนี้นักศึกษาหญิงนั่งคิดนอนคิดทั้งคืน ใครจะคลานมานอนกะกู นักศึกษาชายก็คิดคึนนี้ กูจะคลานไปนอนกับใคร ... เดี่ยวนี้นักศึกษามีสมองแนวนี้อยะนะ แหมต้นปี่นี้เรียนเต็มห้อง ปลายปีพร่องหายไป 5% 10% ..ไปไหน ไปตามหา โน่นไปนอนอยู่บ้านป่าแก่ ไปนอนอยู่บ้านหลังจู้ เดี่ยวไปนอนที่บ้านอาศัยดา ไอ้พวกสมองแนวนอน เรียนหนังสืออยู่ดีๆ ไปนอนกับเขาแล้ว ไปหาสตาจ์ กิน เที่ยว เล่น บางคนนี่เวรจิงๆ ไปนอนกับป่าแก่เพื่อเอาสตาจ์เพื่อมาเล่นฟุตบอล ช่วงนี้มีเยอะ ... “ (พระพยอม, 29 มิถุนายน 2545)

กลุ่มชาวนา

ในการเทศน์ให้กลุ่มสตรีชาวนาที่ไปเยี่ยมชมวัดสวนแก้วฟัง เนื้อหาตอนหนึ่งกล่าวถึงมูลเหตุของการเข้าพรรษาที่สืบเนื่องมาจากอาชีพของชาวไร่ชาวนา

“ ชาวนาทำนา พระเดินไปเดินมาอย่าข้าวกล้า ต้องจำพรรษาสามเดือน ช่วงชาวนาทำนา พระห้ามออกไปเพ่นพ่าน เดี่ยวจะไปเหยียบข้าวกล้า ที่จริงพระเดินบนหัวคันนาจะไปเหยียบข้าวเขาได้ไง มีความหมายว่าอย่างนี้ เขาเหยียบย่ำกฎหมายรัฐธรรมนูญ ไม่ใช่เอากฎหมายมากระแทบ

เหยียบ แต่มันหมายความว่า ไม่เคารพต่อกฎกติกาของบ้านเมือง ชาวนาเขาทำนา พระก็ควรเคารพยำเกรงอาชีพเขาบ้าง ซึ่งถ้าพระเนรเดินไปในขณะที่เขาทำนา เขาอาจสงสารทิ้งข้าว ทิ้งไถวิ่งไปเองเข้าปาลามาใส่ ทำให้อาชีพเขาชะงัก พระพุทธเจ้าจึงให้จำพรรษาเสียในช่วงที่เขาทำไร่ไถนาอย่าไปทำให้เขาสารวันสับสน จะเอานาดี หรือจะเอาข้าวถวายพระก่อนดี นั้นพระควรอยู่กับวัดให้แน่ ช่วงนั้นซึ่งเขาจะได้ทำนาอย่างปลอดโปร่งไม่พะว้าพะวังกับการจัดอาหารบิณฑบาตให้พระเณร..“ (พระพยอม, 21 มิถุนายน 2545)

เนื้อหาที่น่าเสนอซึ่งมีลักษณะของการวิพากษ์นั้น มักหยิบยกเหตุการณ์ ข้อมูลจริงมานำเสนอ เป็นเหมือนการกระตุ้นให้คิด ทำให้เกิดการสะดุดใจ หรือเตือนสติ ให้เห็นถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นข้อเตือนใจ หรือหาทางปรับปรุง แก้ไข นอกจากนี้ยังทำให้มีความน่าสนใจแก่ผู้รับสารด้วย

3) เนื้อหาที่เป็นปัจจุบัน ทันสมัย

เนื้อหาที่พระพยอมนำเสนอมักเป็นเนื้อหาที่เป็นปัจจุบัน (current issue) และทันสมัย โดยนำเหตุการณ์ในบริบทแวดล้อมที่เกิดขึ้นขณะนั้นๆ มานำเสนอ เชื่อมโยง เปรียบเทียบ หรือยกเป็นตัวอย่าง ซึ่งผู้รับสารมักจะรู้เรื่องเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว ทำให้ไม่ต้องอธิบายเท่าความมาก อีกทั้งยังทำให้เกิดความน่าสนใจ รู้สึกว่าไม่ใช่เรื่องไกลตัว เห็นภาพ เข้าใจ เรื่องได้ง่าย ตัวอย่างเช่น

“ ... โยมถ้าลูกเราเป็นอย่างลูกน้ำเหลิมนี้ยุ่งไหม เทียวตามเรคคัฟ 4 ปี 12 คดี 4 ปีนี้เรื่องเขาเกิด 12 ครั้งในลูก 3 คน ทำตระกูลพ่อแม่ยับเยินหมด แทนที่จะอยู่บำรุง ก็อยู่ยับเยิน ..” (พระพยอม, 22 มิถุนายน 2545)

“ ดูฟุตบอลครั้งนี้ เตือนสติไว้เลยว่าฟุตบอลครั้งนี้ต้องไม่กัดกินศีลธรรมของเรา ไม่ทำลายอนาคตของเรา ไม่เหมือนเด็ก 2 คนเพื่อนกัน เล่นพนันฟุตบอลคราวก่อน ไอ้คนแพ้นี้ไม่ยอมจ่าย ไอ้คนชนะเจ็บใจ เลยกมียารถไอนี้ไปเลย พ่อของนักเรียนคนแพ้กี้ไปแจ้งความ ไอ้คนชนะติดคุก ไอ้คนแพ้กี้คงถูกอาฆาต เพราะว่าไปเล่นไม่ซื่อ เพราะฉะนั้น หลังจากฟุตบอลจบ แต่ชีวิตตัวเองสับสนตายไม่ฟื้นเลย หรือว่านักศึกษาที่ไปขายตัวเองเงินมาเล่นฟุตบอลนี้ น่าอเน็จน่าใจ ก็ขอเตือนไว้ว่า ลูกกีฬาฟุตบอลครั้งนี้อย่าให้ฟุตบอลตะลุมบอนชีวิตเรายับเยิน “ (พระพยอม, 9 มิถุนายน 2545)

4) เนื้อหามีลักษณะผสมผสาน

ลักษณะการผสมผสาน (hybrid) ของเนื้อหาที่นำเสนอ นั้นเป็นแบบการนำของเก่ามาประกบกับของใหม่ ซึ่งการออกแบบสารเช่นนี้ทำให้คนรุ่นเก่ารับสารได้รู้เรื่อง ในขณะที่คนรุ่นใหม่ก็สามารถเชื่อมโยงเรียนรู้ได้ เช่น การกล่าวว่า “บรรพชิตควรพิจารณาอยู่เนืองๆ ว่า บัดนี้เราเป็นผู้พิจารณาความเลี้ยวชีวิต หรือการเลี้ยวชีวิตของเรานั้น บัดนี้เนื่องจากผู้อื่น เราควรทำตัวให้เค้าเลี้ยวง่าย ...บรรพชิตควรพิจารณาอยู่เนืองๆ ว่า วันคืนล่วงไปๆ ขณะนี้เรากำลังทำอะไรอยู่ เข้าพรรษาล่วงมาเกือบเดือนแล้วนะ เราได้ทำอะไรบ้างแล้ว ...” เป็นการนำเสนอด้วย วัจนภาษาและเนื้อหาที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางภาษา ในทางศาสนาที่คนรุ่นเก่าคุ้นเคยดี แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อพูดถึงวัด พระพยอมกลับนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับวัดในเหตุการณ์ที่อยู่ในบริบทของสังคมแบบใหม่หรือปัจจุบัน เช่น “วัดเดี๋ยวนี้ก็ต้องดูกันนะมันมีหลายวัด เอาแค่ ส.อย่างเดียวนะนั่น วัดสร้าง วัดสวด วัดเสก วัดสนุก วัดสอน วัดสงบ เดียวนี้ดูวัดเสก ก็เสกกันไฟแลบโบสถ์”

หรือจากตัวอย่างเมื่อพระพยอมได้รับเชิญไปในรายการชิงร้อยชิงล้าน พิธีกรในรายการคือ ปัญญา นิรันดร์กุล และเท่ง เถิดเทิง ได้ขอคำแนะนำเกี่ยวกับการดูฟุตบอลโลก พระพยอมแนะนำว่า

“ก็ต้องดูด้วยเจตนาเดิม เดิมนี้เคยได้ยินว่ากีฬาเป็นอะไร เค้าร้องเพลงว่ากีฬาเป็นยาวิเศษ แก้กองกิเลสทำคนให้เป็นคน เดียวนี้เรากำลังทำยาไอ้กีฬาให้เป็นผีเปรต ทำให้คนเป็นเปรตเล่นการพนันกันใหญ่ ..” (พระพยอม, 9 มิถุนายน 2545)

พระพยอมนำบางส่วนของเพลง ที่สะท้อนถึงแนวคิดแบบเก่าว่า การเล่นกีฬานั้นเป็นการฝึกตน เป็นการขัดเกลากิเลสในตนทำคนให้เป็นคน แต่ปัจจุบันกีฬากลับกลายเป็นสิ่งที่ทำให้คนไม่เป็นคน

5) เนื้อหามีลักษณะคู่ตรงข้าม

เนื้อหาที่พระพยอมนำเสนอ นั้น มักมีลักษณะคู่ตรงข้าม เช่น ในหมู่วัยรุ่นผู้ชายที่ชักชวนกันให้สูบบุหรี่ พระพยอมไม่ได้นำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะคู่ตรงข้ามในระดับที่ให้เลือกว่าใช่หรือไม่ ดังคำกล่าวว่า “ไม่สูบไม่ใช่ลูกผู้ชาย ไม่สูบไม่ใช่แมน” แต่พระพยอมนำเสนอ

เสนอเนื้อหาที่มีลักษณะคู่ตรงข้ามในระดับของการวิเคราะห์ว่า ใช่หรือไม่ใช่อะไร เช่น ในการเทศน์ตอนหนึ่ง พระพยอม (สมบัติ เจริญศิลป์, 2532) ได้แสดงไว้ว่า

“ ... แมนมีสองอย่างวิ๊ว แมนโง่กับแมนฉลาด แมนโง่ต้องสูบบุหรี่ ต้องเตะท่าต้องยังงั้น ต้องยังงี้ ถึงจะเป็นแมน แต่ถ้าคนฉลาดมีความเข้มแข็งดีอยู่ในตัวแล้วเนียไม่ต้องไปสูบ ไม่ต้องไปทำตามเค้าก็เป็นแมนได้ ... ”

หรือ ในกรณีของเด็ก วัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่มีพลังมาก และสนใจเรื่องสนุกเป็นส่วนใหญ่ พระพยอมไม่ได้นำเสนอให้ผู้รับสารวัยนี้ ต้องทำสิ่งต่างๆ อย่างสนุกหรือไม่สนุก แต่เสนอว่าสนุกอย่างไร สนุกเป็นประโยชน์หรือสนุกไม่เป็นประโยชน์ พระพยอม (กรุงเทพฯ, 10 กันยายน 2537) กล่าวว่า

“ อยากให้วัยรุ่นหันมาสนุกกับการทำประโยชน์เสียที เมื่อไหร่วัยรุ่นสนุกกับการทำประโยชน์ เมื่อนั้นสังคมบ้านเมืองเราจะกระโดดเลย ”

หรือในการเปิดรับสื่อ ท่านกล่าวว่า “ เวลานี้หากว่าเราดูสื่อสารเพื่อความสนุก ก็เป็นสื่อไร้สาระ สื่อสารเพื่อข้อคิดสติปัญญา เรียกว่าสื่อให้ประโยชน์ทางปัญญา ” กล่าวคือ พระพยอมไม่ได้เสนอว่าดูหรือไม่ดู หรือว่าถ้าดูแล้วเป็นการกระทำที่ไม่ดี ไม่ดู เป็นการกระทำที่ดี แต่กลับเสนอว่าดูนั้น ดูอย่างไร ดูเป็นสาระ หรือดูไม่เป็นสาระ

2.3 ทักษะเฉพาะ

นอกจากทักษะในการเลือกใช้สื่อ และการเลือกสารแล้ว ยังมีทักษะเฉพาะที่ใช้ในการสื่อสาร ซึ่งแสดงถึงความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ทักษะเฉพาะดังกล่าว ได้แก่

2.3.1 ทักษะการรับฟัง

2.3.2 ทักษะการให้คำแนะนำ

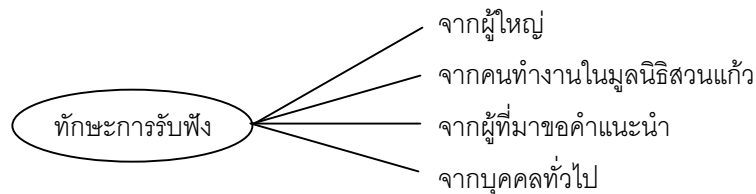
2.3.3 ทักษะการโน้มน้าวใจ

2.3.4 ทักษะการแก้ปัญหา

2.3.5 ทักษะการตัดสินใจ

2.3.1 ทักษะการรับฟัง

ทักษะเฉพาะประการหนึ่งที่มีความสำคัญในการสื่อสารของพระพยอม คือ การรับฟัง ซึ่งทำให้พระพยอมสามารถทำการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการแสดงความสามารถด้านการสื่อสารประการหนึ่ง พระพยอมมีการรับฟังจากบุคคลต่างๆ คือ จากผู้ใหญ่ จากคนทำงาน ในมูลนิธิสวนแก้ว จากผู้ที่มาขอคำแนะนำปรึกษา และจากบุคคลทั่วไป

1) การรับฟังจากผู้ใหญ่

ทักษะการรับฟังจากผู้ใหญ่ มักใช้ควบคู่กับความรู้ความเข้าใจในบริบทที่เกี่ยวข้องกับระบบลำดับชั้น หรือระบบอาวุโส (seniority) เช่น ในกรณีเหตุการณ์ที่มีผู้วิพากษ์วิจารณ์ ต่อต้านและงดออกอากาศการแสดงธรรม พระพยอมได้รับคำแนะนำ ตักเตือนจากพระผู้ใหญ่หลายท่าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการปรับปรุงรูปแบบวิธีการสื่อสารของท่าน กรณีความขัดแย้งภายในตนเอง เรื่องการรับสมณศักดิ์ พระพยอมรับฟังคำแนะนำจากพระผู้ใหญ่หลายท่านเช่นกัน ซึ่งทำให้ท่านสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในและมีแนวปฏิบัติที่เหมาะสม ดังที่ได้นำเสนอในหัวข้อความรู้ที่เกี่ยวกับบริบทด้านต่างๆ

2) การรับฟังจากคนทำงานในมูลนิธิสวนแก้ว

ในการบริหารงานภายในมูลนิธิ พระพยอมอยู่ในตำแหน่งผู้บริหารที่สามารถสั่งการ และติดตามผลการทำงานต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ตามที่ท่านเห็นสมควร อย่างไรก็ตามเนื่องจากงานในมูลนิธิมีมาก บางงานมีความเร่งด่วน หรือต้องการการสั่งการจากผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ คือ ท่านเอง ดังนั้นในบางครั้งพระพยอมจึงต้องรับฟังข้อมูลจากคนทำงานที่นำเรื่องราวการทำงานมาปรึกษาหรือรายงานด้วย ซึ่งทำให้การสั่งการหรือการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่นที่พี่ดอน หรือประดิษฐ์ได้เล่าให้ฟังว่า

“เดินเข้าไปเลยก้มกราบ 3 ครั้ง แล้วปรึกษาเลยเรื่องนี้เรื่องนี้ เออชี้แจงมาเลยเราจะฟัง ...
 อยากถามอะไรถามเลย หลวงพ่อนี้เป็นนี่นะ เออถูกๆ เออไม่ใช่เนะ เรามาปรึกษากันสิ ไปเรียกคน
 นั้นคนนั้นมานั่งคุยกัน อันนี้เป็นอย่างที่ดีใหม่ อย่างเมื่อก่อน เออดอน เอาแบบพิมพ์เขียวที่เสนอไปให้
 นะ ให้วิศวกรดู ว่าอันนี้เราใช้อย่างน้อย เธอใช้ที่ตัน ไปกางให้เขาดู ฟัดอนก็บอกใช้อย่างน้อย 25
 ตัน รับน้ำหนัก 21 เมตรเจาะถึงพื้นทรายเลย บริเวณพุทธมณฑลของกรุงเทพฯ รอบกรุงเทพฯ
 ต้องตอกถึงพื้นทราย ...” (ประดิษฐ์, 19 เมษายน 2545)

3) การรับฟังจากผู้ที่มาขอคำแนะนำปรึกษา

โดยทั่วไปผู้ที่มีเรื่องเดือดร้อนทุกข์ใจ ย่อมต้องการบุคคลที่จะรับฟังเรื่อง
 รวความทุกข์ และให้คำแนะนำเพื่อคลายทุกข์ หรือมีแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหา หลายคน
 เลือกที่จะขอคำแนะนำปรึกษาจากพระ สำหรับพระพยอมก็เช่นกัน มีผู้มาขอคำแนะนำปรึกษาเพื่อ
 หาทางออกให้กับความทุกข์ร้อนในใจ ซึ่งพระพยอมก็รับฟังและให้คำแนะนำข้อคิดจากหลักธรรม
 เป็นแนวทาง ดังที่ท่านกล่าวว่า

“ โยมเป็นทุกข์มาขอให้พระช่วย พระก็ต้องช่วยพอสมควร ” (พระพยอม, 24 กรกฎาคม
 2545)

4) การรับฟังจากบุคคลทั่วไป

จากการสังเกต พบว่า การรับฟังจากบุคคลทั่วไป โดยมากมาจากผู้ที่มาทำ
 บุญ ถวายสังฆทาน แล้วหากพอมีเวลาบ้างพระพยอมก็จะพูดคุยซักถาม หรือในบางครั้งผู้มาทำ
 บุญก็จะพูดคุยขอความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ จากท่าน นอกจากนี้ในบางโอกาสของการเทศน์
 พระพยอมก็เปิดโอกาสให้ผู้ฟังถามปัญหาหรือข้อสงสัยต่างๆ ได้ ตัวอย่างเช่น จากการเทศน์ที่ท้อง
 สนามหลวง งานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา

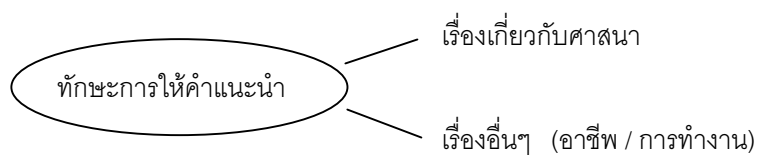
“ ใครจะถามอะไรมัย ให้ถาม 2 ข้อ ถามไปแล้วเดี๋ยวโยมจะถามแก้แค้นกลับบ้าง ถาม
 อะไรมัย เมื่อคืนนี้เดินทีไร นี่ถามใหญ่เชียว ” (พระพยอม, 19 กรกฎาคม 2545)

การรับฟังจากบุคคลทั่วไป ทำให้พระพยอมได้รับทราบข้อมูลโดยทั่วไปของคนในสังคม
 และได้รู้จักผู้รับสารของท่านเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นประโยชน์ในการสื่อสารเป็นอย่างยิ่ง ดังเช่นในการ
 สังเกตคราวหนึ่ง พบว่า มีผู้มาทำบุญถวายสังฆทานคนหนึ่ง เป็นชายอายุยังไม่มากนัก ทำทางเป็น

คนทำงานรับจ้างใช้แรงงาน ได้กราบเรียนพระพยอมว่า เพิ่งมาวัดสวนแก้วเป็นครั้งแรก ได้ฟังจากวิทยุก็เลยมา ตามปกติเมื่อมีผู้มาทำบุญถวายสังฆทานพระพยอมจะแจกวารสารร่วมโพธิ์แก้วและเทปธรรมะ 1 ม้วนเป็นของที่ระลึกสำหรับผู้ทำบุญทุกๆ ไป แต่สำหรับชายผู้นี้ พระพยอมให้แจกหนังสือฮาสุตซีตให้ด้วย ซึ่งหนังสือฮาสุตซีตนี้โดยปกติ จำหน่ายในราคาเล่มละ 100 บาท หรือแจกให้กับผู้ที่ทำบุญเป็นจำนวนมาก 200 บาทขึ้นไป (20 เมษายน 2545)

2.3.2 ทักชะการให้คำแนะนำ

คำแนะนำที่พระพยอมให้แก่ผู้รับสารนั้น มีทั้งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาและเรื่องอื่นๆ เช่น เกี่ยวกับอาชีพ การทำงาน ซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับหลักศาสนาเลย โดยในการให้คำแนะนำนั้น อาจเกิดขึ้นในบริบทหรือสถานการณ์ที่ไม่เฉพาะเจาะจง เช่น ในการเทศน์ หรือสถานการณ์ที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งมักเป็นการรับฟังปัญหาจากผู้ที่มาถามปัญหา

1) การให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับศาสนา

การให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับศาสนา อาจเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ไม่เฉพาะเจาะจง เช่น ในการเทศน์ หรือบางครั้งอาจเกิดจากสถานการณ์เฉพาะ เช่น มีผู้เดือดร้อนทุกข์ใจมาพบ หรือโทรศัพท์มาเพื่อขอคำแนะนำหรือข้อคิดจากพระพยอม ซึ่งพระพยอมก็จะให้คำแนะนำที่เป็นเรื่องเฉพาะสำหรับบุคคลนั้นๆ อย่างไรก็ตามเรื่องที่มีผู้ขอคำแนะนำ มักเป็นเรื่องที่สามารถยกเป็นอุทธาหรณ์แก่ผู้รับสารทั่วไปเพื่อเป็นข้อคิดเตือนใจได้เช่นกัน เช่น เรื่องเกี่ยวกับความรักความซัง ซึ่งเป็นเรื่องที่บุคคลทั่วไปประสบพบเจอในชีวิตประจำวัน พระพยอมก็จะนำมาบอกเล่าในการเทศน์หรือบรรยายธรรมตามวาระโอกาส

คำแนะนำที่เกี่ยวกับศาสนามีลักษณะใกล้เคียงกับการอบรมสั่งสอน แต่ก็ไม่ใช่อบรมสั่งสอนโดยตรง บางครั้งเป็นเหมือนกับเทคนิควิธีปฏิบัติ หรือข้อคิดเตือนใจ พระพยอมใช้ทักชะในการให้คำแนะนำในกรณีนี้โดยใช้แนวคิดแนวทางปฏิบัติในพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวทาง ตัวอย่างเช่น

แนะนำพระเณรให้รู้จักศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องการยั่วยวน เพื่อรักษาเพศพรหมจรรย์

“ พวกพระเณรรู้มั๊ยว่า มายาหญิง มายาสัตว์ที่มันยั่ว มีกีมายา ในสูตรๆ หนึ่ง ผู้หญิงเค้าต้องการมายั่ว ที่จะให้พระสึก ทำยังไงบ้าง เช่น สยายผม บิดตัว สลัดผ้า 18 ท่า ที่จะให้พระสึก เณรศึกษาไว้บ้างนะ สูตรที่พระพุทธเจ้าเล่ากันทางพระไตรปิฎก ตอนเราบวชใหม่ๆ ชอบอ่านพวกนี้ อ่านเรื่อง ลีลาวดี เค้าจะมีบอกหมดว่า มายาของเพศตรงข้ามมันยั่วยังไง มีกิริยาทำที่ยังไง ” (พระพยอม, 23 สิงหาคม 2545)

แนะนำวิธีคิด หรืออุบายในการป้องกันตนเองไม่ให้หลงไปในเรื่องชู้สาวให้กับพระเณร

“ เราต้องใช้วิทยายุทธหลายแบบ นึกในใจว่าชาตินี้เราขอบวชชักราชาตินึง ไม่เป็นผัวใคร แล้วเอาเห็รับใช้พุทธเจ้า ไม่เอาเห็รับใช้กิเลสตัณหา ใครมันจะสวยแคไหน ขวนไปเสียเห็อยู่กับมัน ไม่ไปเด็ดขาด คิดบหนักไปเรื่อย ชาตินี้เอาเห็รับใช้พุทธศาสนา มันก็เลยเป็นชั้นทะไธ้ตัณหา มันก็เลยเล่นงานเราไม่ได้ ... ตอนนั้นมีเทคนิคคิดอยู่อย่างเดียว คิดว่า ถ้าเราสอนให้เด็กสาวๆ พวกนี้ แล้วมันมีลูก มันสอนลูกมันดี ลูกมันมาบวช เราสบายไม่เจอพระเณรจัญไร ติดยาคิดอย่างนี้เลยสอนมัน เลยไม่ค่อยมีอารมณ์อะไรมาทวน เพราะคิดว่าสอนให้มันดี เป็นแม่ดี มีลูกดี สอนให้มันมาบวชเป็นเณรดี เราเลยคิดดีหวังดี เพื่อให้เขาเป็นผู้หญิงที่ดั่งใจเค้าจะได้เป็นแม่ที่ดีงาม พอคิดว่ามันเป็นแม่ที่ดีงาม เราก็หมดอารมณ์ไปแย่งคนอื่นแล้ว เราก็เลย ก็ทำหน้าที่ส่งมึงให้ไปเป็นเมียที่ดีงาม แม่ที่ดีงาม เราไม่ต้องไปเป็นอะไรที่ดีงามของมันหรอก เป็นผู้สอนที่ดีงามเท่านั้น มันก็เลยทำให้จิตใจเรา เด็กมันมายั่วก็ไม่ใช่ไร ” (พระพยอม, 23 สิงหาคม 2545)

แนะนำบุคคลทั่วไปในเรื่องการทำบุญ

“ ใครอยากทำบุญต้นทุนต่ำมาทำที่วัดสวนแก้ว ... อาตมาทำต้นทุนต่ำ เดี่ยวนี้แข่งกันสร้างโบสถ์ใหญ่ สร้างเจดีย์ใหญ่อุตลุด วัดนั้นสร้างโบสถ์ใหญ่ วัดนี้สร้างเจดีย์ใหญ่ วัดนี้ไม่รู้จะสร้างอะไรเลยสร้างรูปใหญ่ ทับคนตาย เป็นบุญเน่าเป็นบุญเอ็นพีแอล (NPL) เป็นบุญไม่รู้จะทำอะไรบ้าง มาทำบุญที่วัดสวนแก้วไม่เป็นบุญเอ็นพีแอล (NPL) ” (พระพยอม, 29 มิถุนายน 2545)

แนะนำบุคคลทั่วไป พ่อแม่ที่พาลูก (ที่ไม่อยากไปวัด) ไปวัด

“ เรามีคาถาอย่างนั้นนะ ไปวัดเองกับเขาหาไปนี่อันไหนดีกว่ากัน สวดมนต์เองกับนอนให้พระสวดให้อันไหนดีกว่ากัน ประนมมือไหว้พระองค์กับสับหรือจับไหว้ให้อันไหนดีกว่ากัน มาฟังเทศน์เองกับพ่อตอนมาอันไหนดีกว่ากัน ... แล้วเมื่อไหร่คิดจะมาฟังเองล่ะลูก แหมแม่ตอนมาอะไรความดีต้องคิดทำเองได้บ้าง คำบอกความดีไม่มีขายอยากได้ต้องทำเอง ความดีจะหาซื้อที่ไหนไม่ได้ต้องทำเอง ” (พระพยอม, 22 มิถุนายน 2545)

แนะนำผู้เดือนร้อนทุกจิตใจที่โทรศัพท์มาขอคำแนะนำ

“ สังเกตดู อาตมารับโทรศัพท์โยมนี้อัศจรรย์กับช่วงนี้บางทีมันสุดโต่ง ใจเวลารักก็รักชะหัวปักหัวปำ เวลาชังก็ชังชะหัวปักหัวเหวี่ยง ... พระพุทธเจ้าเคยเตือนว่าใจ เวลารักชอบใครอย่าชอบเต็ม ที่ เพื่อไว้โกรธกันบ้าง โกรธใครก็อย่าโกรธเต็มที่ เพื่อไว้ดีกันบ้าง ... อย่าถึงขั้นแค้นสุดขีด รักหัวปักหัวปำ พระพุทธเจ้าตะล่อมให้อยู่ตรงกลาง .. ” (พระพยอม, 24 กรกฎาคม 2545)

“ เมื่อวานก็โทรมา หลวงพ่อช่วยให้ความคิดหน่อย หลานเค้าติดยา ขึ้นก็เอามา ไปบำบัดที่นู่นที่นี้ ไปส่งเรียน ขโมยเงินที่ ห้าหมื่น สามหมื่น อยู่ ม.1 ม.2 ขโมยเงินที่ สามหมื่น สี่หมื่น ผัวก็ดู จะเอายังไงดี ก็ยื่นไม้ตายหลานกับผัวนี้จะเอาอันไหน นี่ก็คิดไม่ตก หลานก็รัก ผัวก็รัก แล้วก็ถามโยม มันขโมยก็เที่ยวแล้ว 6-7 เที่ยวแล้ว แล้วโยมไม่มีลิมิต (limit) บ้างหรือว่าจะให้มันชั่วก็ให้มันชั่วก็เหิน น่าจะบอกว่า ภูเตือนมึง 3 ทีนะ ภูไม่เอามึงติดคุกติดตะรางนะ ทีที่ 4 นี่ภูไม่เอาแล้วมึงไปตามกรรมของมึง เลยบอกโยมเกิดมานี้ไม่เป็นตัวของตัวเองเลยนะเดินทางสายกลางบ้างนะ ปลอ่ยให้เด็กหลานนี้มันเลว ขโมยเอา ขโมยเอา เต็มมันก็ขโมยจนได้ใจ เป็นโจรไปปล้นฆ่าเค้า เพราะมันได้เอาเงินไปให้มันขโมยอยู่ได้ ที่จริงน่าจะตีจะเขี่ยมันมั่ง ขโมย 3 เที่ยวติดๆ นี่มันต้องขโมยแล้ว หรือไม่ก็ต้องไปฝากขังดัดสันดานไว้ ปลอ่ยให้ขโมย 6-7 เที่ยว เที่ยวละ สามหมื่น เจ็ดหมื่น ผัวใครมันจะยอมทนไหว ให้เมียใช้ลูกใช้ยังพอทนไหว หาเงินให้หลานเมียขโมย ก็เลยบอกโยม ไม่รู้จักวางสายกลางให้ตัวเองบ้าง ไปหลงหลานรักหลานจนกระทั่งตัวเองมีแต่ตรอมตรมทรมาน ... ” (พระพยอม, 24 กรกฎาคม 2545)

2) การให้คำแนะนำเรื่องอื่นๆ

การใช้ทักษะการให้คำแนะนำในเรื่องอื่นๆ นั้นพระพยอมได้ใช้ความรู้ประสบการณ์ที่มีมาเป็นแนวทางในการให้คำแนะนำ ดังตัวอย่างที่แนะนำกลุ่มสตรีชาวนา เกี่ยวกับเรื่องของชาวนาที่ควรจะมีการรวมตัวกันเพื่อประโยชน์ของชาวนาเอง

“ชาติไทยเราเคยอาศัยเกษตรกรรม พืชผลเกษตรกรรมทางการเกษตร ชาวไร่ชาวนา แต่ไม่ทราบว่าเป็นอย่างไรที่เมืองไทยไม่มีการรวมตัวกัน ต่อรองเหมือนกลุ่มโอเปคกลุ่มน้ำมันเค้ารวมตัวกันขึ้นน้ำมันยังงี้ก็ได้ กลุ่มพวกนี้สามารถรวมตัวกันผนึกกำลังจะขึ้นน้ำมัน จะผลิตไม่ผลิต จะเพิ่มจะลดราคายังงี้ ขึ้นได้ตามอำเภอใจ แต่ของชาวนาไทยเรา หลายชาติที่ทำนาร่วมกัน อย่างเขมร เวียดนาม พม่า เราก็ยังไม่ได้จัดทำท่าจะเป็นลักษณะรวมตัวกันแบบนั้นได้ ไปประเทศอิสราเอล คนที่เขาทำผักทำไร่ เนี่ย เขามีอำนาจต่อรองสูงมาก เค้าสร้างห้องเย็นไว้ในกลางนา กลางผัก กลางไร่สวน ถ้าวันใดพ่อค้าผักมากดราคาทำให้ผักเขาถูก เขาจะเก็บไว้ในตู้เย็นห้องใหญ่ๆ แช่ไว้ในนั้น 9-10 วัน ตลาดไม่มีขาย พ่อค้าคนกลางทนอยู่ต่อไปไม่ได้ก็ต้องมาขึ้นราคาให้สูงขึ้น เขาก็ไม่มีคำว่าขาดทุน ... ชาวนาไทยนี้ควรรู้จักปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างบางกลุ่มที่เขาารวมตัวกัน ... ชาวนาจะต้องมีกิจกรรม สัมมนา รวมตัวรวมกลุ่ม รวมตัวกันอย่างหนาแน่นเป็นปึกแผ่น สามารถต่อรอง อาจจะเก็บข้าวไม่ขายรอจนตลาดหมด แล้วค่อยมาให้ราคาพอที่เราจะอยู่ได้ ไม่ใช่อะไรๆ เราก็ต้องปล่อยขาย ข้าวควรจะปลูกฤดูไหนให้มาก ปลูกฤดูไหนให้น้อย ปีไหนควรจะปรับปรุงพันธุ์อะไร น้ำท่าเป็นอย่างไร เติบโตอย่างไรจะเป็นองค์ประกอบ ไม่ใช่ปลูกข้าวเป็นแต่ขายไม่เป็น” (พระ พยอม, 21 เมษายน 2545)

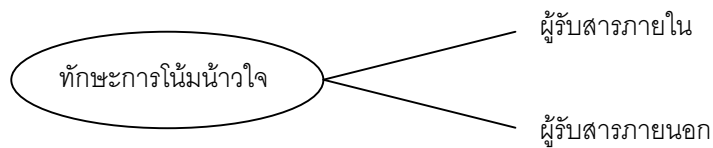
นอกจากนี้ก็คือการแนะนำเกี่ยวกับการทำงาน โดยเฉพาะการทำงานในมูลนิธิ ซึ่งพระพยอมมักใช้การสื่อสารเชิงอวัจนะโดยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ประกอบการให้คำแนะนำด้วยวาจา ดังที่ผู้วิจัยได้สังเกต พบว่า เมื่อนักศึกษาที่ไปช่วยงานพัฒนา ได้รับคำสั่งให้นำซุงมะพร้าวขึ้นจากห้องร่อนสวน และขนย้ายไปไว้อีกที่หนึ่งเพื่อทำสะพาน ซุงมะพร้าวมีน้ำหนักมาก และอยู่ในห้องร่อนสวนที่ลึกมาก พระพยอมได้แนะนำให้ใช้เชือกมัดแล้วลากขึ้นมาและลากไปยังจุดหมายที่ต้องการ การใช้เชือกมัดนั้นไม่ใช่เรื่องยากนัก แต่คำแนะนำที่มีค่าคือ แนะนำว่าควรจะมีเชือกให้ มีระยะห่างเท่าใด และผู้ชักลากควรอยู่ห่างจากท่อนซุงเท่าใด จึงจะไม่เกิดอันตรายต่อผู้ที่ชักลาก โดยคำนวณจากความยาวของท่อนซุง (29 พฤศจิกายน 2546)

นอกเหนือไปจากนั้น พระพยอมยังได้แนะนำการเปิดรับสื่อให้คนในมูลนิธิด้วย ว่ามีรายการใดดีสมควรที่จะดู ดังที่พี่ดอนเล่าว่า

“อย่างข่าวนี้มีอะไรดีๆ หลวงพ่อท่านก็จะบอกว่าดูรายการช่องนั้นนะ น่าดูมากเลย ดีมากเลย” (ประดิษฐ์, 19 เมษายน 2545)

2.3.3 ทักชะการโน้มน้าวใจ

โดยมากพระพยอมใช้ทักชะการโน้มน้าวใจ เพื่อให้ผู้รับสารได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมโครงการของมูลนิธิสวนแก้ว สำหรับผู้รับสารภายใน คือ ให้ร่วมแรงร่วมใจในการทำงาน ส่วนผู้รับสารภายนอก ที่เป็นผู้รับสารทั่วไป คือ ให้สนับสนุน ด้วยการซื้อผลิตภัณฑ์ต่างๆ หรือบริจาค

1) ผู้รับสารภายใน

ผู้รับสารภายใน คือ ผู้ที่มาฟังฟังอาศัยอยู่ในมูลนิธิสวนแก้ว ภายใต้โครงการต่างๆ ผู้รับสารกลุ่มนี้ มีหน้าที่ความรับผิดชอบต้องเข้าสวนเพื่อพัฒนาทุกวันเช้า-เย็น การพัฒนานี้ถือเป็นการทำเพื่อส่วนรวม ไม่มีค่าแรงตอบแทน ซึ่งมีบ้างที่บางคนไม่เข้าสวนไปพัฒนาหรือไปน้อย หรือไม่พร้อมเพียงเมื่อยามที่พระพยอมขอแรง ก็ถูกพระพยอมตำหนิเอบ้าง ลงโทษบ้าง แต่อย่างไรก็ดีพระพยอมก็ได้ใช้ทักชะการโน้มน้าวใจ เพื่อให้ผู้รับสารกลุ่มนี้ได้คิดที่จะร่วมแรงร่วมใจกันทำเพื่อส่วนรวม โดยการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจนั้นอาจเป็นได้ทั้งลักษณะของการ ชู การปลอบ หรือสอน ให้ข้อคิด ดังเช่น

“ เธอจะเกลียดหลวงพ่อก็ไม่เป็นไร อย่าเกลียดโครงการ ให้รักโครงการ จะเกลียดหลวงพ่อก็ว่าพูดมาก ใช้มากได้ แต่อย่าเกลียดโครงการของเรา เพราะโครงการของเรา คือ หม้อข้าวของเรา ถ้าทุบหม้อข้าวแตกหมดก็อด เกลียดหลวงพ่อก็ได้กิน แต่เกลียดโครงการเมื่อไหร่อด ใครเกลียดอาจารย์วีระศักดิ์ ใครเกลียดหลวงพ่อ ใครเกลียดหัวหน้าที่เค้านั่งจับเข่าคุย เขี่ยเถาะ อย่าเกลียดโครงการ ขอให้รักโครงการให้มากๆ “ (พระพยอม, 23 สิงหาคม 2545)

2) ผู้รับสารภายนอก

ในการใช้ทักชะการโน้มน้าวใจผู้รับสารภายนอก ที่เป็นผู้รับสารทั่วไป พระพยอมต้องการให้ผู้รับสารได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของมูลนิธิสวนแก้ว โดยให้การสนับสนุน ด้วยการบริจาค หรือ ซื้อผลิตภัณฑ์ต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากมูลนิธิสวนแก้วเป็นองค์กรที่ให้ความช่วย

เหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากเดือดร้อนด้วยเหตุอันน่าปลการเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องมึงงบประมาณสำหรับดำเนินการ แต่มูลนิธิสวนแก้วเป็นองค์กรการกุศล ซึ่งต้องดำเนินการจัดหางบประมาณด้วยตนเอง พระพยอมกล่าวว่า

“ การจะดำเนินการอะไรนี้ไม่มีทุนเลยได้ไง เราไม่ได้ขอรัฐบาลมาได้ ” (พระพยอม, 24 กรกฎาคม 2545)

ดังนั้นพระพยอมจึงได้ใช้ทักษะการโน้มน้าวใจ เพื่อให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมดังกล่าว โดยมากพระพยอมใช้การสื่อสารเชิงวัจนะ ในแทบทุกโอกาสที่มี แม้กระทั่งในการเทศน์ ซึ่งพระพยอมจะนำเสนอเนื้อหาใน 2 ลักษณะ คือ เป็นตัวอย่างแทรกในเนื้อหาที่แสดงธรรม และ นำเสนออย่างชัดเจนในช่วงท้ายของการเทศน์ ซึ่งเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการที่กำลังดำเนินอยู่ และมักจะมีผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตจากโครงการมานำเสนอเป็นตัวอย่างและจำหน่ายด้วย

การนำเสนอในบริบทนี้ พระพยอมเปรียบเหมือนนักการขายที่เสนอขายสินค้า ใช้วัจนสารเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารซื้อสินค้า โดย

- การจูงใจด้วยความมีเหตุผล (rational appeals) คือกระตุ้นความสนใจส่วนตัวของผู้รับสาร ผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตจะสร้างผลประโยชน์ตามที่ปรารถนา เช่น คุณภาพความประหยัด คุณค่าหรือสมรรถนะของผลิตภัณฑ์ เช่น นำเสนอสรรพคุณของน้ำลูกยอ ว่ามีประโยชน์ต่อสุขภาพและจำหน่ายในราคาไม่แพง ม้านั่งเตี้ยสามารถพับเก็บได้ไม่เกะกะพื้นที่และนำติดตัวไปด้วยได้ ดังตัวอย่างจากการเทศน์งานคอนเสิร์ตพระพยอมปะทะคาราบาว

“ ตอนนี้นะเมืองไทยมีเมนูอาหารสำคัญ เมนูสมุนไพรที่ขึ้นเี่ยมที่สุดเลย แพทย์หญิงเพ็ญภา ทวีพย์เจริญ บอกว่าไฉ่เมี่ยงค่านี้น้ำมันเป็นอาหารปรับธาตุ มันมีตัวปรับธาตุ เช่น แคลเซียมอยู่ในใบชะพลู มีข้าว ตะไคร้ ธาตุลมอะไรต่างๆ ให้ระบายแต่ปรับสภาพธาตุให้ไม่ป่วย ไม่ใช่ เดียวนี้เขาเลยทำขึ้นห้างตั้ง 35 บาท แต่ที่วัด ถูกที่สุดในประเทศไทย เหลือแค่ 15 บาท ... แล้วตอนนี้ที่วัดผลิตน้ำอะไรออกมารู้มั๊ยที่ยอดเยี่ยมที่สุด ตอนนี้ในอเมริกาขายลิตรละ 1,800 ญี่ปุ่นขายลิตรละ 900 ไม่น่าเชื่อผลไม้ตัวนี้ในเมืองไทยเราทั้งไป ลูกยอป่า น้ำยอป่า เชื้อมัยที่วัดขายถูกที่สุด ขวดหนึ่งเค้าขาย 80 บาท 100 บาท ที่วัดขาย 10 บาทเอง ไม่เชื่อเดี๋ยวลองดื่มดู

คุณตรีไปดื่มไป เย็นๆ ใจจะได้ไม่ร้อน ไม่กระที่บเท้าใคร แล้วถ้าถูกใครกระที่บมันก็แก้เข้าไปในตัวด้วย น้ำลูกยอนนะ ... อย่าลืมไปอุดหนุนนะน้ำลูกยอน เค้าบอกว่ามันทำให้เซลล์กระปี้กระเป๋าระวะ กระวีกระวาด ... “ (พระพยอม, 1 พฤษภาคม 2545)

- การจูงใจด้านอารมณ์ (emotional appeals) เป็นการกระตุ้นความรู้สึกเชิงลบหรือเชิงบวกซึ่งสามารถจูงใจให้เกิดการซื้อ อารมณ์ในทางบวก เช่น รัก ภูมิใจ สนุกสนาน และอารมณ์ขัน พระพยอมมักจะจูงใจด้านอารมณ์ในทางบวก ด้วยอารมณ์ขันเสมอ เช่น จากตอนที่เทศน์ในงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา ที่ท้องสนามหลวง พระพยอมเสนอขายหนังสือฮาสุดขีด

“ โยมมาแล้วให้ฟังว่า ลูกค้านี้ไม่เคยอ่านหนังสือธรรมะเลย แต่วันหนึ่งฉันซื้อหนังสือเรื่องเทศนาฮาสุดขีด เล่มแดง ปรากฏว่าแม่ก็ไม่ได้ชวนอะไรลูกเลย แค่อ่านแล้วซ้ำเอง แม่อ่านเองซ้ำเอง ให้อีกขายก็มองมันยังงี้ คงมีอะไรดี ... แม่นั่งอ่านไปเจอซ้ำ ซ้ำ เช่น เค้าบอกสี่ขึ้นตรงไหนเป็นทุกข์ที่สุด บางคนก็บอก จมูก หน้าผาก แก้ม บอกไม่ใช่ขึ้นตรงหน้ากูนะเป็นทุกข์ที่สุด ถ้าขึ้นตรงหน้ามึงละกูไม่เดือดร้อนเลย ปรากฏว่าแกอ่านซ้ำไปซ้ำมา ลูกเลยแย่งไปอ่าน แล้วไม่ยอมวางเลย เข้าส้วมเอาไปอ่านยังไปขำกลิ้งอยู่ในส้วม ...” (พระพยอม, 19 กรกฎาคม 2545)

- การจูงใจด้านศีลธรรม (moral appeals) ชี้ถึงความมีเหตุผลของผู้รับสารว่าจะไรถูกต้องและเหมาะสม ปกติแล้วจะกระตุ้นให้ผู้รับสารสนับสนุนการแก้ปัญหาของสังคม ในจุดนี้พระพยอมนำเสนอเป็นประเด็นแรกๆ และนำเสนออยู่บ่อยๆ เพราะเป็นจุดสำคัญของการนำผลิตภัณฑ์มาเสนอขาย นั่นคือ การซื้อผลิตภัณฑ์นอกจากผู้รับสารจะได้สินค้าที่มีประโยชน์ราคาถูกไปใช้แล้ว สิ่งสำคัญคือผู้รับสารยังได้ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทั้งหลาย ที่อยู่ในโครงการต่างๆ ของมูลนิธิ ซึ่งเป็นการช่วยกันแก้ปัญหาสังคมทางหนึ่ง อีกทั้งได้บุญด้วย

“ ให้เค้าทำข้าวต้มมัดทุกเย็น ผู้หญิงที่ถูกผัวทิ้ง ผัวถีบผัวอยู่กันไม่ได้ ให้มัด 30 มัดต่อคน เค้าฝากมาขายไม่มีราคาหรอก แล้วแต่ให้ วันไหนไปเทศน์โรงเรียนอนุบาลละชวย ขาดทุน บาทหนึ่งมันเอา 5 มัด แต่วันนี้มองหน้าแล้วก็คงไม่ทำกับพระเหมือนเด็กอนุบาล เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน ใครมีบาทเอากลับเดียวละกัน ข้าวต้มสูตรนี้เิงที่ว่าเป็นสูตรของแม่พะเยาที่เค้าออกรายการสู้แล้วรวย ที่อยู่อำเภอพนมทวน สูตรนี้นะเค้ามี เหนียว หวาน มัน ขายได้ปีละ 10 ล้าน.. แล้วก็พระเทพฯ สั่งเสวยในวังบ่อยมาก ...เอางี้โยม เดี่ยวจะเดินแจกคนละมัดๆ แล้วแต่ให้ บาทสองบาท ใครไม่

มีก็ไม่ต้องให้ เอาฟรีก็ได้ ...ปีนี้พอดีปลูกกล้วยเล็บมือนางมันเยอะ แล้วลูกใหญ่กว่าชุมพวงนะเนี่ย วันนั้นไปออกรายการโทรทัศน์บ้านเลขที่ 5 โทรมาใหญ่บอกว่านี่ไม่ใช่เล็บมือนางแล้ว หัวแม่ทำนางแล้ว ปีนี้ไม่น่าเชื่อ เดือนนี้เห็นเด็กๆ มันบอกว่าแสนกว่านะ ค่ากล้วยนี้ ก็ส่งหนี้เค้า ค่าซื้อที่ดิน ...” (พระพยอม, 19 กรกฎาคม 2545)

ในการจูงใจ หรือโน้มน้าวใจให้ซื้อผลิตภัณฑ์ต่างๆ นอกจากการจูงใจด้วยเหตุผล ด้วยอารมณ์ และด้วยศีลธรรมแล้ว สังเกตได้ว่าพระพยอมยังใช้ทักษะการโน้มน้าวใจด้วยการอ้างถึงบุคคลผู้มีชื่อเสียง น่าเชื่อถือ หรือผู้ที่ได้เคยใช้สินค้าแล้ว ตลอดจนคุณภาพของสินค้า เพื่อเป็นการอ้างอิง ดังเช่น ที่อ้างถึงแพทย์หญิงเพ็ญภา ทวีพย์เจริญ ในเรื่องอาหารปรีชาตูล์ อ้างถึงแม่ที่อ่านหนังสือฮาสุตซิด ทั้งที่ไม่ตั้งใจชวนลูกแต่ลูกก็เอาไปอ่าน เพราะเห็นแม่อ่านแล้วขำ อ้างถึงแม่พะเยาเจ้าของสูตรข้าวต้มมัดชื่อดัง และสมเด็จพระเทพฯ ที่ทรงโปรดเสวย

นอกจากนี้พระพยอมยังใช้วิธีการส่งเสริมการขายด้านราคาพร้อมด้วย เช่น ลดราคา หรือตั้งราคาถูกกว่าที่อื่น หรือแล้วแต่ให้ และแม่ไม่มีเงินเอาฟรีก็ได้

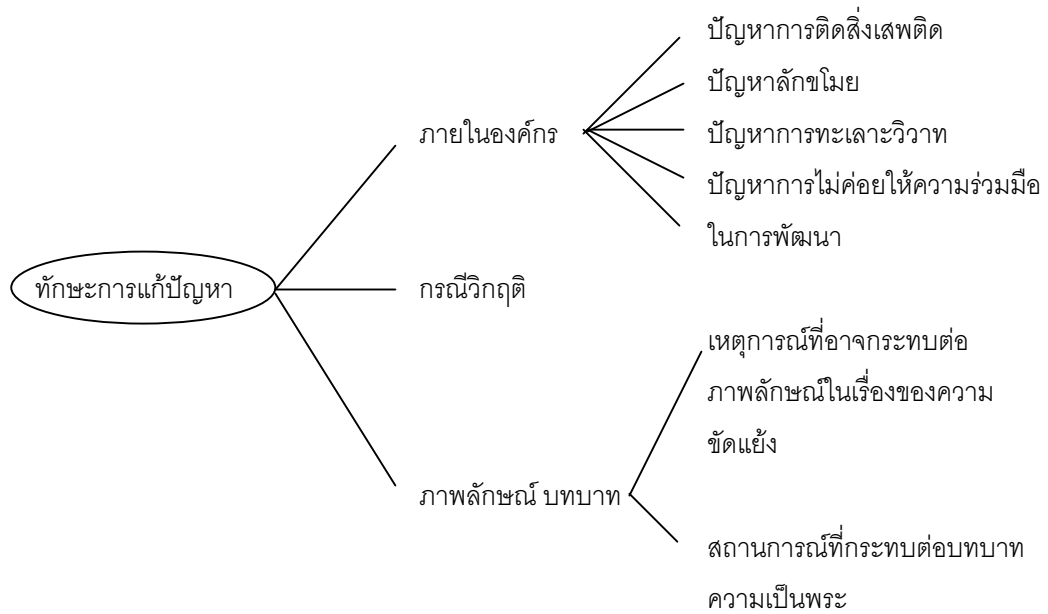
พระพยอมไม่ใช้วิธีการระดมทุนโดยการแจกของ ไร่ไรเงิน แต่ใช้ทักษะการโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารซื้อผลิตภัณฑ์ สินค้าต่างๆ ที่มูลนิธิสวนแก้วจำหน่าย และบริจาคสิ่งของเหลือใช้ หรือไม่ใช้แล้วไม่ว่าในสภาพใด เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ต่อไป หรือนำมาซ่อมแซม ปรับแต่งแก้ไขให้สามารถนำมาใช้ได้อีก และจัดจำหน่าย

“ ผ้าปารีไซเคิลก็ผ้าปาขยะมีค่า ใครมีอะไรที่ไม่ใช้ ผุ เน่า เผ เสีย เอามารีไซเคิล เอามารียูส เลี้ยงคนตกงาน คนพิการ คนชรา เด็กกำพร้า ตอนนี้อยู่ในวัด 700 กว่าคน เราไม่ยากทอดผ้าป่าได้เงินอย่างเดียว ชาวบ้านเค้าจะเพี้ยนบุญแยะแล้วเอาแต่เงิน เอาของที่ไม่ใช้บ้าง พวกของที่เป็นของผุ ของพัง พัดลมหลุด เศษไม้เราก็เอามาทำโต๊ะ เก้าอี้ ทำเฟอร์นิเจอร์ ” (พระพยอม, 24 กรกฎาคม, 2545)

“ ตอนที่ได้รับของบริจาคมาทำนุ่่นทำนี้ได้หมด รับแม้กระทั่งรองเท้าข้างเดียวก็เอา บ้านนี้หายข้าง บ้านนี้หายข้าง เจอกันที่วัด ใช้ได้ เธออย่าลืมนะอะไรที่มันพังๆ หลุดๆ ที่บ้านนะ ใครอยากทำบุญต้นทุนต่ำมาทำที่วัดสวนแก้ว ” (พระพยอม, 29 มิถุนายน 2545)

2.3.4 ทักษะการแก้ปัญหา

จากการศึกษาพบว่า พระพยอมได้ใช้ทักษะการแก้ปัญหาในปัญหาต่างๆ คือ ปัญหาภายในองค์กร ปัญหาที่เป็นกรณีวิกฤติ และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์ บทบาท

1) ปัญหาภายในองค์กร

มูลนิธิสวนแก้วเป็นองค์กรใหญ่ที่มีผู้เข้ามาพึ่งพาอาศัยและทำงานหาเลี้ยงชีวิตจำนวนมากหลายร้อยคน ส่วนใหญ่ของบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ทุกข์ยาก ด้อยโอกาส มีปัญหาชีวิต ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม บางกลุ่มเป็นผู้ต้องขังที่กำลังจะพ้นโทษ บางกลุ่มมีพฤติกรรมที่ไม่ดีติดเหล้า ติดบุหรี่ และบางคนติดยา เห็นได้ว่าผู้ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในมูลนิธิสวนแก้วหนึ่งเป็นผู้ที่สังคมไม่ต้องการ ส่วนหนึ่งมีพฤติกรรมที่ไม่น่าไว้วางใจแก่บุคคลทั่วไป แล้วบุคคลเหล่านี้ก็มาอยู่รวมกันในสถานที่เดียวกัน บุคคลเหล่านี้แม้พระพยอมให้ออกมาได้พัฒนาตนเอง แต่ก็เป็นเรื่องที่ไม่น่ายากที่จะดูแลได้อย่างเรียบร้อยไม่มีปัญหาใดเกิดขึ้นเลย ปัญหาบางประการที่เกิดขึ้นจากบุคคลเหล่านี้คือ ปัญหาการติดสิ่งเสพติด ปัญหาหลักขโมย ปัญหาการทะเลาะวิวาทกัน และปัญหาการไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการพัฒนา

- ปัญหาการติดสิ่งเสพติด

ผู้ที่เข้ามาอยู่ในมูลนิธิสวนแก้วโดยเฉพาะกลุ่มที่ติดเหล้า บุหรี่ ยาเสพติดต้องเลิกให้หมด อย่างไรก็ตามการเลิกเหล้า บุหรี่ ยาเสพติด อาจยังไม่สามารถเลิกได้ใน

ทันที แต่หากมีความพยายาม พระพยอมก็ยังให้โอกาส ยกเว้นแต่กลุ่มที่ไม่พยายามเลิก นอกจากนี้ยังมีการแอบซื้อขายยาเสพติดกัน โดยผู้ขายรายย่อยสมัครเข้ามาอยู่ในมูลนิธิเลย พระพยอมใช้ทักษะในการแก้ปัญหาโดยการเตือนก่อน เป็นการให้โอกาสผู้รับสารได้ปรับปรุงพัฒนาตนเอง แต่เมื่อยังเลิกไม่พัฒนาตนเอง พระพยอมใช้มาตรการเด็ดขาดสำหรับผู้ทำผิดร้ายแรงที่เป็นผู้ขาย โดยการจับได้ก็ไล่ออกไป ส่วนผู้ที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงใช้วิธีการควบคุมด้วยการตรวจเช็คกันเป็นระยะๆ ฟีดอนเล่าเรื่องนี้ว่า

“ ท่านเตือนแล้วไม่พัฒนา ชี้แจงแล้วดื้อมเหศวร์ ฐปนบุรี บางคนถึงมีการเสพยาก็มี บางทีหนีเข้ามาอยู่วัด แล้วมีเพื่อนข้างนอกเอาเข้ามาส่ง เราจับได้เราก็ไล่ออกเลย ... คนที่อยู่ในวัดนี้มันไม่ได้ไปรณรงค์ซื้อ คนที่เค้าไปมาเข้าๆ ออกๆ บ่อยๆ มันเอาของเข้ามาส่งให้ ... พวกนี้มันมีแหล่งของมันอยู่ข้างนอก คือ คนที่เข้ามาคล้ายว่าเป็นสายเป็นคนในวัด สมัครเข้ามาเป็นคนในวัดทำงานสวน อาจว่าเอายาจากสายใหญ่มาปล่อย หลวงพ่อจับได้ก็ไล่ออก แต่เราจับได้แต่ถูกกระโจนที่เข้ามาขาย ตอนนี้อะไรเกิดขึ้น หลวงพ่อท่านไล่เลย เดือนสองเดือนมาเช็ค ตรวจเยี่ยมกัน “ (ประดิษฐ์, 19 เมษายน 2545)

- ปัญหาลักขโมย

ปัญหาลักขโมย เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่สร้างความไม่สงบเรียบร้อย และทำให้มูลนิธิขาดรายได้ไปด้วยเหตุอันไม่สมควร พระพยอมได้ใช้ทักษะการแก้ปัญหาทั้งโดยการให้รางวัลนำจับ และการลงโทษผู้กระทำความผิดหากจับได้ นอกจากนี้ยังให้สมาชิกในวัดและในมูลนิธิรู้จักสังเกตเพื่อการป้องกัน หรือจับพินิจผู้ทำผิดด้วย พระพยอมกล่าวในการประชุมอบรมพระเณร พ่อขาว แม่ขาว และคนงาน ช่วงเย็นวันพระในระหว่างเข้าพรรษาว่า

“ ต่อไปนี้ เราจะต้องเผชิญกับคนที่ลักขโมยในโครงการเรานี้มากขึ้น ข้อพึงสังเกตผู้กระทำความผิดที่เป็นโจรเป็นขโมยนี้ หนึ่ง ถ้าทางมันจะลุกลี้ลุกลอน ถ้ามันเข้าไปในวัดตรงไหน มีอาการลุกลี้ลุกลอน อย่างตบบังมันเข้าไปตรงที่เราก่อสร้าง แล้วเราเอาชะแลง เอาเครื่องมือวาง มันจะเข้าไปเปิดดู เปิดแล้วลุกลี้ลุกลอน อย่างนั้นอันตรายต้องคอยติดตามต้องคอยสังเกต แล้วต่อแต่นี้ไป ใครที่คอยสังเกต คอยบอกเบาะแสคนที่ขโมยของ หรือจับได้ จะมีรางวัลให้อย่างงาม อาจจะดีกว่าทำงานเดือนหนึ่งก็ได้ ขอให้รู้จักใช้ไหวพริบสังเกต ... คอยสังเกตให้ดี ลักษณะผิดนิสัยเดิมที่เคยเป็น ปกติเป็นคนไม่พูด เมื่อทำความผิดแล้วมักมาแสดงอาการตรงกันข้าม กลบเกลื่อนความผิดของเค้า ยกความดีของเค้า ธรรมดาไม่พูดแต่พอทำผิดมาพูดอย่างนั้นอย่างนี้ เราต้องสังเกตให้ดี

แล้วก็ไม่กล้าสบตาเมื่อทำความผิด ก้มหน้าเดินหนี เมื่อได้สัมผัสก็จะหัวใจเต้นเร็ว มือไม้สั่น ... และให้คำมั่นเสมอว่าเมื่อเกิด ให้สงฆ์ทุกคนที่อยู่ใกล้สถานที่เกิดเหตุเพื่อจะได้ตั้งข้อสังเกตได้ง่าย เมื่อเกิดเหตุให้สงฆ์ทุกคนที่อยู่ใกล้สถานที่ ให้รีบตั้งข้อสังเกตสงฆ์ แล้วรีบมารายงานหน้ามุลลณี หรือจุดสำคัญๆ ค่วน เมื่อพบลักษณะคนหิวของ สะพายกระสอบ สังเกตว่ามันหิวกระสอบสะพาย กระสอบทั้งที่ไม่มีหน้าที่ แสดงว่ามันต้องหิวอะไรไปโน้นแล้ว หรือว่ามีอะไรที่น่าสงสัยอย่างอื่นว่า ผู้นั้นน่าจะกระทำความผิด ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ ให้ช่วยกันเป็นหูเป็นตา ถ้าเราไม่ช่วยกันพวกนี้ ก็จะรังควาญเอาของเราไปเรื่อยๆ ไม่งั้นเราต้องสูญเสีย ชื่อกระถางรูปใหม่ ชื่อสามเกลอใหม่เรื่อยๆ ... แล้วตอนนี้นี้ดีกว่า ช่วยๆ กันหน่อย พยายามเดินสังเกต ชุ่ม อย่าฉายไฟ เดียวมันจะต้องเข้าล็อก เราซะที่ ... “ (พระพยอม, 23 สิงหาคม 2545)

การลักขโมยบางครั้งไม่ได้เกิดในพื้นที่วัดหรือมุลลณี แต่เกิดข้างนอก เช่น กรณีผู้รับของ บริจาคขโมยของบริจาคไปขาย ซึ่งพระพยอมใช้การแก้ปัญหาโดยการ ปล่อยไปก่อน เพื่อล่อให้จับ ได้คาน้ำคางเขา ฟัดจนแล้วว่า

“ หลวงพ่อรู้เรื่องแล้ว บอกว่าปล่อยให้ทำไปก่อน จะล่อจับให้ได้คาน้ำคางเขา “

ซึ่งหลังจากนั้นหนึ่งสัปดาห์พระพยอมก็จับกลุ่มที่ขโมยของบริจาคได้ แล้วลงโทษไม่จ่ายค่า แร่ง พร้อมทั้งหักเงินตามราคาของที่ขโมยไป

“ หลวงพ่อจับกลุ่มที่ขโมยของบริจาคได้แล้ว เลยลงโทษให้ทำงานฟรี ไม่จ่ายค่าแรง และ หักเงินตามราคาของที่ขโมยไป “

- ปัญหาการทะเลาะวิวาทกัน

เป็นธรรมดาของคนหมู่มากที่มาอยู่ร่วมกันที่จะมีการทะเลาะ วิวาทกัน โดยเฉพาะผู้ที่มาอยู่ร่วมกันนั้นเป็นผู้ที่มีพื้นฐานชีวิตครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ การ ศึกษาไม่ดี พระพยอมใช้ทักษะการแก้ปัญหาโดยการเตือนก่อน หากยังทะเลาะกันอีก ก็มีมาตรการ ลงโทษ เช่น ไม่จ่ายเงินเดือน หรือให้ย้ายออกไปอยู่ที่ใหม่ ทำตัวใหม่แล้วค่อยกลับเข้ามา ฟั ดอนอธิบายการลงโทษในกรณีทะเลาะวิวาทกันไว้ดังนี้

“ ทะเลาะวิวาทหรือ ทะเลาะกันหรือ ครั้งแรกเราเตือน ครั้งที่สองก็ไต่สวนดูแล้วก็ไล่ออกทั้งคู่ หากใครผิดใครก่อนก็หนัก บางที่ต้องเข้าสวน 9 วัน หรือส่งไปทำงานอยู่วัดที่กบินทร์ 1 เดือน 3 เดือน เพื่อดัดสันดานว่าอยู่ไหนชอบทะเลาะเบาะแว้งกัน ดัดนิสัย ก็ทำโทษไปเลย ... นี่โทษฐานทะเลาะกัน คือ ปรับทั้งคู่ ไม่จ่ายเงินเดือน 3 เดือน ให้ไปทำงาน ย้ายออกจากวัดไปเลย ภายใน 24 ให้ไปอยู่ที่ใหม่ ให้ไปทำตัวใหม่ แล้วค่อยกลับเข้ามาในโครงการใหม่ เพราะโครงการจะไม่รับคนประเภทนี้ คิดดูว่าคนอยู่ที่นี่ร่อยพ่อพันแม่ มันก็มีทะเลาะกันทุกวัน เดียวมันก็มี เดียวโดนพันหัวมาแล้ว ไอนั่นมันพันหัวผมมา เธอไปทำอะไรมา ไปด่าแม่มัน ก็สมควรแล้ว ก็โดนทั้งคู่ ... ” (ประดิษฐ์, 19 เมษายน 2545)

- ปัญหาการไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการพัฒนา

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า คนที่อาศัยอยู่ในมูลนิธิสวนแก้ว ไม่ว่าจะทำงานในแผนกใด จะมีการกิจการพัฒนาพื้นที่หรือพัฒนาสวนเป็นประจำทุกเช้า เย็น โดยแบ่งเขตพื้นที่ความรับผิดชอบกันไปเป็นแผนก แต่ทุกคนในแผนกต้องร่วมกันพัฒนา อย่างไรก็ตาม ก็ดีก็มีผู้ที่ไม่ค่อยได้ไปพัฒนา ซึ่งพระพยอมแก้ปัญหาโดยใช้มาตรการเรื่องค่าตอบแทนมาเป็นกลยุทธ์ กล่าวคือ หักจากผู้ไม่พัฒนามาให้ผู้ที่ยื่นพัฒนา ขณะเดียวกันก็สอนหรือให้ข้อคิดถึงผลเสียของการไม่ช่วยกันทำเพื่อสวนรวม และยังมีการขู่ตัดสิทธิ์ต่างๆ ด้วย กล่าวได้ว่า พระพยอมใช้ทั้งมาตรการเรื่องการได้หรือเสียผลประโยชน์ คือ รายได้ มาเป็นตัวกำหนด และใช้ทั้งการขู่ และขอร้องทางอ้อม พร้อมสอน มาโนมน้าวใจให้เกิดการกระทำ

“ ต่อไปนี้ใครที่ออกพัฒนาน้อย คนนั้นจะต้องเจียดรายได้ที่ได้มา หนึ่งถึงครึ่งเปอร์เซ็นต์ เช่น 100 บาท จะเอา 50 สตางค์ เช่น จุดตรงนี้มาทำงานอยู่ที่จุด แต่ไปทำงานพัฒนาน้อยที่สุด ไม่ค่อยพัฒนา โดยชื่อจะเช็คจากสมุดเช็คชื่อ สมมุติว่า ถ้าคอมพิวเตอร์ไปพัฒนาสวนใหม่น้อยมาก ถ้าเช็คจากคนจดว่าตั้งแต่หลวงพ่อบรรพาส เมื่อ 7 วันที่แล้ว ถ้าไปน้อยที่สุด ต่อไปได้กำไรในจุดนั้น 100 บาท ต้องแบ่งกำไรมาให้คนที่มาทำมากที่สุด 1 บาท ... หลักใหญ่อยู่ที่ ถ้าคนที่ไม่ไปแสดงว่ามันมีแต่ต้นหา ไม่มีฉันทะ ไม่ปรารถนาความดีความงามกับโครงการเลย มันไม่ปรารถนาเลยว่าจะทำให้โครงการดี ให้สมบูรณ์ขึ้น เราอย่าลืมนะเราดีเราสบายคนเดียว มันไม่ได้หรอก สวนใหม่ถ้าน้ำจืดหมด เราก็ต้องดึงมาจากคนงานไปกักไปทำ แล้วมันก็หมดไป แล้วถ้าเราหมดตัวแล้ว

¹ วัดที่กบินทร์ เป็นวัดที่มีผู้บริจาคที่ให้พระพยอม ยังไม่เจริญ ไม่มีความสะดวกสบายเท่าที่ควร

เราจะไปช่วยคนอื่นได้อย่างไร ... ใครที่ไม่ช่วยพัฒนาเลย ถ้าปีหน้าเราใช้หนี้ไม่หมด เราตัดสิทธิ์เราขอใช้หนี้ก่อน ... “ (พระพยอม, 23 สิงหาคม 2545)

2) ปัญหาที่เป็นกรณีวิกฤติ

ปัญหาที่เป็นกรณีวิกฤติ คือ ปัญหาน้ำท่วมสวน เนื่องจากที่สวนวัดสวนแก้วเป็นพื้นที่ลุ่มแอ่งกระทะ แต่เดิมก่อนที่พระพยอมจะซื้อที่ พื้นที่เหล่านี้ โดยเฉพาะบริเวณสวนใหม่เป็นพื้นที่ลุ่มจมน้ำมาก่อน และในปีนี้ (2545) ฝนตกมาก พื้นที่สวนโดยรอบถูกน้ำท่วมแล้วฟืดอนเล่าว่า

“ ช่วงนี้หลวงพ่อกำลังเครียดมาก เพราะถ้าน้ำท่วมเข้ามาท่วมกล้วยตาย แล้วจะทำยังไง ไม่มีผลผลิต แล้วถ้าน้ำท่วม กว้าน้ำจะแห้งก็คงอีกนานเป็นปี ปีหน้าถึงจะปลูกกล้วยได้ใหม่ ต้นไม้ในสวนก็คงถูกน้ำท่วมตาย “

พระพยอมใช้ทักษะในการแก้ปัญหาโดยการสั่งการให้คนในวัดและมูลนิธิสวนแก้วทั้งหมดไปช่วยกันวิดน้ำ และถมดินกันน้ำท่วมในทันที พ่อชาวนันต์เล่าว่า

“ ช่วง 3-4 ทุ่ม หลวงพ่อประกาศเรียกคนในวัดทั้งหมด ทั้งคนงาน พระ เณร พ่อชาวน แม่ชาวน ให้เข้าไปในสวนใหม่ ไปช่วยกันวิดน้ำและถมดินกันน้ำท่วม หลวงพ่อจะเรียกทุกวัน บางทีตอนเที่ยงก็เรียกคนก็ตกอยู่ ทางเดินที่เดินเข้าไปเลยลื่น หลวงพ่อสั่งให้คนในวัดเอาโยมะพร้าวจากที่นอนเก่าๆ มาปูทางเดินกันลื่น ”

ฟืดอนก็ได้เล่าให้ฟังว่า

“ หลวงพ่อประกาศเรียกคนในวัดทั้งหมด ทั้งคนงาน พระ พ่อชาวน แม่ชาวน ให้ไปช่วยวิดน้ำ ขนดินทำเขื่อนกันน้ำทุกคืน 3-4 ทุ่มขุดทั้งคืน บางที ดี 2 ดี 3 ก็มาเคาะเรียกฟืดอนที่บ้าน ช่วงที่ฝนตกทุกคนต้องเข้าสวนขุดดินกันน้ำท่วมกันทุกคืน ตรงหน้าบ้านที่พื้นถนนน้ำท่วมสูงถึงเข่า อีกวันน้ำท่วมบ้านเข้ามาถึงเตียง ช่วงน้ำท่วมในสวนใช้ปั๊มสูบน้ำ 3 ตัว ยังสูบน้ำไม่ทันเลย แล้วดินในสวนก็เป็นดินทราย ไม่ใช่ดินเหนียวกันน้ำไม่อยู่ พอถมดินเข้าไปชักพักน้ำก็เซาะเข้ามา ต้องขุด ต้องถมกันทั้งคืน บางทีกลางวันคนงานก็ช่วยกันกรอกทรายใส่กระสอบเพื่อเอาไปกันน้ำท่วม ”

3) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์ บทบาท

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับภาพลักษณ์หรือบทบาทของพระพยอม อาจไม่เป็นปัญหาอย่างแท้จริง แต่เนื่องจากพระพยอมเป็นพระที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของสาธารณชน ดังนั้นเมื่อมีเหตุการณ์ใดที่เกี่ยวข้องกับตัวท่าน หรืองานที่ท่านทำ ก็จะเป็นที่สนใจของสังคม โดยเฉพาะถ้าเหตุการณ์นั้นๆ จะสามารถโน้มเอียงไปในทางที่อาจกระทบต่อภาพลักษณ์ หรือบทบาทสถานภาพความเป็นพระของพระพยอม พระพยอมใช้ทักษะการแก้ปัญหา ดังนี้

- เหตุการณ์ที่อาจกระทบต่อภาพลักษณ์ในเรื่องของความขัดแย้ง พระพยอมใช้ทักษะการแก้ปัญหาในลักษณะของการบริหารภาวะวิกฤติ โดยการให้สัมภาษณ์ชี้แจง ทำความเข้าใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

จากตัวอย่างที่พ่อชาวอนันต์ได้เล่าให้ฟัง คือ มีระเบิดติดมากับของบริจาค ...คนในวัดแตกตื่นกันหมดกลัวว่าระเบิดจะระเบิด หลังจากเอายางรถยนต์ล้อมไว้ก็โทรเรียกเจ้าหน้าที่มากู้ระเบิดไป เหตุการณ์นี้ถูกมองว่า พระพยอมถูกขู่ เพราะไปมีเรื่องกับใครหรือเปล่า ซึ่งพระพยอมได้ให้สัมภาษณ์ทางรายการวิทยุในวันรุ่งขึ้นว่าไม่ใช่เรื่องขู่ เพราะไม่เคยมีเรื่องกับใคร ของพวกนี้มีติดมาบ่อยๆ บางทีก็มีปืนบ้าง ลูกปืนบ้าง บางทีเจ้าของ निकออกภายหลังมาเอาคืนก็มี พี่ต๋อนได้เสริมในเรื่องนี้ว่า ชาวที่บอกว่าเป็นระเบิดขู่ เขียนเกินจริง เพราะว่าหลวงพ่อกับไม่เคยมีเรื่องกับใคร และเหตุการณ์อย่างนี้มีบ่อยๆ ... ของบริจาคได้รับมาตั้งแต่ตอนกลางคืน ... ถ้าใครคิดจะระเบิดวัดจริง ก็คงตั้งเวลาให้มันระเบิดตั้งแต่ตอนกลางคืนแล้ว ไม่รอให้ใครไปพบก่อนหรอก

ส่วนกรณีที่เกิดเป็นความขัดแย้งในหลายกรณี พระพยอมได้ใช้ทักษะการสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งหลายรูปแบบ ดังได้นำเสนอในหัวข้อบริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง

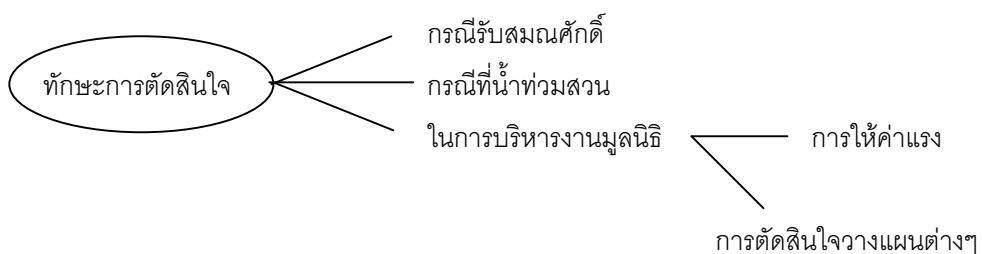
- สถานการณ์ที่กระทบต่อบทบาทความเป็นพระ เช่น เรื่องเงิน เรื่องผู้หญิง เนื่องจากสองเรื่องนี้เป็นเรื่องที่อ่อนไหวต่อสถานภาพ บทบาทความเป็นพระเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามสำหรับพระพยอมไม่มีข่าวเชิงลบในสองเรื่องนี้เกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะพระพยอมใช้ทักษะการแก้ปัญหาโดยระวังป้องกันไม่ให้ปัญหาเกิดขึ้น พระพยอมกล่าวว่า

“ อาตมาเป็นพระก็ต้องไม่ชะล่าใจ ระวังที่สุดเรื่องเงิน เรื่องผู้หญิง ไปเทศน์ที่ไหนบอกแล้ว แก่งังไก็ไม่วัใจ ต้องปลอดภัยไว้ ถ้าเป็นผู้หญิงสาวๆ ขอขึ้นรถมาด้วย ถ้าถีบลง ไม่ลงก็ถีบลงเลย ปลอดภัยไว้ก่อน ขนาดเราระวังตัวมาอย่างนี้แล้ว บางที่มีพระดังๆ มีข่าวฉาวโฉ่ มันยังพูดเฉี่ยวมาถึงเราเลย ว่าพระดังๆ ไปแล้วหลายองค์ รายต่อไปต้องพระพยอม เราว่าเราระวังเต็มที่แล้วมันยังเฉี่ยวมาถึงเราเลย ฉะนั้นก็ต้องตัวใครตัวมันระวังตัวเองไว้ ... แล้วเดี๋ยวนี้คนบางคนมันไม่รู้ มันชอบมีจดหมายไปสนทนากับบอกว่า น่าจะตรวจสอบธนาคาร ว่าพระพยอมน่าจะมีเงินฝากเท่าไร ใครที่สงสัย 2 เรื่องนี้มาเลย เรื่องเงินกับผู้หญิง ถ้าสงสัยให้มาชี้แจง อาตมาจะบอกเลย อธิบายให้ชัดเจนว่า 2 อย่างนี้เราได้ฝึกมาเต็มที่ ผู้หญิงนี้ไปเทศน์ที่ไหนไม่ให้ติดตาม แก่งังไก็ไม่วัใจ ปลอดภัยไว้ก่อน ระวังของเราเต็มที่ ฉะนั้นถ้าใครสงสัยเรื่องนี้ พร้อมทั้งจะชี้แจง ขอให้มาไล่ต้อนเลย ถ้าจับได้ 2 เรื่องนี้ จะให้ 2 ล้าน 5 ล้านก็ให้ มันจะทำให้คนไม่สงสัยว่าพระพยอมมีปัญหาเรื่องนี้หรือเปล่า มันควรจะทำให้โปร่งใส อาตมาถือว่าเรื่องนี้พัฒนาชีวิตมาขนาดนี้ มันจะฉิบหายด้วยเรื่องนี้ก็อย่าอยู่มันดีกว่า ” (พระพยอม, 10 พฤศจิกายน 2545)

ส่วนรายละเอียดในการใช้ทักษะการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน และเรื่องผู้หญิง ได้แสดงไว้แล้วในความรู้ด้านบริบทที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสถานภาพ

2.3.5 ทักษะการตัดสินใจ

ทักษะการตัดสินใจโดยมากมักเป็นทักษะที่ใช้ควบคู่ไปกับการใช้ทักษะด้านอื่นๆ เช่น ทักษะการรับฟัง ทักษะการแก้ปัญหา เนื่องจากการตัดสินใจในเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้น เช่น

1) ในกรณีรับสมณศักดิ์

พระพยอมเกิดความขัดแย้งระหว่างปณิธานของตนเอง กับ ความเหมาะสมที่พึงกระทำ พระพยอมใช้ทักษะการตัดสินใจร่วมกับทักษะการรับฟัง ดังรายละเอียดในความรู้ด้านบริบทที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง

2) กรณีที่น้ำท่วมสวน

ต้องอาศัยแรงงานคนทั้งวัดและมูลนิธิเพื่อให้อยู่ร่วมกันป้องกันน้ำท่วม แม้เป็นยามค่ำคืน แต่เนื่องจากเป็นความจำเป็นเร่งด่วน พระพยอมจึงตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารที่สามารถระดมคนได้ในเวลาอันรวดเร็ว และค่อนข้างทั่วถึง คือ ใช้เสียงตามสายภายในวัดและมูลนิธิ ประกาศเรียกทุกคนให้เข้าสวนเพื่อช่วยกันวิดน้ำและทำคันดินกันน้ำ

3) ในการบริหารงานมูลนิธิ

พระพยอมนอกจากเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งการแล้ว ยังเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจด้วย ซึ่งท่านมักจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจในแทบทุกเรื่อง เช่น

- การให้ค่าแรง โดยพระพยอมใช้หลักพิจารณาจากผลงาน ไม่ได้พิจารณาจากระยะเวลา ตัวอย่างกรณีที่ให้ค่าแรงคนทำงานใหม่แต่ขยัน มากกว่าคนเก่าที่อยู่มานาน

“ คนที่อยู่มานานๆ พอคนใหม่มาเค้าขยัน ข้ามหน้าเอา อย่างวุฒิ จอนนี่ วา ขยันจะไม่ให้ 200 ได้ไง แล้วพวกที่บอกทำไม่ได้ 100 เดียว ขยันให้เท่าเขาสิ จะให้ 200 ” (พระพยอม, 23 สิงหาคม 2545)

- การตัดสินใจวางแผนต่างๆ เช่น การซื้อที่ดิน การจัดทำโครงการ เช่น

“ มีแต่คนบอก หลวงพ่อซื้อทะเล แต่ตอนนี้มีกล้วยสวยๆ หลายเครือ ทะเลกำลังให้กล้วย อีกนิดเดียวจะผ่านวิกฤติแล้ว เดี่ยวเราจะไปตั้งร้านน้ำแข็ง น้ำอัดลม ตั้งร้านตรงนั้น เดี่ยวนี้คนไปสร้างบ้านในนั้นเยอะ แล้วไม่มีร้านเลย เราดูตั้งแต่ปากทาง ... เราวางแผนทำรีสอร์ทเล็กๆ 20-30 หลังคาเรือน ขายอาหารด้วย วิถี ธรรมชาติดี ... ” (พระพยอม, 23 สิงหาคม 2545)

3. กลยุทธ์การสื่อสาร

จากทักษะในการเลือกใช้สื่อ และการเลือกสาร พระพยอมได้ใช้กลยุทธ์ในการสื่อสารทั้งที่เป็น การสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) และการสื่อสารเชิงอวัจนะ (non-verbal communication) ที่แสดงถึงความสามารถในการสื่อสารหลายประการ ได้แก่

- 3.1 การใช้อารมณ์ขัน (humour)
- 3.2 การเล่าเรื่อง (narration)
- 3.3 การใช้เหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบัน (current issue)
- 3.4 การใช้ความรู้เดิมเป็นฐาน (previous knowledge base)
- 3.5 การถนอหรือความหมาย (reconstruction)
- 3.6 การผสมผสาน (hybrid)
- 3.7 การตลาดเพื่อสังคม (social marketing)
- 3.8 การจัดช่องทางให้เหมาะสม

3.1 การใช้อารมณ์ขัน

โดยมากในการใช้สื่อการเทศน์ โดยเฉพาะในช่วงแรกๆ ของการทำงาน พระพยอมใช้อารมณ์ขันเป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่สำคัญ ซึ่งทำให้ผู้รับสารสนใจจนการเทศน์ของพระพยอมเป็นที่รู้จัก และได้รับความนิยมจากผู้ฟังอย่างกว้างขวาง การใช้กลยุทธ์อารมณ์ขัน เป็นความสามารถในการสื่อสารเชิงวัจนะ ในแง่ของความคิดชีวิตชีวา

ผู้รับสารมักมีความรู้สึว่าการเทศน์เป็นการสื่อสารที่ไม่น่าสนใจ ไม่มีชีวิตชีวาน่าติดตาม วิชชุตา ดวงพรหม (ไพโรจน์, 2534) พูดถึงการเทศน์ว่า

“ ... เทศน์แบบสมัยก่อนนั้นฟังแล้วง่วง คนรุ่นใหม่ส่วนมากเมื่อฟังพระเทศน์จะมีความรู้สึกเหมือนกับการกินยาขม เลยไม่ฟังมันเสียเลย ”

แต่พระพยอม กลับทำให้ผู้รับสารให้ความสนใจกับการเทศน์ได้ ดังที่วิชชุตา (ไพโรจน์, 2534) ได้กล่าวว่า

“ แต่ในยุคของท่านอาจารย์พยอมนั้น ไม่ว่าเป็นชาวบ้านระดับไหนก็ให้ความสนใจติดตามการเทศน์ของท่านโดยไม่ต้องโฆษณา ...”

ซึ่งวิธีการ หรือกลยุทธ์ที่พระพยอมใช้ก็คือ การใช้อารมณ์ขัน การพูดโดยใช้มุขตลกต่างๆ ทำให้ผู้ฟังเข้าเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความมีชีวิตชีวาในการฟังเทศน์ สมบัติ เสริมศิลป์(2532) กล่าวว่า

“ พระพยอม ท่านใช้อารมณ์ขันเรียกความสนใจจากผู้ฟังอยู่เสมอ อารมณ์ขันที่ท่านใช้ในการแสดงปาฐกถาธรรมแต่ละครั้งนั้นจะปลุกเร้าผู้ฟังให้เกิดความสนุกสนานในการฟังธรรม และไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายอีกด้วย ...”

ประสงค์ ราชณสุข (อ้างถึงใน สมบัติ เสริมศิลป์, 2532) กล่าวว่า

“ อารมณ์ขันทำให้เกิดบรรยากาศที่เป็นมิตร ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด และสร้างกำลังใจให้แก่ผู้พูดและผู้ฟัง ผู้พูดที่สามารถสอดแทรกอารมณ์ขันในการพูดของตนได้อย่างเหมาะสม จะเรียกสร้างความสนใจและความนิยมชมชอบจากผู้ฟังได้เป็นอย่างดี ...”

ทั้งนี้ การใช้อารมณ์ขันจึงเป็นกลยุทธ์ในการสื่อสารอย่างหนึ่ง ที่แสดงถึงความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ที่มีการฝึกฝนและนำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสาร และวัตถุประสงค์ ไม่ใช่ความสามารถเฉพาะตัว ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงการใช้อารมณ์ขันในแง่ของการสื่อสารเชิงอวัจนะ สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) กล่าวว่า อารมณ์ขันเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพภายในของบุคคล แต่จากการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต และข้อมูลภาคเอกสาร พบว่า โดยบุคลิกภาพและประวัติของพระพยอมที่ปรากฏ กลับปรากฏว่าท่านเป็นคนที่พูดน้อย มุ่งมั่น เคร่งครัด เอาจริงเอางัง ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่ไม่น่าจะสอดคล้องกับบุคลิกภาพความมีอารมณ์ขัน ขนาดที่ได้รับสมญานามในยุคหนึ่งว่าเป็น “ซูเปอร์ฮา” แม้เทพธรรมะของท่านก็ถูกจัดวางไว้คู่กับเทพของตลกเต๋อดูดี และสมคิด ลวางกูร ได้อุทิศหระรวบรวมมุขเด็ดเกร็ดฮาที่แทรกอยู่ในเนื้อหาที่ท่านเทศน์ ถอดออกมาจัดทำเป็นหนังสือ “ฮาสุดขีด” อารมณ์ขัน พระพยอม กัลยาโณ ในเรื่องนี้ พระพยอมกล่าวไว้ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ (10 กันยายน 2537) ว่า

“ มันเป็นเพียงเทคนิคที่เราจะดึงคนให้รู้ว่า ธรรมะก็รื่นเริงได้ ไม่จำเป็นต้องพวกคอนเสิร์ต ตลก เท่านั้น ธรรมะก็มีสิทธิที่จะรื่นเริงได้ แต่อาตมาไม่ได้รู้เรื่องพวกตลกคาเฟ่ ไม่เคยรู้เรื่องพวกนั้น อาศัยว่าทำไปทำไปมันก็เกิดหามุขหาเทคนิคขึ้นมา...”

เนื่องจากการใช้อารมณ์ขันเป็นเพียงเทคนิคในการนำเสนอเนื้อหาสาระ ไม่ใช่บุคลิกที่แท้จริงของท่าน และท่านก็ไม่ได้รู้มาก่อน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ท่านพัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้ในการนำเสนอเนื้อหาสาระ โดยมีจุดประสงค์ที่ชัดเจนในการใช้อารมณ์ขัน คือ เพื่อเอาคน ทำให้คนหันมาสนใจฟังธรรมะ ดังนั้นพระพยอมจึงใช้อารมณ์ขัน เป็นส่วนหนึ่งของการแสดงธรรมให้รื่นเริง ซึ่งเป็น 1 ในองค์ประกอบ 4 ประการของการแสดงธรรม ในสัดส่วนที่มากเป็นอันดับสอง ขององค์ประกอบทั้ง 4 นั้น ซึ่งไพโรจน์ (2534) ได้นำเสนอว่า

“ ในขณะที่ท่านเทศน์ให้ผู้ฟังเห็นจริงเห็นจังนั้น ท่านจะไม่ยอมให้ผู้ฟังเกิดความเครียดเป็นอันขาด จะพยายามแทรกมุขตลก เล่าเรื่องขบขัน หรือนิทานสนุกๆ ไปตลอดเรื่อง ผู้ฟังก็ได้รับความบันเทิงรื่นเริงใจ นี้เรียกว่าแสดงธรรมให้รื่นเริง ท่านใช้มากเป็นอันดับสอง “

อย่างไรก็ดีพระพยอมก็ไม่ได้ใช้อารมณ์ขันในการแสดงธรรมทุกครั้งไป จากการศึกษา พบว่า สำหรับผู้ฟังบางกลุ่ม พระพยอมไม่ได้ใช้อารมณ์ขันมากนัก เช่น เมื่อบรรยายธรรมให้กับกลุ่มพระ เณร ฟัง ดังที่ พระมหาพยุ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“ ปกติคนฟังเทศน์แล้วจะง่วงเหงาหาวนอน แต่ท่านพระพยอมทำใหม่ให้ครื้นเครงพยายามหาเรื่องตลกมาเล่าให้ครึกครื้นขึ้น นี่เป็นวิธีการของท่าน ... แต่อย่างไรก็ตาม ดูๆ ท่านเลือกพูดเหมือนกัน อย่างในโบสถ์หรือที่สอนพระภิกษุสามเณร คำตลกๆ ก็ไม่มี แต่ถ้าเทศน์ตามโรงเรียน ก็จะมีคำตลกๆ ออกมาเพื่อสร้างความครึกครื้นไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย “

และจากการสังเกต เมื่อร่วมฟังเทศน์ในวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา พบว่า พระพยอมไม่ได้เทศน์ตลกขบขันเลย แสดงให้เห็นว่าการใช้อารมณ์ขันในการเทศน์ของพระพยอม นอกจากจะพิจารณากลุ่มผู้รับสาร วัตถุประสงค์ สถานที่แล้ว วาระโอกาสในการเทศน์ก็เป็นปัจจัยที่พระพยอมนำมาพิจารณาร่วมด้วยว่าจะเทศน์อย่างไร เหมาะสมที่จะใช้กลยุทธ์อารมณ์ขันหรือไม่ มากน้อยเพียงใด และอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเทศน์ ที่ในการเทศน์ต้องพิจารณาให้

เหมาะสมกับบุคคล กาละ เทศะ และการทำงาน หรือวัตถุประสงค์ และยังแสดงถึงความรู้ ความเข้าใจในผู้รับสาร วัตถุประสงค์ และบริบทแวดล้อม นับเป็นความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมประการหนึ่งเกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์อารมณ์ขัน

3.2 การเล่าเรื่อง

กลยุทธ์การเล่าเรื่อง เป็นความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมอีกประการหนึ่งที่ทำให้การนำเสนอเนื้อหาสาระมีความน่าสนใจ มีชีวิตชีวา น่าติดตาม ซึ่งทำให้ผู้รับสารให้ความสนใจ และนิยมชมชอบเป็นจำนวนมาก จากการศึกษางานของเคิร์ก อาร์ เพอร์ซัน ซึ่งได้ศึกษา “ภาษาเทศนาแบบพระพยอม กัลยาโณ” (2539) พบว่า โครงสร้างการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การเทศน์ของพระพยอมมีชีวิตชีวา น่าติดตาม วิธีการเทศน์ของพระพยอมมีโครงสร้างที่ประกอบไปด้วยเรื่องเล่าหลายๆ เรื่อง ซึ่งเรื่องเล่าเหล่านั้นก็คือตัวอย่างที่ใช้ประกอบการอธิบายเพื่อเชื่อมโยงเข้ากับหลักธรรมนั่นเอง เคิร์ก (2539) พบว่า

“ ในขณะที่ย่อยรายละเอียดไป พระพยอมก็จะนำเอาเรื่องราวต่างๆ มาพูดต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ ... ธรรมเทศนาลักษณะนี้ไม่ใช่การอธิบายถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่เป็นการเล่าเรื่องอย่างมีจุดประสงค์ ... ซึ่งใครได้ฟังคำเทศนาของท่านแล้วก็มักจะประมาณได้ว่าท่านใช้เวลาในการเล่าเรื่องประกอบไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ของเวลาในการเทศนาทั้งหมด ... ”

เรื่องเล่าสามารถสร้างความน่าสนใจ ความมีอารมณ์ และความมีชีวิตชีวาในการฟังได้เป็นอย่างดี พระพยอมได้ใช้กลยุทธ์ในการเล่าเรื่องในสื่อการเทศน์เป็นส่วนที่ไม่น้อยเลย จนดูราวกับว่า พระพยอมไม่ได้เทศน์อะไร แต่เป็นการเล่าเรื่องไปเรื่อยๆ หรือนั่นแต่การแสดงธรรมให้รื่นเริงเท่านั้นโดยไม่เน้นให้เกิดผลปฏิบัติ แต่แท้จริงนั้นพระพยอมก็ต้องการให้ผู้รับสารได้นำหลักธรรมที่ท่านนำเสนอไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพียงแต่ท่านไม่ได้ใช้คำพูดในเชิงสั่งสอนโดยตรง แต่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ไตร่ตรองด้วยปัญญาตนตามประสบการณ์ภูมิหลังของแต่ละคน เป็นลักษณะเปิด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารสบายใจในการฟังเทศน์ ไม่รู้สึกถูกบังคับ ทั้งๆ ที่ท่านก็ได้สั่งสอนไปแล้วโดยทางอ้อม ดังที่เคิร์ก (2539) ได้ศึกษาไว้ คือ

“ แม้การเทศน์ของพระพยอมจะมีลักษณะเป็นเรื่องเล่า แต่ก็มุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ฟัง เนื้อหาเรื่องเล่าเหล่านั้นหลายเรื่องเป็นเรื่องจริง เป็นข่าวที่ตีพิมพ์ทางหน้าหนังสือ

พิมพ์ ซึ่งถูกหยิบยกขึ้นมาเพื่อชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการตั้งใจฟังคำสั่งสอนของพระพยอม การวินิจฉัยชี้ชัดสถานการณ์ รวมทั้งการชี้ให้เห็นถึงบทเรียนทางศีลธรรมต่างๆ อย่างสั้นๆ ทำให้ผู้ฟังไม่อยากจะกล่าวอย่างเหยียดหยาม ไม่อยากถูกเยาะเย้ย ไม่อยากถูกสังคมประนาม และทำให้คนรู้สึกอยากเป็นคนดี เรื่องเล่าที่พระพยอมยกมาเล่าประกอบ หรือเป็นตัวอย่าง แม้แต่เรื่องตลกที่ท่านนำมาเล่า หรือพูดถึงด้วยความตลก เพื่อดึงดูดความสนใจ ก็ยังแทรกบทเรียนทางศีลธรรมด้วย เรื่องเล่าเหล่านี้จึงทำหน้าที่ถ่ายทอดคำสั่งสอนในลักษณะทางอ้อม แทนการใช้คำสั่งกำชับโดยตรง”

ซึ่งเคิร์กสรุปว่า การถ่ายทอดคำสั่งสอนในลักษณะทางอ้อมแบบนี้ น่าจะเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพ สำหรับผู้ฟังในสังคมไทย

3.3 การใช้เหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบัน

ในการใช้กลยุทธ์การเล่าเรื่องนั้น นอกจากคุณลักษณะของเรื่องเล่าจะเป็นสิ่งที่สร้างความน่าสนใจแก่ผู้รับสารแล้ว เนื้อหาในเรื่องเล่ายังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สามารถสร้างความน่าสนใจด้วยเช่นกัน เรื่องเล่าของพระพยอมมักเป็นเรื่องเล่าที่แวดล้อมเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคล เป็นเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในช่วงขณะนั้นๆ ซึ่งเหมาะสมกับยุคสมัย

การใช้เหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบันเหมือนเป็นการย่นระยะทาง ไม่ต้องอธิบายเนื้อหาเรื่องราวมาก แต่ผู้รับสารก็สามารถเข้าใจเรื่องได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้รับสารส่วนมากรู้เรื่องราวที่พระพยอมยกเป็นตัวอย่างหรือกล่าวถึงอยู่แล้ว จึงสร้างความน่าสนใจ และการมีส่วนร่วมได้ เพราะทำให้รู้สึกว่าได้พูดเรื่องราวใกล้ตัว อยู่ในยุคสมัยเดียวกันที่จะเข้าใจได้ เคิร์ก (2539) กล่าวว่า

“ ธรรมชาติของพระพยอมนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมที่สามัญชนคนไทยทั่วไปเห็น สัมผัส และต้องเกี่ยวข้องอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ทำให้ท่านสามารถดึงดูดความสนใจจากผู้ฟังได้เป็นอย่างดี เพราะผู้ฟังจะรู้สึกว่าตนเองได้มีส่วนร่วมในธรรมชาติไปด้วย ”

พระพยอมมักนำเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบัน (current issue) มากล่าวถึง ยกเป็นตัวอย่างประกอบการเทศน์ เนื้อหาเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ผู้รับสารรู้เนื้อหาเรื่องราวอยู่แล้ว ทำให้ไม่ต้องเสียเวลาอธิบายมาก ผู้รับสารเกิดจินตภาพสามารถเข้าใจเรื่องราวได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งเคิร์ก อาร์ เพอร์ซัน (2539) กล่าวว่า

“ตัวอย่างหลายเรื่องซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาสมาชิกในครอบครัว เป็นเรื่องที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานค่านิยมทางสังคมแบบไทยๆ รวมทั้งข่าวสารจากหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ ที่ผู้ฟังรู้เรื่องดีอยู่แล้ว พระพยอมได้ใช้ความรู้พื้นฐานที่ผู้ฟังรู้จักกันดีอยู่แล้วเหล่านี้เองมาประกอบในการเทศนาสั่งสอน เมื่อเชื่อมโยงความรู้เหล่านี้เข้ากับหลักธรรมของพุทธศาสนา จึงทำให้ธรรมเทศนาของท่านมีพลังมาก หลักคำสอนและขนบธรรมเนียมทางพุทธศาสนาที่ผู้ฟังซึมซับมาแล้วตั้งแต่เกิด ก็กลายเป็นสิ่งที่เข้ากับยุคสมัยได้ดีขึ้น เมื่อท่านนำเอาหลักธรรมเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในเหตุการณ์ปัจจุบัน “

การนำเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบันมาประกอบบทเทศน์ เป็นกลยุทธ์ที่ทำให้การเทศน์ของพระพยอมมีพลัง จากงานของไพโรจน์ (2534) อธิบายความมีพลังของการนำเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบันมาเทศน์ไว้ดังนี้

“ ...ในความทันสมัยของพระพยอมนั้นมีความลึกซึ้งมาก คือ มิใช่ “ทันสมัย” อย่างที่คนทั้งหลายเข้าใจกันในความหมายว่า “ทันเหตุการณ์” ซึ่งหมายความว่า โลกเขามีอะไร ฉันรู้หมด พูดได้คล่อง แต่กรณีพระพยอมนั้น ท่าน “รู้ทันสมัย” กล่าวคือ มิเพียงเข้าใจสถานการณ์ของโลกเป็นอย่างดี หากท่านยังอาจนำธรรมะอันลึกซึ้งของพระพุทธเจ้ามาปรับประยุกต์ให้เข้ากับทุกข์ของประชาชนได้อย่างกลมกลืน ท่านสามารถชี้คุณแสดงโทษ อธิบายเหตุผลของสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเป็นประจักษ์ได้ดีเยี่ยม ประชาชนผู้ฟังสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างง่ายดาย “

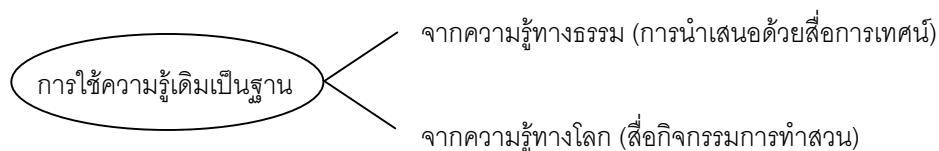
การเทศน์เรื่องหลักธรรมอาชีพ ที่เกี่ยวกับอาชีพชาวนา โดยเทศน์ให้กลุ่มสมาคมสตรีชาวนาไทย เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2545 เป็นตัวอย่างหนึ่งของการเทศน์ของพระพยอมที่แสดงถึงการนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาใช้ เนื่องจากเป็นช่วงที่รัฐบาลใช้นโยบายเกี่ยวกับเรื่อง กองทุนหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 ล้าน และนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในระดับรากหญ้า

“ รัฐบาลก็พยายามที่จะร่างนโยบายกระจายรายได้สู่พวกรากหญ้า สนับสนุนพวกรากหญ้าให้มี 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล แล้วก็จะมีการจัดการค้าขายทางตลาดให้ อย่างนั้น อย่างนี้ ถ้าชาวนารวมตัวกันได้ ผลผลิตผลิตภัณฑ์อะไรขึ้นมาสักอย่าง 1 อัน เดียวนี้การรวมตัวสามัคคีนี้สุดยอด ถ้าหมู่บ้านใดไม่รวมตัวกัน 1 ล้านบาทก็ไม่ได้ หมู่บ้านใดไม่มีการรวมตัวกัน เงินธนาคารออมสินหนุนเนื่องก็ไม่ได้ World Bank ก็ไม่ได้ ... “ (พระพยอม, 21 เมษายน 2545)

นอกจากการนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาใช้ในสื่อการเทศน์แล้ว พระพยอมยังได้ใช้กลยุทธ์นี้กับสื่อประเภทอื่นด้วย คือ สื่อกิจกรรม เช่น งานเสริมธรรมเสริมปัญญาที่จัดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์เป็นช่วงเวลาที่ดีต่างๆ มักจัดงานวัดประจำปีขึ้น และจากการเก็บข้อมูลภาคเอกสาร และการสังเกต พบว่า สื่อกิจกรรมโครงการต่างๆ ที่พระพยอมจัดทำขึ้น มักสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบันในช่วงเวลานั้นๆ เช่น เมื่อสังคมกำลังให้ความสนใจเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การรื้อสร้างวิถีชีวิตต่างๆ พระพยอมก็จัดทำโครงการเพื่อเกษตรและสิ่งแวดล้อมขึ้น

3.4 การใช้ความรู้เดิมเป็นฐาน

จากประวัติด้านการศึกษาของพระพยอม แม้ว่าพระพยอมมีการศึกษาในระบบไม่สูงนัก แต่พระพยอมเป็นผู้ที่ขวนขวาย แสวงหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมอยู่เสมอ อีกทั้งเป็นผู้ที่จดจำดี ทั้งจากสิ่งที่ได้พบเห็น เรียนรู้ และได้ปฏิบัติ จึงทำให้พระพยอมเป็นผู้ที่มีความรอบรู้มากทั้งในเนื้อหาทางโลกและทางธรรม พระพยอมได้นำความรู้และประสบการณ์เหล่านั้นมาเป็นฐานในการสื่อสาร แต่ได้ปรับประยุกต์เสียใหม่ให้เข้ากับผู้รับสาร วัตถุประสงค์ และบริบทแวดล้อม ตัวอย่างกลยุทธ์การใช้ความรู้เดิมเป็นฐาน จากความรู้ทางธรรม ได้แก่ การนำเสนอด้วยสื่อการเทศน์ ส่วนความรู้เดิมในทางโลกที่นำมาเสนอ คือ สื่อกิจกรรมการทำสวน

การใช้ความรู้เดิมเป็นฐานจากความรู้ทางธรรม

ในการเทศน์ พระนักเทศน์ทั้งหลายรวมทั้งพระพยอมย่อมทราบดีว่า ในการเทศน์มีหลักปฏิบัติอย่างไร มีอะไรเป็นองค์ประกอบบ้าง ที่สำคัญ คือ พระพยอมรู้ว่าองค์ประกอบใดที่สามารถปรับประยุกต์ได้ องค์ประกอบใดต้องยังคงอยู่ เมื่อพระพยอมนำเสนอรูปแบบวิธีการเทศน์ที่เรียกว่าเทศน์แบบใหม่นั้น จึงไม่ได้ใหม่ไปหมดทุกอย่าง

ในส่วนที่เป็นรูปแบบ พระพยอมและผู้ที่ได้แสดงทัศนะต่อรูปแบบวิธีการเทศน์ของท่านต่างกล่าวว่า การเทศน์อย่างพระพยอมเทศน์นั้นเป็นเพียงรูปแบบหรือเทคนิคการนำเสนอ ให้ผู้รับสารได้เข้าถึงธรรมะเท่านั้น ดังที่ ชูม นักหนังสือพิมพ์ค่ายไทยรัฐ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“ การเทศน์เป็นเพียงรูปแบบ หรือวิธีการเท่านั้น ข้อสำคัญอยู่ที่เนื้อหา และจุดมุ่งหมาย ”

และตาทอมหล่อ นักหนังสือพิมพ์ค่ายบ้านเมือง (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“ อันที่จริงการบรรยายธรรมของพระพยอมที่ประยุกต์ให้เข้ากับสังคมไม่ใช่ของใหม่ คนโบราณ โดยเฉพาะในชนบทได้ทำกันมาเป็นปกติ เทศน์มหาชาติ ซึ่งฟังกันสนุกทั้งผู้ใหญ่และเด็ก การเทศน์มหาชาติเป็นศิลปะพื้นบ้าน ทั้งภาษา สำเนียงและอารมณ์ (ที่นักร้องเพลงลูกทุ่งนำมาใช้) ... ก็แบบพระพยอมนี้แหละ แต่เป็นรูปแบบสำหรับสังคมสมัยนั้น ”

ดังนั้น ในส่วนที่เป็นรูปแบบ จึงเป็นสิ่งที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ โดยปรับให้เข้ากับผู้รับสารและยุคสมัย แต่รูปแบบบางอย่างพระพยอมก็ยังคงไว้ ถ้ารูปแบบในส่วนนั้นเป็นส่วนสำคัญที่ขาดไม่ได้ ถ้าละทิ้งไปแล้ว จะทำให้ขาดคุณสมบัติที่ถือว่าเป็นสิ่งนั้น หรือเมื่อคำนึงถึงเจตจำนงประโยชน์ หรือหน้าที่แล้ว ยังคงคุณค่าอยู่พระพยอมก็คงไว้ แต่กระนั้นพระพยอมก็ปรับประยุกต์เสียใหม่ให้เข้ากับบริบทของยุคสมัย ซึ่งต้องอาศัยความรู้เดิมเป็นอย่างมากที่จะทำให้รู้ว่า สิ่งใดปรับได้ สิ่งใดปรับไม่ได้ มากน้อยแค่ไหน อย่างไร ตัวอย่างเช่น ในการเทศน์ ในส่วนที่ สมบัติ เสริมศิลป์ (2532) เรียกว่า “ คำนำในการพูด ” หรือที่ เคิร์ก (2539) จัดเป็น “ คำทักทาย ” นั้น พระนักเทศน์ทั้งหลายมักจะกล่าวให้พรผู้ฟัง เช่น “ เจริญพร ท่านสาธุชนทั้งหลาย .. ” พระพยอมยังคงส่วนนี้อยู่ เนื่องจากการนำเข้าสู่เนื้อหาที่จะพูดถึงต่อไป และในส่วนสรุป หรือคำส่งท้าย ที่เป็นการกล่าวถึงจุดสำคัญของเรื่อง และวิวอนหรือฝากให้ผู้ฟังนำไปปฏิบัติ ซึ่งในทฤษฎีการเทศน์ คือ การเทศน์ในชั้นปฏินิเทศ คือ กลับแสดงซ้ำ เป็นการรวบรวมข้อความที่แสดงแล้ว โดยเฉพาะส่วนที่สำคัญมาย่อแสดงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทบทวนความทรงจำของผู้ฟัง ก็เป็นสิ่งที่พระพยอมคงไว้

ในส่วนเนื้อหา ที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบในการเทศน์ 4 ประการ คือ แสดงธรรมให้เห็น (สันตัสสนา) แสดงธรรมให้สมาทาน (สมาทปนา) แสดงธรรมให้อาหาญ (สมุตเตชนา) และแสดงธรรมให้รื่นเริง (สัมปหังสนา) ตามลำดับนั้น พระพยอมก็ยังคงเทศน์ครบองค์ประกอบทั้ง 4 นี้

แต่ได้ปรับประยุกต์โดยเรียงลำดับความมากน้อยเสียใหม่ เป็น แสดงธรรมให้เห็น แสดงธรรมให้รื่น
 เรียง แสดงธรรมให้อาจหาญ และแสดงธรรมให้สมาทาน ดังที่ไพโรจน์ (2534) ได้ศึกษาไว้

“ ในเวลาเทศน์ท่านพยายามยกเอาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตของชาวบ้านมาวิพากษ์
 วิจารณ์ แล้วนำธรรมะเข้ามาประยุกต์ใช้ปรับเปลี่ยนให้เท่าทัน ชี้แจงแสดงเหตุผลให้เข้าใจ บอกให้
 รู้คุณรู้โทษแล้วบอกหลักปฏิบัติในชีวิต ผู้ฟังฟังแล้วก็เข้าใจทันที นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้เห็น ซึ่ง
 ท่านใช้มากเป็นอันดับหนึ่ง

ในขณะที่ท่านเทศน์ให้ผู้ฟังเห็นจริงเห็นจรงั้น ท่านจะไม่ยอมให้ผู้ฟังเกิดความเครียดเป็น
 อันขาด จะพยายามแทรกมุขตลก เล่าเรื่องขบขัน หรือนิทานสนุกๆ ไปตลอดเรื่อง ผู้ฟังก็ได้รับ
 ความบันเทิงรื่นเริงใจ นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้รื่นเริง ท่านใช้มากเป็นอันดับสอง

ผู้ฟังได้ฟังเรื่องสนุกๆ กันแล้ว ก็เฮฮากันพอบอกปากหอมคอ ในที่สุดท่านจะพูดกระทั่ง
 เรื่องนั้นอย่างรุนแรง ให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมในทันที จนรู้สึกเกลียดชังความชั่วอย่างรุนแรง แล้ว
 อาจหาญอยากทำดีเป็นกำลัง นี่เรียกว่าแสดงธรรมให้อาจหาญ

เมื่อผู้ฟังเกิดความกล้าหาญในทางจริยธรรมขึ้นมาแล้ว ในตอนท้ายท่านจะพูดฝากผู้ฟังให้
 นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จะได้รับความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตตลอดกาลนาน นี่เรียกว่าแสดง
 ธรรมให้สมาทาน ท่านใช้เป็นอันดับที่ 4 น้อยกว่าข้ออื่นๆ ”

หรือในสื่อกิจกรรมเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ที่การปฏิบัติที่มีมาแต่เดิมนั้น
 กระทำกันในเวลาค่ำ แต่ที่วัดสวนแก้วมีการเวียนเทียนทั้งในตอนบ่ายและค่ำ แม้ว่ามีอีกหลายวัด
 ที่มีผู้ไปเวียนเทียนในเวลาอื่นที่ไม่ใช่เวลาค่ำ คือ เช้า สาย บ่าย เย็น รวมทั้งค่ำ แล้วแต่ความ
 สะดวกของผู้ไปเวียนเทียน สำหรับที่วัดสวนแก้ว การเวียนเทียนบ่ายก็เพื่อความสะดวกของผู้ไป
 เวียนเทียนเช่นกัน ส่วนพระและฆราวาสที่สะดวกตอนค่ำก็จะเวียนเทียนในตอนค่ำตามการปฏิบัติ
 ที่มีมาแต่เดิม อย่างไรก็ตามการเวียนเทียนทั้งบ่ายและค่านั้น จะมีพระเทศน์ และประกอบพิธีให้
 ก่อนการเวียนเทียน

แสดงว่าในสื่อกิจกรรมเวียนเทียน ส่วนที่เป็นรูปแบบพิธีกรรม ในเรื่องของเวลาในการเวียน
 เทียน เป็นเรื่องที่สามารถปรับให้เข้ากับบริบทแวดล้อมของยุคสมัยได้ แต่ส่วนที่จะเป็นการปฏิบัติ

ให้เกิดปัญหาในการระลึกถึงพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้า เช่น การเทศน์ การฟังเทศน์ ก่อนการเวียนเทียนนั้น พระพยอมยังคงอยู่

การสร้างโบสถ์ธรรมชาตก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ของการใช้ความรู้เดิมเป็นฐาน กล่าวคือ โบสถ์ คือ สถานที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประชุมทำสังฆกรรม โดยที่โบสถ์นั้นจะมีโรงเรือนหรือไม่ก็ได้ ดังที่พระพยอมได้กล่าวไว้ว่า โบสถ์ในสมัยพุทธกาลมี 2 ประเภท คือ ประเภทมีโรงเรือน กับไม่มีโรงเรือน โดยทั่วไปโรงเรือน หรือพื้นที่ที่ใช้เป็นโบสถ์ เช่น โบสถ์ธรรมชาตินี้ ต้องมีการกำหนดเครื่องหมายที่แสดงขอบเขตโบสถ์ หรือ สීමา จากพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (2543) ได้อธิบายว่า วัตถุที่ควรใช้เป็นเครื่องหมายแห่งสීමา มี 8 อย่าง ได้แก่ ภูเขา ศิลา ป่าไม้ ต้นไม้ จอมปลวก หนทาง แม่น้ำ และน้ำ ในปัจจุบัน เครื่องหมายที่ใช้กำหนดขอบเขตโบสถ์นิยมใช้ลูกนิมิต และเสมาเป็นเครื่องหมายแห่งสීමา จากการสังเกต โบสถ์ธรรมชาตที่วัดสวนแก้ว พบว่า มีลูกนิมิต และคูน้ำ เป็นเครื่องหมายแห่งสීමาของโบสถ์ และได้นำพระพุทธรูปมาประดิษฐานเป็นพระประธานภายในขอบขันธสีมาของพื้นที่แห่งนั้น ดังนั้นพื้นที่เกาะกลางน้ำแห่งนั้นจึงเป็นโบสถ์อย่างสมบูรณ์ พระพยอมใช้ความรู้นี้ในการสร้างโบสถ์โดยไม่ต้องสิ้นเปลืองงบประมาณมาก แต่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ตามหน้าที่ คือ ใช้ทำสังฆกรรมต่างๆ เช่น การบวช และตามเจตจำนงค์ที่ต้องการให้เป็นที่น่าเลื่อมใส

การใช้ความรู้เดิมเป็นฐานจากความรู้ทางโลก

พระพยอมได้นำความรู้และประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับการทำสวนมาใช้เป็นเครื่องมือการสื่อสารเพื่อให้ผู้รับสารภายในมูลนิธิได้เกิดการฝึกฝนพัฒนาตน ในรูปของสื่อกิจกรรมการทำสวน ที่กำหนดให้ผู้รับสารภายในมูลนิธิสวนแก้วทุกคนต้องเข้าสวนเพื่อพัฒนา ได้แก่ การดูแลสวน รดน้ำ ดาษหญ้าในพื้นที่ที่รับผิดชอบ พระพยอมใช้ความรู้ และประสบการณ์เดิมโดยการสั่งงาน และติดตามงาน โดยเฉพาะการติดตามคุณภาพการทำงาน ตัวอย่างคือ “ การรดน้ำต้นไม้ ” เมื่อไปตรวจดูโดยทั่วไปเห็นพื้นดินเปียกก็ถือว่าได้รดน้ำแล้ว แต่พระพยอมใช้นิ้วจิ้มลงไปดินเพื่อตรวจสอบคุณภาพการทำงาน “ รดน้ำต้นไม้ ” ด้วย ถ้าวรดน้ำชุ่ม ดินก็จะชุ่มน้ำ แต่หากรดผ่านๆ ไปเฉยๆ พอเปียก ดินก็จะไม่ชุ่มน้ำ หากไม่เคยทำสวน ไม่เคยมีความรู้ ประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับการทำสวนมาก่อน อาจไม่รู้วิธีการตรวจสอบคุณภาพการทำงาน “ รดน้ำต้นไม้ ” ด้วยวิธีนี้ได้คงต้องรอผลระยะยาว คือ ต้นไม้ได้รับน้ำไม่เพียงพอและแห้งเหี่ยวไป ซึ่งอาจเกิดความเสียหายขึ้นแล้วก็เป็นได้

การเลือกใช้สื่อกิจกรรมการทำงาน เป็นสื่อกิจกรรมสำหรับการฝึกฝนพัฒนาตนผู้รับสาร ภายในมุลนิธิสวนแก้ว เป็นการเลือกใช้สื่อกิจกรรมที่อยู่บนพื้นฐานความรู้เดิมทั้งนี้เพราะการทำสวนเป็นสื่อที่สามารถรายงานผลการทำงานได้จากคุณภาพของการปฏิบัติเอง โดยไม่ต้องให้ใครรายงาน พูดง่ายๆ ว่า “ ผลงานฟอง ” ดังเช่น การรดน้ำต้นไม้ ที่หากรดน้ำไม่ชุ่ม ต้นไม้ก็จะเหี่ยวแห้ง หรือ การเอาใจใส่ในการดูแลพื้นที่ เช่น หากไม่หมั่นดายหญ้า หญ้าก็จะขึ้นรกในเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้นการทำงานจึงเป็นสื่อกิจกรรมที่เหมาะสมในการฝึกฝนการพัฒนาตนสำหรับผู้รับสาร ภายในมุลนิธิสวนแก้วเป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องขยัน เอาใจใส่ในการทำงาน ไม่เช่นนั้น ผลงานก็จะฟองให้เห็นได้อย่างชัดเจน

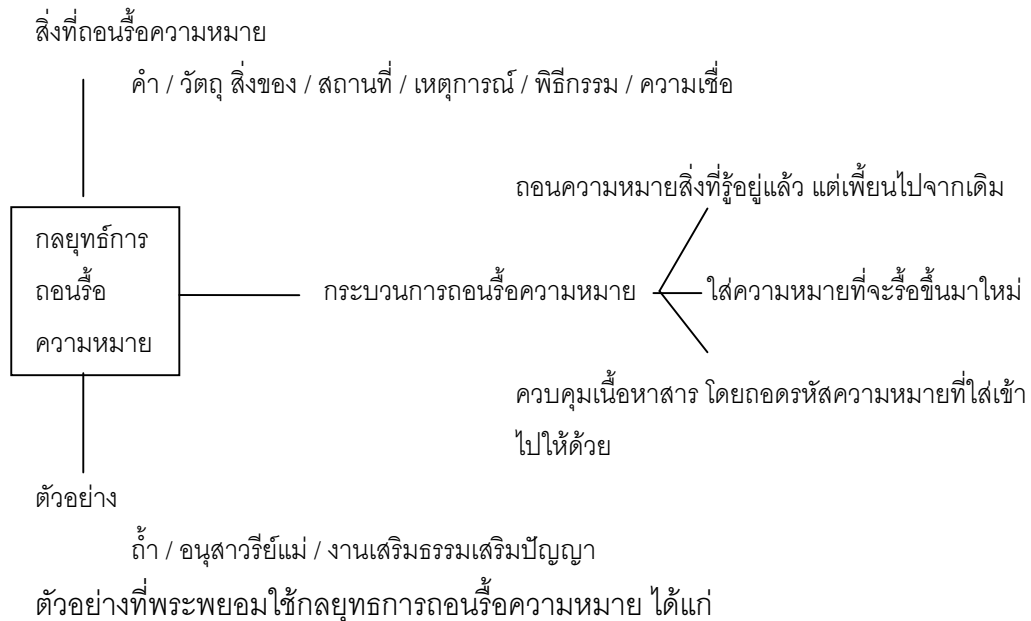
อย่างไรก็ดีในการฝึกฝนผู้รับสารในมุลนิธิสวนแก้วให้มีความขยัน เอาใจใส่ในการทำงาน อาจใช้สื่อกิจกรรมอื่นก็ได้ แต่การเลือกสื่อกิจกรรมการทำงาน สืบเนื่องจากพระพยอมมีความรู้ประสบการณ์เดิมในเรื่องการทำงานอยู่ จึงสามารถสั่งงานและติดตามผล คุณภาพการทำงานได้เป็นอย่างดี

3.5 การถอดรื้อความหมาย

กลยุทธ์การสื่อสารหนึ่งของพระพยอมที่แสดงถึงความสามารถด้านการสื่อสาร ก็คือ การถอดรื้อความหมาย (reconstruction) โดยทั่วไปในการสื่อสาร สิ่งต่างๆ นั้นมีความหมายประกอบอยู่ ทั้งที่เป็นความหมายโดยตรง หรือความหมายโดยนัย หรือความหมายโดยการตีความจากผู้รับสาร ซึ่งขึ้นอยู่กับกรอบอ้างอิงเดิมของผู้รับสาร หรือสังคม การถอดรื้อความหมายเกี่ยวข้องกับการตีความความหมายของสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจเป็นคำ หรือวัตถุสิ่งของ สถานที่ เหตุการณ์ พิธีกรรม ความเชื่อก็ได้

การถอดรื้อความหมาย เป็นการถอดความหมายซึ่งเป็นที่รับรู้อยู่ แต่อาจเพี้ยนไปจากเดิมในขณะเดียวกันก็รื้อฟื้นความหมายเดิมขึ้นมาใหม่ ในการถอดรื้อความหมาย มีการใส่รหัส (encoding) สารหรือความหมายที่จะรื้อเข้าไป ในขณะเดียวกันอาจมีการถอดรหัส (decoding) สารหรือความหมายที่ใส่เข้าป้อนนั้นให้ด้วย หรือไม่ก็ได้ ซึ่งหากมีการถอดรหัสให้ด้วยนั้น โดยมากเป็นไปเพื่อการควบคุมความหมายของเนื้อหาสาร (control meaning) เพื่อให้ตรงตามกับผู้ส่งสาร ต้องการจะสื่อ (preferred code) ผู้ที่จะทำการถอดรื้อความหมายได้มักเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ เป็นอย่างดี ที่เรียกว่า เป็นคนวงใน จึงจะสามารถรู้ได้ว่าสิ่งใดสามารถถอดได้ สิ่งใดที่ไม่สามารถถอด แต่สามารถรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ได้

ตัวอย่างที่พระพยอมได้ทำการถนอรรื้อความหมาย ได้แก่ สื่อสถานที่ คือ ถ้ำและอนุสาวรีย์แม่ และสื่อกิจกรรม คือ งานเสริมธรรมเสริมปัญญา

1) การสื่อสารผ่านสื่อถ้ำ

จากการสังเกต ถ้ำที่พระพยอมสร้างขึ้นแทบจะไม่ต้องบอกว่าต้องการสื่อความหมายอะไร เพราะสิ่งต่างๆ ภายในถ้ำได้สื่อความหมายโดยตรง คือ การเตือนสติให้ไม่ประมาทในชีวิตโดยนำภาพคนตาย โลงศพ โครงกระดูก พร้อมข้อความเตือนสติให้คิด ซึ่งแสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจน เข้าใจได้ทันที

อย่างไรก็ตามถ้ำและสิ่งประกอบภายในถ้ำ ยังอาจสื่อความหมายโดยการตีความด้วย ซึ่งเกิดจากการใส่ความหมายใหม่เข้าไปให้กับถ้ำ (encoding) กล่าวคือ ถ้ำโดยการรับรู้ตามกรอบอ้างอิงที่มีอยู่ของผู้รับสารโดยทั่วไป มักจะพบว่าถ้ำถูกใช้เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูป สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้ผู้คนได้กราบไหว้ แต่พระพยอมกลับใส่เนื้อหาเรื่องการเตือนสติเกี่ยวกับความตายให้ไม่ประมาทในชีวิตเข้าไปแทนที่ นับเป็นการสร้างความหมายใหม่ให้กับถ้ำในทางพุทธศาสนาในปัจจุบันเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ดีจะกล่าวว่าพระพยอมได้ให้ความหมายใหม่เข้าไปก็ไม่ถูกต้องนัก ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงถ้อยคำกับพุทธศาสนาตามที่เคยเป็นมาในอดีต กับ วิธีการระลึกถึงพระพุทธเจ้าตามพุทธดำรัส แล้ว กล่าวได้ว่าพระพยอมได้ถอนหรือความหมาย (reconstruction) ของถ้อยคำจากกรอบอ้างอิงที่สังคมรับรู้ กล่าวคือ ตั้งแต่อดีตถ้ามีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาในแง่ของการเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญเพียรของพระภิกษุที่ปลีกวิเวกไปอยู่ตามป่าเขา พระหลายรูปได้บรรลุปัญญารู้แจ้งในระดับใดระดับหนึ่ง หรือสูงสุด หากแต่ในสมัยต่อมาผู้คนนิยมนำพระพุทธรูปไปประดิษฐานไว้ในถ้ำ และทำให้ความหมายกลายไป เป็นสถานที่ที่ผู้คนเข้าไปสักการบูชาพระพุทธรูป ไม่ใช่เป็นการระลึกถึงการบำเพ็ญเพียรภาวนาจนได้ปัญญารู้แจ้ง ดังนั้นถ้ำของวัดสวนแก้วจึงไม่มีพระพุทธรูป แต่มีภาพคนตายเพื่อให้ผู้ที่เข้าไปเยือนได้เห็นสังขารธรรมข้อนี้ จะได้เกิดอนุสติเตือนตนเอง แต่หากพระรูปใดจะใช้เป็นที่ภาวนาปลงอสุภะกรรมฐานก็ได้ ซึ่งก็จะตรงกับการใช้ประโยชน์จากถ้ำในทางพุทธศาสนาตามที่เคยเป็นมาในอดีต และเป็นการปฏิบัติบูชาเพื่อพัฒนาตนตามความหมายในพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าการระลึกถึงและบูชาพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง ไม่ใช่การกราบไหว้บูชา ซึ่งมีไม่น้อยที่การกราบไหว้นั้นเป็นไปเพื่อการอ้อนวอนโดยไม่ได้ใช้ปัญญาพิจารณาเพื่อให้เกิดการพัฒนาในตนเองขึ้นเลย

ในการถอดความหมายสาร ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของเนื้อหาสาร และภูมิหลังประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร หรือกรอบอ้างอิงที่มีอยู่ สำหรับความหมายโดยตรงที่สื่อถึงเรื่องการไม่ประมาทในชีวิต พระพยอมใช้การผสมผสานสื่อเข้าด้วยกัน (hybrid) ระหว่างสื่อแบบเก่าและสื่อแบบใหม่ คือ สื่อสถานที่ คือ ถ้ำ สื่อวัตถุ คือ โฉงศพและโครงกระดูกในโลง เป็นสื่อแบบเก่า สื่อแผ่นป้าย สื่อสไลด์ (ตัวสไลด์) และการตกแต่ง เป็นสื่อแบบใหม่ ซึ่งการผสมผสานกันนี้ทำให้การสื่อความหมายเป็นไปอย่างชัดเจน โดยเฉพาะสื่อแผ่นป้ายที่มีข้อความเตือนสติให้คิด ซึ่งเป็นการควบคุมความหมาย (control meaning) ของเนื้อหาสารได้อย่างชัดเจนว่าผู้ส่งสารต้องการสื่อสารเรื่องใด (preferred code) ในการเปิดรับสารจากสื่อนี้ นอกจากนั้นการผสมผสานสื่อดังกล่าวยังสร้างความสนใจ ความท้าทายให้อยากรู้อยากเห็นเพิ่มมากขึ้น จากสไลด์ สื่อวัตถุ และการตกแต่ง

ส่วนความหมายโดยการตีความนั้น พระพยอมไม่ได้ถอดความหมาย (decoding) หรือควบคุมเนื้อหาสาร (control meaning) แต่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ทำการสื่อสารภายในตนเองต่อ อาจเป็นเพราะจุดประสงค์ในการสื่อสารเรื่องการเตือนสติให้ไม่ประมาทในชีวิตเป็นวัตถุประสงค์

หลัก ซึ่งไม่ต้องอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้รับสาร หรือกรอบอ้างอิงเดิมใดๆ ผู้รับสารก็สามารถรับสารได้เข้าใจทันทีโดยไม่กระทบกับความคิดความเชื่อเดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนยากกว่า การเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้คิดต่ออาจเป็นวิธีที่เหมาะสม หากไม่คิดต่อก็ได้รับสารที่จะสื่อโดยตรงไปเรียบร้อยแล้ว

2) อนุสาวรีย์แม่

ความหมายโดยนัย

(1) อนุสาวรีย์ตั้งอยู่ในสวน เนื้อหาเรื่องราวมีความสอดคล้องกับสถานที่ตั้งอนุสาวรีย์ คือการทำสวน แต่การทำสวนนั้นเป็นการทำสวนในเวลาที่จะได้พักผ่อนแล้ว แต่แม่ของพระพยอมยังไม่ยอมพัก กลับลงมาทำสวนเพื่อให้ลูกมีกิน สื่อความหมายถึง ความขยันขันแข็ง และเปี่ยมไปด้วยความรักของแม่ที่มีต่อลูก ยอมอดทนลำบากเพื่อลูก

(2) ขนาดและรูปแบบของอนุสาวรีย์ มีขนาดเล็กและสามารถใช้ประโยชน์ได้ สื่อความหมายถึง การประหยัด และการใช้สิ่งต่างๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด คืออนุสาวรีย์แม่สามารถใช้เป็นที่แวะพักผ่อน หรือประชุมอย่างไม่เป็นทางการได้ เพราะเป็นศาลาโถง

ความหมายโดยการตีความ

(1) อนุสาวรีย์แม่ตั้งอยู่ในสวน นอกจากความสอดคล้องในเรื่องเนื้อหาเรื่องราวแล้ว ยังเป็นการระลึกถึงคุณของสวนหรือของธรรมชาติ ที่เปรียบประดุจมารดาของสรรพสิ่ง ให้คนเราได้มีกินมีอยู่สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ ก็เปรียบดั่งแม่ผู้ให้ลูกได้มีกินมีอยู่ มีพระคุณให้ชีวิต ซึ่งเราควรที่จะระลึกถึงพระคุณของแม่นี้ด้วยเช่นกัน และเตือนใจให้ขยันทำมาหากิน เพื่อจะได้มีกินตลอดไป

(2) ด้วยรูปลักษณะที่มองดูแล้วไม่เหมือนอนุสาวรีย์โดยทั่วไปเลย อนุสาวรีย์โดยทั่วไปมักสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงคุณงามความดี วีรกรรม หรือระลึกถึงเหตุการณ์ที่มีความสำคัญหรือส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม จึงมักสร้างให้ใหญ่โต สง่างาม ดุจิ่งใหญ่ มีบริเวณกว้างขวางเพื่อส่งให้อนุสาวรีย์ดูเด่นมากขึ้น แต่คนทั่วไปก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไรอีกจากสถานที่นั้น แต่อนุสาวรีย์แม่ที่พระพยอมจัดสร้างขึ้น ไม่ได้มีขนาดใหญ่โต ไม่ได้มีรูปลักษณะที่สื่อถึงความสง่างามยิ่งใหญ่ ไม่ได้ใช้บริเวณกว้างขวางเพื่อส่งให้อนุสาวรีย์ดูเด่น แต่กลับไปอยู่ในสวนซึ่งหากไม่

เดินเข้าไปก็จะไม่เห็น และไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อยกย่องเชิดชูวีรกรรม หรือเหตุการณ์สำคัญยิ่งใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม นอกจากนี้อนุสาวรีย์เล็กๆ แห่งนี้ยังใช้ประโยชน์ได้อีกด้วย กล่าวได้ว่าพระพยอมสร้างอนุสาวรีย์แม่ขึ้นด้วยวิจิตและการนำเสนออุปลักษณ์ ที่ต่างหรือตรงข้ามกับที่เป็นค่านิยมของสังคม

สิ่งที่พระพยอมทำการสร้างความหมายใหม่ (reconstruct) ให้กับสื่อที่มีอยู่เดิม คือ อนุสาวรีย์ ว่าอนุสาวรีย์ไม่จำเป็นต้องมีรูปลักษณะตามค่านิยมของสังคม เมื่อสร้างอนุสาวรีย์ขึ้นมาแล้วควรจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ที่สำคัญ การยกย่องเชิดชูวีรกรรมของบุคคล ควรจะมีวิจิตที่ต่างไปจากเดิม แม่ของพระพยอมเป็นเพียงผู้หญิงชาวสวนคนหนึ่ง เหตุการณ์ หรือวีรกรรมที่ทำความดีจะธรรมดา และการกระทำนั้นก็ทำเพื่อลูกของตัวเองไม่ได้ทำเพื่อลูกคนอื่น ด้วยวิจิตแบบทางธรรม แท้จริงแล้วสิ่งที่แม่ทำให้อุณนั้น คือ สิ่งที่ยิ่งใหญ่มาก หากขาดความรัก ความเสียสละของแม่ เด็กที่เติบโตขึ้นจะเป็นอย่างไร พระพยอมเข้าใจและตระหนักดีถึงปัญหาเหล่านี้ที่พบได้มากมายในสังคม ที่เด็กขาดความรัก ความอบอุ่น และการเลี้ยงดูจากพ่อแม่แล้วเติบโตขึ้นอย่างมีปัญหาก็เกิดปัญหาสังคมตามมา แท้จริงแล้วงานที่แม่ทำการสร้างคนให้เติบโตเป็นคนดีของสังคม นี่จึงนับเป็นวีรกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่ผู้หญิงตัวเล็กๆ ธรรมดาๆ คนหนึ่งทำให้กับสังคม ที่สมควรได้รับการยกย่องเชิดชูและตอบแทนคุณ ทุกคนมีแม่ และหลายคนเป็นแม่ของลูก อนุสาวรีย์แม่เป็นสิ่งที่เตือนใจให้แม่และลูกทุกคนได้คิดและปฏิบัติตนให้ถูกต้อง หากสังคมมีแม่ที่เสียสละเพื่อลูก มีลูกที่รู้จักระลึกถึงพระคุณของแม่และตอบแทนคุณ ปัญหาสังคมที่เกิดจากเด็กมีปัญหาครอบครัวก็น่าจะลดน้อยลง ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ที่สำคัญของการสร้างอนุสาวรีย์จากวัตถุประสงค์เพื่อการระลึกถึงวีรกรรมของบุคคลอย่างแท้จริง

3) งานเสริมธรรมเสริมปัญญา

อีกตัวอย่างหนึ่งในการใช้กลยุทธ์การถอนหรือความหมาย (reconstruction) คือ งานเสริมธรรมเสริมปัญญา ที่ได้จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2530 ซึ่งพระพยอมจัดขึ้นในทุกวันอาทิตย์ตลอดเดือนกุมภาพันธ์ โดยถือเป็นงานวัดประจำปี เฉกเช่นวัดส่วนใหญ่ที่นิยมจัดงานวัดประจำปีขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ เช่น งานฝังลูกนิมิต

พระพยอมจัดงานเสริมธรรมเสริมปัญญาขึ้นเพื่อให้วัดได้ทำหน้าที่ด้านพัฒนาปัญญา ซึ่งเป็นหน้าที่ที่แท้จริงของวัด เนื่องจากในสังคมมีวัดจำนวนมากที่ทำหน้าที่ผิดเพี้ยนไป หรือไม่ทำหน้าที่ที่วัดควรจะทำ

เนื้อหาที่บรรยายในงานเสริมธรรมเสริมปัญญา เปลี่ยนไปตามหัวข้อที่บรรยาย แต่โดยมากเป็นการเชื่อมโยงธรรมะเข้ากับประเด็น หรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจ เช่น ธรรมะกับสื่อ ธรรมะจากศพ ความรักคืออะไร ปัญญาและทรัพย์ เป็นต้น ดังที่พระพยอมกล่าวถึงงานนี้ไว้ว่า

“งานฝังความชั่วให้มิด หรืองานเสริมปัญญาของวัดสวนแก้ว เน้นความสะอาด สว่าง สงบ ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ และได้รับหลักในการดำรงชีวิตจากผู้ที่ประสบความสำเร็จสูงสุดของแต่ละสาขาอาชีพ มาถ่ายทอดสิ่งดีๆ ให้ฟังกัน “

งานเสริมธรรมเสริมปัญญามีลักษณะเหมือนการจัดสัมมนาอย่างเป็นทางการเพื่อพูดคุยให้ความรู้เกี่ยวกับหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งซึ่งเป็นที่สนใจของสังคม โดยเชิญพระสงฆ์ หรือฆราวาสที่มีความรู้ ประสบการณ์ และประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน หรือการดำเนินชีวิตมา มาเป็นวิทยากรบรรยายให้ผู้รับสารฟัง สถานที่ที่ใช้จัดงาน โดยมากจัดที่บริเวณโบสถ์ธรรมชาติ และลานอเนกประสงค์ ซึ่งเป็นที่เปิดโล่ง มีทั้งพระและฆราวาสมานั่งฟัง

จากชื่องานในครั้งแรก และช่วงเวลาของการจัดงาน แม้จะเป็นการล้องานประจำปีของวัดโดยทั่วไป แต่ก็เป็นที่สะดุดตาให้คนหยุดเพื่อฟัง คิด และสงสัยว่าเป็นงานอะไร เรียกความสนใจได้ดี อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนชื่อเป็นงานเสริมธรรม หรืองานเสริมธรรมเสริมปัญญา ดูจะตรงกับวัตถุประสงค์มากกว่า ส่วนชื่อแรกนั้นสื่อถึงเจตนาในการล้อเลียนและเปรียบเทียบมากเกินไป

อย่างไรก็ดีการจัดงานเสริมธรรมเสริมปัญญา เป็นงานประจำปีของวัด เพื่อให้วัดได้ทำหน้าที่ตามที่วัดจะต้องทำ เป็นการถนอมรักษาหน้าตาของวัดขึ้นมาใหม่ (reconstruct) จากการบอบอ้าวจิตที่คนทั่วไปในสังคมเคยชิน ว่างานวัดจะต้องมีความบันเทิง เต็มไปด้วยมหรสพต่างๆ และร้านขายของ ดังที่บิณฑุร เกาฏีระ กล่าวว่า

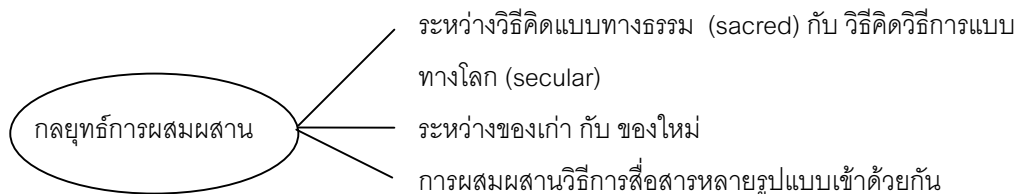
“ ในขณะที่ยี่สิบปีที่ผ่านมา มีการแจกวัตถุมงคล เป่าน้ำมนต์พ่นน้ำหมากเรียกคนเข้าวัดมีมหรสพหลายชนิด ตลอดจนออกงานแสดงสินค้าต่างๆ รวากับเป็นศูนย์รวมความบันเทิงและจับจ่าย

ขนาดยักษ์มาอยู่ในสถานที่เดียวกัน พระพยอมกลับจัดงานวัดด้วยมิติใหม่ในรูปของการมอบ
ภูมิปัญญา “

3.6 การผสมผสาน

กลยุทธ์การผสมผสาน (hybrid) เป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์ที่พระพยอมใช้มาก และแสดงถึง
ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมเป็นอย่างดี และในการใช้กลยุทธ์การผสมผสานก็
เป็นการผสมผสานหรือนำเอาหลายกลยุทธ์มาใช้ร่วมกัน เช่น กลยุทธ์การใช้ความรู้เดิมเป็นฐาน
และกลยุทธ์การถอนหรือความหมาย การเข้ารหัส ถอดรหัส นั่นคือ จะผสมผสานสิ่งใดเข้ากับสิ่งใดได้
ก็ต้องมีความรู้ในสิ่งนั้นๆ เป็นอย่างดี จึงจะรู้ว่าควรนำส่วนใดมาผสมผสานกัน และผสมผสานกัน
อย่างไร

จากการศึกษา พบว่า พระพยอมใช้กลยุทธ์การผสมผสานในลักษณะของการนำสิ่งที่เป็นคู่
ตรงข้าม (binary opposition) หรือขัดแย้ง (contrast) ไม่สอดคล้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน
ทั้งที่ปรากฏในการสื่อสารเชิงวัจนะ (verbal communication) และการสื่อสารเชิงอวัจนะ (non
verbal communication) สิ่งที่เป็นคู่ตรงข้ามที่พระพยอมนำมาใช้ในกลยุทธ์การผสมผสานที่พบ
บ่อย คือ

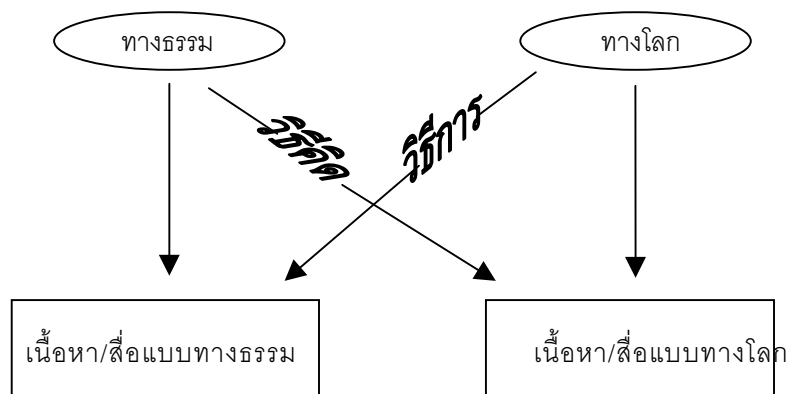

- 1) การผสมผสานวิธีคิดแบบทางธรรม (sacred) กับ วิธีคิดวิถีการแบบทางโลก (secular)

จากสื่อต่างๆ และรูปแบบวิธีการนำเสนอที่พระพยอมใช้ในการเผยแพร่เนื้อหา
เกี่ยวกับการดำเนินงานมูลนิธิ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับทางโลก พระพยอมมีการใช้สื่อและ
รูปแบบวิธีการนำเสนอแบบทางโลก แม้เนื้อหาจะนำเสนอกิจกรรมทางโลก แต่พระพยอมจะนำวิธี

คิดแบบทางธรรมผสานเข้าไปในเนื้อหาด้วยในทุกสื่อ ทั้งนี้เพราะหนึ่งในวัตถุประสงค์หลักของ มูลนิธิสวนแก้ว ก็คือ เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมในศาสนา และในวัตถุประสงค์ของแต่ละโครงการก็มี แนวคิดทางธรรมปรากฏอยู่

การผสมผสาน (hybrid) ระหว่างวิธีคิดแบบทางธรรม เข้ากับวิธีคิดวิธีการและสื่อแบบทาง โลก

การผสมผสานเนื้อหาผ่านสื่อด้วยวิธีการนำเสนอแบบทางโลกโดยอยู่บนพื้นฐานวิธีคิด แบบทางธรรมนี้ นับว่าเป็นความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมอย่างยิ่ง การผสมผสานนี้ เป็นการนำวัตถุประสงค์ที่อยู่บนฐานคิดแบบทางธรรม มาผสมผสานกับบริบทของยุคสมัยที่เป็นเรื่อง แบบทางโลกซึ่งแวดล้อมผู้รับสารอยู่

โดยวิธีคิดแบบทางธรรมที่ปรากฏในเนื้อหาของสื่อกิจกรรมโครงการ ต่างๆ เช่น โครงการร่วม โพรjekt แก้ว โครงการสลับมาฟื้นฟูได้แก่

- เมตตาธรรม – กรุณาธรรม
- การเห็นอกเห็นใจ เข้าใจผู้อื่น
- การให้ออกาสคน เฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ด้อยโอกาส หรือไม่เป็นที่ต้องการของสังคม การให้ออกาสและความรู้แก่ผู้ที่พลาดแทนที่การลงโทษ ชำาเติม หรือขีดวงแยกคนไม่ดีหรือผู้ที่พลาด หรือด้อยโอกาสออกจากสังคม
- จาคะ การเสียสละ การให้ปัน
- ความอดทน

- อุดออม ประหยัด
- ซื่อสัตย์ ไม่เอาเปรียบ
- เป็นที่พึ่งของผู้ที่ประสบความทุกข์ยาก หรือมีปัญหา ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยาก การช่วยเหลือแบบยั่งยืน
- กตัญญู ตอบแทนคุณของผู้มีคุณ และสังคม
- ธรรมะคือหน้าที่

วิธีคิดแบบทางธรรมนี้ล้วนแต่ปรากฏอยู่ในหมวดธรรมต่างๆ เช่น พรหมวิหาร 4 ฆราวาสธรรม 4 ที่พระพยอมได้นำเสนอในสื่อการเทศน์นั่นเอง เป็นการประยุกต์หลักธรรมคำสอน มาสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ดังที่พระพยอมกล่าวว่า จะนำหลักธรรมมาลงมือทำให้คนเห็นว่าทำได้

“ได้รับนิมนต์ไปเทศน์ที่ว้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ ทำให้ได้คิดว่า การที่ไปพูดไปสอนอย่างเดียว นั้น บางทีก็เห็นผลช้า หรือไม่สำเร็จตามที่คิดไว้ จึงตัดสินใจที่จะลงมือทำอย่างที่พูด ไปสอนให้คนเห็นว่าทำได้”

ส่วนวิธีคิดวิธีการแบบทางโลก ได้แก่ วิธีคิดวิธีการที่เกี่ยวกับทำงานในระบบธุรกิจ ได้แก่ ระบบการทำงาน การบริหารงานบุคคลและทรัพยากร การเผยแพร่เพื่อผลด้านการขาย (การโฆษณาและส่งเสริมการขาย) รวมไปถึงการแก้ปัญหาด้วย ดังนี้

ระบบการทำงาน

- การตรวจสอบได้ในทุกเรื่องโดยเฉพาะในเรื่องการทำงาน เงิน และผู้หญิง
- การทำงานแบบผู้จัดการโรงงานที่ลุยงานเอง
- การตรวจสอบคุณภาพการทำงาน
- การประเมินโดยใช้ตัวชี้วัดทางโลก เช่น การที่คนงานมีทองใส่

การบริหารงานบุคคล และทรัพยากร

- การบริหารงานบุคคล โดย แบ่งประเภทของงานและคนงานเป็นแผนกต่างๆ
- มีระบบการให้ผลตอบแทน ให้รางวัลและลงโทษคนงาน
- การใช้ประโยชน์สูงสุดของทรัพยากรที่มี เช่น อาคาร สถานที่ บุคลากร ตัวอย่างได้แก่ อาคารซูเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ มีแผนการใช้อาคารเพื่อจัดกิจกรรมแบบครบวงจร เป็นต้นว่า นอก

จากใช้เป็นที่ขายสินค้าประเภทต่างๆ แล้วจะใช้เป็นสถานที่จัดงานแต่งงาน จัดประชุม ส่วนบุคลากร นอกจากแต่ละคนมีงานในหน้าที่ประจำแล้ว ต้องมีงานที่ต้องรับผิดชอบเป็นพิเศษนอกเวลางานประจำด้วย เช่น การดูแลสวนในพื้นที่ที่กำหนด

การเผยแพร่เพื่อผลด้านการขาย (การโฆษณาและส่งเสริมการขาย)

- ใช้สื่อหรือเครื่องมือการประชาสัมพันธ์ทางการตลาด เป็นต้นว่า การจัดหน้าร้าน (display) สร้างความทันสมัย
- การให้ของแถม หรือลดราคา เพื่อดึงดูดใจผู้รับสาร
- การออกบัตรเครดิต เพื่อให้สิทธิพิเศษแก่ผู้รับสาร
- การจัดทำโครงการรณรงค์ (campaign) ต่างๆ เช่น โครงการทอดผ้าป่าขยะ รวมพลังใช้ซ้ำกับพระพยอม กัลยาโณ โครงการรณรงค์งดสูบบุหรี่

การแก้ปัญหา

- วิธีคิดที่จะต้องออกมา หรือลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ปล่อยให้เป็นไปตามบุญตามกรรม หรือปล่อยให้เวลาจัดการทุกอย่าง หรือทำตนว่าธุระไม่ใช่
- ในการแก้ปัญหบางประการ ใช้การพึ่งพาจากภายนอก เช่น พึ่งนักการเมือง

นอกจากนี้การผสมผสานวิธีคิดแบบทางธรรมทางโลกอาจเริ่มจากชื่อโครงการ หรือปรากฏอยู่ในเนื้อหา หรือกิจกรรมของโครงการ จากชื่อโครงการ เช่น โครงการลอกคราบ โครงการกระบอกสารออกกิโลส โครงการสลบมาฟื้นฟู โครงการซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ โดยปรากฏในการสื่อสารทั้ง 2 ลักษณะ คือ

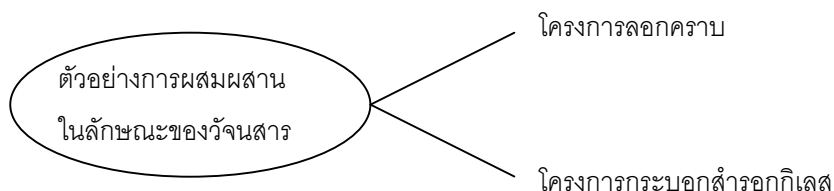
- การผสมผสานที่ปรากฏในลักษณะของวัจนสาร
- การผสมผสานที่ปรากฏในลักษณะของอวัจนสาร

การผสมผสานที่ปรากฏในลักษณะของวัจนสาร

วัจนสาร หรือวัจนภาษา ทำหน้าที่ในการสื่อความคิด ความเข้าใจในการสื่อสาร จะเกิดขึ้นได้ควรประกอบไปด้วยขั้นตอน 2 ขั้น คือ ขั้นที่หนึ่ง ผู้ส่งสารต้องเข้าใจในความคิดของตนเองอย่างกระจ่างชัด และสื่อความหมายออกไปได้อย่างถูกต้อง และขั้นที่สอง คือ ผู้รับสารต้องพยายามเข้าใจในความหมายที่ผู้ส่งสารสื่อความมาให้ อย่างไรก็ตามก็ดีวัจนภาษาหรือถ้อยคำมีความหมายหลายระดับ คือ ความหมายโดยเจตนาของผู้ส่งสาร (Intentional meaning) ความหมายโดย

เนื้อหา (Content meaning) ความหมายโดยนัย (Significative meaning) และความหมายโดยการตีความของผู้ฟัง (Interpreted meaning)

ความหมายโดยเจตนาของผู้ส่งสาร ผู้ส่งสารต้องชัดเจนในความคิดของตนเอง และต้องคำนึงถึง เนื้อหา หรือความคิดที่จะสื่อออกไป ความสามารถของผู้รับสาร และการเลือกใช้ถ้อยคำ พระพยอมมีความชัดเจนในแนวความคิดของตนเอง วัตถุประสงค์ และเนื้อหา อีกทั้งสามารถเลือกใช้ถ้อยคำที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจความหมายได้โดยเนื้อหา เช่น โครงการลอกคราบ โครงการกระบอกสำรอกกิเลส โครงการสลับมาฟื้นฟู แต่ถ้อยคำบางคำมีความหมายโดยนัย หรือความหมายโดยการตีความของผู้รับสารด้วย ซึ่งการตีความของผู้รับสารนั้นจะถูกเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์เดิมหรือกรอบอ้างอิงที่มีอยู่ก่อน เนื่องจากพระพยอมได้เลือกนำเสนอถ้อยคำที่มีพื้นฐานมาจากวิธีคิดแบบทางธรรมและทางโลกผสมผสานกัน เป็นการใส่รหัสสาร (encoding) ที่ต้องการจะสื่อ ดังนั้นพระพยอมจึงมีการถอดรหัส (decoding) สาร ซึ่งเป็นการควบคุมความหมายของสารไปในขณะเดียวกัน (control meaning) เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายของสารตามที่พระพยอมตั้งใจจะสื่อ (preferred code) ด้วยการอธิบายความหมาย ของถ้อยคำนั้น

(1) โครงการลอกคราบ คำว่า “ ลอก ” หมายถึงการเอาเปลือก หรือผิวออกมาเป็นแผ่นๆ ดังเช่น งูลอกคราบ เป็นความหมายโดยเนื้อหา ซึ่งมีความหมายโดยตรงแสดงถึงการกระทำที่เอาเปลือก หรือผิว หรือสิ่งห่อหุ้มชั้นนอกออกไป แต่คำว่า “ ลอกคราบ ” ก็มีความหมายโดยนัยและความหมายโดยการตีความจากผู้รับสาร ที่หมายถึงการจี้ ขโมยทรัพย์สินจากบุคคลแบบหมดเนื้อหมดตัวไม่เหลือแม้แต่เสื้อผ้า เป็นการลอกเอาของมีค่า สิ่งดีไปจากตัวของบุคคล ซึ่งเป็นความหมายเชิงลบ แต่พระพยอมนำคำว่าลอกคราบมาใช้เสียใหม่ เป็นการลอกเอาสิ่งที่ไม่ดีออกจากตัวบุคคล (encoding) แต่ผู้รับสารทั่วไปเข้าใจความหมายคำนี้จากการตี

ความหมายจากกรอบอ้างอิงที่มีอยู่ ดังนั้นพระพยอมจึงอธิบาย (decoding) ความหมายของคำนี้ ในฐานะของชื่อโครงการด้วยความหมายใหม่ ที่เป็นความหมายเชิงบวก คือ การลอกเอาสิ่งไม่ดี ออกจากตัว ทั้งนี้เพราะพระพยอมมีความชัดเจนในความคิดของตนเอง วัตถุประสงค์ และเนื้อหาที่จะนำเสนอ คือ เป็นโครงการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้หายจากโรคร้าย ซึ่งเปรียบเหมือนมี สิ่งไม่ดีอยู่ในตัว ด้วยการใช้ธรรมะบำบัด ลอกเอาเนื้อร้ายออกจากจิตใจ ร่างกาย ซึ่งเป็นการนำ แนวคิดทางธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหา การใช้คำที่มีความหมายเชิงลบ สื่อถึงสภาพแวดล้อมของ ถ้อยคำ ว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ดี (ในที่นี้คือ เรื่องเกี่ยวกับยาเสพติด) ทำให้ชื่อโครงการมีความ น่าสนใจจากความฉงน แต่จากความหมายเชิงลบของคำที่ใช้ ผู้รับสารอาจตีความหมายผิดไป จากเนื้อหาสาระที่ต้องการจะส่งได้ จึงต้องมีการถอดรหัสให้ เพื่อเป็นการควบคุมความหมาย (control meaning) ให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายตามที่ต้องการสื่อสาร (preferred code)

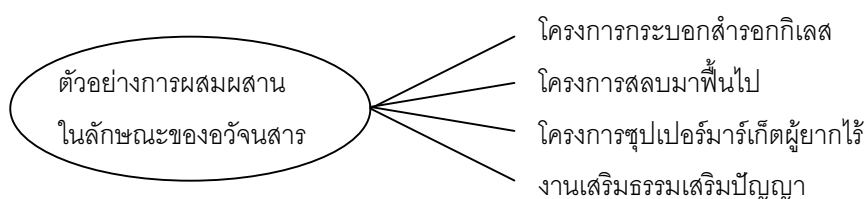
(2) โครงการกระบอกสารออกกิเลส จากชื่อโครงการ คำว่า “ กระบอก ” คือ ไม้ที่ตัดเป็นท่อน คำว่า “ สารอก ” หมายถึง คายอก ขยอนเอาสิ่งที่กลืนลงไปในกระเพาะ แล้วออกมาทางปาก “ กิเลส ” คือ สิ่งที่ทำให้ใจให้เศร้าหมอง ความชั่วที่แฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด ทำให้จิตใจขุ่นมัวไม่บริสุทธิ์ แต่ละคำเป็นคำที่มีความหมายโดยเนื้อหาซึ่งมีความหมายโดยตรง ที่ผู้รับสารทั่วไปเข้าใจอยู่แล้ว แต่เมื่อพระพยอมนำคำเหล่านี้มารวมกันตั้งเป็นชื่อโครงการ ทำให้เกิดความหมายใหม่ที่อิงอยู่กับความหมายเดิม โดยนำวิถีคิดทางธรรมเข้ามาผสานกับวิถีคิดวิถี การทางโลกอย่างแยบยลลงตัว คือ “ การสารอกกิเลส ” นั้น พระพยอมสื่อความหมายถึงการ สารอกความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นสิ่งไม่ดี เป็นความชั่วที่แฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด อย่างไรก็ตามคำว่า “ เห็นแก่ตัว ” ก็มีความหมายโดยนัย พระพยอมไม่ระบุลักษณะคำว่า “ เห็นแก่ตัว ” อย่างชัดเจนว่าหมายถึงอะไร แต่พระพยอมสื่อความหมายคำว่า “ เห็นแก่ตัว ” ให้เป็นรูปธรรม ว่า คือ เงิน ดังนั้นการสารอกกิเลส ความเห็นแก่ตัว ก็คือ การนำเงินออกจากตัวเราไปใส่ไว้ใน กระบอก ซึ่งก็คือ “ การออมเงิน ” นั่นเอง การออมเงินเป็นการสะสมเงิน ซึ่งเป็นวิถีคิดแบบ ทางโลก ในขณะที่วิถีคิดแบบทางธรรม คือ สิ่งตรงกันข้าม นั่นคือ พยายามที่จะไม่สะสมเงิน แต่ให้ สละออก แม้พระพยอมจะนำวิถีการทางโลกซึ่งขัดกับแนวทางของศาสนาผสานกันนั้น พระพยอมผสานโดยให้แนวคิดทางธรรมเป็นเครื่องกำกับวิถีการทางโลก โดยเริ่มจากชื่อโครงการ คือ สารอกกิเลส คือ เอากิเลสออกจากตัว และเมื่อสารอกแล้วเอาไปไหน พระพยอมให้เอาไว้เพื่อ ตัวผู้สารอกเอง หรือเพื่อนำไปใช้ประโยชน์เพื่อสังคม ดังนั้น การออม หรือการสะสมซึ่งเป็นแนวคิด ทางโลก ก็กลายเป็นวิธีการที่ทำเพื่อตอบสนองแนวคิดทางธรรม ดังที่พระพยอมได้อธิบายถึงวัตถุประสงค์

ประสงค์ของโครงการกระบอกสำรวจกิเลส ไว้ว่า ให้ประชาชนเก็บออมเพื่อตนเองและสังคม ซึ่งได้จัดทำกระบอกไม้ไผ่ขึ้น เจาะรูกลางกระบอกเป็นที่ใส่เหรียญแบบกระปุกออมสิน เมื่ออยากจะทำบุญวันละเล็กละน้อยก็สามารถทำได้ทันทีที่บ้าน เป็นการสำรวจความเห็นแก่ตัวของตนเองออกให้ชีวิตเราเบาสบาย ไม่หนักใจหนักกายวันละนิดละหน่อย พอสำรวจความเห็นแก่ตัวได้เต็มกระบอกแล้วจะนำมาบริจาคเพื่อช่วยเหลือสังคมในกรณีเร่งด่วนเฉพาะกาล หรือเพื่อประโยชน์ของผู้สะสมเองในเวลาเกิดขัดสนก็สามารถนำเงินที่อดออมนี้ช่วยตนเองได้ทันที ดังนั้นการออมนี้จึงไม่ใช่การออมเพื่อเพิ่มพูนกิเลส แต่เป็นการออมที่มาจากการสำรวจกิเลสออกจากตัว

เนื่องจากความหมายของคำแต่ละคำค่อนข้างชัดเจน แต่เมื่อมารวมกันแล้วเกิดความหมายใหม่ คือมีการเข้ารหัส (encoding) ที่ขัดกับลักษณะของการปฏิบัติ พระพยอมจึงต้องอธิบายความหมาย ซึ่งเป็นการถอดรหัส (decoding) เพื่อควบคุมความหมาย (control meaning) ให้ผู้รับสารเข้าใจสารตามที่ต้องการ (preferred code)

การผสมผสานที่ปรากฏในลักษณะของอวัจนสาร

การสื่อสารเชิงอวัจนะ หรือการใช้อวัจนสาร เป็นการสื่อสารที่ใช้สัญลักษณ์ที่ไม่ใช่ถ้อยคำ อวัจนสารมีความสัมพันธ์กับวัจนสาร ถ้าอวัจนสารสอดคล้องกับวัจนสาร ก็ทำให้ผู้รับสารเข้าใจสารได้ดีขึ้น แต่ถ้าไม่สอดคล้องกันก็จะทำให้ผู้รับสารเกิดความไม่เข้าใจ หรือสับสนในเนื้อหาสารที่สื่อออกมาได้ ดังเช่นจากตัวอย่างต่อไปนี้

(1) โครงการกระบอกสำรวจกิเลส ตัวกระบอกไม้ไผ่ มีการเจาะรูกลางกระบอกไว้ เป็นการสื่อความถึงการออมเงินได้ในทันทีโดยไม่ต้องใช้วัจนสาร แต่วัจนสารต้องอธิบายในส่วนที่อาจทำให้ผู้รับสารไม่เข้าใจ หรือสับสนได้ เพราะคำว่าสำรวจ สื่ออาการของการ

เอาออกมา แต่กระบอกอมสินสื่อความหมายถึงเอาใส่เข้าไป จึงมีการอธิบายว่าเอาออกจากตัวไป ใส่ไว้ในกระบอก จึงได้ชื่อว่ากระบอกสำรองกิเลส

(2) โครงการสลบมาฟื้นฟู วัจนสารที่เป็นชื่อโครงการสื่อความหมายโดยนัย ซึ่งอวัจนสารที่เกิดจากตัวกิจกรรมที่ปรากฏช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายโดยนัยได้ชัดเจนขึ้น คือ เป็นโครงการสงเคราะห์ผู้ที่บอบช้ำจากการประสบภัยให้มีกำลังใจ กำลังใจ พร้อมทั้งจะออกไปต่อสู้กับชีวิตได้อีกครั้ง เหมือนกับคนที่พ้นจากการสลบ แล้วสามารถลุกขึ้นมาทำกิจกรรมของชีวิตต่อไปได้ ตัวกิจกรรมที่เป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะ นี้พระพยอมได้นำวิธีคิดแบบทางธรรมตามหลักธรรมพรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ซึ่งพระพยอมได้เลือกเน้นเฉพาะบางข้อธรรมเป็นเนื้อหาเสนอที่โดดเด่น ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ คือ ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน มาผสมเข้ากับวิธีการที่เป็นรูปธรรมแบบทางโลก นั่นคือ การสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ซึ่งทำให้ผู้รับสารจำนวนหนึ่งตั้งข้อสังเกตว่า นี่เป็นบทบาทของพระ หรือเป็นกิจของสงฆ์หรือไม่ เพราะเห็นว่าเป็นวิธีการของทางโลกเขาทำกัน อย่างไรก็ตามการผสมผสานวิธีคิดแบบทางธรรม เข้าไปในวิธีการทางโลกนี้ด้วยการให้ธรรมะเป็นเครื่องปลอบประโลมจิตใจ ให้เกิดกำลังใจ พร้อมๆ กับการสงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานทางกายภาพของมนุษย์ ก็ทำให้การสื่อสารเชิงอวัจนะด้วยกิจกรรมการสงเคราะห์ของโครงการสลบมาฟื้นฟูเป็นที่เข้าใจและได้รับการสนับสนุนจากผู้รับสาร

(3) โครงการซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ จากชื่อโครงการได้นำคำที่มีบริบททางภาษาสื่อความหมายถึงภาพลักษณ์ของสถานที่จำหน่ายสินค้าสำหรับผู้คนชั้นหนึ่งในสังคม ซึ่งอาจเป็นคนชั้นกลางถึงชั้นสูงในสังคม มาใช้กับคนอีกชั้นหนึ่งในสังคม คือ คนชนชั้นล่าง เป็นการจับคู่กันแบบไม่สอดคล้องกัน อย่างไรก็ตามก็เป็นสิ่งที่สร้างความสนใจแก่ผู้รับสารได้เป็นอย่างดี ด้วยการทำให้เกิดความสงสัยว่าซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้เป็นอย่างไร ส่วนคำตอบนั้นแม้พระพยอมจะใช้วัจนสารอธิบาย แต่การใช้การสื่อสารเชิงอวัจนะก็เป็นคำตอบที่อธิบายได้เป็นอย่างดี นั่นคือ ซูปเปอร์มาร์เก็ตเป็นสถานที่ที่มีสินค้าหลากหลาย ที่สามารถจะตอบสนองความต้องการสินค้าแก่ผู้ซื้อได้อย่างครบถ้วน โดยสถานที่จำหน่ายสินค้านี้ อยู่ในอาคารที่ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ มีการแบ่งประเภทสินค้าเป็นแผนกต่างๆ มีวิธีการขายที่ผู้ซื้อสามารถชมและเลือกซื้อสินค้าได้ตามความพอใจ และมีระบบชำระเงินที่ทันสมัย ส่วนความเป็นซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ ก็คือ ซูปเปอร์มาร์เก็ตนี้จำหน่ายสินค้าให้แก่ผู้ที่มีรายได้น้อย ด้วยการกำหนดราคาสินค้าที่อยู่บนฐานคิดทางธรรม คือ เพื่อการสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ไม่ได้ทำธุรกิจเพื่อหวังผลกำไร ดังนั้นราคาสินค้า

จึงมีราคาถูกลงมาก มากกว่าราคาสินค้าในท้องตลาดทั่วไปที่ลดราคา อย่างเช่น เสื้อราคาตัวละ 1 บาท หรือ 3 ตัว 10 บาท เป็นต้น การทำซัพเปอร์มาร์เก็ต ใช้วิธีการทางโลก คือ การทำธุรกิจ แต่วัตถุประสงค์ ซึ่งแสดงออกเป็นรูปธรรมด้วยการกำหนดราคาสินค้า เป็นวิธีคิดทางธรรม ที่ถูกนำมาผสมผสานกันในสื่อกิจกรรมโครงการนี้

(4) จากงานเสริมธรรมเสริมปัญญา คำเรียกงาน เนื้อหาที่น่าสนใจ กับวิธีการนำเสนอ พระพยอมได้นำวิธีการแบบทางธรรมกับทางโลกมาผสมผสานเข้าด้วยกัน (hybrid) กล่าวคือ แม้จะใช้คำเรียกงานว่าเป็นงานวัดประจำปีเช่นเดียวกับงานวัดทั่วไป แต่รูปแบบของงานนั้นแตกต่างไปอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ด้านเนื้อหา ให้ธรรมะให้ปัญญาแทนความบันเทิง ด้านรูปแบบ นำเอาวิธีการแบบทางโลกมาใช้ คือ การเชิญวิทยากรมาให้แง่คิด ความรู้ ประสบการณ์ ในรูปแบบเหมือนการสัมมนาทางวิชาการ บรรยายภาคโดยทั่วไปมีลักษณะเป็นทางการ เพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมของเนื้อหาที่เป็นเรื่องของปัญญา ไม่ใช่เป็นเรื่องเล่น หรือบันเทิง อย่างไรก็ตามการจัดงานในสถานที่เปิดโล่งแวดล้อมไปด้วยต้นไม้ในบรรยากาศธรรมชาติ ช่วยผ่อนคลายความเคร่งขรึมเป็นทางการของงานลงบ้าง ทำให้ผู้รับสารไม่เครียดจนเกินไป และไม่รู้สึกรำคาญถูกบังคับยึดเยียดให้ฟัง เพราะที่เปิดโล่งเปิดโอกาสให้ผู้รับสารสามารถเดินออกไปจากบริเวณนั้น หรือกลับเข้ามาใหม่ได้อย่างสะดวกใจ

กล่าวโดยสรุปวิธีการผสมผสาน (hybrid) ที่พระพยอมใช้ มีลักษณะการผสมผสานโดยนำสารที่มีลักษณะขัดแย้ง หรือไม่สอดคล้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกัน เช่น วิธีคิดแบบทางธรรม กับวิธีคิดวิธีการแบบทางโลก เช่น โครงการกระบอกสำรอกกิเลส โครงการสลบมาฟื้นฟู โครงการซัพเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ ความหมายของวัจนสารกับอวัจนสาร เช่น โครงการกระบอกสำรอกกิเลส หรือแม้แต่ว่าความหมายของถ้อยคำแต่ละถ้อยคำในวัจนสาร เช่น ชื่อโครงการลอกคราบ ชื่อโครงการซัพเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ เพื่อสร้างความสนใจด้วยความสงสัย สะดุดให้คิด ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้รับสารตีความ ความหมายของสารจากประสบการณ์เดิมและกรอบอ้างอิงที่มีอยู่ได้มาก ซึ่งทำให้ผู้รับสารอาจไม่เข้าใจ หรือตีความผิด หรือคลาดเคลื่อนไป ดังนั้นเมื่อพระพยอมได้ใส่รหัส (encoding) ความหมายของสารเข้าไปด้วยวิธีการดังกล่าว พระพยอมจึงทำการถอดรหัส (decoding) สารด้วย เพื่อควบคุมเนื้อหาสาร (control meaning) ให้ตรงตามที่ต้องการสื่อ (preferred code)

2) การผสมผสานระหว่างของเก่า กับ ของใหม่

จากตัวอย่างการใช้สื่อเก่า พระพยอมได้นำสื่อหลากหลายทั้งสื่อแบบเก่าและสื่อแบบใหม่ มาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อสื่อความหมายเรื่อง ความไม่ประมาท (ในความตาย) สื่ออนุสาวรีย์แม่ เป็นอีกสื่อหนึ่งที่พระพยอมใช้กลยุทธ์การผสมผสานของเก่า กับ ของใหม่ ในแง่ของความคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของสื่อ หรือประโยชน์ใช้สอย

กล่าวคือ โดยทั่วไปอนุสาวรีย์ ซึ่งเป็นสื่อเก่า นั้น ถูกสร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงวีรกรรมของผู้กล้าหาญ ผู้เสียสละ ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อสังคม หรือระลึกถึงเหตุการณ์ที่มีความสำคัญหรือส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม จึงมักสร้างไว้ให้มีขนาดใหญ่ สง่างาม ในพื้นที่ที่สามารถแลเห็นอนุสาวรีย์ได้อย่างโดดเด่น ชัดเจน แต่คนทั่วไปก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไรอีกจากสถานที่นั้น ส่วนอนุสาวรีย์แม่ที่พระพยอมให้สร้างขึ้น มีลักษณะและหน้าที่อย่างใหม่ คือนอกจากระลึกถึงวีรกรรมความขยันของแม่ท่านแล้ว ยังสร้างขึ้นเพื่อใช้สอนคนในเรื่องคุณธรรมความรัก ความกตัญญู ความอดทน เสียสละและขยันหมั่นเพียรด้วย โดยใช้สื่ออนุสาวรีย์ ซึ่งเป็นสื่อเก่า แต่ใช้ด้วยรูปแบบลักษณะและประโยชน์ใช้สอยอย่างใหม่ คือ อนุสาวรีย์แม่มีขนาดเล็กและมีรูปลักษณะเป็นอาคารที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ และไม่ได้อยู่ในบริเวณที่แลเห็นได้อย่างชัดเจน แต่กลับไปอยู่ในสวน ซึ่งหากไม่เดินเข้าไปก็จะไม่เห็น แต่สามารถใช้อนุสาวรีย์เป็นเช่นอาคาร อาคารหนึ่งเพื่อเป็นที่พักผ่อน ประชุมกลุ่มย่อยได้ กล่าวได้ว่าพระพยอมสร้างอนุสาวรีย์แม่ขึ้น ด้วยวิธีคิดและรูปแบบอย่างใหม่ เป็นการผสมผสานวิธีคิด (เนื้อหา) อย่างใหม่เข้าไปในสื่อเก่า

3) การผสมผสานวิธีการสื่อสารหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน

ในการใช้กลยุทธ์การผสมผสาน (hybrid) นอกจากพระพยอมจะใช้การผสมผสานในลักษณะของการใช้คู่ตรงข้ามมาผสมผสานกันแล้ว พระพยอมยังได้ใช้การผสมผสานวิธีการสื่อสารหลายรูปแบบเข้าด้วยกันด้วย ดังตัวอย่างจากการสื่อสารเรื่องการระลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณที่สื่อสารผ่านสื่ออนุสาวรีย์แม่ พระพยอมได้ผสมผสานวิธีการสื่อสารหลายรูปแบบเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ

อนุสาวรีย์แม่มีเนื้อหาที่ที่ต้องการจะทำการสื่อสาร คือ เรื่องการระลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณ ซึ่งอาจเป็นบุคคล (แม่) หรือธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมก็ได้ และการตอบแทนคุณ เนื้อหาสารเหล่านี้มีผู้ทำการสื่อสารมากมาย การใช้สื่อสถานที่มาเป็นช่องทางหนึ่ง นับว่าสร้างความน่าสนใจ ประทับใจ และจดจำได้อย่างมาก ถ้าเทียบกับการใช้วันสารสื่อสารในเรื่องเหล่านี้ซึ่งมี

มากแล้วนั้น อาจไม่เป็นที่จดจำได้มากเท่าการได้ไปดู ไปเห็น พร้อมๆ กับเรื่องเล่าประกอบ เพราะการเปิดรับสื่อเช่นนี้ อาศัยประสาทสัมผัสทั้งทางตา (ดู) หู (ฟังเสียง) จึงสามารถดึงดูดความสนใจจดจำ ได้ดีกว่าการฟังเพียงอย่างเดียว อีกทั้งเรื่องที่น่าสนใจก็เป็นเรื่องใกล้ตัว ทุกคนมีแม่ ไม่ว่าผู้หญิง หรือผู้ชาย ไม่ว่าผู้ใหญ่ หรือเด็ก ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด อย่างไรก็ตามก็ผู้รับสารที่ไปเยี่ยมชมนุสาวรีย์แม่ มักเป็นผู้รับสารภายนอกที่เข้าไปทำบุญหรือไปเที่ยว ไปดูงานที่วัดสวนแก้ว แต่เนื่องจากอนุสาวรีย์แม่ตั้งอยู่ในสวน โอกาสที่ผู้รับสารทั่วไปที่เป็นบุคคลภายนอกจะได้พบเห็นนั้น ไม่ถือว่าสื่อนี้จะถูกพบเห็นได้โดยง่าย ต้องอาศัยสื่อบุคคลพาไป หากไม่มีใครพาไป ผู้รับสารอาจไปเองได้ แต่โอกาสที่จะไปก็น้อยลง และผู้ส่งสารไม่สามารถควบคุมเนื้อหาสารได้ พระพยอมได้ใช้สื่อและรูปแบบวิธีการนำเสนอหลากหลายร่วมกัน ในการให้ผู้รับสารได้มีโอกาสเปิดรับสาร และรับทราบเนื้อหาความหมาย นั่นคือ

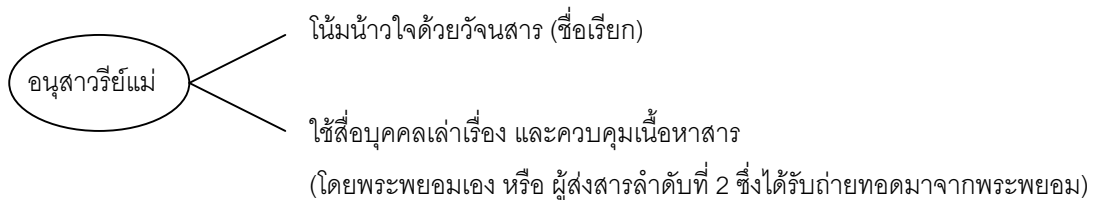
(1) ใช้การโน้มน้าวใจด้วยวัจนสาร จากชื่อเรียก

พระพยอมมักจะทำการสื่อสารโดยทำให้ผู้รับสารเกิดการสะดุดใจ สะดุดคิดเสียก่อน โดยการใช้คำพูดสะดุดหู ให้ผู้รับสารหยุด เพื่อฟัง เพื่อคิดตาม ชื่อเรียกอนุสาวรีย์แม่ เป็นชื่อเรียกที่สร้างความสนใจได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากผู้รับสารมีประสบการณ์เดิมและกรอบอ้างอิงเดิมเกี่ยวกับคำว่าอนุสาวรีย์อยู่แล้วว่ามีรูปลักษณะอย่างไร ผู้รับสารย่อมเกิดความสะดุดใจว่าอนุสาวรีย์แม่จะมีรูปลักษณะแบบไหน และตั้งอยู่ที่ใด เกิดความสนใจในเบื้องต้นที่จะไปดู

(2) ใช้สื่อบุคคลเพื่อเล่าเรื่อง และควบคุมเนื้อหาสาร

เนื่องจากอนุสาวรีย์แม่นั้นถูกสร้างขึ้นจากการผสมผสาน (hybrid) วิถีคิดแบบทางธรรมเข้ากับสื่อแบบทางโลก มีวิธีคิดอยู่บนกรอบอ้างอิงชุดหนึ่ง วัตถุประสงค์ที่ต้องการทำการสื่อสาร คือ นำเสนอเนื้อหาใหม่ (encoding) หน้าที่ใหม่บนสื่อเก่า คือ อนุสาวรีย์ แต่มีรูปลักษณะใหม่เก่าเพียงชื่อเรียกเท่านั้น ดังนั้นจึงต้องมีสื่อบุคคลทำหน้าที่สื่อสารความหมาย (decoding) และควบคุมความหมาย (control meaning) จากเนื้อหาสารอีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้ผู้รับสารได้ทราบความหมายตามที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อ (preferred code) ซึ่งจะได้ผลดีกว่าการให้ผู้รับสารทำการสื่อสารภายในตนเองจากสื่อสถานที่ซึ่งผู้รับสารอาจตีความหมายผิดไปจากผู้ส่งสารต้องการ เพราะลำพังสื่อสถานที่อนุสาวรีย์แม่นี้ยังไม่สื่อความหมายตามเจตนาของผู้ส่งสาร ที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อออกไป

จากตัวอย่างการสื่อสารผ่านอนุสาวรีย์แม่ กลยุทธ์การผสมผสานวิธีการสื่อสารหลายรูปแบบเข้าด้วยกัน สรุปได้ดังแผนภูมิ

นอกจากการใช้สื่อบุคคลเพื่อนำเสนอเนื้อหาสารและควบคุมความหมายแล้ว การใช้สื่อบุคคลนำเสนอด้วยวิธีการเล่าเรื่อง โดยใช้สื่อสถานที่อนุสาวรีย์แม่เป็นสื่อประกอบในการสื่อสาร ทำให้ผู้รับสารสนใจที่จะเปิดรับเนื้อหาสาร โดยติดตามเรื่องต่อไป อีกทั้งทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง (two-way communication) จากการซักถามของผู้รับสาร ซึ่งจะทำให้การสื่อสารน่าสนใจ และเกิดความเข้าใจตรงกันได้มากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะนำเนื้อหาสารไปสู่การปฏิบัติ

จากการสังเกต พบว่า ในการใช้สื่อบุคคลทำหน้าที่ผู้ส่งสาร ผู้ส่งสารอาจเป็นพระพยอมเอง หรือเป็นผู้ส่งสารลำดับที่ 2 คือ เป็นผู้ที่รับสารมาจากพระพยอม ได้แก่ คนทำงานในมูลนิธิ ผู้ที่ทำงานใกล้ชิด และมีหน้าที่บรรยายให้กับผู้มาเยือนฟัง โดยการที่พระพยอมอธิบายหรือเล่าเรื่องให้ทราบ เป็นการให้ความรู้ (educate) คนในก่อน จากนั้นความรู้นี้ก็就会被ถ่ายทอด กระจายออกไปสู่ผู้รับสารภายนอกอีกทอดหนึ่ง

การใช้สื่อบุคคลทำการสื่อสารโดยใช้สื่อสถานที่เป็นสื่อประกอบในการสื่อสาร ทำให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหาสารที่ต้องการสื่อได้ดีกว่า หากไม่มีสื่อบุคคล ผู้รับสารอาจไม่เข้าใจเนื้อหา และหน้าที่ของสื่อนี้เลย การใช้สื่อบุคคลเล่าเรื่องยังเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารสนใจที่จะเปิดรับเนื้อหาสารด้วย

3.7 การตลาดเพื่อสังคม

จากการศึกษาพบว่า การสื่อสารของพระพยอมที่มีอย่างหลากหลายในการใช้สื่อ และการเลือกสารนั้น แม้ว่าจะเป็นไปเพื่อการระดมทุน มีการใช้รูปแบบวิธีทางการตลาดดังที่ปรากฏอยู่เสมอในวจนสารที่ผ่านสื่อการเทศน์ เช่น การพูดเชิญชวน และจูงใจด้วยวิธีการต่างๆ ให้ผู้รับสาร

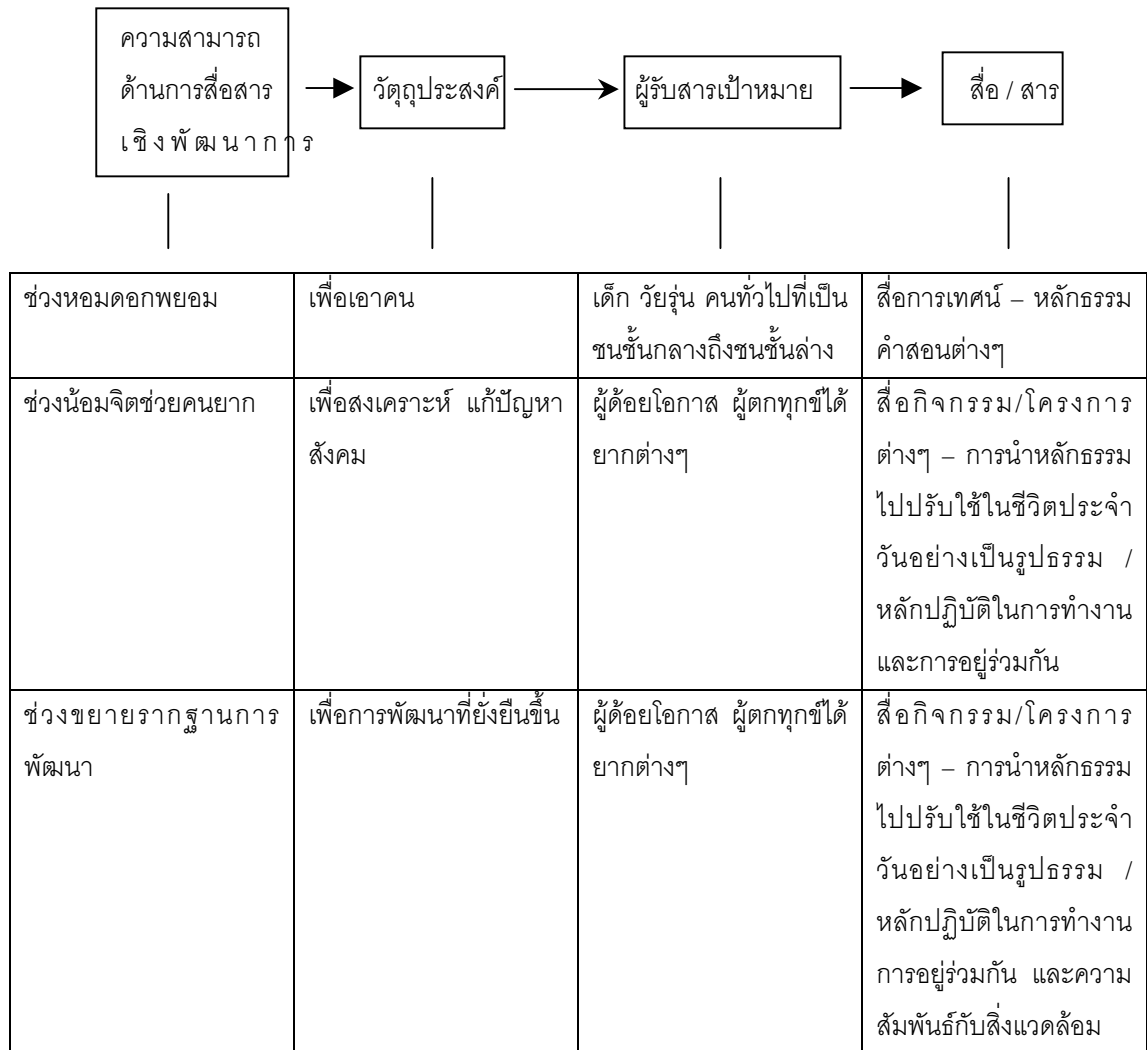
ข้อผลิตภัณฑ์ของมูลนิธิ หรือในอวัจนสารจากสื่อกิจกรรมโครงการต่างๆ เช่น โครงการกระบอก ล้ารอกกิเลส ที่เป็นการออมเงิน โครงการสะพานบุญ ที่เป็นการบริจาคสิ่งของต่างๆ โครงการซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ เป็นโครงการที่จำหน่ายสินค้าราคาถูก แต่การสื่อสารที่ใช้วิธีการตลาด เหล่านั้นก็เกินไปเพื่อการสงเคราะห์ เป็นไปเพื่อให้คนในสังคมได้รู้จักเอื้อเฟื้อกัน เป็นไปเพื่อสังคม โดยแท้จริง ซึ่งพระพยอมได้นำเป้าหมายนี้มาใช้เป็นกลยุทธ์ในการสื่อสาร โดยเฉพาะในส่วนตัวพี (Ps) ที่เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นหุ้นส่วน-สังคม นโยบาย-การตลาดเพื่อสังคม และตัวสุดท้ายคือ สายป่านทางการเงิน ซึ่งมูลนิธิต้องจัดหางบประมาณเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง ไม่ได้รับงบประมาณจากที่ใดดังที่พระพยอมได้สื่อสารให้คนทั่วไปได้ทราบแล้ว ดังนั้นการสื่อสารของพระพยอมส่วนหนึ่งจึงเป็นไปเพื่อการระดมทรัพยากรทุนเพื่อให้มูลนิธิมีงบประมาณที่จะดำเนินการต่อไปได้ และประชาชนทั่วไปก็ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคมนี้ด้วย

3.8 การจัดช่องทางให้เหมาะสม

ในการสื่อสารของพระพยอม โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบริบทต่างๆ และการป้องกันแก้ปัญหาบางประการ เช่น เรื่องเงิน เรื่องผู้หญิง พระพยอมใช้กลยุทธ์การจัดช่องทางให้เหมาะสมเป็นหลัก จากตัวอย่างการสื่อสารในบริบทที่เกี่ยวกับเรื่องเงิน พบว่า พระพยอมใช้การสื่อสารแบบเปิด ซึ่งเหมาะสำหรับการตรวจสอบ ส่วนเรื่องผู้หญิง ก็ใช้การจัดเรื่องสถานที่และโอกาสในการพบปะให้เหมาะสม ถูกต้อง เช่น การห้ามไม่ให้ผู้หญิงติดตาม การจัดสถานที่พบปะแบบเปิด อยู่ในสายตาของคนอื่นๆ การจำกัดเวลาในการพบปะ เป็นการจัดช่องทางให้เหมาะสมทั้งในเรื่องของเวลา และสถานที่ (time and space) ที่เหมาะสมกับบทบาทสถานภาพ และสามารถตรวจสอบได้

วิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสาร ในเชิงพัฒนาการ

นอกจากการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาทีในภาคตัดขวางแล้ว การวิจัยนี้ยังจะได้วิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาทีในเชิงพัฒนาการด้วย โดยพิจารณาจาก 3 ยุคของการทำงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ และผู้รับสารในการทำงานแต่ละช่วง ซึ่งแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือพระพยอม กัลยาโณ วิเคราะห์
ในเชิงพัฒนาการตามยุคของการทำงาน คือ ช่วงหอดอกพยอม ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก และช่วง
ขยายรากฐานการพัฒนา

จากการศึกษา พบว่า จากสามยุคของการทำงานในแต่ละช่วงมีวัตถุประสงค์เฉพาะ และ
กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายหลักในการทำงานช่วงนั้นๆ คือ การทำงานในช่วงหอดอกพยอม เป็นไป
เพื่อเอาคน โดยมุ่งทำการสื่อสารกับเด็ก วัยรุ่น หากเป็นผู้รับสารทั่วไป ก็เป็นผู้รับสารที่เป็นชนชั้น
กลางถึงชนชั้นล่าง ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก และช่วงขยายรากฐานการพัฒนา เป็นการทำงานกับ

กลุ่มผู้รับสารเป้าหมายหลักกลุ่มเดียวกัน คือ ผู้ด้อยโอกาส ตกทุกข์ได้ยากต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์ที่ต่อเนื่องกันโดยเริ่มจาก การสงเคราะห์ ในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก และการทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ในช่วงขยายรากฐานการพัฒนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาสังคม

อย่างไรก็ตามการทำงานด้วยวัตถุประสงค์ต่างๆ ดังกล่าวในแต่ละช่วงนั้น ไม่ได้แยกขาดจากกัน เพียงแต่ในแต่ละช่วงเวลามีการเน้นที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เมื่อเปลี่ยนจุดเน้นของการทำงานเพื่อเอาคน มาเป็นการสงเคราะห์ การทำงานเพื่อเอาคนก็ยังคงอยู่ และในการสงเคราะห์นั้นก็มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาควบคู่ไปด้วย เมื่อมาเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนการทำงานเพื่อการสงเคราะห์ก็ยังคงต้องทำควบคู่กันไป พร้อมๆ กับที่ยังทำงานเอาคนอยู่ด้วยเช่นกัน การทำงานด้วยวัตถุประสงค์ที่มีจุดเน้นแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงทำให้พระพยอมมีบทบาทที่แตกต่างกันไปด้วย กล่าวคือ เป็นพระจากการทำงานในช่วงหอมดอกพยอมที่ต้องการเอาคน เป็นนักสงเคราะห์จากการทำงานเพื่อการสงเคราะห์ และเป็นนักพัฒนาจากการทำงานเพื่อพัฒนา

ส่วนในเรื่องของกลุ่มผู้รับสาร แม้ว่าจะมีกลุ่มเน้นที่แตกต่างกันในช่วงหอมดอกพยอม และช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก แต่ก็มีความต่อเนื่องกันอยู่ คือ จากกลุ่มผู้รับสารทั่วไปในช่วงหอมดอกพยอมที่เป็นผู้รับสารที่เป็นคนชนชั้นกลางถึงชนชั้นล่าง ทำให้โอกาสที่พระพยอมจะให้ความสนใจกลุ่มผู้รับสารในกลุ่มนี้ที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงลงไป คือ เป็นผู้ด้อยโอกาส ผู้ตกทุกข์ได้ยากทั้งหลายมีมากขึ้น อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนกลุ่มผู้รับสารก็เป็นเช่นเดียวกันกับการเปลี่ยนวัตถุประสงค์ ที่เน้นในแต่ละช่วงของการทำงาน คือ การเปลี่ยนกลุ่มผู้รับสารไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแบบแยกขาดจากกัน การสื่อสารกับกลุ่มผู้รับสารกลุ่มเดิมก็ยังคงอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการทำงานก็ยังคงอยู่ เพียงแต่เปลี่ยนการเน้นเท่านั้น

การแบ่งช่วงก็เพื่อให้การศึกษาเป็นไปโดยเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น ว่าในแต่ละช่วงนั้นพระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารอย่างไรที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และผู้รับสารในแต่ละช่วง ในขณะเดียวกันวัตถุประสงค์ และกลุ่มผู้รับสาร ที่ไม่ได้แยกขาดจากกัน แต่ยังคงมีความต่อเนื่องกันไปในลักษณะของการเพิ่มขึ้นๆ โดยที่ของเดิมก็ไม่ได้หายไปไหนทั้งไม่ได้ลดลงด้วย แต่ได้มีการปรับให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เน้นในแต่ละช่วง ก็เป็นสิ่งที่จะอธิบายความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมด้วยเช่นเดียวกัน

ในเบื้องต้นจะพิจารณาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม โดยพิจารณาจากการใช้สื่อ และสาร ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และผู้รับสารในแต่ละช่วง ดังนี้

1. ช่วงหอมดอกพยอม

ช่วงหอมดอกพยอม อยู่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2523 – 2529 คือ นับตั้งแต่พระพยอมก่อตั้งวัดสวนแก้ว มีชื่อเสียงในฐานะพระนักเทศน์ที่มีลีลาการเทศน์แปลกใหม่และได้รับความนิยมมาจนถึงช่วงปีที่ได้รับภิกษุฉินุตให้ไปเทศน์ตามที่ต่างๆ มากที่สุด คือ ในปี พ.ศ. 2529 วัดพุทธประสงค์ในการทำงานในช่วงนี้ คือ เพื่อเอาคน โดยมีกลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย คือ เด็ก วัยรุ่น และคนชนชั้นกลางถึงชนชั้นล่าง ทั้งนี้เนื่องจากพระพยอมเห็นว่าเด็ก วัยรุ่น มีความห่างเหินจากศาสนา ไม่สนใจ ในขณะที่คนชนชั้นกลางชนชั้นล่าง ก็มีชีวิตประจำวันที่วุ่นวายอยู่กับการทำมาหากิน และมีไม่น้อยที่ยังมัวเมาอยู่กับอบายมุข หรือมีท่าทีและปฏิบัติต่อศาสนาไม่ถูกต้อง การเอาคนก็คือ การทำให้คนหันมาสนใจศาสนา สนใจธรรมะ นำหลักธรรมในพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้มากขึ้น

การทำงานของพระพยอมในช่วงนี้ พระพยอมได้ใช้สื่อการเทศน์ ซึ่งเป็นสื่อหลักสื่อหนึ่งในการสื่อสารทางศาสนาที่มีมาแต่เก่าก่อนแล้ว แต่ได้ปรับรูปแบบวิธีการนำเสนอที่แตกต่างไปจากการเทศน์ตามแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารและยุคสมัย ซึ่งไพโรจน์ อยู่มนต์เชียร ได้รวบรวมทัศนะ ความคิดเห็นจากบุคคลต่างๆ ไว้ดังนี้

พระครูสังฆรักษ์อัฐพร (ไพโรจน์, 2534) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

“ พระที่เทศน์ฯ กันอยู่ทุกวันนี้ โดยเฉพาะพระผู้ใหญ่ส่วนมากแล้วก็ถือคัมภีร์กันอยู่ การเทศน์ตามโบราณ ปัจจุบันนี้มันเป็นเรื่องล้าสมัยไปแล้ว การที่มีพระอย่างอาจารย์พยอมมาเทศน์เป็นแนวประยุกต์แบบสมัยใหม่ สามารถดึงคนรุ่นใหม่ให้หันมาสนใจธรรมะได้ ธรรมะของท่านเหมาะสมสำหรับคนรุ่นใหม่ การเทศน์ของท่านเป็นการรุกออกไปจากข้างในไปหาข้างนอก “

และพระมหาทองศักดิ์ กันตวิโร (ไพโรจน์, 2534) ก็ได้ให้ทัศนะไว้ว่า

“ ท่านอาจารย์พยอม ท่านเป็นพระที่มีความสามารถในการบรรยายธรรมะ โดยเฉพาะกับเยาวชนหรือเด็กวัยรุ่น ท่านมีเทคนิคไม่เหมือนคนอื่น ทำให้เด็กวัยรุ่นยอมรับความสามารถของท่าน “

พระมหาสำรอง ดิสสเทโว (ไพโรจน์, 2534) ก็ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า

“ เห็นด้วยกับวิธีการเทศน์ของพระอาจารย์พยอม ที่สามารถอธิบายธรรมะได้สาระด้วย ได้การบันเทิงด้วย ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่เคยมีมาก่อน ถ้าจะเปรียบเทียบกับรุ่นเก่าๆ แล้วละก็ ท่านกินขาด เพราะว่า ถ้าว่ากันตามยุคสมัยแล้ว สมัยใหม่ก็ต้องแบบนี้ “

วีระศักดิ์ ทองสุทธิ (ไพโรจน์, 2534) แสดงความเห็นไว้ดังนี้

“ วิธีการถ่ายทอดของพระพยอมเป็นวิธีที่ดีที่จะใช้กับสังคมยุคปัจจุบัน พระพยอมท่านคงจะมองเห็นวิธีการเทศน์แบบเก่าๆ ที่พระส่วนใหญ่ใช้กันอยู่นั้น ว่าเป็นวิธีการที่ล้าสมัย ไม่เหมาะสมกับสังคมยุคใหม่ ที่ต้องการความรวดเร็วทันใจ สามารถสื่อความหมายได้โดยทันที “

และวิชชุดา ดวงพรหม (ไพโรจน์, 2534) ได้กล่าวถึงการเทศน์ของพระพยอมว่า

“ การเทศน์ของพระพยอมทันสมัยดี ทำให้ชาวบ้านสนใจธรรมะมากขึ้น ท่านยกอุทธาหรณ์ตามเหตุการณ์ ให้มองเห็นภาพจนได้ชัดเจน ไม่ต้องแปลเหมือนสมัยก่อน เทศน์แบบสมัยก่อนนั้น ฟังแล้วงง คนรุ่นใหม่ส่วนมากเมื่อฟังพระเทศน์จะมีความรู้สึกเหมือนกับการกินยาขมเลยไม่ฟังมันเสียเลย แต่ในยุคของท่านอาจารย์พยอมนั้น ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านระดับไหน ก็ให้ความสนใจติดตามการเทศน์ของท่านโดยไม่ต้องโฆษณา ท่านเป็นนักเทศน์ยุคไฮเทค ตรงสเปคกับสังคมปัจจุบันเปียบเลย “

ในส่วนของสาร หรือเนื้อหาที่น่าสนใจ พระพยอมก็ได้เลือกนำเสนอเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร กล่าวคือ พระพยอมเลือกนำเสนอหลักธรรมในระดับศีลธรรม ได้แก่ ศีลห้า พรหมวิหารสี่ อธิบาทสี่ ขรവാธธรรมสี่ สังคหวัตถุสี่ ทิศหก อบายมุขหก โลกธรรมแปด แม้หลักธรรมบางหมวดมีเนื้อหาหลักซึ่ง พระพยอมก็นำเสนอด้วยภาษาและวิธีการที่ทำให้เข้าใจได้โดยง่าย

ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง (ไพโรจน์, 2534) ได้กล่าวชื่นชมพระพยอมในการเลือกนำเสนอเนื้อหาสารกับกลุ่มผู้รับสารไว้ว่า

“ ตัวดิฉันเองก็ชื่นชมและสรรเสริญท่าน คือ ท่านเล่นบทบาทกับคนที่ไม่ค่อยรู้จักศาสนา ไม่สนใจศาสนา ไม่เห็นคุณค่า ... ดิฉันเห็นว่าพระพยอมท่านมีคุณสมบัติพิเศษในการเสนอธรรมขั้นพื้นฐานมากๆ ซึ่งหาคนยากที่จะนำเสนอได้ บางคนอาจจะตั้งข้อรังเกียจว่า พระอะไรพูดจาตลก ปกฮา หรือพระอะไรแสดงท่าทาง แต่ดิฉันว่านั่นคือ บทบาทของท่านกับสังคมตรงนั้นมันพอเหมาะสมกัน สำหรับสังคมอย่างตรงนั้น ”

พระมหาอุดม ปัญญาโก (ไพโรจน์, 2534) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาสารที่พระพยอมนำเสนอไว้ว่า

“ เกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระพยอม เท่าที่ได้ติดตามมา ในกรณีท่านถูกวิจารณ์ว่าเอาธรรมะสูงๆ มาทำเป็นของด้า แต่ที่จริงแล้วอยากจะให้รู้สึกว่าคุณยกปัญหาขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง ท่านมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาของเยาวชน ซึ่งคนพวกนี้ห่างจากวัด แล้วท่านก็แก้ไขในจุดนี้เพื่อให้เยาวชนซึ่งเป็นรากฐานของบ้านเมืองเป็นคนดี มีคุณภาพ ในจุดนี้นับว่าท่านทำได้ดีมาก ทั้งๆ ที่ทำได้ยากแสนยาก แต่พระพยอมท่านทำได้ ”

พระมหาทรงศักดิ์ กันตวีโร (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“ ท่านได้นำเอาธรรมะมาประยุกต์และปรับปรุงใช้ในปัจจุบันได้ และธรรมะทุกๆ อย่างที่ท่านนำมาเผยแพร่ นั้น นำมาจากหัวข้อธรรมลึๆ แต่นำมาบรรยายให้เข้าใจได้ง่าย และวัยรุ่นทั้งหลายก็ชื่นชมยินดี ไม่ว่าจะไปบรรยายที่ไหน ”

พระมหาจักรวาล นิมโล (ไพโรจน์, 2534) กล่าวถึงลักษณะของเนื้อหาสารที่พระพยอมนำเสนอว่า

“ ในส่วนของการแสดงธรรมของพระพยอมนั้น ต้องนับว่าท่านแสดงธรรมได้ทันคน ทันโลก ทันเหตุการณ์ ทันคนก็คือ รู้ว่าคนพวกนี้ต้องการอะไร รู้ว่าวัยรุ่นเขาต้องการอะไร ประชาชนเขา

ขาดอะไร เขาชอบแบบไหน ทันโลกก็คือ รู้ว่า ตอนนี้อยู่สังคมเป็นอย่างไร ก้าวหน้าไปอย่างไร เลวร้ายไปอย่างไร ทันทเหตุการณ์ก็คือ ทันทเหตุการณ์บ้านเมืองที่กำลังประสบอยู่ “

และสำหรับทัศนะของพระมหาสุเมธ สุจิตโต (ไพโรจน์, 2534) คือ

“ การเทศน์ของพระพยอม ถ้าจะว่าดีก็ดีนะ คือ ในขณะที่มันตลกท่านก็แทรกธรรมเข้าไป ด้วย คนสมัยใหม่เขามีภาษาอะไรๆ ที่พูดกันติดปากจนเป็นภาษานิยม ท่านก็นำมาประยุกต์พูดใน ธรรมะ ก็ทำให้ธรรมะมีรสชาติขึ้น การฟังธรรมะก็จะครึกครื้นบันเทิงใจ เท่าที่รู้ๆ ก็เป็นที่ชอบใจของ ผู้ฟังโดยทั่วกัน “

ชุม (ไพโรจน์, 2534) พูดถึงวิธีการนำเสนอเนื้อหาของพระพยอมว่า

“ เมื่อท่านจะพูดให้ชาวบ้านฟัง ให้ชาวบ้านเข้าใจธรรมะ ... ท่านก็ต้องย่อให้เป็นเรื่อง ง่ายๆ ฟังเพลินๆ กระแทกกระทั้น แล้วก็สอดแทรกพระธรรมลงไปให้คนรับ “

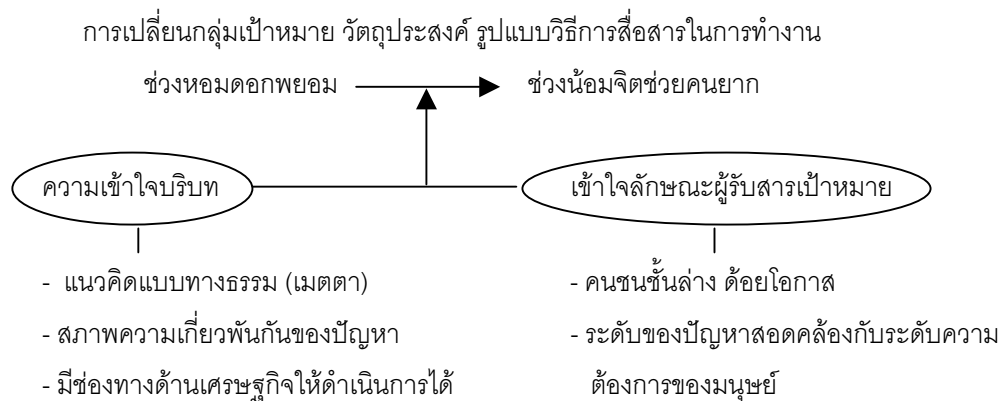
จะเห็นว่าการทำงานในช่วงหอมดอกพยอม พระพยอมได้เลือกใช้สื่อตลอดจนรูปแบบวิธีการนำเสนอและนำเสนอเนื้อหาสาระที่เหมาะสมกับผู้รับสารและยุคสมัย เพื่อตอบวัตถุประสงค์การ เอาคนได้เป็นอย่างดี

2. ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก

ผู้วิจัยได้แบ่งการทำงานในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก อยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2530 – 2542 ซึ่งเป็น ช่วงของการก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้ว และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ทั้ง 14 โครงการหลัก ซึ่งมีการ เปลี่ยนกลุ่มผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเน้น อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนไม่ได้เป็นไปในลักษณะของการ เปลี่ยนโดยเด็ดขาด แต่มีลักษณะของการเพิ่มกลุ่มเน้นขึ้นมา แต่เนื่องจากกลุ่มผู้รับสารกลุ่มเน้นที่ เพิ่มขึ้นมานี้มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างต่างไปจากผู้รับสารกลุ่มเดิมในการทำงานช่วงหอมดอก พยอม คือ เป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ต่างๆ เช่น ผู้ประสบภัย ผู้พิการ ผู้ถูกทอดทิ้ง กำพร้า ผู้ประสบปัญหาชีวิตทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ความเป็นอยู่ ทำให้วัตถุประสงค์ในการทำงาน มีการปรับเปลี่ยนการเน้นให้เหมาะสมกับผู้รับสารกลุ่มใหม่นี้ด้วย คือ เพื่อการสงเคราะห์ ซึ่งพระพยอม (ฐานเศรษฐกิจ, 6 สิงหาคม 2535) กล่าวว่า “ เพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์ที่ตกยาก ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ “

ทำให้การใช้สื่อเพื่อนำเสนอเนื้อหาสาระมีการปรับเปลี่ยนไปด้วย เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร คือ พระพยอมใช้สื่อกิจกรรมเป็นสื่อหลักในการสื่อสาร ได้แก่ โครงการสงเคราะห์ต่างๆ สำหรับผู้รับสารกลุ่มนี้ การทำงานในช่วงนี้ เป็นการทำงานที่ทำให้พระพยอมมีบทบาทเพิ่มขึ้นจากบทบาทพระ มาเป็นนักสงเคราะห์

การเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และรูปแบบวิธีการสื่อสารในการทำงาน จากช่วงหอมดอกพยอม เป็นช่วงน้อมจิตช่วยคนยากนั้น กล่าวได้ว่าสืบเนื่องพระพยอมมีความรู้ ความเข้าใจ ในการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ โดยเฉพาะความเข้าใจและตระหนักถึงสภาพของบริบททางสังคม เป็นอย่างดี อีกทั้งมีความเข้าใจในลักษณะของกลุ่มผู้รับสารด้วย ดังแสดงในแผนภูมิ

1. ความเข้าใจบริบท

1.1 จากแนวคิดแบบทางธรรม คือ ความเมตตา ความเกื้อกูลกัน

จากการเดินสายกิจเทศน์ไปยังสถานที่ต่างๆ ทำให้พระพยอมได้พบเห็นผู้เดือดร้อน ตกทุกข์ได้ยากมากมาย จึงมีจิตเมตตาสงสาร พระพยอมได้ให้สัมภาษณ์ไว้ในนิตยสาร ยังเอ็กเซ็กคิวทิฟ (Yong Executive , ตุลาคม 2530) ว่า

“ ช่วงนี้มีคนงานชาวอีสานอพยพเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ มาก สังเกตดูที่ตลาดหมอชิต หัวลำโพง พวกนี้เข้ามาเผชิญโชคชะตาที่มองไม่เห็น ความรู้ก็ไม่มาก บางทีโดนคนอื่นหลอกเอา อาตมาเลยเกิดความคิดว่า ทำไมเราไม่ช่วยคนเหล่านี้ เพราะพวกเขาต้องการมาหางานทำ “

1.2 สภาพของปัญหามีความเกี่ยวพันกัน ปัจเจกแต่ละปัจเจกมีผลต่อสังคม ซึ่งจะส่งผลย้อนกลับมาสู่ปัจเจกอีก

พระพยอม (ยัง เอ็กแซ็กคิวทิฟ , ตุลาคม 2530) กล่าวว่า

“ คนพวกนี้ถ้าปล่อยไว้ไม่มีงานก็ไม่มีกิน อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้าน ”

การที่พระพยอมพิจารณาว่า หากปล่อยให้พวกที่เข้ามาหางานทำ ต้องเผชิญโชคชะตาที่มองไม่เห็น ไม่มีงาน ไม่มีกินแล้ว อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้านได้นั้น แสดงว่าพระพยอมมีความเข้าใจในสภาพปัญหาอย่างลึกซึ้ง จากการศึกษาของสมบัติ จันทรวงศ์ (2540) อธิบายความเข้าใจของพระพยอมที่มีต่อสภาพปัญหาสังคม ได้เป็นอย่างดี

“ พระพยอมเองได้ก้าวล้ำเกินขอบเขตของพระที่จะเป็นเพียงแค่ผู้นำทางจิตใจของชุมชนใด ชุมชนหนึ่งไปเสียแล้ว นั่นคือ การมองปัญหาที่แต่เดิม มักจะคิดกันว่าเป็นปัญหาศีลธรรมส่วนบุคคล ว่า แท้จริงแล้วเป็นปัญหาที่มีสาเหตุ และในที่สุดแล้วจะมีผลกระทบต่อไปถึงสังคมทั้งสังคม ... เพราะฉะนั้นเรื่อง อบายมุข ซึ่งมักถูกมองว่าเป็นเรื่องพื้นๆ ที่พระพยอมเองในสมัยแรกเริ่มมีชื่อเสียงโด่งดังขึ้นมา นิยมเอามาเทศน์ให้ฟังเป็นเรื่องตลก ขำขันไป ก็ถูกมองเสียใหม่ในแง่มุมที่กว้างขวางกว่า เช่น เมื่อพูดถึงโครงการช่วยเหลือคนตกงาน พระพยอมจึงได้กล่าวถึงปัญหาความยากจน ซึ่งได้กลายเป็นวัฏจักรแห่งความยากจน และอบายมุขว่า ... ‘ ถ้ารัฐจะช่วยคนให้หายจน อย่าลืมว่าคนส่วนใหญ่มีอบายมุขมากเหลือเกิน ถ้าจะให้เงินให้ทองให้อะไรหลายอย่างอย่างไร ก็คงจะเจริญยาก สำหรับคนจนที่ตกเป็นทาสอบายมุข ’... ปัญหาศีลธรรมเรื่องอบายมุขจึงกลายเป็นปัญหาที่กว้างขวางกว่าเรื่องของศีลธรรมส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นการมองจากแง่ของผู้ประกอบการ ที่แสวงหาผลประโยชน์จากการผลิตการขาย สิ่งเสพติดต่างๆ หรือจากแง่ของผู้เสพ รวมทั้งผู้ที่น่าจะต้องรับผิดชอบต่อปัญหาดังกล่าว คือ รัฐบาล ”

อย่างไรก็ดีพระพยอมไม่รอรัฐบาล เพราะตระหนักดีว่าปัญหาสังคมนั้นเกี่ยวข้องกับคนทั่วไปในสังคม ทั้งสาเหตุและผลที่จะย้อนกลับมา พระพยอมจึงได้ลงมือปฏิบัติเลย โดยมีจุดเริ่มต้นจากแนวคิดแบบทางธรรม คือ ความมีเมตตาสงสาร ผสานกับวิถีคิดแบบเหตุปัจจัย สิ่งนี้เป็นเหตุให้เกิดสิ่งนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระพยอมมีความเข้าใจในความเกี่ยวพันของสาเหตุที่มาที่ไปของสภาพปัญหาสังคม

“ คนไทยเป็นคนใจบุญ ชอบการช่วยเหลือ งานสังคมสงเคราะห์ เป็นงานสร้างกุศล เราให้เขารับรู้ปัญหาสังคม ซึ่งพวกเราต้องช่วยกันแก้ จะรอให้รัฐบาลช่วยฝ่ายเดียวไม่ได้ เพราะเมื่อเราไม่ช่วยกันแล้วปัญหาสังคมนั้นจะย้อนกลับมาสู่ตัวเรา เพราะวันนี้คนที่เกเรเร่ร่อนถูกทอดทิ้ง แล้ววันหนึ่งข้างหน้าก็คือใจ ซึ่งอาจจะย้อนมาเป็นภัยกับตัวเรา มาทำร้ายประชาชนและสังคมต่อไป ”

1.3 เห็นช่องทางด้านเศรษฐกิจที่จะใช้ในการดำเนินการได้ คือ มีความเข้าใจเป็นอย่างดีถึงบริบททางสังคม ที่พระมีโอกาที่จะระดมทุนได้มากจากศรัทธาของประชาชน

พระพยอมได้ตระหนักถึงช่องทาง ฐานะทางเศรษฐกิจของท่าน ว่าสามารถเป็นส่วนประกอบหนึ่งในการดำเนินกิจกรรมสงเคราะห์ พระพยอมรู้ดีว่าพระมีโอกาที่จะสร้างรายได้ได้ไม่ยาก โดยอาศัยศรัทธาของประชาชน ทั้งนี้ท่านไม่ต้องดูอื่นไกลแต่ดูจากประสบการณ์ของตัวเอง

“ สมัยเราทำงานก่อสร้าง เราทำงานแล้วตกงาน เราอดอยาก เราต้องจำนำค้อน จำนำเลื่อย มันโดนโกงค่าแรงบ้าง โอ้ย...มันบอบช้ำมาก แล้วพอเราเห็นพวกนี้ถูกโกง ถูกเอารัดเอาเปรียบตกงาน แล้วเราก็ดูตัวเองเห็นว่า เออ บัดนี้เรามีบารมีพอที่จะช่วยพวกนี้แล้ว ไปเทศน์มาทีก็ได้เยอะ ขายเทปก็ได้ อะไรก็ได้ เอ..เราจะเอาเงินไว้ทำไม เราก็ไม่รู้จะใช้อะไรเลย ได้เงินมาก็ไม่รู้จะใช้อะไร ที่แรกไม่คิดจะทำอะไร ก็ไม่รับเงิน ใครถวายก็ไม่รับ ไม่รับมันก็โยนมาให้ บอกว่าไปละ... ไม่เอาก็อย่าเอา เราก็เลยตัดสินใจเป็นสะพานดึงจากผู้เลื่อมมาเจอผู้ขาด ”

2. เข้าใจลักษณะกลุ่มผู้รับสารเป้าหมาย

2.1 เป็นคนชนชั้นล่างของสังคม ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ

จากการที่พระพยอมได้เดินสายเทศน์ไปยังที่ต่างๆ ทำให้ได้พบเห็นผู้เดือดร้อนที่เป็นคนชนชั้นล่างที่ต้องดิ้นรนมาหางานทำมากมาย ดังที่พระพยอม (ยัง เอ็กแซ็กคิวทิฟ, ตุลาคม 2530) กล่าวว่า

“ ช่วงนี้มีคนงานชาวอีสานอพยพเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ มาก สังเกตดูที่ตลาดหมอลีต หัวลำโพง พวกนี้เข้ามาเผชิญโชคชะตาที่มองไม่เห็น ความรู้ก็ไม่มาก บางทีโดนคนอื่นหลอกเอา ”

2.2 ปัญหาของผู้รับสารมีระดับของปัญหาที่สอดคล้องกับระดับความต้องการของมนุษย์ คือ เริ่มจากความต้องการทางกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการทางสังคม ความต้องการการยกย่อง และความต้องการให้ตนประสบความสำเร็จ กลุ่มผู้รับสารมีปัญหาเกี่ยวกับความต้องการขั้นพื้นฐาน คือ ความต้องการทางกาย

จากภูมิหลังของท่าน และการได้พบได้เห็นได้รับรู้ปัญหาต่างๆ ช่วยให้ท่านเข้าใจสภาพปัญหาและสถานการณ์ได้ดี ดังที่สมบัติ จันทรวงศ์ (2540) ได้วิเคราะห์ไว้

“ ภูมิหลังของตัวพระพยอมเอง และการมีโอกาสดำเนินชีวิตกับปัญหาของชาวบ้าน ทำให้พระพยอมตระหนักเป็นอย่างดีถึงความจำเป็นที่จะต้องขจัดปัดเป่าปัญหาปากท้องก่อน หรืออย่างน้อยที่สุดก็ควบคู่กันไปกับความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังศีลธรรมในจิตใจของประชาชน ซึ่งเป็นฝ่ายเสียเปรียบทางสังคมและเศรษฐกิจ “

พระพยอมจึงได้นำรูปแบบวิธีการทางโลกมาใช้ในการปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา คือ การสงเคราะห์ด้วยวัตถุปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต สร้างโอกาสและช่องทางการทำมาหากิน แต่ในขณะเดียวกันก็ได้อบรมธรรมะพร้อมๆ ไปกับการช่วยสงเคราะห์ด้วย พระพยอม (ยังเอ็กเช็กคิวทิฟ, ตุลาคม 2530) เล่าว่า

“ คนพวกนี้ถ้าปล่อยไว้ไม่มีงานก็ไม่มีกิน ... จึงรับคนพวกนี้มาอยู่วัด สร้างที่อยู่อาศัยให้ให้เครื่องอุปโภค บริโภค เช่น สนุ่ แปรงสีฟัน ยาสีฟัน หัดให้ช่วยงานวัด พอตกเย็น ก็มีการอบรมจิตใจ ให้ความรู้ เพื่อการอยู่รอด “

แม้พระพยอมจะเข้าใจดีว่าหากจะเผยแผ่ศีลธรรมสำหรับผู้รับสารกลุ่มนี้ หรือ เพื่อเอาคนกลุ่มนี้ ต้องแก้ปัญหามาให้สอดคล้องกับปัญหาของพวกเขาด้วยวิธีการสงเคราะห์ แต่พระพยอมก็ไม่ได้สงเคราะห์เพียงอย่างเดียว แต่ได้อบรมด้านจิตใจด้วย เพื่อเป็นการช่วยเหลือทั้งทางด้านกายภาพ และทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นการนำแนวคิดหรือวิธีการทั้งทางธรรมและทางโลกมาผสมผสานกัน (hybrid) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ในการเอาคนก็ยังคงอยู่ อีกทั้งเพื่อให้เห็นว่าจะนำหลักธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตทางโลกได้อย่างไร พระพยอมกล่าวว่า

“ได้รับนิมนต์ไปเทศน์ทั่วร้อยเอ็ดเจ็ดเจ็ดย่นน้ำ ทำให้ได้คิดว่า การที่ไปพูดไปสอนอย่างเดียว นั้น บางทีก็เห็นผลช้า หรือไม่สำเร็จตามที่คิดไว้ จึงตัดสินใจที่จะลงมือทำอย่างทีพูด ไปสอนให้คน เห็นว่าทำได้”

การลงมือทำของพระพยอม คือ การจัดตั้งมูลนิธิสวนแก้วขึ้น และดำเนินกิจกรรมโครงการ เพื่อการสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจากการใช้สื่อการเทศน์ซึ่งเป็นสื่อหลักในช่วงหอมดอกพยอม มาเป็นสื่อกิจกรรม ได้แก่โครงการต่างๆ ของมูลนิธิสวนแก้ว เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของกลุ่ม ผู้รับสาร ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายได้เปลี่ยนกลุ่มไปแล้ว เป็นกลุ่มผู้รับสารที่มีลักษณะ เฉพาะ คือ เป็นผู้ด้อยโอกาส ไม่มีงานทำ หรือเป็นกรรมกร ผู้เดือดร้อน ประสบภัย เป็นต้น ซึ่งพระพ ยอมเข้าใจดีว่าการใช้สื่อการเทศน์เป็นสื่อหลักเพียงอย่างเดียวนั้นบางทีก็เห็นผลช้า หรือไม่สำเร็จ ตามที่คิด และอาจไม่เหมาะสมกับผู้รับสารกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะเช่นนี้

ทั้งนี้การเปลี่ยนรูปแบบวิธีการสื่อสารจากสื่อการเทศน์ มาเป็นสื่อกิจกรรม นอกจากที่ พระพยอมเห็นว่า สื่อการเทศน์เห็นผลช้าแล้ว ก็ยังมีข้อที่น่าพิจารณาคุณลักษณะต่างๆ ดังแสดง ในตาราง

สื่อการเทศน์	สื่อกิจกรรม
- ผู้ส่งสารเลือกรับผู้รับสารไม่ได้ แล้วแต่จะมีผู้มนต์ไป	- พระพยอมเป็นผู้เลือกกลุ่มผู้รับสารเอง ว่าต้องการสื่อ สารกับผู้รับสารกลุ่มไหน
- ผู้ส่งสารเป็นฝ่ายตั้งรับ เช่น เทศน์ตามหัวข้อที่เจ้า ภาพกำหนดมา	- ผู้ส่งสารเป็นฝ่ายรุก เช่น การแจ้งให้กลุ่มผู้รับสาร ทราบถึงสื่อกิจกรรมโครงการต่างๆ การกำหนดกิจ กรรมให้ทำ รวมทั้งการติดตามผล
- การเทศน์เป็นเรื่องชั่วคราว เป็นครั้งคราวไป ไม่ต่อ เนื่อง แล้วแต่โอกาส	- สื่อกิจกรรมมีความสม่ำเสมอ เป็นประจำ ต่อเนื่อง เป็นกระบวนการ เช่น การฝึกอาชีพ ต้องฝึกฝนเรียนรู้ ทุกวัน และต้องทำไปเป็นขั้นตอน
- ใช้ระยะเวลาสั้น การอบรม ให้ข้อคิดต่างๆ จึงเป็นไป ในเวลาสั้นๆ	- ใช้ระยะเวลายาวนาน เช่น การทำสวน
- ใช้สื่อภาษาเป็นหลัก	- ใช้สื่อหลายอย่าง ทั้งสื่อภาษา สื่อกิจกรรม สื่อวัตถุ ทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ และการสื่อสารเชิงอวัจนะ ร่วมกัน
- สร้างผลกระทบได้ในระดับ ความรู้ และทัศนคติ	- สร้างผลกระทบได้ทั้งในระดับความรู้ ทัศนคติ และ การกระทำ
- ติดตามผลไม่ได้ หรือติดตามผลได้ยาก	- ติดตามผลได้ อีกทั้งสามารถปรับ แก้ไขได้

3. ช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

การทำงานในช่วงขยายรากฐานการพัฒนา เป็นการทำงานที่ต่อเนื่องมาจากช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก ดังนั้นกลุ่มผู้รับสาร สื่อที่ใช้ และวัตถุประสงค์จึงมีความต่อเนื่องกันมา อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ของการทำงานในช่วงนี้ มีการปรับเน้นไปบ้าง ซึ่งเป็นลักษณะของการเพิ่มการเน้นขึ้น กล่าวคือ จากวัตถุประสงค์เพื่อสงเคราะห์ก็เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น ทั้งนี้บริบททางสังคมมีส่วนทำให้วัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นนั้นมีความชัดเจนมากขึ้น กล่าวคือ ช่วงขยายรากฐานการพัฒนาอยู่ในช่วง พ.ศ. 2542 – ปัจจุบัน (2545) ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ และเป็นช่วงของการแก้ไขฟื้นฟูประเทศด้วยแนวคิดต่างๆ หนึ่งในแนวคิดแก้ไขและฟื้นฟูสภาพสังคมและผู้คนในสังคม คือ การใช้หลักศาสนา รวมทั้งการใส่ใจในคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม ความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ เป็นการหันมาพึ่งพาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักศาสนา โดยให้ความสำคัญที่การพัฒนาคุณภาพคนมากกว่าการพัฒนาด้านวัตถุ หรือไม่ก็ต้องทำควบคู่กันไป ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

“ นำเอาหลักพุทธศาสนาพัฒนาจิตใจ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่ประชาชนและเยาวชนของชาติ ขณะเดียวกันต้องไม่ละเลยช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม และผู้ยากไร้ เพราะภาระทั้งสองดังกล่าวต้องดำเนินควบคู่กันไปท่ามกลางการพัฒนาจิตใจ และช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประชาชน ”

พระพยอมมีแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่า การพัฒนาทางกายภาพด้วยการสงเคราะห์เพียงอย่างเดียวนั้น ไม่ก่อให้เกิดการขวนขวายพัฒนาตนเองของบุคคล ท่านกล่าวว่า

“ ถ้าเราไม่ให้เขาทำอะไรเลย มีแต่แจกๆ คนไทยจะเสียนิสัยหมด ”

ดังนั้นการสงเคราะห์ของพระพยอมจึงไม่ใช่สงเคราะห์ด้วยการให้ปัจจัยสี่ วัตถุสิ่งของแต่เพียงอย่างเดียว แต่พระพยอมได้พัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ แก่ผู้รับสารซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสตกทุกข์ได้ยากต่างๆ ด้วย เพื่อให้ผู้รับสารกลุ่มนี้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในกาลต่อไป ดังที่การจัดให้มีการฝึกอาชีพ การกำหนดให้ผู้รับสารภายในมูลนิธิสวนแก้วทุกคนต้องมีหน้าที่พัฒนาดูแลสวนทุกวัน การที่พระพยอมไม่ได้ทำงานแต่เพียงสงเคราะห์อย่างเดียวเท่านั้น แต่ได้พัฒนาผู้รับสารภายในมูลนิธิให้มีแนวทางในการพึ่งพาตนเองให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงเป็นการทำหน้าที่ในบทบาทนักพัฒนาควบคู่ไปกับบทบาทนักสงเคราะห์

สำหรับการทำงานในช่วงขยายรากฐานการพัฒนา บทบาทนักพัฒนามีความเข้มข้นมากกว่าเดิม โดยพระพยอมเน้นให้ผู้รับสารภายในมูลนิธิเกิดการพึ่งพาตนเองเพิ่มมากขึ้น โดยพระพยอมได้นำความรู้ ประสบการณ์ในอดีตมาประกอบกันเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้รับสาร ดังเช่น การกำหนดให้ทุกคนต้องทำงาน หรือผลิตสินค้าขึ้นจำหน่าย เพื่อช่วยเหลือตนเองและส่วนรวม โดยให้ชนขยายด้วยตนเอง เช่น การทำสวน การเก็บผลผลิตในสวนมาขาย กลุ่มผู้หญิงทำข้าวต้มมัดขาย เด็กกำพร้าทำหนังสือพิมพ์ที่ได้รับบริจาคมาทุกวันมาขาย โดยพระพยอมไม่ให้เงินอีกต่อไป แต่ค่าใช้จ่ายหลักที่จำเป็น เช่น ค่าเทอมให้เบิกจากมูลนิธิได้

อย่างไรก็ดีพระพยอมก็ได้ช่วยนำเสนอขายสินค้าให้เวลาเทศน์ หรือหลังจากการเทศน์ ซึ่งเป็นส่วนที่ทำให้พระพยอมได้ปรับแนวการใช้สื่อการเทศน์ของท่าน จากการเทศน์สอนธรรมะตามปกติธรรมดา เป็นการแทรกเรื่องการขายเข้าไปในการเทศน์ด้วย ดังที่ท่านได้กล่าวว่า

“ เมื่อก่อนเราจะเทศน์แบบไม่มีการบอกว่าเราทำอะไร แต่เดี๋ยวนี้เราจะบอกทั้งท้ายว่าเราทำอะไร ผลิตอะไร ... รัฐบาลทำ 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล ของเรา 1 วัด ต่อ 20 ผลิตภัณฑ์ ” (พระพยอม, 22 พฤศจิกายน, 2545)

การผลิตปุ๋ยชีวภาพที่ใช้ในสวน และจำหน่าย ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านการพึ่งพาตนเอง และการเอาใจใส่ดูแลสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งแนวคิดนี้ยังปรากฏเป็นรูปธรรมในหลายโครงการ เช่น โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาด ซึ่งเป็นโครงการที่ควบคู่ไปกับโครงการซูเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ ที่นำสิ่งของเหลือใช้หรือไม่ใช้แล้วมาปรับสภาพให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อีก และนำมาจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับมูลนิธิ เป็นการนำสิ่งที่ไม่มีความหมายให้กลับมีความหมาย เป็นการสร้างคุณค่าให้กับสิ่งของที่ไม่เป็นที่ต้องการแล้วให้กลับมีคุณค่าขึ้นมา ซึ่งเมื่อเทียบกับผู้รับสารภายในมูลนิธิ ซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสทั้งหลาย ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ประสบภัย ผู้ประสบปัญหาชีวิตในด้านต่างๆ เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ คนตกงาน ถูกเลิกจ้าง ไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ทางด้านสังคม ได้แก่ เด็กกำพร้า ผู้ถูกทอดทิ้ง ครอบครัวแตกแยก ทางด้านการดำเนินชีวิต ได้แก่ ผู้พิการ ผู้ติดสิ่งเสพติด คนบ้า คนเหล่านี้นี้ก็เปรียบเหมือนของที่มีตำหนิ ของเสีย ของที่สังคมไม่ต้องการเช่นกัน และเหมือนถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลง การที่พระพยอมรับคนเหล่านี้นี้เข้ามาอยู่ในมูลนิธิ ให้การสงเคราะห์และพัฒนาให้เขาเหล่านี้สามารถสร้างงานเพื่อช่วยเหลือตนเอง และส่วนรวม คือชุมชน

มูลนิธิตัวแทนที่พวกเขาอยู่อาศัย จึงเป็นการสร้างคุณค่าให้กับบุคคลที่เหมือนถูกลดคุณค่าลง ให้กลับมามีคุณค่าในตนเอง ในความเป็นมนุษย์เพิ่มขึ้น ดังนั้นกิจกรรมโครงการต่างๆ ทั้งที่เป็นโครงการสงเคราะห์ และโครงการที่ผู้รับสารต้องปฏิบัติจึงเป็นช่องทางการสื่อสารที่พระพยอมใช้เพื่อการพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่มีในตนเองของผู้รับสาร เป็นการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาตัวบุคคล เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทางศาสนา และเป็นการพัฒนาที่จะมีความยั่งยืนกว่าการพัฒนาด้านวัตถุ หรือการพัฒนาด้านกายภาพเพียงด้านเดียว ดังที่พระธรรมปิฎก (2546) ได้กล่าวว่า

“ เมื่อมนุษย์พัฒนาตนขึ้นไป ก็จะใช้ความสามารถที่มีเพิ่มขึ้นนั้นมาช่วยเหลือทั้งตัวเองและสัตว์อื่น สิ่งอื่น ให้อยู่กันได้ดีมีความสุขยิ่งขึ้น เบียดเบียนกันน้อยลง เกื้อกูลกันมากขึ้น และทำให้โลกนี้มีสภาพที่เอื้ออำนวยยิ่งขึ้นต่อการเป็นอยู่ด้วยดี อย่างผาสุก แก่ผู้เป็นส่วนร่วมทั้งหมด โดยวิธีนี้ก็จะเป็นการแสดงออกถึงความเป็นสัตว์พิเศษ และความสามารถพิเศษของมนุษย์อย่างแท้จริง เพราะเขาสามารถทำให้โลกและชีวิตดีขึ้นกว่าเดิม คนยิ่งพัฒนาตนได้มากเท่าไร ก็ยิ่งพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อโลกได้มากเท่านั้น “

บทที่ 6

ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร ของพระพิศาลธรรมพาทีในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

พระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารนั้น ทำให้เกิดพลัง 5 ประการ คือ กายพลัง (คน) โภคพลัง (ทุนทรัพย์) อัมัจพลัง (ผู้ร่วมงาน หรือเครือข่าย) อภิชัจพลัง (การได้รับการยอมรับ / ชื่อเสียง) และปัญญาพลัง (ความรู้) ซึ่งพลัง 5 ประการคือพลังที่ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนต่อไป ซึ่งได้แก่ คน วัตถุ และสังคม

โดยเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

พลัง 5 : ผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร

1. กายพลัง

พลังลำดับแรกที่ต้องมีในการประกอบกิจต่างๆ ก็คือ พลังกาย ซึ่งมีที่มาจากคน ในการทำกิจกรรมต่างๆ ล้วนต้องอาศัยคน อาศัยกำลังจากคนเป็นพื้นฐาน กองทัพย่อมต้องมีกำลังพล หน่วย

งาน องค์กรต่างๆ แม้แต่ครอบครัว ชุมชน ย่อมต้องมีคนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ไปได้

จากการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านยาว หรือ เชิงพัฒนาการการทำงานของพระพยอม พบว่าวัตถุประสงค์ประการหนึ่งในการทำงานของพระพยอม ก็คือ เพื่อเอาคน ทั้งในช่วงหอมดอกพยอม และช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก ทั้งนี้ เนื่องจากคนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคม ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

. ช่วงหอมดอกพยอม

ในช่วงหอมดอกพยอม พระพยอมได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการเทศน์ไว้คือ เพื่อเอาคน ซึ่งพระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารจากสื่อการเทศน์ ทำให้เกิดปริมาณผู้ฟังเทศน์เป็นจำนวนมาก เป็นการระดมกายพลในเชิงปริมาณจากชุมชนที่ไม่ได้จำกัดโดยพื้นที่ ที่จะส่งผลให้เกิดการระดมพลังประการอื่น เช่น โภคพล (พลังทุนทรัพย์) อัมมัจพล (พลังผู้ร่วมงาน) หรือ ปัญญาพล (ความรู้) ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาต่อไป

. ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก

ในระยะเวลาต่อมา แม้เมื่อพระพยอมได้เปลี่ยนจุดเน้นของวัตถุประสงค์ในการทำงาน มามุ่งที่การสงเคราะห์ เพื่อแก้ปัญหาสังคมในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก พระพยอมก็ยังมุ่งที่คนอยู่เช่นเดิม โดยมุ่งหวังให้คน ซึ่งเป็นที่มาของ กายพลหรือกำลังกายของชุมชนสังคม โดยเฉพาะในชุมชนที่จำกัดโดยพื้นที่ คือ ในมูลนิธิสวนแก้ว มีปริมาณและคุณภาพ คือมี ความแข็งแรง มีความสามารถและชำนาญในการใช้อุปกรณ์ เครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ มีทักษะเชิงช่าง ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเพื่อการพัฒนา ชุมชน สังคมได้ ในช่วงนี้เห็นได้ว่าพระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารจากสื่อกิจกรรมโครงการต่างๆ หลากหลายโครงการ ได้แก่ โครงการร่มโพธิ์แก้ว โครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ โครงการสลับมาฟื้นฟู โครงการช่วยน้องท้องหิว โครงการบ้านพักฟื้นคนชรา เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อให้ได้กายพลทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพมา

งานทั้งปวงในมูลนิธิต้องอาศัยสมาชิกในชุมชนที่มีกำลังกายสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ตามความสามารถทางกายของแต่ละคน ซึ่งส่งผลถึงงานส่วนรวม จากการสังเกตพบว่า แม้แต่ผู้พิการ ก็สามารถระดมกายพลนี้ เพื่อประกอบกิจอันส่งผลโดยรวมต่อชุมชนของมูลนิธิสวนแก้วได้ เช่น เท้าพิการก็ใช้ไม้ค้ำยัน เพื่อกวาดใบไม้ได้ ทำให้บริเวณมีความสะอาด ไม่รก หรือ เท้าพิการ

ต้องนั่งรถเข็น แต่เมื่อสามารถใช้งานได้ก็ฉีกก้ามพะว้าว เพื่อใช้โรยปกคลุมโคนต้นไม้ในสวนได้ หรือแม้แต่ผู้บาดเจ็บจากโรงพยาบาลศรัทธาญญา ก็ยังสามารถช่วยกันกวาดเก็บใบไม้บริเวณลานจอดรถได้ ส่วนผู้ที่ไม่พิการและสติสัมปชัญญะดีอยู่ ก็ได้ใช้พลังงานของตนในการทำสวน เช่น การปรับพื้นที่ ลอกเลน รดน้ำต้นไม้ในสวน เก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อจำหน่ายนำเงินรายได้ไว้ใช้ในมูลนิธิ หรืองานอื่นๆ เช่น งานก่อสร้าง งานซ่อมแซมสิ่งของบริจาคที่ชำรุดเพื่อนำกลับไปขายใหม่ สร้างรายได้ให้กับมูลนิธิ

2. โศภผละ

ผลจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การใช้ความสามารถเพื่อให้เกิดโศภผละ ทั้งนี้เนื่องจาก โศภผละ เป็นพลังที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนสามารถดำเนินไปได้

กิจกรรมโครงการต่างๆ ภายในมูลนิธิสวนแก้วต้องอาศัยทุนเป็นจำนวนมาก ซึ่งทุนนั้นนอกจากหมายถึง ทรัพย์ แล้วยังหมายรวมถึง วัตถุ สิ่งของต่างๆ ที่สามารถนำมาทำให้เกิดเป็นทรัพย์ได้ มีการใช้การสื่อสารผ่านสื่อกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ หลายโครงการ ที่ทำให้เกิดการระดมโศภผละขึ้น คือ การโน้มน้าวใจในสื่อการเทศน์ การใช้สื่อกิจกรรมโครงการต่างๆ รวมไปถึงการใช้กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดเพื่อสังคม จำหน่ายเทปปาฐกถาธรรม การขายหนังสือและวารสาร การขายผลผลิตจากสวน และผลิตภัณฑ์ต่างๆ ภายในบริเวณวัด การขายของในซูเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ ซึ่งสร้างรายได้เข้ามูลนิธิสวนแก้วเป็นจำนวนไม่น้อย และทำให้ชาวบ้านในละแวกวัดสวนแก้วมีรายได้ด้วย ซึ่งเป็นการย้อนคืนกลับชุมชนในอีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้ ยังมีการรับบริจาคทั้งทรัพย์ และสิ่งของ ผ่านกองทุน หรือโครงการต่างๆ ได้แก่ กองทุนพระพยอม โครงการกระบอกสารออกกิลเลส โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาด โครงการซูเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ และโครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

โครงการกระบอกสารออกกิลเลสทำให้เกิดการระดมโศภผละ ด้วยวิธีการออมเงิน ส่วนโศภผละที่ระดมได้จากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ที่ปรากฏในลักษณะของการได้รับบริจาคสิ่งของต่างๆ ภายใต้โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาดนั้น เป็นสิ่ง

ของเหลือใช้ที่เจ้าของไม่ต้องการแล้ว หรือของที่ทิ้งแล้วแต่ยังสามารถนำมาดัดแปลงให้เป็นประโยชน์ได้อีก เช่น เศษไม้ เศษอิฐ หิน ดิน ทราช ของใช้ภายในบ้าน เฟอร์นิเจอร์ เสื้อผ้า รองเท้า หนังสือ บ้านเก่า และแม้แต่เศษใบไม้ เศษหญ้า อาหารเหลือ ก็สามารถนำมาบริจาคได้ ซึ่งปรากฏว่ามีผู้บริจาคมก แม้พระพยอมจะได้จัดแจกจ่ายให้แก่ผู้ยากไร้ในรูปแบบต่างๆ เช่น มอบเป็นรางวัลแก่ผู้ทำความดี ให้เป็นกำลังใจแก่คนงานที่มีความขยัน และลด ละ เลิกอบายมุขแล้ว ก็ยังมีศรัทธาของญาติโยมที่มีจิตกุศลเข้าร่วมบริจาคปัจจัยและเครื่องอุปโภค บริโภคแก่มูลนิธิสวนแก้วเป็นจำนวนมาก พระพยอมจึงจัดทำซูปเปอร์มาร์เก็ตให้แก่ผู้มีรายได้น้อย และกรรมกรทั่วไปที่ยากจน โดยสามารถหาซื้อได้ในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด ซึ่งสามารถทำรายได้ถึงวันละ 2-3 หมื่นบาท รายได้ที่ได้จากซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ก็นำมาเป็นทุนหมุนเวียนใช้ในกิจกรรมโครงการของมูลนิธิอีกต่อหนึ่ง พร้อมทั้งสามารถผ่อนชำระหนี้ค่าที่ดินมูลค่ากว่าร้อยล้านได้ในเวลาไม่นาน

3. อมัจจุพละ

ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาชุมชน เมื่อชุมชนมีกายพลแล้วก็ยังจำเป็นต้องมี อมัจจุพละหรือพลังผู้ร่วมงานด้วย ซึ่งอาจเป็นพลังผู้ร่วมงานจากภายในชุมชนที่จำกัดด้วยพื้นที่ คือ ในมูลนิธิสวนแก้วเอง หรือจากภายนอกชุมชน ทั้งที่เป็นปัจเจก หรือเครือข่ายองค์กร เพื่อเป็นกำลังสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมลุล่วงไปได้ การดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของมูลนิธิสวนแก้วก็เช่นกัน ต้องอาศัยพลังผู้ร่วมงานทั้งจากสมาชิกภายในมูลนิธิสวนแก้ว และจากภายนอก

3.1 พลังผู้ร่วมงานจากภายในมูลนิธิสวนแก้ว

บุคลากรของมูลนิธิสวนแก้ว ได้แก่ คณะกรรมการมูลนิธิ หัวหน้างานต่างๆ หรือแม้แต่คนงานทั้งหลาย เป็นพลังผู้ร่วมงานที่สำคัญที่ทำให้กิจกรรมโครงการต่างๆ สามารถเกิดขึ้น และดำเนินการจนลุล่วงไปได้ งานต่างๆ ในมูลนิธิล้วนต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติจากคนในชุมชนมูลนิธิสวนแก้ว ไม่ว่าจะเป็นงานรับของบริจาค คัดแยกของบริจาค งานซ่อมแซมสิ่งของชำรุด หรืองานในสวน ล้วนแล้วแต่เป็นงานที่ต้องอาศัยสมาชิกในชุมชนช่วยกันปฏิบัติหน้าที่ ดังที่คุณยาณยุพิน (19 เมษายน 2545) เล่าให้ฟังถึงการทำข้าวต้มมัดว่าต้องการคนช่วยเยอะ โดยเฉพาะถ้ามีผู้ว่าจ้างเป็นจำนวนมาก ดังเช่นวันที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูล มีทหารว่าจ้างให้ทำข้าวต้ม

มัดจำนวนมากถึง 2500 มัด ต้องใช้ข้าวเหนียวถึงร้อยกว่ากิโล จากปกติทำวันละสิบกว่ากิโล ซึ่งต้องระดมคนมาช่วยกันทำเป็นจำนวนมาก

การระดมพลังผู้ร่วมงานให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้ลุล่วงไปได้นั้น พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในองค์กร ระดมให้เกิดพลังผู้ร่วมงาน ที่มีคุณสมบัติที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทความรับผิดชอบของตน คือเป็นผู้ร่วมงานที่มีวิริยะ และ อดทนขยัน เป็นคุณสมบัติสำคัญ

3.1.1 ผู้ร่วมงานที่มีวิริยะ

วิริยะ หรือ กำลังความเพียร ความขยันหมั่นประกอบกิจสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง

การทำงานของผู้รับสารภายในมูลนิธิสวนแก้ว เป็นตัวอย่างหนึ่งของผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ในการระดมพลังการพัฒนาในข้อพลังความเพียร ที่ทำให้เกิดมีขึ้นในหมู่ผู้ร่วมงานจากภายในมูลนิธิสวนแก้ว ทั้งนี้พระพยอมเน้นการระดมพลังความเพียรมาก โดยตั้งเป็นกฎอย่างหนึ่งที่สำคัญที่สมาชิกในชุมชนของมูลนิธิสวนแก้วต้องปฏิบัติ นั่นคือทุกคนในมูลนิธิต้องขยันหมั่นเพียร อดทนและเอาใจใส่ในการทำงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นพลังผู้ร่วมงานขึ้นได้ พระพยอมพูดว่า “ คนพิการ คนบ้า ท่านเลี้ยงได้ แต่คนขี้เกียจท่านไม่ต้อนรับ ”

งานต่างๆ ที่คนงาน หรือผู้รับสารในโครงการของมูลนิธิสวนแก้วจะต้องทำ ล้วนแล้วแต่เป็นงานที่ต้องอาศัยพลังความเพียรเพื่อให้งานสำเร็จ ลุล่วงไป อย่างเช่น การปรับสภาพพื้นที่สวนใหม่ที่เป็นพื้นที่ลุ่มจนน้ำมาก่อน เมื่อปรับให้มีสภาพเป็นสวน ต้องถมดินยกท้องร่อง ลอกเลน และปลูกกล้วย พื้นที่หลายไร่ที่เคยจนน้ำมาก่อนถูกปรับสภาพให้ดีขึ้นเพื่อให้สามารถปลูกพืชได้ ต้องอาศัยพลังความเพียรของแต่ละคนเป็นอย่างยิ่ง ดังตัวอย่างจากเด็กกำพร้าวัดสวนแก้วที่พระพยอมยกเป็นตัวอย่างให้ญาติโยมฟังในการเทศน์เรื่องชีวิตต้องสู้ ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความเพียร

“ ... ไฉ้เด็กกำพร้านี้ละ ไฉ้กระบอกโยมนี้อยู่มาจริงๆ มันสู้เพื่อกระบอกจริงๆ ไฉ้เด็กพวกนี้บอกแล้ว ใครเอาหญ้าพวกนี้ขึ้นเสร็จ เก็บขยะตรงนี้ขึ้นเสร็จให้กระบอกหนึ่ง มันสู้เพื่อกระบอกหนึ่งนี่ มันทำกันน่าดู ลงดินหญ้าลากหญ้ากัน ตัวเล็กตัวน้อยไม่น่าจะทำได้เลย เราไม่บังคับนะ ใครทำ

ตรงนี้เสร็จ กระบอก ใครทำตรงโน้นเสร็จ กระบอก มันแย่งกันนำดู 'ไ้บางคนนี้เตรียมของสามลอกเลย สามลอกสู้ แหมสนุกดี ..."

หรือการซ่อมแซมเฟอร์นิเจอร์ที่ชำรุดให้กลับมีสภาพที่ดูดีใช้งานได้ต้องอาศัยพลังความเพียรไม่น้อยที่ทำของที่ชำรุดเสียหายให้กลับใช้งานได้อีกครั้งเพื่อให้สามารถจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับมูลนิธิ

และจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยพบว่า ในช่วงปิดภาคเรียนจะมีเด็กนักเรียนจากโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 27 จังหวัดหนองคาย และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 29 จังหวัดศรีสะเกษ มาอยู่ในมูลนิธิภายใต้โครงการช่วยน้องท้องหิว เด็กนักเรียนเหล่านี้จะทำงานทุกอย่างตามที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งจะได้รับค่าแรงเป็นรายได้ที่นำกลับไปใช้เป็นทุนการศึกษา ดังเช่นเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2545 ขณะที่ผู้วิจัยเข้าไปในพื้นที่ ได้พบเด็กนักเรียนหญิงจากโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 29 กลุ่มหนึ่งกำลังนั่งทำงานอยู่ งานที่ทำคือ การตัดเศษผ้าเป็นแผ่นกลม แล้วเย็บให้เป็นจิบกลมๆ เพื่อนำมาต่อกันเป็นเสื้อกั๊ก ซึ่งต้องทำจิบกลมๆ ให้ได้ 500 อันจึงจะทำเสื้อกั๊กได้ 1 ตัว เด็กๆ อยู่มา 1 เดือนทำเสื้อกั๊กได้ 1 ตัว เห็นได้ว่าจะทำเสื้อกั๊กได้ 1 ตัว ต้องใช้พลังความเพียรในการทำเป็นอย่างยิ่ง

ผลที่เกิดขึ้นในการระดมวิริยพละให้เกิดมีขึ้นในแต่ละปัจเจกของชุมชนมูลนิธิสวนแก้ว เป็นการหนุนเนื่องให้เกิดการระดมพลังด้านอัมภพพละคือพลังผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นพลังที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาร่วมกัน

3.1.2 ผู้ร่วมงานที่มีอนวัชชพละ

อนวัชชพละ คือ พลังการกระทำที่ไม่มีโทษ พลังความสุจริต และการทำแต่กิจกรรมที่ดีย่อมได้แก่ การลด ลด เลิกสิ่งเสพติด อบายมุขทั้งหลาย การไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ตลอดจนการทำความดีต่างๆ เช่น ความหมั่นขวนขวายเลี้ยงชีพโดยสุจริต การประพฤติตนตามหลักคำสั่งสอนและกฎระเบียบ

ในการสื่อสารเพื่อระดมให้เกิดพลังการกระทำที่ไม่มีโทษนี้ พบว่าจากเนื้อหาที่พระพยอม นำเสนอ พระพยอมได้เน้นในเรื่อง การต่อต้านอบายมุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการติดเหล้า บุหรี่ การพนัน ซึ่งเป็นช่องทางแห่งความเสื่อม ความพินาศ เหตุย่อหย่อนแห่งโภคทรัพย์ การติด

อบายมุข ล้วนแต่เป็นการกระทำที่เกิดโทษทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม ถ้าหากละได้บุคคลก็จะไม่ตกไปสู่การกระทำที่เป็นโทษ อันเป็นสาเหตุของความเสื่อม ความไม่เจริญ ไม่พัฒนาทั้งหลาย

ในอบายมุข 6 พระพยอมเน้นข้อธรรมที่เกี่ยวกับการติดบ่วงหรือ ติดเหล้ามากที่สุด พระพยอมได้แสดงให้เห็นโทษน้ำเมาไว้ 5 ประการ (สมบัติ เสริมศิลป์, 2532) คือ เสียทรัพย์ ขาดสติ ถูกตำหนิ เกิดการวิวาท และครอบครัวขาดสุข และประการสำคัญ คือ ทอนกำลังปัญญา ในขณะที่กำลังปัญญานั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เหตุเพราะกำลังปัญญาจะเป็นเครื่องกำกับ ควบคุม และนำทางกำลังอื่นๆ ได้ทุกอย่าง เมื่อพระพยอมทำการสงเคราะห์รับผู้ตกทุกข์ได้ยากเข้ามาอยู่ในมูลนิธิสรวงแก้ว พระพยอมจึงได้วางเงื่อนไขตั้งกฎเกณฑ์ไว้เป็นสำคัญ คือ ห้ามดื่มสุรา หรือเล่นการพนัน รวมทั้งอบายมุขทุกประเภท หากใครติดเหล้า หรือสิ่งเสพติดใดมาก่อน ก็ต้อง ลด ละ เลิกให้ได้ในเวลาอันรวดเร็ว พระพยอมกล่าวว่า

“พวกนี้ละ ยอมรับว่าพฤติกรรมต่ำมาก หลงใหลใฝ่ต่ำเรื่องเพศ กินเหล้าเมายาไม่คิดเรื่องสร้างสรรค์ การที่เราเอาเขามา เรามีข้อต่อรองกับเขาให้เขาเลิกสิ่งเหล่านั้น เราก็จะเลี้ยงดูเขา หางานให้ทำ ให้เขาฮึดสู้ กลับเนื้อกลับตัว เป็นการให้ออกาสเขา “

การลด ละ เลิกอบายมุข และสิ่งเสพติดทุกชนิด เป็นสิ่งที่ผู้ที่เคยติดมาก่อนต้องปฏิบัติให้ได้เมื่อเข้ามาอยู่ในความดูแลของพระพยอม ไม่เช่นนั้นก็จะถูกปรับโทษและที่สุดคือไล่ออก ไม่ให้อยู่ในโครงการอีกต่อไป ซึ่งโดยมากบุคคลเหล่านี้หากพระพยอมไม่รับดูแลก็ไม่มีที่จะไปแล้ว จำต้องปฏิบัติตนให้อยู่ในโครงการได้ นั่นหมายความว่า สมาชิกในชุมชนมูลนิธิสรวงแก้วต้อง ลด ละ เลิก และไม่ปฏิบัติในอบายมุขทุกประเภท ซึ่งผลก็คือสมาชิกภายในมูลนิธิสรวงแก้วเป็นผู้ที่ระดมพลังการกระทำที่ไม่มีโทษให้เกิดมีขึ้นในตนเอง

ดังตัวอย่างที่พระพยอมเล่าเรื่องของคนงานคนหนึ่ง ในการเทศน์เรื่องจัดระเบียบให้ลึกซึ้งว่า

“ตอนนี้คนที่เมา ทำโทษ อาตมาจะทำโทษเขาด้วยการเลือกเอาสองอย่าง หนึ่งออกเลย สองก็ต้องไปตายหย่า ให้ 1 เดือน ให้ข้าวกินแต่ไม่จ่ายเงิน เพราะจ่ายค่าแรงไปมันกินเหล้า มันไม่มีทางไป มันบอกว่าถ้าผมไปที่อื่นผมก็อดทั้งเหล้าทั้งข้าว อยู่ที่นี่อดเหล้าแต่ยังได้กินข้าว มันก็เอา

ใช้มันฟรีเลย แต่ทำจวนไว้ถ้ามันดีมันเล็กเหล่าได้เมื่อไหร่วันที่มันไปทำจะคืนเงินให้มัน แต่ถ้ามันเล็กไม่ได้ก็ดูลูกมัน ลูกมันยังเรียนอยู่เอาเงินค่าแรงพ่อแม่เลี้ยงส่งให้ลูกมันเรียน แต่พ่อแม่ไม่ให้เด็ดขาดให้ไปมันกินเหล้าหมด ก็ต้องแก้ มันไม่มีทางไป มันบอกผมห้าสิบกสิบบ ใครเขาจะรับ เดียวนี้เขารับสามสิบสามสิบบ้า เลยไปใครเขาจะรับ เสร็จเรา ... ให้มันรับโทษแค่นี้มันก็อยู่มือแล้ว “

การลด ละ เลิกสิ่งเสพติดทำให้แต่ละบุคคลมีสุขภาพร่างกายดีขึ้น ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เกิดการระดมทุนและระดมทุนต่อไป โดยเป็นผู้ร่วมงานที่มีคุณสมบัติในเบื้องต้นดี คือ มีสุขภาพ ร่างกายพร้อมที่จะทำงานได้

นอกจากนี้ผู้ร่วมงานที่มีพลังการกระทำที่ไม่มีโทษ ก็ยังต้องกระทำแต่กิจกรรมที่ดีงาม เช่น ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ขยันทำกิน ประกอบอาชีพโดยสุจริต เช่น การรวมตัวกันห่อข้าวต้มมัด เป็นต้น ทำให้เป็นผู้ร่วมงานที่มีคุณภาพดี พร้อมที่จะเป็นกำลังในการพัฒนาชุมชนได้ต่อไป

3.2 พลังผู้ร่วมงานจากภายนอกมูลนิธิสวนแก้ว

ในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของมูลนิธิสวนแก้วนั้น นอกจากจะดำเนินไปได้จากบุคลากรของมูลนิธิสวนแก้วแล้ว ส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากพลังจากผู้ร่วมงานภายนอกมูลนิธิสวนแก้ว ซึ่งอยู่ในชุมชนที่ไม่จำกัดพื้นที่เฉพาะภายในมูลนิธิ ได้แก่ บุคคล หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่ติดต่อประสานงานกัน กับพระพยอม เช่น

- บุคลากรภาครัฐ มี บุคคลในระดับบริหารของรัฐบาล เจ้าหน้าที่รัฐระดับต่างๆ เป็นอาทิ
- หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ กรมประชาสัมพันธ์ กรมราชทัณฑ์ โรงพยาบาลศิริราช กรมอนามัย กรมควบคุมมลพิษ กรมตำรวจ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.)
- หน่วยงานการอื่น คือ สำนักพระราชวัง
- องค์การสาธารณกุศล เช่น สันติอโศก กลุ่มเครือข่ายชาวพุทธเพื่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทย (คพส.) เสถียรธรรมสถาน
- กลุ่มองค์กรเอกชนอื่น ได้แก่ สถาบันปริทัศน์มยงค์ มูลนิธิไชยวณา กลุ่มอโรคยา
- สื่อมวลชนต่างๆ

พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการติดต่อ ประสานงาน หรือการทำงาน ร่วมกันกับบุคลากร หน่วยงาน องค์กร ภายนอกต่างๆ เหล่านี้ทำให้กิจกรรมโครงการต่างๆ ดำเนินไปได้จนบรรลุผล

4. อภิชาตผละ

ความมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป เช่น ความประพฤติ หรือการประกอบกิจที่ได้ รับความชื่นชม ยกย่อง จนได้รับรางวัลต่างๆ ความมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับเป็นพลัง (อภิชาตผละ) ประการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดการระดมพลังด้านอื่นๆ ตามมาได้โดยง่าย

การดำเนินงานของวัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว เป็นที่รู้จัก และได้รับการยกย่องจาก สังคมโดยทั่วไปในวงกว้าง จากรางวัลต่างๆ ที่ได้รับ ทั้งในฐานะบุคคล และองค์กร โดยได้รับจาก หน่วยงานระดับประเทศ ทั้งภายใน และภายนอกประเทศ เป็นเครื่องแสดงถึงความมีชื่อเสียง และ ยืนยันการได้รับการยอมรับจากสังคมมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน

5. ปัญญาพละ

จากการวิเคราะห์ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านยาว หรือเชิงพัฒนาการ แบ่ง การทำงานของพระพยอม เป็นช่วงต่างๆ คือ หอมดอกพยอม ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก และขยาย รากฐานการพัฒนา พระพยอมได้มุ่งเน้นในเรื่องปัญญาพละแตกต่างกันไป

. ช่วงหอมดอกพยอม

ในช่วงหอมดอกพยอม พระพยอมได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการเทศน์ไว้คือ เพื่อเอาคน โดยเฉพาะคนที่มีปัญญา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการระดมพลังประการอื่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาต่อไป ทั้งนี้ในการพัฒนาตามแนวพุทธนั้นถือว่า พลังปัญญา เป็นพลังที่มีความสำคัญ เนื่องจากพลัง ปัญญา ถือเป็นเครื่องกำกับ ควบคุม และนำทางพลังอื่นๆ ทุกอย่าง ยิ่งไปกว่านั้นพลังปัญญายัง เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธอย่างแท้จริง พระพยอมกล่าวว่า

“ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ในหมู่มนุษย์นี้มีการฝึกยอมเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐ ถ้าไม่มีการ ฝึกก็ไม่มีการประเสริฐ “

ซึ่งท่านธรรมปิฎก ก็ได้กล่าวไว้ว่า

“ มนุษย์จะประเสริฐได้ ก็ต้องพัฒนาตน ไม่ใช่อยู่เฉยๆ จะดีขึ้นมาเอง มนุษย์นั้นถ้าไม่ฝึกตน ไม่พัฒนาแล้วหาประเสริฐไม่ เมื่อพัฒนาตัวเองจนเข้าถึงธรรมแล้ว นำธรรมมาใช้ประโยชน์ได้ จึงจะเป็นผู้ประเสริฐจริง ”

อย่างไรก็ดีจากกลุ่มผู้รับสารของพระพยอมที่ส่วนมากเป็นคนชนชั้นกลางถึงชนชั้นล่าง เด็ก วัยรุ่น ที่มุ่งอยู่กับการทำมาหากิน หรือการทำกิจกรรมตามวัย ไม่ค่อยสนใจศาสนา มีความห่างเหินจากศาสนา หรือไม่เช่นนั้นก็ไม่ทราบแนวทางปฏิบัติ ไม่รู้ ไม่เข้าใจในหลักธรรมคำสอน หรือมีการปฏิบัติที่ผิดเพี้ยนไปจากหลักธรรมคำสอน

ดังนั้นจากวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่ธรรม ในช่วงหอมดอกพยอม และในช่วงอื่นๆ ซึ่งพระพยอมใช้สื่อการเทศน์เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เนื้อหาหลักๆ ที่พระพยอมนำเสนอส่วนหนึ่ง จึงได้แก่ การเน้นให้ผู้รับสารปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา เช่น การเทศน์เรื่องการปฏิรูปบุญ ที่แสดงให้ผู้รับสารได้รู้ว่า เจตนาของการทำบุญคืออะไร และควรจะทำบุญอย่างไร การนำเสนอเนื้อหาหลักปฏิบัติที่ถูกต้อง รวมทั้งเนื้อหาหลักธรรมคำสอนอื่นๆ เป็นการทำให้ผู้รับสารได้รับความรู้ ความเข้าใจ ได้คิดหรือถูกคิด หรือได้หันมาสนใจธรรมะในกรณีของผู้ที่ไม่ค่อยสนใจศาสนา ถือเป็นการระดมพลังปัญญาให้เกิดมีขึ้นแล้ว แม้จะเป็นในเบื้องต้นก็ตาม แต่ก็ยังเป็นพื้นฐานให้เกิดการพัฒนาตนตามแนวพุทธ ที่เน้นการพัฒนาทางปัญญา ต่อไปได้

ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์อัฐพร (ไพโรจน์ , 2534) เกิดการระดมพลังปัญญาโดยได้รับความรู้ สาระในทางธรรม ท่านกล่าวว่า

“ ฟังให้ดีก็จะรู้ว่ามีการเกิดใหม่ อันนี้แล้วแต่คนฟังว่าจะฟังให้เกิดสาระบันเทิง หรือจะให้ เป็นสาระธรรม แต่หลวงพี่เองนี่ฟังแล้วเห็นว่าได้สาระธรรม ”

ในขณะที่พระมหาทองศักดิ์ กันตวิโร (ไพโรจน์ , 2534) กล่าวว่า

“ ท่านได้นำเอาธรรมะมาประยุกต์และปรับปรุงใช้ในปัจจุบันได้ และธรรมะทุกๆ อย่างที่ท่านนำมาเผยแพร่นั้น นำมาจากหัวข้อธรรมลึกๆ แต่นำมาบรรยายให้เข้าใจได้ง่าย ”

และลุงคนหนึ่งที่ทำเรือคลองเตย (26 เมษายน 2545) กล่าวว่า

“ การเทศน์ของท่านมีคำสอนเตือนอยู่หมดนะ ... ทำให้เราได้เอาอะไรมาคิดเยอะ มีสติขึ้น
เข้าใจในหลักธรรม “

บุญรอด ผ่องผาด (ไพโรจน์ , 2534) โยมวัดสวนแก้ว ซึ่งมีบ้านอยู่ใกล้ชิดกับวัดสวนแก้ว
ได้เข้าไปสนทนารธรรมกับพระพยอม ได้กล่าวว่า

“ จากคำพูดบางคำที่ว่า ‘ โยมเข้ามาวัดชวนพระคุณธรรมะดีกว่าชวนพระเล่นหมากรุก
หรือโยมใส่บาตรให้อาตมาอย่าใส่สักแต่ใส่ตามโบราณ อย่าใส่เป็นนิจศีล ให้ใส่เป็น ทาน ศีล
ภาวนา ’ จากคำพูดของท่าน ผมเริ่มเข้าใจธรรมะของท่าน ...”

จดหมายจากชัยรัตน์ จารัตน์ (ไพโรจน์, 2534) เขียนเล่าไว้ว่า

“ ผมได้ฟังเทศน์ของท่านอาจารย์พยอมแล้ว รู้สึกประทับใจเป็นอย่างมาก คือ ฟังง่าย ๆ แต่
รสแสนล้ำ ท่านเน้นหนักด้านศีลธรรมอย่างแรง ซึ่งทำให้ผมฟังหลายๆ ม้วน ฟังแล้วฟังอีกจนจำได้
ว่า คำว่า ถูกใจกับถูกต้อง ซื่อสัตย์แล้วก็ไม่มีอะไร แต่มานอนคิดหลายๆ คืนเข้า ทำให้เห็นข้อ
เท็จจริงหลายๆ อย่าง “

สำหรับบางคน เป็นการรู้สึกว่าคุณสะกิดสะเกา ซึ่งพระครูสังฆรักษ์อัฐพร (ไพโรจน์ ,
2534) กล่าวว่าก็เป็นการดีกว่าที่ฟังเทศน์แล้วไม่ได้อะไรเลย

“ ชุดอบรมครูที่โคราช ชุดนั้นดีมาก ๆ ดีกว่าเทศน์ ที่เทศน์ๆ กันอยู่เป็นชั่วโมงครึ่งชั่วโมง
แล้วก็นั่งหลับ ไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย การเทศน์นั้น ถ้าได้สะกิดใจคนสักช่วงหนึ่งก็ดีถมไป
แล้ว แต่จะให้ได้ผลให้มีการบรรลุทีเดียวคงจะยาก การบรรลุขึ้นอยู่กับปฏิบัติของคนด้วย
เอาละ อย่างน้อยก็ได้สะกิดใจ เป็นการการตะโกนบอก ท่านก็บอกแล้วว่า ธรรมะของท่านเป็นการ
ตะโกนบอกให้คนสะดุ้งบ้าง คืออาจจะไม่เชื่อ แต่มีความรู้สึกสะดุ้งขึ้นมาบ้าง ก็ยังดี ดีกว่าฟังแล้ว
เลยไปเลย “

แต่ยิ่งไปกว่านั้นการที่รู้สึกว่าคุณสะกิดใจ รู้สึกสะดุ้งใจ ยังทำให้ผู้รับสารหันมาสนใจธรรมะ
ด้วย ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง (ไพโรจน์ , 2534) กล่าวว่า

“ ท่านสามารถทำให้คนหลายกลุ่มหันมาสนใจธรรมะได้อย่างน่าชื่นชม คนที่ไม่เคยสนใจเลยก็กลับมาสนใจ ... เพราะรู้สึกว่ามันสนุก และมีคุณค่าที่ใส่ใจบางอย่าง มันเข้าไปสะกิดสะเกาตรงนั้นตรงนี้ ”

การที่ผู้รับสารเริ่มหันมาสนใจธรรมะ ทำให้โอกาสที่เขาจะเปิดรับหลักธรรมคำสอน หรือการระดมพลังปัญญาก็มีเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นโอกาสที่จะได้พัฒนาปัญญาต่อไป นอกจากนั้นเนื้อหาที่พระพยอมนำเสนอ เป็นการระดมให้เกิดปัญญาพละขึ้น เพื่อการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักธรรมคำสอน และนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ ดังเช่น จดหมายจากโสพล ทรวงแก้ว (ไพโรจน์, 2534) ได้เขียนถึงพระพยอม โดยเล่าไว้ในจดหมาย ความตอนหนึ่งว่า

“ ด้วยกระผมได้ฟังเทศน์ ธรรมส์จะกับชีวิต ที่พระคุณเจ้าได้บรรยายที่โคราช รู้สึกประทับใจมาก เพราะให้ข้อคิดในสิ่งที่ถูกต้อง เป็นแนวทางเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ”

พลังปัญญาที่เกิดขึ้นอาจเป็นพลังที่เกิดขึ้นจากการค่อยๆ สะสมทีละเล็กทีละน้อยก็ได้ และยามที่นำมาใช้ก็อาจนำมาใช้แบบไม่รู้ตัวในลักษณะของการถูกคิดขึ้นได้ก็เป็นได้ ดังที่ไพโรจน์ สังวริบุตร (ไพโรจน์, 2534) กล่าวหลังจากได้ฟังการบรรยายธรรมจากพระพยอมแล้วว่า

“ การเรียนหนังสือไม่ใช่จะเรียนให้จบได้ในวันเดียว ต้องใช้เวลาวันละเล็กละน้อยให้รับรู้ ... การบรรยายธรรมก็เช่นกัน ต้องใช้เวลาสอน ชี้แนะให้ค่อยๆ ซึมซาบ ผูกแง่คิดทีละเล็กทีละน้อยให้เขากลับไปคิดแล้วลองปฏิบัติ ค่อยๆ ดึงให้เข้าทางที่ถูกที่ควร ... ท่านใช้ศิลปะในการพูด ศิลปะในการสอน ชักชวนให้คนมาฟัง มารับของฝากทีละเล็กทีละน้อยไว้ในใจ ไม่ใช่ที่ท่านจะทำให้ใครมาปฏิบัติอย่างที่ท่านหวังได้หมด แต่อย่างน้อย ทุกครั้งที่มีการเทศน์อะไรที่ไม่ถูกไม่ควรมากระทบ เราก็จะถูกคิดถึงอารมณ์ขันที่ท่านฝากธรรมไว้ในใจเรา และมันก็ทำให้เราถูกใจได้บ้างไม่มากนักน้อย ”

ข. ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก

ในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก ผู้รับสารกลุ่มเน้น คือ ผู้รับสารที่เป็นสมาชิกในชุมชนที่จำกัดโดยพื้นที่ คือ ผู้ที่อยู่ในมูลนิธิสวนแก้ว ดังนั้นปัญญาพละ ในส่วนที่เป็นผลที่เกิดจากการระดมพลัง

ในระดับชุมชนที่กำหนดโดยพื้นที่ คือ นอกจากการได้ความรู้ หรือมีความเข้าใจ การคิด หรือถูกคิดได้แล้ว ยังรวมทั้งการคิดแก้ปัญหาด้วย

การได้คิด หรือคิดได้ จากการมาอยู่ในวัด หรือมูลนิธิสวนแก้ว เป็นพลังปัญญาประการหนึ่ง เช่น ฟีดอน (ประดิษฐ์, 19 เมษายน 2545) กล่าวว่า

“ อยู่ในวัดก็มีธรรมะไปอย่าง ดีไปอย่าง อยู่ข้างนอกจะไม่ได้เข้าวัด อยู่ในวัดได้ฟังหลวงพ่отเทศน์ ได้รู้ได้เห็นว่าสังคมเป็นอย่างไร คอยกระตุ้นอยู่เสมอว่าเรามาแต่ตัว ”

เต็ง (เต็ง, 17 พฤษภาคม 2545) ช่างเฟอร์นิเจอร์ไม้สัก เล่าให้ฟังว่า

“ อยู่ที่นี่มีความสุข หลวงพ่อบอกว่า ชีวิตคนต้องสู้ ... เคยอยู่เฉยแล้วฟังชาน คิดว่าคนต้องทำงาน ... ถ้าทำอะไรควรต้องทำให้ดี ทำอะไรก็ได้ แต่ทำให้ดีไปเลย ”

เนื่องจากการทำงานต่างๆ ภายในวัด หรือมูลนิธิย่อมมีปัญหบางประการเกิดขึ้นได้เสมอ เช่น ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2545 ผู้วิจัยได้ข้อมูลว่า

ในการทำอาหารเลี้ยงคนทำงานในมูลนิธิ ซึ่งมีอยู่ประมาณ 500 คน มีแม่ครัวอยู่ 8 คน แต่เดิมมีหัวหน้าแม่ครัว และรอง มีการแบ่งงานกันตามหน้าที่ เช่น หุงข้าว หั่นผัก แต่ปรากฏว่า งานไม่เสร็จ ได้มีการแก้ปัญหาโดยจัดระบบใหม่ คือ ไม่มีหัวหน้าแม่ครัว และใช้วิธีช่วยกันทำ ปรากฏว่างานเสร็จ

การคิดแก้ปัญหา จึงเป็นผลจากการระดมพลังปัญญา ดังที่คุณยายยุพิน เอี่ยมโสภาส (22 พฤษภาคม 2545) ได้กล่าวว่า

“ ปัญหา ทำให้เกิดปัญญาคิดแก้ไขปัญหา ถ้าไม่มีปัญหาก็อาจจะไม่เกิดปัญญาก็ได้ ”

ซึ่งพระธรรมปิฎก ได้กล่าวไว้ในหนังสือ เราจะกู้แผ่นดินกันอย่างไร (2542) ว่า

“ คนเราเรียนรู้ได้มากจากปัญหา ได้ศึกษาจากความทุกข์ ถ้าไม่มีปัญหาให้คิด แล้วปัญญาจะพัฒนาได้อย่างไร ... คนเราเรียนรู้และพัฒนาตนเองจากการพยายามแก้ปัญหา ที่

สำคัญอย่างยิ่งก็คือ เมื่อเราพยายามแก้ไขปัญหา เราก็ได้พัฒนาปัญญา เพราะเราต้องคิด พอเราคิดหาทางแก้ไขปัญหา ปัญญาก็ค่อยๆ เกิดขึ้นมา “

ในส่วนของผู้รับสารที่เป็นสมาชิกของชุมชนที่ไม่ได้จำกัดโดยพื้นที่ คือ บุคคลทั่วไปภายนอกมูลนิธิ ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมนั้น ปัญญาพละ คือ การเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดปัญญาหยั่งรู้ถึงเหตุและผล รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ สามารถที่จะวินิจฉัยเหตุการณ์ หรือกิจกรรมโครงการต่างๆ ของมูลนิธิจนเห็นว่า เป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ทั้งหลาย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือสังคม และสามารถดำรงการต่างๆ ให้ได้ผลเป็นอย่างดี คือ การมีส่วนร่วมด้วยการบริจาค หรือซื้อผลิตภัณฑ์ของมูลนิธิ ปัญญาพละจากสมาชิกของสังคมในแง่มุมนี้ เกิดจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ในด้านการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ โดยปัญญาพละจากสมาชิกของสังคม หรือชุมชนที่ไม่ได้จำกัดโดยพื้นที่นี้ เป็นพลังที่จะนำไปสู่โอกาส หรืออัมฤชผลต่อไป

ค. ช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

ช่วงขยายรากฐานการพัฒนา เป็นช่วงที่ต่อเนื่องมาจากช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก ซึ่งหลังจากที่พระพยอมได้สงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากไปได้ระดับหนึ่งแล้ว ประกอบกับอายุที่เพิ่มมากขึ้น แต่สังขารมีแต่จะเสื่อมลง พระพยอมพิจารณาเห็นว่า หากท่านไม่มีชีวิตอยู่สืบต่อไปแล้ว การดำเนินงานของมูลนิธิจนแล้ว ตลอดจนการอยู่อาศัยของคนในมูลนิธิอาจจะดำเนินได้ไปไม่คล่องตัวเท่าที่ควร พระพยอมจึงพยายามวางรากฐานให้กับคนในมูลนิธิจนแล้วเพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด การสื่อสารที่พระพยอมนำมาใช้เพื่อให้สมาชิกในมูลนิธิได้เกิดปัญญาพึ่งพาตนเองต่อไปนั้น คือ การสื่อสารด้วยกิจกรรมโครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมโครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม เป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะ ด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และเกิดการสื่อสารภายในตนเองจากการกระทำและการเห็นผลของการกระทำ นอกจากนี้พระพยอมยังได้ใช้การสื่อสารด้วยสื่อการเทศน์ เพื่อช่วยย้าให้ผู้รับสาร คือ สมาชิกในมูลนิธิจนแล้วเกิดปัญญา นอกจากนี้ยังเป็นการสื่อสารไปยังผู้รับสารภายนอกมูลนิธิ ซึ่งเป็นคนทั่วไปในสังคมด้วย ถึงความสัมพันธ์กันของสรรพสิ่งในสิ่งแวดล้อม ในสังคม ในโลก ซึ่งเป็นการมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นในสังคม เพื่อสมาชิกทุกส่วนของสังคม

พละ 5 : พลังในการพัฒนาชุมชน

พละ 5 ซึ่งได้แก่ กายพละ โภคพละ อมัจจุพละ อภิชัจจุพละ และปัญญาพละ เป็นพลังที่ทำให้มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนนั้น ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่กำหนดโดยพื้นที่หรือไม่ได้กำหนดโดยพื้นที่ มีการพิจารณาชุมชนในส่วนที่เป็นทั้ง คน วัตถุ และสังคม

1. ผลการพัฒนาชุมชนด้านคน

ในการวิจัยนี้ การพัฒนานั้น เน้นการพัฒนาตามแนวพุทธ ซึ่งมุ่งเน้นที่การพัฒนาคนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจาก “คน” เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชน หากคนได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิตทั้งทางด้านกายภาพ และทางด้านจิตใจที่ดีแล้ว “คน” จะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้คนด้วยกันเองพัฒนาต่อไปอย่างสูงสุด และทำให้สังคมโดยรวมได้รับการพัฒนาต่อไป

ในการพัฒนาคนที่อยู่ร่วมกันในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่จำกัดโดยพื้นที่หรือไม่ได้จำกัดโดยพื้นที่ก็ตาม การพัฒนาที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน การพัฒนานั้นก็ต้องนำไปสู่ความสุขของคนในสังคม ในการพัฒนาความสุขให้บังเกิดขึ้นตามหลักพุทธศาสนา คือ การพ้นจากการบีบคั้น 4 ประการ คือ

- พ้นจากการบีบคั้นทางกาย คือ ความหิว ความต้องการปัจจัย 4 ซึ่งเป็นเรื่องทางกายภาพ
- พ้นจากการบีบคั้นทางจิต คือ เรื่องของอารมณ์ และจิตใจ
- พ้นจากการบีบคั้นทางสังคม ได้แก่ สถานภาพทางสังคม
- พ้นจากการบีบคั้นทางปัญญา ซึ่งเป็นระดับจิตวิญญาณ คือ มีปัญญา รู้แจ้งในอวิชชา คือ โภภะ โภธะ หลง กิเลส ตัณหา

พละ 5 ซึ่งเป็นพลังในการพัฒนาชุมชน เมื่อพิจารณาจากการพัฒนาคนให้พ้นจากการบีบคั้น 4 ประการ สามารถแบ่งได้เป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพ และด้านจิตใจ ดังนี้

1.1 การพัฒนาด้านกายภาพ

ผู้รับสารที่เป็นสมาชิกในชุมชนของมูลนิธิสวนแก้วนั้นคือ ผู้ยากจน ด้อยโอกาส ตกงาน ไม่มีงานทำ ประสพภัย ไร้ที่อยู่อาศัย เต็มไปด้วยความขาดแคลน แม้ว่าศาสนาจะสนับสนุนการพัฒนาทางด้านจิตใจและปัญญา แต่เมื่อผู้รับสารยังต้องเผชิญกับความบีบคั้นทางกายภาพ ดังนั้นศาสนาจึงต้องช่วยเหลือให้บุคคลพ้นจากทุกข์นั้นเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงให้การช่วยเหลือในลำดับต่อไปซึ่งเป็นเรื่องทางจิตใจและปัญญา หรือไม่เช่นนั้นก็ให้การช่วยเหลือไปพร้อมๆ กันกับการช่วยเหลือทางกายภาพ

จากลักษณะของผู้รับสารในชุมชนมูลนิธิสวนแก้ว ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมที่ทำให้เกิดการระดมอภินิหารหรือพลังการกระทำที่ไม่มีโทษ โดยการลด ละ เลิก สิ่งเสพติดทั้งหลาย มี เหล้า เป็นต้น ทำให้ผู้รับสารได้มีโอกาสพัฒนาทางกาย อีกทั้งความเพียร ขยันหมั่นทำงาน ช่วยทำให้เขาเหล่านั้นมีสุขภาพทางกายดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็ได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานในชีวิตด้วย เช่น มีที่อยู่อาศัย มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม มีงานมีรายได้ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีความมั่นคงในชีวิตระดับหนึ่ง ดังที่พระพยอมกล่าวว่า “ คนตกงาน คนสิ้นเนื้อประดาตัวมาแล้ว แต่มาตั้งเนื้อตั้งตัวได้ที่นี้ มีทองใส มีเงินฝาก ” ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาทางด้านกายภาพเช่นกัน การพัฒนาทางด้านกายภาพด้วยการมุ่งให้ผู้รับสารมีงานทำ ขยันหมั่นเพียรสามารถช่วยเหลือตนเองทางเศรษฐกิจได้ เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตในแนวทางที่สอดคล้องกับนโยบายของภาครัฐด้วย ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ปลูกฝังแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมมาโดยตลอดว่า งานคือเงิน เงินคืองานบันดาลสุข แม้แต่ในรัฐบาลปัจจุบันก็เน้นระบบเศรษฐกิจจากนโยบาย 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ ขณะที่พระพยอมเสนอถึง 1 วัด 20 ผลิตภัณฑ์ อย่างไรก็ตามพระพยอมไม่ได้เน้นแต่ด้านเศรษฐกิจเพียงเท่านั้น แต่ได้คำนึงถึงการพัฒนาจิตใจควบคู่กันไปด้วย

1.2 การพัฒนาด้านจิตใจ

ผู้รับสารที่เป็นผู้ยากไร้ ด้อยโอกาสทั้งหลายแท้จริงก็คือผู้ที่ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลงจากความยากไร้ ด้อยโอกาสในสังคม จากความพิการทางกาย จากการถูกทอดทิ้ง และจากความล้มเหลวในการดำเนินชีวิต การพัฒนาที่แม้จะดูว่าเป็นการพัฒนาทางกายภาพ เช่น มีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีทองใส มีเงินฝาก แต่ก็เป็นการพัฒนาที่ทำให้สมาชิกในชุมชนของมูลนิธิสวนแก้วเกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเองขึ้นมา ดังเช่น แม้จะเป็นคนพิการ แต่ก็ยังสามารถทำงานให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ เห็นคุณค่าของตนเอง หลายคนถูกทอดทิ้ง ไม่ว่าจะเป็นเด็กกำพร้า หรือคน

ชรา แต่เขาเหล่านั้นสามารถช่วยเหลือตนเองได้ อีกทั้งทำตนเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ในด้านจิตใจก็ได้รับการอบรมบ่มเพาะในเรื่องศีลธรรม และการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน พระพยอมเล่าไว้ในสื่อบุคคลพิเศษของหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ว่า ได้จัดฝึกอบรมอาชีพต่างๆ ให้พร้อมกับอบรมนิสัยให้พวกเขาเหล่านั้นเป็นคนดีมีศีลธรรม และจากกฎของมูลนิธิที่ต้องขยันทำงาน ลด ละ เลิกอบายมุข ประกอบกับการติดตามงานอย่างใกล้ชิดทั้งโดยวัจนสาร และอวัจนสารของพระพยอม ได้เป็นการปลูกฝังคุณธรรมเกี่ยวกับการทำงานให้กับพวกผู้รับสารเหล่านี้ไปโดยอัตโนมัติ ทั้งนี้แม้ว่าในการทำงานเพื่อเผยแผ่ธรรม พระพยอมมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ยกย่องจิตใจของผู้รับสาร ให้ผู้รับสารสามารถนำหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาไปเป็นหลัก หรือใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต การจัดตั้งมูลนิธิสวนแก้วก็ยังคงวัตถุประสงค์เพื่อเผยแผ่ศีลธรรมในพุทธศาสนา แต่เนื่องจากลักษณะของผู้รับสารดังกล่าว ทำให้พระพยอมต้องพัฒนาเขาเหล่านั้นด้วยการสงเคราะห์เสียก่อน แล้วจึงพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จิตใจ และปัญญา หรือพัฒนาไปควบคู่กัน ดังที่สมบัติ จันทรวงศ์ (2540) ได้อธิบายไว้

“ พระพยอมมีโอกาสดำเนินการคลุกคลีกับปัญหาของชาวบ้าน ทำให้พระพยอมตระหนักเป็นอย่างดีถึงความจำเป็นที่จะต้องขจัดปัดเป่าปัญหาปากท้อง ก่อน หรืออย่างน้อยที่สุดก็ควบคู่กันไปกับความจำเป็นที่จะต้องปลูกฝังศีลธรรมในจิตใจของประชาชน ซึ่งเป็นฝ่ายที่เสียเปรียบทางสังคมและเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยมเสรีอย่างในปัจจุบัน ..”

พระพยอมกล่าวถึงที่มาของการจัดตั้งมูลนิธิว่าจัดตั้งขึ้นด้วยแนวความคิดริเริ่มที่จะนำเอาหลักพุทธศาสนามาพัฒนาจิตใจ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชนและเยาวชนของชาติ ในขณะเดียวกันก็ไม่ละเลยที่จะช่วยเหลือผู้ซึ่งยังด้อยโอกาสในทางสังคมและผู้ยากไร้ เพราะภาระทั้งสองประการดังกล่าวจะต้องดำเนินควบคู่กันไป และในการช่วยเหลือนั้นก็ไม่ใช่ว่าจะช่วยโดยการให้ด้านวัตถุสิ่งของแต่เพียงอย่างเดียว ต้องให้เขาได้ฝึกฝนตนเองด้วย ดังที่ท่านกล่าวว่า “ ถ้าเราไม่让他ทำอะไรเลย มีแต่แจกๆ คนไทยจะเสียนิสัยหมด มันต้องรู้จักทำอะไรบ้าง ... ” ซึ่งเป็นการนำหลักธรรมเกี่ยวกับการให้ และการพึ่งตนเองมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรมของการพัฒนาทางด้านคุณธรรม จิตใจ และปัญญาควบคู่ไปกับการสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเรื่องทางกายภาพ

ดร.ระวี ภาวิไล (ไพโรจน์ , 2534) กล่าวว่า

“ ช่วยเหลือให้คนพ้นจากความลำบากไม่ได้ได้อย่างไร และถ้าช่วยทางจิตใจแล้วไม่ช่วยทางร่างกายด้วยก็รู้สึกและมีปัญหา คนก็ต้องช่วยกันทุกอย่างนั่นแหละ “

ลูงอรรถ (ไพโรจน์ , 2534) ได้สรุปไว้อย่างน่าฟังว่า

“ เพราะเหตุว่าพุทธธรรมนั้น มิได้เป็นอย่างหนึ่งอย่างใด แต่เป็นทุกๆ อย่างที่จะช่วยให้ชีวิตดีขึ้น และในด้านไหนเล่า ชีวิตมันก็มีสองส่วน คือ ร่างกายกับจิตใจ หรือรูปธรรมกับนามธรรม เพราะฉะนั้น การที่พระพยอมท่านได้ช่วยคนตกงานให้มีงานทำ มันก็อยู่ในขอบข่ายการทั้งหมดที่เราเรียกว่า พุทธธรรม “

2. ผลการพัฒนาชุมชนด้านวัตถุ

จากการทำงานของพระพยอมทั้ง 3 ช่วง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก และขยายรากฐานการพัฒนา ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากการก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้วแล้วนั้น การสื่อสารของพระพยอมโดยมากเป็นการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร เช่น การเข้าร่วมโครงการ การบริจาคทรัพย์ วัตถุ สิ่งของต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานของมูลนิธิเป็นไปได้ และทรัพย์วัตถุเหล่านี้ยังเป็น สื่อวัตถุที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อให้เกิดการพัฒนาตน และชุมชนด้วย

จากสื่อกิจกรรมโครงการหลายโครงการของพระพยอม เช่น โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือใจเจ้านผู้ขาด โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อกิจกรรมโครงการที่รับบริจาค วัตถุ สิ่งของทุกประเภท ทุกสภาพ ไม่ว่าจะเก่า ใหม่ ชำรุด เสียหาย เหลือทิ้ง วัตถุสิ่งของดังกล่าวจำนวนไม่น้อยเป็นส่วนเกินที่เจ้าของไม่ต้องการ หรือคิดว่าไม่สามารถใช้ประโยชน์อันใดได้อีก อาจกลายเป็นขยะของบ้าน ของชุมชน เป็นสิ่งไร้ค่าแล้ว แต่กิจกรรมโครงการหลายโครงการได้กลายเป็นสื่อหรือช่องทางที่ทำให้วัตถุ สิ่งของเหล่านั้น กลับกลายเป็นวัตถุ สิ่งของที่กลับมีค่าขึ้นมาอีก กล่าวคือ กลายเป็นสินค้าในซูเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ หลังจากได้รับการคัดแยก หรือซ่อมแซมแล้ว เพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ (reuse) หรือกลายเป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตปุ๋ยชีวภาพ (recycle) เพื่อการเกษตรอินทรีย์

3. ผลการพัฒนาชุมชนด้านสังคม

การพัฒนาชุมชน เมื่อพิจารณาในมิติทางสังคม มีความสัมพันธ์กับ ความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านยาว หรือเชิงพัฒนาการ จากการทำงานทั้ง 3 ช่วงของพระพยอม คือ

1. ผลการพัฒนาชุมชนด้านสังคมช่วงหอมดอกพยอม
2. ผลการพัฒนาชุมชนด้านสังคมช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก
3. ผลการพัฒนาชุมชนด้านสังคมช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

3.1 ผลการพัฒนาชุมชนด้านสังคมช่วงหอมดอกพยอม

การพัฒนาชุมชน ในมิติทางสังคม ช่วงหอมดอกพยอม ตามวัตถุประสงค์ของการทำงาน ช่วงนี้เป็นไปเพื่อมุ่งเอาคน ให้ธรรมะได้มีโอกาสเผยแพร่สู่สังคมให้เพิ่มมากขึ้น เป็นการเน้นการพัฒนาในด้านจิตใจและปัญญา โดยมุ่งหวังให้สังคมมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจที่ถูกต้อง ผลของการพัฒนาชุมชน ในมิติทางสังคมในช่วงหอมดอกพยอมนี้ หากพิจารณาในเชิงปริมาณ เห็นได้ว่าการแพร่กระจายธรรมไปสู่สังคมเพิ่มมากขึ้น สังคมให้ความสนใจเกี่ยวกับการบรรยายธรรมของพระพยอม ส่วนในเชิงคุณภาพ มีการวิพากษ์วิจารณ์กันเกี่ยวกับเนื้อหา และรูปแบบของการแสดงธรรมในวงกว้าง ซึ่งส่งผลให้สังคมมีการตื่นตัวในเรื่องศาสนาเพิ่มมากขึ้น และมีผู้รับสารจำนวนมากน้อยที่ได้นำข้อคิด หลักธรรมจากการแสดงธรรมของพระพยอมไปใช้เพื่อการพัฒนาตนเองได้ในชีวิตจริง ดังการแสดงทัศนะ และจดหมายที่มีถึงพระพยอมเป็นจำนวนมาก

3.2 ผลการพัฒนาชุมชนด้านสังคมช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก

ในช่วงน้อมจิตช่วยคนยากนี้การพัฒนาชุมชนได้ฉายให้เห็นภาพของชุมชนใน 2 ลักษณะ คือ ชุมชนที่จำกัดโดยพื้นที่ และชุมชนที่ไม่ได้จำกัดโดยพื้นที่

3.2.1 ผลการพัฒนาในชุมชนที่จำกัดโดยพื้นที่

ชุมชนที่จำกัดโดยพื้นที่ ได้แก่ วัดสวนแก้วและมูลนิธิสวนแก้ว ผลการพัฒนาในชุมชนที่จำกัดโดยพื้นที่ กล่าวคือ สมาชิกในมูลนิธิสวนแก้วมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นในด้านความเป็นอยู่ จากเดิมที่ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่ว่าจะสืบเนื่องจากการถูกทอดทิ้ง หรือประสบภัย ก็ได้มีที่อยู่อาศัย มี

รายได้ จากเดิมที่ไม่มีหรือมีน้อยไม่พอแก่การยังชีพ เพราะไม่มีงานทำ ตกงาน ประสบภัยเศรษฐกิจ ก็มีรายได้ สามารถยังชีพได้ นอกจากนี้ยังมีอารมณ์จิตใจ ดีขึ้น อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย

3.2.2 ผลการพัฒนาในชุมชนที่ไม่ได้จำกัดโดยพื้นที่

การพัฒนาชุมชนด้านสังคมในชุมชนที่ไม่ได้จำกัดโดยพื้นที่ ในช่วงน้อมจิตช่วยคนยากนี้ เป็นการพัฒนาชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานการสงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยากในสังคม ซึ่งอยู่บนฐานคิดที่ว่า “คน” เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของชุมชน หากคนได้รับการพัฒนาที่ดีแล้ว จะทำให้สังคมโดยรวมได้รับการพัฒนาต่อไป ซึ่งจำเป็นต้องมีทรัพยากรทุน รวมทั้งความร่วมมือจากผู้ร่วมงานต่างๆ ด้วย

ผลจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมทรัพยากรทุนต่างๆ ตลอดจนพลังความร่วมมือจากผู้ร่วมงานเป็นการระดมพลังที่เกิดขึ้นในระดับชุมชน การพัฒนาที่เกิดขึ้นจัดเป็นการพัฒนาด้านจิตใจเป็นหลัก กล่าวคือ ทำให้ผู้รับสารซึ่งเป็นคนในสังคมทั่วไปได้พัฒนาจิตใจตนเองในด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยเฉพาะคุณธรรมที่เกี่ยวกับการเสียสละ และการให้ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น และต่อสังคมส่วนรวม ดังเช่น การบริจาคของให้กับมูลนิธิสวนแก้วตามโครงการสะพานบุญจากผู้เลื่อมใญ่จากผู้ขาด ผู้บริจาคได้พัฒนาด้านจิตใจตนเองเกี่ยวกับการให้ ขณะที่ทรัพยากรสิ่งของที่บริจาคนั้นสามารถนำไปทำประโยชน์ คือ ได้รับการซ่อมแซมหากชำรุด เป็นการสร้างงานให้กับคนงานในมูลนิธิ เมื่อซ่อมแซมแล้วนำไปจำหน่ายในโครงการชูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ รายได้เข้าสู่มูลนิธิ ส่วนผู้ซื้อซึ่งเป็นผู้ยากจนได้มีโอกาสซื้อสินค้าที่ตนเองต้องการในราคาถูกกว่าท้องตลาด ซึ่งหากไม่มีโครงการชูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ บางทีผู้ซื้อนั้นอาจไม่มีโอกาสได้ซื้อสินค้าที่ตนต้องการใช้เลยก็เป็นได้

จากผลของความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังตามวัตถุประสงค์ข้อนี้ ทำให้เกิดการพัฒนาในชุมชน ก็ด้วยโภคผลและอัมภพผล หรือพลังผู้ร่วมงานนั้นได้ถูกจัดสรรกลับคืนสู่สังคม ทำให้คนในสังคมได้พัฒนาในเรื่องความเสียสละ ความเกื้อกูลกันมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่จะช่วยให้สังคมมีความสุขขึ้น พลตรี จำลอง ศรีเมือง (ไพโรจน์, (2534) กล่าวว่า

“ สังคมเราจะอยู่ได้ก็ด้วยความเสียสละ เราควรส่งเสริมให้มีการเสียสละกันมากขึ้น จะทำให้บ้านเมืองเราอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข ช่วยเหลือกันอย่างพื่ออย่างน้อง ความเป็นอยู่ต่างๆ จะได้ไม่แตกต่างกันมากมายนัก ... ในทางพุทธศาสนามีหลักอยู่ว่า จงประพฤติปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนเองและประโยชน์ท่านให้บริบูรณ์ การช่วยเหลือสังคมก็คือช่วยประโยชน์ท่าน ซึ่งก็

เป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคน เราจะเอาตัวรอดเพียงลำพังคนเดียวย่อมไม่ได้ สังคมจะสงบร่มเย็น ได้ด้วยความช่วยเหลือกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ด้อยโอกาสกว่า ...”

ยิ่งไปกว่านั้นผลที่เกิดขึ้นในการระดมอัมฉะพลหรือพลังผู้ร่วมงานจากบุคคลในสังคม ก็ยังย้อนกลับคืนสู่สังคมในด้านปัญญาด้วย ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้พ้นจากการบีบคั้นทางปัญญา เป็นการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ให้ดีขึ้นซึ่งจะเป็นทุนมนุษย์ของสังคมที่มีผลต่อสังคมโดยรวม

นอกจากนี้ในส่วนของวัตถุ สิ่งของ ก็เช่นกัน จากประโยชน์ของการพัฒนาด้านวัตถุ ทำให้สังคมโดยรวมมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น มีการจัดการปัญหาส่วนรวม เช่น ปัญหาขยะ และปัญหาการใช้ทรัพยากร ที่ดีขึ้น ตลอดจน การใช้พลังงาน สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของคนในชุมชน ดีขึ้น จากตัวอย่างของโครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากจะทำให้ คนในชุมชนได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น คือ มีมลภาวะน้อยลงแล้ว ก็ยังมีสุขภาพดีขึ้นทั้งทางกายและจิตใจ จากการได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัยและมีสุขภาพจิตใจที่ไม่เคร่งเครียด

3. ผลการพัฒนาชุมชนด้านสังคมช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

ผลการพัฒนาชุมชนด้านสังคมช่วงขยายรากฐานการพัฒนา เป็นผลต่อเนื่องกับผลในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก ทั้งในชุมชนที่จำกัดโดยพื้นที่ และไม่ได้จำกัดโดยพื้นที่ อย่างไรก็ตามช่วงขยายรากฐานการพัฒนา พระพยอมมุ่งเน้นให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างยั่งยืน บนฐานของการพึ่งตนเองของสมาชิกในชุมชน ผลจากการพัฒนาตนเองของสมาชิกในมูลนิธิสวนแก้ว และชื่อเสียงผลงานของพระพยอมทำให้สังคมภายนอกโดยทั่วไปได้เห็นตัวอย่างของแนวคิดดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนเนื้อหาที่พระพยอมได้สื่อสารเผยแพร่ได้ทำให้เป็นที่สนใจของสังคม และเกิดความตระหนักเพิ่มขึ้นถึงแนวทางการพัฒนาดังกล่าว ซึ่งปรากฏในลักษณะของการให้การสนับสนุนทั้งทรัพย์สิน สิ่งของอย่างต่อเนื่อง เป็นการทำให้สังคมได้เกิดการเรียนรู้ และมองเห็นแนวทางปฏิบัติที่จะนำไปปรับประยุกต์ใช้ชุมชนอื่นๆ ของสังคมต่อไป

บทที่ 7

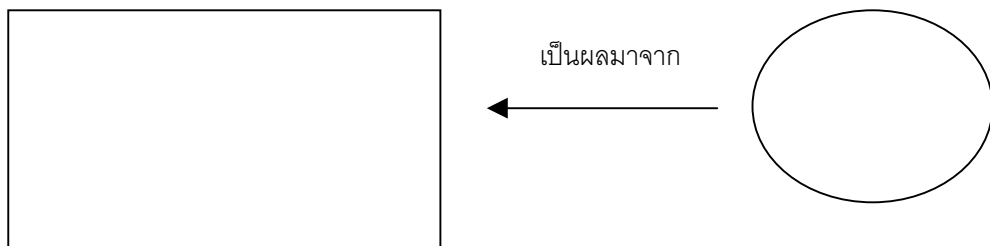
ประเมินความสามารถด้านการสื่อสาร ของพระพิศาลธรรมพาทีในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน

การประเมินความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน เป็นการประเมินจากผลที่เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน ซึ่งได้แก่ พละ 5 และการพัฒนาชุมชนที่เป็นผลมาจากพละ 5 โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่าง ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าว และ ความสามารถในการสื่อสาร ในลักษณะของสาเหตุและผล กล่าวคือ การระดมพลังในแต่ละประการนั้น และการพัฒนาชุมชน เป็นผลมาจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารด้านใด

พละ 5 : ผลจากความสามารถด้านการสื่อสาร

พละ 5 ได้แก่ กายพละ โภคพละ อมัจฉพละ อภิชัจฉพละ และปัญญาพละ ที่เป็นผลมาจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมนั้น เป็นผลมาจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารด้านใด พิจารณาในลักษณะของสาเหตุและผล ดังแผนภูมิ

พละ 5 ผลจากความสามารถด้านการสื่อสาร

1. กายพละ

ผลที่เกิดจากความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลัง ที่ทำให้เกิดกายพละ เป็นผลมาจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ซึ่งพิจารณาในมิติด้านยาว หรือเชิงพัฒนาการทำงานของท่านพระพยอมในช่วงหอมดอกพยอม และช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก ได้ดังนี้

. ช่วงหอมดอกพยอม

จากวัตถุประสงค์ของการทำงานในช่วงหอมดอกพยอม คือ เพื่อเอาคน ดังนั้นความสามารถด้านการสื่อสารที่ใช้ จึงทำให้ได้คนในเชิงปริมาณ หรือกล่าวได้ว่าทำให้เกิดการระดมกายพละในเชิงปริมาณขึ้น อย่างไรก็ตามก็เนื่องจากการสื่อสารของพระพยอมเป็นการสื่อสารทางศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องที่คนทั่วไปไม่ค่อยให้ความสนใจ และเป็นผู้รับสารที่เป็นกลุ่มคนระดับกลาง ถึงระดับล่างในสังคม ซึ่งชีวิตประจำวันส่วนมากข้องเกี่ยวกับเรื่องของการทำมาหากิน ศาสนาเป็นเรื่องที่ออกจะไกลตัวอยู่ ดังนั้นการสื่อสารเพื่อให้ได้ผู้รับสารจำนวนมาก จึงต้องอาศัยความสามารถด้านการสื่อสารเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งพระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมกายพละในช่วงหอมดอกพยอม ดังนี้

1. วิเคราะห์ผู้รับสาร

- กลุ่มเด็ก วัยรุ่น คนชั้นล่างถึงคนชั้นกลาง

2. กำหนดวัตถุประสงค์

- เพื่อเอาคน เพื่อให้ธรรมะมีโอกาสได้แพร่กระจายไปยังบุคคลต่างๆ มากที่สุด

3. เลือกใช้สื่อ

3.1 สื่อประเพณี ได้แก่

- สื่อการเทศน์
- สื่อบุคคล
- สื่อกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา
- สื่อกิจกรรมโครงการ เช่น โครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม

3.2 สื่อสมัยใหม่ ได้แก่ สื่อเทปคาสเซ็ท โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์

4. เลือกสาร และออกแบบสาร

- นำเสนอเนื้อหาสารในระดับศีลธรรม โลกียธรรม
- นำเสนอให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารแต่ละกลุ่ม
- เนื้อหามีความเป็นปัจจุบัน ทันสมัย

5. ใช้กลยุทธ์การสื่อสารต่างๆ

- การใช้อารมณ์ขัน
- การเล่าเรื่อง
- การใช้เหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบัน
- การจัดเรียงองค์ประกอบในการเทศน์เสียใหม่

1. วิเคราะห์ผู้รับสาร

จากการศึกษาความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในมิติด้านกว้าง หรือภาคตัดขวาง ในหมวดความรู้ ประการแรก คือ การวิเคราะห์ผู้รับสาร กล่าวคือ พระพยอมมีการวิเคราะห์ผู้รับสารก่อนที่จะทำการสื่อสาร พระพยอมวิเคราะห์ได้ว่าผู้รับสารของท่านจะเป็นคนกลุ่มไหน ซึ่งการวิเคราะห์ผู้รับสารเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการสื่อสาร ที่จะทำให้ผู้ส่งสารทราบว่าตนเองในฐานะผู้ส่งสารจะทำการสื่อสารกับใคร เพื่อสามารถทำการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร พระพยอมได้วิเคราะห์แล้วเลือกกลุ่มผู้รับสารที่จะทำการสื่อสารด้วย นั่นคือ กลุ่มเด็ก วัยรุ่น คนชนชั้นล่างถึงชนชั้นกลาง ที่วุ่นวายอยู่กับเรื่องการทำมาหากิน และไม่ค่อยได้สนใจศาสนาเท่าที่ควร

2. กำหนดวัตถุประสงค์

พระพยอมมีความชัดเจนในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากทำให้ทราบว่าทำการสื่อสารไปเพื่ออะไร มีจุดมุ่งหมายคืออะไร และทำให้ทราบว่าใช้วิธีการสื่อสารอย่างไร ในช่วงหอมดอกพยอมนี้ พระพยอมได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ว่า เพื่อเอาคน และคนที่ท่านต้องการนั่นก็คือ กลุ่มเด็ก วัยรุ่น คนชั้นล่างถึงคนชั้นกลาง ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มผู้รับสารดังกล่าวเป็นผู้ที่ไม่สนใจศาสนาเท่าที่ควร และมีเป็นจำนวนมาก พระพยอมจึงมุ่งทำการสื่อสารกับผู้รับสารกลุ่มนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ที่แท้จริงก็คือ เพื่อให้ธรรมะมีโอกาสดูแพร่กระจายไปยังบุคคลต่างๆ มากที่สุด ให้คนจำนวนมากหันมาสนใจธรรมะให้มากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่สนใจศาสนาเท่าที่ควร

3. เลือกใช้สื่อ

เมื่อพระพยอมวิเคราะห้ผู้รับสาร และกำหนดวัตถุประสงค์แล้ว จากนั้นขั้นตอนต่อไปคือการเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับผู้รับสารและวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้แล้ว พระพยอมเลือกใช้ทั้งสื่อประเพณี และสื่อสมัยใหม่

3.1 สื่อประเพณี

สื่อประเพณี เช่น สื่อการเทศน์ และสื่อบุคคล เป็นสื่อที่มีความสอดคล้องกับศาสนาแต่เดิม พระพยอมเลือกใช้สื่อการเทศน์และสื่อบุคคลเป็นหลัก เนื่องจากผู้รับสารมีความคุ้นเคยกับสื่อประเภทนี้อยู่แล้ว และมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของภาษาที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ความศรัทธา เนื่องจากชาวพุทธไทยให้ความยกย่องพระสงฆ์ และเชื่อว่าการฟังเทศน์เป็นบุญอย่างหนึ่ง ในช่วงหอมดอกพยอมพบว่า พระพยอมได้เดินสายเทศน์ หรือแสดงปาฐกถาธรรมนอกสถานที่เป็นจำนวนครั้งต่อปีมากนับเป็นหลายร้อยครั้ง ซึ่งเป็นการรุกและขยายพื้นที่ไปยังกลุ่มผู้รับสารจำนวนมากทั่วประเทศ โดยไม่ได้ขีดวงจำกัดเพียงผู้ที่อยู่ในละแวกวัดสวนแก้วเท่านั้น นอกจากนี้พระพยอมใช้สื่อกิจกรรมร่วมด้วยตามวาระโอกาส เช่น กิจกรรมทำบุญฟังเทศน์ในวันสำคัญทางศาสนา และได้ใช้สื่อกิจกรรมแบบใหม่ด้วย คือ การจัดอบรมต่างๆ เช่น โครงการบวชเณรภาคฤดูร้อน โครงการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม ซึ่งมีผู้เข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก

3.2 สื่อสมัยใหม่

แม้ว่าสื่อประเพณีจะมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางภาษา ความศรัทธาของผู้รับสาร แต่บริบททางสังคมมีความเปลี่ยนแปลงไป จากสังคมประเพณี เป็นสังคมที่อิงอยู่กับระบบเศรษฐกิจ และเทคโนโลยี วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน โอกาสที่คนจะได้ไปวัดเพื่อฟังเทศน์ก็ลดน้อยลง หรือแทบไม่มี หรือแม้แต่การไปฟังเทศน์ตามสถานที่ต่างๆ ที่พระพยอมได้เดินสายไปก็อาจจะไม่ได้ไป หรือไปเพียงไม่กี่ครั้ง ดังนั้นสื่อสมัยใหม่จึงมีบทบาทในการเข้าถึงกลุ่มผู้รับสาร โดยก้าวข้ามข้อจำกัดในเรื่องเวลา และสถานที่ ดังเช่นสื่อเทปคาสเซ็ท ซึ่งพระพยอมเลือกใช้มากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ผู้รับสารสามารถเปิดรับสารด้วยสื่อเทปคาสเซ็ทได้ในทุกสถานที่ และเวลาที่ต้องการเปิดรับ

นอกจากนี้พระพยอมยังเลือกใช้สื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เพื่อแสดงธรรมด้วย ซึ่งการออกสื่อมวลชน โดยเฉพาะโทรทัศน์ เป็นสื่อที่ช่วยทำให้การสื่อสารของพระพยอมเป็นที่แพร่หลาย กระจายไปในวงกว้างมากขึ้น มีผู้รู้จัก และมีโอกาสได้รับสารจากพระพยอมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก และรวดเร็วมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การออกสื่อมวลชนโดยเฉพาะโทรทัศน์นั้น อาจเป็นดาบสองคมสำหรับผู้ไปออกรายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรทางศาสนา เพราะลักษณะธรรมชาติของสื่อโทรทัศน์นั้นเป็นไปเพื่อความบันเทิง และมีบุคลิกที่ต้องการความคล่องตัว กระชับ กระฉับ ซึ่งดูจะไม่สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติ และบุคลิกทางศาสนา ที่เต็มไปด้วยสาระทางจริยธรรม และต้องสำรวม เนิบช้า ดังนั้นพระสงฆ์ที่ไปออกรายการโทรทัศน์จึงต้องมีบุคลิกในการสื่อสารที่สามารถเข้ากันได้กับลักษณะธรรมชาติของสื่อโทรทัศน์ด้วย ซึ่งพระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในเรื่องการเลือกสาร การออกแบบสาร และกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับการเลือกใช้สื่อดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

4. การเลือกสารและการออกแบบสาร

ในการนำเสนอเนื้อหาสาร พระพยอมเลือกนำเสนอหลักธรรมขั้นศีลและหลักธรรมต่างๆ สำหรับผู้ที่ยังข้องเกี่ยวกับเรื่องทางโลก เป็นหลักธรรมในระดับโลกียธรรม เพื่อให้ผู้รับสารสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และขัดเกลาตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาตน และสามารถปฏิบัติตนต่อศาสนาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีความสอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายที่พระพยอมตั้งใจสื่อสารด้วย

ในส่วนของการออกแบบสารนั้น พระพยอมนำเสนอเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารเฉพาะแต่ละกลุ่ม เช่น กลุ่มนักบวช กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเด็ก วัยรุ่น เป็นต้น และเนื้อหานั้นมีความเป็นปัจจุบัน ทันสมัย ผู้รับสารสามารถเข้าถึงเนื้อหานั้นๆ ได้โดยง่าย ไม่รู้สึกว่าเป็นเรื่องไกลตัว แต่เป็นเรื่องใกล้ๆ ตัว ที่สามารถจะเข้าใจได้ไม่ยาก พร้อมทั้งสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

5. กลยุทธ์การสื่อสาร

กลยุทธ์การสื่อสารที่สำคัญที่พระพยอมเลือกใช้ในช่วงหอมดอกพยอม ซึ่งทำให้พระพยอมมีชื่อเสียง และทำให้มีผู้รับสารเป็นจำนวนมาก ก็คือ การใช้อารมณ์ขัน การเล่าเรื่อง การใช้เหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบัน โดยพระพยอมได้ใช้ความรู้เดิมในเรื่องเกี่ยวกับองค์ประกอบในการเทศน์ รูป

แบบการเทศน์ และโอกาสในการเทศน์ เป็นฐานผสมผสานกับการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบททางสังคมสมัยใหม่ และกลุ่มผู้รับสาร นั่นคือ

จากองค์ประกอบในการเทศน์ที่ประกอบไปด้วย การแสดงธรรมให้เห็น (สันตัสสนา) แสดงธรรมให้สมาทาน (สมาทปนา) แสดงธรรมให้อาจหาญ (สมุตเตชนา) และแสดงธรรมให้ร่าเริง (สัมปัสสนา) พระพยอมได้นำมาจัดลำดับเสียใหม่ คือ นำองค์ประกอบข้อแสดงธรรมให้ร่าเริง (สัมปัสสนา) พระพยอมได้นำมาจัดลำดับเสียใหม่ คือ นำองค์ประกอบข้อแสดงธรรมให้ร่าเริง จากลำดับ 4 ขึ้นมาเป็นลำดับ 2 (ดังแสดงในตาราง) ซึ่งทำให้ผู้รับสารจำนวนมากที่ไม่ค่อยได้ให้ความสนใจศาสนาเท่าที่ควรหันมาสนใจศาสนาเพิ่มมากขึ้น เพราะได้รับความร่าเริงบันเทิงใจ อันเป็นสิ่งที่คนทั่วไปจะรับได้โดยง่ายเป็นปกติอยู่แล้ว

องค์ประกอบในการเทศน์ เรียงตามลำดับ

เก่า	ใหม่
1. แสดงธรรมให้เห็น (สันตัสสนา)	1. แสดงธรรมให้เห็น (สันตัสสนา)
2. แสดงธรรมให้สมาทาน (สมาทปนา) ☹️	2.แสดงธรรมให้ร่าเริง (สัมปัสสนา) 😊
3. แสดงธรรมให้อาจหาญ (สมุตเตชนา)	3. แสดงธรรมให้อาจหาญ (สมุตเตชนา)
4.แสดงธรรมให้ร่าเริง (สัมปัสสนา) 😊	4. แสดงธรรมให้สมาทาน (สมาทปนา) ☹️

ในเรื่องของรูปแบบการเทศน์ พระพยอมได้รับประยุกต์รูปแบบการเทศน์โดยไม่ยึดติดอยู่กับรูปแบบการเทศน์ตามพิธีการ แต่ได้ปรับให้เข้ากับบริบททางสังคมเสียใหม่ ดังแสดงในตาราง

รูปแบบการเทศน์

เก่า	ใหม่
- มีคัมภีร์	- ไม่มีคัมภีร์
- มีพิธีการ	- ไม่มีพิธีการมากมาย
- มีตั้งธรรมมาสน์	- ไม่ตั้งธรรมมาสน์
- อยู่ในกรอบของบาลี	- ยกบาลีน้อย หรือไม่ยกบาลี / ใช้ภาษานิยม / ยกเหตุการณ์ปัจจุบัน / แทรกมุขตลก

- ต้องเรียบร้อย สำนวน	- ยกมือ แสดงท่าทางประกอบ ไม่สำนวน
- เป็นการสื่อสารทางเดียว	- พยายามทำให้เกิดการสื่อสารสองทาง เช่น ใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ

นอกจากนี้พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร เรื่องการจัดช่องทางการสื่อสารเกี่ยวกับการเทศน์ โดยปรับให้มีโอกาสเข้าถึงผู้รับสารมากขึ้น และสอดคล้องกับบริบทของสังคมด้วย ดังแสดงในตาราง โอกาสในการเทศน์ เปรียบเทียบระหว่างโอกาสในการเทศน์แบบเก่า และแบบใหม่

โอกาสในการเทศน์

เก่า	ใหม่
- วันพระ	- ทุกวันอาทิตย์บ้าง
- ตามวาระโอกาส วันสำคัญทางศาสนา	- ตามวาระโอกาส วันสำคัญทางศาสนา
- ตามที่ได้รับนิมนต์ (โดยมากอยู่ในละแวกชุมชนใกล้เคียง / ตามงานที่จัดให้มีศาสนพิธี เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ)	- ตามที่ได้รับนิมนต์ไป (ทั่วประเทศ / ไม่จำกัดว่าเป็นงานที่มีศาสนพิธี เช่น เทศน์เกี่ยวกับเรื่องการขายรัฐวิสาหกิจ ที่การทำเรือ

ช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในการระดมกายพละ ในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก มีทั้งการระดมให้เกิดกายพละในเชิงปริมาณ และในเชิงคุณภาพ

ในเชิงปริมาณ

พระพยอมใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมให้เกิดกายพละ โดยใช้สื่อกิจกรรมโครงการเป็นหลัก ได้แก่ โครงการร่มโพธิ์แก้ว โครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ โครงการลอกคราบ โครงการช่วยน้องท้องหิว โครงการสลับมาฟื้นฟู โครงการเหล่านี้เป็นโครงการที่รวบรวมผู้เดือดร้อนตกทุกข์ได้ยากจากการประสบภัยต่างๆ หรือด้วยโอกาส ยากจน ตกงาน ไร้ที่อยู่อาศัย ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น ให้มาอยู่รวมกันภายใต้การดำเนินงานของมูลนิธิสวนแก้ว นอกจากนี้ยังเกิดจากการสื่อสารประสานกับบุคลากร หน่วยงานภายนอกด้วย เช่น กรมราชทัณฑ์ โรงพยาบาลศิริราช วิทยาลัย

ประชาสงเคราะห์ เป็นต้น ทำให้มูลนิธินิสวนแก้วมีสมาชิกเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพราะคนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องการหนีร้อนมาพึ่งเย็น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ โครงการสงเคราะห์ต่างๆ รวมทั้งการติดต่อสื่อสารกับบุคลากร หน่วยงานภายนอก ทำให้เกิดแรงงานจำนวนมาก ที่สามารถจะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธินิสวนแก้วได้ เป็นการระดมกายพละให้เกิดขึ้นในเชิงปริมาณ

ในเชิงคุณภาพ

เมื่อพระพยอมได้ระดมให้เกิดกายพละในเชิงปริมาณ ให้เกิดขึ้นในชุมชนที่จำกัดโดยพื้นที่ คือ ในบริเวณพื้นที่ของวัดและมูลนิธินิสวนแก้วแล้ว พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารให้เกิดการระดมกายพละในเชิงคุณภาพด้วย ทั้งนี้จากการศึกษาได้ทราบแล้วว่า สมาชิกของมูลนิธินิสวนแก้วที่มีเป็นจำนวนมากนั้น ส่วนมากเป็นบุคคลที่อาจกล่าวได้ว่ามีตำหนิเป็นเช่นของเสีย ดังนั้นการที่จะให้คนจำนวนมากเหล่านี้เป็นกำลังพลที่สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในมูลนิธินิสวนแก้วได้ ก็ต้องจัดให้เขาเหล่านี้ได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน และพัฒนาตน ทั้งในด้านการอาชีพ และชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อให้เป็นแรงงานที่มีคุณภาพ

ในการดำเนินงานนี้พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในเรื่องการบริหารภายในองค์กร ซึ่งได้แก่การสื่อสารเพื่อการจัดการ และการสื่อสารเพื่อการควบคุมพฤติกรรมภายในองค์กร นอกจากนี้ยังมีการวางกฎหลักให้สมาชิกทุกคนปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาตนเองของสมาชิก นั่นคือ การกำหนดให้ผู้รับสารที่อยู่ในมูลนิธิต้องไม่เสพสิ่งเสพติดต่างๆ เช่น เหล้า บุหรี่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำลายสุขภาพ ตลอดจนการกำหนดให้ผู้รับสารต้องทำงาน ทั้งในส่วนงานประจำในแต่ละฝ่าย และงานนอกเวลา คือ การพัฒนาพื้นที่สวน ก็ล้วนแต่ทำให้ผู้รับสารในมูลนิธิได้ระดมพลังกายให้เกิดขึ้น เพื่อให้สามารถทำงานต่างๆ ได้สำเร็จ ซึ่งเป็นสิ่งแสดงถึงคุณภาพของกายพละ อันจะส่งผลต่อการระดมพลังประการอื่นๆ ต่อไป

ในส่วนของการพัฒนาด้านงานอาชีพ พระพยอมได้ใช้สื่อกิจกรรมโครงการเป็นหลัก ได้แก่ โครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งมีการสอนและฝึกอาชีพต่างๆ โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการทำสวน การผลิตปุ๋ยชีวภาพ

การพัฒนาด้านความรู้ จิตใจ พระพยอมจัดให้มีการอบรมจริยธรรม และบอกเล่าความรู้ประสบการณ์ใหม่ แก่คนงานในมูลนิธินิสวนแก้วเป็นประจำ โดยเฉพาะในช่วงเข้าพรรษา มีการประชุมกันทุกวันพระตอนเย็น

2. โภคผละ

ผลที่เกิดจากความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมพลังด้านโภคผละ เกิดจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร หลายประการ คือ

1. จากทักษะการโน้มน้าวใจ
2. กลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคม
3. การสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเงิน
4. การจัดโครงการที่ทำให้เกิดการออม หรือการบริจาค

1. ทักษะการโน้มน้าวใจ

การที่ผู้รับสารบริจาคทรัพย์ สิ่งของต่างๆ และซื้อสินค้า ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ทั้งหลายที่มูลนิธิชวนแก้วจำหน่าย ตลอดจนออมเงินในกระบอกสำรองกิเลส ตามโครงการกระบอกสำรองกิเลส ซึ่งถือเป็นพลังทุนทรัพย์ที่สำคัญในการพัฒนาชุมชน นั้น เป็นผลจากการใช้ทักษะการโน้มน้าวใจ จากการสื่อสารเชิงวัจนะของพระพยอม ทั้งที่ปรากฏในการเทศน์ หรือการพูดคุยสนทนากับผู้มาทำบุญ

2. กลยุทธ์การตลาดเพื่อสังคม

นอกจากใช้ทักษะการโน้มน้าวใจแล้วพระพยอมยังได้ใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อสังคมร่วมด้วย ซึ่งสามารถทำให้พระพยอมตั้งราคาสินค้าได้ในราคาที่กำหนดได้เอง โดยมีราคาถูกลงกว่าราคาสินค้าในท้องตลาดทั่วไป เนื่องจากสินค้าต่างๆ เหล่านั้นถือว่าไม่มีต้นทุนเนื่องจากได้รับบริจาคมา ส่วนสิ่งของที่ชำรุดและนำมาซ่อมแซมก่อนจำหน่ายนั้นก็ได้มีราคาสูงไปกว่าท้องตลาด การใช้กลยุทธ์ด้านราคาควบคู่ไปกับทักษะการโน้มน้าวใจ ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะซื้อสินค้าซึ่งทำให้เกิดการระดมพลังทุนทรัพย์ขึ้นได้โดยง่าย การใช้กลยุทธ์ด้านราคาที่ถูกลงนั้นนอกจากเป็นแรงจูงใจให้ผู้รับสารทั่วไปได้ซื้อสินค้าแล้ว ยังช่วยสังคมด้วยการทำให้ผู้รับสารที่มีฐานะยากจนได้มีโอกาสซื้อสินค้าตามที่ต้องการในราคาถูกลงด้วย กลยุทธ์ด้านการตลาดเพื่อสังคมจึงเป็นทั้งการทำให้เกิดพลังทุนทรัพย์ และการใช้พลังจากทุนทรัพย์เพื่อสังคม ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนวิธีหนึ่ง

3. การสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเงิน

วิธีการสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเงิน ที่พระพยอมทำการสื่อสารนั้นเป็นการสื่อสารแบบเปิดที่อยู่บนหลักการของความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เช่น การแจ้งยอดรายรับรายจ่าย หรือเวลาที่มีผู้บริจาคทรัพย์ สิ่งของต่างๆ มีระบบการลงบัญชีรายการ และมอบหลักฐานการรับ โดยเฉพาะการรับเงิน ให้กับผู้บริจาค ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นใจให้กับผู้รับสารที่มาบริจาค นอกจากนี้วัตรปฏิบัติของพระพยอมเอง ซึ่งถือเป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะเกี่ยวกับเรื่องเงิน ก็เป็นสิ่งที่ช่วยย้าให้เกิดความมั่นใจในหมู่ผู้รับสาร พร้อมทั้งสร้างศรัทธา ที่พร้อมจะให้การสนับสนุน

4. การจัดโครงการที่ทำให้เกิดการออม หรือการบริจาค

โครงการที่ทำให้เกิดการออมหรือการบริจาค เช่น โครงการกระบอกสารออกกิเลส เป็นโครงการออมทรัพย์ ที่มีใช่เป็นการออมเพื่อตนเองแต่เป็นการออมเพื่อผู้อื่น เพื่อสังคม ดังเช่น เมื่อผู้นำกระบอกไปออมเงินไว้ได้เต็มกระบอกแล้ว ก็นำกลับมาบริจาคให้ทางวัดอีก

ส่วนโครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาด เป็นโครงการบริจาค ซึ่งมีความสัมพันธ์กับโครงการซุเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ ซึ่งเป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้าที่ได้รับบริจาคมาเป็นจำนวนมาก โดยจำหน่ายในราคาถูกให้แก่คนยากจน รวมไปถึงบุคคลทั่วไป ซึ่งสามารถทำรายได้เข้ามูลนิธิได้เป็นจำนวนมาก โครงการเหล่านี้ถือเป็นการระดมพลังทุนทรัพย์เพื่อสังคม

3. อมัจฉพละ

อมัจฉพละหรือพลังผู้ร่วมงาน ทั้งจากผู้รับสารภายใน และผู้รับสารภายนอก เป็นผลจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในหลายๆ ด้านร่วมกัน ดังนี้

3.1 ผู้รับสารภายใน

สำหรับผู้รับสารภายในมูลนิธิ การระดมให้เกิดพลังผู้ร่วมงาน พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร คือ

1. ใช้ทักษะเฉพาะด้านต่างๆ ได้แก่ ทักษะการโน้มน้าวใจ ทักษะการตัดสินใจ และทักษะการแก้ปัญหา
2. ใช้ความรู้ในบริบทที่เกี่ยวกับการบริหารภายในองค์กร

3. ใช้การสื่อสารเชิงอวัจนะของพระพยอม ในเรื่องบุคลิกลักษณะและวัตรปฏิบัติ

ทักษะในการโน้มน้าวใจ และทักษะในการเลือกใช้สื่อ คือ สื่อกิจกรรมโครงการต่างๆ ได้แก่ โครงการร่มโพธิ์แก้ว โครงการสลับมาฟื้นฟู โครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ โครงการบ้านพักฟื้นคนชรา ทำให้ได้คนมาอยู่ในมูลนิธิ จากนั้นพระพยอมใช้ความรู้ในบริบทที่เกี่ยวกับการบริหารภายในองค์กร ในด้านการสื่อสารเพื่อการจัดการ และการสื่อสารในการควบคุมพฤติกรรม ทำให้เกิดการปฏิบัติตาม โดยอาศัยการสื่อสารเชิงอวัจนะในด้านบุคลิกลักษณะของท่านเองร่วมด้วยในการสื่อสารเพื่อเป็นแบบอย่าง และในการติดตามผล

การสื่อสารเพื่อบริหารจัดการ และทักษะการตัดสินใจ และการแก้ปัญหาทำให้พระพยอมมีลักษณะเป็นผู้นำที่ทำให้ผู้รับสารภายในให้การยอมรับและปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตามก็มีบางกรณีที่ผู้รับสารอาจไม่พอใจในความเข้มงวดของระเบียบ วิธีการทำงาน หรือติดตามการทำงานของพระพยอม แต่พระพยอมก็จะใช้ทักษะการโน้มน้าวใจเพื่อทำให้ผู้รับสารภายในร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อไป ดังเช่น ที่พระพยอมกล่าวว่าจะเกลียดท่านก็ได้ไม่เป็นไร แต่ขอให้รักโครงการ เพราะโครงการจะทำให้พวกเขาอยู่ได้

3.2 ผู้รับสารภายนอก

ในส่วนของผู้รับสารภายนอก การระดมให้เกิดพลังผู้ร่วมงาน นั้นเกิดจาก

1. สร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นในหมู่ผู้รับสาร จาก

- ผลงานที่ปรากฏ
- วัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด และบุคลิกลักษณะนิสัยที่เอาจริงเอาจัง ซึ่งแสดงออกด้วย

การสื่อสารเชิงอวัจนะ

2. ใช้การสื่อสารที่สื่อถึงความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ ไว้วางใจได้ โดยใช้การสื่อสารแบบเปิด และใช้กลยุทธ์การจัดช่องทางให้เหมาะสม ใน

- การสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องเงิน
- การสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องผู้หญิง

3. ใช้ความรู้และทักษะการสื่อสารที่ทำให้เกิดการติดต่อประสานงานด้วยดี และทำให้รู้ว่าควรติดต่อสื่อสารกับใคร อย่างไร ได้แก่

- ความรู้ ความเข้าใจบริบทในเรื่องเกี่ยวกับระบบลำดับชั้น
- ทักษะการแนะนำและรับฟัง

การระดมอัมัจจุพละ หรือพลังผู้ร่วมงานจากผู้รับสารภายนอก ประการสำคัญ คือ การสื่อสารที่สามารถสร้างความศรัทธา ความน่าไว้วางใจ และการประสานงานที่ดี เนื่องจากผู้ร่วมงานจากบุคคลภายนอกวัดสวนแก้วและมูลนิธิสวนแก้วนั้น เป็นการมาร่วมงานกันในลักษณะของความสัมพันธ์ในแนวราบ ไม่สามารถบังคับ สั่งการ เช่นการสื่อสารในแนวดิ่งได้ ดังนั้นจึงต้องเกิดจากความเต็มใจ หรือมีจุดมุ่งหมาย ร่วมกัน เช่น การทำโครงการร่วมกันกับกรมประชาสัมพันธ์ เพื่อช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากเดือดร้อน การจัดงานฉลาดทำบุญ เข้าพรรษา ... มาหากุศล เพื่อให้สาธุชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการทำบุญ หรือเพื่อคุณประโยชน์บางประการร่วมกัน หรือตอบแทนกัน ดังเช่น ในกรณีที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมาตรวจเยี่ยมวัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว พระพยอมได้ประโยชน์จากการมาตรวจเยี่ยมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย คือ ได้รับความร่วมมือจากกระทรวงมหาดไทยในการดำเนินกิจกรรมโครงการทั้งในส่วนที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น การช่วยเหลือจัดหาที่ดินให้

ดังนั้น จึงต้องอาศัยการสื่อสารที่จะทำให้เกิดผลด้านจิตใจ ความศรัทธา เชื่อมั่น ๆ ไว้วางใจ และเข้าใจกัน

4. อภิชาัจจุพละ

อภิชาัจจุพละ คือ พลังความมีชาติสูง หรือเป็นที่เชิดชูของมหาชน ในงานวิจัยนี้เทียบได้กับความมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักและยอมรับของสังคม พระพยอมและวัดสวนแก้ว รวมทั้งมูลนิธิสวนแก้ว มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้างจากผลงานต่างๆ ที่ทำมามากมาย โดยมีรางวัลต่างๆ หลายด้าน หลายรางวัลรับรองผลการทำงานนั้น ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันถึงการเป็นที่ยอมรับของสังคม พลังความมีชื่อเสียงนี้เป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดความน่าเชื่อถือ น่าไว้วางใจ ซึ่งทำให้เกิดพลังด้านอื่นๆ ตามมา เช่น พลังด้านทุนทรัพย์ (โภคพละ) พลังผู้ร่วมงาน (อัมัจจุพละ)

พลังความมีชื่อเสียงเป็นผลจากความสามารถด้านการสื่อสาร หลายๆ ด้านรวมกันที่ทำให้เกิดผลงานต่างๆ ได้แก่

1. ความรู้ ความเข้าใจในกลุ่มผู้รับสารที่เป็นนักสื่อสารมวลชน
2. การสื่อสารที่เข้ากับวัฒนธรรมของสื่อมวลชน
 - 2.1 การสื่อสารเชิงวัจนะ
 - 2.2 การสื่อสารเชิงอวัจนะ
3. ทักษะในการประชาสัมพันธ์
 - 3.1 รู้จักใช้โอกาส
 - 3.2 รู้จักใช้เครื่องมือประชาสัมพันธ์

1.ความรู้ ความเข้าใจในกลุ่มผู้รับสารที่เป็นนักสื่อสารมวลชน

พระพยอมเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในกลุ่มผู้รับสารที่เป็นนักสื่อสารมวลชนเป็นอย่างดี กล่าวคือ รู้ลักษณะการทำงานของสื่อมวลชน ว่ามีการทำงานที่ฉับไวรวดเร็ว เพราะมีเส้นตายเรื่องเวลา และความทันสมัยของข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้ยังรู้ว่าสื่อมวลชนจะนำเสนอเนื้อหาประเภทใด อย่างไร นั่นคือ สื่อมวลชนมีการนำเสนอในสิ่งซึ่งเป็นที่สนใจของสังคม หรือมีความสำคัญ หรือมีผลกระทบต่อสังคม และการนำเสนอเนื่องมาจากมีเวลาจำกัด ตลอดจนพื้นที่จำกัด จึงต้องนำเสนอให้ตรงประเด็นมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็ครอบคลุมเนื้อหาให้ได้มากที่สุดด้วย

2. การสื่อสารที่เข้ากับวัฒนธรรมของสื่อมวลชน

สื่อบุคคลที่มีการสื่อสารที่เข้ากับวัฒนธรรมของสื่อมวลชนได้ นั้นมีความสำคัญยิ่ง ทั้งนี้มีใช้ว่าสื่อบุคคลทุกคนจะประสบความสำเร็จในการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อบุคคลในทางศาสนา ดังที่ท่านปัญญานันทภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า “ พระรูปอื่นนอกโทรทัศน์ทำไมไม่ดัง ” แต่พระพยอมดัง และพระพยอมนั้นได้ทำการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนไม่เฉพาะแต่โทรทัศน์เท่านั้น แต่ยังสื่อสารผ่านสื่อวิทยุ และหนังสือพิมพ์ด้วย การสื่อสารที่เข้ากับวัฒนธรรมของสื่อมวลชนของพระพยอมนั้น เป็นไปทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ และการสื่อสารเชิงอวัจนะ

2.1 การสื่อสารเชิงวัจนะ

พระพยอมมีการสื่อสารเชิงวัจนะที่เข้ากับวัฒนธรรมของสื่อมวลชน ซึ่งทำให้เป็นที่รู้จักของสื่อมวลชนเป็นอย่างดี ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อมีประเด็นใดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องระหว่างศาสนากับสังคม สื่อมวลชนก็มักจะให้ความสำคัญกับพระพยอมในฐานะแหล่งข่าวชั้นดี โดยมาขอสัมภาษณ์

อยู่เนื่องๆ ทั้งนี้สืบเนื่องจากพระพยอมมีความสามารถด้านการสื่อสาร ในการใช้ทักษะการออกแบบสารได้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสื่อมวลชนนั่นเอง นั่นคือ การใช้วัจนภาษา ที่สั้น กระชับ ตรงประเด็น ซึ่งเกิดจากทักษะการออกแบบสารที่มีลักษณะเชิงวิพากษ์ ลักษณะผสมผสาน และแบบคู่ตรงกันข้ามมาผสมผสานกัน เกิดเป็นคำ หรือวลีใหม่ที่สะดุดหู กระแทบใจ แต่สามารถสรุปความได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งสามารถให้ความคิดเห็นที่แหลมคม เป็นความสามารถด้านการสื่อสารที่ทำให้สื่อมวลชนให้ความสนใจมาติดต่ออยู่เสมอ

2.2 การสื่อสารเชิงอวัจนะ

การสื่อสารเชิงอวัจนะของพระพยอม มีความสอดคล้องกับการสื่อสารเชิงอวัจนะที่เข้ากันได้กับวัฒนธรรมของสื่อมวลชน นั่นคือ พระพยอมเป็นผู้ที่มีบุคลิกแคล่วคล่อง ว่องไว พุดจา ฉาดฉาน ไม่เย็นเยื่อ เนิบนาบ ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมการทำงานของสื่อมวลชน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเวลาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นอีกประการหนึ่งทำให้สื่อมวลชนให้ความสนใจติดต่อพระพยอมอยู่เสมอ

3. ทักษะในการประชาสัมพันธ์

พระพยอมเป็นผู้มีทักษะในการประชาสัมพันธ์อย่างดียิ่ง กล่าวคือ

3.1 รู้จักใช้โอกาส

3.2 รู้จักใช้เครื่องมือประชาสัมพันธ์

3.1 รู้จักใช้โอกาส

จากการที่สื่อมวลชนให้ความสำคัญ และความสนใจพระพยอมในฐานะแหล่งข้อมูล เมื่อมีสื่อมวลชนมาขอสัมภาษณ์พระพยอม ไม่ว่าในประเด็นใด พระพยอมให้สัมภาษณ์ในประเด็นนั้นๆ แล้วมักมีการเชื่อมโยงถึงงานที่ทำ แม้แต่การเทศน์ ก็ยกตัวอย่างเชื่อมโยง หรือบอกอย่างตรงไปตรงมาถึงงานที่ทำ ดังที่ท่านกล่าวว่าเมื่อก่อนเทศน์แบบไม่บอกว่าทำอะไร แต่ตอนนี้บอกว่าทำอะไรอยู่ หรืออย่างกรณีของรัฐมนตรีกว่ากระทรวงมหาดไทยมาตรวจเยี่ยม พระพยอมก็เป็นผู้อธิบายและพาชมโครงการสำคัญๆ ที่กำลังดำเนินการอยู่ด้วยตนเอง ซึ่งทำให้พระพยอมมีโอกาส หรือได้ใช้โอกาสในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมโครงการต่างๆ ของมูลนิธิ ทำให้ผู้รับสารทั่วไปมีโอกาสได้รับทราบข้อมูล จึงทำให้พระพยอม วัดสวนแก้วและมูลนิธิสวนแก้วเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

3.2 รู้จักใช้เครื่องมือทางการประชาสัมพันธ์

พระพยอมเป็นผู้ที่รู้จักใช้เครื่องมือทางการประชาสัมพันธ์ได้อย่างหลากหลาย กล่าวคือ

- การแนะนำกิจกรรมโครงการที่ต้องการให้ผู้รับสารมีส่วนร่วม

ในกิจกรรมโครงการต่างๆ ที่พระพยอมต้องการให้ผู้รับสารทั่วไปได้รู้จัก และมีส่วนร่วมด้วยการซื้อสินค้า บริจาคสิ่งของ พระพยอมใช้การเสนอมุมหลัง (background) ทั้งที่ปรากฏทางสื่อสิ่งพิมพ์ในลักษณะหนังสือเล่มเล็ก (booklet) และผ่านสื่อบุคคล คือ ตัวท่านเอง โดยผ่านสื่อการเทศน์หรือการบรรยายธรรม รวมทั้งใช้ผลิตภัณฑ์เป็นสื่อ (merchandising)

- การแนะนำตัวและเตือนใจผู้รับสารให้ระลึกถึงวัดสวนแก้วและมูลนิธิสวนแก้ว

พระพยอมได้จัดพิมพ์รูปภาพ (photo release) ของท่าน ตลอดจนรูปภาพสื่อสถานที่ หรือข้อความเตือนใจ หนังสือเล่มเล็ก (booklet) แจกจ่ายให้กับผู้มาทำบุญ บริจาคสิ่งของต่างๆ ทำให้พระพยอมและวัดสวนแก้วเป็นที่รู้จักกว้างขวางเพิ่มมากขึ้น และเตือนใจให้ผู้รับแจก รูปภาพ หรือหนังสือเล่มเล็กระลึกถึงได้อยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมพิเศษ (special events) ขึ้นตามวาระโอกาสอยู่เสมอ เช่น งานฉลาดทำบุญ เข้าพรรษา ... มาหากุศล หรืองานที่จัดขึ้นเป็นประจำ ที่เรียกว่างานประจำปีของวัดสวนแก้ว คือ งานเสริมธรรมเสริมปัญญา ซึ่งจะมีการเชิญผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในสังคมมาเป็นวิทยากร

- การเชื่อมโยงผู้รับสารด้วยการให้ข้อมูลอยู่เสมอ

วัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว มีการจัดพิมพ์วารสารร่วมโพธิ์แก้วขึ้น เพื่อจำหน่าย และแจกจ่ายให้แก่ผู้มาทำบุญ บริจาคสิ่งของ ตลอดจนผู้ที่สมัครเป็นสมาชิก (membership) วารสารร่วมโพธิ์แก้วจึงเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูล กิจกรรมโครงการต่างๆ ของมูลนิธิสวนแก้วให้กับบรรดาสมาชิกที่แม้ไม่ได้ไปวัดก็สามารถทราบข่าวคราวความเป็นไปเกี่ยวกับการดำเนินงานของวัดและมูลนิธิสวนแก้วได้

- การเปิดตัวกิจกรรม หรือโครงการใหม่

กิจกรรม หรือโครงการใหม่ๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในวาระโอกาสพิเศษเพียงช่วงเวลาสั้นๆ หรือโครงการที่มีระยะเวลาการดำเนินงานยาวนาน หากเป็นกิจกรรม หรือโครง

การจัดร่วมกันกับหน่วยงานองค์กรอื่นๆ มักจัดให้มีการแถลงข่าวเสมอ (press conference) เช่น การแถลงข่าวโครงการบ่มบัตสังฆปฏิรูป ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากสำนักพระราชวัง ส่วนกลาง จังหวัด และเอกชน เข้าร่วม หรือ การแถลงข่าวงานคอนเสิร์ตพระพยอมปะทะคาราบาว ซึ่งจัดขึ้นในวันแรงงาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้เยี่ยมชม (company visit) ควบคู่ไปกับการปรากฏตัวในรายการ (appearance) หรือปรากฏตัวผ่านสื่อมวลชน ทางโทรทัศน์ หรือให้สัมภาษณ์ลงคอลัมน์ต่างๆ ทางหนังสือพิมพ์ และนิตยสาร รวมทั้งใช้ตัวท่านเองเป็นสื่อบุคคล ผ่านสื่อการเทศน์ หรือการบรรยายธรรมทุกครั้ง

- การสร้างความเข้าใจ และภาพลักษณ์

พระพยอมเป็นพระที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักจากรูปแบบวิธีการเทศน์ และกิจกรรมโครงการต่างๆ ย่อมมีทั้งผู้ที่พอใจ และไม่พอใจ พระพยอมได้ใช้เครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ที่สร้างความเข้าใจ และภาพลักษณ์ทั้งตัวท่านและองค์กร คือ ชุมชนสัมพันธ์ (community relations) โดยในระยะแรกๆ ของการสร้างวัด ได้จัดโครงการบวชเณรภาคฤดูร้อนให้กับลูกหลานชาวบ้านละแวกวัดสวนแก้ว โดยไม่คิดเงิน ต่อมาจัดพื้นที่ให้ชาวบ้านได้นำผลผลิต สินค้าต่างๆ มาขายบริเวณหน้าวัดและมูลนิธิได้โดยไม่เก็บค่าที่ นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์เป็นอันดีกับสื่อมวลชน (media relations) เมื่อมีสื่อมวลชนมาขอสัมภาษณ์ พระพยอมจะให้สัมภาษณ์เสมอถ้าไม่ติดภารกิจใด แต่หากติดภารกิจโดยอยู่ หากจัดสรรเวลาได้ก็จะจัดสรรเวลาให้ หรือบางครั้งให้สื่อมวลชนไปสัมภาษณ์ในขณะที่ท่านกำลังทำงานอยู่ ทำให้สื่อมวลชนได้เนื้อหา ข้อมูล และภาพต่างๆ ตามสภาพความเป็นจริง ทั้งการใช้ชุมชนสัมพันธ์ และสื่อมวลชนสัมพันธ์ เป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้าใจ และภาพลักษณ์ทั้งต่อตัวพระพยอมเอง องค์กร และกิจกรรมโครงการต่างๆ และชาวบ้าน ชุมชน รวมทั้งสื่อมวลชน ก็จะกลายเป็นสื่อบุคคล และสื่อมวลชนในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับวัด และมูลนิธิสวนแก้วอีกต่อหนึ่ง

5. ปัญญาพละ

ผลที่เกิดจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในการสื่อสารเพื่อระดมพลัง ที่ทำให้เกิดปัญญาพละ ในช่วงหอมดอกพยอม น้อมจิตช่วยคนยาก และขยายรากฐานการพัฒนา นั้น พบว่า เกิดจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในหลายๆ ด้าน ที่สำคัญ ได้แก่

1. ทักษะการเลือกใช้สื่อ
2. การเลือกและการออกแบบสาร

1. ทักษะการเลือกใช้สื่อ

จากความสามารถด้านการสื่อสาร ด้านทักษะการเลือกใช้สื่อ พบว่า การเลือกใช้นั้นมีความสัมพันธ์กับความสามารถด้านการสื่อสารในมิติด้านยาว หรือ เชิงพัฒนาการ และการกำหนดวัตถุประสงค์ แม้พระพยอมจะใช้สื่อหลากหลาย คือ สื่อการเทศน์ สื่อสถานที่ สื่อกิจกรรม (ค่ายอบรมจริยธรรม งานเสริมธรรมเสริมปัญญา โครงการต่างๆ) สื่อวัตถุ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทป สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ แต่ลักษณะสื่อที่ใช้เพื่อให้เกิดปัญญาละก็มีอยู่ 2 ลักษณะใหญ่ คือ

- 1.1 สื่อที่ใช้การสื่อสารเชิงวัจนะ
- 1.2 สื่อที่ใช้การสื่อสารเชิงอวัจนะ เช่น การกระทำ

1.1 สื่อที่ใช้การสื่อสารเชิงวัจนะ

สื่อหลายประเภท เช่น สื่อการเทศน์ สื่อกิจกรรมค่ายอบรมจริยธรรม งานเสริมธรรมเสริมปัญญา สื่อเทป สื่อวิทยุ และสื่อโทรทัศน์ ล้วนใช้ภาษาพูดเป็นหลักในการสื่อสาร ซึ่งมีการเลือกสาร การออกแบบสาร และกลยุทธ์ที่ใกล้เคียงกันกับการใช้สื่อการเทศน์ ซึ่งเป็นสื่อหลักที่ใช้ในการสื่อสารทางศาสนา เพื่อให้เกิดปัญญาละ อย่างเช่น สื่อเทปนั้น ก็คือ สื่อการเทศน์นั่นเอง เนื่องจากการบันทึกเทปการเทศน์สด เพียงแต่นำเสนอด้วยสื่อที่ทำให้การแพร่กระจายและการเข้าถึงผู้รับสารมีเพิ่มมากขึ้น และในบรรดาสื่อหลายประเภทดังกล่าวนี้ ก็อาจกล่าวได้ว่า พระพยอมได้ใช้สื่อการเทศน์เป็นสื่อหลักในการสื่อสารเพื่อการระดมพลังปัญญา ซึ่งเมื่อพิจารณาจากความสามารถด้านการสื่อสารในเชิงพัฒนาการ พบว่า ในช่วงแรก คือ ช่วงหอมดอกพยอม พระพยอมใช้สื่อการเทศน์มาก โดยมีกิจเทศน์ในปี พ.ศ. 2529 ถึง 840 งาน ซึ่งเป็นปีที่มีกิจเทศน์มากที่สุด และก็ยังคงใช้สื่อการเทศน์ต่อไป มา ในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก และขยายรากฐานการพัฒนาด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการสื่อสารโดยใช้ภาษา โดยเฉพาะภาษาพูด เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่ายที่สุด มีความฉับไว คล่องตัวสูง และสามารถปรับให้เข้ากับกลุ่มผู้รับสารได้โดยง่าย ทั้งผู้รับสารก็ไม่ต้องใช้ทักษะอะไรมากนัก เพียงแต่ใช้ทักษะการรับฟัง ในขณะที่สื่อที่ใช้ภาษาเขียนนั้น ผู้รับสารต้องมีทักษะใน

การอ่านออก และผู้ส่งสารก็ต้องมีทักษะในการเขียนด้วย อย่างไรก็ตามการสื่อสารโดยใช้สื่อภาษาพูดก็ยังเป็นวิธีที่ง่าย และสะดวก คล่องตัวมากที่สุดในการสื่อสารนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม การสื่อสารโดยใช้ภาษาพูด ซึ่งทำการสื่อสารกับคนจำนวนมากๆ และเกิดขึ้นเป็นครั้งเป็นคราวนี้ ทำให้ยากแก่การติดตามประเมินผล ท่านธรรมปิฎกกล่าวว่า

“ ในการนำคนให้พัฒนาผ่านขั้นต่างๆ การสั่งสอนแนะนำ และผู้ที่ถือกันว่าเป็นหลักในการทำหน้าที่นี้ก็คือ พระภิกษุสงฆ์ การพัฒนาหรือก้าวหน้าจะไปได้ช้าหรือเร็ว มากหรือน้อย ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยทั้งฝ่ายผู้แนะนำสั่งสอน และคนที่รับคำสั่งสอน ”

อีกทั้งแนวทางในทางศาสนานี้ให้ความสำคัญด้านการอบรมสั่งสอน มากกว่าการติดตามประเมินผล เพราะมีหลายปัจจัยแวดล้อมที่นอกเหนือไปจากผู้แนะนำสั่งสอน และคนที่รับคำสั่งสอน และหลายปัจจัยแวดล้อมเป็นสิ่งที่ไม่อยู่ในความควบคุมของผู้แนะนำสั่งสอน เช่น การทำมาหากิน นอกจากนี้ยังเกี่ยวเนื่องด้วยศรัทธาความเชื่อ และระยะเวลาว่าจะเห็นผลก็ใช้เวลานาน พระพยอมกล่าวว่า

“ การไปพูด ไปสอนอย่างเดียวนั้น บางทีก็เห็นผลช้า ”

พระครูสังฆรักษ์ธวัชพร (ไพโรจน์, 2543) กล่าวว่า

“ การเทศน์นั้น ถ้าได้สะกิดใจคนสักช่วงหนึ่งก็ดีถมไปแล้ว แต่จะให้ได้ผลให้มีการบรรลุทีเดียวคงจะยาก การบรรลุย่อมขึ้นอยู่กับการปฏิบัติของคนด้วย ”

อย่างไรก็ดีก็ไม่ได้หมายความว่า การใช้สื่อการเทศน์ หรือสื่ออื่นๆ ที่ใช้สื่อภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ไม่สามารถทำให้เกิดการระดมปัญญาพลະขึ้นได้เลย การใช้สื่อการเทศน์ของพระพยอมที่นำเสนอด้วยรูปแบบการเทศน์ที่ต่างไปจากแบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติ โดยเทศน์แบบไม่ยกบาติ หรือยกบาติน้อยมาก ใช้คำ หรือภาษาอย่างที่คนทั่วไปพูดกัน ก็เป็นความสามารถด้านการสื่อสารในการเลือกใช้สื่อที่ทำให้เกิดปัญญาพลະขึ้นหมู่ผู้รับสารได้โดยง่าย พระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“ การเทศน์แบบเก่า มีข้อเสียตรงที่ฟังแล้วไม่ค่อยจะรู้เรื่อง เข้าใจยาก ...การเทศน์ของ พระพยอม นับว่าเป็นวิธีใหม่ที่แหวกประเพณีการเทศน์แบบเก่าออกมา ซึ่งมีข้อดีก็คือ เข้าใจง่าย เอาภาษานิยมเอาเหตุการณ์ปัจจุบันมาเทศน์กันเลย “

พระมหาอเนก (ไพโรจน์, 2534) ได้กล่าวว่า

“ คำพูดของท่านที่ใครๆ พากันตำหนิว่าหยาบโลนนั้น เราถือว่าเป็นเทคนิคในการเทศน์ที่จะทำให้คนเข้าใจธรรมะได้ “

นัฐรินทร์ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“ วิธีการเทศน์ของท่าน ถึงแม้จะมีหยาบคายอยู่บ้างอย่างที่เขารู้ว่า แต่ที่จริงแล้วมันเป็นเทคนิคของท่าน เพราะธรรมะมันต้องแปลออกมาให้ชาวบ้านเข้าใจได้ จึงจะเป็นประโยชน์จริงๆ “

1.2 สื่อที่ใช้การสื่อสารเชิงอวัจนะ

สื่อที่ใช้การสื่อสารเชิงอวัจนะ เป็นสื่อที่ไม่ได้ใช้ภาษาเป็นหลักในการสื่อสาร เช่น ใช้สถานที่ บรรยากาศ การกระทำ รวมไปถึงอากัปกิริยาท่าทาง บุคลิกลักษณะ เป็นสื่อในการสื่อสาร ซึ่งเป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะ สื่อที่ใช้เป็นช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ สื่อสถานที่ เช่น โบสถ์ ธรรมชาติ ถ้า อนุสาวรีย์แม่ ขรรพยาภาศภายในวัด สื่อกิจกรรมที่ต้องลงมือปฏิบัติ เช่น การทำสวน

พระพยอมได้ใช้สื่อสถานที่ และสื่อกิจกรรมในการระดมให้เกิดปัญญาพละโดย สื่อสถานที่นั้นเริ่มใช้ตั้งแต่การก่อตั้งวัดสวนแก้ว ในช่วงหอมดอกพยอม และได้ใช้สื่อสถานที่เพิ่มเติมขึ้นบาง ส่วนในภายหลัง เช่น อนุสาวรีย์แม่ ส่วนสื่อกิจกรรมที่ต้องลงมือปฏิบัติ เช่น การทำงานต่างๆ การทำสวน เป็นสื่อที่ใช้มากหลังจากก่อตั้งมูลนิธิสวนแก้วขึ้นแล้ว ซึ่งอยู่ในช่วงของการทำงานช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก และขยายรากฐานการพัฒนา

การใช้สื่อสถานที่และสื่อกิจกรรมเพื่อให้เกิดปัญญาพละนั้นเห็นผลไม่ชัดเจน เนื่องจากผลที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการสื่อสารภายในตนเอง (intrapersonal communication) ของผู้รับสาร แต่อย่างไรก็ดี ในบางครั้งปัญญาพละก็เกิดขึ้นและถูกใช้อย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่รู้ตัว เช่น การที่ผู้รับสารสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งเป็นพลังปัญญาที่สะสมมาจากการกระทำอย่างต่อเนื่อง

เนื่อง หรือเรียนรู้จากประสบการณ์ในการกระทำทั้งของตนเอง และผู้อื่น พลังปัญญาที่เกิดจากการสื่อสารด้วยการกระทำนี้แม้จะเกิดขึ้นอย่างเห็นได้ไม่ชัดเจน และเกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป แต่จะคงอยู่ยาวนานกว่า พลังปัญญาที่ได้จากการสื่อสารโดยใช้ภาษาเป็นหลัก โดยเฉพาะหากการสื่อสารนั้นเป็นไปตามโอกาส ไม่ต่อเนื่อง ไม่สม่ำเสมอ ดังนั้นสำหรับกลุ่มผู้รับสารภายในมูลนิธิ ซึ่งส่วนมากเป็นคนชนชั้นกลางของสังคม ผู้ด้อยโอกาส ผู้เดือดร้อน ตกทุกข์ได้ยาก ซึ่งยังถูกบีบคั้นทางกายอยู่ ในการสื่อสารเพื่อระดมพลังปัญญาผู้รับสารกลุ่มนี้ พระพยอมจึงเลือกใช้สื่อกิจกรรมเป็นหลัก เนื่องจากสามารถควบคุมให้เกิดการกระทำอย่างต่อเนื่องได้ และเพื่อให้ผู้รับสารเห็นผลจากการกระทำด้วยตนเอง ซึ่งจะเห็นผลได้อย่างชัดเจน เข้าใจได้ดีกว่าการใช้สื่อภาษาบอกกล่าว ว่าทำอย่างนี้จะเกิดผลอะไรขึ้น

ส่วนสื่อกิจกรรมที่ต้องลงมือปฏิบัติ เช่น การทำงานต่างๆ การซ่อมแซมเฟอร์นิเจอร์ การห่อข้าวต้มมัด การทำสวน เป็นต้น ทำให้เกิดการระดมปัญญาพละขึ้น จากการเรียนรู้กระบวนการทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตลอดจนการคิดแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานในแต่ละขั้นตอน นอกจากนี้ยังได้เข้าใจความสัมพันธ์ในองค์ประกอบต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเพื่อให้งานสำเร็จด้วย

ทักษะในการเลือกใช้สื่อ เพื่อการระดมปัญญาพละของพระพยอม เป็นความสามารถด้านการสื่อสารที่ ไม่ได้มีเฉพาะทักษะการเลือกใช้สื่อเท่านั้น แต่ยังประกอบจากความรู้ ความเข้าใจผู้รับสารด้วย จึงสามารถเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสมกับผู้รับสาร

2. การเลือกและการออกแบบสาร

ในการสื่อสารโดยใช้ภาษาเป็นสื่อ โดยมีสื่อการเทศน์เป็นสื่อหลักนั้น การเลือกและการออกแบบสาร ช่วยทำให้เกิดพลังปัญญาขึ้นได้โดย

2.1 การเลือกสาร

2.2 การออกแบบสาร

2.1 การเลือกสาร

ในการเลือกสาร พระพยอมได้ใช้ความรู้เกี่ยวกับผู้รับสาร และวัตถุประสงค์ประกอบด้วย กล่าวคือ ผู้รับสารส่วนมากที่พระพยอมทำการสื่อสารด้วย คือ คนระดับชาวบ้าน

ธรรมดาจากชนชั้นล่างถึงชนชั้นกลาง ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยที่ยังต้องดิ้นรนและวุ่นวายอยู่ด้วยเรื่องของการทำมาหากินเป็นลำดับแรก มีไม่น้อยที่เป็นเด็ก วัยรุ่น ซึ่งมีความห่างเหินจากศาสนา โดยธรรมชาติของวัย และมีไม่น้อยที่ยังมัวเมาอยู่กับอบายมุข ทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่สนใจศาสนา ในการเลือกสารเพื่อนำเสนอเนื้อหาสารนั้นจึงต้องไม่ยากเกินจะเข้าใจ หรือพ้นไปจากระดับความสนใจ ดังนั้นพระพยอมจึงเลือกนำเสนอเนื้อหาในระดับศีลธรรม ซึ่งไม่ไกลตัวไปจากชีวิตประจำวันของผู้รับสาร ดังที่สมบัติ จันทรวงศ์ (2540) อธิบายว่า

“ เป็นธรรมดาอยู่เองที่การสอนธรรมต่อผู้ที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและการศึกษา ซึ่งเป็นคนหมู่มากของสังคมนั้น ย่อมยากลำบากและแตกต่างไปจากการสอนธรรมให้แก่ผู้คนที่ไม่มีแรงบีบคั้นทางด้านความจำเป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่อยู่ในระดับล่างสุดของสังคม ด้วยเหตุนี้เองจึงเห็นได้ว่า สำหรับคนเหล่านี้ พระพยอมไม่ได้พยายามเน้นธรรมขั้นสูงหรือการหลุดพ้น แต่เน้นเรื่องศีลธรรมขั้นต้น เรื่องของอบายมุขซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีชีวิตอยู่รอดในสังคมเสียก่อน “

การนำเสนอเนื้อหาในระดับโลกียธรรม ทำให้ผู้รับสารมีโอกาสที่จะเข้าใจในหลักธรรมคำสอนเหล่านั้นได้ การเข้าใจในเนื้อหาสาร เป็นการระดมพลังปัญญาให้เกิดมีขึ้นในตนของผู้รับสาร

2.2 การออกแบบสาร

นอกจากการเลือกสาร โดยเลือกนำเสนอเนื้อหาสารที่หลักธรรมคำสอนในระดับโลกียธรรม สำหรับผู้รับสารส่วนใหญ่แล้ว สำหรับผู้รับสารกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะย่อยลงมาอีก พระพยอมได้นำเสนอเนื้อหาสารดังนี้

2.1.1 พระพยอมเลือกเนื้อหาสารที่สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารเฉพาะที่มีความหลากหลาย ดังเช่น การเทศน์ให้กลุ่มพระ นักบวชฟัง ก็นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอน เทศน์กลุ่มข้าราชการทหาร ตำรวจ ก็นำเสนอเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต คำนึงถึงเกียรติยศในอาชีพ หรือเทศน์ให้กลุ่มแพทย์ พยาบาลฟัง ก็ให้คำนึงถึงจรรยาบรรณวิชาชีพ เทศน์ให้กลุ่มชาวนาฟัง ก็พูดถึงเรื่องเกี่ยวข้องการอาชีพการทำนา

2.1.2 เนื้อหาสารเดียวกัน หรือ ธรรมชาติเดียวกัน แต่พระพยอมสามารถนำเสนอให้เข้ากับกลุ่มผู้รับสารที่ต่างกันได้ ดังเช่น ที่เทศน์เรื่องความอดทน สำหรับกลุ่มผู้ใช้งาน ให้อดทนในการทำงานโดยขยันหมั่นเพียร ส่วนผู้มีการศึกษา ให้อดทนต่อโลกธรรมแปด

การนำเสนอเนื้อหาสารดังกล่าว เป็นการปรับประยุกต์เนื้อหาให้เข้ากับผู้รับสารหลายกลุ่มได้ และมีความสอดคล้องกลุ่มผู้รับสารเฉพาะเหล่านั้น ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดความสนใจในเนื้อหา และสามารถเข้าใจเนื้อหาสารได้ง่าย ดังที่ ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“ ท่านอาจารย์พยอม ท่านเป็นพระที่เก่ง ท่านเข้าใจในการใช้ภาษา ภาษาที่ท่านใช้เข้าใจมาก เรื่องที่ท่านเสนอเป็นสิ่งที่ตรงกับชีวิตของชาวบ้าน ท่านสามารถปรับประยุกต์ใช้กับคนหลายกลุ่ม ท่านเทศน์ให้ฟังได้แม้กระทั่งโสเภณี เทศน์ให้คนคุกฟัง พวกธนาคารก็ฟังได้ ท่านสามารถทำให้คนหลายกลุ่มหันมาสนใจธรรมะได้อย่างน่าชื่นชม คนที่ไม่เคยสนใจเลยก็กลับมาสนใจ ... “

2.1.3 การนำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นปัจจุบัน ทันสมัย ก็ทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจในเนื้อหาที่นำเสนอได้ง่ายขึ้นด้วยเช่นกัน เพราะเรื่องราวเหล่านั้นแวดล้อมอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้รับสาร และพระพยอมไม่ต้องทำความเข้าใจมากนัก

2.1.4 การนำเสนอเนื้อหาในลักษณะของการวิพากษ์ วิเคราะห์ วิจารณ์ เป็นเหมือนการจุดประกายให้ผู้รับสาร “ เห็น ” ในจุดที่ไม่เคยเห็นหรือคิดมาก่อน เป็นการทำให้ผู้รับสารได้ใช้ความคิด ซึ่งเป็นการระดมพลังปัญญาให้เกิดมีขึ้นได้ทางหนึ่ง

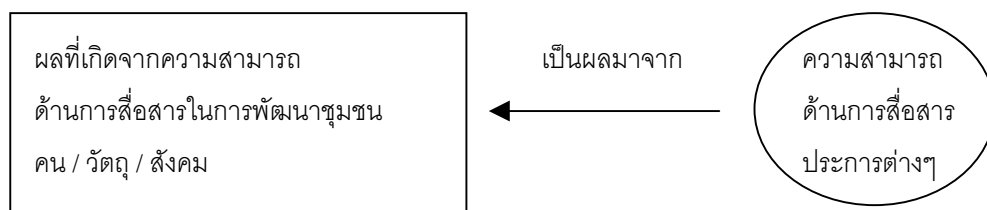
2.1.5 การนำเสนอเนื้อหาในลักษณะของการผสมผสานการใช้คำ ทั้งในลักษณะคล้องจอง และในลักษณะของคู่ตรงข้าม ก็เป็นอีกกลยุทธ์หนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารเกิดการระดมปัญญาพละขึ้นได้

การพัฒนาชุมชน : ผลจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร

ผลที่เกิดขึ้นในด้านการพัฒนานั้น เป็นผลมาจากการระดมพละ 5 ประการ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารอีกทอดหนึ่ง การพัฒนาดังกล่าว พิจารณาใน

แง่ของ คน วัตถุ และสังคม จากมิติด้านยาว หรือเชิงพัฒนาการ สามยุคของการทำงาน คือ ช่วงหอมดอกพยอม น้อมจิตช่วยคนยาก และขยายรากฐานการพัฒนา โดยแบ่งผลที่เกิดในด้าน การพัฒนาได้สองด้าน คือ ผลด้านการพัฒนาทางกายภาพ และผลการพัฒนาทางด้านจิตใจ

การพัฒนาชุมชน ผลจากความสามารถด้านการสื่อสาร

1. การพัฒนาชุมชนด้านคน

ผลด้านการพัฒนา ซึ่งพิจารณาในส่วนที่เป็น คน นั้น พิจารณาจาก 3 ช่วงของการทำงาน คือ

1. การพัฒนาชุมชนด้านคนช่วงหอมดอกพยอม
2. การพัฒนาชุมชนด้านคนช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก
3. การพัฒนาชุมชนด้านคนช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

1. ผลด้านการพัฒนาชุมชนด้านคนในช่วงหอมดอกพยอม

ผลด้านการพัฒนาในช่วงหอมดอกพยอม ที่พิจารณาตามวัตถุประสงค์ในการเอาคนเพื่อเผยแพร่ธรรม เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ และทางปัญญาของผู้รับสารแต่ละบุคคล การพัฒนาในทางพุทธศาสนานี้มุ่งที่การพัฒนาตัวคนเป็นสำคัญ พระธรรมปิฎก (2546) กล่าวว่า

“ คนจะต้องมีความสามารถในการมีความสุขมากขึ้น คือ เป็นคนที่สุขได้ง่ายขึ้น สุขด้วยวัตถุน้อย ซึ่งมีใช้มีความหมายเชิงบังคับความเป็นอยู่ แต่เป็นคำแสดงความสามารถของจิตใจที่พัฒนาอย่างถูกต้อง ซึ่งสื่อโยงไปถึงอิสรภาพของจิตที่มีความสุขได้โดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุ ... เมื่อ

จิตมีความสามารถที่จะสุขง่ายด้วยวัตถุน้อย และมีอิสรภาพที่จะมีความสุขโดยไม่ต้องขึ้นต่อวัตถุแล้ว ปัญญาจะทำหน้าที่จัดปรับการดำเนินชีวิตหรือความเป็นอยู่ด้านพฤติกรรมให้เหมาะสมและดีที่สุดอย่างเต็มศักยภาพของมัน เพื่อให้เกิดผลดีที่สุดแก่ชีวิต แก่สังคม และแก่สิ่งแวดล้อมทุกอย่าง ... ในการนำคนให้พัฒนาผ่านขั้นต่างๆ เหล่านี้ งานสำคัญก็คือ การสั่งสอนแนะนำ และผู้ที่ถือกันว่าเป็นหลักในการทำหน้าที่นี้ก็คือ พระภิกษุสงฆ์ ... “

พระพยอมได้ทำหน้าที่ “สั่งสอนแนะนำ” ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสารได้พัฒนาตนให้มีสุขด้วยวัตถุน้อย หรือไม่ต้องอาศัยวัตถุเลย เช่น การที่มีความสุข เบิกบานจากการฟังเทศน์ หรือฟังข้อคิดประเด็นธรรมจากงานเสริมธรรมเสริมปัญญา ได้ขบคิดปริศนาธรรมจากโรงมหรสพทางวิญญาณ หรือพิจารณาสังขารจากถ้ำ ตี๋มดำขึ้นชมธรรมชาติโดยรอบวัด ได้นำหลักธรรมต่างๆ ไปพัฒนาตนเองทางด้านจิตใจ และปัญญาเพื่อให้จิตมีอิสรภาพโดยไม่ต้องขึ้นกับวัตถุ และสามารถฝึกใจ คิดได้กับเรื่องราวต่างๆ ที่เข้ามากระทบในชีวิตประจำวัน

กาญจนา แก้วเทพ (2544) อธิบายถึงผลกระทบระดับบุคคล ว่า การวัดผลกระทบระดับบุคคลที่เกิดจากการกระทำของสื่อที่มักใช้แบบจำลองจากจิตวิทยาเป็นเกณฑ์วัด คือ การวัดผลกระทบด้านความรู้ความเข้าใจ (cognition) การวัดผลกระทบด้านอารมณ์ความรู้สึก (Affection) และด้านการกระทำ (Behavior) สำหรับมิติศาสนานั้น สองมิติหลัง คือ อารมณ์ความรู้สึกและการลงมือปฏิบัติอาจถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของสถาบันศาสนา

เนื่องจากความต้องการศาสนานั้นมักเกิดมาจากปัญหาที่แก้ไม่ตกและทำให้มนุษย์เป็นทุกข์ คนเราจึงมักต้องการศาสนามากเป็นพิเศษในยามที่ท้อแท้ หดหู่ หรือหวาดกลัว ศาสนาจึงมีบทบาทในด้านการสนับสนุนทางอารมณ์ (emotional support) หรือทำหน้าที่จิตบำบัด (therapy) เป็นส่วนใหญ่ ดังประสบการณ์ทั่วไปในชีวิตคนธรรมดาที่เมื่อไม่สบายใจแล้วไปทำบุญที่วัด ก็จะรู้สึกสบายใจขึ้น

อย่างไรก็ตามการสั่งสอนแนะนำ หรือการเผยแผ่ธรรมของพระพยอมนั้น แม้ที่สุดจะมุ่งให้เกิดการกระทำ คือ ผู้รับสารนำหลักธรรมคำสั่งสอนในพุทธศาสนาไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่วัดผลหรือประเมินได้ยาก ว่าเมื่อผู้รับสารรับสารแล้วไปได้เกิดการระดมพลังปัญญาได้มากน้อยแค่ไหน ทำอย่างไรต่อ หรือแนวความคิดได้ปรับเปลี่ยนไปอย่างไร หรือเห็นผลซ้ำ ซึ่งพระพยอมก็กล่าวเองว่า “ การไปพูดไปสอนอย่างเดียวมัน บางทีก็เห็นผลซ้ำ “

แต่ด้านความรู้ ความเข้าใจ และอารมณ์ อาจพอเห็นได้ว่าผู้รับสารส่วนมากมีความนิยมชมชอบ และเห็นว่าเนื้อหาที่พระพยอมนำเสนอานั้นสามารถเข้าใจได้ง่าย และเป็นประโยชน์

ท่านธรรมปิฎกกล่าวว่า “ ในการนำคนให้พัฒนาผ่านขั้นต่างๆ การสั่งสอนแนะนำ และผู้ที่ถือกันว่าเป็นหลักในการทำหน้าที่นี้ก็คือ พระภิกษุสงฆ์ การพัฒนาหรือก้าวหน้าจะไปได้ช้าหรือเร็วมากหรือน้อย ย่อมขึ้นต่อปัจจัยทั้งฝ่ายผู้แนะนำสั่งสอน และคนที่รับคำสั่งสอน “ ในขณะที่ผู้แนะนำสั่งสอน คือ พระพยอมทำอย่างเต็มที่ใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการแนะนำสั่งสอนอย่างเต็มที่ แต่คนที่รับคำสั่งสอน หรือผู้รับสาร เป็นบุคคลที่มีชีวิตประจำวัน ทั้งกิจกรรมที่ทำ พฤติกรรม ความเคยชินห่างจากศาสนา พระธรรมปิฎกกล่าวว่า “ พฤติกรรมทำให้เกิดสภาพจิต เมื่อเราเคยชินอย่างไร จิตใจเราจะยึด และเกิดความพอใจ ตลอดจนหาเหตุผลเข้าข้าง และลบล้างความพอใจติดใจนั้น กลายเป็นความยึดติด แล้วทำให้พฤติกรรมนั้นแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น แล้วแก้ยาก ...” ดังนั้น การที่จะวัดผลเชิงพฤติกรรมจากผู้รับสารว่าได้มีการนำหลักธรรมคำสั่งสอนไปปรับเปลี่ยนหรือปรับใช้ให้เห็นผลทันทีจึงเป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะถ้าผู้รับสารนั้นเป็นผู้ที่มีความห่างจากศาสนา ใดๆ ก็ดี แนวคิดทางพุทธเชื่อว่า แต่ละคนมีศักยภาพในการพัฒนา สามารถฝึกได้ทั้งทางกาย ทางจิต และทางปัญญา ซึ่งเป็นแนวคิดที่พระพยอมยึดเป็นแนวทางในการทำงานด้านการพัฒนาต่อไป

แต่หากจะประเมินผลด้านการกระทำจากปริมาณคนไปทำบุญที่วัด หรือไปรอฟังเทศน์ในวันอาทิตย์ ไปเที่ยวพักผ่อนภายในบริเวณวัดซึ่งมีปริมาณมากพอสมควรก็อาจกล่าวได้ว่าผลจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมส่งผลในด้านการกระทำเช่นเดียวกัน

กล่าวโดยสรุป การประเมินผลความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ในแง่ของปริมาณการแพร่กระจายหลักธรรมสู่ผู้รับสารตามวัตถุประสงค์เอาคนเพื่อเผยแผ่ธรรม พระพยอมสามารถทำได้โดยประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แต่ในมิติของการระดมพลัง และการพัฒนานั้นพระพยอมทำได้ในระดับของการทำให้เกิดการเปิดรับ (exposure) มากกว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2. ผลการพัฒนาชุมชนด้านคนในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก

ผลที่เกิดขึ้นในด้านการพัฒนาในช่วงน้อมจิตช่วยคนยากนั้น เป็นการพัฒนาด้านกายภาพ และด้านจิตใจ ด้านกายภาพเป็นการสงเคราะห์ให้ผู้ยากไร้ ด้อยโอกาสทั้งหลาย ได้รับการตอบ

สนองในเรื่องความต้องการพื้นฐานของชีวิตในเรื่องปัจจัยสี่ ให้ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีรายได้ที่สามารถช่วยเหลือเลี้ยงตัวเองได้ มีความมั่นคงในระดับหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันก็ได้รับการพัฒนาทางด้านจิตใจไปพร้อมๆ กัน ทั้งที่เป็นผลจากการพัฒนาทางกายภาพที่ส่งผลให้คนงานเหล่านี้มีสภาพจิตใจที่ดีขึ้น และจากการอบรมศีลธรรม จริยธรรม คุณธรรมต่างๆ ในการดำรงชีวิต และการประกอบกิจการงาน

2.1 ผลการพัฒนาทางด้านกายภาพ

ผลการพัฒนาทางด้านกายภาพ ที่เป็นผลมาจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมจากการทำงานในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก และต่อเนื่องไปในช่วงขยายรากฐานการพัฒนา กล่าวคือ

ในส่วนที่เป็นผลจากการพัฒนาทางกายภาพ ก็เนื่องจากผู้รับสารกลุ่มนี้แท้จริงก็คือผู้ที่ถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลงจากความยากไร้ ด้วยโอกาสในสังคม จากความพิการทางกายจากการถูกทอดทิ้ง และจากความล้มเหลวในการดำเนินชีวิต การพัฒนาที่แม้จะดูว่าเป็นการพัฒนาทางกายภาพ แต่ก็เป็นการพัฒนาที่ทำให้เขาเหล่านี้เกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเองขึ้นมา ดังเช่น แม้จะเป็นคนพิการ แต่ก็ยังสามารถทำงานให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ เห็นคุณค่าของตนเอง หลายคนถูกทอดทิ้ง ไม่ว่าจะเป็นเด็กกำพร้า หรือคนชรา แต่เขาเหล่านั้นสามารถช่วยเหลือตนเองได้ อีกทั้งทำตนเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมที่ทำให้เกิดผลการพัฒนาในด้านกายภาพ แก่ผู้รับสารภายใน ในช่วงน้อมจิตช่วยคนยากนี้ เกิดจากการใช้สื่อกิจกรรม ด้วยโครงการสงเคราะห์ด้านต่างๆ เป็นหลัก ซึ่งวัตถุประสงค์ในการสงเคราะห์ คือ นำหลักธรรมในพุทธศาสนามาใช้ อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้ผู้รับสารเกิดการฝึกฝน พัฒนาตนเอง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ กิจกรรมโครงการเหล่านี้มีดังนี้

- กิจกรรมด้านการสงเคราะห์ ได้แก่ โครงการร่วมโพธิ์แก้ว โครงการสลับมาฟื้นฟู โครงการบ้านพักฟื้นคนชรา
- กิจกรรมเสริมอาชีพ ได้แก่ โครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ โครงการช่วยน้องท้องหิว
- กิจกรรมแก้ปัญหาสังคม เช่น โครงการลอกคราบ โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

- กิจกรรมด้านการศึกษา ได้แก่ โครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือให้มีโอกาสได้เรียน โครงการสวนแก้วเนอร์สเซอร์รี่

แต่ละกิจกรรมเหล่านี้ ทุกกิจกรรมผู้รับสารต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสาร ด้วยการ ทำงาน ทำกิจกรรมต่างๆ ที่เหมาะสมกับศักยภาพทางกายของผู้รับสาร เป็นต้นว่า คนหนุ่มสาวที่แข็งแรงดี ทำงานในแผนกต่างๆ เช่น งานสวน ลอกคลอง ดายหญ้า ชุปเปอร์ เชียงกง เพอร์นิเจอร์ โรงกระดาษ คนแก่ คนพิการ ฉีกกบมะพร้าวในแผนกจลนทรีย์ แม้แต่เด็กๆ ในโครงการสวนแก้วเนอร์สเซอร์รี่ก็ได้รับการปลูกฝังเรื่องความรับผิดชอบด้านความสะอาดในพื้นที่ส่วนรวม ด้วยการจับมือกันเดินแถวตามพี่เลี้ยงไปในบริเวณวัด หรือสวน ระหว่างทางหากพบเศษขยะ เด็กๆ ก็จะเก็บใส่ถังที่พี่เลี้ยงถือติดมือไปด้วย เป็นต้น นอกจากนี้เวลาเข้าก่อนเวลาเข้างาน และเวลาเย็นหลังเลิกงาน แต่ละคนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบดูแลรดน้ำต้นไม้ หรือดายหญ้าในสวน โดยแบ่งเขตรับผิดชอบกันไปตามแผนก

พระพยอมได้ประเมินผลการทำงานของตัวเองในกิจกรรมโครงการต่างๆ เหล่านี้อย่างกว้างๆ ไว้ว่า

“ เรื่องความสำเร็จนี้แทบไม่ต้องประเมิน มันวิ่งมาเห็นๆ ไร่ไรๆ จนเห็นชัดเจน อย่างโครงการให้การศึกษาคณะ อ้นนี่ชั่ววูบ เด็กที่พ่อแม่ยากจนอยากให้ออกจากโรงเรียนมาช่วยทำงาน เด็กก็ไม่ต้องออกจากโรงเรียน แล้วก็ไม่ต้องไปเบียดเบียนเงินพ่อแม่ เราให้ทุนการศึกษาปีหนึ่งเป็นล้านๆ โดยไม่ได้ให้แบบทั่วไป เราให้เด็กมาทำงาน ให้เด็กเอาเงินไปเรียน พอช่วยตัวเองได้ พ่อแม่เด็กก็ไม่ได้ว่าอะไร ตกลงเด็กได้เรียน เรียกได้ว่าให้มากกว่าใครทั้งหมดในประเทศไทยก็ได้ ที่จริงฐานะของเราไม่น่าที่จะให้ได้มากขนาดนี้ แต่เราก็ให้เป็นล้านๆ ช่วยเด็กได้ปีละ 300 – 400 คน ข้าวปลา อาหาร เสื้อผ้า กระเป๋า พร้อม อ้นนี่ชัดเจน ถือว่าโครงการนี้ประสบความสำเร็จ เด็กสามารถทำงานได้ ช่วยตัวเองได้ อยู่กับเราก็ได้รับการอบรม ไม่ให้ฟุ้งซ่านทำให้เรียนได้ดีขึ้น ประการที่สองคนตกงาน คนสิ้นเนื้อประดาตัวมาแล้ว แต่มาตั้งเนื้อตั้งตัวได้ทีนี้ มีทองใส่ มีเงินฝาก

โครงการแต่น้องท้องหิวก็ดีมากเลย มีเด็กที่โรงเรียนปิดเทอม 10 วัน 15 วัน ก็วิ่งเข้ามาหารายได้ เอาไปหากินหาใช้กัน ทำให้ไม่ต้องพึ่งพ่อแม่และแม่เขา โครงการสำหรับคนงานนั้นทั้งหมดปัญหาไป เพราะว่าเราได้สร้างงานขึ้นมาได้มากมาย ทำการเกษตร ตอน ข้า กิ่งไม้ มีงานให้ทำ

มากมาย ที่จะไม่ค่อยได้ผลก็เห็นจะเป็นโครงการลอกคราบพวกที่ติดยาเสพติด พวกนี้ไม่สามารถที่จะเอาชนะใจตัวเองอย่างแท้จริงเด็ดขาดได้ วนเวียนกลับไป “

ทีมข่าวพิเศษ สื่อธุรกิจ (2538) ได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินกิจกรรมโครงการลอกคราบไว้ว่า

“ โครงการลอกคราบนั้นมีเป้าหมายสูงสุด คือ ให้ประชาชนเลิกอบายมุข ผู้เข้าร่วมโครงการจะมีเฉพาะผู้ชายซึ่งติดยาเสพติดและชอบอบายมุข ส่วนใหญ่จะมีภูมินำมาฝากมากกว่าที่จะมาด้วยตนเอง ดังนั้นโครงการนี้จึงประสบความสำเร็จน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับโครงการอื่นๆ เนื่องจากผู้ติดอบายมุขและยาเสพติดยังไม่ได้มีความประสงค์จะเลิก บางรายก็แอบหลบหนีออกไปภายหลังเข้ามาอยู่ในโครงการก็มี “

ส่วนโครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ ที่ทีมข่าวพิเศษ สื่อธุรกิจ เรียกว่าโครงการศูนย์ฝึกอาชีพนั้น ทีมข่าวพิเศษได้เสนอข้อมูลว่า

“ ลักษณะของโครงการจะรับบุคคลทุกกลุ่มอายุ โดยไม่จำกัดวุฒิการศึกษาทั้งที่มีฝีมือและไร้ฝีมือ ในส่วนของผู้ที่ไม่มีฝีมือทางวัดจะมีงานก่อสร้างให้ทำ ค่าจ้างรายวัน วันละ 160 – 170 บาท ส่วนผู้ที่ยังไร้ฝีมือและประสบการณ์ทางวัดจะฝึกให้ อาทิ ช่างไม้ ช่างปูน ช่างเชื่อม ช่างตัดเหล็ก ช่างก่อสร้าง โดยกรมพัฒนาฝีมือแรงงานได้จัดส่งเจ้าหน้าที่จากกรมเข้ามาอบรมหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นให้ โดยเฉพาะช่างะฝีมือของงานก่อสร้าง กำหนดหลักสูตรไว้ 3 เดือน ภายหลังเมื่อจบแล้วจะมีใบประกาศนียบัตรรับรองให้ สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ ปัจจุบันมีช่างฝีมือแรงงานประเภทต่างๆ อยู่ภายใต้การดูแลของวัด 1,500 คน มีค่าจ้างรายวันและยังมีสวัสดิการในด้านที่พัก อาศัย อาหารและค่ารักษาพยาบาลให้ฟรีอีกด้วย “

เมื่อประเมินจากตัวเลขจำนวนผู้เข้ารับการสงเคราะห์ หรือตัวเลขงบประมาณค่าใช้จ่ายที่ได้ทุ่มเทไปกับการสงเคราะห์ในรูปแบบต่างๆ พบว่าการทำงานบรรลุนิติประสงค์เพื่อสงเคราะห์ให้ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ทั้งหลายได้มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น ยกเว้นโครงการลอกคราบที่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามความสำเร็จในการดำเนินโครงการต่างๆ เป็นสิ่งสะท้อนวัตถุประสงค์ในการสงเคราะห์ที่ว่า นำหลักธรรมในพุทธศาสนามาปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้ผู้รับสารเกิดการฝึกฝน พัฒนาตนเอง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ พระพยอมเข้าใจว่าการพูดสอนแต่

เพียงอย่างเดียวมันเห็นผลช้า หรืออาจไม่ได้ผล ดังนั้นจึงได้ปรับวิธีการสื่อสารเสียใหม่ด้วยการนำหลักธรรมคำสอนมาแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านสื่อกิจกรรมโครงการต่างๆ

2.2 ผลการพัฒนาด้านจิตใจ

การพัฒนาด้านจิตใจในส่วนที่ได้รับการอบรมศีลธรรม จริยธรรม คุณธรรมต่างๆ นั้น ซึ่งเป็นผลมาจากความสามารถด้านการสื่อสาร ในบริบทการสื่อสารเพื่อการบริหารภายในองค์กร เช่น การประชุมอบรมทุกเย็นวันพระในช่วงเช้าพรรษา เป็นส่วนที่เสริมเติมให้คุณค่าความเป็นมนุษย์เต็มสมบูรณ์ขึ้น แม้ว่าลำดับขั้นทางสังคมจะไม่ได้เลื่อนหรือขยับขึ้น แต่การพัฒนาตามหลักพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของคนที่จะสามารถเลื่อนระดับขั้นทางจิตและทางปัญญาไปสู่ระดับที่สูงขึ้นจนเป็นอิสระจากสิ่งทั้งปวง การอบรมด้านหลักธรรมคำสอนต่างๆ จึงเป็นการพัฒนาด้านจิตใจของคนงานที่อยู่ในมูลนิธิให้เป็นผู้มีใจสูงขึ้นตามศักยภาพของแต่ละคนที่จะพัฒนาไปได้ ซึ่งเป้าหมายที่พระพยอมได้วางไว้ในการพัฒนาคนกลุ่มนี้ในระยะยาวก็คือ การพัฒนาความสุขให้บังเกิดขึ้นตามหลักพุทธศาสนา 4 ประการ คือ

- พ้นจากการบีบคั้นทางกาย คือ ความหิว ความต้องการปัจจัย 4 ซึ่งเป็นเรื่องทางกายภาพ
- พ้นจากการบีบคั้นทางจิต คือ เรื่องของอารมณ์ และจิตใจ
- พ้นจากการบีบคั้นทางสังคม ได้แก่ สถานภาพทางสังคม
- พ้นจากการบีบคั้นทางปัญญา ซึ่งเป็นระดับจิตวิญญาณ คือ มีปัญญารู้แจ้งในอวิชชา คือ โลก โกรธ หลง กิเลส ตัณหา

ท่านธรรมปิฎก (2546) กล่าวว่า

“ มนุษย์เป็นยอดแห่งสัตว์ที่ฝึกได้ เรียกอย่างสมัยใหม่ว่า มีศักยภาพสูง สามารถฝึกได้ทั้งทางกาย ทางจิต และทางปัญญา ... หากละเลยปล่อยให้ศักยภาพของตนสูญไปเปล่า จะไม่รู้จักเติบโตในอริยมรรค ... คนเรานี้มีการปรับ 2 อย่าง คือ ปรับข้างนอก กับปรับข้างใน

ปรับข้างนอกหมายถึงว่า มีปัญหาความทุกข์ ความเดือดร้อนบีบคั้นชีวิตขึ้น มา เราก็ไปแก้ไขปัญหา ปรับชีวิตด้านนอก โดยปรับตัวเราเข้ากับสภาพภายนอก หรือปรับสภาพภายนอก (แก้ไข) ให้เข้ากับตัวเรา ทำให้หมดปัญหาไป เพื่อจะอยู่ไปได้ด้วยดี ส่วนการปรับภายใน ก็คือ ปรับใจ

สภาพข้างนอกก็คงอยู่ของมันอย่างนั้นยังอยู่ในสภาพเดิม เคยทำให้เรามีความทุกข์ แต่ตอนนี้เราปรับใจของเราได้ ทำใจได้ ที่เคยเป็นทุกข์ ทั้งๆ ที่อยู่อย่างนี้ แต่ก่อนเคยเป็นทุกข์ แต่เดี๋ยวนี้กลับไม่ทุกข์ สบายใจ รู้จักปลง อย่างนี้เรียกว่าปรับภายใน ”

คนเรานี้ก็มีการปรับทั้งภายในและภายนอก บางเรื่องปรับภายนอกอย่างเดียวพอ บางเรื่องปรับภายในอย่างเดียวพอ ... แต่บางเรื่องต้องปรับทั้งภายในและภายนอก “

พระพยอมรู้ว่า แม้คนที่เข้ามาอยู่ในโครงการจะเป็นผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส พิกัด ถูกทอดทิ้ง ประสพภัย ล้มเหลวในการดำเนินชีวิต และแม้แต่เป็นบ้า แต่เขาเหล่านั้นก็ยังมีศักยภาพที่จะฝึกหรือพัฒนาได้ ทั้งทางกาย ทางจิต และทางปัญญา ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายพระพยอมช่วยปรับข้างนอกเขาเหล่านั้นเสียก่อน โดยให้เขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พอจะช่วยตัวเองได้ พ้นจากความบีบคั้นทางกาย และในขณะเดียวกันก็ช่วยให้เกิดการปรับข้างใน เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองต่อไปได้ตามศักยภาพของแต่ละคน คือ ให้พ้นจากการบีบคั้นทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา ตามลำดับ โดยการเขาที่ทำให้เขาเหล่านั้นมีความมั่นใจในศักยภาพของตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง และนำหลักธรรมมาขัดเกลาตนเอง เพื่อพัฒนาปัญญาของตนเองต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นในด้านการพัฒนาดังกล่าวเป็นไปในระดับปัจเจก อย่างไรก็ตามแต่ละปัจเจกนั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกลุ่ม องค์กร ตลอดจนชุมชน สังคม พระธรรมปิฎก (2546) กล่าวว่า

“ คนเมื่อพัฒนาตนได้มากเท่าไร ก็ยิ่งพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อโลกได้มากเท่านั้น ... เมื่อมนุษย์พัฒนาตนขึ้นไป ก็จะใช้ความสามารถที่มีเพิ่มขึ้นนั้นมาช่วยเหลือทั้งตัวเองและสัตว์อื่น สิ่งอื่น ให้อยู่กันได้ดีมีความสุขยิ่งขึ้น เบียดเบียนกันน้อยลง เกื้อกูลกันมากขึ้น และทำให้โลกนี้มีสภาพเอื้ออำนวยยิ่งขึ้นต่อการเป็นอยู่ด้วยดี อย่างผาสุก แก่ผู้เป็นส่วนรวมทั้งหมด “

แม้ว่าสมาชิกในชุมชนมุลินนิสวันแก้วอาจจะยังอยู่ในขั้นของการช่วยเหลือตัวเองอยู่ อาจยังไม่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น แต่การช่วยเหลือตนเองของเขาเหล่านั้นได้ทำให้สังคมชุมชนที่เขาอยู่นั้นได้รับการพัฒนาขึ้นมากโดยเฉพาะทางกายภาพ สถานที่ แหล่งทำมาหากิน และในทางจิตใจ เขาเหล่านั้นก็เป็นพลังสร้างสรรค์ทางใจให้กันและกันจากความพยายามช่วยเหลือตนเองของแต่ละคน

ยิ่งไปกว่านั้นการช่วยเหลือตนเองของพวกเขาเท่ากับเป็นการลดภาระและปัญหาสังคมที่พวกเขาอาจจะก่อขึ้นได้หากไม่มาอยู่ในโครงการของมูลนิธิสวนแก้ว เป็นการช่วยสังคมประการหนึ่ง นอกจากนี้การอยู่ในมูลนิธิและหมั่นเพียรทำงาน ยังเป็นบ่อเกิดให้คนภายนอกได้มีโอกาสฝึกฝนหรือพัฒนาจิตใจของตนเองในเรื่องของทาน และความเสียสละ เป็นการระดมสังคหพละให้เกิดขึ้นแก่ปัจเจกและชุมชนภายนอกให้เกิดการเกื้อกูลกันมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างเบียดเบียนกันน้อยลง ผาสุกมากขึ้นในสังคมโดยรวม

การประเมินผลความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม เมื่อพิจารณาจากผลด้านการพัฒนาตั้งแต่ช่วงหอมดอกพยอม เรื่อยมาถึงช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก เป็นผลจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ในการเลือกใช้สื่อ จากความรู้ความเข้าใจผู้รับสาร และวัตถุประสงค์ นั่นคือ ในช่วงของวัตถุประสงค์ที่ทำงานเพื่อเผยแผ่ธรรมโดยอาศัยสื่อการเทศน์เป็นหลัก นั้นมีผลต่อผู้รับสาร ในแง่ของการเปิดรับ แต่ยังไม่ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในการเปิดรับนั้น ผู้รับสารได้รับผลกระทบในด้านความรู้ความเข้าใจ และอารมณ์ความรู้สึกจิตใจ ทั้งนี้เพราะเนื้อหา สื่อและวิธีการสื่อสารยังมีลักษณะที่เป็นเรื่องของนามธรรมอยู่ และผู้รับสารแต่ละคนต้องนำไปปรับประยุกต์ใช้เอง ซึ่งพระพยอมเข้าใจดี ดังนั้นเมื่อมีการเปลี่ยนกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายเฉพาะ จึงมีการเปลี่ยนแปลงสื่อและวิธีการสื่อสาร โดยปรับให้เข้ากับผู้รับสารกลุ่มใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะย่อยลงไปอีก นั่นคือ การทำงานในช่วงน้อมจิตช่วยคนยากนั้น ผลกระทบที่เกิดด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านอารมณ์ความรู้สึก และด้านการกระทำ จากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม แสดงให้เห็นว่าเกิดผลกระทบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทัศนคติ และด้านการกระทำ โดยเฉพาะด้านการกระทำ อยู่ในระดับที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสาร ดังที่ได้ปรากฏเป็นพลังด้านต่างๆ

นอกจากนี้ในการทำงานช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก ซึ่งพระพยอมต้องใช้ความสามารถด้านการสื่อสารในการระดมทรัพยากรทุน หรือการระดมโภคผละ เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ การใช้ความสามารถเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดผลด้านการพัฒนาด้วย

ผลด้านการพัฒนาที่เกิดขึ้นจัดเป็นการพัฒนาด้านจิตใจ กล่าวคือ ทำให้ผู้รับสารซึ่งเป็นคนในสังคมทั่วไปได้พัฒนาจิตใจตนเองในด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยเฉพาะคุณธรรมที่เกี่ยวกับการเสียสละ และการให้ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น และต่อสังคมส่วนรวม โดยผ่านกิจกรรมโครง

การทั้งหลายของมูลนิธินี้ส่วนแล้ว ซึ่งโครงการต่างๆ เหล่านั้นเป็นโครงการที่ได้สงเคราะห์ผู้ยากไร้ ด้วยโอกาส ตกทุกข์ได้ยากทั้งหลายในสังคม ให้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หากบุคคลเหล่านี้ ไม่ได้รับการช่วยเหลือสงเคราะห์เลย บางส่วนอาจกลายเป็นภาระและปัญหาของสังคมได้ การเสียสละ การให้ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นจึงเป็นสิ่งที่นอกจากผู้กระทำจะได้รับผลการพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นส่วนตนแล้ว ยังช่วยบรรเทาปัญหาที่จะเกิดขึ้นในสังคมส่วนรวม ทำให้เกิดการเกื้อกูล ไม่เบียดเบียนกันของผู้คนในสังคม ซึ่งหากสังคมมีผู้เดือดร้อนทุกข์ยากน้อยลง หรือได้รับการช่วยเหลือบรรเทาความทุกข์ยาก สังคมโดยส่วนรวมก็น่าจะเป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ดังนั้นการให้ของปัจเจกจึงมีผลที่ย้อนคืนกลับต่อส่วนรวม ในแง่มุมนี้พระพยอมได้ทำให้องค์กรทางศาสนาเป็นสื่อกลางที่ทำให้ปัจเจกได้มีโอกาสกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วยวิธีที่ง่ายที่สุด

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในการระดมทรัพยากรทุนต่างๆ ที่มีผลในด้านการพัฒนา ส่งผลกระทบต่อผู้รับสารในด้านอารมณ์จิตใจ และการกระทำ เนื่องจากตอบสนองอารมณ์จิตใจที่ต้องการทำบุญทำทาน อีกทั้งอะไรก็ได้ที่ผู้รับสารจะนำมาบริจาคให้ ไม่จำกัด ไม่มีเงื่อนไข ทำให้ผู้รับสารเกิดการกระทำได้ง่าย และเมื่อทำแล้วก็รู้ว่าการกระทำของตนนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จึงมีความพอใจที่ได้ทำ เกิดความสบายใจที่ได้ทำ และยินดีที่ได้ทำ ซึ่งเป็นผลจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมหลายรูปแบบ ได้แก่

1. การประชาสัมพันธ์ การตลาดเพื่อสังคม
2. การติดต่อประสานงานกับบุคคลภายนอก
3. ความสามารถในการสื่อสารในบริบทต่างๆ

1. การประชาสัมพันธ์ การตลาดเพื่อสังคม

พระพยอมได้ใช้การประชาสัมพันธ์ การตลาดเพื่อสังคม เพื่อระดมทรัพยากรทุนต่างๆ ซึ่งส่งผลด้านการพัฒนาทางด้านจิตใจ โดยอาศัยทักษะในการเลือกสื่อ

สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อที่สามารถนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวที่รายละเอียดมากได้ และเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้มีเวลาไตร่ตรอง สื่อสิ่งพิมพ์ที่พระพยอมใช้เพื่อวัตถุประสงค์นี้ ได้แก่ หนังสือเล่มเล็กที่

พิมพ์ประวัติและผลงานของพระพยอม รวมทั้งวัตถุประสงค์การดำเนินงานมูลนิธิสวนแก้ว วารสารร่มโพธิ์แก้ว ที่นำเสนอเรื่องราวความเป็นไปเกี่ยวกับพระพยอม กิจกรรมของมูลนิธิสวนแก้วรวมทั้งความเป็นไปในสังคมที่เป็นปัจจุบัน ให้กับสมาชิก ตลอดจนผู้รับสารทั่วไปได้รับทราบความเคลื่อนไหว รูปภาพพระพยอมเอง นอกจากนี้ก็มีข่าว บทสัมภาษณ์ สารคดี สกู๊ปพิเศษ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วัตถุประสงค์ ตลอดจนรายละเอียดกิจกรรมโครงการต่างๆ ของมูลนิธิสวนแก้ว ที่ปรากฏตามสื่อสิ่งพิมพ์มวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร

สื่อเหล่านี้ส่งผลให้ผู้รับสารได้ทราบข้อมูลรายละเอียดต่างๆ และมีความเข้าใจในการดำเนินงานของพระพยอมได้เป็นอย่างดี แต่สื่อเหล่านี้ก็ยังไม่อาจส่งผลในเชิงการกระทำ คือ มีส่วนร่วมในการสื่อสาร ด้วยการบริจาคได้ในทันที เนื่องจากหนังสือเล่มเล็กผู้รับสารจะได้รับต่อเมื่อไปทำบุญถวายสังฆทานที่วัด วารสารร่มโพธิ์แก้วก็เช่นกัน หรือไม่ได้รับเมื่อมูลนิธิจัดส่งไปหากเป็นสมาชิก ส่วนรูปภาพ ได้รับที่วัดเช่นกัน เป็นการเตือนใจให้ระลึกถึงเท่านั้น สื่อเหล่านี้ยังไม่ส่งผลในแง่การดึงดูดโน้มน้าวใจให้กระทำทันที แต่ก็ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ระลึกได้ และมีความโน้มเอียงที่จะบริจาคทรัพย์ สิ่งของต่างๆ

สื่อบุคคล

สื่อบุคคล คือ พระพยอมเอง พระพยอมเข้าใจดีว่าสื่อบุคคลมีผลในการโน้มน้าวใจได้สูง ดังนั้นพระพยอมจะทำการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจ โดยสวมบทบาทนักการชายเพื่อให้ผู้รับสารสนใจ และเกิดการกระทำ คือ ชื้อสินค้าในโครงการของมูลนิธิ อย่างไรก็ตามในเรื่องของการบริจาคพระพยอมไม่ได้ใช้บทบาทนักการชาย แต่การบอกเล่าวัตถุประสงค์และการดำเนินกิจกรรมของมูลนิธิ ประกอบกับสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้รับสารที่เป็นบุคคลทั่วไปในสังคมบริจาคทรัพย์สิ่งของต่างๆ

ในการนำเสนอเนื้อหาสาระที่จะให้ผู้รับสารมีส่วนร่วม ด้วยการบริจาค หรือซื้อสินค้า ซึ่งเป็นการระดมทรัพยากรทุน ผู้รับสารจำนวนไม่น้อยที่มีความคิดว่าพระพยอมพูดแต่เรื่องเงิน เรื่องขายสินค้าแม้เวลาเทศน์ ซึ่งท่านก็จะพูดเล่าให้ทราบว่าท่านไม่ปล่อยให้เวลาผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ และไม่ปล่อยให้สิ่งต่างๆ สูญไปโดยเปล่าประโยชน์ด้วย แก้อ้อ เฟอริเนอร์เก่าชำรุด ก็เอามาซ่อมขายได้ แม้แต่ขยะท่านก็นำมาแปรให้เกิดประโยชน์ เกิดเป็นเงินขึ้นมาได้ ถึงกับเคยมีโครงการผันขยะให้เป็นทองคำ อย่างไรก็ตามการสื่อสารด้วยวิธีการประชาสัมพันธ์ โดยการสื่อสารให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ ทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจ (Cognition) ในการนำเสนอเนื้อหาสาระพระพยอมใช้

วิธีการผสมผสานวิธีการแบบทางโลก กับแนวคิดแบบทางธรรมเข้าด้วยกัน เช่น โครงการกระบอก
 สำรอกกิเลส ซึ่งเป็นการระดมทุนด้วยการออมตามแบบทางโลก แต่การออมนั้นเป็นการออมเพื่อผู้
 อื่น ซึ่งเป็นแนวคิดแบบทางธรรม การใช้วิธีการทางโลกทำให้ผู้รับสารซึ่งมีวิถีชีวิตคุ้นเคยอยู่กับวิธี
 คิดวิธีการแบบทางโลกเข้าใจและยอมรับได้โดยง่าย ในขณะที่การนำเสนอเนื้อหาที่อยู่บนฐานคิด
 แบบทางธรรม เป็นการตอบสนองด้านอารมณ์จิตใจ (Affection) ของผู้รับสารในทางศาสนาที่
 ต้องการทำบุญ และเกิดความพอใจในการกระทำของตนที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งทำให้การ
 สื่อสารเป็นที่สนใจของผู้รับสารและทำให้เกิดผลด้านการกระทำ (Behavior) ได้โดยง่าย

สื่อโครงการ

สื่อโครงการนี้มีลักษณะที่เทียบเคียงได้กับกิจกรรมพิเศษ (Special events) กล่าวคือ เป็น
 โครงการที่จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนโครงการหลัก เช่น โครงการกองทุนเพื่อนาบุญและบัตร์เครดิตรพระพ
 ยอม เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อหาทุนสนับสนุนโครงการสลับมากันไปซึ่งเป็นโครงการหลัก โครงการ
 พิเศษนี้ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวตื่นตัวของข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมของมูลนิธิ สร้างโอกาส
 หรือช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารมาก ซึ่งจะทำให้ผู้รับสารได้รับทราบและเข้าใจ อีกทั้ง
 เปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำได้มากและง่ายจากการใช้วิธีการแบบผสมผสาน
 วิธีการแบบทางโลกกับแนวคิดแบบทางธรรม

สื่อวัตถุ

สื่อวัตถุที่พระพยอมใช้ คือ กระป๋องออมสินโลหะพิมพ์ภาพพระพยอม กระบอกไม้ไผ่ออม
 สีนตีสติกเกอร์รูปพระพยอม บัตร์เครดิตรพระพยอม สื่อวัตถุอาจส่งผลด้านอารมณ์จิตใจได้ กล่าว
 คือ เป็นการเตือนใจผู้รับให้ระลึกถึง และมีจิตใจที่จะเฝ้านในการกระทำ นอกจากนี้ก็ส่งผลด้านการ
 กระทำได้โดยตรง เช่น การออมเงินในกระบอกออมสิน หรือการซื้อสินค้าของมูลนิธิโดยใช้บัต
 ร์เครดิตรพระพยอม

2. การติดต่อประสานงานกับบุคคลภายนอก

การติดต่อกับบุคคลภายนอก เช่น สื่อมวลชน บุคคลสำคัญ เจ้าหน้าที่หน่วยงานองค์กร
 ต่างๆ โดยมากเป็นการติดต่อที่ทั้งสองฝ่ายต่างได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ถึงแม้การติดต่อ
 สื่อสารที่เกิดขึ้นพระพยอมไม่ใช่ผู้กำหนดประเด็นเนื้อหาสาร แต่พระพยอมก็จะได้ประโยชน์ในเชิง
 การประชาสัมพันธ์ ยิ่งไปกว่านั้นการติดต่อสื่อสารในบางครั้งเป็นการติดต่อเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

เช่น การร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ หน่วยงานองค์กรต่างๆ ในการจัดทำโครงการร่วมกัน เช่น โครงการ
 สลบมาฟื้นฟู ที่มีการร่วมงานกันกับกรมประชาสัมพันธ์ หรือการจัดกิจกรรมพิเศษขึ้นตามวาระ
 โอกาส ดังเช่น การจัดงานฉลาดทำบุญ

ในการติดต่อกับบุคคลภายนอก เช่น สื่อมวลชน หรือบุคคลสำคัญ ส่งผลในเชิงการประชาสัมพันธ์
 เป็นส่วนมาก ซึ่งทำให้ผู้รับสารได้รับข้อมูลข่าวสาร เกิดความชื่นชม หรือเข้าใจ ให้ผลในแง่
 ของการเปิดรับ ส่วนการติดต่อกับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ส่งผลในเชิงการประชาสัมพันธ์ แต่มักให้
 ผลที่ทำให้เกิดการกระทำ

3. ความสามารถในการสื่อสารในบริบทต่างๆ

ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในหลายบริบทของสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น
 บริบทที่เกี่ยวกับระบบลำดับชั้น บริบทที่เกี่ยวกับบทบาทสถานภาพ และบริบทที่เกี่ยวกับความขัด
 แย้ง ทั้งในสถานการณ์ที่เป็นเรื่องทางธรรมและเรื่องทางโลก บางสถานการณ์เป็นเรื่องที่ดูว่าเป็น
 เรื่องทางลบ เช่น ในบริบทของการถูกวิพากษ์วิจารณ์ในเรื่องการเทศน์ ในบริบทของความขัดแย้งที่
 เกิดจากการทำหน้าที่ปรามนักบวชลงโลก ความขัดแย้งกับเจ้าอาวาส แต่ผลจากความสามารถ
 ด้านการสื่อสารในบริบทเหล่านั้น กลับส่งผลทางด้านบวก กล่าวคือ มีผู้รู้จัก และที่สำคัญ มีเข้าใจ
 ในวัตรปฏิบัติและเจตนาของพระพยอมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลในด้านจิตใจตามมา กล่าวคือ ผู้รับ
 สารเกิดความศรัทธา เชื่อมั่น และไว้วางใจในการทำงานของท่าน โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้อง
 กับเรื่องเงิน และเรื่องผู้หญิงซึ่งมีความอ่อนไหวต่อสถานภาพความพระเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งส่งผลต่อ
 การทำงานด้านการพัฒนาของพระพยอมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในวัตถุประสงค์เพื่อการระดม
 ทรัพยากรทุนต่างๆ เพราะถ้าหากผู้รับสารไม่เข้าใจ ไม่ศรัทธา ไม่เชื่อมั่น ไม่ไว้วางใจในการกระทำ
 ของพระพยอมแล้ว ก็จะไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารด้วยการบริจาคทรัพย์สิ่งของต่างๆ หรือ
 ซื้อสินค้าของมูลนิธิสวนแก้ว หรือไม่ให้การสนับสนุนใดๆ ในกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิสวนแก้ว
 เพราะการมีส่วนร่วมของผู้รับสารในลักษณะดังกล่าวนี้ คือ แหล่งที่มาสำคัญของรายได้ รายได้
 ของมูลนิธิสวนแก้วได้มาจาก การเทศน์ การจำหน่ายเทปปาฐกถาธรรม การขายหนังสือและวาร
 สาร จากการรับบริจาค จากการขายผลผลิตในสวน จากการขายของในซูเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้
 และกองทุนพระพยอม

3. ผลการพัฒนาชุมชนด้านคนในช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

ผลที่เกิดขึ้นในด้านการพัฒนาในช่วงขยายรากฐานการพัฒนานั้น เป็นการพัฒนาด้านกายภาพ และด้านจิตใจ ที่ต่อเนื่องจากการพัฒนาในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก แต่ที่เป็นผลมาจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน ที่ดูโดดเด่น ก็คือ ในการทำงานช่วงขยายรากฐานการพัฒนานี้ พระพยอมใช้สื่อกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือสืบเนื่องกับการทำสวน เช่น การดูแลสวน การผลิตปุ๋ยชีวภาพ รวมไปถึงการประสานจัดทำโครงการบ่อหมักสิ่งปฏิกูล ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริ ขึ้นในพื้นที่วัดสวนแก้ว รวมตลอดไปถึงโครงการที่เกี่ยวกับการใช้ซ้ำต่างๆ ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ อย่างเต็มคุณค่า เป็นการประหยัดทรัพยากร และรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยืนยาวไว้เพื่อทุกคน ซึ่งเป็นการฝึกให้ผู้รับสารภายในมูลนิธิได้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และด้วยการเห็นผลจากของจริง เป็นการพัฒนาที่อยู่บนหลักการของการพึ่งพาตนเอง ซึ่งจะติดตัวไปยาวนาน

2. การพัฒนาชุมชนด้านวัตถุ

ในการพัฒนาชุมชน พิจารณาในด้านวัตถุ พบว่าสื่อกิจกรรมโครงการที่พระพยอมคิด และจัดตั้งขึ้นได้ก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนด้านวัตถุในแง่ของการทำให้ เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดในการใช้วัตถุ สิ่งของต่างๆ จากการใช้ซ้ำ (reuse) และจากการนำกลับมาใช้ใหม่ (recycle) ได้แก่ โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาด โครงการซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

เห็นได้ว่าการสื่อสารของพระพยอมนั้น นอกจากเป็นการสื่อสารเพื่อฟื้นฟูคุณค่าของความเป็นมนุษย์ให้กับคนที่ถูกลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ลง แล้ว แม้แต่สิ่งของเหลือใช้ ของเสียทั้งหลายก็ได้รับการฟื้นฟูให้กลับมีประโยชน์ และคุณค่าขึ้นมาใหม่ด้วยเช่นกัน เป็นการพัฒนาด้านวัตถุในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน และสังคม กล่าวคือ

- ทำให้ลดปริมาณขยะในชุมชน
- ทำให้ลดการใช้ทรัพยากรที่นับวันจะหายากมากขึ้น
- ทำให้ลดปริมาณรายจ่ายในการจัดการปัญหาขยะ และการหาทรัพยากรทดแทน
- ทำให้คนเกิดปัญญาในการใช้วัตถุสิ่งของต่างๆ

3. การพัฒนาชุมชนด้านสังคม

การพัฒนาชุมชนในด้านสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของ พระพยอม ในทั้ง 3 ช่วงของการทำงานของพระพยอม ได้แก่

- 3.1 การพัฒนาชุมชนด้านสังคมในช่วงหอมดอกพยอม
- 3.2 การพัฒนาชุมชนด้านสังคมในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก
- 3.3 การพัฒนาชุมชนด้านสังคมในช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

3.1 การพัฒนาชุมชนด้านสังคมในช่วงหอมดอกพยอม

การพัฒนาชุมชนด้านสังคมในช่วงหอมดอกพยอม พิจารณาเชิงปริมาณถึงการแพร่กระจายหลักธรรมคำสอนไปในหมู่ประชาชนในวงกว้างแล้ว จากการศึกษาพบว่าการแพร่กระจายไปในวงกว้างสมดังวัตถุประสงค์ที่พระพยอมได้มุ่งหมายไว้ พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร โดยเริ่มจากความรู้จักความเข้าใจกลุ่มผู้รับสาร และการกำหนดวัตถุประสงค์ และได้ใช้ทักษะการเลือกใช้สื่อ โดยเลือกสื่อการเทศน์ หรือการบรรยายธรรมเป็นหลัก ร่วมกับทักษะการเลือกสารที่เลือกนำเสนอหลักธรรมในระดับโลกียธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสาร ซึ่งเป็นเด็ก วัยรุ่น คนระดับกลางถึงล่างของสังคม นอกจากนี้พระพยอมยังได้ออกแบบสารให้สอดคล้องกับผู้รับสารเฉพาะ เนื้อหาสารมีลักษณะของการวิพากษ์ วิเคราะห์วิจารณ์ เป็นปัจจุบัน มีความทันสมัยที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ง่าย และที่สำคัญพระพยอมได้ใช้กลยุทธ์การสื่อสาร ด้วยการใช้อารมณ์ขัน และการเล่าเรื่อง เป็นกลยุทธ์สำคัญในการทำให้การแสดงธรรมของท่านเป็นที่สนใจแก่ผู้รับสารอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้พระพยอมได้อาศัยความรู้ประสบการณ์เดิมทางธรรม คือ การจัดเรียงองค์ประกอบในการเทศน์เสียใหม่ โดยนำองค์ประกอบข้อแสดงธรรมให้รวดเร็ว (สัมปหังสนา) จากเดิมอยู่ในลำดับ 4 มาเป็น ลำดับ 2

การใช้กลยุทธ์ดังกล่าว ทำให้การแสดงธรรมของพระพยอมเป็นที่สนใจ แก่ผู้รับสารจำนวนมาก โดยพระพยอมได้รับกิจนิมนต์ไปเทศน์ หรือแสดงธรรมทั่วประเทศ และเมื่อการแสดงธรรมในวิธีการของท่านถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชน ก็ยิ่งทำให้แพร่กระจายไปในวงกว้างได้อย่างรวดเร็ว

จากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอมที่มุ่งให้หลักธรรมคำสอนได้แพร่กระจายไปในสังคมวงกว้าง ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า เพื่อเอาคน นั้น จากการศึกษาพบว่า รูปแบบวิธีการ

แสดงธรรมของพระพยอม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญให้ประสบความสำเร็จในเชิงปริมาณนั้น ในเชิงคุณภาพ ได้ส่งผลกระทบในสังคมวงกว้างเช่นเดียวกัน โดยก่อให้เกิดการวิพากษ์ วิจารณ์กันถึงความเหมาะสม ในเนื้อหา วิธีการ อย่างไรก็ตาม มีผู้ได้แสดงทัศนะ ความคิดเห็นมากมาย ทั้งพระสงฆ์ และฆราวาส ถึงการแสดงธรรมของพระพยอม ซึ่งเป็นไปในทิศทางที่เห็นด้วยเป็นส่วนมาก ที่สำคัญเนื้อหาที่พระพยอมเลือกนำเสนอ นั้นไม่ได้ผิดไปจากหลักธรรมคำสอน และพระพยอมยังได้ใช้ทักษะเฉพาะในด้านการรับฟัง เมื่อมีเสียงทักท้วง และได้ใช้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทสถานการณ์ต่างๆ และทำการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบท สถานการณ์เหล่านั้น ดังเช่น ในบริบทของการแสดงบทบาทสถานภาพพระนักเทศน์ หรือในบริบทของระบบลำดับชั้น และในสถานการณ์ของความขัดแย้งในหลายกรณี เช่น ผู้รับสารไม่เข้าใจ ไม่ศรัทธา หรือไม่พอใจการนำเสนอ ผู้รับสารเข้าใจผิด วินิจฉัยไม่ได้ หรือแม้แต่ความขัดแย้งยังไม่เกิด แต่โอกาสเกิดสูง พระพยอมก็ได้ใช้การสื่อสารเพื่อจัดการความขัดแย้งตามบริบท และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจ พร้อมทั้งได้แนวหรือหลักสำหรับการพิจารณาความเป็นไป และกิจกรรมต่างๆ ทางศาสนา ที่เกิดขึ้นในสังคมด้วย

นอกจากนี้ พระพยอมยังได้ใช้ทักษะการเลือกใช้สื่อ เลือกสื่อกิจกรรมสนับสนุนการเผยแผ่หลักธรรมคำสอน เพื่อให้ผู้รับสารได้รับเนื้อหาสาระที่ถูกต้องตามหลักธรรมด้วย ได้แก่ โครงการบวช เณรภาคฤดูร้อน โครงการอบรมจริยธรรม และกิจกรรมเสริมธรรมเสริมปัญญา ซึ่งจัดขึ้นเป็นงานวัดประจำปีของวัดสวนแก้ว

3.2 การพัฒนาชุมชนด้านสังคมในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก

จากผลการพัฒนาชุมชนด้านสังคมในช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก ที่ปรากฏในชุมชน 2 ลักษณะ คือ ในชุมชนที่กำหนดโดยพื้นที่ และชุมชนที่ไม่ได้กำหนดในพื้นที่ เป็นผลมาจากความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ดังนี้

3.2.1 การพัฒนาชุมชนด้านสังคมจากชุมชนที่กำหนดโดยพื้นที่

การพัฒนาชุมชนที่กำหนดโดยพื้นที่ ซึ่งได้แก่ ภายในวัดสวนแก้ว และมูลนิธิสวนแก้ว เป็นไปในด้านการอยู่ร่วมกันของสมาชิกมูลนิธิสวนแก้วด้วยความสงบเรียบร้อย สมาชิกมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นในด้านความเป็นอยู่ รายได้ และอารมณ์จิตใจ ซึ่งเป็นผลจากความสามารถด้านการสื่อสารในด้านความรู้ความเข้าใจที่เกี่ยวกับการบริหารภายในองค์กร ซึ่งพระพยอมได้ใช้การสื่อสาร

เพื่อการจัดการ และการสื่อสารเพื่อการควบคุมพฤติกรรมภายในองค์กร นอกจากนี้ยังได้ใช้สื่อกิจกรรมโครงการหลายโครงการร่วมด้วย เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านความเป็นอยู่ รายได้ และอารมณ์จิตใจของคนในชุมชน ได้แก่ โครงการร่วมโพธิ์แก้ว โครงการเวทีบำเพ็ญประโยชน์ โครงการลอกคราบ โครงการรณรงค์ผู้ไม่รู้หนังสือให้รู้หนังสือ โครงการสลับมาฟื้นฟู โครงการบ้านพักฟื้นคนชรา โครงการซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ โครงการสวนแก้วเนอร์สเซอรี่ โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม

โครงการเหล่านี้ทำให้สมาชิกในชุมชนได้มีที่อยู่อาศัย จากเดิมที่ไม่มี เนื่องจากถูกทอดทิ้งหรือประสบภัย มีรายได้จากที่ไม่มี หรือมีน้อยเนื่องจากตกงาน ไม่มีงานทำ มีอารมณ์จิตใจที่ดีขึ้นเนื่องจากสบายใจขึ้น โดยไม่ต้องเผชิญภาวะความเครียดอันเกิดจากการไร้ที่อยู่อาศัย และไม่มีทรัพย์สินเงินทอง ในทางตรงข้ามยังสามารถเห็นคุณค่าในตนเอง อีกทั้งยังได้รับการอบรมบ่มเพาะในด้านจริยธรรมจากพระพยอมด้วย ซึ่งสืบเนื่องมาจากการสื่อสารของพระพยอมทั้งการสื่อสารเชิงวัจนะ ผ่านการพูดคุย อบรม แนะนำ ให้คำปรึกษา ตัดสินใจ และสื่อสารเชิงอวัจนะ จากการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง โดยอาศัยทักษะเฉพาะด้านต่างๆ ได้แก่ ทักษะการรับฟัง ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการให้คำแนะนำ และทักษะการโน้มน้าวใจ

การทำงาน และได้รับการอบรมจริยธรรมควบคู่กันไป อย่างเหมาะสมกับภูมิหลังของคนในชุมชนทำให้เกิดการพัฒนาในด้านสังคมโดยรวมของชุมชนที่กำหนดโดยพื้นที่ ดังตัวอย่างเช่นกรณีของคนไข้จากโรงพยาบาลศรีธัญญาที่มาอยู่ในมูลนิธิสวนแก้ว และได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ดูแลต้นไม้ กวาดลาน ซึ่งเป็นงานที่ไม่เร่งรีบ และอยู่กับต้นไม้ ที่สื่อถึงความสงบ เย็น ประกอบกับการได้ฟังการอบรมจากพระพยอมบ่อยๆ คนไข้จากโรงพยาบาลศรีธัญญาเหล่านี้ก็สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นๆ ในสังคมได้อย่างปกติสุข

3.2.2 การพัฒนาชุมชนด้านสังคมจากชุมชนที่ไม่ได้กำหนดโดยพื้นที่

การพัฒนาชุมชนที่ไม่ได้กำหนดโดยพื้นที่ คือ ชุมชนภายนอกวัดสวนแก้วหรือมูลนิธิสวนแก้ว ได้แก่ สังคมทั่วไป พิจารณาในแง่ของความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อกัน การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า และปัญญา เป็นผลมาจากการใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ในการระดมให้เกิดพลังด้านโภคผล และอัมภพละ ซึ่งส่งผลในด้านทำให้สังคมมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันมากขึ้น ช่วยเหลือกันมากขึ้น ทั้งในแง่ของทรัพย์ สิ่งของ และร่างกาย แรงใจ ตลอดจนสติปัญญา

พระพยอมยังได้ใช้ทักษะการเลือกใช้สื่อกิจกรรมโครงการ เช่น โครงการระบอบการปกครอง กิลเลส โครงการสะพานบุญจากผู้เหลือเจือจานผู้ขาด โครงการซูปเปอร์มาร์เก็ตผู้ยากไร้ โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าด้วย โดยอาศัยกลยุทธ์การสื่อสารด้านการผสมผสาน การตลาดเพื่อสังคม และการจัดช่องทางให้เหมาะสม ใช้ทักษะการโน้มน้าวใจ เพื่อทำให้เกิดการเชื่อเพื่อนกัน และเห็นคุณประโยชน์ของการใช้ทรัพยากร

นอกจากนี้โครงการเพื่อการสงเคราะห์ต่างๆ หลายโครงการ เช่น โครงการร่วมโพธิ์แก้ว โครงการลอกคราบ โครงการสลับมาฟื้นฟู เป็นต้น เป็นโครงการที่ได้ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากในสังคมโดยตรง ซึ่งบุคคลเหล่านี้หากไม่ได้รับความช่วยเหลือ อาจเป็นบุคคลที่ก่อภัยอันตรายให้กับสังคมได้ ดังนั้นการช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้จึงทำให้สังคมลดปริมาณผู้ทุกข์ยาก เดือดร้อนลง ลดความเสี่ยงในภัยอันตรายที่อาจเกิดจากบุคคลเหล่านี้ลงไปได้บ้าง

3.3 การพัฒนาชุมชนด้านสังคมในช่วงขยายรากฐานการพัฒนา

การใช้ความสามารถด้านการสื่อสารของพระพยอม ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนด้านสังคม ในช่วงขยายรากฐานการพัฒนา เป็นผลต่อเนื่องมาจากช่วงน้อมจิตช่วยคนยาก อย่างไรก็ตามก็ดี พระพยอมได้ปรับจุดเน้นของสื่อกิจกรรมไปบ้าง โดยมุ่งเน้นสื่อกิจกรรมโครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อมมาก ทั้งนี้อาศัยความรู้ ความเข้าใจในบริบท และสถานการณ์ของสังคม ซึ่งประสบกับภาวะวิกฤติทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมสิ่งแวดล้อม กระแสของสังคมได้ให้ความสนใจในเรื่องระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง และความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ในการแก้ปัญหาสังคม พระพยอมได้ใช้กลยุทธ์การสื่อสารในเรื่องการใช้ความรู้ประสบการณ์เดิม ตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นหนุ่มในช่วงที่ยังเป็นฆราวาสอยู่ โดยนำความรู้เรื่องการทำสวน ความขยันอดทน หมั่นเพียร ร่วมกับการสื่อสารเชิงอวัจนะ มาเป็นเนื้อหาและวิธีการหลักผสมผสานกับสื่อกิจกรรมการทำสวนที่เลือกใช้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนด้านสังคมขึ้น โดยพัฒนาในชุมชนที่จำกัดโดยพื้นที่ก่อน จากนั้น พระพยอมได้อาศัยกลยุทธ์การสื่อสารด้านการตลาดเพื่อสังคมเป็นเครื่องมือในการแพร่กระจายแนวคิด และตัวอย่างของการพัฒนาชุมชนที่มุ่งแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ออกไปสู่สังคมในวงกว้าง ซึ่งฐานความรู้ ภูมิปัญญาต่างๆ ที่พระพยอมได้เลือกนำมาใช้ในการสื่อสารนั้น เป็นฐานความรู้ภูมิปัญญาที่มีเป็นทุนเดิมอยู่แล้วในสังคมไทย

เป็นการช่วยทำให้สังคมได้เห็นตัวอย่าง และเป็นส่วนหนึ่งที่มุ่งสร้างสรรค์สังคมให้พัฒนาไปในแนวทางที่ยั่งยืน

และเมื่อกล่าวถึงการพัฒนาชุมชนในแง่ของการใช้พละ 5 ซึ่งเป็นผลจากความสามารถด้านการสื่อสารนั้น กล่าวโดยสรุปพบว่า ในช่วงหอมดอกพยอม มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เอาคน ดังนั้นจึงเน้นที่การระดมกายพละ และปัญญาพละ แต่ในขณะช่วงขยายรากฐานการพัฒนา เน้นในเรื่องของการสงเคราะห์ ดังนั้นจึงเน้นการสื่อสารเพื่อระดมกายพละ โภคพละ และอัมัจจพละ ต่อมาเมื่อต้องการขยายฐานความรู้ความเข้าใจไปสู่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ย้อนกลับมาสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่องไปอีก พระพยอมก็ได้ใช้การสื่อสารเพื่อให้เกิดการระดมอภิชาตพละหรือพลังความมีชื่อเสียง และปัญญาพละตามมา โดยเฉพาะในช่วงขยายรากฐานการพัฒนา พระพยอมมีการเน้นให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ และบุคคลภายนอก ดังนั้นจึงใช้ความสามารถด้านการสื่อสารเพื่อระดมให้เกิดอัมัจจพละหรือพลังผู้ร่วมงาน เครือข่ายต่างๆ รวมไปถึงปัญญาพละด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานของมูลนิธิสามารถดำเนินต่อไปได้แม้ในอนาคตจะไม่มีพระพยอมก็ตาม

บทที่ 8

ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรค ต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที

ในการดำเนินการกิจกรรม หรือ โครงการต่างๆ นั้นโดยมากมีการใช้กลยุทธ์ต่างๆ เพื่อดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตามการดำเนินตามกลยุทธ์นั้นย่อมมีปัจจัยและเงื่อนไขบางประการที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์ที่ใช้ ในการใช้กลยุทธ์การสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ก็เช่นกัน

ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสาร ซึ่งเป็นความสามารถด้านการสื่อสารของพระพิศาลธรรมพาที หรือ พระพยอม กัลยาโณ ในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน นั้น มีปัจจัยและเงื่อนไขหลายประการ ดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยภายใน หรือปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวพระพยอมเอง ได้แก่
 - 1.1 ปัจจัยด้านภูมิหลัง
 - 1.2 ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร
2. ปัจจัยภายนอก ได้แก่
 - 2.1 ปัจจัยด้านองค์กรสงฆ์
 - 2.2 ปัจจัยด้านสื่อ
 - 2.3 ปัจจัยด้านสังคมอื่นๆ

1. ปัจจัยภายใน หรือปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวพระพยอมเอง

ปัจจัยภายใน หรือปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวพระพยอมเอง ได้แก่ ภูมิหลัง และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ล้วนแต่มีผลต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอม ดังรายละเอียด

1.1 ปัจจัยด้านภูมิหลัง

ภูมิหลังของบุคคล ย่อมมีส่วนสนับสนุน หรือกลายเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการบางสิ่งบางอย่างของบุคคลนั้นเองได้ ภูมิหลังของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ก็เช่นกันที่เป็นปัจจัยสนับสนุน หรืออาจกลายเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของท่านเอง

ปัจจัยด้านภูมิหลังของพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) ได้แก่ ฐานะของครอบครัว การศึกษา การทำงาน บุคคลผู้มีอิทธิพลต่อแนวความคิดและการทำงาน และลักษณะนิสัย

1.1.1 ฐานะของครอบครัว

ด้วยเหตุที่ครอบครัวของพระพยอม มีฐานะยากจน ทำให้ท่านต้องอดทน ขยัน สิ่งนี้ได้บ่มเพาะเป็นลักษณะนิสัยของท่านในเวลาต่อมา และทำให้ท่านมีความเข้าใจในสภาพสถานการณ์ ตลอดจนแนวคิดของบุคคลที่อยู่ในสภาพยากจน ต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพ ซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มผู้รับสารส่วนใหญ่ของท่าน โดยเฉพาะผู้รับสารที่เป็นสมาชิกในมูลนิธิสวนแก้ว ในการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) การที่จะวางกลยุทธ์การสื่อสารได้ ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ คือ ต้องรู้จัก และเข้าใจกลุ่มผู้รับสารเป็นอย่างดี ฐานะครอบครัวของท่านในอดีตกับกลุ่มผู้รับสารมีความเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน จึงไม่ยากที่让您เข้าใจกลุ่มผู้รับสารได้ นับว่าภูมิหลังฐานะครอบครัวที่ยากจนนี้เป็นปัจจัยส่งเสริมกลยุทธ์การสื่อสารของท่าน

1.1.2 การศึกษา

พระพยอมในวัยเด็ก ได้รับการศึกษาทางโลก ซึ่งเป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สูงนัก คือ จบชั้นประถม 4 ส่วนการศึกษาทางธรรมท่านจบนักธรรมเอก แต่ทางด้านบาลีไม่มีประวัติแจ้งไว้ ปัจจัยข้อนี้ส่งผลทั้งทางด้านส่งเสริม และเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอม กล่าวคือ

ในด้านการส่งเสริม นั่น คือ 让您เข้าใจกลุ่มผู้รับสารที่มีการศึกษาน้อย และที่สำคัญ คือ 让您มีความขวนขวายที่จะเปิดรับ และแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นคุณสมบัติหนึ่งที่เอื้อต่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้ส่งสารที่มีสถานภาพเป็นผู้นำนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้กว้างขวาง หลากหลาย

ในด้านที่เป็นอุปสรรค คือ ส่งผลต่อรูปแบบ เนื้อหา ที่ท่านนำเสนอ และผู้รับสารบางกลุ่ม ไม่ให้การยอมรับนัก โดยกล่าวว่า เนื้อหาที่ท่านนำเสนออยู่นั้นอยู่ในระดับต่ำ เป็นเพียงแค่ระดับศีลธรรม เป็นแค่ลูกทุ่งไม่สามารถยกระดับให้สูงขึ้นไปกว่านี้ได้ และการบรรยายธรรมไม่ลึกซึ้งกินใจ เนื่องจากไม่ยกบาลี ดังที่พระสุธีวรารักษ์ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“... ถ้าจะเปรียบเทียบการเทศน์เหมือนเพลง พระพยอมก็เป็นแบบลูกทุ่ง เมื่อเป็นลูกทุ่งแล้ว การเทศน์สำหรับคนฟังในอีกระดับหนึ่งจะทำได้ ท่านเทศน์ระดับต่ำ ระดับเด็ก ระดับคนธรรมดาทั่วไป ผลเสียการเทศน์แบบใหม่ของพระพยอม ก็คือ มันจำกัดขอบเขตของตัวเองให้อยู่ในชั้นธรรมดา อยู่ในชั้นระดับผู้ใหญ่นั่นไม่ได้ ... การเทศน์ถ้าไม่เอาบาลีเสียเลย ต่อไปอีก 100 – 200 ปี คำสอนจะค่อยๆ เลือนหายไป จะไม่รู้ว่าจะอะไรผิดอะไรถูก ... เทศน์อย่างพระพยอมนั้น ทั้งหลักบาลีไปเลย ก็กระจัดกระจายไปหมด ขาดหลักเกณฑ์อันถูกต้อง ก็ไม่จริงจังว่ ประโยชน์ทางด้านศาสนาก็จะมีน้อย ผลที่เกิดแก่สังคมคือ ความมีศีลธรรมของคนก็มีไม่มากนัก เพราะฟังแล้วไม่กินใจ ไม่ติดใจกันสักเท่าใด ...”

หรือบางคนเห็นว่า การบรรยายธรรมของท่านนั้นไม่มีการกำหนดหัวข้อที่ชัดเจน แต่บรรยายไปเรื่อย และบางครั้งเนื้อหาซ้ำๆ กัน ดังคำกล่าวของวรกมล (ไพโรจน์, 2534)

“... ผมมีความคิดอยู่อย่างหนึ่งเกี่ยวกับการปาฐกถาที่วัด คือ ถ้าท่านกำหนดหัวเรื่องให้ชัดเจนไว้ก่อนว่า อาทิตยไหนดจะพูดเรื่องอะไรแล้วก็แจ้งหรือโฆษณาให้ประชาชนรับรู้ล่วงหน้า การปาฐกถาของท่านก็น่าสนใจยิ่งขึ้น ตรงกับความอยากรู้ของญาติโยมมากขึ้น ...”

อย่างไรก็ดีหากพิจารณาจากกลุ่มผู้รับสารเป้าหมายของพระพยอมแล้ว ถือได้ว่าภูมิหลังด้านระดับการศึกษาของท่าน มีส่วนทำให้ท่านเข้าใจกลุ่มผู้รับสารได้ดี และสามารถทำการสื่อสารได้เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสาร

1.1.3 การทำงาน

สืบเนื่องจากฐานะทางบ้านที่ยากจน ทำให้พระพยอมในสมัยเด็กได้รับการอบรม บ่มเพาะให้มีความขยันอดทน รับผิดชอบ เพราะต้องมีส่วนในการช่วยเหลือทางบ้าน และตนเองด้วยการทำงาน ในฐานะลูกชาวนา งานที่ท่านต้องทำตั้งแต่เด็กจึงวนเวียนอยู่กับงานในสวน เช่น รดน้ำต้นไม้ ดายหญ้า เก็บผัก เป็นต้น แต่ก็มีงานด้านอื่นด้วย คือ งานรับเหมาก่อสร้าง ซึ่งงาน

อาชีพหนึ่งที่ทำเมื่อท่านโตขึ้น ภูมิหลังด้านการทำงานของท่านเป็นปัจจัยที่สนับสนุนกลยุทธ์การสื่อสารของท่านเป็นอย่างดีเช่นเดียวกับฐานะทางครอบครัว เพราะนอกจากจะทำให้ท่านเข้าใจกลุ่มผู้รับสารส่วนใหญ่ของท่านแล้ว ท่านยังสามารถนำประสบการณ์ในอดีตมาใช้เป็นช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมสอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสารของท่านด้วย โดยการใช้ผ่านสื่อสถานที่ สื่อวัตถุ และสื่อกิจกรรม

สื่อสถานที่ สื่อวัตถุ ตัวอย่างคือ สวน อนุสาวรีย์แม่ รูปถ่ายอนุสาวรีย์แม่ สื่อกิจกรรม ได้แก่ โครงการต่างๆ เช่น โครงการร่วมโพธิ์แก้ว โครงการช่วยน้องท้องหิว โครงการเพื่อการเกษตรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น สื่อสถานที่ สื่อวัตถุ เป็นสื่อที่ท่านใช้ในการสอดแทรกเนื้อหาเข้าไป โดยสามารถดึงดูดความสนใจของผู้รับสารได้ดี ในขณะที่สื่อกิจกรรม สามารถทำให้ผู้รับสารมีส่วนร่วม และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มผู้รับสารที่เป็นสมาชิกของมูลนิธิ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้รับสารที่เลื่อมใสศรัทธา คือ คุณดวงใจ ธิติยารักษ์ กล่าวว่า “เป็นคนที่มีสมองไม่ดีแล้ว” ส่วนหนึ่งเป็นคนที่ทางราชทัณฑ์ส่งมา เป็นคนที่เป็นปัญหาต่อสังคม เช่น เกเร ติดยาเสพติด ลักขโมย ก่อคดี บ้านแตก ถูกทิ้ง ตกงาน เป็นต้น ดังนั้นการสื่อสารโดยวัจนภาษาแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ พระพยอมจึงต้องใช้ช่องทางการสื่อสาร หรือสื่ออื่นๆ ร่วมด้วย โดยให้ผู้รับสารได้ทำงานในโครงการต่างๆ ซึ่งเป็นสื่อกิจกรรม และใช้วิธีทำให้ดูเป็นตัวอย่าง รวมทั้งการติดตามประเมินผลการทำงานด้วย ซึ่งประสบการณ์ด้านการทำงานในอดีตของท่านเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

1.1.4 บุคคลผู้มีอิทธิพลต่อแนวความคิดและการทำงาน

จากประวัติของพระพยอม บุคคลที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดและการทำงานของท่านที่สำคัญมีหลายคน คือ แม่ พ่อ ปู่ ย่า ท่านพุทธทาสภิกขุ และท่านปัญญานันทภิกขุ กล่าวคือ

แม่

แม่ เป็นผู้ที่ท่านประทับใจในเชิงบวก ถึงความขยัน อดทน มานะพากเพียร ความรักที่มีต่อลูก ซึ่งท่านได้นำมาเป็นเนื้อหาที่โยงไปถึงหลักธรรมเรื่องความกตัญญู ความเพียร ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ท่านต้องการให้เกิดมีขึ้นมากๆ ในสังคม ในกลุ่มผู้รับสารทั้งที่เป็นผู้รับสารทั่วไป (ผู้รับสารภายนอก) และผู้รับสารที่เป็นสมาชิกในมูลนิธิ (ผู้รับสารภายใน) ดังนั้นเรื่องราวของแม่ จึงส่งผลกระทบเป็นเนื้อหาสารที่ท่านทำการสื่อสารออกไปอยู่บ่อยๆ นอกจากนี้ แม่ และเรื่องราวของแม่ ยังเป็นที่มาของช่องทางการสื่อสารหลากหลายรูปแบบด้วย ที่สำคัญได้แก่ สื่อสถานที่ คือ อนุสาวรีย์แม่ สื่อสิ่งพิมพ์ คือ แผ่นปลิวรูปอนุสาวรีย์แม่

พ่อ

พ่อ เป็นผู้ที่ท่านประทับใจในเชิงลบ เนื่องจากพ่อติดเหล้า แต่ท่านก็นำมาเป็นเนื้อหาที่โยงไปถึงหลักธรรมในการสื่อสารกับผู้รับสารเช่นกัน โดยเป็นเนื้อหาที่ไม่อยากให้เกิดขึ้นในสังคม โดยเชื่อมโยงกับศีล 5 ซึ่งถือว่าเป็นศีลที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะศีลข้อ 5 คือ เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย การดื่มเหล้านั้นทำให้คนขาดสติและสามารถทำอะไรก็ได้แม้เป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรม ผิดกฎหมาย ทำให้ขาดจากความเป็นมนุษย์ หรือแม้แต่ความเป็นคน และอบายมุข ข้อติดสุราและของมีเงินมาให้โทษ ซึ่งนำไปสู่ความเสื่อมทั้งหลาย ไม่สามารถจะพัฒนาตนได้ จึงเป็นสิ่งที่ควรละพระพยอมบรรยายธรรมต่อต้านเรื่องนี้อย่างหนัก เพราะนอกจากจะเห็นโทษของการติดเหล้าแล้ว ยังเห็นด้วยว่าประชาชนส่วนใหญ่นิยมชมชอบการดื่มสุรา และมีไม่น้อยที่ติดจนก่อโทษให้กับตนเอง และสังคมมากมาย

อย่างไรก็ตาม ด้วยรูปแบบ วิธีการเทศน์ของท่านถึงเนื้อหาเรื่องนี้ กลับเป็นส่วนหนึ่งที่นำไปสู่อุปสรรคในการสื่อสารเพื่อระดมพลังการพัฒนา ทั้งนี้เนื่องจากมีผู้รับสารบางกลุ่ม ซึ่งโดยมาก คือ กลุ่มที่ดื่มเหล้านั่นเอง ที่ไม่พอใจ และต่อต้านท่าน

ปู่

ปู่ เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของพระพยอมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง เพราะปู่เป็นนักเลงที่มีความรู้วิชาของขลัง แต่นำไปใช้ในทางที่ผิด เรื่องราวของปู่เป็นความประทับใจทางลบสำหรับพระพยอมเช่นเดียวกับเรื่องของพ่อ ท่านไม่เห็นด้วยกับเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลังต่างๆ ทั้งนี้นอกจากท่านจะเห็นตัวอย่างที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้ว ยังผิดหลักธรรมคำสอนในทางพุทธศาสนาโดยตรง และประชาชนส่วนมากก็ยังหลงมกมายอยู่กับเรื่องนี้ การที่คนเชื่อมกมายอยู่ในเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง เป็นการ “ติดยาปลอม” อย่างหนึ่งดังที่ท่านธรรมปิฎกกล่าวไว้ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้คนไม่คิดพึ่งตนเอง ไม่ช่วยเหลือตนเอง ไม่ใช้ปัญญา ไม่มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัย และไม่เกิดการพัฒนาตน

พระพยอมเทศน์ต่อต้านเรื่องนี้มากเช่นกัน ซึ่งกลุ่มผู้รับสารส่วนใหญ่ของท่านก็เป็นคนกลุ่มที่ยังเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลังอยู่ และเช่นเดียวกันกับการเทศน์ต่อต้านการดื่มเหล้าและอบายมุขทั้งหลาย ท่านถูกต่อต้านเช่นกันจากเรื่องนี้ เพราะเรื่องความเชื่อในไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง เป็นแหล่งผลประโยชน์ของคนจำนวนมาก ทั้งพระและประชาชนทั่วไป

ย่า

ย่า ตามประวัติแม้จะไม่มีบทบาทมากนัก แต่เป็นผู้มีอิทธิพลต่อพระพยอมในเรื่องของแง่คิดบางประการที่เป็นคติเตือนใจท่าน เช่น “ยอมลำบากเมื่อหนุ่ม ยังดีกว่าลุ่มเมื่อแก่” ประกอบกับย่าเป็นคนใจบุญ มีนิทานเล่าให้หลานๆ ฟังเยอะ จึงเป็นสิ่งที่ซึมซาบอยู่ในลักษณะนิสัยของท่าน

ท่านพุทธทาสภิกขุ

พระพยอมเป็นศิษย์ของท่านพุทธทาส และมีความประทับใจในวัตรปฏิบัติของท่านพุทธทาสมาก ท่านได้เรียนรู้แนวคิด แนวปฏิบัติทั้งในทางธรรม และการเผยแผ่ธรรมมาจากท่านพุทธทาสเป็นอย่างมาก และมีความประทับใจสวนโมกขพลาราม จนได้จำลองมาสร้างเป็นวัดสวนแก้ว กล่าวได้ว่า วัตรปฏิบัติและแนวคิดหลายประการของท่านพุทธทาส เป็นต้นแบบของวัตรปฏิบัติบางประการของพระ พยอม และสภาพต่างๆ รวมทั้งบรรยากาศของสวนโมกข์ ก็เป็นต้นแบบของวัดสวนแก้ว แม้แต่ชื่อวัดสวนแก้ว ก็ล้อมาจากชื่อสวนโมกข์

แนวคิด แนวปฏิบัติทางธรรม เช่น ตัวกูของกู การไม่ยึดมั่นถือมั่น การทำงานคือการปฏิบัติธรรม การทำงานด้วยจิตว่าง การใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผล ไม่มั่งมาย การทำบุญอย่างฉลาด การทำประโยชน์เพื่อประโยชน์สุขของมหาชน เป็นต้น แนวคิด แนวปฏิบัติเหล่านี้ ปรากฏอยู่ในเนื้อหาคำสอนที่พระพยอมสื่อสารออกมา ทั้งโดยวัจนะภาษา และอวัจนะภาษา ผ่านสื่อต่างๆ อยู่เสมอ

ความรู้ แนวคิด แนวปฏิบัติในการเผยแผ่ธรรม พระพยอมได้เรียนรู้มาจากสวนโมกข์เป็นอย่างมาก เช่น การจัดแบ่งกลุ่มผู้รับสารในการสอนหลักธรรม ตัวอย่างคือ ถ้าผู้ฟังเป็นคนพื้นบ้านก็สอนธรรมะแบบพื้นฐานง่ายๆ ถ้าผู้ฟังเป็นนักเรียนนักศึกษา ก็สอนสูงขึ้นไปอีก เป็นต้น นอกจากนี้ท่านได้ฝึกฝนวิธีการใช้สื่อประกอบการเทศน์ เช่น การใช้สไลด์ การบรรยายภาพในโรงมหรสพทางวิทยุญาณให้ผู้รับสารเข้าใจได้ง่ายขึ้น และใช้รูปแบบของสื่อและสารเพื่อการบรรยายธรรมได้หลายรูปแบบ ซึ่งสรรพวิชาความรู้จากสวนโมกข์นี้เป็นต้นธารแห่งกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอมตลอดเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

ท่านปัญญาชนทักข

ในสมัยที่พระพยอมยังเป็นหนุ่มและยังไม่ได้บวชนั้น ท่านชอบฟังเทศน์ของท่านปัญญาฯ ทางวิทยุ เพราะท่านปัญญาฯ เทศน์ได้ถึงลูกถึงคน และนี่อาจเป็นต้นแบบส่วนหนึ่งของรูปแบบ วิธีการเทศน์ของพระพยอมโดยเฉพาะในสมัยแรกๆ ที่สร้างชื่อเสียงให้กับท่านในฐานะ “พระผีปากกล้า” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการเข้าถึงผู้รับสารของท่าน

เป็นที่สังเกตได้ว่าบุคคลที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิดและการทำงานของพระพยอมนั้น แม้จะมีบุคคลที่พระพยอมมีความประทับใจทั้งในทางบวก และทางลบ เช่น ประทับใจแม่และย่าในทางบวก ประทับใจพ่อและปู่ในทางลบ อย่างไรก็ตามพระพยอมก็รู้จักที่จะเลือกประพฤติตามแบบอย่างแบบใด กล่าวคือ เลือกประพฤติตามแบบอย่างบุคคลที่ประทับใจทางบวก ในขณะที่ยกเอาพฤติกรรมของแบบอย่างที่ไม่ประทับใจทางลบมาเป็นอุทธาหรณ์สอนตนและคนอื่น ๆ ซึ่งปรากฏในเนื้อหาสารดังที่ได้ทราบและศึกษาแล้ว

1.1.5 ลักษณะนิสัย

ลักษณะนิสัยของพระพยอมเป็นสิ่งที่ส่งเสริมกลยุทธ์การสื่อสารของท่านในการระดมพลังการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในสื่อกิจกรรมโครงการ เพราะท่านมีนิสัยที่ขยัน อดทน เอาจริงเอาจัง และชอบลงมือทำด้วยตนเอง จึงเป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะที่ได้ผลในการสื่อสารกับกลุ่มผู้รับสารของท่าน โดยเฉพาะผู้รับสารที่เป็นสมาชิกของมูลนิธิ เพราะท่านทำให้ดูเป็นตัวอย่างและทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากผู้รับสารได้ อีกทั้งสามารถติดตามผลการสื่อสารได้ด้วยตนเอง เช่น การเข้าสวนตรวจตราการทำงานของคนงาน

1.2 ปัจจัยด้านการรับข้อมูลข่าวสาร ความรู้

ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่างๆ ถือเป็นวัตถุดิบที่สำคัญของผู้ส่งสาร เป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถเอื้อต่อกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการระดมพลังการพัฒนาได้ คือ ข้อมูลข่าวสาร ความรู้เหล่านั้นจะเป็นเนื้อหาในการสื่อสาร และอาจเป็นรูปแบบ วิธีการในการสื่อสารด้วย ที่สำคัญถือเป็นการระดมพลัง ในข้อปัญญาพลหรือพลังปัญญา ในพละ 4 คือ พลังที่ทำให้มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาตนเอง ซึ่งในที่นี้หมายถึงการพัฒนาตนเองของผู้ส่งสาร และเมื่อผู้ส่งสารได้นำข้อมูลข่าวสาร ความรู้ นั้น สื่อสารออกไป เท่ากับเป็นการทำให้เกิดพลังความพร้อมสำหรับการพัฒนาตนเองของผู้รับสารด้วย

ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่างๆ ที่เป็นเหมือนวัตถุดิบของพระพยอมนั้น มีแตกต่างไปหลายประเภท และมีวิธีการแตกต่างกันในการรับข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น ประเภทของข้อมูลข่าวสารพอจะจำแนกได้ดังนี้ คือ แนวคิด ความรู้ต่างๆ แนวทางหรือวิธีการทำงาน และความเป็นไปของสังคม เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

1.2.1 แนวคิด ความรู้ต่างๆ

แนวคิดหลายอย่าง เช่น การทำงานคือการปฏิบัติธรรม หรือธรรมิกสังคม พระพยอมได้มาจากท่านพุทธทาส ตั้งแต่สมัยที่ท่านเป็นศิษย์สวนโมกข์ และจากการอ่านหนังสือของท่านพุทธทาส นอกจากนี้ก็ได้จากการค้นคว้า ทั้งโดยการฟังและการอ่านหนังสือต่างๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น ผลงานของท่านปัญญาชนทิกขุ โดยเฉพาะคำสอนที่ต่อต้านไสยศาสตร์ อบายมุข ได้ปลุกเร้าอารมณ์ของพระพยอมให้มีความรู้สึกร่วมมาโดยตลอด ซึ่งเรื่องการต่อต้านไสยศาสตร์ อบายมุขนั้นปรากฏเป็นเนื้อหาในการสื่อสารของท่านเสมอมาอยู่แล้ว นอกจากนี้การฟังท่านปัญญาชนทิกขุยังทำให้ท่านเกิดกำลังใจในการทำงาน ตามที่ท่านกล่าวว่า

“ เมื่อก่อนโน้นเราเคยท้อแท้ก็ได้อาศัยเทพของหลวงพ่อบุญญา นี่แหละเปิดฟัง ปลุกสำนึกให้ลุกขึ้นมาต่อสู้ ฟังที่ไรได้ผลทุกที่เหมือนกัน ” (ไพโรจน์ , 2534)

1.2.2 แนวทางหรือวิธีการทำงาน

ข้อมูลข่าวสาร หรือความรู้ที่ใช้เป็นแนวทางหรือวิธีปฏิบัติงาน ท่านมีวิธีการหาข้อมูลหลายรูปแบบ เป็นต้นว่า การทำงานของคนงานเป็นอย่างไร ท่านได้ข้อมูลจากการที่ท่านลุยงานเอง ตรวจงานเอง และการซักถามติดตามผล ส่วนวิธีการทำงานหรือเทคนิควิธีใหม่ๆ ได้จากการไปศึกษาดูงานหรือไปเทศน์ตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในและนอกประเทศ แล้วจดนำมาประยุกต์ใช้

1.2.3 ความเป็นไปของสังคม เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

ข้อมูลข่าวสารประเภทนี้พระพยอมได้จากหลายวิธีการ เช่น ติดตามข่าวสารบ้านเมืองอย่างรอบด้านทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม จากสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทั้งหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีคนอ่านให้ฟังในขณะฉัน หรือเดินทางไปต่างๆ หรืออ่านเองขณะที่รอญาติโยมวิทย์ ฟังในขณะเดินทาง โทรทัศน์ ดูนกกลางคืนหลังกลับจากภารกิจข้างนอก หรือหลังจากเสร็จสิ้นภารกิจแล้ว บางครั้งในขณะของการ “รับแขก” ก็ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับ

ญาติโยมที่มาทำบุญ นอกจากนี้การรับกิจนิมนต์ออกไปเทศน์ตามสถานที่ต่างๆ ก็ทำให้ได้พบเห็น และเก็บเกี่ยวข้อมูลข่าวสารต่างๆ ด้วย

ข้อมูลประเภทนี้ทำให้ท่านสามารถนำเสนอเนื้อหาสาระที่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้ ทันสมัย ทันยุค ทันเหตุการณ์ ซึ่งทำให้ผู้รับสารรู้สึกว่าคุณพูดเรื่องใกล้ตัว พูดสิ่งที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ง่าย ทำให้ไม่รู้สึกห่างกันจนเกินไประหว่างผู้ส่งสาร ที่ดำรงสถานภาพเป็นพระสงฆ์ กับผู้รับสาร ที่มีสถานภาพเป็นฆราวาส ประชาชนคนธรรมดาทั่วไป ซึ่งในวัฒนธรรมไทยแล้วให้ความเคารพและถือว่าพระสงฆ์มีสถานภาพสูงกว่าฆราวาสทั่วไป นี่เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารยอมรับและชื่นชมในตัวท่าน

2. ปัจจัยภายนอก

นอกจากปัจจัยภายใน หรือปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวพระพยอมเองแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่ส่งผลเป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอมด้วย ได้แก่ ปัจจัยด้านองค์กรสงฆ์ ปัจจัยด้านสื่อ และปัจจัยด้านสังคมอื่นๆ

2.1 ปัจจัยด้านองค์กรสงฆ์

พระพยอม เป็นพระย่อมต้องอยู่ภายใต้การปกครองของคณะสงฆ์ ซึ่งมีมหาเถรสมาคม เป็นองค์กรปกครองสูงสุด และไล่ลำดับชั้นลงมา คือ มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสวัด ปกครองตามลำดับ จากการศึกษาพบว่า พระพยอมมีความรู้ความเข้าใจในบริบทด้านระบบลำดับชั้น (seniority) เป็นอย่างดี และใช้ทักษะด้านการรับฟัง (hearing) ร่วมด้วยเสมอ จึงเป็นที่ปรากฏว่า พระพยอมมีความอ่อนน้อม เคารพผู้ใหญ่ ดังที่พระครูนนทประภากร (ไพโรจน์, 2534) เจ้าอาวาสวัดพิบูลเงิน และเป็นเจ้าคณะอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ได้กล่าวว่า

“ ในฐานะศิษย์ของข้าพเจ้า เธอได้ให้ความเคารพ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ลื้มตัว แม้ในวงการปกครองก็ประพฤติเรียบร้อย มิได้สร้างความยุ่งยาก หรือหนักอกรบกวนใจแต่ประการใด “

แม้ในการเผยแพร่สอนธรรม ก็ไม่ได้สอนผิดไปจากหลักธรรมในพุทธศาสนา ดังที่พระสุธีวราภรณ์ (ไพโรจน์, 2534) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพน ประจำกองวิชาการกรรมการชำระพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬา ได้กล่าวว่า

“ แม้การเทศน์ของท่านจะเป็นแบบตลาด แต่ก็ไม่ได้เผยแพร่ออกไปเป็นอุตริมนุสสรธรรม ”

การอ่อนน้อม ถ่อมตน และการสอนที่ไม่ได้ผิดไปจากหลักการของพุทธศาสนา เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พระพยอมไม่เคยมีปัญหาเกี่ยวกับองค์กรสงฆ์ มีแต่ได้รับการสนับสนุน ดังเช่น ยามที่พระพยอมประสบปัญหา ก็มักได้รับคำแนะนำ เพื่อเตือนสติ ให้สามารถหาทางแก้ไขปัญหาได้เสมอ จากหลายๆ กรณี เช่น เมื่อครั้งที่พระพยอมถูกวิพากษ์วิจารณ์และงดออกอากาศเกี่ยวกับรูปแบบการเทศน์ หรือกรณีที่มีความขัดแย้งในใจเรื่องการรับสมณศักดิ์

นอกจากนี้ยังได้รับการเข้าใจ ยอมรับไม่กีดกันการทำงาน ดังเช่น กรณีที่มีความขัดแย้งกับพระประเสริฐที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว แล้วพระประเสริฐได้ขอลาออกและย้ายสังกัดออกจากวัดสวนแก้ว พระธรรมกิตติมุนี วัดเฉลิมพระเกียรติ เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ได้แต่งตั้งพระพยอมให้กลับเป็นเจ้าอาวาส พร้อมทั้งได้กำชับว่าอย่ายกตำแหน่งให้ใครอีก และคงไม่มีปัญหาหากจะต้องเดินทางไปเทศนายังสถานที่ต่างๆ เพราะการปกครองและเผยแผ่ทำคู่กันได้ โดยให้ตั้งผู้ช่วยเจ้าอาวาสมาประชุมพระสังฆาธิการภายในจังหวัดแทน ซึ่งพระพยอมก็ได้กล่าวว่า “ ได้รับความเมตตาจากท่านเจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ให้กลับมาเป็นเจ้าอาวาสอีกครั้ง และอนุญาตให้เดินสายเทศน์ตามที่ต่างๆ ได้ ” (ไทยรัฐ, 22 มิถุนายน 2543)

กล่าวได้ว่าปัจจัยด้านองค์กรสงฆ์ เป็นปัจจัยที่ให้การสนับสนุนอยู่ในที่ เหมือนว่าได้ “ เปิดทาง ไฟเขียว ” ให้ แม้ไม่ได้สนับสนุนอย่างชัดเจน แต่ก็ไม่ได้ห้าม พร้อมทั้ง “ ยังเอาใจช่วย ” ทำให้พระพยอมได้ใช้ความสามารถด้านการสื่อสาร เช่น สื่อการเทศน์ และสื่อกิจกรรม เพื่อทำงานต่างๆ ได้อย่างเต็มที่

2.2 ปัจจัยด้านสื่อ

ปัจจัยด้านสื่อ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อกลยุทธ์การสื่อสาร หรือการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ (Strategic communication) เนื่องจากสื่อช่วยแปรสภาพบุคคลให้กลายมาเป็น “ คนเด่นคนดัง ”

(celebrity) ได้ นอกจากนี้สื่อมวลชนยังมีศักยภาพในการให้สถานภาพแก่บุคคล (status conferral) ดังนั้นพระภิกษุที่ออกเทศน์ก็จะกลายเป็น “ ผู้เชี่ยวชาญ ” ไปโดยปริยาย (กาญจนา, 2544) และสามารถสร้างชื่อเสียงให้แก่บุคคลได้ในวงกว้างและในเวลาอันรวดเร็ว ในขณะเดียวกัน ถ้าสื่อเลือกถูกคนที่จะนำมาเสนอผ่านสื่อ ก็มีส่วนทำให้สื่อได้รับความนิยมจากประชาชนไปด้วย จากความมีชื่อเสียงของพระพยอมในด้านการเทศน์ (เป็น วีรบุรุษ) และบุคลิกที่สอดคล้องกับธรรมชาติของสื่อ สื่อจึงมักจะเลือกพระพยอมเป็น “ ผู้นำเสนอ ” ข้อมูลข่าวสารในประเด็นซึ่งเป็นที่สนใจของประชาชน ดังจะเห็นได้ว่า พระพยอมได้กลายเป็น “ ดาราขาประจำ ” ของสื่ออยู่บ่อยๆ สื่อมวลชนมักจะสัมภาษณ์ความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ จากพระพยอมอยู่เสมอ และนี่ก็เป็นโอกาสที่พระพยอมได้ใช้สื่อให้เป็นประโยชน์ต่อตัวท่านและงานของท่านเองด้วย ในกรณีนี้สื่อจึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอม

ในทางกลับกันเนื่องจากการนำเสนอเนื้อหาสาระต่างๆ ผ่านสื่อมวลชนสามารถแพร่กระจายไปในวงกว้างได้ในเวลาอันรวดเร็ว และยังมีความน่าเชื่อถือสูงด้วย ดังนั้นการปรากฏตัวผ่านสื่อมวลชนจึงถูกพิจารณาเป็นพิเศษว่ามีความเหมาะสมแก่การเผยแพร่หรือไม่ต่อสังคมโดยรวม เช่น กรณีการสั่งระงับเผยแพร่เทปบันทึกภาพและเสียงของพระพยอม ว่ามีความไม่เหมาะสม ซึ่งทำให้เทปนั้นไม่ได้รับการเผยแพร่ออกอากาศ ผู้ชมก็ไม่ได้รับชม รอคือ และส่งผลให้พระพยอมหยุดการเทศน์นอกสถานที่ ซึ่งเท่ากับทำให้ช่องทางการสื่อสารของพระพยอมลดลง แต่ต้องใช้เวลามากขึ้นในการสื่อสาร ดังนั้นในกรณีเช่นนี้สื่อมวลชนก็เป็นปัจจัยอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอม

2.3 ปัจจัยด้านสังคมอื่นๆ

ปัจจัยด้านสังคมอื่นๆ ที่เป็นปัจจัยส่งเสริม สนับสนุน หรืออาจเป็นอุปสรรค ได้แก่ ความศรัทธาจากผู้รับสารในวัตรปฏิบัติ ความนิยมหรือความพึงพอใจหรือไม่ในบทบาทต่างๆ การได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วไป และอำนาจอื่นในสังคม

2.3.1 ความศรัทธาจากผู้รับสารในวัตรปฏิบัติ

ความศรัทธาจากผู้รับสารในวัตรปฏิบัติของพระเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารได้หากผู้รับสารไม่ศรัทธา โดยเฉพาะวัตรปฏิบัติที่เป็นเรื่องอ่อนไหวต่อบทบาทสถานภาพความเป็นพระ ได้แก่ เรื่องเงิน และเรื่องผู้หญิง จากการศึกษา พบว่า

พระพยอมไม่มีข่าวเสียหายในทั้งสองเรื่อง ดังได้นำเสนอแล้วในการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเงิน และเรื่องผู้หญิง ในบทบาทที่เกี่ยวกับเรื่องทางโลก ซึ่งมีส่วนทำให้ได้รับความศรัทธาจากผู้รับสาร และความศรัทธานี้ได้กลายเป็นปัจจัยหนุนเนื่อง หรือสนับสนุนต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอมต่อไปอีก เพราะทำให้เกิดความมั่นใจในแนวทางการสื่อสารที่ใช้อยู่

2.3.2 ความนิยม หรือความพึงพอใจหรือไม่ในบทบาทต่างๆ

ในการสื่อสารของพระพยอม เมื่อพิจารณาจากยุคสมัยในการทำงาน จะปรากฏเป็นบทบาทต่างๆ ได้แก่ บทบาทพระนักเทศน์ บทบาทนักสงเคราะห์และนักพัฒนา นอกจากนี้ยังมีบทบาทอื่นที่พระพยอมได้ทำหน้าที่ด้วย คือ บทบาทนักปราชญ์นักบวชลงโลก ดังที่ได้อธิบายไว้ในเรื่องความรู้ความเข้าใจของพระพยอมในบริบทที่เกี่ยวกับบทบาทสถานภาพของพระพยอม ในการแสดงบทบาทต่างๆ เหล่านั้น พระพยอมได้รับทั้งความนิยม หรือความพอใจ และไม่พอใจ ควบคู่กันไป ซึ่งมีผลต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอมทั้งสิ้น

1) บทบาทพระนักเทศน์

ผลด้านสนับสนุนกลยุทธ์การสื่อสาร

ด้วยลีลาการเทศน์ที่ต่างไปจากการเทศน์ตามสื่อประเพณี ทำให้มีผู้นิยมเป็นจำนวน โดยเฉพาะเด็ก วัยรุ่น คนทำงานที่เป็นชนชั้นกลางถึงชนชั้นล่าง ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของสังคม การได้รับความนิยมนี้มีจึงเป็นลักษณะของประชานิยม ซึ่งส่งผลให้พระพยอมมีชื่อเสียง และจากชื่อเสียงนี้ก็ยิ่งทำให้ได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้นไปเรื่อยๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นใจในแนวทางการสื่อสารเช่นกัน

ผลด้านอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสาร

การเทศน์แบบใหม่ ที่หือหาว แทรกมุขตลก และไม่ค่อยยกบาติ แต่กลับใช้ภาษาชาวบ้านธรรมดา รวมไปถึงคำดำของพระพยอม อีกทั้งการออกท่าทางยกไม้ยกมือประกอบ ทำให้ผู้รับสารบางกลุ่มไม่พอใจรูปแบบวิธีการเทศน์ของพระพยอม ถึงขนาดรับไม่ได้ก็มี ดังที่ เนตรนภา (ไพโรจน์, 2534) กล่าวว่า

“ บางที่ท่านใช้คำที่ไม่น่าจะพูด ทำให้เจ็บบๆ แสบๆ ไปเหมือนกัน ... ที่ท่านเทศน์อยู่ใช้คำบางคำ รับไม่ได้เลย “

นอกจากนี้ยังทำให้คณะกรรมการบริหารกิจการวิทยุโทรทัศน์ หรือ กบว. พิจารณาว่าไม่เหมาะสมที่จะออกอากาศ จึงสั่งงดออกอากาศรายการที่พระพยอมจะไปเทศน์ในรายการนั้น ส่วนทางด้านเนื้อหาการที่พระพยอมเทศน์ต่อต้านอบายมุขอย่างหนัก ก็ทำให้มีผู้ไม่พอใจเช่นกัน และจะพาลต่อต้าน ถึงกับอาฆาตมาดร้ายต่อพระพยอมก็มี และพระสงฆ์บางรูปก็ยังเห็นว่าเป็นการเทศน์ในระดับต่ำ ไม่ลึกซึ้งกินใจ ไม่สามารถยกระดับให้สูงขึ้นได้ ซึ่งจะทำให้การเทศน์ของพระพยอมอยู่ได้ไม่นาน แม้ได้รับความนิยมก็จะดังเพียงชั่วระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น พระสนั่น (ไพโรจน์, 2534) ได้กล่าวถึงการเทศน์ของพระพยอมว่า

“ การฟังพระพยอมเทศน์ก็เหมือนกับดูลำตัด ได้รับความบันเทิงมากแต่สาระน้อย การเทศน์ของท่านไม่กินใจ สนุกแล้วก็แล้วกันไป ... ไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ ... เพราะท่านเพียงแค่เทศน์ด่าๆ ว่าๆ แต่ไม่ชี้ทางออกให้เขา ไม่บอกหนทางในการปฏิบัติ ... การเทศน์ของท่านดีอยู่จุดเดียว คือ เขาถือกันว่าท่านทำดี แต่อีก 10 ปีข้างหน้า จะเป็นสิ่งไม่ดีขึ้นมา เพราะมันไม่ใช่ความถูกต้องที่แท้จริง “

การมีผู้ที่ไม่พอใจ โดยเฉพาะการถูกงดออกอากาศ เป็นการแสดงให้เห็นว่ากลยุทธ์การสื่อสารในสื่อการเทศน์ของพระพยอมนั้นมีอาการ “ สะดุด ” เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งหลังจากการถูกงดออกอากาศ พระพยอมก็ไม่ออกแสดงธรรมนอกสถานที่ จนมีข่าวลือในปี พ.ศ. 2527 (ไพโรจน์, 2534) ว่า

“ พระพยอมหยุดแสดงธรรมเสียแล้ว เพราะทนต่อแรงขู่ไม่ไหว หรือบางข่าวก็ว่า หมดยุค... พระพยอมเหมือนดาราตกกระป๋อง “

อย่างไรก็ดีพระพยอมเป็นผู้ที่ใช้วิกฤตเป็นโอกาสเสมอ แม้ว่ากระแสต่อต้าน และการถูกงดออกอากาศจะทำให้การสื่อสารด้วยสื่อการเทศน์ของท่านต้องหยุดชะงัก แต่พระพยอมก็ใช้โอกาสนี้ปรับปรุงสื่อที่จะใช้เผยแพร่ธรรมะให้ทันสมัยยิ่งขึ้น เช่น สไลด์ วิดีโอ ที่ทำมานานแต่ยังไม่สำเร็จ

กล่าวได้ว่าไม่ว่าปัจจัยใดที่อาจส่งผลลบสนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอม พระพยอมก็ล้วนแต่นำมาเป็นปัจจัยส่งเสริมได้ทั้งสิ้น เนื่องจากการรู้จักปรับตัวและปรับ

ปรุจ ซึ่งทำให้เกิดการคิดค้นกลยุทธ์การสื่อสารใหม่ ๆ ขึ้น เพื่อเสริมกับกลยุทธ์การสื่อสารเดิม ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

2) บทบาทนักสงเคราะห์และนักพัฒนา

จากการศึกษางานของไพโรจน์ อยู่มณเฑียร (2534) ตอนที่ได้อภิปรายทัศนะของบุคคลต่างๆ พบว่า การที่พระพยอมสวมนบทบาทเป็นนักสงเคราะห์ และนักพัฒนาในทัศนะของบุคคลเหล่านั้นโดยมากเห็นว่า การทำงานสงเคราะห์และพัฒนาช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยากต่างๆ เป็นเรื่องดี และไม่ขัดต่อบทบาทความเป็นพระ แต่เป็นการทำหน้าที่หนึ่งของพระด้วย ซึ่งการช่วยเหลือกันนี้แม้ไม่ได้เป็นพระก็เป็นสิ่งที่คนทุกคนควรจะช่วยเหลือกันอยู่แล้ว ดังที่สุวลี เลิศตระกูล (28 มิถุนายน 2545) กล่าวว่า

“ ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ฆราวาส พระสงฆ์ เรามีส่วนที่จะช่วยสังคม ช่วยคนที่ด้อยโอกาสกว่า “

ดังนั้นเมื่อพระพยอมทำงานสงเคราะห์คนจึงเป็นสิ่งที่ชาวพุทธ หรือบุคคลทั่วไปเห็นว่าเป็นสิ่งดี การสวมนบทบาทดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมต่อกิจกรรมการสื่อสาร เพราะเป็นสิ่งที่เห็นได้เป็นรูปธรรมว่าการสื่อสารเชิงกลยุทธ์นั้นสามารถทำให้เกิดผลอะไรขึ้นได้บ้าง เช่น เกิดการระดมพลังต่างๆ ได้แก่ โภคะพละ และอัมมัจฉพละ หรือพลังผู้ร่วมงาน ดังที่สุวลี (28 มิถุนายน 2545) ได้กล่าวต่อไปว่า

“ ฟังมองว่า อย่างท่านพระพยอมท่านอยู่ในฐานะที่จะช่วยเหลือสังคมได้ง่ายกว่า ทำให้ท่านรวบรวมกำลังคนได้ง่ายกว่า “

3) บทบาทนักปราชญ์นักบวชลงโลก

จากการสวมนบทบาทนักปราชญ์นักบวชลงโลกของพระพยอม การแสดงบทบาทดังกล่าวเป็นทั้งปัจจัยที่ส่งเสริมกลยุทธ์การสื่อสาร และเป็นอุปสรรคต่อกิจกรรมการสื่อสาร คือ

บทบาทปราชญ์นักบวชลงโลกเป็นปัจจัยส่งเสริมกลยุทธิการสื่อสาร

การที่พระพยอมสวมบทบาทผู้ปราชญ์นักบวชลงโลกส่งผลให้ชื่อเสียงของพระพยอมโด่งดังเป็นที่รู้จักของสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะสื่อมวลชนได้ให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ ถึงกับตั้งสมญานามพระพยอมเป็น “ เลี้ยวล้อยี่ตัวจริง ” (แนวหน้า, 4 กันยายน 2539) และเมื่อมีประเด็นในทำนองเดียวกันนี้เกิดขึ้นในสังคม สื่อมวลชนก็จะไม่รีรอที่จะมาสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากพระพยอมทันที ความมีชื่อเสียงและทัศนคติผ่านสื่อมวลชน ทำให้คำพูดของพระพยอมมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากสื่อมวลชนมีศักยภาพในการให้สถานภาพแก่บุคคล (status conferral) (กาญจนา, 2544) ดังนั้นพระพยอมก็จะได้รับความน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อกลยุทธิการสื่อสารของพระพยอมในแง่ของความน่าเชื่อถือจากผู้รับสาร

บทบาทปราชญ์นักบวชลงโลกเป็นปัจจัยอุปสรรคต่อกลยุทธิการสื่อสาร

ในขณะที่พระพยอมเป็น “ แห่ลงขาวชั้นดี ” ของสื่อมวลชนในด้านการให้ทัศนะต่อประเด็นซึ่งเป็นที่สนใจของประชาชนอย่างมาก และได้รับการสนับสนุนในการทำบทบาทหน้าที่ดังกล่าว แต่ในทางกลับกัน ก็มีผู้ไม่พึงพอใจการแสดงบทบาทดังกล่าวนี้ของพระพยอมเป็นอย่างมาก พระพยอมได้เล่าไว้ในคอลัมน์ “ พระพยอมชี้ทางธรรม ” (เดลินิวส์, 24 มกราคม 2537) ว่า

“ เมื่อมีคนมาสัมภาษณ์ มาถามเกี่ยวกับเรื่องนี้ แสดงความคิดเห็นไป ก็ได้รับผลกระทบอะไรกันมาต่างๆ นานา ทั้งมีคนโทร.ด่าว่ามากมาย .. โดยมากแล้วส่วนใหญ่จะเป็นโยมผู้หญิงด่า ... แหมบางคนด่ามาแรงๆ ทางโทรศัพท์ว่า อาตมาเป็นพระเทวทัต อิจจาวิริยาหรืออย่างไร ”

เนื่องจากคำพูด ความคิดเห็นของพระพยอมไปกระทบกับความศรัทธาของผู้ที่เชื่อมั่นในนักบวชที่ตกเป็นข่าวเป็นอย่างมาก โดยคิดว่าการกระทำของพระพยอมนั้นเป็นไปด้วยความอิจจาวิริยา พระพยอมได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์แนวหน้า (แนวหน้า, 4 กันยายน 2539) ความตอนหนึ่งว่า

“ การที่อาตมาออกมาอย่างนี้ ก็เพราะคนที่เดือดร้อนเขาเข้ามาพึ่งพระ ในเมื่อเป็นพระและได้รับการปฏิบัติจากคนที่สิ้นหวัง ก็ออกมาแสดงความเห็นเท่านั้นเอง เป็นของธรรมดาที่กลุ่มคนส่วนหนึ่งหันหน้ามาพึ่งพระ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งก็ประนามว่าเป็นพวกเลว อิจจาตัวร้อนวุ่นวายยุ่งไป

ทุกเรื่องทุกอย่าง ... ต้องยอมรับว่ามีผู้คนศรัทธาเลื่อมใส โดยเฉพาะประชาชนที่มีการศึกษาน้อย และมีการศึกษาไม่ลุ่มลึกเกี่ยวกับศาสนา และส่วนใหญ่ก็มีโยมผู้หญิงมากมาย ...”

และในขณะที่เรื่องยังไม่ปรากฏแน่ชัดถึงความผิดของผู้ตกเป็นข่าว พระพยอมก็ยังคงได้ รับความเกลียดชังไปเรื่อย ๆ ซึ่งทำให้คนจำนวนหนึ่งมีศรัทธาต่อพระพยอมลดน้อยถอยลงไป ดังนั้น โอกาสในการให้ความร่วมมือต่างๆ ก็เลยลดน้อยถอยลงตามไปด้วย ความไม่พึงพอใจในบทบาท ปราชญ์บวชหลวงโลกของพระพยอมจึงเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสาร

2.3.3 การได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วไป

พระพยอมเป็นพระที่ได้รับรางวัลต่างๆ จากองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน มากมาย ทั้งในและนอกประเทศ ได้รับปริญญาจากหลายสถาบันการศึกษา รวมทั้งได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชอาคันตุกะชั้นสามัญที่พระพิศาลธรรมพาที่ รางวัลต่างๆ เหล่านี้ เป็นปัจจัย ที่สนับสนุนส่งเสริมกลยุทธ์การสื่อสารของท่านในแง่ของการเป็นที่ยอมรับของสังคม ทำให้เกิด ความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจในการทำงานของท่าน ซึ่งเป็นผลดีต่อกระบวนการสื่อสาร ทำให้ เกิดการระดมพลังได้โดยง่าย ไม่ว่าจะเป็นการระดมพลังที่เป็นโภคผล คือ พลังทุนทรัพย์ และ อมัจจุผล คือ พลังผู้ร่วมงาน บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพราะรางวัลต่างๆ ที่ได้รับนั้นก็เป็เครื่องยืนยัน ถึงพลังอย่างหนึ่ง ในพล 4 คือ อนุวัชพล คือ พลังการกระทำที่ไม่มีโทษ พลังความสุจริต และ การทำแต่กิจการที่ดีงาม ซึ่งทำให้เกิดศรัทธา เมื่อผู้รับสารมีศรัทธาในตัวผู้ส่งสารแล้ว การสื่อสาร ย่อมบรรลุผลได้ไม่ยากนัก ดังนั้นจึงทำให้เกิดโภคผล และอมัจจุผล ได้ ซึ่งพลังทั้ง 2 ประการนี้ เป็นพลังที่ทำให้มีความพร้อมสำหรับการพัฒนาชุมชน

2.3.4 อำนาจจากองค์กรอื่นในสังคม

นอกจากองค์กรสงฆ์ ซึ่งมีอำนาจในการปกครองคณะสงฆ์ จะเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่มีส่วนสนับสนุนส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ของพระพยอมแล้ว อำนาจอื่น ในสังคมก็เป็นปัจจัยที่อาจส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคได้เช่นกัน

จากการศึกษา พบว่า อำนาจจากองค์กรอื่นในสังคมที่อาจเป็นปัจจัยสนับสนุนส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอม คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษพบว่า อำนาจจากสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมกลยุทธ์การ สื่อสารของพระพยอม ดังกรณีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือ ในหลวงได้พระราชทาน

สมณศักดิ์ให้พระพยอมเป็นพระราชาคณะ ทั้งๆ ที่พระพยอมไม่ได้มีสมณศักดิ์ใดมาก่อนเลย และยังพระราชทานให้หลังจากการพิจารณารายชื่อพระที่จะได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เสร็จสิ้นแล้วด้วย ดังที่ได้นำเสนอแล้วในเรื่องการรับสมณศักดิ์

นอกจากนี้สำนักพระราชวังยังได้มีการประสานงานกับพระพยอม เพื่อจัดทำโครงการในพระราชดำริต่างๆ ทั้งที่เป็นโครงการในพระราชดำริของในหลวง และในพระดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ให้มาดำเนินการในพื้นที่วัดสวนแก้วด้วย เช่น โครงการบอ่บำบัดสิ่งปฏิกูล โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช

การที่พระพยอมได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ และการดำเนินการจัดทำโครงการในพระราชดำริต่างๆ เป็นการแสดงถึงการได้รับการยอมรับจากสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นที่รัก เคารพ และเป็นศูนย์รวมใจคนไทยทั้งชาติ จึงกลายเป็นปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ของพระพยอมในการทำงานต่างๆ อย่างมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้น และได้รับความร่วมมือจากประชาชนทั่วไปและเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน เพราะกลายเป็นทั้งเรื่องของการทำบุญในทางศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ไปในคราวเดียวกัน

จากปัจจัยทั้งปัจจัยภายในหรือปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวของพระพยอมเอง และปัจจัยภายนอกบางปัจจัย เป็นเงื่อนไขส่งผลต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอมในทางสนับสนุน หรือส่งเสริม ขณะที่บางปัจจัย เงื่อนไขเป็นอุปสรรค ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1. ปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งเสริมกลยุทธ์การสื่อสาร
2. ปัจจัย เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสาร

1. ปัจจัย เงื่อนไขที่ส่งเสริมกลยุทธ์การสื่อสาร

จากการศึกษาปัจจัยต่างๆ ข้างต้น พบว่า โดยมากเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอม หรือกล่าวได้ว่าทุกปัจจัยดังกล่าวข้างต้นเป็นปัจจัย เงื่อนไขที่สนับสนุน ส่งเสริมกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอมทั้งสิ้น ซึ่งได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิหลัง ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ปัจจัยด้านองค์กรสงฆ์ ปัจจัยด้านสื่อ และปัจจัยด้านสังคมอื่นๆ ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งเสริมกลยุทธ์การสื่อสาร สรุปเป็นตารางดังนี้

ปัจจัย หรือเงื่อนไข	กลยุทธ์การสื่อสารด้าน
ปัจจัยภายใน	
1. ปัจจัยด้านภูมิหลัง	
1.1 ฐานะครอบครัว	ความเข้าใจกลุ่มผู้รับสาร และบริบท, การเลือกใช้สื่อ
1.2 การศึกษา	การเลือกสาร สอดคล้องกับกลุ่มผู้รับสาร เป้าหมาย
1.3 การทำงาน	ความเข้าใจกลุ่มผู้รับสาร และบริบท, การเลือกใช้สื่อ, รูปแบบวิธีการนำเสนอ
1.4 บุคคลผู้มีอิทธิพลต่อแนวความคิด และการทำงาน	การเลือกสาร, รูปแบบวิธีการนำเสนอ
1.5 ลักษณะนิสัย	วิธีการสื่อสาร การสื่อสารเชิงอวัจนะ
2. ปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	การเลือกสาร
2.1 แนวคิด ความรู้ต่างๆ	การเลือกสาร
2.2 แนวทางหรือวิธีการทำงาน	การเลือกสาร, วิธีการสื่อสาร เชิงวัจนะ และเชิงอวัจนะ
2.3 ความเป็นไปของสังคม เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม	การเลือกสาร
ปัจจัยภายนอก	
1. ปัจจัยด้านองค์กรองค์กร	ความรู้เรื่องระบบลำดับชั้น, ทักษะการรับฟัง
2. ปัจจัยด้านสื่อ	การเผยแพร่ข่าวสาร, การปรับตัว
3. ปัจจัยด้านสังคมอื่นๆ	สร้างความเชื่อมั่นในกลยุทธ์การสื่อสาร
3.1 ความศรัทธาในวัตรปฏิบัติ	
3.2 ความนิยม ความพึงพอใจในบทบาทต่างๆ ของพระพยอม	สร้างความเชื่อมั่นในกลยุทธ์การสื่อสาร
3.3 การได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วไป	สร้างความเชื่อมั่นในกลยุทธ์การสื่อสาร
3.4 อำนาจจากองค์กรอื่น	สร้างความเชื่อมั่นในกลยุทธ์การสื่อสาร

2. ปัจจัย เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสาร

จากการศึกษาปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวพบว่า มีบางปัจจัย หรือเงื่อนไขที่นอกจากด้านหนึ่งจะเป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขสนับสนุนกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอมแล้ว อีกด้านหนึ่งได้ส่งผลในทางเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอมด้วย ปัจจัย หรือเงื่อนไขเหล่านั้น ได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิหลังการศึกษา ปัจจัยด้านสื่อ และปัจจัยด้านสังคมอื่นๆ คือ ความไม่พอใจในบทบาทพระ

นักเทศน์ และบทบาทผู้ปราชญ์นักบวชลงโลก ปัจจัย หรือเงื่อนไขเหล่านี้ส่งผลในทางเป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสารของพระพยอม สรุปลงเป็นตาราง คือ

ปัจจัย หรือเงื่อนไข	กลยุทธ์การสื่อสารด้าน
ปัจจัยภายใน	
ปัจจัยภูมิหลังด้านการศึกษา	การเลือกสาร, ความไม่ครอบคลุมกลุ่มผู้รับสารหลายระดับ
ปัจจัยภายนอก	
ปัจจัยด้านสื่อ	จำกัดช่องทางการเผยแพร่
ปัจจัยทางสังคมด้านความนิยม ความพึงพอใจในบทบาทต่างๆ ของพระพยอม	การไม่ยอมรับ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า พระพยอมเป็นผู้ที่มีการเรียนรู้และการปรับตัวอยู่เสมอ ดังนั้นปัจจัย หรือเงื่อนไขใดที่เป็นอุปสรรคต่อกลยุทธ์การสื่อสาร จะได้รับการปรับปรุงอยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากกลยุทธ์ในการสื่อสารของพระพยอมนั้นถูกใช้อย่างมีวัตถุประสงค์รองรับทั้งสิ้น เมื่อปัจจัย เงื่อนไขใดส่งผลในเชิงเป็นอุปสรรค พระพยอมก็จะปรับหรือแก้ไข แก้ปัญหาเพื่อให้สามารถใช้กลยุทธ์การสื่อสารได้ตามวัตถุประสงค์ ในลักษณะของการ “ ลดจุดด้อย เพิ่มจุดเด่น ” และ “ เปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส ” ดังเช่น

จากปัจจัยภูมิหลังด้านการศึกษา แม้ว่าการศึกษาในอดีตเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้แล้ว แต่พระพยอมก็เรียนรู้ ศึกษาค้นคว้าและเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ ทั้งการอ่านและการฟังอยู่เสมอ ซึ่งทำให้พระพยอมเป็นผู้ที่มีความรอบรู้เป็นอย่างดี และนำความรอบรู้นั้นมาสู่การปฏิบัติด้วย ดังที่ไพโรจน์ (2534) ได้ศึกษาไว้

“ พระพยอมท่านเป็นนักอ่านตัวยง ท่านได้ชื่อว่าเป็นนักอ่านมาตั้งแต่สมัยเรียนอยู่ในชั้นมัธยมโท และมัธยมเอก ... โดยส่วนมากพระพยอมจะชอบอ่านหนังสือประวัติบุคคลมากที่สุด ... ประวัติบุคคลสำคัญนั้นท่านได้อ่านอยู่หลายเล่ม นอกจากประวัติของท่านมหาตมะ คานธีแล้ว ท่านยังได้อ่านประวัติของอับราฮัม ลินคอล์น เดล คาร์เนกี เลนิน เหมา เจ๋อตุง ประวัติของมหาเศรษฐี เป็นต้น ... พระพยอมท่านอ่านท่านค้นคว้าเพื่อให้เกิดความรอบรู้แล้วจะได้นำความรู้ นั้นไปปรับใช้พระศาสนา โดยหวังประโยชน์สุขของพหุชน ”

นอกจากการศึกษาค้นคว้า ด้วยการอ่าน การฟังแล้ว พระพยอมยังเปิดรับความรู้ ข้อมูล ข่าวสารโดยวิธีอื่นๆ อีกตามที่ได้นำเสนอแล้วในปัจจัยด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

ส่วนการ “ เปลี่ยนวิกฤต ให้เป็นโอกาส ” ก็เช่นจากปัจจัยด้านสื่อ และปัจจัยทางสังคม ด้านความนิยม หรือความพึงพอใจในบทบาทต่างๆ โดยเฉพาะบทบาทพระนักเทศน์ และบทบาท ปราชญ์ชาวบ้านของโลก ที่ได้รับกระแสต่อต้าน ไม่ยอมรับ และถูกจำกัดช่องทางการสื่อสาร คือ ถูกงด ออกอากาศ พระพยอมแปรวิกฤตเหล่านี้ให้กลายเป็นโอกาส โดยการปรับปรุงรูปแบบวิธีการนำเสนอ ให้เหมาะสมกับสื่อ และบริบทเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า ในเวลาต่อมาพระพยอมก็สามารถ ออกอากาศทางโทรทัศน์ได้อีก ส่วนภาษาและลีลาการเทศน์นั้น พระพยอมก็เลือกผู้รับสาร และดู สถานที่บริบทแวดล้อมด้วย ดังที่พระมหาพยุ (ไพโรจน์, 2534) กล่าวถึงการเทศน์ของพระพยอม ความตอนหนึ่งว่า

“ ท่านเลือกพูดเหมือนกัน อย่างในโบสถ์ หรือที่สอนพระภิกษุสามเณร คำตลกๆ ก็ไม่มี แต่ถ้าเทศน์ตามโรงเรียน ก็จะมีคำตลกๆ ออกมา ”

และจากการสังเกต พบว่า มีลีลาการเทศน์ที่สอดคล้องกับบริบทและวัตถุประสงค์ เช่น การเทศน์ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ไม่ค่อยมีความหือหาว หรือ การบอกจุดประสงค์ทั้งทำย ของท่านในการเชิญชวนให้ผู้ฟังซื้อผลิตภัณฑ์ของมูลนิธิสวนแก้ว ทั้งนี้เพราะรูปแบบ ลีลาการเทศน์ เป็นเพียงเทคนิควิธีการนำเสนอเพื่อให้ตอบรับกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เท่านั้น ดังนั้นย่อม สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ บริบทแวดล้อม และวัตถุประสงค์ได้

บรรณานุกรม

- กรมพยอมสงเคราะห์ เลี้ยวหนึ่งของความหวัง. เติลนิวส์ (22 มกราคม 2535)
- กรรณิการ์ โอมุณ. **บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการ สหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสง่าง อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์**.วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. “คติชนบนถนนโฆษณา” ใน **เมื่อสื่อส่องและสร้างวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ. : โรงพิมพ์ศาลาแดง, 2545.
- กาญจนา แก้วเทพ. **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพฯ : เอดิสันเพรสโปรดักส์, 2544.
- กาญจนา แก้วเทพ. **สื่อสารมวลชน : ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์, 2541.
- เกียรติคุณ ไตรรัตน์. กับร้อยแปดโครงการช่วยเหลือของพระอาจารย์พยอม. **ข่าวสด**. (ถ่ายสำเนา).
- เกียรติคุณ ไตรรัตน์. เปิดสิบเจ็ดโปรเจกต์พระพยอม ภายใต้การดำเนินงานมูลนิธิสวนแก้ว โครงการภิกษุสงฆ์สร้างสรรค์สังคม. **ข่าวสด**. (17 ตุลาคม 2536).
- คนบาปสู่ท่าพระพยอม หวังอุปที่คืนวัดเก่า ร.5. **แนวหน้า**. (28 พฤศจิกายน 2536).
- เคิร์ก อาร์ เพอร์ชัน. ภาษาเทศนาแบบพระพยอม กัลยาโณ : บทวิเคราะห์วาระลักษณะในปาฐกถาธรรม, **ภาษาและภาษาศาสตร์**. ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 กรกฎาคม – ธันวาคม 2539.
- จิราพร เนติธาดา. **วิธีการถ่ายทอดธรรมะของหลวงพ่อบุชา สุภทโท**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542
- ฉลาดทำบุญ ด้วยสังฆทานรุ่นใหม่ ใส่ใจชีวิตเป็นมิตรสิ่งแวดล้อม. **มติชน**. (19 กรกฎาคม 2545).
- ดิ่งพระพยอมกลับวัดสวนแก้ว ยืนยันอีก 5 ปีหยุดเดินสายเทศน์. **ไทยรัฐ**. 22 มิถุนายน 2543).
- ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. **การสื่อสารระหว่างบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์, 2533.
- ทึ่ง! หัวใจหาญกล้ายันตระ “เรื่องแดงยังต่ออีกราย” **ฐานสัปดาห์วิจารณ์** (18-24 สิงหาคม 2537) : 27-29
- เธียรชัย อิศรเดช. วัด: สารใหม่ในสื่อเก่า กับแนวทางการพัฒนาในฐานะสื่อ. (อัดสำเนา)
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. **พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลดคิมทอง, 2543.
- นอภ.แนะให้ตำรวจดูแลพระพยอม รมช.ศึกษาเดินลุยที่ด้นปมสู่ท่า. **แนวหน้า**. (30 พฤศจิกายน 2536).
- บพิตร เกาฏีระ. งานวัดในรูปมิติใหม่ ผังความชั่วให้มิด. **ฐานเศรษฐกิจ**. (ถ่ายสำเนา)
- บริหารชีวิตให้เป็น”ธรรม”ปีใหม่ 2538 อาจารย์พยอมกัลยาโณ. **ข่าวสด** (31 ธันวาคม 2537) : 20
- บัตร์เรดิิตพระพยอมฮิต ทะลุเป้าบัตร์อื่นซิดซ้าย. (ตุลาคม 2535).
- บุญช่วย ทองธรรมดา. ทำบุญด้วยขยะ ทอดผ้าผ่าไร่ไซเคิล รวมพลังใช้ซ้ำกับพระพยอม กัลยาโณ. **มติชน**. (6 มิถุนายน 2545).

บุญเลิศ ช้างใหญ่. สู้กับความลำบากพรปีใหม่ 2545 จากพระพยอม. **มติชนสุดสัปดาห์**, ปีที่ 22 ฉบับที่ 1115

(31 ธันวาคม 2544 – 6 มกราคม 2545) : 19

ประเด็นล่าฆ่าพระพยอม 18 มงกุฎอ้างชื่อวัดหากิน. **แนวหน้า**. (1 ธันวาคม 2536).

ประวัติพระพยอม กัลยาโณ. **ไทยรัฐ**. (30 ธันวาคม 2536).

ประเวศ วะสี. **การพัฒนาพลังสร้างสรรค์ขององค์กร**. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2535.

ปริญญา ช้างเสวก. พระพยอม กัลยาโณ ชีพนี้ทั้งชีวิตพร้อมอุทิศให้พระพุทธศาสนา(2). **แนวหน้า**. (6 มกราคม 2538).

ปรีชา นันทาภิวัฒน์, น.อ.(พิเศษ),ร.น. **พจนานุกรมหลักธรรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2544.

ปัญญา ไช้บางยาง. **ธรรมาธิบาย เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ, 2546.

ปิ่นนิตดา นพนาวัน. **การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

ปวย อึ้งภากรณ์. **ศาสนธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2530.

พจน์ โชคสวัสดิ์ไพศาล. กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มสันติอโศก. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการประชาสัมพันธ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

พจนานุกรมธรรมของท่านพุทธทาส. ธรรมสภา. (ม.ป.ท. , ม.ป.ป.)

พรทิพย์ เย็นจะบก, กมลรัฐ อินทรทัศน์ และทิพย์ นิลนพคุณ. การแก้ไขข้อขัดแย้งในการทำงาน. ใน **ศิลปะการดำเนินชีวิต**, หน้า 278 – 282. กรุงเทพฯ : โครงการวิชาบูรณาการหมวดศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

พรทิพย์ เย็นจะบก, กมลรัฐ อินทรทัศน์ และทิพย์ นิลนพคุณ. การสื่อสารในการทำงาน. ใน **ศิลปะการดำเนินชีวิต**, หน้า 254 – 264. กรุงเทพฯ : โครงการวิชาบูรณาการหมวดศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

พระครูสุภาจารย์วัฒน์. **บทบาทพระสงฆ์ในชนบทท่ามกลางภาวะวิกฤต**. สุชาติ เสโส บรรณาธิการเรียบเรียง, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2542.

พระดังท่าเตี พยอมการ์ด. **ข่าวสด**. (14 มกราคม 2536).

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **การศึกษาเพื่อสันติภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2537.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2543.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2541.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์**. พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ. ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม. 2546.**

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **เมืองไทยจะวิกฤต ถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2537.**

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **เราจะกู้แผ่นดินกันอย่างไร . พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สหภูมิ, 2542.**

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **วาทะธรรมเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปาเจรา, 2546.**

พระนักธุรกิจแห่งวัดสวนแก้ว ส่งผู้ภู่น้ำพระพุทธศาสนาไทย. **สื่อธุรกิจ. (21 สิงหาคม 2538).**

พระพยอม กัลยาโณ เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว สมัยนี้พระต้องวิ่งเข้าหาคน. **นิตยสารยังเอ็กแซ็กตีฟ. ปีที่ 12 ฉบับที่ 13 ตุลาคม 2530 : 24-31**

พระพยอม กัลยาโณ เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว เลี้ยวลิ้มยี่ตัวจริง สังคมมีพระชั่ว อาตมานั่งเฉยไม่ได้. **แนวหน้า. (4 กันยายน 2539).**

พระพยอม กัลยาโณ. **เรียนผูกเรียนแก้. นนทบุรี : ชารบัวแก้ว, 2541.**

พระพยอมขึ้นเวทีลูกทุ่ง แสดงปาฐกถา. **ข่าวสด. (27 สิงหาคม 2542).**

พระพยอมคว่ำรางวัล ครูภูมิปัญญาไทย. **มติชน. (8 กรกฎาคม 2545).**

พระพยอม. จัดระเบียบให้ลึกซึ้ง. (เทพบันเทิงเสียง) (ม.ป.ป.)

พระพยอมชี้งานคู่ปัญญา. **ไทยโพสต์. (26 ตุลาคม 2542).**

พระพยอม. ชีวิตต้องสู้. (เทพบันเทิงเสียง) (ม.ป.ป.)

พระพยอมเตือนอย่าแหกคอก. **สยามรัฐ. (3 มกราคม 2537).**

พระพยอมเทศน์ธรรมะกับวัยรุ่น ทำดีไม่มีขาย. **มติชน. (ไม่ทราบปีพิมพ์).**

พระพยอมเทศน์โปรดนักโทษบางขวาง. **ข่าวสด. (25 มกราคม 2544).**

พระพยอมเทศน์ให้กำลังใจพี่เลี้ยง. **ข่าวสด. (20 มิถุนายน 2539).**

พระพยอม. ธรรมะของท่านพุทธทาส. **คม ชัด ลึก. (31 กรกฎาคม 2545).**

พระพยอมแนะ คสช.ดึงพระเทศน์หน้าคูหาด้านชื่อเสียงชายสิทธิ์. **ข่าวสด. (22 มิถุนายน 2539).**

พระพยอม. ปฏิรูปบุญ. (เทพบันเทิงเสียง) (ม.ป.ป.)

พระพยอมประกาศจับลูกศิษย์ติดตามชายเทป. **บ้านเมือง. (3 ธันวาคม 2536).**

พระพยอมประท้วงนายทุนทำถนนพัง. (6 มิถุนายน 2535). (ถ่ายสำเนา)

พระพยอมเผยเคล็ดลับ ทำงานตามรอยพระบาท. **มติชน. (13 ธันวาคม 2538).**

พระพยอม. พระพยอมชี้ทางธรรม. **เดลินิวส์. (24 มกราคม 2537).**

พระพยอม. เพื่อส่วนตัวหรือส่วนรวม. **คม ชัด ลึก. (7 สิงหาคม 2545).**

พระพยอมไม่ปฏิเสธสมณศักดิ์. **มติชน (25 พฤศจิกายน 2538) : 15**

พระพยอม. เลิกเหล้าเมื่อเข้าพรรษา. **คม ชัด ลึก. (24 กรกฎาคม 2545).**

พระพยอมสร้างชื่ออีกแล้ว ผลงานเด่นเอสเคปขึ้นชม. **ข่าวสด. (20 เมษายน 2539).**

พระพยอม. สุขง่ายทุกข์ยาก. (บันทึกเทป) (ม.ป.ป.)

พระพยอมห่วงภาพพจน์แพทย์ เตือนอย่าให้ยาแย่งกับพระ. **มติชน**. (9 มีนาคม 2539).

พระพยอม. อย่า! ทำบุญเพราะฝีบอก. **คม ชัด ลึก**. (10 กรกฎาคม 2545).

พระพยอม. อย่าปล่อยให้ความผิดซ้ำซาก. (เทปบันทึกเสียง) (ม.ป.ป.)

พระพยอมอัครธรรมกาย. **มติชน**. (9 พฤษภาคม 2543).

พระพยอมอัคร ส.ส. ทำตัวเป็นปีศาจการเมือง. **มติชน**. (17 กันยายน 2536).

พระพยอมฮึดสู้ซึ่งที่ดิน อีก 30 วันไม่คืน ฟังเฉลิม. **แนวหน้า**. (29 พฤศจิกายน 2536).

พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ). **ป๋วยมณุษย์**. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, 2542.

พระพิศาลธรรมพาที. **ฮาสุดชิด 4 อารมณ์ขันพระพยอม กัลยาโณ**, สมคิด ลวางกูร (บรรณาธิการ). นนทบุรี :
โปรวิชั่น เอนเตอร์เทนเมนต์

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูล
นิธิพุทธธรรม, 2539.

พินิจ ลาภอนานนท์. **บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2529.

พุทธทาสภิกขุ. **พุทธทาสกับสวนโมกข์ ประวัติการทำงานของท่านพุทธทาส**. ธรรมสภาและสถาบันบันลือ
ธรรม, 2544.

ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร. **พระผีปากกล้า ชีวิตการต่อสู้ของพระพยอม**. นนทบุรี : สวนแก้ว , 2534.

ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **โลกของสื่อลำดับที่ 2 วัฒนธรรม
สื่อสารเพื่อสานสร้าง**. กรุงเทพฯ : เค.ซี.พี.วันท์แอนด์แอด, 2541.

ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **โลกของสื่อลำดับที่ 3
สื่อกับศาสนา**. กรุงเทพฯ : ที.พี.พี.วันท์, 2542.

ภิกขุ จ. ชุตินฺธโร. **คู่มือมนุษย์ (ฉบับย่อ) ของพระพุทธทาสภิกขุ**. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ
: สุขภาพใจ, 2541.

มโนมัย มโนภาพ. พระพยอม กัลยาโณ พระนักพัฒนาแห่งวัดสวนแก้ว. **กรุงเทพธุรกิจ**. (10 กันยายน 2537).

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สถาบันวิจัยและพัฒนา. **องค์กรชุมชน:กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม**.
กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) , 2540.

มานิต นีรคุปต์. เรือนจำนิมนต์พระพยอมเทศน์ชี้ทางสว่างให้นักโทษ. **ข่าวสด**. (29 กันยายน 2539).

มูลนิธิสวนแก้ว. **ประวัติและผลงานพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ)** (ไม่ปรากฏที่พิมพ์).

มูลนิธิสวนแก้ว. **ร่วมโพธิ์แก้วฉบับที่ 49**. นนทบุรี : สุสานปรภรณ์พัลลขซึ่งแอนด์คอนซัลแตนท์, 2545.

มูลนิธิสวนแก้ว. **ร่วมโพธิ์แก้วฉบับที่ 50**. นนทบุรี : สุสานปรภรณ์พัลลขซึ่งแอนด์คอนซัลแตนท์, 2545.

มูลนิธิสวนแก้ว. **เคล็ดไม่ลับในการเข้าวัด**. นนทบุรี : สุสานปรภรณ์พัลลขซึ่งแอนด์คอนซัลแตนท์, 2543.

ยงยุทธ วิทยาอุทฺทงกูร. **พระอาจารย์พยอม กัลยาโณ**. กรุงเทพฯ : สมิต, 2538.

เลิศ อัสเวศน์. พระนักเทศน์ดาราซูเปอร์สตาร์ พระสงฆ์จอมโปรเจกต์ มุมมองพระพยอม. **ไทยรัฐ**. (30 ธันวาคม
2536).

- วิจิตร สมบัติบริบูรณ์ ป.ธ.9. **บันทึกพุทธประวัติ เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพ, 2521.
- วัดสวนแก้วสะท้อน พระพยอมขัดแย้งเจ้าอาวาส. **เนชั่นสุดสัปดาห์** (31 มกราคม 2543) : 92-93
- วีรพล จ้อยทองมูล. ฝ่ากัจวัตร "เจ้าคุณพยอม กัลยาโณ" พระสงฆ์ร่ายงานยากจนเวลา. **ข่าวสด** (8 มิถุนายน 2540) : 32
- สมบัติ จันทร์วงศ์. พระพยอมกับสังคมไทย, **วารสารพุทธศาสนศึกษา**, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม 2540) : 3 - 43
- สมบัติ เสริมศิลป์. **วรรณกรรมคำสอนพระพยอม กัลยาโณ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาเอกภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2532.
- สมเกียรติ เรืองอนันต์เลิศ. **การเปิดรับธรรมะในยุคโลกาภิวัตน์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการประชาสัมพันธ์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- สมเด็จพระธีรญาณมุนี (สธิต์ เขมจารี ป.ธ. 9). **วิถีนักเทศน์**, กรุงเทพฯ : เลี่ยงเชียง, 2542.
- สรรพสินคำคนจน พระพยอมชักธงรบสู้ห่างต่างชาติ. **ไทยโพสต์**. (2 กรกฎาคม 2545).
- เสรี วงษ์มณฑา. **ครบเครื่องเรื่องการสื่อสารการตลาด**. กรุงเทพฯ : วิสิตีพัฒนา, 2540.
- เสรี วงษ์มณฑา. 108 การประชาสัมพันธ์. กรุงเทพฯ : A.N.การพิมพ์, 2541.
- แสงส่องครูเพื่อชาวบ้าน. **มติชน**. (10 กรกฎาคม 2545).
- ส.ศิริรักษ์. **สีกับผ้าเหลือง**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลดคิมทอง, 2538.
- 1 ทศวรรษที่ผ่านมา กับภาระอันยิ่งใหญ่ของพระพยอม กัลยาโณ. **ฐานเศรษฐกิจ**. (6 สิงหาคม 2535).
- หลวงพ่อบัณฑิต พระพยอม รับเหรียญรณรงค์ดสูบบุหรี่. **เดลินิวส์**. (26 กรกฎาคม 2538).
- ห้างสรรพสินค้าคนจนของพระพยอม. **นิตยสารหลายอาชีพ**. (สิงหาคม 2545).
- อำนาจ ธีรวิชัย, บรรณาธิการ. **หลักการตลาด**. กรุงเทพฯ : เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า, 2545.
- Bostrom, Robert N. , ed. **Competence in Communication**. California : Sage Publications, 1984.
- Canclini, Garcia. [<http://home.earthlink.net/~osfavela2002/sunshine/hybrid.html>].2004.
- During, Simon.,ed. **The Cultural Studies Reader**. London : Routledge, 1993.
- Gaut, Deborah A. and Perrigo, Eileen M. **Business and Professional Communication for the 21st Century**. Boston : Allyn and Bacon, 1997.
- Hybridization Theory**. [<http://www.bcpl.net/~kdrews/hybridization/hybrids.html>].2004.
- Social-Marketing.com**. [<http://www.social-marketing.com/whatis.html>]. 2004.